ISSN 1300 – 9729

A n a y a s a M a h k e m e s i

KARARLAR DERGİSİ

SAYI : 36

2. Cilt

A N K A R A – 2001

YAYIN KURULU

Nurettin TURAN
Ertuğrul ERSOY
Ahmet AKYALÇIN

Anayasa Mahkemesi Yayın İşleri Müdürlüğü'nce, Resmi Gazete'nin özgün metninden tıpkı basımla kitap haline getirilmiştir.

ISSN 1300 – 9729
ISBN 975-7427-23-3

ANKARA ÜNİVERSİTESİ BASIMEVİ – ANKARA 2001

Esas Sayısı : 1999/16
Karar Sayısı : 1999/24
Karar Günü : 7.6.1999

İTİRAZ YOLUNA BAŞVURAN : Menemen Asliye Ceza Mahkemesi

İTİRAZIN KONUSU : 1.3.1926 günlü, 765 sayılı "Türk Ceza Kanunu"nun 522. maddesinin üçüncü fıkrasında yer alan "Eğer fail aynı nev'iden olan cürümlerden dolayı mükerrir bulunur..." kuralının Anayasa'nın 2. ve 10. maddelerine aykırılığı savıyla iptali istemidir.

I- OLAY

Hırsızlık suçundan haklarında kamu davası açılan sanıkların yapılan yargılamasında Mahkeme, Türk Ceza Kanunu'nun 522. maddesinin üçüncü fıkrasında yer alan "Eğer fail aynı nev'iden olan cürümlerden dolayı mükerrir bulunur..." kuralının iptali için doğrudan başvurmuştur.

II- İTİRAZIN GEREKÇESİ

Başvuru kararının gerekçe bölümü şöyledir:

"İptali istenen TCK'nun 522. maddesi son fıkrası 1. cümlesi "Eğer fail aynı nev'iden olan cürümlerden dolayı mükerrir bulunur" ile başlayıp 2. cümlesi cezai tenkise mahal yoktur şeklinde sonuçlanmaktadır. Yani fail 522. maddenin 1. fıkrasındaki indirim hükümlerinden yararlanamaz.

Yasanın bu hükmü, Yargıtay İçtihatları ile ve uygulama ile uygulanması gereken kural olarak yeretmiştir. Olayımızda da sanık Adil Özdemir aleyhine uygulanması zorunlu bir kanun hükmüdür.

Aynı nev'iden cürümün ne olduğu TCK'nun 86. maddesinde gösterilmiş olup, TCK'nun 522. maddesi son fıkrası 1. cümlesinin uygulanması bakımından TCK'nun 10. Babında beyan olunan cürümler aynı nevi'den cürüm olarak kabul edilmiştir.

Cürümde tekerrür başlıklı TCK'nun 81. maddesi "Bir kimse 5 seneden ziyade müddetle bir mahkûmiyete uğradıktan sonra cezasını çektiği veya cezanın düştüğü tarihten itibaren 10 sene ve diğer

cezalarda 5 sene içinde başka bir suç daha işlerse yeni suça verilecek ceza 1/6 ya kadar artırılır" şeklindedir.

Buna göre 5 yıl ve daha fazla özgürlüğü kısıtlayıcı ağır hapis ve hapisde 10 yıl, 5 yıldan az özgürlüğü kısıtlayıcı cezalarda bîhakkın tahliye tarihinden itibaren, ağır para cezalarında infaz tarihinden itibaren 5 yıl içinde suç işleyen hükümlüler mükerrir olacak, aksi halde mükerrir olmayacaktır.

İptali istenen TCK'nun 522. maddesi son fıkrası 1. cümlesinin yürürlükte bulunması ve uygulanması nedeniyle, TCK'nun 10. babında beyan olunan cürümlerden birini işleyip mahkum olan ve cezası infaz edilmediği için örneğin; 647 Sayılı Yasanın 6. maddesi gereğince cezası ertelenen, yakalanmadığı için cezasının infazı başlamayan vs. hükümlüler mükerrir kabul edilmediği için, TCK'nun 10. babında beyan olunan cürümlerden birini daha işlediği takdirde suç konusu şeyin veya verilen zararın değeri pek hafif veya hafif olması halinde, TCK'nun 522. maddesi 1. fıkrasındaki indirim hükümlerinden faydalanacaktır. TCK'nun 10. babında beyan olunan cürümlerden birini işleyip mahkum olan ve cezası infaz edilen hükümlüler, Yasada belirlenen 5 ve 10 yıllık süreler içinde TCK'nun 10. babında beyan olunan cürümlerden birini daha işlediği takdirde aynı nev'i cürümden mükerrir kabul edildiği için suç konusu şeyin veya verilen zararın değeri pek hafif veya hafif olması halinde, TCK'nun 522. maddesi 1. fıkrasındaki indirim hükümlerinden faydalanamayacaktır. Veya TCK'nun 10. babında beyan olunan cürümlerden birini iştirak halinde işleyen hükümlerden bazıları aynı nev'i den kabul edilen cürümlerden mükerrir ise, suç konusu şeyin veya verilen zararın değeri pek hafif veya hafif ise ikinci suç için TCK'nun 522. maddesi 1. fıkrasındaki indirim hükmünden faydalanamayacak, TCK'nun 10. babında beyan olunan suçlardan mahkum olmuş çeşitli nedenlerle mükerrir kabul edilmeyen suç ortağı veya ortakları TCK'nun 522. maddesi 1. fıkrasındaki indirim hükümlerinden faydalanacaktır.

TCK'nun 10. babında beyan olunan cürümlerden mükerrir olanlar ile olmayanların, cezanın infazı dışında hukuksal durumu aynıdır. Anayasa'nın amaçladığı eşitlik hukuksal eşitliktir. Anayasa'nın 10. maddesinde belirtilen kanun önünde eşitlik, birbirinin aynı durumda olanlara ayrı kuralların uygulanmasını ve ayrıcalıklı kişi ve toplumların yaratılmasını engellemektedir. Aynı durumda olanlar için ayrı düzenleme, kanun önünde eşitlik ilkesine aykırılık oluşturur. Aynı hukuksal durumlar aynı, ayrı hukuksal durumlar ayrı kurallara

bağlı tutulursa Anayasanın öngördüğü eşitlik çiğnenmiş olmaz. İptali istenen mevcut hüküm bu haliyle TCK'nun 10. babında beyan olunan aynı nev'iden suç işleyip yasa gereği mükerrir kabul edilmeyen hükümlülere kalkanlık etmekte, eşitsizlik yaratmaktadır. Amaç TCK'nun 10. babında beyan olunan suçları yeniden işleyenleri TCK'nun 522. maddesi 1. fıkrasındaki indirim hükümlerinden yararlandırmamak ise iptali istenen hüküm bu amaca uygun değildir.

Eşitlik konusunda Anayasa'nın 10. maddesi ile mutlak olarak yasakladığı, yurttaşların yasa karşısında dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefî inanç, din, mezhep farklılıkları nedeniyle değişik işlem görmeleridir. Bunların dışında kanun önünde eşitlik, ancak niteliklerde benzerlik ve yasaların getirdiği kurallara uyarlık oranında söz konusu olabilir. Anayasa'nın 10. maddesi, haklı hiçbir neden yok iken aynı durumda bulunanlar için konulmuş iki ayrı yasal hükmünün değişik hak, ödev, yetki, sorumluluk ve yükümlülük getirmesine özellikle bizzat Anayasa koyucu tarafından tanınmış hak ve güvencelerden aynı durumdaki kişilerden bir bölümünün yoksun bırakılmasına elverişli bir içerik taşımadığı, tersine bu tür anlayış ve uygulamaları kesinlikle önlemek istediği açıktır. Kanun hükmü, TCK'nun 10. babında beyan olunan aynı nevinden suç işleyen mükerrir sanıklar ile mükerrir olmayan sanıklar arasında bir ayrım yapmıştır. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 7. maddesinde bile kanun önünde herkes eşittir ve farksız olarak kanunun eşit korunmasından istifade hakkına haizdir. Her türlü ayırt edici muameleye karşı eşit korunma hakkı vardır denmesine rağmen yasa hükmü mükerrir kabul edilmeyen hükümlülere farklı bir korunma sağlamıştır.

Diğer yandan kamu yararı veya haklı nedenle getirilen farklı düzenlemelerin anlaşılabilir amaçla ilgili, adil ve makul olması gerekir. Kamu yararı veya haklı nedene dayanılarak yapıldığı öne sürülen farklı düzenlemelerin, bu üç ölçütten birine uymaması durumunda eşitlik ilkesinin korunduğu söylenemez. İptali istenen yasa hükmü, anlaşılabilir olmadığı gibi adil ve makul da değildir. Yasa koyucunun amacı, aynı nev'iden olan ve TCK'nun 10. babında beyan olunan cürümlerden mahkum olanları yeniden suç işlemeleri halinde yasanın belirlediği indirimden faydalandırmamak ise, yukarda da belirtildiği gibi iptali istenen mevcut hüküm mükerrir olmayan hükümlüler bakımından amaca uygun değildir.

Hukuk Devleti, eylem ve işlemlerinde Anayasa, yasalar ve hukukun genel ilkeleri ile kendini bağlı sayan Devlettir. Anayasa'nın

yasa önünde eşitlik ilkesine aykırı düşen bir yasal düzenlemenin, Anayasa'nın 2. madddesindeki Hukuk Devleti kavramı karşısında geçerliliğini savunmak olanaksızdır.

Anayasa'nın 2. ve 10. maddelerine yukarda açıklanan nedenlerle aykırı görülen 1.3.1926 tarih, 765 Sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 522. maddesi son fıkrası 1. cümlesi olan "Eğer fail aynı nev'iden olan cürümlerden dolayı mükerrir bulunur" hükmünün, Anayasa'ya aykırılığı hususunun incelenerek iptali ve uygulamadan kaldırılmasına karar verilmesi için Anayasa Mahkemesi'ne başvurulmasına, Anayasa Mahkemesi'nin bu konuda vereceği karara kadar bu davanın geri bırakılmasına karar verildi."

III- YASA METİNLERİ

A- İtiraz Konusu Yasa Kuralı

Türk Ceza Kanunu'nun itiraz konusu kuralı da içeren 522. maddesi şöyledir:

"Madde 522- Onuncu babda beyan olunan cürümlerin işlenmesinde cürmün mevzuu olan şeyin veya ika edilen zararın kıymeti pek fahiş ise mahkeme cürme mahsus olan cezayı yarısına kadar artırır ve eğer hafif ise yarısına ve eğer pek hafif ise üçte birine kadar eksiltir.

Kıymet tâyini için cürmün mevzuu olan şeyin yahut vakı zararın cürüm işlendiği zamandaki kıymeti nazarı dikkate alınır. Yoksa failin istihsal eylediği menfaat hesap edilmez.

Eğer fail aynı nev'iden olan cürümlerden dolayı mükerrir bulunur veya bu babın ikinci faslında yazılı cürümlerden birini işlemiş olursa cezayı tenkise mahal yoktur."

B- İlgili Yasa Kuralları

Türk Ceza Kanunu'nun ilgili görülen kuralları şunlardır:

1- "MADDE 81- Bir kimse, beş seneden ziyade müddetle bir mahkûmiyete uğradıktan sonra, cezasını çektiği veya ceza düştüğü tarihten itibaren on sene ve diğer cezalarda beş sene içinde başka bir suç daha işlerse, yeni suça verilecek ceza altıda bire kadar artırılır.

Yeni suç, evvelki mahkûmiyete sebep olan suç cinsinden ise, hükmedilecek ceza altıda birden üçte bire kadar arttırılır.

İkinci suç için tayin edilecek cezaya tekerrürden dolayı zammı lâzım gelen miktar, hiç bir suretle evvelki suç için hükmedilmiş olan cezaların en ağırından ziyade olarak tayin olunamaz.

Evvelki ve sonraki suçlardan biri para cezası ve diğeri başka bir ceza olduğu takdirde, tekerrürden dolayı yapılacak zam miktarının tayininde 19. veya 40'ncı maddelerde yazılı nisbet kaideleri tatbik olunur."

2- "MADDE 86- Aynı maddei kanuniyeye tetabuk eden veya kanunun bir faslında münderiç bulunan cürümlerden başka:

...

9- Sirkat, ... bilcümle cürümler;

Bir cinsten addolunur."

C- Dayanılan Anayasa Kuralları

İtiraz gerekçesinde dayanılan Anayasa kuralları şunlardır:

1- "MADDE 2.- Türkiye Cumhuriyeti, toplumun huzuru, millî dayanışma ve adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygılı, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk Devletidir.**"**

2- "MADDE 10.- Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefî inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir.

Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınamaz.

Devlet organları ve idare makamları bütün işlemlerinde kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorundadırlar.**"**

IV- İLK İNCELEME

Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 8. maddesi gereğince, Ahmet Necdet SEZER, Güven DİNÇER, Haşim KILIÇ, Yalçın ACARGÜN, Mustafa BUMİN, Sacit ADALI, Ali HÜNER, Lütfi F. TUNCEL, Fulya KANTARCIOĞLU, Mahri Can ILICAK ve Rüştü SÖNMEZ'in katılmalarıyla 20.4.1999 gününde yapılan ilk inceleme toplantısında; dosyada eksiklik bulunmadığından işin esasının incelenmesine, sınırlama sorununun esas inceleme evresinde ele alınmasına OYBİRLİĞİYLE karar verilmiştir.

V- ESASIN İNCELENMESİ

Başvuru kararı ve ekleri, işin esasına ilişkin rapor, iptali istenen ve ilgili görülen yasa kuralları, dayanılan Anayasa kuralları ve bunların gerekçeleri ile öteki yasama belgeleri okunup incelendikten sonra gereği görüşülüp düşünüldü:

A- Sınırlama Sorunu

İlk inceleme toplantısında, sınırlama sorununun esas inceleme evresinde ele alınmasına karar verilmiş, ancak sınırlama yapılmasına gerek görülmediğinden, Anayasa'ya aykırılık savının incelenmesine geçilmiştir.

B- İtiraz Konusu Kuralın Anlam ve Kapsamı

Türk Ceza Kanunu'nun onuncu babında "Mal Aleyhine Cürümler"e ilişkin kurallar düzenlenmiştir. Bu babın birinci faslında "Hırsızlık" suçları ve bu fiilleri işleyenlere verilecek cezalar gösterilmiştir. 1-8. fasıllarda öğeleri ve cezaları gösterilen suçlarla ilgili ortak kuralların yer aldığı dokuzuncu fasıldaki 522. maddenin birinci fıkrasında, onuncu babta belirtilen cürümlerin işlenmesinde, cürmün konusu olan şeyin veya verilen zararın kıymetine göre cezalarda artırma veya indirme yapılması öngörülmüş; itiraz konusu kuralın da yer aldığı aynı maddenin son fıkrasında ise, failin, aynı türden olan cürümlerden dolayı mükerrir olması veya bu babın ikinci faslında yazılı cürümlerden birini işlemesi durumunda cezanın indirilmeyeceği belirtilmiştir.

Türk Ceza Kanunu'nun 81. maddesinde, suçlarda tekerrüre ilişkin kurallar yer almış; 86. maddesinde de, hangi suçların aynı cinsten oldukları gösterilmiştir. 81. maddeye göre bir kimse, beş

seneden ziyade müddetle bir mahkûmiyete uğradıktan sonra, cezasını çektiği veya cezanın düştüğü tarihten itibaren on sene ve diğer cezalarda beş sene içinde başka bir suç daha işlerse, yeni suça verilecek ceza altıda bire kadar; şayet yeni suç, evvelki mahkûmiyete sebep olan suç cinsinden ise, hükmedilecek cezanın altıda birden üçte bire kadar arttırılacağı öngörülmüş, 86. maddede ise kanunun aynı maddesine uyan veya kanunun aynı faslında yer alan suçların aynı cinsten (nev'iden) suçlar oldukları belirtilmiş, 9. bendinde de hırsızlık (sirkat) suçlarının aynı cinsten oldukları kabul edilmiştir. Buna göre, fiilin işleniş biçimi veya türü ne olursa olsun tüm hırsızlık suçları, aynı cinsten sayılmıştır.

Hırsızlık suçundan mahkum olup, cezalarını çekenlerin aynı cins suçu yeniden işlemeleri halinde mükerrir sayılarak cezaları artırılmakla birlikte, 522. maddenin itiraz konusu kuralı uyarınca, çaldıkları şeyin kıymeti gözetilerek cezada bir indirim yapılamayacaktır.

C- Anayasa'ya Aykırılık Sorunu

Başvuran Mahkeme, hırsızlık suçundan mahkum olanların yeniden aynı cinsten suç işlemeleri halinde mükerrir sayılıp cezaları arttırılmakla birlikte 522. maddedeki indirimden yararlandırılmamalarına karşılık, herhangi bir nedenle cezası infaz edilemeyenlerin aynı suçu işlemeleri durumunda maddedeki indirimden yararlandırılmalarının Anayasa'nın 2. ve 10. maddelerine aykırı olduğunu ileri sürmüştür.

Hukukun temel ilkeleri arasında yer alan eşitlik ilkesine, Anayasa'nın 10. maddesinde yer verilmiştir. Buna göre, herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefî inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir. Hiç bir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınamaz. Devlet organları ve idare makamları bütün işlemlerinde kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorundadırlar.

"Yasa önünde eşitlik ilkesi" hukuksal durumları aynı olanlar için söz konusudur. Bu ilke ile eylemli değil, hukuksal eşitlik öngörülmüştür. Eşitlik ilkesinin amacı, aynı durumda bulunan kişilerin yasalar karşısında aynı işleme bağlı tutulmalarını sağlamak, ayırım yapılmasını ve ayrıcalık tanınmasını önlemektir. Bu ilkeyle, aynı durumda bulunan kimi kişi ve topluluklara ayrı kurallar uygulanarak yasa karşısında eşitliğin çiğnenmesi yasaklanmıştır. Yasa önünde

eşitlik, herkesin her yönden aynı kurallara bağlı tutulacağı anlamına gelmez. Durumlarındaki özellikler, kimi kişiler ya da topluluklar için değişik kuralları ve uygulamaları gerektirebilir. Aynı hukuksal durumlar aynı, ayrı hukuksal durumlar farklı kurallara bağlı tutulursa Anayasa'da öngörülen eşitlik ilkesi zedelenmez.

Suçlarda tekerrür hükümlerinin ne suretle uygulanacağına, kimlerin mükerrir sayılacağına, tekerrür halinde hangi suçlar yönünden cezaların hangi oranlarda artırılacağına ilişkin kurallar TCK'nun 81-88. maddelerinde gösterilmiştir. Buna göre verilen mahkûmiyet hükmünün infazından veya cezasının düştüğü tarihten sonra belirli süreler içinde yeniden suç işlenmesi halinde tekerrür kuralları uygulanarak ikinci suçunun cezası Kanunda belirtilen ölçüler içinde artırılacaktır. Cezanın caydırıcılığı ve suçlunun uyum sağlayabilecek duruma getirilerek topluma yeniden kazandırılması, ceza politikasının temel amaçlarından birini oluşturur. Hakkında verilen mahkûmiyet hükmünün infazından sonra failin yeniden suç işlemesi, onun ıslah olmadığını gösterir. Bu nedenle, mükerrir olanlarla olmayanlar hakkında farklı kurallar getirilmesi, mükerrirlere verilecek cezaların bir miktar artırılması ve kimi yasal indirimlerden yararlandırılmaması ceza politikası gereğidir. Yasakoyucu, kuşkusuz Anayasa'nın ve ceza hukukunun temel ilkelerine uygun olmak koşuluyla, cezalandırmada güdülen amacı da gözeterek, hangi fiillerin suç sayılacağını ve bunlara verilecek cezanın nev'i ve miktarını, artırım veya indirim nedenlerini saptayabilir.

Aynı suçtan mahkûm olup cezası infaz edildiği halde, ıslah olmayarak o suçu yeniden işleyip mükerrir duruma düşen kişilerle aynı suçtan mahkum olduktan sonra cezası infaz edilmeyen kişiler aynı hukuksal konumda bulunmadıklarından bunların farklı kurallara bağlı tutulmasında Anayasa'nın 10. maddesindeki eşitlik ve 2. maddesindeki hukuk devleti ilkesine aykırılık yoktur. İstemin reddi gerekir..

VI- SONUÇ

1.3.1926 günlü, 765 sayılı "Türk Ceza Kanunu"nun 522. maddesinin üçüncü fıkrasında yer alan "Eğer fail aynı nev'iden olan cürümlerden dolayı mükerrir bulunur..." kuralının, Anayasa'ya aykırı olmadığına ve itirazın REDDİNE, 7.6.1999 gününde OYBİRLİĞİYLE karar verildi.

Başkan Ahmet Necdet SEZER	Başkan vekili Güven DİNÇER	Üye Haşim KILIÇ
Üye Yalçın ACARGÜN	Üye Mustafa BUMİN	Üye Sacit ADALI
Üye Ali HÜNER	Üye Lütfi F. TUNCEL	Üye Fulya KANTARCIOĞLU
Üye Mahir Can ILICAK		Üye Rüştü SÖNMEZ

Esas Sayısı : 1998/37
Karar Sayısı : 1999/25
Karar Günü : 8.6.1999

İTİRAZ YOLUNA BAŞVURAN : Ankara 1. İdare Mahkemesi

İTİRAZIN KONUSU : 3.4.1998 günlü, 4359 sayılı "14.7.1965 Tarihli ve 657 Sayılı, 8.6.1949 Tarihli ve 5434 Sayılı, 5.3.1964 Tarihli ve 439 Sayılı, 30.4.1992 Tarihli ve 3797 Sayılı, 11.10.1983 Tarihli ve 2914 Sayılı Kanunların Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılması ve 5.1.1961 Tarihli ve 222 Sayılı, 24.11.1994 Tarihli ve 4048 Sayılı Kanunların Bazı Maddelerinin Yürürlükten Kaldırılması Hakkında Kanun'un geçici 7. maddesinin birinci fıkrasında yer alan "... 1997 yılında geçici işçi statüsünde azami 7 ay ve daha az süreli çalışmış olan ve ..." sözcüklerinin Anayasa'nın 10. maddesine aykırılığı savıyla iptali istemidir.

I- OLAY

Geçici işçi olarak çalışırken yardımcı hizmetler sınıfı kadrolarına atanabilmek için yapılacak sınava katılma başvurusunun reddine ilişkin işlemin iptali için açılan davada, davacının Anayasa'ya aykırılık savını ciddi bulan Mahkeme, 4359 sayılı Yasa'nın geçici 7. maddesinin birinci fıkrasında yer alan "... 1997 yılında geçici işçi statüsünde azami 7 ay ve daha az süreli çalışmış olan ve ..." sözcüklerinin iptali istemiyle başvurmuştur.

II- İTİRAZIN GEREKÇESİ

Mahkeme'nin başvuru kararının gerekçesi şöyledir:

"4359 sayılı Yasanın geçici 7. maddesiyle; Milli Eğitim Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğünün yardımcı hizmetler sınıfı personeline duyulan ihtiyacının geçici işçi statüsünde çalışan işçilerden karşılanması öngörülmek suretiyle, kurumlarda çalıştırılan ve sosyal ve toplumsal bir sorun haline gelen geçici işçi statüsündeki personelin 657 sayılı Kanuna tabi memur statüsünde çalışan personel olarak istihdamı amaçlanmasına karşın, bu imkandan sadece 1997 yılında geçici işçi statüsünde azami 7 ay ve daha az çalışmış olanların yararlandırılması yoluna gidilmesinde Anayasa'nın 10. maddesiyle düzenlenen "eşitlik ilkesine" uyarlık bulunmadığı sonucuna varılmıştır.

Açıklanan nedenlerle, 4359 sayılı Kanunun geçici 7. maddesinin birinci fıkrasında yazılı "1997 yılında geçici işçi statüsünde azami 7 ay ve daha az çalışmış olmak ve" ibaresinin Anayasa'nın 10. maddesine aykırı olduğu idddiası Mahkememizce ciddi görülerek 2949 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'un 28. maddesinin ikinci bendinde belirtilen belgelerin Anayasa Mahkemesi Başkanlığı'na gönderilmesine 24.6.1998 tarihinde oybirliğiyle karar verildi"

II- YASA METİNLERİ

A- İtiraz Konusu Yasa Kuralı

3.4.1998 günlü, 4359 sayılı Yasa'nın geçici 7. maddesinin iptali istenilen sözcükleri de içeren birinci fıkrası şöyledir:

"GEÇİCİ MADDE 7.- Milli Eğitim Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı ile Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğünün boş bulunan yardımcı hizmetler sınıfı kadrolarındaki eleman ihtiyacını karşılamak amacıyla bu kadrolara; Genel ve Katma Bütçeli Kuruluşların bütçe ödenekleri çerçevesinde 1997 yılında geçici işçi statüsünde azami 7 ay ve daha az süreli çalışmış olan ve bu Kanunun yayımlandığı tarihten itibaren 30 gün içinde yazılı olarak müracaat etmiş ve bunlar arasından çalıştıkları kurumlarca yapılan değerlendirme sonucunda ihtiyaç fazlası olduğu tespit edilmiş bulunanlar; 657 sayılı Devlet Memurları Kanununda belirtilen genel ve özel şartları taşımaları, 1.1.1998 tarihi itibariyle 40 yaşından gün almamış bulunmaları, ilköğrenim (ilkokul ve ortaokul) veya lise ve dengi okul mezunu olmaları, ihtiyaç duyulan illerde çalışmayı kabul etmeleri ve her iki kurum için Milli Eğitim Bakanlığı tarafından Sağlık Bakanlığı ile müştereken yapılacak merkezi (Ö.D.Y.M.) sınavı başarmaları kaydıyla 1998 yılı sonuna kadar Maliye Bakanlığınca kullanılmasına izin verilen yardımcı hizmetli kadrolarına başarı sıralamasına göre atanabilirler."

B- Dayanılan Anayasa Kuralı

İtiraz başvurusunda dayanılan Anayasa kuralı şöyledir:

"MADDE 10.- Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefî inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir.

Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınamaz.

Devlet organları ve idare makamları bütün işlemlerinde kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorundadırlar."

C- İlgili Anayasa Kuralı

İlgili görülen Anayasa kuralı şöyledir :

"MADDE 70.- Her Türk, kamu hizmetlerine girme hakkına sahiptir.

Hizmete alınmada, görevin gerektirdiği niteliklerden başka hiçbir ayırım gözetilemez.**"**

IV- İLK İNCELEME

Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 8. maddesi uyarınca, Ahmet Necdet SEZER, Güven DİNÇER, Samia AKBULUT, Haşim KILIÇ, Sacit ADALI, Ali HÜNER, Mustafa YAKUPOĞLU, Nurettin TURAN, Aysel PEKİNER, Mahir Can ILICAK ve Rüştü SÖNMEZ'in katılmalarıyla 31.7.1998 günü yapılan ilk inceleme toplantısında dosyada eksiklik bulunmadığından işin esasının incelenmesine oybirliğiyle karar verildi.

V- ESASIN İNCELENMESİ

Başvuru kararı ve ekleri, işin esasına ilişkin rapor, itiraz konusu Yasa kuralı ile dayanılan ve ilgili görülen Anayasa kuralları, bunların gerekçeleri ve öteki yasama belgeleri okunup incelendikten sonra gereği görüşülüp düşünüldü:

Başvuru kararında, Milli Eğitim Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü'nün boş bulunan yardımcı hizmetler sınıfı kadrolarındaki eleman ihtiyacının 1997 yılında geçici işçi statüsünde azami 7 ay ve daha az süreli çalışmış olanlar arasından seçilerek karşılanmasına ilişkin kuralın Anayasa'nın 10. maddesine aykırı olduğu ileri sürülmüştür.

2949 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'un 29. maddesine göre, Anayasa Mahkemesi, yasaların, kanun hükmünde kararnamelerin ve TBMM

İçtüzüğü'nün Anayasa'ya aykırılığı konusunda ilgililer tarafından ileri sürülen gerekçelere dayanmak zorunda değildir. İstemle bağlı kalmak koşuluyla başka gerekçe ile de Anayasa'ya aykırılık kararı verebileceğinden, itiraz konusu kuralla ilgisi nedeniyle Anayasa'nın 70. maddesi yönünden de incelenmiştir.

Anayasa'nın 10. maddesinde "Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefî inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir. Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınamaz. Devlet organları ve idare makamları bütün işlemlerinde kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorundadırlar"; 70. maddesinde ise "Her Türk kamu hizmetine girmek hakkına sahiptir. Hizmete alınmada, görevin gerektirdiği niteliklerden başka hiçbir ayırım gözetilemez" denilerek kamu hizmetine girmede de eşitlik ilkesi benimsenmiştir.

Buna göre yasaların uygulanmasında dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefî inanç, din ve mezhep ayrılığı gözetilmeyecek ve bu nedenlerle eşitsizliğe yol açılmayacaktır. Bu ilkeyle, birbirlerinin aynı durumunda olanlara ayrı kuralların uygulanması ve ayrıcalıklı kişi ve toplulukların yaratılması engellenmektedir. Yasa önünde eşitlik, herkesin her yönden aynı kurallara bağlı olacağı anlamına gelmez. Kimilerinin Anayasa'nın 13. maddesinde öngörülen nedenlerle değişik kurallara bağlı tutulmaları eşitlik ilkesine aykırılık oluşturmaz. Durumlarındaki özellikler, kimi kişiler ya da topluluklar için değişik kuralları ve değişik uygulamaları gerektirebilir. Aynı hukuksal durumlar aynı, ayrı hukuksal durumlar ayrı kurallara bağlı tutulursa Anayasa'da öngörülen eşitlik ilkesi zedelenmez.

İtiraz konusu kuralla 1997 yılında azami 7 ay çalışan geçici işçilere, diğer koşulları da taşımaları kaydıyla memuriyet sınavına girme hakkı verilmesine karşılık aynı veya farklı yıllarda 7 ay ve daha fazla çalışan geçici işçilere bu hakkın verilmemesi görevin gerektirdiği bir nitelikten kaynaklanmadığı gibi Anayasa'nın 13. maddesinde belirtilen nedenlere de dayanmamaktadır. Çünkü 1997 yılı içinde 7 aydan az çalışanların, aynı ya da diğer yıllarda bu süreden daha fazla çalışanlara göre daha nitelikli hizmet verebilecekleri düşünülemeyeceğinden yapılan ayrımın hizmet gereklerine bu bağlamda kamu yararına uygun olduğu ileri sürülemez.

Açıklanan nedenlerle, itiraz konusu sözcükler Anayasa'nın 10. ve 70. maddelerine aykırıdır. İptali gerekir.

Lütfi F. TUNCEL bu görüşlere katılmamıştır.

VI- SONUÇ

3.4.1998 günlü, 4359 sayılı "14.7.1965 Tarihli ve 657 Sayılı, 8.6.1949 Tarihli ve 5434 Sayılı, 5.3.1964 Tarihli ve 439 Sayılı, 30.4.1992 Tarihli ve 3797 sayılı, 11.10.1983 Tarihli ve 2914 Sayılı Kanunların Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılması ve 5.1.1961 Tarihli ve 222 Sayılı, 24.11.1994 Tarihli ve 4048 Sayılı Kanunların Bazı Maddelerinin Yürürlükten Kaldırılması Hakkında Kanun"un Geçici 7. maddesinin birinci fıkrasında yer alan, "... 1997 yılında ... azami 7 ay ve daha az süreli ..." sözcüklerinin Anayasa'ya aykırı olduğuna ve İPTALİNE, Lütfi F. TUNCEL'in karşıoyu ve OYÇOKLUĞUYLA, 8.6.1999 gününde karar verildi.

Başkan Ahmet Necdet SEZER	Üye Samia AKBULUT	Üye Haşim KILIÇ
Üye Yalçın ACARGÜN	Üye Mustafa BUMİN	Üye Sacit ADALI
Üye Ali HÜNER	Üye Lütfi F. TUNCEL	Üye Fulya KANTARCIOĞLU
Üye Mahir Can ILICAK	Üye Rüştü SÖNMEZ	

KARŞIOY YAZISI

Esas Sayısı : 1998/37
Karar Sayısı : 1999/25

Anayasa Mahkemesi'nin belirtilen kararıyla, 3.4.1998 günlü, 4359 sayılı Yasa'nın Geçici 7. maddesinin birinci fıkrasında yer alan, "... 1997 yılında ... azami 7 ay ve daha az süreli ..." sözcüklerinin Anayasa'nın 10. ve 70. maddelerine aykırılığı savıyla iptaline karar verilmiştir.

İptali istenilen Geçici 7. maddeye göre; Millî Eğitim Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü'nün boş bulunan yardımcı hizmetler sınıfı kadrolarındaki eleman ihtiyacını karşılamak amacıyla, bu kadrolara; Genel ve Katma Bütçeli kuruluşların bütçe ödenekleri çerçevesinde;

- 1997 yılında geçici işçi statüsünde azami 7 ay ve daha az süreli çalışmış;

- Bu Kanun'un yayımlandığı tarihten itibaren 30 gün içinde müracaat etmiş;

- (Bunlar arasından) çalıştıkları kurumlarca yapılan değerlendirme sonucunda ihtiyaç fazlası olduğu tespit edilmiş bulunanlar;

- 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'nda belirtilen genel ve özel şartları taşımaları;

- 1.1.1998 tarihi itibariyle 40 yaşından gün almamış bulunmaları;

- İlköğrenim (ilkokul ve ortaokul) veya lise ve dengi okul mezunu olmaları;

- İhtiyaç duyulan illerde çalışmayı kabul etmeleri ve;

- Her iki kurum için Millî Eğitim Bakanlığı tarafından Sağlık Bakanlığı ile müştereken yapılacak (Ö.D.Y.M.) sınavını başarmaları;

- Kaydıyla;

- 1998 yılı sonuna kadar Maliye Bakanlığı'nca kullanılmasına izin verilen yardımcı hizmetli kadrolarına başarı sıralamasına göre atanabilirler.

4359 sayılı Yasa tasarısının T.B.M.M.de görüşülmesi sırasında, özellikle Geçici 7. maddeye yönelik görüşmelerde; Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü başta olmak üzere, yatırımcı kuruluşlarda yığılan geçici işçi statüsünde çalışanların buralardan alınarak, kimi kuruluşların yardımcı hizmetler sınıfı kadrolarında boş bulunan görevlere aktarılmaları, böylece de yatırımcı kuruluşların olanaklarını daha çok yatırıma yönlendirmelerinin düşünüldüğü belirtilmiştir.

Geçici 7. maddede, yardımcı hizmetler sınıfına, geçici işçi statüsünden atanacaklar için gereken koşullar bütün yönleriyle belirlenmiştir.

1997 yılında geçici işçi statüsünde çalışanlar, bu kadrolarda geçmiş yıllardan beri devam edip gelenlerdir. Yasakoyucu, 1997 yılında geçici işçi statüsünde azami 7 ay ve daha az süreli çalışmış olmayı, diğer koşullarla birlikte yeterli görmüştür. Burada amacın kamu yararı gözetilerek, devlette geçici işçi statüsünde çalışmış olanların yardımcı hizmet sınıfına aktarılmasıyla bu statünün yükünün azaltılması hatta tamamen ortadan kaldırılması olduğu anlaşılmaktadır.

Anayasa Mahkemesi kararında da vurgulandığı gibi, yasa önünde eşitlik, herkesin her yönden aynı kurallara bağlı olacağı anlamına gelmez. Kimilerinin Anayasa'nın 13. maddesinde öngörülen nedenlerle değişik kurallara bağlı tutulmaları eşitlik ilkesine aykırılık oluşturmaz. Aynı hukuksal durumlar aynı, ayrı hukuksal durumlar ayrı kurallara bağlı tutulursa Anayasa'da öngörülen eşitlik ilkesi zedelenmiş olmaz.

Yasakoyucu kamu yararını da gözeterek geçici işçi statüsünde 7 ay veya daha az çalışmış olmayı, yardımcı hizmetler sınıfına aktarılmanın bir koşulu olarak öngörmüştür. Sadece bu koşulu da yeterli görmemiş ve diğer koşulları da buna eklemiştir.

Anayasa'nın 70. maddesinin birinci fıkrasında, her Türk'ün kamu hizmetlerine girme hakkına sahip olduğu; ikinci fıkrasında da, hizmete alınmada görevin gerektirdiği niteliklerden başka hiçbir ayrım gözetilemez denilmiştir.

İptali istenen kuralın 70. maddenin birinci fıkrasına aykırı bir yönünün bulunmadığı kuşkusuzdur.

Geçici işçi statüsünde çalışan işçilerin, Millî Eğitim Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı ve Gençlik Spor Genel Müdürlüğü'nün boş bulunan yardımcı hizmetler sınıfı kadrolarına atanabilmeleri için yasakoyucu tarafından belirlenen özel ve genel koşullar ise, 70. maddenin belirlediği hizmete alınmadaki görevin gerektirdiği nitelikler meyanında kabul edilebilecek koşullardır.

Belirtilen nedenlerle, itiraz konusu kuralın Anayasa'nın 10. ve 70. maddelerine aykırılığı bulunmamaktadır. Çoğunluğun kuralın iptali yönündeki görüşüne katılmıyorum.

Üye
Lütfi F. TUNCEL

Esas Sayısı : 1999/13
Karar Sayısı : 1999/26
Karar Günü : 14.6.1999

İTİRAZ YOLUNA BAŞVURAN : Kara Kuvvetleri Komutanlığı 6. Kolordu Komutanlığı Askeri Mahkemesi

İTİRAZIN KONUSU : 25.10.1963 günlü, 353 sayılı "Askerî Mahkemeler Kuruluşu ve Yargılama Usulü Kanunu"nun Ek 1. maddesinin birinci fıkrasının, 4191 sayılı Yasa ile değiştirilen (b) bendinin, Anayasa'nın 37. ve 138. maddelerine aykırılığı savıyla iptali istemidir.

I- OLAY

Askerî eşyayı kaybetmek suçundan sanık hakkında açılan kamu davasında Mahkeme sayılı Yasa'nın 4191 sayılı Yasa ile değiştirilen Ek 1. maddesinin birinci fıkrasının (b) bendinin, Anayasa'ya aykırı olduğu kanısına vararak iptali için doğrudan başvurmuştur.

II- İTİRAZIN GEREKÇESİ

Başvuru kararının gerekçe bölümü şöyledir:

"Sanık hakkındaki, yargılama belirtilen şekilde devam ederken, mahkememizce yargılamada uygulanacak 353 sayılı Kanun'un Ek 1. maddesinin 1. fıkrasının (b) bendinin 4191 Sayılı Kanun ile değişik hükmünün Anayasa'ya aykırı olduğu görüşüne varılmıştır.

Askeri mahkemelerdeki yargılamada, yargılama usulünün başlangıcı duruşma hazırlığının yapılabilmesi için, davanın heyetle mi yoksa tek hâkimle mi bakılacağının tespiti gerekir. Bu hususu askeri mahkemelerin ellerindeki işlerinin birikmeyerek suratle ve zamanında karara bağlanması için subay ve astsubayların işledikleri suçlara ait davalar haricindeki er, erbaş, sivil personel, 353 sayılı Kanun'un 10 uncu maddesinde yazılı olanlar vb. kişilerin işledikleri suçlara tek hâkimle bakılabilmesi olanağını sağlamak amacıyla, 353 sayılı Kanun'un Ek Madde-1 hükmü düzenlenmiştir. Askeri mahkemelerin ellerindeki işlerinin birikmeyerek suratle ve zamanında karara bağlanması için subay ve astsubayların işledikleri suçlara ait davalar haricindeki er, erbaş, sivil personel, 353 sayılı Kanun'un 10 uncu

maddesinde yazılı olanlar vb. kişilerin işledikleri suçlara tek hâkimle bakılabilmesi olanağı sağlanmıştır.

Bu düzenleme incelendiğinde; sayılan bu kişilerin, “Disiplin mahkemelerinin görevi dışında kalan ve ağır hapis cezasını gerektiren haller hariç olmak üzere Askeri Ceza Kanunun 130 uncu maddesinde yazılı suçlarına Askeri Mahkemenin hâkim sınıfından olan üyelerinden birisi tarafından bakılabilecek ve tek hâkim gereken kararları verebilecektir. As.C.K’nun 130 uncu maddesinde, “Askeri hizmete mahsus bir şeyi makbul bir sebep olmaksızın kaybeden, kasden tahrip veya hususi menfaatlerinde kullanan bu şeyin kıymetine göre kısa hapis veya üç seneye kadar hapis veya beş seneye kadar ağır hapis ile cezalandırılır ve tahrip veya kaybedilen şey ödetilir.” Hükmü yer almaktadır. Bu maddedeki kısa hapis cezası; kıymeti çok az olan eşya (değeri on beş bin lirayı geçmeyen eşya) ile ilgili olup kabahat derecesinde kaldığından As.C.K’nun 18, 130, 162, 171. ve 165 inci maddeleri uyarınca disiplin âmiri tarafından verilebilmekte veya disiplin âmiri bu yetkisini kullanmayıp suç evrakını disiplin mahkemesine göndermesi halinde 477 Sayılı Kanun’un 52 nci maddesi uyarınca disiplin mahkemesi tarafından verilebilmektedir.

Askeri mahkemelerin hükmedebileceği hapis ve ağır hapis cezalarının tatbikinde suçta kullanılan “şeyin kıymetine” göre tatbikat yaparken belirsizlik vardır. Fail, başlangıçta tek hâkimin mi yoksa heyetten oluşan bir askeri mahkemenin mi kendisini yargılayacağını bilememektedir. Bu durum Anayasa’nın 37 nci maddesindeki “Hiç kimse kanunen tabi olduğu mahkemeden başka bir merci önüne çıkarılamaz. Bir kimseyi kanunen tabi olduğu mahkemeden başka bir merci önüne çıkarma sonucunu doğuran yargı yetkisine sahip olağanüstü merciler kurulamaz” düzenlenmesine aykırılık oluşturulacaktır. Ayrıca mahkemeler açısından; duruşma hazırlığı ve özellikle yargılama sırasında mahkeme tek hâkimle oluşmuşsa faile “Hapis” cezası, heyetle oluşmuşsa “Ağır hapis” cezası vereceğini, daha delilleri toplayıp tartışmadan açıklamak zorunda kalacak, hatta ayni kıymetteki bir askeri eşyayı kaybeden, kasden tahrip veya hususi menfaatlerinde kullanan bir sanık tek hâkim tarafından yargılanırken, başka bir askeri mahkemede heyet tarafından yargılanabilecektir. Bu durum, Anayasa’nın 138 inci maddesindeki “Hâkimler, görevlerinde bağımsızdırlar; Anayasaya kanuna ve hukuka uygun olarak vicdani kanaatlerine göre hüküm verirler. Hiçbir organ, merci veya kişi, yargı yetkisinin kullanılmasında mahkemelere ve hâkimlere emir ve talimat veremez; genelge gönderemez; tavsiye ve telkinde bulunamaz” şeklindeki hükmüne aykırılık oluşturacaktır.

Yukarda açıklanan nedenlerle; Sanık hakkında görülmekte olan davanın, Askeri Yargıtay bozma ilamında işaret olunduğu gibi heyetle veya tek hâkimle bakılması hususunu düzenleyen 353 sayılı Kanun'un Ek 1. maddesinin 1. fıkrasının (b) bendinin, 4191 sayılı Kanun'la değişik düzenlemesinin Anayasa'nın 37. ve 138 nci maddelerinde düzenlenen hükümlere aykırı olduğu kanaatine varılmakla, bu hususta bir karar alınabilmesi için gerekçeli kararın ve dosya muhtevasının Anayasa Mahkemesi Başkanlığı'na gönderilmesine, itirazen ve resen karar verildi..."

III- YASA METİNLERİ

A- İtiraz Konusu Yasa Kuralı

- 353 sayılı Yasa'nın Ek 1. maddesinin birinci fıkrası ile aynı fıkranın iptali istenen 4191 sayılı Yasa ile değişik (b) bendi şöyledir:

"EK MADDE 1.- Subay ve astsubayların işledikleri suçlara ait davalar hariç olmak üzere, aşağıda yazılı suçları işleyenlerin davalarına askeri mahkemelerin hâkim sınıfından olan üyelerinden birisi tarafından bakılır."

"b) Disiplin mahkemelerinin görevi dışında kalan ve ağır hapis cezasını gerektiren haller hariç olmak üzere, Askerî Ceza Kanunu'nun 130'uncu maddesinde yazılı suçlar,"

B- İlgili Yasa Kuralları

- 1632 sayılı Askerî Ceza Kanunu'nun ilgili görülen maddeleri şunlardır:

1- "MADDE 130- Askerî hizmete mahsus bir şeyi makbul bir sebep olmaksızın kaybeden, kasten tahrip veya terk eden veya hususî menfaatlerinde kullanan bu şeyin kıymetine göre kısa hapis veya üç seneye kadar hapis veya beş seneye kadar ağır hapis ile cezalandırılır ve tahrip veya kaybedilen şey ödetilir."

2- "MADDE 137- Vazife ve hizmette tekâsül dolayısiyle bir gemi veya tayyarenin veya esliha ve harp malzemesinden birinin mühimce hasara uğramasına sebep olan, kısa hapis veya üç seneye kadar hapsolunur."

- 477 sayılı Disiplin Mahkemeleri Kuruluşu, Yargılama Usulü ve Disiplin Suç ve Cezaları Hakkında Kanun'un ilgili görülen maddesi şöyledir :

"MADDE 52- Hizmete mahsus ve değeri onbeş bin lirayı geçmeyen eşyayı özürsüz kaybedenler veya harabolmasına sebebiyet verenler, eşyanın değeri de gözönüne alınarak iki aya kadar oda veya göz hapsi ile cezalandırılır.**"**

- 353 sayılı Askerî Mahkemeler Kuruluşu ve Yargılama Usulü Kanunu'nun ilgili görülen maddesi şöyledir :

"MADDE 2- Askerî mahkemeler iki askerî hâkim ve bir subay üyeden kurulur. Ancak Genelkurmay Başkanlığı nezdindeki askerî mahkeme, general ve amiralleri yargıladığı zaman üç askerî hâkim ve iki general veya amiralden kurulur.

200 ve daha fazla sanık hakkında açılan davalarda askerî mahkeme, dört hâkim ve bir subay üyeden kurulur. Duruşma sonuçlanıncaya kadar, birleştirme veya başka nedenlerle sanık sayısının 200 veya daha fazla miktara ulaştığı davalarda da bu hüküm uygulanır. Ancak duruşma sonuçlanıncaya kadar görülmekte olan davadaki sanık sayısının bu miktardan aşağı düşmesi halinde, askerî mahkeme kuruluşunda değişiklik yapılmaz.

Askerî mahkeme kurulunda bulunanların en kıdemlisi mahkeme başkanlığı görevini yapar.**"**

C- Dayanılan Anayasa Kuralları

İtiraz gerekçesinde dayanılan Anayasa kuralları şunlardır:

1- "MADDE 37.- Hiç kimse kanunen tâbi olduğu mahkemeden başka bir merci önüne çıkarılamaz.

Bir kimseyi kanunen tâbi olduğu mahkemeden başka bir merci önüne çıkarma sonucunu doğuran yargı yetkisine sahip olağanüstü merciler kurulamaz.**"**

2- "MADDE 138.- Hâkimler, görevlerinde bağımsızdırlar; Anayasaya, kanuna ve hukuka uygun olarak vicdanî kanaatlerine göre hüküm verirler.

Hiçbir organ, makam, merci veya kişi, yargı yetkisinin kullanılmasında mahkemelere ve hâkimlere emir ve talimat veremez; genelge gönderemez; tavsiye ve telkinde bulunamaz.

Görülmekte olan bir dava hakkında Yasama Meclisinde yargı yetkisinin kullanılması ile ilgili soru sorulamaz, görüşme yapılamaz veya herhangi bir beyanda bulunulamaz.

Yasama ve yürütme organları ile idare, mahkeme kararlarına uymak zorundadır; bu organlar ve idare, mahkeme kararlarını hiçbir suretle değiştiremez ve bunların yerine getirilmesini geciktiremez.**"**

D- İlgili Anayasa Kuralı

İlgili görülen Anayasa kuralı şöyledir:

"MADDE 145.- Askerî yargı, askerî mahkemeler ve disiplin mahkemeleri tarafından yürütülür. Bu mahkemeler, asker kişilerin; askerî olan suçları ile bunların asker kişiler aleyhine veya askerî mahallerde yahut askerlik hizmet ve görevleri ile ilgili olarak işledikleri suçlara ait davalara bakmakla görevlidirler.

Askerî mahkemeler, asker olmayan kişilerin özel kanunda belirtilen askerî suçları ile kanunda gösterilen görevlerini ifa ettikleri sırada veya kanunda gösterilen askerî mahallerde askerlere karşı işledikleri suçlara da bakmakla görevlidirler.

Askerî mahkemelerin savaş veya sıkıyönetim hallerinde hangi suçlar ve hangi kişiler bakımından yetkili oldukları; kuruluşları ve gerektiğinde bu mahkemelerde adlî yargı hâkim ve savcılarının görevlendirilmeleri kanunla düzenlenir.

Askerî yargı organlarının kuruluşu, işleyişi, askerî hâkimlerin özlük işleri, askerî savcılık görevlerini yapan askerî hâkimlerin mahkemesinde görevli bulundukları komutanlık ile ilişkileri, mahkemelerin bağımsızlığı, hâkimlik teminatı, askerlik hizmetinin gereklerine göre kanunla düzenlenir. Kanun, ayrıca askerî hâkimlerin yargı hizmeti dışındaki askerî hizmetler yönünden askerî hizmetlerin gereklerine göre teşkilâtında görevli bulundukları komutanlık ile olan ilişkilerini de gösterir."

IV- İLK İNCELEME

Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 8. maddesi gereğince, Ahmet Necdet SEZER, Samia AKBULUT, Haşim KILIÇ, Yalçın ACARGÜN, Mustafa BUMİN, Sacit ADALI, Ali HÜNER, Lütfi F. TUNCEL, Nurettin TURAN, Fulya KANTARCIOĞLU ve Rüştü SÖNMEZ'in katılmalarıyla 25.3.1999 gününde yapılan ilk inceleme toplantısında; dosyada eksiklik bulunmadığından, işin esasının incelenmesine OYBİRLİĞİYLE karar verilmiştir.

V- ESASIN İNCELENMESİ

Başvuru kararı ve ekleri, işin esasına ilişkin rapor, iptali istenen ve ilgili görülen yasa kuralları, dayanılan ve ilgili görülen Anayasa kuralları ve bunların gerekçeleri ile öteki yasama belgeleri okunup incelendikten sonra gereği görüşülüp düşünüldü:

A- İtiraz Konusu Kuralın Anlam ve Kapsamı

Anayasa'nın 145. maddesinde, askerî yargının, askerî mahkemeler ve disiplin mahkemeleri tarafından yürütüleceği; 353 sayılı Yasa'nın 2. maddesinde, askerî mahkemelerin, iki askerî hakim ve bir subay üyeden oluşacağı, ancak Genelkurmay Başkanlığı nezdindeki askerî mahkemenin, general ve amiralleri yargıladığı zaman üç askerî hâkim ve iki general veya amiralden; ikiyüz ve daha fazla sanık hakkında açılan davalarda ise askerî mahkemenin, dört hâkim ve bir subay üyeden kurulacağı öngörülmüş, böylece askerî mahkemelerin toplu mahkemeler olduğu kabul edilmiştir.

Ancak, 353 sayılı Yasa'ya 23.1.1981 günlü, 2376 sayılı Yasa'nın 8. maddesiyle Ek 1. madde eklenerek subay ve astsubayların işledikleri suçlara ait davalar hariç olmak üzere aynı maddenin birinci fıkrasının bendlerinde yazılı suçları işleyenlerin davalarına askerî mahkemelerin hakim sınıfından olan üyelerinden birisi tarafından bakılacağı belirtilerek kimi askerî kişiler ve suçlar bakımından toplu mahkeme sisteminden tek hâkimli sisteme geçilmiştir.

Ek 1. maddenin birinci fıkrası ve aynı fıkranın (b) bendine göre, subay ve astsubayların işledikleri tüm suçlara ait davalar ile disiplin mahkemelerinin görevi dışında kalan ve ağır hapis cezasını gerektirmeyen haller hariç olmak üzere Askerî Ceza Kanunu'nun 130.

maddesine giren suçlara ilişkin davalara, askerî mahkemenin hakim sınıfından olan üyelerinden birisi tarafından bakılacaktır.

Askerî Ceza Kanunu'nun 130. maddesinde, askerî hizmete tahsis edilen bir eşyayı, kabul edilebilir bir sebep olmaksızın, kasten tahrip veya terkeden veya özel çıkarları için kullananların, bu eşyanın kıymetine göre kısa hapis veya hapis veya ağır hapisle cezalandırılacağı, 23. maddesinde de, kısa hapis cezasının oda ve göz hapsi cezaları olduğu, belirtilmektedir. 477 sayılı Yasa'nın 52. maddesinde ise hizmete mahsus ve değeri onbeşbin lirayı geçmeyen eşyayı özürsüz kaybedenler veya harabolmasına sebebiyet verenlerin oda veya göz hapsi ile cezalandırılacakları öngörülmektedir.

Böylece, Askerî Ceza Kanunu'nun 130. maddesinde sayılan ancak, 477 sayılı Kanun'un 52. maddesi kapsamı dışında kalan suçların işlenmesi halinde, suçu işleyen subay veya astsubay ise ya da kaybedilen eşyanın kıymetine göre ağır hapis cezası verilmesini gerektiren bir durum varsa toplu mahkemede; eşyanın kıymeti onbeşbin liradan az ve kısa hapsi gerektiriyorsa disiplin mahkemesinde; suçu işleyen subay veya astsubay değilse ve hizmete tahsis edilip de kaybedilen eşyanın kıymetine göre hapis cezası verilebilecekse yargılama, askerî mahkemenin hâkim sınıfından olan bir üyesi tarafından yapılacaktır.

Maddenin gerekçesinde, Askerî Ceza Kanunu'nun 130. ve 137. maddelerinde belirlenen şahsi hürriyeti bağlayıcı cezalardan hapis cezasının azami haddinin üç yıl olduğu, adlî mahkemelerde üç yıl ve daha fazla hapis cezasını gerektiren suçlara ait davalara tek hâkim tarafından bakılabildiği, sözü edilen ek maddenin bu hükümlere paralel olarak düzenlendiği, askerî mahkemelerin iş hacminin önemli bir bölümünü oluşturan bu davalara tek hâkim tarafından bakılması esasının getirilmesiyle davaların süratle neticelendirilmesinin ve dava birikiminin önlenmesinin amaçlandığı belirtilmektedir.

B- Anayasa'ya Aykırılık Sorunu

2949 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'un 29. maddesine göre, Anayasa Mahkemesi, yasaların, kanun hükmünde kararnamelerin ve TBMM İçtüzüğü'nün Anayasa'ya aykırılığı konusunda, ilgililer tarafından ileri sürülen gerekçelere dayanmak zorunda değildir. İstemle bağlı kalmak koşuluyla başka gerekçe ile de Anayasa'ya aykırılık kararı verebilir.

Başvuran Mahkeme, itiraz konusu kuralın, Anayasa'nın 37. ve 138. maddelerine aykırılığını ileri sürmüş ise de kural, ilgisi nedeniyle, Anayasa'nın 145. maddesi yönünden de incelenmiştir.

1- Anayasa'nın 145. Maddesi Yönünden İnceleme

Anayasa'nın "Askerî yargı" başlıklı 145. maddesinde, askerî yargının, askerî mahkemeler ve disiplin mahkemeleri tarafından yürütüleceği, askerî yargı organlarının kuruluşu ve işleyişinin kanunla düzenleneceği belirtilmektedir.

Anayasa'da, askerî mahkemelerin kuruluş ve işleyişinin kanunla düzenlenmesinin öngörülmesi suçların, bunların cezalarının ve uyuşmazlığın çözümünde hangi mahkemenin görevli olacağının kanunda açık ve anlaşılır şekilde belirtilmesini gerektirir.

İtiraz konusu kurala göre, subay ve astsubayların işledikleri suçlara ait davalar ile disiplin mahkemelerinin görevi dışında kalan ve ağır hapis cezasını gerektiren haller hariç olmak üzere, Askerî Ceza Kanunu'nun 130. maddesinde yazılı suçları işleyenlerin davalarına askerî mahkemenin hâkim sınıfından olan üyelerinden birisi tarafından bakılacaktır.

Askerî Ceza Kanunu'nun 130. maddesinde de, "Askerî hizmete mahsus bir şeyi makbul bir sebep olmaksızın kaybeden, kasden tahrip veya terk eden veya hususî menfaatinde kullanan bu şeyin kıymetine göre kısa hapis veya üç seneye kadar hapis veya beş seneye kadar ağır hapisle cezalandırılır ve tahrip veya kaybedilen şey ödetilir" denilmektedir. Böylece 130. madde kapsamına giren suçların cezaları "tahrip edilen, terk olunan veya hususî menfaatte kullanılan şeyin kıymetine" göre belirlenecek ve bu belirlemeye göre de, davaya heyetle veya tek hâkimle veya disiplin mahkemesinde bakılabilecektir. 477 sayılı Yasa'nın 52. maddesine göre, eşyanın değeri onbeş bin liradan az ise davaya disiplin mahkemesinde, onbeş bin liradan fazla ise askerî mahkemede bakılacaktır. Davanın Askerî mahkemede görülmesi durumunda, eşyanın değeri hapis cezasını gerektirdiğinde tek hâkim, ağır hapis cezasını gerektirdiğinde de heyet görevli olacaktır. Ancak itiraz konusu kuralla, eşyanın değeri onbeş bin lirayı geçtiğinde, hangi miktara kadar olanına hapis veya ağır hapis cezası verileceği belirlenmediğinden, bu gibi durumlarda davaya heyetle veya tek hâkimle bakılması hususu ve dolayısıyla görevli mahkeme açıkça gösterilmemiş olmaktadır. Bu nedenle, itiraz konusu kural, Anayasa'nın 145. maddesine aykırıdır. İptali gerekir.

2- Anayasa'nın 37. ve 138. Maddeleri Yönünden İnceleme

Başvuru kararında, Ek 1. maddenin birinci fıkrasının (b) bendinde yapılan değişiklikle, sanığın, tek hâkimli veya heyetten oluşan mahkemeden hangisinde yargılanacağını önceden bilemediği, ayrıca mahkeme tek hâkimle oluşmuşsa sanığa hapis cezası, heyetle oluşmuşsa ağır hapis cezası verileceğinin daha başlangıçta deliller toplanmadan mahkemece açıklanmak zorunda kalındığı, böylece itiraz konusu kuralın, Anayasa'nın 37. ve 138. maddelerine aykırı olduğu ileri sürülmektedir.

Anayasa'nın 37. maddesinde, "Hiç kimse kanunen tâbi olduğu mahkemeden başka bir merci önüne çıkarılamaz" denilmektedir. Bu kuralın amacı, kişilerin hangi mahkemede yargılanacaklarını önceden ve kesin olarak bilmelerinin sağlanmasıdır.

Oysa, itiraz konusu kuralda, hapis cezası verilebilecek hallerde buna esas alınan askerî eşyanın değeri belirtilmemiştir. Bu nedenle, sanığın toplu mahkeme veya tek hâkim tarafından yargılanacağını önceden bilmesine olanak vermeyen itiraz konusu kural, Anayasa'nın 37. maddesine aykırıdır. İptali gerekir.

Sözkonusu kuralın, Anayasa'nın 138. maddesiyle ilgisi görülmemiştir.

Güven DİNÇER ve Lütfi F. TUNCEL bu görüşlere katılmamışlardır.

VI- SONUÇ

25.10.1963 günlü, 353 sayılı "Askerî Mahkemeler Kuruluşu ve Yargılama Usulü Kanunu"nun Ek. 1. maddesinin birinci fıkrasının 4191 sayılı Yasa ile değiştirilen (b) bendinin Anayasa'ya aykırı olduğuna ve İPTALİNE, Güven DİNÇER ile Lütfi F. TUNCEL'in karşıoyları ve OYÇOKLUĞUYLA, 14.6.1999 gününde karar verildi.

Başkan Ahmet Necdet SEZER	Başkanvekili Güven DİNÇER	Üye Haşim KILIÇ
Üye Yalçın ACARGÜN	Üye Mustafa BUMİN	Üye Sacit ADALI
Üye Ali HÜNER	Üye Lütfi F. TUNCEL	Üye Fulya KANTARCIOĞLU
Üye Mahir Can ILICAK		Üye Rüştü SÖNMEZ

KARŞIOY YAZISI

Esas Sayısı : 1999/13
Karar Sayısı : 1999/26

Anayasa Mahkemesi'nin belirtilen kararıyla; 25.10.1963 günlü, 353 sayılı "Askerî Mahkemeler Kuruluşu ve Yargılama Usulü Kanunu"nun Ek 1. maddesinin birinci fıkrasının, 4191 sayılı Yasa ile değiştirilen (b) bendinin Anayasa'nın 145. ve 37. maddelerine aykırılığı savıyla iptaline karar verilmiştir.

353 sayılı Yasa'nın Ek Madde 1'inde, "Subay ve astsubayların işledikleri suçlara ait davalar hariç olmak üzere, aşağıda yazılı suçları işleyenlerin davalarına askerî mahkemelerin hâkim sınıfından olan üyelerinden birisi tarafından bakılır" denilmiş; bu suçlar meyanında (b) bendinde, disiplin mahkemelerinin görevi dışında kalan ve ağır hapis cezasını gerektiren haller hariç olmak üzere, Askerî Ceza Kanunu'nun 130. maddesinde yazılı suçlar gösterilmiştir.

Askerî Ceza Yasası'nın 130. maddesinde de, "Askerî hizmete mahsus bir şeyi makbul bir sebep olmaksızın kaybeden, kasten tahrip veya terk eden veya hususî menfaatlerinde kullanan bu şeyin kıymetine göre kısa hapis veya üç seneye kadar hapis veya beş seneye kadar ağır hapis ile cezalandırılır ve tahrip veya kaybedilen şey ödetilir" kuralı getirilmiştir.

477 sayılı Disiplin Mahkemeleri Kuruluşu Yargılama Usulü ve Disiplin Suç ve Cezaları Hakkında Kanun'un 52. maddesine göre; "Hizmete mahsus ve değeri onbeşbin lirayı geçmeyen eşyayı özürsüz kaybedenler veya harabolmasına sebebiyet verenler, eşyayı değeri de gözönüne alınarak iki aya kadar oda veya göz hapsi ile cezalandırılır."

Belirtilen kurallarda;

Askerî Mahkemelerin hâkim sınıfından olan üyelerinden birisi tarafından bakılacak davaların niteliği belirlenmiş ve bu mahkemelerin;

1- Subay ve astsubayların işledikleri suçlara ait davalara bakamayacağı;

2- Hizmete mahsus değeri onbeşbin lirayı geçmeyen eşyayı özürsüz kaybedenler veya harabolmasına sebebiyet verenlerin davaları disiplin mahkemelerinde görüleceğinden bunlara da bakamayacağı;

Kurala bağlanmıştır.

Maddenin gerekçesinde de;

Yasa'da belirli suçları işleyenlerin davalarına, askerî mahkemelerin hâkim sınıfından olan üyelerinden birisi tarafından bakılabileceğinin belirtildiği, bu suçlar arasında disiplin mahkemelerinin görevi dışında kalan ve kıymeti ellibin lirayı geçmeyen askeri hizmete mahsus eşya ile ilgili Askerî Ceza Kanunu'nun 130. maddesinde yazılı suçlar ile tutarı ellibin lirayı geçmeyen kararlara ait davalar ile ağır hapis ve ölüm cezasını gerektiren haller konusunda istisna getirildiği ve bu davalara mutlaka heyet tarafından bakılmasının öngörüldüğü; Askerî Ceza Kanunu'nun gerek 130. gerekse 137. maddelerinde belirlenen şahsi hürriyeti bağlayıcı cezalardan olan hapis cezasının azami haddinin üç yıl

olduğu, adli mahkemelerde üç yıl ve daha fazla hapis cezasını gerektiren suçlara ait davalara tek hâkim tarafından bakılabildiği; sözü edilen ek maddenin bu hükümlere paralel olarak düzenlendiği, askerî mahkemelerin iş hacminin önemli bir bölümünü oluşturan bu davalara tek hâkim tarafından bakılması esasının getirilmesiyle davaların süratle neticelendirilmesinin ve dava birikiminin önlenmesinin amaçlandığı belirtilmektedir.

Yasa maddelerinin, o maddelerin gerekçeleriyle birlikte değerlendirilmesinin gerekeceği kuşkusuzdur. Miktar yönünden de, ceza süreleri yönünden de belirleyici kuralların getirildiği maddenin asıl amacının, davaların süratle neticelendirilmelerini sağlamak ve dava birikimini önlemek olduğu açıkça anlaşılmaktadır.

353 sayılı Yasa'nın Ek 1. maddesinin birinci fıkrasının 4191 sayılı Yasa ile değiştirilen (b) bendi, 1632 sayılı Askeri Ceza Yasası'nın 130. ve 137.; 477 sayılı Disiplin Mahkemeleri Kuruluşu Yargılama Usulü ve Disiplin Suç ve Cezaları Hakkında Yasa'nın 52. ve 353 sayılı Askeri Mahkemeler Kuruluşu ve Yargılama Usulü Yasası'nın 2. maddeleri ile birlikte yorumlanması gerekir. Belirtilen kurallarda kimlerin hangi mahkemede yargılanacağı Anayasa'nın ilgili kurallarına uygun bir biçimde kurala bağlanmış bulunmaktadır.

İptali istenen kuralın, Anayasa'nın, 138. maddesi ile ilgisi bulunmadığı gibi; askerî yargının, askerî mahkemeler ve disiplin mahkemeleri tarafından yürütüleceğini, askerî yargı organlarının kuruluşu ve işleyişinin yasayla düzenleneceğini kurala bağlayan 145. ve hiç kimsenin kanunen bağlı olduğu mahkemeden başka bir merci önüne çıkarılamayacağını kurala bağlayan 37. maddelerine de aykırı bir yönü bulunmamaktadır.

Belirtilen gerekçelerle, çoğunluğun iptal görüşüne katılmıyoruz.

Başkanvekili	Üye
Güven DİNÇER	Lütfi F. TUNCEL

Esas Sayısı : 1999/11
Karar Sayısı : 1999/29
Karar Günü : 13.7.1999

İTİRAZ YOLUNA BAŞVURAN : Maden Asliye Ceza Mahkemesi

İTİRAZIN KONUSU : 1.3.1926 günlü, 765 sayılı "Türk Ceza Kanunu"nun 272. maddesinin Anayasa'nın 2., 10. ve 38. maddelerine aykırılığı savıyla iptali istemidir.

I- OLAY

Sanığın arama ve kimlik kontrolü yapılırken, memura hakaret ve memuru darp ettiği savıyla açılan kamu davasında Mahkeme, Türk Ceza Kanunu'nun 272. maddesinin Anayasa'nın 2., 10. ve 38. maddelerine aykırı olduğunu ileri sürerek iptali için doğrudan başvurmuştur.

II- İTİRAZIN GEREKÇESİ

Başvuru kararının gerekçe bölümü şöyledir :

"TCK'nda 272 ve 485. madde hükümleri birbirine paralel olarak düzenlenmiştir. 272. madde Devlet aleyhine cürümler babında, 485. madde ise kişi aleyhine cürümler babında düzenlenmiştir. Her iki madde de failin karşısındaki müşteki mağdur ya da müdahilin hareketi esas alınarak düzenleme yapılmıştır. TCK'nun belirtilen bu maddelerinde failin eylemine neden olan "Memur suçlu" ile "Şahıs suçlu"nun eylemine göre failin cezası indirilerek, ıskat edilerek, tamamen kaldırılarak, müessir fiil nedeni ile eyleme neden olma halinde ise 485. maddeye göre cezayı mültelsim saymayarak, önceki maddelere göre verilen ceza, karşı tarafın eylemi esas alınarak düzenlenmiştir.

Bu maddelere göre örneğin memur faili müessir fiil ika ediyor, fail memura bu nedenle hakaret ediyor. Sonuç; fail hakkında TCK'nun 266 ve devamı maddeleri uygulanıyor. 272. maddeye göre ceza indirilip ortadan kaldırılıyor. Cezanın tamamen ortadan kaldırıldığı halde dahi fail yargılama giderlerinden sorumludur. Ve bu bir mahkumiyettir.

Örneğin; şahıs faile müessirfiil ika ediyor. Veya hakaret ediyor. Fail şahısa bu nedenle hakaret ediyor. Sonuç; fail hakkında TCK'nun 480 ve devamı maddeleri uygulanıyor, 485. madde ile ceza ıskat ediliyor, şahsın müessirfiili nedeni ile failin hakaret eylemi halinde ise eylem cezayı mültelsim olmuyor. Fail yargılama giderlerinden sorumlu olmadığı gibi bu bir mahkumiyet değildir.

TCK'nun 272. maddesine, TCK'nun 485. maddesindeki bütün haller sığdırılmış olup 485. maddede yer alan karşılıklı hakaret ve müessir fiil halleri de "Memurun keyfi ve haksız hareketi" kavramı içine alınmıştır. Ancak 485. maddede yer alan, failin eylemini sebebiyet veren ilk ve karşı eylemde bulunanın müessir fiil ika ettiği hallerde, eylem cezayı mültelsim değildir. Memurun faile ilk müessir fiili halinde ise 272. madde uygulanırken ceza tamamen ortadan kaldırılmış olsa dahi bu bir mahkumiyettir. Fail yargılama giderlerinden sorumlu olduğu gibi hüküm sabıka kaydına işlenir. 272. maddenin cezanın tamamen kaldırıldığı hallerde, tamamen ortadan kaldırılan bir cezanın mahkumiyet hükmü olması Anayasa'nın 2. maddesinde yer alan Hukuk devleti ilkesine bu maddenin paralel olarak düzenlendiği TCK'nun 485. maddesi ile birlikte değerlendirildiğinde aynı durumdaki failler arasında eşitsizlik sonucunu yarattığından Anayasa'nın 10. maddesine, suç ve cezalara ilişkin esasların düzenlendiği 38. maddesine aykırıdır.

272. madde yasakoyucunun fail lehine koyduğu bir hükümdür. Ve kişi hürriyeti ile yakından ilgilidir. Kamu görevlilerinin görevlerini yasalara uygun yapmalarının bir teminatıdır. Bu madde, şahısların hürriyetini memurların suistimallerine karşı korumak için konulmuştur. 266 ve devamındaki maddelerde ise, 272 dışında memurlar ancak görevlerini yasalara uygun bir şekilde ifa ederlerken korunurlar. Nitekim böylesi durumlarda failin eylemi devlet aleyhine cürüm olması nedeni ile, 480 ve devamı maddelerinde düzenlenen şahıs aleyhine cürümlere göre daha ağır cezalandırılmaktadır. Ancak 272. maddenin uygulandığı hallerde yetki sınırlarını keyfi hareketleri ile aşan görevli "Memur" değil "suçlu"dur. Bu halde keyifi hareket eden kimseye karşı gösterilen tepki, devlet idaresine karşı tepki değildir. Görevini suistimal eden suçluya karşı tepkidir. Çünkü; keyfi ve haksız hareket ile görevi kötüye kullanma devletin bir hareketi sayılamaz. Kaldı ki herkesin görev hududunu aşan memura karşı kendi haysiyetini koruma ve savunma hakkı vardır.

Anayasa'nın 2. maddesinde yer alan Hukuk Devleti ilkesi ile keyfi idare kavramı birbiri ile bağdaşmaz. Hukuk Devletinde otorite

kadar meşruluğun da himayesi gerekir. Nitekim kanunkoyucu 272. maddede “Keyifi ve haksız hareket kavramını” yasadaki haksız tahrikten daha vahim bir hal kabul ederek, memurun keyfi ve haksız hareketinde, bu nedenle cezanın tamamen kaldırılabileceğini kabul etmiştir. Oysa haksız tahrikte, tahrik ne kadar ağır olursa olsun ceza sadece indirilebilir.

272. madde ve 485. madde birlikte değerlendirildiğinde, aynı nitelikteki eylemlerde, aynı keyfi ve haksız hareketi yapan, böylece olaya sebebiyet veren “Memur suçlu” ve “Şahıs suçlu” arasında keyfi idareyi önlemek için fail lehine konulmuş olan 272. maddede fail aleyhine sonuç doğmakta ve “memur kategorisinin, artık görevle ve devlet otoritesi ile ilgisiz olan kötülüğü, ilk haksız eylemde bulunan suçlu memur lehine, fail aleyhine, eşitlik ilkesine aykırı bir şekilde”, memurun haksız hareketi ile şahsın haksız hareketi karşısında kalan aynı durumdaki failler arasında, memur kategorisine, keyfilikte ve haksız harekette üstünlük tanındığı sonucunu doğurduğu ve böylece failler arasında da eşitsizlik yaratması nedeni ile, bu durum Anayasa’daki “Eşitlik” ve “Hukuk Devleti” ilkelerine aykırıdır.

272. madde ile cezanın tamamen kaldırıldığı hallerde, fail cezası 647 sayılı Yasa gereğince ertelenmiş failin konumuna gelmektedir. Failin cezası tamamen kaldırılsa bile ceza sabıka kaydına işlenmekte ve fail yargılama giderlerinden sorumlu olmaktadır. Bu durum 272. maddenin konuluş amacını ve işlevini aşmaktadır. Esasen tamamen kaldırılan bir cezanın aynı zamanda bir mahkumiyet hükmü olması Anayasa’nın 2. maddesinde yer alan Hukuk Devleti ilkesi ile 38. maddesine aykırıdır. Çünkü; kaldırılan bir cezanın mahkumiyet oluşu yasa metninde de yoktur.

Sonuç: Açıklanan nedenlerle, TCK’nun 272. maddesinin Anayasa’nın 2, 10 ve 38. maddelerine aykırı olduğu sonuç ve kanaatine varılarak, iddianame ile sanık Turgut Yavuz lehine 272. maddenin uygulanması talebi ile dava açıldığından, itiraz yolu ile Anayasa Mahkemesi’ne başvurulmasına, ...”

III- YASA METİNLERİ

A- İtiraz Konusu Yasa Kuralı

Türk Ceza Kanunu’nun itiraz konusu 272. maddesi şöyledir:

“MADDE 272.- Eğer memur memuriyeti hududunu tecavüz ederek veya keyfî hareketleriyle geçen maddelerde beyan olunan fiillerin vukuuna sebebiyet vermişse ceza dörtte bire kadar indirileceği gibi icabına göre büsbütün de kaldırılabilir.”

B- İlgili Yasa Kuralı

Türk Ceza Kanunu’nun ilgili görülen 485. maddesi şöyledir:

“MADDE 485.- Kendisine tecavüz olunan şahıs 480 ve 482. maddelerde yazılı cürümlere kendi haksız hareketiyle sebebiyet vermiş ise failin cezası üçte birden üçte ikiye kadar azaltılır.

Eğer iki taraf karşılıklı olarak birbirini tahkir etmiş bulunursa mahkeme icabına göre iki taraf veya hangi tarafın sebebiyet verdiğini nazara alarak yalnız biri hakkında cezayı iskat edebilir.

Şahsı hakkında şiddet kullanılmasından dolayı hareket eden kimsenin hareketi cezayı müstelzim değildir.”

C- Dayanılan Anayasa Kuralları

İtiraz başvurusunda dayanılan Anayasa kuralları şunlardır :

1- “MADDE 2.- Türkiye Cumhuriyeti, toplumun huzuru, millî dayanışma ve adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygılı, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk Devletidir.**”**

2- “MADDE 10.- Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefî inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir.

Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınamaz.

Devlet organları ve idare makamları bütün işlemlerinde kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorundadırlar.**”**

3- “MADDE 38.- Kimse, işlendiği zaman yürürlükte bulunan kanunun suç saymadığı bir fiilden dolayı cezalandırılamaz; kimseye suçu işlediği zaman kanunda o suç için konulmuş olan cezadan daha ağır bir ceza verilemez.

Suç ve ceza zamanaşımı ile ceza mahkûmiyetinin sonuçları konusunda da yukarıdaki fıkra uygulanır.

Ceza ve ceza yerine geçen güvenlik tedbirleri ancak kanunla konulur.

Suçluluğu hükmen sabit oluncaya kadar, kimse suçlu sayılamaz.

Hiç kimse kendisini ve kanunda gösterilen yakınlarını suçlayan bir beyanda bulunmaya veya bu yolda delil göstermeye zorlanamaz.

Ceza sorumluluğu şahsidir.

Genel müsadere cezası verilemez.

İdare, kişi hürriyetinin kısıtlanması sonucunu doğuran bir müeyyide uygulayamaz. Silahlı Kuvvetlerin iç düzeni bakımından bu hükme kanunla istisnalar getirilebilir.

Vatandaş, suç sebebiyle yabancı bir ülkeye geri verilemez.**"**

IV- İLK İNCELEME

Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 8. maddesi gereğince Ahmet Necdet SEZER, Güven DİNÇER, Haşim KILIÇ, Yalçın ACARGÜN, Mustafa BUMİN, Sacit ADALI, Ali HÜNER, Lütfi F. TUNCEL, Fulya KANTARCIOĞLU, Mahir Can ILICAK ve Rüştü SÖNMEZ'in katılımlarıyla 18.3.1999 günü yapılan ilk inceleme toplantısında dosyada eksiklik bulunmadığından işin esasının incelenmesine, OYBİRLİĞİYLE karar verilmiştir.

V- ESASIN İNCELENMESİ

Başvuru kararı ve ekleri, işin esasına ilişkin rapor, iptali istenen ve ilgili görülen yasa kuralları, aykırılık savına dayanak yapılan Anayasa kuralları ve bunların gerekçeleri ile öteki yasama belgeleri okunup incelendikten sonra gereği görüşülüp düşünüldü:

A- İtiraz Konusu Kuralın Anlam ve Kapsamı

Türk Ceza Kanunu'nun 272. maddesinde, "Eğer memur memuriyeti hududunu tecavüz ederek veya keyfî hareketleriyle

geçen maddelerde beyan olunan fiillerin vukuuna sebebiyet vermişse ceza dörtte bire kadar indirileceği gibi icabına göre büsbütün de kaldırılabilir" denilerek maddede belirtilen tahrik altında suç işleyen kişiye uygulanacak yaptırım düzenlenmektedir.

İtiraz konusu kural, TCK'nun 2. kitabının "Devlet İdaresi Aleyhine İşlenen Cürümler" başlıklı 3. bâbının "Resmî Sıfatı Haiz Olanlar Aleyhine Cürümler"e ilişkin dokuzuncu faslında düzenlenmiştir. Yasakoyucu, bu fasılda resmi sıfatı haiz olan kişileri ve heyetleri ifa ettikleri kamu görevlerinden dolayı, hakaret, sövme ve kasten müessir fiil şeklinde saldırıya uğramaları durumunda özel olarak koruma gereği duymuştur. Çünkü, söz konusu kişi ve heyetlere karşı işlenen cürümler, yerine getirilen bir kamu görevinden dolayı Devlet idaresine karşı yapılmış sayılır.

Ceza Hukukunda haksız tahrik, failin haksız bir fiilin doğurduğu şiddetli öfke veya elemin tesiri altında kalarak suç işlemesidir. Bu nedenle, tahrik üzerine suç işleyen kimsenin ruhî yapısı normal bir kişiden farklıdır.

TCK'nun 272. maddesinin uygulanabilmesi için,

- Memurun memuriyet sınırını aşması veya keyfî davranması,

- Failin öfke veya şiddetli elemin etkisi altında bulunması,

- Failin memura karşı TCK'nun 266., 267., 268., 269. ve 271. maddelerinde düzenlenen suçlardan birini işlemesi

gerekir.

Maddeye göre, memuriyet sınırını aşma ve keyfî davranışın boyutları her olayda yargıç tarafından belirlenerek, faile verilecek ceza 1/4'e kadar veya gerekçesi gösterilerek daha az oranda indirilebilecek veya tamamen ortadan kaldırılabilecektir.

B- Anayasa'ya Aykırılık Sorunu

İtiraz yoluna başvuran Mahkeme, TCK'nun 272. ve 485. maddelerinin birbirine paralel olarak düzenlendiğini, memurun müessir fiilde bulunması nedeniyle sanığın memura hakaret etmesi durumunda TCK'nun 266. ve 272. maddeleri uyarınca tertip olunan ceza ortadan kaldırılmasına karşın failin yargılama giderinden

sorumlu tutulduğunu; hüküm sabıka kaydına işlendiğinden bunun bir mahkumiyet kararı niteliğinde bulunduğunu, oysa, müessir fiile maruz kalan şahsın hakaret suçunu işlemesi nedeniyle, tayin olunan ceza TCK'nun 485. maddesi uyarınca ıskat edildiğinde sanığın yargılama giderinden sorumlu olmadığını ve bir mahkumiyet hükmü bulunmadığını; memurun haksız hareketiyle şahsın haksız hareketi karşısında kalan aynı durumdaki failler arasında, memurlara keyfilikte ve haksız harekette üstünlük tanınması sonucunun doğduğunu; 272. madde ile cezanın tamamen kaldırıldığı hallerde failin cezasının 647 sayılı Yasa gereğince ertelenmiş konuma geldiğini, böylece failler arasında eşitsizlik yaratılmasının, Anayasa'nın 2. maddesinde yer alan hukuk devleti ilkesine, 10. maddesindeki eşitlik ilkesine, suç ve cezalara ilişkin esasları düzenleyen 38. maddesine aykırı olduğunu ileri sürmüştür.

Hukuk devleti, insan haklarına saygı gösteren, bu hakları koruyucu, adaletli bir hukuk düzeni kurup sürdürmekle kendisini yükümlü sayan, bütün etkinliklerinde hukuka ve Anayasa'ya uyan, işlem ve eylemleri bağımsız yargı denetimine bağlı olan devlettir. Böyle bir düzenin kurulması, yasama, yürütme ve yargı alanına giren tüm işlem ve eylemlerin hukuk kuralları içinde kalması, temel hak ve özgürlüklerin, anayasal güvenceye bağlanmasıyla olanaklıdır.

Memurun haksız hareketlerinin, keyfiliğinin, tarafsızlıkla bağdaşmaz davranışlarının önlenmesi için yasakoyucu kimi tedbirleri almak durumundadır. İtiraz konusu kuralla memurun haksız hareketi ile kendisine karşı maddede belirtilen suçların işlenmesine neden olması durumunda, suçun cezasının azaltılması veya ortadan kaldırılması öngörülmektedir. Ancak, memurun yetkilerini aşması ve haksız davranışı karşısında kişinin kayıtsız kalması da düşünülemez. Hukuk devletinde memur yasalar çerçevesinde görevini yerine getirdiği sürece korunur.

Anayasa'nın 10. maddesine göre; herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefî inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir. Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınamaz. Devlet organları ve idare makamları bütün işlemlerinde kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorundadırlar.

Yasa önünde eşitlik herkesin her yönden aynı kurallara bağlı olacağı anlamına gelmez. Anayasa'nın amaçladığı eylemli değil hukuksal eşitliktir. Eşitlik ilkesi, birbirinin aynı durumda olanlara ayrı

kuralların uygulanmasını ve ayrıcalıklı kişi veya topluluklar yaratılmasını engeller. Aynı durumda olanlar için ayrı düzenleme Anayasa'ya aykırılık oluşturur. Ancak, konumlardaki farklılık, değişik kuralları ve değişik uygulamaları gerekli kılabilir. Bu durumda eşitlik ilkesi zedelenmez.

Türk Ceza Kanunu'nun 272. ve 485. maddelerinin ortak özelliği, belli suçları işleyenlerin haksız tahrik nedeniyle cezalarının indirilebilmesi ya da tümüyle kaldırılabilmesine olanak sağlanmasıdır. Her iki durumda da suç ve suç işleyen olmasına karşın, suçun işlenmesine mağdur haksız hareketi ile neden olduğundan ceza verilmemesi, başka bir anlatımla "sorumsuzluk" söz konusudur. Ancak 272. madde, Türk Ceza Kanunu'nun ikinci kitabının üçüncü babında "Devlet İdaresi Aleyhine İşlenen Cürümler" başlıklı dokuzuncu faslında, 485. madde ise, aynı kitabın 9 babının "Şahıslara Karşı Cürümler" başlıklı yedinci faslında yer almıştır. İki maddenin birlikte incelenmesinden, koruduğu yararlar, suçun unsurları, cezaları, artırıcı-indirici nedenleri, kovuşturmanın yakınmaya bağlı olup olmaması yönlerinden farklı oldukları anlaşılmaktadır. Bu durumda, farklı suç işleyen sanıkların aynı konumda oldukları kabul edilemeyeceğinden Türk Ceza Kanunu'nun 272. ve 485. maddelerinin Anayasa'nın eşitlik ilkesi yönünden karşılaştırılmalarına olanak yoktur.

Açıklanan nedenlerle, itiraz konusu kural, Anayasa'nın 2. ve 10. maddelerine aykırı değildir.

İtiraz konusu kuralın Anayasa'nın 38. maddesiyle bir ilgisi görülmemiştir.

VI- SONUÇ

1.3.1926 günlü, 765 sayılı "Türk Ceza Kanunu"nun 272. maddesinin Anayasa'ya aykırı olmadığına ve itirazın REDDİNE, 13.7.1999 gününde OYBİRLİĞİYLE karar verildi.

Başkan Ahmet Necdet SEZER	Başkanvekili Güven DİNÇER	Üye Haşim KILIÇ
Üye Yalçın ACARGÜN	Üye Mustafa BUMİN	Üye Sacit ADALI
Üye Ali HÜNER	Üye Lütfi F. TUNCEL	Üye Fulya KANTARCIOĞLU
Üye Mahir Can ILICAK		Üye Rüştü SÖNMEZ

Esas Sayısı : 1999/24
Karar Sayısı : 1999/30
Karar Günü : 13.7.1999

İTİRAZ YOLUNA BAŞVURAN : Buharkent Asliye Ceza Mahkemesi

İTİRAZIN KONUSU : 1.3.1926 günlü, 765 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 6123 sayılı Yasa'nın 1. maddesiyle değiştirilen 442. maddesinin, Anayasa'nın 10. maddesine aykırılığı savıyla iptali istemidir.

I- OLAY

Eşinden ayrı yaşayan sanığın bir süredir başkasıyla birlikte olduğunun saptanması üzerine, Türk Ceza Kanunu'nun 442. maddesi uyarınca cezalandırılması için açılan davada Cumhuriyet Savcısının Anayasa'ya aykırılık savını ciddi bulan Mahkeme, Yasa hükmünün iptali için başvurmuştur.

II- İTİRAZIN GEREKÇESİ

Mahkeme kararının gerekçe bölümü şöyledir:

"Türk Ceza Kanunu'nun 442. maddesinde öngörülen suç, bağımsız ceza yaptırımına bağlanmış özel nitelikli bir zina suçudur. (Yarg. 5.C.D.sinin 22.12.1993 tarih ve 4269/4668 EK.).

Türk Ceza Kanunu'nun 442. maddesi fail hakkında uygulandığı takdirde suça ortak olan, zorunlu diğer fail hakkında da uygulanmalıdır. (Yargıtay CGK.nun 5.3.1930 tarih ve 260/419 E.K. sayılı kararı).

Ayrı yaşamada haklılık olgusu incelendiğinde;

Sanık Rukiye eşi ile aralarında geçimsizlik olduğu için 5.5.1997 tarihinde Buharkent Asliye Hukuk Mahkemesinde boşanma davası açtığını ve ayrı yaşamaya başladığını daha sonra suça konu fiili işlediğini beyan etmiş, getirtilerek incelenen ve kesinleşen Buharkent Asliye Hukuk Mahkemesinin 21.5.1998 tarih ve 1997/34 esas, 1998/59 karar sayılı ilamında davacı sanığın 7.5.1997 tarihli dilekçesiyle evlendiklerinden beri eşinin evliliğin kendisine yüklediği

hiçbir görevi yerine getirmediğini... vs. nedenlerle boşanma talebinde bulunduğu davalı müşteki Ramazan'ın ise 21.5.1998 ve 19.6.1997 celselerde açılan davayı kabul ettiğini ve böylece tarafların boşanmalarına karar verildiği anlaşılmıştır.

Sanık Rukiye ve suç ortağı Nevzat'ın ise boşanma davası açıldıktan yaklaşık 2,5 ay sonra 20.7.1997 tarihinde davaya konu fiili gerçekleştirmişlerdir.

Görüldüğü üzere boşanma davasında davacı sanık Rukiye terkte haklı olduğunu kanıtlamıştır.

Kadının zinasını düzenleyen TCK.nın 440. maddesi Yüksek Anayasa Mahkemesince Anayasa'ya aykırı görülerek iptal edilmiştir.

Erkeğin zinasını düzenleyen TCK.nın 441. maddesi de Yüksek Anayasa Mahkemesince Anayasa'ya aykırı görülerek iptal edilmiştir.

Her iki iptal kararı da yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Buna karşılık ayrı yaşamakta haklı olan kadının yasasını düzenleyen bağımsız ceza yaptırımına bağlanmış özel nitelikli bir zina suçu niteliğindeki TCK.nun 442. maddesi ise halen yürürlüktedir.

Bu durumda kadının zinası suç olmaktan çıktığı halde ayrı yaşamakta haklı olan kadının ve ortağının zinasının suç sayılması Anayasa'da öngörülen eşitlik ilkesine aykırıdır.

Yukarıdan beri açıklanan nedenlerle sanıklar hakkında uygulanması istenen TCK.nın 442. maddesinin Anayasa'ya aykırı olduğu hususundaki iddia ve savunma ciddi görülerek TCK.nın 442. maddesinin iptali istemi ile Anayasa Mahkemesine başvurulmasına karar verilmesi gerekmiştir."

III- YASA METİNLERİ

A- İtiraz Konusu Yasa Kuralı

765 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun itiraz konusu değişik 442. maddesi şöyledir :

"Madde 442- Yukarıdaki maddelerde yazılı cürümlerin işlendiği sırada karı ve koca biribirinden nikâh baki olduğu halde hakimin

hükmü ile ayrılmış veya biri diğerini terketmiş ise herbirinin cezası üç aydan bir seneye kadar hapistir.**”**

B-İlgili Yasa Kuralları

Türk Ceza Kanunu’nun ilgili görülen maddeleri şunlardır :

1- “Madde 443- Geçen maddelerde yazılı olan cürümlerden dolayı takibat icrası karı kocadan biri tarafından şahsi dâva ikamesine bağlıdır. Bu keyfiyet, cürümde şerik olanlar içinde şarttır.”

2- “Madde 444- Dâvadan vazgeçmek, hükümden sonra dahi makbuldür. Bu halde hükmün icrasından ve cezanın neticelerinden sarfınazar olunur. Karı kocadan birinin ölümü dâvayı iskat eder.”

C- Dayanılan Anayasa Kuralı

Başvuru kararında dayanılan Anayasa kuralı şudur :

“MADDE 10.- Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefî inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir.

Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınamaz.

Devlet organları ve idare makamları bütün işlemlerinde kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorundadırlar.**”**

D- İlgili Anayasa Kuralları

İlgili görülen Anayasa kuralları şunlardır :

1- “MADDE 2.- Türkiye Cumhuriyeti, toplumun huzuru, millî dayanışma ve adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygılı, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk Devletidir.**”**

2- “MADDE 38.- Kimse, işlendiği zaman yürürlükte bulunan kanunun suç saymadığı bir fiilden dolayı cezalandırılamaz; kimseye suçu işlediği zaman kanunda o suç için konulmuş olan cezadan daha ağır bir ceza verilemez.

Suç ve ceza zamanaşımı ile ceza mahkûmiyetinin sonuçları konusunda da yukarıdaki fıkra uygulanır.

Ceza ve ceza yerine geçen güvenlik tedbirleri ancak kanunla konulur.

Suçluluğu hükmen sabit oluncaya kadar, kimse suçlu sayılamaz.

Hiç kimse kendisini ve kanunda gösterilen yakınlarını suçlayan bir beyanda bulunmaya veya bu yolda delil göstermeye zorlanamaz.

Ceza sorumluluğu şahsîdir.

Genel müsadere cezası verilemez.

İdare, kişi hürriyetinin kısıtlanması sonucunu doğuran bir müeyyide uygulayamaz. Silahlı Kuvvetlerin iç düzeni bakımından bu hükme kanunla istisnalar getirilebilir.

Vatandaş, suç sebebiyle yabancı bir ülkeye geri verilemez."

IV- İLK İNCELEME

Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 8. maddesi gereğince; Ahmet Necdet SEZER, Güven DİNÇER, Haşim KILIÇ, Yalçın ACARGÜN, Mustafa BUMİN, Sacit ADALI, Ali HÜNER, Lütfi F. TUNCEL, Fulya KANTARCIOĞLU, Mahir Can ILICAK ve Rüştü SÖNMEZ'in katılımlarıyla 14.6.1999 günü yapılan ilk inceleme toplantısında, dosyada eksiklik bulunmadığından işin esasının incelenmesine oybirliğiyle karar verilmiştir.

V- ESASIN İNCELENMESİ

Başvuru kararı ve ekleri, işin esasına ilişkin rapor, iptali istenilen ve ilgili görülen Yasa kuralları, dayanılan ve ilgili görülen Anayasa kuralları ile bunların gerekçeleri ve öteki yasama belgeleri okunup incelendikten sonra gereği görüşülüp düşünüldü:

Zina suçuna, Türk Ceza Kanunu'nun "Adabı Umumiye ve Nizamı Aile Aleyhinde Cürümler" başlıklı sekizinci babının beşinci faslında yer verilmiştir. Evlilik birliğinin eşlere yüklediği cinsel

sadakatin ihlâli olan zina, evli bir kişinin eşinden başkasıyla cinsi ilişkide bulunmasıdır.

Anayasa Mahkemesi'nin 23.9.1996 günlü, Esas: 1996/15; Karar: 1996/34 sayılı kararıyla kocanın zinasını düzenleyen Türk Ceza Kanunu'nun 441., 23.6.1998 günlü, Esas: 1998/3; Karar: 1998/28 sayılı kararıyla da karının zinasına ilişkin 440. maddesi iptal edilmiştir. 441. maddenin iptali sonucu oluşan hukuksal boşluğun doldurulabilmesi için iptal kararının Resmî Gazete'de yayımlanmasından başlayarak bir yıl sonra yürürlüğe girmesine karar verilmiştir. İptal kararının 27.12.1996 günlü, 22860 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanmasına ve yayımı tarihinden itibaren belirtilen sürenin geçmesine karşın yasakoyucu tarafından bugüne kadar yeni bir düzenleme yapılmamıştır. Karının zinasını düzenleyen 440. maddenin iptaline ilişkin Anayasa Mahkemesi kararı da 13.3.1999 günlü, 23638 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girdiğinden karı ve koca için zina suç olmaktan çıkmıştır.

A- Anayasa'ya Aykırılık Sorunu

Başvuru kararında, Türk Ceza Kanunu'nun 440. ve 441. maddelerinin Anayasa Mahkemesi'nce iptalinden sonra karı ve koca için zinanın suç olmaktan çıkmasına karşın, 442. maddenin, ayrı yaşamakta haklı olan karının zinasını ceza yaptırımına bağlanmasının Anayasa'nın 10. maddesinde öngörülen eşitlik ilkesine aykırı olduğu ileri sürülerek iptali istenilmiştir.

Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında 2949 sayılı Kanun'un 29. maddesine göre, Anayasa Mahkemesi, yasaların Anayasa'ya aykırılığı konusunda ilgililer tarafından ileri sürülen gerekçelere dayanmak zorunda değildir. Taleple bağlı kalmak kaydıyla başka gerekçe ile de Anayasa'ya aykırılık kararı verebilir. Bu nedenle, konuyla yakın ilgisi gözetilerek, Anayasa'nın 2. ve 38. maddeleri yönünden de inceleme yapılması gerekli görülmüştür.

Anayasa'nın 2. maddesinde, Türkiye Cumhuriyetinin, demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk devleti olduğu belirtilmiştir. Hukuk devleti, eylem ve işlemleri hukuka uygun, insan haklarına saygılı, bu hak ve özgürlükleri koruyup güçlendiren, her alanda adaletli bir hukuk düzeni kurup bunu geliştirerek sürdüren, Anayasa'ya aykırı durum ve tutumlardan kaçınan, hukukun üstün kurallarıyla kendini bağlı sayan,

yasaların üstünde yasakoyucunun da uyması gereken temel hukuk ilkeleri ve Anayasa bulunduğu bilincinde olan devlettir.

Anayasa'nın 38. maddesinde, hiç kimsenin işlendiği zaman yürürlükte bulunan kanunun suç saymadığı bir eylemden dolayı cezalandırılamayacağı, ceza ve ceza yerine geçen güvenlik tedbirlerinin ise ancak kanunla konulacağı öngörülmektedir.

Türk Ceza Kanunu'nun sekizinci babının beşinci faslında yer alan 442. maddesinde; "Yukarıdaki maddelerde yazılı cürümlerin işlendiği sırada karı ve koca birbirinden nikah baki olduğu halde hakimin hükmü ile ayrılmış veya biri diğerini terk etmiş ise her birinin cezası üç aydan bir seneye kadar hapistir." denilmektedir. Madde zina suçunun indirim nedenlerine ilişkin olup uygulanabilmesi için Türk Ceza Kanunu'nun 440. ve 441. maddelerinde belirtilen zina suçunun işlenmesi gerekmektedir. Anayasa Mahkemesi'nce verilen iptal kararları sonucu 440. ve 441. maddelerde düzenlenen zinanın suç olmaktan çıkması nedeniyle 442. madde uygulanmaz hale gelmiştir. Bu durumda, zina suçu ve buna bağlı olarak cezası da ortadan kalkmış olması sonucu cezanın indirimini düzenleyen 442. maddenin uygulanma olanağı kalmadığından Anayasa'nın 2. ve 38. maddelerine aykırılığı nedeniyle iptali gerekir.

İtiraz konusu kuralın Anayasa'nın 10. maddesindeki eşitlik ilkesiyle ilgisi görülmemiştir.

B- İptal Sonucu Yasa'nın Diğer Hükümlerinin Uygulama Olanağını Yitirip Yitirmediği Sorunu

2949 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'un 29. maddesinin ikinci fıkrasında, "Ancak başvuru, kanunun, kanun hükmünde kararnamenin veya içtüzüğün sadece belirli madde veya hükümleri aleyhine yapılmış olup da, bu belirli madde veya hükümlerin iptali kanunun, kanun hükmünde kararnamenin veya içtüzüğün bazı hükümlerinin veya tamamının uygulanmaması sonucunu doğuruyorsa, Anayasa Mahkemesi, keyfiyeti gerekçesinde belirtmek şartıyla, kanunun, kanun hükmünde kararnamenin veya içtüzüğün bahis konusu öteki hükümlerinin veya tümünün iptaline karar verebilir" denilmektedir.

Türk Ceza Kanunu'nun 442. maddesinin iptali sonucu 443. ve 444. maddelerinin de uygulanma olanağı kalmadığından, 2949 sayılı

Kanun'un 29. maddesinin ikinci fıkrası uyarınca anılan maddelerin de iptali gerekir.

VI- SONUÇ

A- 1.3.1926 günlü, 765 sayılı "Türk Ceza Kanunu"nun 442. maddesinin Anayasa'ya aykırı olduğuna ve İPTALİNE,

B- 442. maddenin iptali nedeniyle uygulanma olanağı kalmayan Yasa'nın 443. ve 444. maddelerinin de 2949 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'un 29. maddesinin ikinci fıkrası gereğince İPTALLERİNE, 13.7.1999 gününde OYBİRLİĞİYLE karar verildi.

Başkan Ahmet Necdet SEZER	Başkanvekili Güven DİNÇER	Üye Haşim KILIÇ
Üye Yalçın ACARGÜN	Üye Mustafa BUMİN	Üye Sacit ADALI
Üye Ali HÜNER	Üye Lütfi F. TUNCEL	Üye Fulya KANTARCIOĞLU
Üye Mahir Can ILICAK		Üye Rüştü SÖNMEZ

Esas Sayısı: 1999/7
Karar Sayısı: 1999/31
Karar Günü: 13.7.1999

İTİRAZ YOLUNA BAŞVURAN : Bozüyük Asliye Hukuk Mahkemesi

İTİRAZIN KONUSU : 9.6.1932 günlü, 2004 sayılı "İcra ve İflâs Kanunu"nun 89. maddesinin beşinci fıkrasının ikinci tümcesinde yer alan "...borçluya karşı..." sözcüklerinin Anayasa'nın Başlangıç'ı ile 10., 11., 36. ve 40. maddelerine aykırılığı savıyla iptali istemidir.

I- OLAY

İcra Müdürlüğünün "üçüncü şahıs" olarak takibe geçerek iki kez haciz ihbarnâmesi gönderdiği Belediyenin bu ihbarnâmelere süresinde itiraz etmemesi sonucu takibin kesinleşmesi ve bankadaki hesabına haciz konması nedeniyle alacaklı ve borçlu aleyhine açtığı menfi tespit davasında, davacı Belediyenin Anayasa'ya aykırılık savının ciddi olduğu kanısına varan Mahkeme, İcra ve İflâs Kanunu'nun 89. maddesinin beşinci fıkrasında yer alan "...borçluya karşı..." sözcüklerinin Anayasa'ya aykırılığı savıyla iptali için başvurmuştur.

II- İTİRAZIN GEREKÇESİ

Başvuru kararının gerekçe bölümü şöyledir:

"1- Davacı vekili dilekçeyle; Davalılardan Salih Toprak tarafından diğer davalı Amra İ.S. ve T. Ltş. ve davacı Belediye aleyhine Bakırköy 4. İcra Müdürlüğünün 1996/2790 sayılı dosyası ile icra takibi yaptığını, davacı Belediye aleyhine I. ve II. haciz ihbarnamelerini gönderdiğini, ancak davacı Belediyenin davalılarla hiçbir ilişkisi ve borcu bulunmadığı halde süresinde itiraz etmeyerek takibin kesinleşmesine neden olduğunu, bu durumda İİK. 89/6 maddesi gereği yalnızca borçluya karşı genel hükümlere göre dava açma imkanı tanındığı halde alacaklıya karşı bu tür bir dava hakkı tanınmamasının Anayasaya aykırı olduğu gerekçesiyle davacı Belediyenin davalılara borçlu bulunmadığının tesbiti ile Bakırköy 4. İcra Müdürlüğünün 1996/2790 sayılı takibinin davacı açısından iptali talep edilmiştir.

2- Olaya uygulanacak hükümler: Dava hakkında icra takibi kesinleştiği halde borçlu olmadığını iddia eden 3. kişinin genel hükümlere göre açtığı menfi tespit davası niteliğindedir. Bununla ilgili olan İİK. 89. maddesinin 2. ve 3. fıkraları ile 6. fıkrası hükümleri uygulanacaktır.

3- Anayasaya aykırılık iddiasının ciddiliği;

Davada uygulanacak olan İİK.nun 89/2, 3, 6. fıkraları hükümlerine göre; hakkında icra takibi yapılan ve 89/2, 3. fıkralardaki sürelere uymayan 3. kişiye genel hükümlere göre (borçluya karşı) dava açma imkanı tanındığı halde, alacaklıya karşı aynı imkan tanınmamaktadır.

Ayrıca; İİK. 72. maddesinin 1. ve 6. fıkralarında "borçlu"ya tanınmış bulunan dava hakkı İİK. 89/6. maddesi ile üçüncü şahıslar için engellenmiş olmaktadır. İİK. 89/6. maddesindeki açık hüküm nedeniyle alacaklı hakkında MK. 2. maddesinin uygulanma imkanı da bulunmamaktadır.

Bu durum Anayasanın 36. maddesinin 1. fıkrası hükmüne aykırıdır. Zira; 36/1. maddesine göre; "Herkes meşru vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma hakkına sahiptir."

Yine Anayasanın 10. maddesindeki "kanun önünde eşitlik" ilkesine de aykırılık söz konusu olmaktadır. Çünkü İİK.nun 89/6. maddesi ile alacaklıya karşı dava yolu kapatılmakla alacaklı imtiyazlı duruma sokulmaktadır.

Anayasanın başlangıç hükümleri ile 11. maddesi ve 40. madde hükümleri de iddiayı teyid eden hükümleri taşımaktadır.

4- Anayasaya aykırı hüküm; İİK.nun 89. maddesinin 6. fıkrasının 2. cümlesindeki "borçluya karşı" ifadesi Anayasanın 10., 11. 36. ve 40. maddeleri hükümlerine aykırılık teşkil etmektedir. Bu iki kelime iptal edildiğinde 3. kişinin borçlu yanında alacaklıya karşı da dava açma imkanı doğacaktır.

Yukarıda belirtilen nedenlerle 1997/27 Esas sayılı davaya bakmakta olan mahkememiz, bu davada uygulanacak 9.6.1932 günlü, 2004 sayılı İcra İflas Kanununun 89. maddesinin 6. fıkrasının 2. cümlesinde yer alan "borçluya karşı" ifadesinin Anayasaya

aykırılığı iddiasını ciddi bularak Anayasanın 152. maddesi gereğince itiraz etmek gereğini duymuştur.”

İII- YASA METİNLERİ

A- İtiraz Konusu Yasa Kuralı

9.6.1932 günlü, 2004 sayılı “İcra ve İflâs Kanunu”nun iptali istenen sözcükleri de içeren 89. maddesi şöyledir:

“Madde 89- Hâmiline ait olmıyan veya cirosu kabil bir senede müstenit bulunmıyan alacak veya sair bir talep hakkı veya borçlunun üçüncü şahıs elindeki menkul bir malı haczedilirse icra memuru; borçlu olan hakiki veya hükmi şahsa bundan böyle borcunu ancak icra dairesine ödiyebileceğini ve takip borçlusuna yapılan ödemenin muteber olmadığını veya malı elinde bulunduran üçüncü şahsa bundan böyle menkul malı ancak icra dairesine teslim edebileceğini, malı takip borçlusuna vermemesini, aksi takdirde malın bedelini icra dairesine ödemek zorunda kalacağını bildirir (haciz ihbarnamesi). Bu haciz ihbarnamesinde, ayrıca 2, 3 ve 4 üncü fıkra hükümleri de üçüncü şahsa bildirilir.

Üçüncü şahıs; borcu olmadığı veya malın yedinde bulunmadığı veya haciz ihbarnamesinin tebliğinden önce borç ödenmiş veya mal istihlâk edilmiş veya kusuru olmaksızın telef olmuş veya malın borçluya ait olmadığı veya malın kendisine rehnedilmiş olduğu veya alacak borçluya veya emrettiği yere verilmiş olduğu gibi bir iddiada ise, keyfiyeti, haciz ihbarnamesinin kendisine tebliğinden itibaren yedi gün içinde icra dairesine yazılı veya sözlü olarak bildirmeye mecburdur.

Üçüncü şahıs, haciz ihbarnamesinin kendisine tebliğinden itibaren yedi gün içinde itiraz etmezse, mal yedinde veya borç zimmetinde sayılır ve bu durum üçüncü şahsa ikinci bir ihbarname ile bildirilir. Bu ihbarnamede ayrıca, üçüncü şahsın ihbarnamenin kendisine tebliğinden itibaren yedi gün içinde icra takibinin yapıldığı yer mahkemesinde takip alacaklısı aleyhine bir menfi tesbit davası açabileceği, açmadığı takdirde zimmetinde sayılan borcu icra dairesine ödemesi veya yedinde sayılan malı icra dairesine teslim etmesi istenir. Üçüncü şahıs, müddeti içinde menfi tesbit dâvası açarsa, dâva açtığını tevsik eden evrakı aynı müddet içinde icra dairesine ibraz etmeye mecburdur. Bu halde, üçüncü şahıs dava neticesine kadar zimmetinde sayılan borcu ödemeye veya yedinde

sayılan malı teslim etmeye zorlanamaz. Bu dâvada üçüncü şahıs takip borçlusuna borçlu bulunmadığını veya malın takip borçlusuna ait olmadığını ispat etmeye mecburdur. Üçüncü şahıs, açtığı menfi tesbit davasını kaybederse, mahkemece dava konusu şeyin yüzde kırkından aşağı olmamak üzere bir tazminat ile de mahkûm edilir.

Üçüncü şahıs, haciz ihbarnamesine müddeti içinde itiraz ederse, alacaklı, üçüncü şahsın verdiği cevabın aksini tetkik merciinde ispat ederek üçüncü şahsın 338 inci maddenin 1 inci fıkrası hükmüne göre cezalandırılmasını ve ayrıca tazminata mahkûm edilmesini isteyebilir. Tetkik mercii, tazminat hakkındaki dâvayı genel hükümlere göre halleder.

Üçüncü şahıs, kusuru olmaksızın bir mâni sebebiyle müddeti içinde haciz ihbarnamesine itiraz etmediği takdirde 65 inci madde hükmü uygulanır. Her halde, üçüncü şahsın genel hükümlere göre borçluya karşı müracaat ve tazminat hakkı saklıdır.

Malın teslimi mümkün olmazsa, alacaklı tetkik merciine müracaatla değerini üçüncü şahsa ödetmek hakkını haizdir.

Haciz ihbarnamesi, bir hükmi şahsın veya müessesenin merkez ve şubelerinden hangisine tebliğ edilmiş ise, beyanda bulunma mükellefiyeti yalnız ihbarnameyi tebellüğ eden merkez veya şubeye aittir.

Üçüncü şahsın beyanı hiçbir harç ve resme tabi değildir.

Bu madde hükmü, memuriyeti hasebiyle hakikate muhalif beyanda bulunan memurlar hakkında da uygulanır.”

B- İlgili Yasa Kuralı

İcra ve İflâs Kanunu’un ilgili görülen 72. maddesi şöyledir :

“Madde 72- Borçlu, icra takibinden önce veya takip sırasında borçlu bulunmadığını ispat için menfi tesbit dâvası açabilir.

İcra takibinden önce açılan menfi tesbit dâvasına bakan mahkeme, talep üzerine alacağın yüzde onbeşinden aşağı olmamak üzere gösterilecek teminat mukabilinde, icra takibinin durdurulması hakkında ihtiyati tedbir kararı verebilir.

İcra takibinden sonra açılan menfi tesbit dâvasında ihtiyati tedbir yolu ile takibin durdurulmasına karar verilemez. Ancak, borçlu gecikmeden doğan zararları karşılamak ve alacağın yüzde onbeşinden aşağı olmamak üzere göstereceği teminat karşılığında, mahkemeden ihtiyati tedbir yoluyla icra veznesindeki paranın alacaklıya verilmemesini istiyebilir.

Dava alacaklı lehine neticelenirse ihtiyati tedbir kararı kalkar. Buna dair hükmün kesinleşmesi halinde alacaklı ihtiyatî tedbir dolayısıyla alacağını geç almış bulunmaktan doğan zararlarını gösterilen teminattan alır. Alacaklının uğradığı zarar aynı davada takdir olunarak karara bağlanır. Bu zarar herhalde yüzde kırktan aşağı tayin edilemez.

Dava borçlu lehine hükme bağlanırsa derhal takip durur. İlâmın kesinleşmesi üzerine münderecatına göre ve ayrıca hükme hacet kalmadan icra kısmen veya tamamen eski hale iade edilir. Borçluyu menfi tespit davası açmaya zorlayan takibin haksız ve kötü niyetli olduğu anlaşılırsa, talebi üzerine, borçlunun davası sebebi ile uğradığı zararın da alacaklıdan tahsiline karar verilir. Takdir edilecek zarar, haksızlığı anlaşılan takip konusu alacağın yüzde kırkından aşağı olamaz.

Borçlu, menfi tesbit dâvası zımnında tedbir kararı almamış ve borç da ödenmiş olursa, dâvaya istirdat dâvası olarak devam edilir."

C- Dayanılan Anayasa Kuralları

İtiraz gerekçesinde dayanılan Anayasa kuralları şunlardır :

1- "Başlangıç

Türk Vatanı ve Milletinin ebedî varlığını ve Yüce Türk Devletinin bölünmez bütünlüğünü belirleyen bu Anayasa, Türkiye Cumhuriyetinin kurucusu, ölümsüz önder ve eşsiz kahraman Atatürk'ün belirlediği milliyetçilik anlayışı ve O'nun inkılap ve ilkeleri doğrultusunda;

Dünya milletleri ailesinin eşit haklara sahip şerefli bir üyesi olarak, Türkiye Cumhuriyetinin ebedî varlığı, refahı, maddî ve manevî mutluluğu ile çağdaş medeniyet düzeyine ulaşma azmi yönünde;

Millet iradesinin mutlak üstünlüğü, egemenliğin kayıtsız şartsız Türk Milletine ait olduğu ve bunu millet adına kullanmaya yetkili kılınan hiçbir kişi ve kuruluşun, bu Anayasada gösterilen hürriyetçi demokrasi ve bunun icaplarıyla belirlenmiş hukuk düzeni dışına çıkamayacağı;

Kuvvetler ayrımının, Devlet organları arasında üstünlük sıralaması anlamına gelmeyip, belli Devlet yetki ve görevlerinin kullanılmasından ibaret ve bununla sınırlı medenî bir işbölümü ve işbirliği olduğu ve üstünlüğün ancak Anayasa ve kanunlarda bulunduğu;

Hiçbir düşünce ve mülahazanın Türk millî menfaatlerinin, Türk varlığının, Devleti ve ülkesiyle bölünmezliği esasının, Türklüğün tarihî ve manevî değerlerinin, Atatürk milliyetçiliği, ilke ve inkılapları ve medeniyetçiliğinin karşısında korunma göremeyeceği ve lâiklik ilkesinin gereği olarak kutsal din duygularının, Devlet işlerine ve politikaya kesinlikle karıştırılamayacağı;

Her Türk vatandaşının bu Anayasadaki temel hak ve hürriyet-lerden eşitlik ve sosyal adalet gereklerince yararlanarak millî kültür, medeniyet ve hukuk düzeni içinde onurlu bir hayat sürdürme ve maddî ve manevî varlığını bu yönde geliştirme hak ve yetkisine doğuştan sahip olduğu;

Topluca Türk vatandaşlarının millî gurur ve iftiharlarda, millî sevinç ve kederlerde, millî varlığa karşı hak ve ödevlerde, nimet ve külfetlerde ve millet hayatının her türlü tecellisinde ortak olduğu, birbirinin hak ve hürriyetlerine kesin saygı, karşılıklı içten sevgi ve kardeşlik duygularıyla ve "Yurtta sulh, cihanda sulh" arzu ve inancı içinde, huzurlu bir hayat talebine hakları bulunduğu;

FİKİR, İNANÇ VE KARARIYLA anlaşılmak, sözüne ve ruhuna bu yönde saygı ve mutlak sadakatle yorumlanıp uygulanmak üzere,

TÜRK MİLLETİ TARAFINDAN, demokrasiye âşık Türk evlatlarının vatan ve millet sevgisine emanet ve tevdi olunur.”

2- “MADDE 10.- Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefî inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir.

Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınamaz.

Devlet organları ve idare makamları bütün işlemlerinde kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorundadırlar."

3- "MADDE 11.- Anayasa hükümleri, yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını ve diğer kuruluş ve kişileri bağlayan temel hukuk kurallarıdır.

Kanunlar Anayasaya aykırı olamaz."

4-"MADDE 36.- Herkes, meşrû vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma hakkına sahiptir.

Hiçbir mahkeme, görev ve yetkisi içindeki davaya bakmaktan kaçınamaz."

5- MADDE 40.- Anayasa ile tanınmış hak ve hürriyetleri ihlâl edilen herkes, yetkili makama geciktirilmeden başvurma imkânının sağlanmasını isteme hakkına sahiptir.

Kişinin, resmî görevliler tarafından vâki haksız işlemler sonucu uğradığı zarar da, kanuna göre, Devletçe tazmin edilir. Devletin sorumlu olan ilgili görevliye rücu hakkı saklıdır."

D- İlgili Görülen Anayasa Kuralı

İlgili görülen Anayasa kuralı şöyledir:

"MADDE 13.- Temel hak ve hürriyetler, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünün, millî egemenliğin, Cumhuriyetin, millî güvenliğin, kamu düzeninin, genel asayişin, kamu yararının, genel ahlâkın ve genel sağlığın korunması amacı ile ve ayrıca Anayasanın ilgili maddelerinde öngörülen özel sebeplerle, Anayasanın sözüne ve ruhuna uygun olarak kanunla sınırlanabilir.

Temel hak ve hürriyetlerle ilgili genel ve özel sınırlamalar demokratik toplum düzeninin gereklerine aykırı olamaz ve öngörüldükleri amaç dışında kullanılamaz.

Bu maddede yer alan genel sınırlama sebepleri temel hak ve hürriyetlerin tümü için geçerlidir.”

IV- İLK İNCELEME

Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü’nün 8. maddesi gereğince Ahmet Necdet SEZER, Güven DİNÇER, Haşim KILIÇ, Yalçın ACARGÜN, Mustafa BUMİN, Sacit ADALI, Ali HÜNER, Lütfi F. TUNCEL, Fulya KANTARCIOĞLU, Mahir Can ILICAK ve Rüştü SÖNMEZ’in katılmalarıyla 16.2.1999 günü yapılan ilk inceleme toplantısında, dosyadaki eksiklik giderildiğinden işin esasının incelenmesine OYBİRLİĞİYLE karar verilmiştir.

V- ESASIN İNCELENMESİ

Başvuru kararı ve ekleri, işin esasına ilişkin rapor, iptali istenilen ve ilgili görülen yasa kurallarıyla, Anayasa’ya aykırılık savına dayanak yapılan ve ilgili görülen Anayasa kuralları, bunlarla ilgili gerekçeler ile dosyada bulunan tüm belgeler okunup incelendikten sonra gereği görüşülüp düşünüldü:

A- İtiraz Konusu Kuralın Anlam ve Kapsamı

İcra ve İflâs Kanunu’nun, “Alacaklar ve üçüncü şahıs elinde haczedilen mallar hakkında:” başlığını taşıyan 89. maddesi, borçlunun üçüncü kişilerdeki mal ve alacaklarının haczinde, alacaklı, borçlu ve üçüncü kişi arasındaki menfaat dengesini sağlamak amacıyla konulmuştur.

Borçlunun, kendi elindeki malları gibi üçüncü kişilerdeki mal ve alacakları da takip alacaklısının talep etmesi üzerine haczedilebilir.

89. maddenin ilk fıkrasında sözü geçen alacak, borçlunun, hamiline ait olmayan veya cirosu kabil bir senede dayanmıyan alacaklardır. Bu fıkrada, üçüncü şahsa gönderilecek birinci haciz ihbarnamesinde, ne gibi kayıtların bulunacağı yer almaktadır.

İkinci fıkrada, kendisine birinci haciz ihbarnamesi gönderilen üçüncü şahsın, 7 gün içinde icra dairesine itiraz etme olanağına sahip olduğu belirtilmektedir.

Üçüncü fıkrada ise, haciz ihbarnamesine süresi içinde itiraz edilmemesinin sonuçlarına değinilmektedir. Birinci haciz

ihbarnamesine süresinde itiraz etmeyen üçüncü şahsın, mal yedinde veya borç zimmetinde sayılacaktır. Bu durum ikinci bir ihbarname ile üçüncü şahsa bildirilir. Öte yandan, bu ihbarnameyle üçüncü şahsın 7 gün içinde icra takibinin yapıldığı yer mahkemesinde takip alacaklısı aleyhine bir menfi tesbit davası açabileceği, açmadığı takdirde zimmetinde sayılan borcu icra dairesine ödemesi veya yedinde sayılan malı teslim etmesi istenir. Üçüncü şahıs, süresinde menfi tesbit davasını açarsa, yedindeki malı veya zimmetindeki borcu icra dairesine teslime veya ödemeye zorlanamaz. Bu davada üçüncü şahıs, takip borçlusuna borçlu bulunmadığını veya malın takip borçlusuna ait olmadığını kanıtlamak zorundadır.

Dördüncü fıkra, üçüncü şahsın, birinci haciz ihbarnamesine süresinde itiraz etmesinin sonuçlarını düzenlemektedir.

İtiraz konusu sözcükleri de içeren beşinci fıkranın birinci tümcesinde, üçüncü şahsın haciz ihbarnamesine kusuru olmaksızın bir engel nedeniyle süresi içinde itiraz edememesi durumunda Yasa'nın 65. maddesinin (gecikmiş itiraz yolunun) uygulanacağı, ikinci tümcesinde ise, bu yola gidilememesi veya herhangi bir nedenle haciz ihbarnamesine karşı kendini savunamaması halinde üçüncü şahsın, genel hükümler uyarınca borçluya karşı müracaat ve tazminat hakkının saklı olduğu belirtilmektedir.

89. maddeye göre, yasal süreler içinde itiraz ve menfi tesbit davası açma haklarını kullanmayan ve bu nedenle, borçlu olmadığı halde ödeme yapmak zorunda kalan üçüncü kişinin, sadece borçluya karşı müracaat ve tazminat isteme hakkı bulunmaktadır.

B- Anayasa'ya Aykırılık Sorunu

Mahkeme başvuru kararında, İcra İflâs Kanunu'nun 89. maddesinin ikinci, üçüncü ve beşinci fıkralarına göre hakkında icra takibi yapılan ve bu fıkralardaki sürelere uymadığı için borçlu olmamasına karşın alacaklıya ödeme yapmak zorunda kalan üçüncü kişiye, genel hükümler uyarınca borçlu hakkında dava açma olanağı tanındığı halde, alacaklıya karşı bu olanağın tanınmamasının, ayrıca İcra ve İflâs Kanunu'nun 72. maddesinin birinci ve altıncı fıkralarında borçluya tanınan dava hakkının, aynı Kanun'un 89. maddesinin beşinci fıkrasıyla üçüncü kişiler için engellenmesinin Anayasa'nın 36. maddesinin birinci fıkrasına aykırı olduğunu, öte yandan 89. maddenin beşinci fıkrasındaki "...borçluya karşı..." sözcükleriyle alacaklıya karşı dava yolunun kapatılarak alacaklının imtiyazlı duruma

getirilmesinin Anayasa'nın 10. maddesindeki "kanun önünde eşitlik" ilkesine, Anayasa'nın Başlangıç hükümleri ile 11. ve 40. maddelerine aykırılığını ileri sürerek "...borçluya karşı..." sözcüklerinin iptalini istemiştir.

Anayasa'nın "Hak arama hürriyeti" başlıklı 36. maddesinde, herkesin meşrû vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı ve davalı kimliğiyle sav ve savunma hakkına sahip olduğu, 13. maddesinde de temel hak ve özgürlüklerin, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünün, millî egemenliğin, Cumhuriyetin, millî güvenliğin, kamu düzeninin, genel asayişin, kamu yararının, genel ahlâkın ve genel sağlığın korunması amacı ile ve ayrıca Anayasa'nın özüne ve ruhuna uygun olarak yasa ile sınırlanabileceği, bu sınırlamaların demokratik toplum düzeninin gereklerine aykırı olamıyacağı ve amaçları dışında kullanamayacağı öngörülmüştür.

"Sav ve savunma hakkı", birbirini tamamlayan ve birbirinden ayrılması olanaksız niteliğiyle hak arama özgürlüğünün temelini oluşturur. Yaşam hakkına işlerlik ve anlam kazandıran önemiyle hak arama özgürlüğü, yalnız toplumsal barışı güçlendiren dayanaklardan biri değil aynı zamanda bireyin adaleti bulma, hakkı olanı elde etme, haksızlığı giderme uğraşının da aracıdır. Ancak, Anayasa bu özgürlüğün de öteki hak ve özgürlükler gibi 13. maddede sayılan nedenlerle ve koşullarla sınırlandırılmasına olanak vermektedir.

İcra ve İflâs Kanunu'nun 89. maddesi, takip borçlusunun üçüncü kişilerdeki mal ve alacaklarının haczinde, taraflar arasındaki menfaat dengesini sağlamak amacıyla konulduğundan, 89. madde üçüncü kişilere de aşamalı bir biçimde kendini savunma ve takipten kurtulma olanağı tanımıştır. Borçlunun üçüncü kişideki mal ve alacağını haczeden icra dairesi, önce üçüncü kişiye birinci haciz ihbarnamesini göndermektedir. Üçüncü kişinin yedi gün içinde birinci haciz ihbarnamesine itiraz ederek takipten kurtulma olanağı bulunmaktadır. İtiraz etmezse borç zimmetinde sayılacak ve ikinci haciz ihbarnamesi gönderilecektir. Üçüncü kişiye bu ihbarnamenin tebliğinden itibaren yedi gün içinde menfi tesbit davası açma hakkı tanınmıştır. Aksi halde borcun zimmetinde sayılmış olması kesinleşecektir. Gönderilen haciz ihbarnamelerine itiraz etmeyen ve menfi tesbit davası açmayan üçüncü kişinin, kusuru olmaksızın bir engel nedeniyle bu hakları kullanamadığı anlaşıldığı takdirde kendisine yeni bir hak daha tanınarak, 65. maddede öngörülen gecikmiş itiraz yolundan yararlanma olanağı verilmektedir. Bu yolu da

kullanamayan üçüncü kişiye, genel hükümlere göre borçluya karşı dava açıp her türlü sav ve savunmada bulunabilme hakkı tanınmaktadır.

İcra ve İflâs Kanunu'nun 89. maddesiyle kendisine her aşamada değişik haklar tanınan üçüncü kişinin, genel hükümlere göre sadece borçluya karşı dava açabilecek olmasının Anayasa'nın 36. maddesinde belirtilen hak arama özgürlüğünü ortadan kaldıran bir yönü bulunmamakta ise de, 89. maddede belirtilen hakları kullanmayarak aslında borçlu olmadığı bir parayı ödemek zorunda kalan üçüncü kişinin takip alacaklısına karşı geri verme (istirdat) davası açamaması, hak arama özgürlüğüne getirilen bir sınırlama olarak kabul edilebilir. Bu sınırlamanın amacı, uyuşmazlıkların uzun süre devam etmesini engellemek olup kamu yararına yöneliktir. Hak arama özgürlüğüne "kamu yararı" amacı ile getirilen bu sınırlama; demokratik toplum düzeninin gereklerine de aykırı düşmemektedir.

Öte yandan, hukukun temel ilkeleri arasında yer alan eşitlik ilkesine, Anayasa'nın 10. maddesinde yer verilmiştir. Buna göre, herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefî inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir. Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınamaz. Devlet organları ve idare makamları bütün işlemlerinde kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorundadırlar.

"Yasa önünde eşitlik ilkesi" hukuksal durumları aynı olanlar için söz konusudur. Bu ilke ile eylemli değil, hukuksal eşitlik öngörülmüştür. Eşitlik ilkesinin amacı, aynı durumda bulunan kişilerin yasalar karşısında aynı işleme bağlı tutulmalarını sağlamak, ayırım yapılmasını ve ayrıcalık tanınmasını önlemektir. Bu ilkeyle, aynı durumda bulunan kimi kişi ve topluluklara ayrı kurallar uygulanarak yasa karşısında eşitliğin çiğnenmesi yasaklanmıştır. Yasa önünde eşitlik, herkesin her yönden aynı kurallara bağlı tutulacağı anlamına gelmez. Durumlarındaki özellikler, kimi kişiler ya da topluluklar için değişik kuralları ve uygulamaları gerektirebilir. Aynı hukuksal durumlar aynı, ayrı hukuksal durumlar farklı kurallara bağlı tutulursa Anayasa'da öngörülen eşitlik ilkesi zedelenmez.

89. maddeye göre, yasal süreler içinde haciz ihbarnamelerine itiraz etmeyen ve menfi tesbit davası açma hakkını kullanmayan ve bu nedenle takip borçlusuna herhangi bir borcu olmadığı halde, yasanın emredici kuralları gereğince alacaklıya ödeme yapmak zorunda kalan üçüncü kişi, takip borçlusunun sebepsiz

zenginleşmesine neden olmaktadır. Borçlunun ödemesi gereken borç, üçüncü kişinin mal varlığından ödendiği için sebepsiz (haksız) zenginleşen takip borçlusudur. Alacaklı ise yasanın kendisine tanıdığı haktan yararlanmıştır, haksız zenginleşmesi söz konusu değildir. Bu nedenle, sebepsiz iktisap davası borçluya karşı açılmaktadır. Takip alacaklısı ile takip borçlusu aynı hukuksal konumda bulunmadıklarından farklı durumda olanların aynı kurallara bağlı tutulmamasında eşitlik ilkesine aykırılık yoktur.

Açıklanan nedenlerle, itiraz konusu kural Anayasa'nın 10., 13. ve 36. maddelerine aykırı değildir. İptal isteminin reddi gerekir.

Kuralın, Anayasa'nın Başlangıç'ı ile 11. ve 40. maddeleriyle ilgisi görülmemiştir.

VI- SONUÇ

9.6.1932 günlü, 2004 sayılı "İcra ve İflâs Kanunu"nun 89. maddesinin beşinci fıkrasının ikinci tümcesinde yer alan "...borçluya karşı..." sözcüklerinin Anayasa'ya aykırı olmadığına ve itirazın REDDİNE, 13.7.1999 gününde OYBİRLİĞİYLE karar verildi.

Başkan Ahmet Necdet SEZER	Başkanvekili Güven DİNÇER	Üye Haşim KILIÇ
Üye Yalçın ACARGÜN	Üye Mustafa BUMİN	Üye Sacit ADALI
Üye Ali HÜNER	Üye Lütfi F. TUNCEL	Üye Fulya KANTARCIOĞLU
Üye Mahir Can ILICAK		Üye Rüştü SÖNMEZ

Esas Sayısı : 1999/22
Karar Sayısı : 1999/32
Karar Günü : 20.7.1999

İTİRAZ YOLUNA BAŞVURAN : Danıştay Beşinci Dairesi

İTİRAZIN KONUSU : 25.12.1997 günlü, 4316 sayılı "1998 Malî Yılı Bütçe Kanunu"nun 53. maddesinin (b) fıkrasının Anayasa'nın 87., 88., 89., 161. ve 162. maddelerine aykırılığı savıyla iptali istemidir.

I- OLAY

Davacının, 4. derece 800 ek gösterge üzerinden emekli aylığı bağlanmasına ilişkin işlemin iptali ve bu işlem nedeniyle uğradığı zararın giderilmesi için açtığı davanın temyiz incelemesinde, Danıştay Beşinci Dairesi, 1998 Malî Yılı Bütçe Kanunu'nun 53. maddesinin (b) fıkrasının Anayasa'ya aykırılığı kanısına vararak iptali istemiyle başvurmuştur.

II- İTİRAZIN GEREKÇESİ

Başvuru kararının gerekçe bölümü şöyledir :

"27.12.1997 günlü, 23213 (mükerrer) sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak 1.1.1998 tarihinde yürürlüğe giren 4316 sayılı 1998 Mali Yılı Bütçe Kanununun "Geçici Görevlendirme ve Atanılan Kadro Haklarından Faydalanma" başlıklı 53. maddesinin (b) bendinde "1.1.1998 tarihinden itibaren, Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı iştirakçilerinden ek göstergeli veya daha yüksek ek göstergeli bir göreve atananlara, atandıkları görevin ek göstergesi üzerinden emekli aylığı, adi malûllük aylığı, vazife malûllüğü aylığı bağlanması ve emekli ikramiyesi ödenebilmesi veya toptan ödeme yapılabilmesi için, emekli kesenek ve karşılığının bu ek gösterge üzerinden en az 6 ay süreyle Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığına ödenmiş olması şarttır.

Her türlü müşavirlik görevlerine atananlar hariç, Bakanlar Kurulu kararı veya müşterek kararla atananlar, ilgili mevzuatı uyarınca sınava tabi tutulmak suretiyle atanılan görevlerde bulunanlar, Emniyet hizmetleri sınıfına dahil olanlar, 2937 sayılı Devlet İstihbarat Hizmetleri ve Milli İstihbarat Teşkilatı Kanunu, 926 sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri Personel Kanunu, 357 sayılı Askeri Hakimler Kanunu, 3466 sayılı Uzman Jandarma Kanunu ve 3269

sayılı Uzman Erbaş Kanununa tabi olanlar ile yaş haddi veya ölüm nedeniyle 6 aylık süreyi tamamlayanlar hakkında yapılacak emeklilik işlemlerinde yukarıdaki fıkra hükmü uygulanmaz.

5434 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanununun ek 68 inci maddesi hükümleri saklıdır.” hükmüne yer verilmiştir.

Anayasanın 87. maddesinde, Türkiye Büyük Millet Meclisinin görev ve yetkileri arasında; kanun koymak, değiştirmek ve kaldırmak ile bütçe ve kesin hesap kanun tasarılarını görüşmek ve kabul etmek ayrı ayrı sayılmış; 88. maddesinde de; yasa tasarı ve tekliflerinin TBMM’de görüşülme usul ve esaslarının iç tüzükte düzenleneceği belirtilmişken; bütçenin görüşülme usul ve esasları Anayasanın 162. maddesinde hüküm altını alınmış; ayrıca 89. maddede, Cumhurbaşkanına Türkiye Büyük Millet Meclisince kabul edilen diğer yasaların aksine bütçe yasalarını bir daha görüşülmek üzere meclise geri gönderme yetkisi tanınmamıştır.

Anayasanın 161. maddesinin son fıkrası “Bütçe Kanununa bütçe ile ilgili hükümler dışında hiçbir hüküm konulamaz” kuralını taşımakta olup; Anayasa Mahkemesinin pek çok kararında, örneğin 10 Ocak 1992 günlü, 21107 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 27.11.1991 günlü, E:1991/37, K:1991/44 sayılı kararında da vurgulandığı üzere “bütçe ile ilgili hükümler” deyimini, mali nitelikli kurallar anlamında değil, bütçenin uygulanmasını kolaylaştırıcı, yasa konusu bir kuralı içermemek koşulu ile ancak açıklayıcı nitelikte hükümler olarak algılamak gerekmektedir.

Yukarıda genel hatlarıyla aktarıldığı üzere Anayasamızda bütçe yasaları ve diğer yasaları çıkarma yöntemleri ayrı ayrı düzenlenmiş olup bu düzenleme karşısında, yasa konusu olacak hükümlerinin bütçe yasasında yer almasına veya bir yasa hükmünün bütçe yasasıyla değiştirilmesi veya kaldırılmasına olanak bulunmamaktadır.

Nitekim Anayasanın 161. maddesindeki yasaklayıcı kuralla; bütçe yasalarını kendi yapısına yabancı hükümlerden arındırmak, gerçek anlamda bütçe kavramı dışında kalan konulara bütçe yasalarında yer verilmemesini sağlamak amaçlanmıştır.

1998 Mali Yılı Bütçe Kanununun 53. maddesinin (b) bendinde ise, içerdiği hükümler itibariyle başka bir yasa konusu olacak hususlar düzenlenerek 5434 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanununda değişiklik yapılması sonucunu doğuran nitelikte

düzenlemeye gidilmiş olduğu görüldüğünden anılan bent Anayasanın 161. maddesinin son fıkrasına aykırı görülmüştür."

III- YASA METİNLERİ

A- İtiraz Konusu Yasa Kuralı

1998 Malî Yılı Bütçe Kanunu'nun 53. maddesinin (b) fıkrası şöyledir :

"b) 1.1.1998 tarihinden itibaren, Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı iştirakçilerinden ek göstergeli veya daha yüksek ek göstergeli bir göreve atananlara; atandıkları görevin ek göstergesi üzerinden emekli aylığı, adi malullük aylığı, vazife malullüğü aylığı bağlanması ve emekli ikramiyesi ödenebilmesi veya toptan ödeme yapılabilmesi için emekli kesenek ve karşılıklarının bu ek gösterge üzerinden en az 6 ay süreyle Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığına ödenmiş olması şarttır.

Her türlü müşavirlik görevlerine atananlar hariç; Bakanlar Kurulu kararı veya müşterek kararla atananlar, ilgili mevzuat uyarınca sınava tabi tutulmak suretiyle atanılan görevlerde bulunanlar, Emniyet Hizmetleri sınıfına dahil olanlar, 2937 sayılı Devlet İstihbarat Hizmetleri ve Millî İstihbarat Teşkilatı Kanunu, 926 sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri Personel Kanunu, 357 sayılı Askerî Hâkimler Kanunu, 3466 sayılı Uzman Jandarma Kanunu ve 3269 sayılı Uzman Erbaş Kanununa tabi olanlar ile yaş haddi veya ölüm nedeniyle 6 aylık süreyi tamamlayamayanlar hakkında yapılacak emeklilik işlemlerinde yukarıdaki fıkra hükmü uygulanmaz.

5434 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanununun ek 68 inci maddesi hükümleri saklıdır."

B- Dayanılan Anayasa Kuralları

İtiraz başvurusunda dayanılan Anayasa kuralları şunlardır :

1- "MADDE 87.- Türkiye Büyük Millet Meclisinin görev ve yetkileri, kanun koymak, değiştirmek ve kaldırmak; Bakanlar Kurulunu ve bakanları denetlemek; Bakanlar Kuruluna belli konularda kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi vermek; bütçe ve kesinhesap kanun tasarılarını görüşmek ve kabul etmek; para basılmasına ve savaş ilânına karar vermek; milletlerarası andlaşmaların

onaylanmasını uygun bulmak, Anayasanın 14 üncü maddesindeki fiillerden dolayı hüküm giyenler hariç olmak üzere, genel ve özel af ilânına, mahkemelerce verilip kesinleşen ölüm cezalarının yerine getirilmesine karar vermek ve Anayasanın diğer maddelerinde öngörülen yetkileri kullanmak ve görevleri yerine getirmektir.**”**

2- MADDE 88.- Kanun teklif etmeye Bakanlar Kurulu ve milletvekilleri yetkilidir.

Kanun tasarı ve tekliflerinin Türkiye Büyük Millet Meclisinde görüşülme usul ve esasları İçtüzükle düzenlenir.**”**

3- “MADDE 89.- Cumhurbaşkanı, Türkiye Büyük Millet Meclisince kabul edilen kanunları onbeş gün içinde yayımlar.

Yayımlanmasını uygun bulmadığı kanunları, bir daha görüşülmek üzere, bu hususta gösterdiği gerekçe ile birlikte aynı süre içinde, Türkiye Büyük Millet Meclisine geri gönderir. Bütçe kanunları bu hükme tâbi değildir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi, geri gönderilen kanunu aynen kabul ederse, kanun Cumhurbaşkanınca yayımlanır; Meclis, geri gönderilen kanunda yeni bir değişiklik yaparsa, Cumhurbaşkanı değiştirilen kanunu tekrar Meclise geri gönderebilir.

Anayasa değişikliklerine ilişkin hükümler saklıdır.**”**

4- “MADDE 161.- Devletin ve kamu iktisadî teşebbüsleri dışındaki kamu tüzelkişilerinin harcamaları, yıllık bütçelerle yapılır.

Malî yıl başlangıcı ile genel ve katma bütçe1erin nası1 hazırlanacağı ve uygulanacağı kanunla belirlenir.

Kanun, kalkınma planları ile ilgili yatırımlar veya bir yıldan fazla sürecek iş ve hizmetler için özel süre ve usuller koyabilir.

Bütçe kanununa, bütçe ile ilgili hükümler dışında hiçbir hüküm konulamaz.**”**

5- “MADDE 162.- Bakanlar Kurulu, genel ve katma bütçe tasarıları ile millî bütçe tahminlerini gösteren raporu, malî yıl başından en az yetmişbeş gün önce, Türkiye Büyük Millet Meclisine sunar.

Bütçe tasarıları ve rapor, kırk üyeden kurulu Bütçe Komisyonunda incelenir. Bu komisyonun kuruluşunda, iktidar grubuna veya gruplarına en az yirmibeş üye verilmek şartı ile, siyasî parti gruplarının ve bağımsızların oranlarına göre temsili gözönünde tutulur.

Bütçe komisyonunun ellibeş gün içinde kabul edeceği metin, Türkiye Büyük Millet Meclisinde görüşülür ve malî yıl başına kadar karara bağlanır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, Genel Kurulda, bakanlık ve daire bütçeleriyle katma bütçeler hakkında düşüncelerini, her bütçenin tümü üzerindeki görüşmeler sırasında açıklarlar; bölümler ve değişiklik önergeleri, üzerinde ayrıca görüşme yapılmaksızın okunur ve oya konur.

Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, bütçe kanunu tasarılarının Genel Kurulda görüşülmesi sırasında, gider artırıcı veya gelirleri azaltıcı önerilerde bulunamazlar."

IV- İLK İNCELEME

Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 8. maddesi gereğince Ahmet Necdet SEZER, Güven DİNÇER, Samia AKBULUT, Haşim KILIÇ, Yalçın ACARGÜN, Mustafa BUMİN, Ali HÜNER, Lütfi F. TUNCEL, Fulya KANTARCIOĞLU, Mahir Can ILICAK ve Rüştü SÖNMEZ'in katılmalarıyla 25.5.1999 günü yapılan ilk inceleme toplantısında; davada uygulanacak kural sorunu görüşülmüştür. Anayasa'nın 152. ve 2949 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'un 28. maddesine göre, mahkemeler, bakmakta oldukları davalarda uygulayacakları yasa ya da kanun hükmünde kararname kurallarını Anayasa'ya aykırı görürler veya taraflardan birinin ileri sürdüğü aykırılık savının ciddi olduğu kanısına varırlarsa o hükmün iptali için Anayasa Mahkemesi'ne başvurmaya yetkilidirler. Ancak, bu kurallar uyarınca bir mahkemenin Anayasa Mahkemesi'ne başvurabilmesi için elinde yöntemince açılmış ve Mahkeme'nin görevine giren bir davanın bulunması ve iptali istenen kuralların da o davada uygulanacak olması gerekmektedir. Uygulanacak yasa kuralları, davanın değişik evrelerinde ortaya çıkan sorunların çözümünde veya davayı sonuçlandırmada olumlu ya da olumsuz yönde etki yapacak nitelikte bulunan kurallardır. Dava, 4. derece ve 800 ek gösterge üzerinden emekli aylığı bağlanmasına ilişkin işlemin iptali ve bu işlem nedeniyle doğan zararın giderilmesi

istemine ilişkindir. Bu nedenle, 4316 sayılı 1998 Malî Yılı Bütçe Kanunu'nun 53. maddesinin (b) fıkrasının ikinci ve üçüncü paragrafları itiraz yoluna başvuran Danıştay 5. Dairesi'nin bakmakta olduğu davada uygulayacağı kurallar olmadığından bunlara ilişkin itirazın Mahkeme'nin yetkisizliği nedeniyle reddine, dosyada eksiklik bulunmadığından işin esasının incelenmesine, sınırlama sorununun esas inceleme evresinde ele alınmasına, oybirliğiyle karar verilmiştir.

V- ESASIN İNCELENMESİ

İşin esasına ilişkin rapor, başvuru kararı ve ekleri, itiraz konusu yasa kuralı, dayanılan Anayasa kurallarıyla gerekçeleri ve diğer yasama belgeleri okunup incelendikten sonra gereği görüşülüp düşünüldü:

A- Sınırlama Sorunu

İtiraz yoluna başvuran Danıştay Beşinci Dairesi'nin Yasa'nın 53. maddesinin (b) fıkrasının bakmakta olduğu davada uygulayacağı birinci paragrafında, Emekli Sandığı iştirakçilerine atandıkları görevin ek göstergesi üzerinden emekli aylığı, adi malullük aylığı, vazife malullüğü aylığı, emekli ikramiyesi ve toptan ödeme yapılması yeniden düzenlenmektedir. Bakılmakta olan dava, emekli aylığı bağlanmasına ilişkin işlemin iptali ile eksik ödenen ikramiyenin tazminini içerdiğinden 53. maddenin (b) fıkrasının birinci paragrafı hakkındaki esas incelemenin "emekli aylığı ve emekli ikramiyesi" ile sınırlı olarak yapılması gerekmiştir.

B- Anayasa'ya Aykırılık Sorunu

Yasa'nın 53. maddesinin (b) fıkrasının birinci paragrafında, 1.1.1998 tarihinden itibaren Emekli Sandığı iştirakçilerine, atandıkları görevin ek göstergesi üzerinden emekli aylığı ve emekli ikramiyesi ödenebilmesi için, emekli kesenek ve karşılıklarının bu ek gösterge üzerinden en az 6 ay süreyle Kuruma ödenmiş olması öngörülmektedir.

Başvuru kararında, bütçe yasalarının görüşülme usul ve esaslarının diğer yasalardan ayrı olarak Anayasa'da gösterildiği, Bütçe Yasalarına bütçeyle ilgili hükümler dışında hiçbir hükmün konulamayacağı, bu nedenle, 1998 Malî Yılı Bütçe Kanunu'nun 53. maddesinin (b) fıkrasının birinci paragrafının iptal edilmesi gerektiği ileri sürülmüştür.

Anayasa'nın 87. maddesinde Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin görev ve yetkileri belirtilirken yasa koymak, değiştirmek ve kaldırmak yanında bütçe yasa tasarısını görüşmek ve kabul etmek olarak belirtilmiştir. Bütçe yasaları ile diğer yasalar arasında yapılan bu ayrım karşısında, herhangi bir yasa ile düzenlenmesi gereken bir konunun bütçe yasası ile düzenlenmesine veya herhangi bir yasada yer alan hükmün bütçe yasaları ile değiştirilmesine ve kaldırılmasına olanak yoktur.

Anayasa'nın 88. ve 89. maddelerinde yasa tasarı ve tekliflerinin Büyük Millet Meclisi'nce görüşülmesi usul ve esasları ile yayımlanması düzenlenirken, bütçe yasa tasarılarının görüşülme usul ve esasları 162. maddede ayrıca belirtilmiştir. Bu maddeye göre, bütçe yasa tasarılarının görüşülmesinde ayrı bir yöntem kabul edilmiş, genel kurulda üyelerin gider artırıcı veya gelir azaltıcı tekliflerde bulunmaları önlenmiştir. Anayasa'nın 89. maddesinde de, Cumhurbaşkanı'na bütçe yasalarını bir daha görüşülmek üzere TBMM'ne geri gönderme yetkisi tanınmamıştır. Öte yandan, Anayasa'nın 163. maddesinde, bütçelerde değişiklik yapılabilmesi esasları ayrıca düzenlenmiş, Bakanlar Kurulu'na Kanun Hükmünde Kararname ile bütçede değişiklik yapma yetkisi verilmemiştir.

Anayasa'da birbirinden tamamen ayrı ve değişik biçimde düzenlenen bu iki yasalaştırma yönteminin doğal sonucu olarak birinin konusuna giren bir işin, ötekiyle ilgili yöntemin uygulanması ile düzenlenmesi, değiştirilmesi veya kaldırılması olanaklı değildir.

Anayasa'nın 161. maddesinin son fıkrasında, "Bütçe kanununa, bütçe ile ilgili hükümler dışında hiçbir hüküm konulamaz" denilmektedir. Maddenin gerekçesinde de belirtildiği gibi, bütçe yasalarının öteki yasalardan ayrı olmaları nedeniyle, bir yasa kuralı nasıl aynı nitelikte bir yasa kuralıyla değiştirilebilirse bütçe yasalarının da aynı yöntemle hazırlanmış ve kabul edilmiş bir bütçe yasası ile değiştirilmesi gerekir. Yasa konusu olabilecek bir kural kapsamaması koşuluyla "bütçe ile ilgili hükümler" ifadesi de bütçeyi açıklayıcı, uygulanmasını kolaylaştırıcı nitelikte düzenlemeler olarak değerlendirilmelidir.

Bir yasa kuralının bütçeden gider yapmayı ya da bütçeye gelir sağlamayı gerektirir nitelikte bulunması, mutlak biçimde "bütçe ile ilgili hükümlerden" sayılmasına yetmez. Her yasada gidere neden olabilecek değişik türde kurallar bulunabilir. Böyle kuralların bulunmasıyla örneğin, yargı, savunma, eğitim, sağlık, tarım, ulaşım

ve benzeri kamu hizmeti alanlarına ilişkin yasaların bütçeyle ilgili hükümler içerdiği kabul edilirse, bu konulardaki yasaların değiştirilip kaldırılması için de bütçe yasalarına hükümler koymak yoluna gidilebilir. Oysa, bu tür yasa düzenlemeleri, bütçenin yapılması ve uygulanması yöntemiyle ilişkisi bulunmayan, yasakoyucunun başka amaçla ve bütçe yasalarından tümüyle değişik yöntemlerle gerçekleştirilmesi gereken yasama işlemleridir. 161. maddedeki "bütçe ile ilgili hüküm" ibaresine dayanılarak, gider ya da gelirle ilgili bir konuyu olağan bir yasa yerine bütçe yasası ile düzenlemek, Anayasa'nın 88. ve 89. maddelerini bu tür yasalar bakımından uygulanamaz duruma düşürür.

Anayasa'nın 161. maddesinin getiriliş amacı, bütçe yasalarında yıllık bütçe kavramı dışındaki konulara yer vermemek, böylece bütçe yasalarını ilgisiz kurallardan uzak tutarak kendi yapısı içinde bütünleştirmektir.

Bütçeyle ilgisi bulunmadığından yasayla düzenlenmesi gereken bir konunun 1998 Malî Yılı Bütçe Kanunu'nun 53. maddesinin (b) fıkrasının birinci paragrafı ile kurala bağlanması Anayasa'nın 87., 88., 89., 161. ve 162. maddelerine aykırıdır. Kuralın iptali gerekir.

VI- SONUÇ

25.12.1997 günlü, 4316 sayılı "1998 Malî Yılı Bütçe Kanunu"nun 53. maddesinin (b) fıkrasının birinci paragrafının "emekli aylığı ve emekli ikramiyesi ödemesi" yönünden Anayasa'ya aykırı olduğuna ve İPTALİNE, 20.7.1999 gününde OYBİRLİĞİYLE karar verildi.

Başkan Ahmet Necdet SEZER	Üye Samia AKBULUT	Üye Haşim KILIÇ
Üye Yalçın ACARGÜN	Üye Mustafa BUMİN	Üye Sacit ADALI
Üye Ali HÜNER	Üye Lütfi F. TUNCEL	Üye Fulya KANTARCIOĞLU
Üye Mahir Can ILICAK		Üye Rüştü SÖNMEZ

Esas Sayısı : 1999/1
Karar Sayısı : 1999/33
Karar Günü : 20.7.1999

İTİRAZ YOLUNA BAŞVURAN : Vezirköprü Kadastro Mahkemesi

İTİRAZIN KONUSU : 18.6.1927 günlü, 1086 sayılı "Hukuk Usûlü Muhakemeleri Kanunu"nun 87. maddesinin son tümcesinin, Anayasa'nın 2., 13., 36. ve 141. maddelerine aykırılığı savıyla iptali istemidir.

I- OLAY

Bir orman kadastrosu tespitine ilişkin dâvâda İdare'nin "ıslah" istemini sınırlayan HUMK'nun 87. maddesinin son tümcesinin Anayasa'ya aykırılığı savını ciddî bulan Mahkeme iptali için başvurmuştur.

II- İTİRAZIN GEREKÇESİ

Başvuru kararının gerekçesi şöyledir :

"Dava konusu Vezirköprü ilçesi Göllüalan köyü 101 ada 91 parsel kadastro tesbitinde 4900 m2 olarak davalı adına tesbit görmüştür.

Davacı Orman İdaresi tarafından süresi içerisinde kadastro tespitine itiraz davası açılmıştır. Taşınmazın 2100 m2 sinin orman olduğu ileri sürülmüştür. Delil olarak keşif ve bilirkişi beyanlarına dayanılmıştır.

Nizalı yerden 1949 yılında orman tahdidi geçmiştir. Yapılan tahdit kesinleşmiştir. Yüksek Yargıtay'ın yerleşik uygulamasına göre kesinleşmiş orman tahdit haritası bulunan yerlerde, bir yerin orman olup olmadığının kesinleşmiş orman tahdit haritasının fen memuru ve serbest orman mühendisi eliyle zemine uygulanması suretiyle belirlemek gerekmektedir. Mahallinde 26.11.1998 gününde yapılan keşifte fen memuru ve serbest orman mühendisi ile kesinleşmiş tahdit haritası zemine uygulanmıştır. Keşif sonucu hazırlanan bilirkişi raporlarından görüleceği üzere nizalı yerin (B) ile gösterilen 2250

m2'sinin orman arazisi olduğu, (A) ile gösterilen 2650 m2 kısmın ise kültür arazisi olduğu anlaşılmıştır.

Bu şekilde bilirkişi raporlarıyla, nizalı yerde 2250 m2 orman arazisinin olduğu görülmüştür. Davacı orman idaresi ise bu talepten daha az olmak üzere 2100 m2 yer hakkında dava açmıştır.

Davacı Orman İdaresi vekilince 10.12.1998 günlü ıslah dilekçesi verilerek 2100 m2 olarak belirttikleri talep miktarını 2250 m2 olarak artırdıklarını, davanın bu şekilde ıslah edilmesini talep etmişlerdir. Ayrıca aynı dilekçe ile HUMK. Madde 87/son cümlede yer alan ıslah ile netice-i talebin artırılamayacağına dair kanun hükmünün, Anayasanın 13, 36 ve 141'inci maddelerine aykırı olduğu, hak arama hürriyetini daralttığı ve davaların süratle adil olarak sonuçlandırılmasına engel olduğu ileri sürülmüştür. Bu nedenle 87/son cümlenin iptali için Anayasa Mahkemesine müracaat edilmesi, hüküm iptal edilirse ıslah taleplerinin kabul edilmesi ve taleplerinin 2250 m2 ye çıkartılarak bu miktar yerin orman niteliğiyle hazine adına tescili istenmiştir.

Islah dilekçesinin davacı tarafından harçlandırıldığı görülmüştür.

Davalı ise; konuyu Mahkemenin takdirine bırakmıştır.

Davada uygulanacak kanun maddesi: Davacı vekilinin talebi-ni artırmakla yaptığı işlem HUMK. madde 83-90 arasında düzenlenen davanın ıslahı işlemidir. Ancak Usul Kanunumuzun sistemine göre ıslah yoluyla sadece iddia ve savunmanın değiştirilmesi mümkündür. HUMK.Madde 87/son cümle hükmü, uyarınca ise ıslah yoluyla netice-i talebin artırılmasına imkan bulunmamaktadır.

Bu düzenlemenin kanunumuzun sistematiğine ve bütünlüğüne uymadığı düşünülmektedir. Çünkü iddia ve savunmalar, karşı tarafın muvafakatine bağlı olmak üzere zaten her zaman değiştirilebilmektedir. Islah yoluyla ise karşı tarafın muvafakat etmediği iddia ve savunmalar yanında netice-i talebin de değiştirilebilmesi usul hukukumuz açısından daha uygun olacaktır.

İptale konu kanun hükmünün tarihi boyutu: Ülkemizde ilk defa yürürlüğe giren Usul Kanunu Hicri 1296 tarihli "Usulü Muhakematı Hukukiye" kanunudur. Bu Kanun Fransa Usul kanunundan iktibas edilmiştir. 1927 yılına kadar çeşitli değişikliklerle yürürlükte kalmıştır. Kanunun ilk yürürlüğe girdiği metinde iptale konu hüküm

bulunmamaktaydı. Ancak 26 Mart 1327 de yapılan değişiklikle kanunumuza girmiştir. 1926 yılında yapılan hukuk reformları ile yeni Medeni Kanun ve Borçlar Kanunu kabul edilince, “Usulü Muhakematı Hukukiye” kanunu yetersiz hale gelmişti. Bu yüzden yeni bir usul kanununun yapılması ihtiyacı duyuldu. Yeni usul kanunu; Neuchatel Usul Kanunu, Fransa Usul Kanunu ve Almanya Usul Kanunları ve Ülkemizin ihtiyaçları ile eski kanun hükümleri dikkate alınarak hazırlanmıştı. Bu şekilde hazırlanan 1086 Sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu 1927’de yürürlüğe girdi.

İptale konu hüküm iptal edilen “Usulü Muhakematı Hukukiye” Kanununun 13. maddesinde bulunmaktaydı. Yeni usul kanunumuza da aynen muhafaza edilerek alındı. Mehaz Fransa, Almanya ve Neuchatel Usul Kanunlarında ise benzer bir hüküm bulunmamaktadır.

1086 Sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu bu şekilde 1927 yılında yürürlüğe girmiş olup zaman içinde kökten değiştirme çalışmaları olmuştur. Son olarak Adalet Bakanlığınca 1993 yılında hazırlanan tasarının 80’inci maddesinde iptale konu hükmün tam zıttı anlamında “Davacı ıslah yoluyla dava olunan şeyin miktarını da artırabilir” hükmü kabul edilmişti. Ancak siyasi istikrarsızlıklar sebebiyle bu tasarı kanunlaşamamıştır.

İptale konu hükmün uygulamada yarattığı sorunlar: İptale konu HUMK madde 87/son cümle hükmü uyarınca dava açmak üzere mahkemeye müracaat eden kişilerin ve çok dikkatli davranmaları gerekmektedir. İddia ettikleri haklarını tam olarak belirlemeleri ve asla hata yapmamaları gerekmektedir. Eğer gerçek haklarından daha az talepte bulunmuşlarsa, belirlenen gerçek haklarına göre taleplerini artıramamaktadırlar. Bu durumda mahkeme, talep edilen kısım hakkında karar vermekte, davacılar da geri kalan hakları için ikinci bir dava açmak zorunda kalmaktadırlar.

Oysa, çoğunlukla davacı, daha davanın başlangıcında gerçekte haklı olduğu miktarı tam olarak bilememektedir. Davanın başlangıç safhasında, ne davacı, ne davalı ne de mahkeme gerçek hak miktarını tam olarak bilemezler. Çok defa davacının hakkının ne kadar olduğu, uzun süren yargılama safahatı sonunda bilirkişi raporları, tanık beyanları ve ibraz edilen diğer yazılı delillerle belirlenebilmektedir.

Bu sebeble, her zaman gerçek haktan daha az miktar hakkında dava açılması mümkündür. Bu durumda, delillerin toplandığı mahkemede davanın ıslah edilmesine ve mahkemenin gerçek hakka karar vermesine engel olarak, davacıya aynı konuda ikinci bir dava daha açmaya zorlamak hem boş yere emek, masraf ve zaman harcanmasına sebeb olmakta hem de mahkemelerin iş yükünü artırmaktadır.

Özellikle, kadastro davalarını 1 aylık askı ilanı süresi içinde açmak zorunluluğu bulunmaktadır. Bir köyden kadastro geçtiğinde binlerce taşınmazın kadastrosu yapılmaktadır. Bir aylık dava açma süresi içinde binlerce taşınmazın yeterli bir dikkatle incelenmesi mümkün değildir. Bu nedenle davacı Orman İdaresinin binlerce taşınmazı incelerken hata yapması normaldir. Normal olmayan ise ıslah yolu ile hatadan dönme imkanının tanınmamış olmasıdır. Islah yolu ile talebin artırılması mümkün olsa başkaca araştırma yapmadan hakkın tamamı konusunda karar vermek mümkün olacaktır. Bu şekilde elde edilen sonuç kuşkusuz daha adil olacaktır. Mahkememizde, Orman İdaresinin açtığı 14 ayrı davada daha aynı şekilde miktarda hata yapıldığından ıslah talebinde bulunulmuştur. Bu davalarda da bekletici mesele yapılmış olup Yüksek Anayasa Mahkemesinin bu konuda vereceği karar beklenmektedir.

Anayasaya Aykırılık Sebepleri:

1- Anayasamızın 2. maddesinde Türkiye Cumhuriyeti'nin hukuk devleti olduğu vurgulanmıştır.

Anayasanın 36. maddesinde herkesin meşru yollardan davacı ve davalı olma, iddia ve savunmada bulunma hakkı olduğu belirtilmiştir. 13. maddede de temel hak ve hürriyetlere dokunulamayacağı belirtilmiştir.

Bu hükümler uyarınca Devletin hak arama hürriyetini daraltan bütün sınırlamaları kaldırması adaletin tam olarak gerçekleşmesini sağlaması gerekmektedir.

HUMK. Madde 87/son cümle hükmü ile meşru yollardan hak arama hürriyeti sınırlandırılmaktadır. Aynı davada ıslah hakkı tanınmadığından, tarafların aynı konuda ikinci defa dava açmaları, yeniden emek, masraf ve zaman harcamaları gerekmektedir.

Delillerin toplandığı mahkemede, ıslah yolu ile belirlenen hakkın tamamı konusunda karar verilmesini sağlamak, kuşkusuz daha adil olacaktır.

Bu nedenle, hükmün iptal edilmesinin yargılamayı daha adil hale getireceği düşünülmektedir.

2- Anayasanın 141. maddesinde yargılamanın en az giderle ve mümkün olan süratle bitirilmesinin gerektiği belirtilmiştir.

Davacıya talep ettiği miktardan fazla olan hakkı için ıslah imkanı vermeyerek ikinci bir dava açmaya zorlamak, Mahkemelerin iş yükünü gereksiz yere artırmakta ve boş yere ikinci defa emek, zaman ve para harcanmasına sebep olmaktadır.

Bu nedenle, HUMK. Madde 87/son cümle hükmünün Anayasanın 141 inci maddesine de aykırı olduğu düşünülmektedir."

III- YASA METİNLERİ

A- İtiraz Konusu Yasa Kuralı

1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun itiraz konusu tümceyi de içeren 87. maddesi şöyledir :

"Madde 87- Islah, bunu yapan tarafın teşmil edeceği noktadan itibaren usule mütaallik bilcümle muamelelerin yapılmamış addolunmasını müstelzimdir. Ancak hâkim huzurunda sebkeden ikrarlarla bir mahallin keşif ve muayenesi üzerine tesbit olunan halî mübeyyin her nevi zabıt varakalarının ve ehli hibre raporlarının münderecatı ve şahitlerin şahadetleri mahfuzdur. Şu kadar ki ıslahtan sonra cerayan edecek tahkikak neticesinde tebeyyün edecek hal, mezkûr reylerin nazara alınmasını icap etmezse bunlara da olmamış nazariyle bakılır. Müddei ıslah suretiyle müddeabihi tezyit edemez. "

B- Dayanılan Anayasa Kuralları

İtiraz başvurusunda dayanılan Anayasa kuralları şunlardır :

1- "MADDE 2.- Türkiye Cumhuriyeti, toplumun huzuru, millî dayanışma ve adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygılı, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk Devletidir.**"**

2- "MADDE 13.- Temel hak ve hürriyetler, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünün, millî egemenliğin, Cumhuriyetin, millî güvenliğin, kamu düzeninin, genel asayişin, kamu yararının, genel ahlâkın ve genel sağlığın korunması amacı ile ve ayrıca Anayasanın ilgili maddelerinde öngörülen özel sebeplerle, Anayasanın sözüne ve ruhuna uygun olarak kanunla sınırlanabilir.

Temel hak ve hürriyetlerle ilgili genel ve özel sınırlamalar demokratik toplum düzeninin gereklerine aykırı olamaz ve öngörüldükleri amaç dışında kullanılamaz.

Bu maddede yer alan genel sınırlama sebepleri temel hak ve hürriyetlerin tümü için geçerlidir."

3-"MADDE 36.- Herkes, meşrû vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma hakkına sahiptir.

Hiçbir mahkeme, görev ve yetkisi içindeki davaya bakmaktan kaçınamaz."

4- "MADDE 141.- Mahkemelerde duruşmalar herkese açıktır. Duruşmaların bir kısmının veya tamamının kapalı yapılmasına ancak genel ahlâkın veya kamu güvenliğinin kesin olarak gerekli kıldığı hallerde karar verilebilir.

Küçüklerin yargılanması hakkında kanunla özel hükümler konulur.

Bütün mahkemelerin her türlü kararları gerekçeli olarak yazılır.

Davaların en az giderle ve mümkün olan süratle sonuçlandırılması, yargının görevidir."

IV- İLK İNCELEME

Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 8. maddesi gereğince, Ahmet Necdet SEZER, Güven DİNÇER, Samia AKBULUT, Yalçın ACARGÜN, Mustafa BUMİN, Sacit ADALI, Ali HÜNER, Lütfi F. TUNCEL, Fulya KANTARCIOĞLU, Mahir Can ILICAK ve Rüştü SÖNMEZ'in katılımlarıyla 12.1.1999 günü yapılan ilk inceleme toplantısında, dosyada eksiklik bulunmadığından işin esasının incelenmesine oybirliğiyle karar verilmiştir.

V- ESASIN İNCELENMESİ

Başvuru kararı ve ekleri, işin esasına ilişkin rapor, Anayasa'ya aykırılığı ileri sürülen Yasa kuralı, dayanılan Anayasa kuralları ve bunların gerekçeleri ile öteki yasama belgeleri okunup incelendikten sonra gereği görüşülüp düşünüldü :

A- Anayasa'nın 141. Maddesi Yönünden İnceleme

Mahkeme, itiraz konusu kuralın dâvâcıyı ikinci bir dâvâ açmaya zorlayarak mahkemelerin iş yükünü gereksiz şekilde artırdığını, bu nedenle de Anayasa'nın 141. maddesine aykırı olduğunu ileri sürmüştür.

Anayasa'nın 141. maddesinin usûl ekonomisini düzenleyen son fıkrasında, "dâvâların en az giderle ve mümkün olan süratle sonuçlandırılması yargının görevidir" denilmektedir.

Taraflardan birinin yapmış olduğu bir usûl işleminin tamamen veya kısmen düzeltilmesi "ıslah" olarak tanımlanmaktadır. HUMK'nun 84. maddesine göre ıslah, tahkîkata tâbi olan dâvâlarda tahkîkat bitinceye kadar ve tâbi olmayanlarla mahkemenin sonuna kadar yapılabilir.

İtiraz konusu kuralla müddeabihin ıslah suretiyle artırılmasına olanak tanınmaması dâvâların en az giderle ve olabildiğince hızlı biçimde sonuçlandırılmasına engel olacağından, Anayasa'nın 141. maddesine aykırıdır. Kuralın iptali gerekir.

B- Anayasa'nın 2., 13. ve 36. Maddeleri Yönünden İnceleme

Mahkeme, itiraz konusu kuralla dâvâcıların ikinci kez dâvâ açmak zorunda bırakılmalarının Anayasa'nın 2., 13. ve 36. maddelerine aykırılık oluşturduğunu ileri sürmüştür.

Çağdaş demokratik rejimlerin temel ilkelerinden biri olan "hukuk devleti" Anayasa'nın 2. maddesinde "Cumhuriyetin nitelikleri" arasında sayılmıştır.

Kişilerin devlete güven duymaları, maddî ve manevî varlıklarını geliştirebilmeleri, temel hak ve özgürlüklerden yararlanabilmeleri ancak hukuk güvenliği ve üstünlüğünün sağlandığı bir hukuk devletinde gerçekleşebilir. Bu nedenle, hukuk devleti temel hak ve

özgürlüklere saygı gösteren, onların korunup güçlenmelerine olanak sağlayan, adaletli bir hukuk düzeni kurup bunu geliştirerek sürdüren, hukuku tüm devlet organlarına egemen kılan, Anayasa ve hukukun üstün kurallarıyla kendini bağlı sayan, eylem ve işlemlerine karşı yargı yolu açık olan devlettir. Hukuk devletinin sağlamakla yükümlü olduğu hukuk güvenliği, kişilerin, hukuk düzeninin koruması altındaki haklarını elde edilebilmeleri için her türlü önlemin alınmasını zorunlu kılar.

Dava açıldıktan sonra davacının müddeabihi "ıslah" yoluyla artırmasını önleyen itiraz konusu kural, bir hakkın elde edilmesini zorlaştırdığından, "hukuk devleti" ilkesine aykırıdır.

Ayrıca, Anayasa'nın "hak arama hürriyeti" başlıklı 36. maddesinde, herkesin gerekli araç ve yollardan yararlanarak yargı organları önünde davacı ya da davalı olarak sav ve savunma hakkına sahip olduğu belirtilmektedir. Buna göre, hak arama özgürlüğünün en önemli iki ögesini oluşturan sav ve savunma haklarının kısıtlanması, bu hakların noksansız kullanımının ve âdil yargılanmanın engellenmesi Anayasa'nın 36. maddesine aykırılık oluşturur.

İtiraz konusu kural, dâvâcıyı ikinci kez dava açmaya zorlaması nedeniyle hak arama özgürlüğünü sınırlamaktadır.

Anayasa'nın 13. maddesinde, "Temel hak ve hürriyetler, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünün, millî egemenliğin, Cumhuriyetin, millî güvenliğin, kamu düzeninin, genel asayişin, kamu yararının, genel ahlâkın ve genel sağlığın korunması amacı ile ve ayrıca Anayasanın ilgili maddelerinde öngörülen özel sebeplerle, Anayasanın sözüne ve ruhuna uygun olarak, kanunla sınırlanabilir" denilmekte, ancak bu sınırlamanın demokratik toplum düzeninin gereklerine aykırı olamayacağı gibi öngörüldükleri amaç dışında da kullanılamayacağı belirtilmektedir.

Buna göre, bir sınırlamanın demokratik toplum düzeninin gereklerine uygun olduğundan söz edilebilmesi için hakkın özüne dokunmaması, makûl ve kabul edilebilir ölçüyü aşmaması gerekir. Başka bir anlatımla, temel hak ve hürriyetler sınırlanırken sınırlama ile öngörülen amaç arasında makûl ve adaletli bir denge kurulmalıdır.

İtiraz konusu kural, davacıların haklarını en kısa sürede ve en az giderle almalarını engelleyerek hak arama özgürlüğünü önemli ölçüde zorlaştırması nedeniyle demokratik toplum düzeninin

gerekleriyle bağdaşmadığından Anayasa'nın 13. maddesine uygun bir sınırlama olarak kabul edilemez.

Açıklanan nedenlerle kural Anayasa'nın 2., 13. ve 36. maddelerine aykırıdır. İptali gerekir.

Samia AKBULUT, Lütfi F. TUNCEL, Fulya KANTARCIOĞLU, Mahir Can ILICAK ile Rüştü SÖNMEZ bu görüşlere katılmamışlardır.

VI- SONUÇ

18.6.1927 günlü, 1086 sayılı "Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu"nun 87. maddesinin son tümcesinin Anayasa'ya aykırı olduğuna ve İPTALİNE, Samia AKBULUT, Lütfi F. TUNCEL, Fulya KANTARCIOĞLU, Mahir Can ILICAK ile Rüştü SÖNMEZ'in karşıoyları ve OYÇOKLUĞUYLA, 20.7.1999 gününde karar verildi.

Başkan Ahmet Necdet SEZER	Üye Samia AKBULUT	Üye Haşim KILIÇ
Üye Yalçın ACARGÜN	Üye Mustafa BUMİN	Üye Sacit ADALI
Üye Ali HÜNER	Üye Lütfi F. TUNCEL	Üye Fulya KANTARCIOĞLU
Üye Mahir Can ILICAK		Üye Rüştü SÖNMEZ

KARŞIOY YAZISI

Esas Sayısı : 1999/1
Karar Sayısı : 1999/33

Mahkeme, 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun 87. maddesinin "Müddei ıslah suretiyle müddeabihi tezyit edemez" biçimindeki son tümcesinin iptali için başvurmuştur.

İki taraftan her birinin usule ilişkin olarak yaptığı işlemleri tamamen veya kısmen ıslâh edebileceğini öngören 83. maddede taraflara ancak bir kez ıslâh hakkını kullanma olanağı tanınmıştır. 84., 85. ve 86. maddelerde de "ıslâh"ın koşulları ile ne zaman ve nasıl yapılacağı kurala bağlanmıştır. 87. maddede ise ıslâhın, bunu yapan tarafın belirleyeceği noktaya kadar usule ilişkin tüm işlemlerin yapılmamış sayılacağı sonucunu doğuracağı ancak maddede sayılan kimi işlemlerin ise bu kuralın dışında tutulduğu itiraz konusu son tümcede de davacının ıslâh yoluyla dava konusunu artıramayacağı belirtilmiştir.

İtiraz yoluna başvuran Mahkeme, davacıya istediği miktardan fazla olan hakkı için ıslâh olanağı verilmemesinin ikinci bir dava açılmasına neden olacağı bunun da iş yükünü artırarak gereksiz yere emek, zaman ve para harcanmasına yol açacağı gibi hak arama özgürlüğünü de daraltacağı, bu durumun ise Anayasa'nın 2., 13., 36. ve 141. maddelerine aykırı olduğunu ileri sürmüştür.

Anayasa'nın 141. maddesinin son fıkrasında "Davaların en az giderle ve mümkün olan süratle sonuçlandırılması, yargının görevidir" denilmektedir. Bu kural açılmış olan davaların sağlıklı bir biçimde ve kısa sürede sonuçlandırılması amacına yöneliktir. Tarafların dava açarken usul kuralları uyarınca gereken özeni göstermemelerinden kaynaklanan gereksiz harcama ve zaman kaybı bu kural içinde değerlendirilemez.

Usul kuralları, bir çok konuda sınırlayıcı, uyulmaması durumunda da hakkın kaybolmasına yol açan düzenlemeler içermektedir. Ancak kamu düzeninin sağlanması için gerekli olan bu düzenlemelerin, hak arama özgürlüğünü ve hukuk devleti ilkesini zedelediği düşünülemez.

Açıklanan nedenlerle, itiraz konusu kural, Anayasa'ya aykırı olmadığından istemin reddi gerekeceği kanısıyla çoğunluk görüşüne katılmıyoruz.

Üye Samia AKBULUT	Üye Lütfi F. TUNCEL	Üye Fulya KANTARCIOĞLU
Üye Mahir Can ILICAK		Üye Rüştü SÖNMEZ

Esas Sayısı : 1999/17
Karar Sayısı : 1999/35
Karar Günü : 14.9.1999

İTİRAZ YOLUNA BAŞVURAN : Gürgentepe Asliye Ceza Mahkemesi

İTİRAZIN KONUSU : 1.3.1926 günlü, 765 sayılı "Türk Ceza Kanunu"nun 436. maddesinin birinci ve ikinci fıkralarının Anayasa'nın başlangıcının altıncı paragrafı ile 10. maddesine aykırılığı savıyla iptali istemidir.

I- OLAY

Sanıklar hakkında fuhuş için kadın tedarik etmek suçundan açılan kamu davasında mahkeme, Türk Ceza Kanunu'nun 436. maddesinin birinci ve ikinci fıkralarının Anayasa'nın Başlangıç Bölümü ile 10. maddesine aykırı olduğunu ileri sürerek iptali istemiyle doğrudan başvurmuştur.

II- İTİRAZIN GEREKÇESİ

Başvuru kararının gerekçe bölümü şöyledir:

"Gürgentepe C. Başsavcılığı'nın 22.07.1998 tarihli iddianamesiyle suç tarihinde mağdurlar Fatma ve Arzu'yu "Size iş bulacağız" diye kandırarak sanıklar Çamaş ilçesinde bir Cafeteryaya götürdükleri, kendilerini beklemelerini söyleyerek Cafeteryadan sanıkların gittiği, bir süre sonra İsmet isimli şahıs mağdurelerin yanına gelerek "bizi bekleyen bayanlar sizler misiniz" dedikleri, mağdurelerin ise "biz sizi beklemiyoruz" deyip Jandarma'ya bilgi verdikleri, sanıkların mağdureleri fuhuş için kadın tedarik ettiklerinden bahisle cezalandırılmaları için kamu davası açmıştır.

Sanıklardan Ahmet Turan Marun ve sanık Uğur Kutlu'nun talimat mahkemesince savunmaları alınmış, ayrıca mağdur Arzu Arslan'ında talimat mahkemesince alınmıştır.

Mahkememizce Tanık Hasan Arslan dinlenilerek bilgisi zapta geçirilmiştir.

Mahkememizce yargılama devam ederken C. Savcısının TCK.nun 436/1-2 maddelerinin Anayasaya aykırı olduğu yönünde mütaalası alınarak Mahkememizce Anayasa Mahkemesince karar verilene kadar durma kararı verilmiştir.

Dosya içeriği ve TCK.nun 436/1-2. maddeleri kanuni yorum ve içeriği dikkate alınarak incelendiğinde; TCK.nun 436/1-2. maddelerinin Anayasaya aykırı olduğu kanaatine varılmıştır. Şöyle ki; TCK.nun 8. babının 2. ve 3. fasıllarında düzenlenen TCK.nun 429/1, 430/1 ve 436/1-2 maddeleri birlikte değerlendirildiğinden "cebir, şiddet, hile ve nüfus icrası" unsur olarak belirtilmiş, TCK.nun 429/1 ve 430/1. maddelerinde kaçırma ve alıkoyma şehvet hissi ve evlenme maksadıyla olması şartına bağlanmış, TCK.nun 436/1-2 maddelerinde ise kaçırılan ve alıkonulan kadının veya bakirin başkası için iğfal veya tedarik veyahut sevk ve bir yerden bir yere nakletme şartına bağlanmıştır.

Eğer sanık şehvet hissi veya evlenmek maksadıyla cebir, şiddet veya tehdit veya hile ile şehvet hissi veya evlenme maksadıyla bir kadını kaçırırsa TCK.nun 429/1 veya 430/1. maddeleri uyarınca 3-10 yıl veya 5-10 yıla kadar ağır hapis cezası ile cezalandırılırken eğer; kaçırma ve alıkoyma Sanık tarafından cebir, şiddet veya tehdit veya nüfus icraası yahut hile ile işlenirse TCK.nun 436/1-2 maddeleri uyarınca 1-3 yıla kadar hapis ve 50.-TL'den 500.000.TL'ye kadar ağır para veya 2-5 seneye kadar hapis ile cezalandırılacaktır.

1982 tarihli TC. Anayasamızın başlangıç kısmında "Her Türk vatandaşının bu Anayasadaki temel hak ve hürriyetlerde eşitlik ve sosyal adalet gereklerince yararlanarak milli kültür, medeniyet ve hukuk düzeni içinde onurlu bir hayat sürme ve maddi ve manevi varlığını bu yönde geliştirme hak ve yetkisine doğuştan sahip olduğu;" ve kanun önünde eşitlik başlıklı 1982 TC. Anayasasının 10. maddesi uyarınca "Herkes dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir" hükümleri gözetildiğinde ve yine İnsan Hakları Beyannamesinin 7. maddesi uyarınca "Kanun önünde herkes eşittir ve farksız olarak kanunun eşit konulmasından istifade hakkına haizdir. Herkesin işbu beyannameye aykırı her türlü ayırtedici muameleye karşı ve böyle bir ayırt edici muamele için yapılacak her türlü kışkırtmaya karşı eşit korunma hakkı vardır:" hükümleri ve Anayasa Mahkemesi Başkanlığı'nızın çok yerinde olan TCK.nun 438. maddesinin iptali ile ilgili kararı da birlikte değerlendirilip gözetildiğinde TCK.nun 436/1-2 maddelerindeki fuhuş amacıyla cebir,

şiddet veya hileyle veya nüfus icraası ile bir kadının kaçırılması, alıkonulmasının TCK.nun 429/1 ve 430/1. maddelerinde öngörülen cezalardan daha hafif cezalar öngörülmüş olması, yukarıda belirtilen Anayasa'mızın başlangıç hükmüne 10. maddesine ve Evrensel İnsan Hakları Beyannamesinin 7. maddesine aykırı olduğu böylece TCK.nun 436/1-2 maddelerinin iptali için Anayasa'mızın 152/1. maddesi uyarınca TC. Anayasa Mahkemesi'ne başvurmamız kanaatine varılarak aşağıdaki hüküm kurulmuştur.

Hüküm: Yukarıda açıklanan gerekçe ve nedenlerle;

Her ne kadar sanıklar hakkında TCK.nun 436/1- son maddeleri gereğince cezalandırılmaları için kamu davası açılmış ise de; TCK.nun 436/1-2 maddelerinin 1982 Anayasa'mızın başlangıç hükümleri ve 10. maddesine aykırı olduğu kanaatine varıldığından TC. 1982 tarihli Anayasa'mızın 152 ve CMUK. 253. maddesine göre davanın Anayasa Mahkemesi Başkanlığı kararının sonucuna kadar ESASTAN DURMASINA,

Dosyamızın kül halinde C. Başsavcılığı kanalı ile Anayasa Mahkemesi Başkanlığı'na gönderilmesine..."

III- YASA METİNLERİ

A- İtiraz Konusu Yasa Kuralı

765 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 436. maddesinin itiraz konusu birinci ve ikinci fıkraları şöyledir:

"MADDE 436- Her kim fuhuş zımmında rızasile olsa bile henüz yirmibir yaşını bitirmeden bir bakiri veya bir kadını yahut cebir ve şiddet veya tehdit veya nüfus icrası yahut hile ile yirmibir yaşını bitiren bir bakir veya kadını başkası için iğfal ve tedarik veyahut sevk veya bir yerden diğer yere naklederse bir seneden üç seneye kadar hapis ve elli liradan beşyüz liraya kadar ağır para cezasile cezalandırılır.

Bu fiil yirmibir yaşını doldurmıyan bakir veya kadın hakkında iğfal veya cebir ve şiddet veya tehdit veya nüfus icrasile yahut kardeş veya usul sıhrî usulden yahut koca veya veli veya vasi veya muallim veya mürebbi veya hizmetkârları yahut nezaretleri altına verilen sair kimseler tarafından yapılırsa iki seneden beş seneye kadar hapsolunur"

B- İlgili Yasa Kuralları

Türk Ceza Kanunu'nun ilgili görülen 429. ve 430. maddeleri şöyledir:

1- "MADDE 429- Her kim cebir ve şiddet veya hile ile şehvet hissi veya evlenme maksadiyle reşit olan veya reşit kılınan bir kadını kaçırır veya bir yerde alıkorsa üç seneden on seneye kadar ağır hapis cezası ile cezalandırılır.

Kaçırılan kadın evli ise ağır hapis cezası yedi seneden aşağı olamaz**"**

2- "MADDE 430- Her kim cebir ve şiddet veya tehdit veya hile ile şehvet hissi veya evlenme maksadiyle reşit olmıyan bir kimseyi kaçırır veya bir yerde alıkorsa beş seneden on seneye kadar ağır hapis cezası ile cezalandırılır.

Eğer reşit olmıyan kimse, cebir ve şiddet veya tehdit veya hile olmaksızın kendi rızası ile şehvet hissi veya evlenme maksadile kaçırılmış veya bir yerde alıkonulmuş ise ceza altı aydan üç seneye kadar hapistir**"**

C- Dayanılan Anayasa Kuralları

İtiraz gerekçesinde dayanılan Anayasa kuralları şunlardır:

1- Anayasa'nın başlangıcının altıncı paragrafı: "Her Türk vatandaşının bu Anayasadaki temel hak ve hürriyetlerden eşitlik ve sosyal adalet gereklerince yararlanarak millî kültür, medeniyet ve hukuk düzeni içinde onurlu bir hayat sürdürme ve maddî ve manevî varlığını bu yönde geliştirme hak ve yetkisine doğuştan sahip olduğu..."

2- "MADDE 10.- Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefî inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir.

Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınamaz.

Devlet organları ve idare makamları bütün işlemlerinde kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorundadırlar.**"**

IV- İLK İNCELEME

Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 8. maddesi gereğince Ahmet Necdet SEZER, Güven DİNÇER, Samia AKBULUT, Haşim KILIÇ, Yalçın ACARGÜN, Sacit ADALI, Lütfi F. TUNCEL, Mustafa YAKUPOĞLU, Fulya KANTARCIOĞLU, Mahir Can ILICAK ve Rüştü SÖNMEZ'in katılmalarıyla 3.5.1999 günü yapılan ilk inceleme toplantısında dosyada eksiklik bulunmadığından işin esasının incelenmesine OYBİRLİĞİYLE karar verilmiştir.

V- ESASIN İNCELENMESİ

Başvuru kararı ve ekleri, işin esasına ilişkin rapor, iptali istenilen ve ilgili görülen yasa kurallarıyla, Anayasa'ya aykırılık savına dayanak yapılan Anayasa kuralları ve bunlarla ilgili gerekçeler ile dosyada bulunan tüm belgeler okunup incelendikten sonra gereği görüşülüp düşünüldü:

A- İtiraz Konusu Kuralın Anlam ve Kapsamı

TCK'nun ikinci kitabının "Adab-ı Umumiye ve Nizam-ı Aile Aleyhinde Cürümler" başlıklı 8. babının "Fuhşiyata Tahrik" başlıklı 3. faslında düzenlenen 436. maddesinin birinci ve ikinci fıkraları şöyledir:

"Her kim fuhuş zımnında rızasile olsa bile henüz yirmi bir yaşını bitirmeden bir bakiri veya bir kadını yahut cebir ve şiddet veya tehdit veya nüfus icrası yahut hile ile yirmi bir yaşını bitiren bir bakir veya kadını başkası için iğfal veya tedarik veyahut sevk veya bir yerden diğer yere naklederse bir seneden üç seneye kadar hapis ve elli liradan beşyüz liraya kadar ağır para cezası ile cezalandırılır.

Bu fiiller yirmibir yaşını doldurmayan bakir veya kadın hakkında iğfal veya cebir ve şiddet veya tehdit veya nüfuz icrasile yahut kardeş veya usul veya sıhrî usulden yahut veya koca veya veli veya vasi veya muallim veya mürebbi veya hizmetkarları yahut nezaretleri altına verilen sair kimseler tarafından yapılırsa iki seneden beş seneye kadar hapsolunur".

Maddenin birinci fıkrasında, failin amacı ile suçun maddî unsuru aynı, ancak mağdurların yaşı ile maddî unsuru oluşturan fiili işlemek için başvurulan yöntemi farklı iki suç düzenlenmiştir. Birinci suç, yirmibir yaşını bitirmeyen bakir veya kadını rızası ile de olsa fuhuş maksadıyla başkası için iğfal, tedarik, sevk veya bir yerden diğer yere

nakletmektir. Bu “fuhuş için aracılık” suçunu oluşturmaktadır. İkinci suç, yirmibir yaşını bitirmiş bakir veya kadını cebir, şiddet, tehdit, nüfus icrası, hile ile fuhuş amacıyla başkası için iğfal, tedarik, sevk veya bir yerden diğer yere nakletmektir. Bu da “kadın ticareti suçu”nu oluşturmaktadır. Maddenin ikinci fıkrasında, suçun icrasında kullanılan araçlara veya failin sıfatına bağlı olarak “fuhuş için aracılık” suçunun ağırlaştırıcı sebepleri düzenlenmiştir.

Fuhuş, geniş anlamıyla, başkalarının cinsel ihtiraslarını tatmin için menfaat karşılığı vücudunu kullandırmaktır. Yasa “fuhuş için aracılık” ve “kadın ticareti” eylemlerini suç sayıp yaptırıma bağlamıştır.

Fuhuş için aracılık suçunda maddî unsur, erkek veya kadın olan fail tarafından rızasıyla da olsa henüz yirmibir yaşını bitirmeyen bir kadın veya kızın fuhuş zımnında iğfal veya tedarik yahut sevk veyahut bir yerden diğer bir yere nakledilmesidir. Suçun manevî unsuru olan genel kast yanında ayrıca özel kast da aranır. Failin iğfal veya tedarik yahut sevk veyahut bir yerden diğer bir yere nakletmek hareketlerini, hem bilerek ve isteyerek hem de “fuhuş zımnında başkalarının arzularını tatmin amacıyla” yapması gerekir. Bu suçlarda manevî unsur, genel kastın yanında başkasının şehvet duygusunu tatmin etmek özel kastıdır.

İtiraz konusu kural ile korunmak istenen yarar, toplumdaki genel adap hissi ve aile nizamıdır. “Aracılık etmek fiili” fuhşun gerçekleşmesinde rol oynadığı gibi toplumdaki davranış kurallarının bozulup yıkılmasına da sebep olmaktadır. Bu nedenle, ceza fuhuş ve bunun için yapılan aracılığın yayılmasını önleme amacına yöneliktir.

B- Anayasa’ya Aykırılık Sorunu

İtiraz yoluna başvuran mahkeme, TCK’nun 429. ve 430. maddelerinin birinci fıkraları ile aynı Yasa’nın 436. maddesinin birinci ve ikinci fıkraları birlikte değerlendirildiğinde “cebir, şiddet, hile ve nüfuz icrası”nın unsur olarak belirtildiğini, TCK’nın 429. ve 430. maddelerinin birinci fıkralarında kaçırma ve alıkoymanın şehvet hissi ve evlenmek maksadıyla olması halinde sırasıyla üç seneden on seneye ve beş seneden on seneye kadar ağır hapis cezası, TCK’nun 436. maddesinde tanımlanan “fuhuş için aracılık” ve “kadın ticareti” suçlarında ise bir seneden üç seneye ve iki seneden beş seneye kadar hapis ve para cezası öngörüldüğünü ileri sürerek, benzer suçlardaki bu yaptırım farkının Anayasa’nın başlangıcının altıncı

paragrafına, 10. maddesindeki eşitlik ilkesine ve İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 7. maddesine aykırılığı savıyla iptalini istemiştir.

Anayasa'nın başlangıcının 6. paragrafında, "Her Türk vatandaşının bu Anayasadaki temel hak ve hürriyetlerden eşitlik ve sosyal adalet gereklerince yararlanarak millî kültür, medeniyet ve hukuk düzeni içinde onurlu bir hayat sürdürme ve maddî ve manevî varlığını bu yönde geliştirme hak ve yetkisine doğuştan sahip olduğu" açıklanmış, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 7. maddesine koşut düzenleme içeren 10. maddesinde ise, "Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefî inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetmeksizin kanun önünde eşittir. Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınamaz. Devlet organları ve idare makamları bütün işlemlerinde kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorundadırlar" denilmiştir.

Yasa önünde eşitlik herkesin her yönden aynı kurallara bağlı olacağı anlamına gelmez. Anayasa'nın amaçladığı eylemli değil hukuksal eşitliktir. Eşitlik ilkesi, birbirinin aynı durumda olanlara ayrı kuralların uygulanmasını ve ayrıcalıklı kişi ve topluluklar yaratılmasını engeller. Aynı durumda olanlar için ayrı düzenleme Anayasa'ya aykırılık oluşturur. Ancak, durumlarındaki farklılık, değişik kuralları ve uygulamaları gerekli kılabilir. Bu durumda eşitlik ilkesi zedelenmez.

Yasama organı, kamu düzeninin korunması için ceza hukuku alanında düzenleme yaparken, ceza hukukunun genel ilkelerine bağlı kalmak koşulu ile anayasal sınırlar içinde toplumda hangi ylemlerin suç sayılacağını, suç sayılanların hangi tür ve ölçüde yaptırıma bağlanacağını, hangi durum ve davranışların ağırlaştırıcı ya da hafifletici unsur olarak kabul edileceğini belirleyebilir.

TCK'nun 429. ve 430. maddeleri Yasa'nın ikinci kitap sekizinci babının "Kız ve Kadın ve Erkek Kaçırma" başlıklı ikinci faslında, itiraz konusu 436. maddesi ise aynı kitabın aynı babının "Fuhşiyata Tahrik" başlıklı üçüncü faslında düzenlenmiştir. Başvuru kararında karşılaştırılan suçlar birlikte incelendiğinde, korunan hukukî yarar ve unsurlarındaki benzerliklere karşın, maddelerin yasadaki yerleri, suçun unsurları, cezaları, türleri, artırıcı-indirici nedenleri yönünden tümüyle farklı oldukları anlaşılmaktadır. Bu durumda, farklı suç işleyen sanıkların aynı konumda oldukları kabul edilemeyeceğinden farklı yaptırımlar öngören söz konusu maddelerin Anayasa'nın eşitlik ilkesi yönünden karşılaştırılmalarına olanak yoktur.

Bu nedenlerle, ayrı suçlara farklı cezalar öngörülmesi Anayasa'nın başlangıcının altıncı paragrafına ve 10. maddesinde yer alan eşitlik ilkesine aykırılık oluşturmaz. İtirazın reddi gerekir.

VI- SONUÇ

1.3.1926 günlü, 765 sayılı "Türk Ceza Kanunu"nun 436. maddesinin birinci ve ikinci fıkralarının Anayasa'ya aykırı olmadığına ve itirazın REDDİNE, 14.9.1999 gününde OYBİRLİĞİYLE karar verildi.

Başkan Ahmet Necdet SEZER	Başkanvekili Güven DİNÇER	Üye Haşim KILIÇ
Üye Yalçın ACARGÜN	Üye Mustafa BUMİN	Üye Sacit ADALI
Üye Ali HÜNER	Üye Lütfi F. TUNCEL	Üye Fulya KANTARCIOĞLU
Üye Mahir Can ILICAK		Üye Rüştü SÖNMEZ

Esas Sayısı : 1999/30
Karar Sayısı : 1999/37
Karar Günü : 21.9.1999

İPTAL DAVASINI AÇAN : Anamuhalefet Partisi (Fazilet Partisi) TBMM Grubu adına Parti Genel Başkanı Mehmet Recai Kutan

İPTAL DAVASININ KONUSU : 29.6.1999 günlü, 4395 sayılı "Katma Bütçeli İdareler 1999 Malî Yılı Bütçe Kanunu"nun 11. maddesinin Anayasa'nın 87., 88., 89., 130., 161. ve 162. maddelerine aykırılığı savıyla iptali ve yürürlüğünün durdurulması istemidir.

I- İPTAL VE YÜRÜRLÜĞÜNÜN DURDURULMASI İSTEMİNİN GEREKÇESİ

Yürürlüğün durdurulması istemini de içeren dava dilekçesinin gerekçe bölümü şöyledir:

"Hemen ilk bakışta anlaşılacağı gibi, 4395 sayılı Katma Bütçeli İdareler 1999 Malî Yılı Bütçe Kanunu'nun bu (11. maddesi) hükmü Anayasa'nın 87., 88., 89., 130., 161. ve 162. maddelerine açıkça aykırıdır. Şöyle ki:

Anayasa Mahkemesi'nin (15.2.1995 tarih, E. 1994/69, K. 1995/8 sayılı) kararında da belirtildiği gibi:

"Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin görev ve yetkileri Anayasa'nın 87. maddesinde belirtilirken bütçe yasa tasarısını görüşmek ve kabul etmek dışında diğer yasaları koymak, değiştirmek ve kaldırmak biçiminde bir ayrım yapılmıştır. Bütçe yasalarını öteki yasalardan ayrı tutan bu Anayasa ilkesi karşısında herhangi bir yasa ile düzenlenmesi gereken bir konunun bütçe yasası ile değiştirilmesine ve kaldırılmasına olanak yoktur.

Anayasa'nın 88. ve 89. maddelerinde yasaların Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde teklif, görüşme usul ve esasları ile yayımlanması düzenlenirken, bütçe yasalarının görüşme usul ve esasları 162. maddede ayrıca belirtilmiş, Genel Kurul'da üyelerin gider artırıcı veya gelir azaltıcı tekliflerde bulunmaları önlenmiş; 89. maddesiyle Cumhurbaşkanı'na bütçe yasalarının bir daha görüşülmek üzere TBMM'ne geri gönderme yetkisi tanınmamış; 163. maddesinde de

bütçelerde değişiklik yapılabilmesi esasları belirlenmiş, Bakanlar Kurulu'na kanun hükmünde kararname ile bütçede değişiklik yapma yetkisi verilmemiştir.

Anayasa'da birbirinden tümüyle ayrı düzenlenen bu iki yasalaştırma yönteminin doğal sonucu olarak, genel yasalarla düzenlenmesi gereken bir konumun bütçe yasası ile düzenlenmesi, değiştirilmesi veya kaldırılması olanaksızdır.

Anayasa'nın 161. maddesinin son fıkrasında, "bütçe kanununa, bütçe ile ilgili hükümler dışında hiçbir hüküm konulamaz" denilmektedir. Maddenin gerekçesinde de belirtildiği gibi, bütçe yasaları öteki yasalardan ayrı olması nedeniyle, bir yasa kuralı nasıl aynı nitelikte bir yasa kuralıyla değiştirilebilirse, bütçe yasaları da aynı yöntemle hazırlanmış ve kabul edilmiş bir bütçe yasası ile değiştirilebilir. Yasa konusu olabilecek bir kural kapsamaması koşuluyla "bütçe ile ilgili hükümler" ifadesi de bütçeyi açıklayıcı, uygulanmasını kolaylaştırıcı nitelikte düzenlemeler olarak değerlendirilmelidir.

Bir yasa kuralının bütçeden harcamayı ya da bütçeye gelir sağlamayı gerektirir nitelikte bulunması, mutlak biçimde "bütçe ile ilgili hükümlerden" sayılmasına yetmez. Her yasada değişik türde gidere neden olabilecek kurallar bulunabilir. Böyle kuralların bulunmasıyla örneğin, yargı, savunma, eğitim, sağlık, tarım, ulaşım ve benzeri kamu hizmeti alanlarına ilişkin yasaların bütçeyle ilgili hükümler içerdiği kabul edilirse, bu konulardaki yasaların değiştirilip kaldırılması için de bütçe yasalarına hükümler koymak yoluna gidilebilir. Oysa, bu tür yasa düzenlemeleri, bütçenin yapılması ve uygulanması yöntemiyle ilişkisi bulunmayan, yasakoyucunun başka amaçla ve bütçe yasalarından tümüyle değişik yöntemlerle gerçekleştirilmesi gereken yasama işlemleridir. 161. maddedeki "bütçe ile ilgili hüküm" ifadesine dayanılarak, gider ya da gelirle ilgili bir konuyu olağan bir yasa yerine bütçe yasası ile düzenlemek, Anayasa'nın 88. ve 89. maddelerini bu tür yasalar bakımından uygulanamaz duruma düşürür.

Anayasa'nın 161. maddesinin getiriliş amacı, bütçe yasalarında, yıllık bütçe kavramı dışındaki konulara yer vermemek, böylece bütçe yasalarını ilgisiz kurallardan uzak tutmak, kendi yapısı içinde bütünleştirmektir."

Öte yandan Anayasa'nın 130. maddesinin dokuzuncu fıkrasına göre,

“Yükseköğretim kurumlarının kuruluş ve organları ile ... öğretim elemanı yetiştirmeleri) ... kanunla düzenlenir.”

Anayasa’nın sözünü ettiği kanun, özel olarak hazırlanıp yürürlüğe konulmuştur. Bu (özel kanun, 04.11.1981 tarih ve 2547 sayılı “Yükseköğretim Kanunu”dur.

Anılan (2547 sayılı) Kanun’un, “Öğretim Elemanı Yetiştirme” başlığını taşıyan 35. maddesi, yükseköğretim kurumları için “Öğretim Elemanı Yetiştirme”nin usul ve yollarını ayrıntılı biçimde -özel olarak- belirtmiştir.

Eğer “Öğretim Elemanı Yetiştirme” konusunda, sözkonusu maddede veya bir bütün olarak 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu’nda bir eksiklik hissediliyorsa bu eksikliği gidermenin yolu Bütçe Kanunu’na -Anayasa’ya aykırı olarak- bir takım hükümler sokmak değil, fakat Anayasa’ya uygun olarak 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu’nda düzenleme yapmaktır. Bütçe Kanunu ile genel ve soyut kurallar konulması, yeni bir kanun ihdası veya ilgili özel kanunlarda -somut olayımızda ise 2547 sayılı Kanun’un 35. maddesinde- tadil anlamına gelir. Böyle bir düzenlemenin ise iptali gerekir.

Nitekim Anayasa Mahkemesi, daha önce, 4061 sayılı 1995 Malî Yılı Bütçe Kanunu’nun 67. maddesini 2547 sayılı Kanun’un 35. maddesinde değişiklik yaptığı gerekçesiyle iptal etmiştir. (Anayasa Mahkemesi Kararı T.13.6.1995, K.1995/12, E.1995/2).

Ancak somut olayda, 4395 sayılı Kanun’un dava konusu 11. maddesi hakkında iptal kararını beklemeden yürürlüğün durdurulması kararı verilmelidir.

Nitekim Anayasa Mahkemesi 13.6.1995 tarihinde de 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu’nun 35. maddesini zımnen tadil eden 23.12.1994 tarih ve 4061 sayılı 1995 Malî Yılı Bütçe Kanunu’nun 67. maddesi hakkında yürürlüğün durdurulması kararı vermiştir. (K.1995/1, E.1995/2).

1995 yılında yürürlüğün durdurulmasını gerektiren sebepler, kanaatimizce, bugün de -hatta daha fazlası ile- mevcuttur. Şöyle ki:

1) 29.6.1999 tarih ve 4395 sayılı Kanun’un 11. maddesi açıkça Anayasa’ya aykırıdır.

2) Dava konusu 11. maddenin, yürürlüğün durdurulmaması halinde, telafi imkansız bir takım zararlar doğuracağı gayet açık ve kesindir.

3) Mezkur madde için yürürlüğün durdurulması kararı verilmesi durumunda hukuki bir boşluk doğmayacağı gibi kanun koyucunun gerçek iradesiyle Anayasa'ya uygun şekilde tedvin ettiği yasa hükmüne; 2547 sayılı Kanun'un 35. maddesine dönülecektir.

Sonuç:

Anayasa'nın 87., 88., 89., 130., 161. ve 162. maddelerine açıkça aykırı olup uygulanması halinde telafisi imkansız zararlar doğuracağı kesin bulunan 29.6.1999 tarih ve 4395 sayılı "Katma Bütçe İdareler 1999 Malî Yılı Bütçe Kanunu"nun 11. maddesi hakkında acilen yürürlüğün durdurulması ve iptal kararı verilmesini saygılarımla arz ederim. 10.8.1999"

II- YASA METİNLERİ

A- İptali İstenen Yasa Kuralı

İptali istenen Yasa kuralı şöyledir :

"MADDE 11.**-** Öğretim üyesi yetiştirme projesi kapsamında yurt içindeki yükseköğretim kurumlarında lisansüstü eğitim yaptırılacak araştırma görevlileri, gelişmekte olan ilgili üniversitelerin istemeleri halinde, Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi tarafından yapılacak merkezi sınavla seçilirler.

Sınavda başarılı olanlar, yükseköğretim kurumlarının atama izni verilmiş araştırma görevlisi kadrolarına atanırlar ve önceden tespit edilecek yükseköğretim kurumlarında lisansüstü eğitim yapmak üzere 2547 sayılı Kanunun 35 inci maddesine göre görevlendirilirler.

Yükseköğretim Kurulu Bütçesinin (111-01-3-352-900) (Öğretim Üyesi Yetiştirme Projesi) tertibine konan ödenek, cari harcamalarda kullanılmak üzere (personel hariç) bu proje kapsamında lisansüstü eğitim veren yükseköğretim kurumlarının bütçelerine, görevlendirilen öğrencilerin sayıları ve öğrenim alanları dikkate alınarak Yükseköğretim Kurulunun teklifi üzerine Maliye Bakanlığınca aktarılır."

B- Dayanılan Anayasa Kuralları

Dava dilekçesinde dayanılan Anayasa kuralları şunlardır :

1- "MADDE 87.- Türkiye Büyük Millet Meclisinin görev ve yetkileri, kanun koymak, değiştirmek ve kaldırmak; Bakanlar Kurulunu ve bakanları denetlemek; Bakanlar Kuruluna belli konularda kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi vermek; bütçe ve kesinhesap kanun tasarılarını görüşmek ve kabul etmek; para basılmasına ve savaş ilânına karar vermek; milletlerarası andlaşmaların onaylanmasını uygun bulmak, Anayasanın 14 üncü maddesindeki fiillerden dolayı hüküm giyenler hariç olmak üzere, genel ve özel af ilânına, mahkemelerce verilip kesinleşen ölüm cezalarının yerine getirilmesine karar vermek ve Anayasanın diğer maddelerinde öngörülen yetkileri kullanmak ve görevleri yerine getirmektir.**"**

2- "MADDE 88.- Kanun teklif etmeye Bakanlar Kurulu ve milletvekilleri yetkilidir.

Kanun tasarı ve tekliflerinin Türkiye Büyük Millet Meclisinde görüşülme usul ve esasları İçtüzükle düzenlenir.**"**

3- "MADDE 89.- Cumhurbaşkanı, Türkiye Büyük Millet Meclisince kabul edilen kanunları onbeş gün içinde yayımlar.

Yayımlanmasını uygun bulmadığı kanunları, bir daha görüşülmek üzere, bu hususta gösterdiği gerekçe ile birlikte aynı süre içinde, Türkiye Büyük Millet Meclisine geri gönderir. Bütçe kanunları bu hükme tâbi değildir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi, geri gönderilen kanunu aynen kabul ederse, kanun Cumhurbaşkanınca yayımlanır; Meclis, geri gönderilen kanunda yeni bir değişiklik yaparsa, Cumhurbaşkanı değiştirilen kanunu tekrar Meclise geri gönderebilir.

Anayasa değişikliklerine ilişkin hükümler saklıdır.**"**

4- "MADDE 130.- Çağdaş eğitim – öğretim esaslarına dayanan bir düzen içinde milletin ve ülkenin ihtiyaçlarına uygun insangücü yetiştirmek amacı ile; ortaöğretime dayalı çeşitli düzeylerde eğitim - öğretim, bilimsel araştırma, yayın ve danışmanlık yapmak, ülkeye ve insanlığa hizmet etmek üzere çeşitli birimlerden oluşan kamu

tüzelkişiliğine ve bilimsel özerkliğe sahip üniversiteler Devlet tarafından kanunla kurulur.

Kanunda gösterilen usul ve esaslara göre, kazanç amacına yönelik olmamak şartı ile vakıflar tarafından, Devletin gözetim ve denetimine tâbi yükseköğretim kurumları kurulabilir.

Kanun, üniversitelerin ülke sathına dengeli bir biçimde yayılmasını gözetir.

Üniversiteler ile öğretim üyeleri ve yardımcıları serbestçe her türlü bilimsel araştırma ve yayında bulunabilirler. Ancak, bu yetki, Devletin varlığı ve bağımsızlığı ve milletin ve ülkenin bütünlüğü ve bölünmezliği aleyhinde faaliyette bulunma serbestliği vermez.

Üniversiteler ve bunlara bağlı birimler, Devletin gözetimi ve denetimi altında olup, güvenlik hizmetleri Devletçe sağlanır.

Kanunun belirlediği usul ve esaslara göre; rektörler Cumhurbaşkanınca, dekanlar ise Yükseköğretim Kurulunca seçilir ve atanır.

Üniversite yönetim ve denetim organları ile öğretim elemanları; Yükseköğretim Kurulunun veya üniversitelerin yetkili organlarının dışında kalan makamlarca her ne suretle olursa olsun görevlerinden uzaklaştırılamazlar.

Üniversitelerin hazırladığı bütçeler; Yükseköğretim Kurulunca tetkik ve onaylandıktan sonra Millî Eğitim Bakanlığına sunulur ve genel ve katma bütçelerin bağlı olduğu esaslara uygun olarak işleme tâbi tutularak yürürlüğe konulur ve denetlenir.

Yükseköğretim kurumlarının kuruluş ve organları ile işleyişleri ve bunların seçimleri, görev, yetki ve sorumlulukları üniversiteler üzerinde Devletin gözetim ve denetim hakkını kullanma usulleri, öğretim elemanlarının görevleri, unvanları, atama, yükselme ve emeklilikleri, öğretim elemanı yetiştirme, üniversitelerin ve öğretim elemanlarının kamu kuruluşları ve diğer kurumlar ile ilişkileri, öğretim düzeyleri ve süreleri, yükseköğretime giriş, devam ve alınacak harçlar, Devletin yapacağı yardımlar ile ilgili ilkeler, disiplin ve ceza işleri, malî işler, özlük hakları, öğretim elemanlarının uyacakları koşullar, üniversitelerarası ihtiyaçlara göre öğretim elemanlarının görevlendirilmesi, öğrenimin ve öğretimin hürriyet ve teminat içinde ve

çağdaş bilim ve teknoloji gereklerine göre yürütülmesi, Yükseköğretim Kuruluna ve üniversitelere Devletin sağladığı malî kaynakların kullanılması kanunla düzenlenir.

Vakıflar tarafından kurulan yükseköğretim kurumları, malî ve idarî konuları dışındaki akademik çalışmaları, öğretim elemanlarının sağlanması ve güvenlik yönlerinden, Devlet eliyle kurulan yükseköğretim kurumları için Anayasada belirtilen hükümlere tâbidir.**"**

5- "MADDE 161.- Devletin ve kamu iktisadî teşebbüsleri dışındaki kamu tüzelkişilerinin harcamaları, yıllık bütçelerle yapılır.

Malî yıl başlangıcı ile genel ve katma bütçe1erin nasıl hazırlanacağı ve uygulanacağı kanunla belirlenir.

Kanun, kalkınma planları ile ilgili yatırımlar veya bir yıldan fazla sürecek iş ve hizmetler için özel süre ve usuller koyabilir.

Bütçe kanununa, bütçe ile ilgili hükümler dışında hiçbir hüküm konulamaz.**"**

6- "MADDE 162.- Bakanlar Kurulu, genel ve katma bütçe tasarıları ile millî bütçe tahminlerini gösteren raporu, malî yıl başından en az yetmişbeş gün önce, Türkiye Büyük Millet Meclisine sunar.

Bütçe tasarıları ve rapor, kırk üyeden kurulu Bütçe Komisyonunda incelenir. Bu komisyonun kuruluşunda, iktidar grubuna veya gruplarına en az yirmibeş üye verilmek şartı ile, siyasî parti gruplarının ve bağımsızların oranlarına göre temsili gözönünde tutulur.

Bütçe komisyonunun ellibeş gün içinde kabul edeceği metin, Türkiye Büyük Millet Meclisinde görüşülür ve malî yıl başına kadar karara bağlanır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, Genel Kurulda, bakanlık ve daire bütçeleriyle katma bütçeler hakkında düşüncelerini, her bütçenin tümü üzerindeki görüşmeler sırasında açıklarlar; bölümler ve değişiklik önergeleri, üzerinde ayrıca görüşme yapılmaksızın okunur ve oya konur.

Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, bütçe kanunu tasarılarının Genel Kurulda görüşülmesi sırasında, gider artırıcı veya gelirleri azaltıcı önerilerde bulunamazlar."

III- İLK İNCELEME

Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 8. maddesi gereğince Ahmet N. SEZER, Güven DİNÇER, Haşim KILIÇ, Yalçın ACARGÜN, Mustafa BUMİN, Sacit ADALI, Ali HÜNER, Lütfi F. TUNCEL, Fulya KANTARCIOĞLU, Mahir Can ILICAK ve Rüştü SÖNMEZ'in katılımlarıyla 9.9.1999 gününde yapılan ilk inceleme toplantısında, dosyada eksiklik bulunmadığından işin esasının incelenmesine, yürürlüğü durdurma isteminin bu konudaki rapor geldikten sonra karara bağlanmasına OYBİRLİĞİYLE karar verilmiştir.

IV- YÜRÜRLÜĞÜN DURDURULMASI

29.6.1999 günlü, 4395 sayılı "Katma Bütçeli İdareler 1999 Malî Yılı Bütçe Kanunu"nun 11. maddesinin;

A- Birinci ve ikinci fıkraları, 21.9.1999 günlü, E: 1999/30, K: 1999/37 sayılı kararla iptal edildiğinden, uygulanmalarından doğacak ve sonradan giderilmesi olanaksız durumların ve zararların önlenmesi ve iptal kararının sonuçsuz kalmaması için kararın Resmî Gazete'de yayımlanacağı güne kadar fıkraların yürürlüklerinin durdurulmasına, Güven DİNÇER ile Mustafa BUMİN'in karşıoyları ve OYÇOKLUĞUYLA,

B- Üçüncü fıkrasının yürürlüğünün durdurulması isteminin reddine, OYBİRLİĞİYLE karar verilmiştir.

V- ESASIN İNCELENMESİ

Dava dilekçesi ve ekleri, işin esasına ilişkin rapor, iptali istenen yasa kuralı, dayanılan Anayasa kuralları ve bunların gerekçeleriyle öteki yasama belgeleri okunup incelendikten sonra gereği görüşülüp düşünüldü:

A- Maddenin Birinci ve İkinci Fıkralarının İncelenmesi

İptali istenen 11. maddenin birinci fıkrasında, yükseköğretim kurumlarında lisansüstü eğitim yaptırılacak araştırma görevlilerinin Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi'nce yapılacak sınavla

seçilecekleri, ikinci fıkrasında da, sınavda başarılı olanların atanma biçimi belirtildikten sonra, yükseköğretim kurumlarında lisansüstü eğitim yapmak üzere 2547 sayılı Kanun'un 35. maddesine göre görevlendirilecekleri öngörülmüştür.

Dava dilekçesinde, Anayasa'nın 130. maddesinin dokuzuncu fıkrasında, "Yükseköğretim kurumlarının kuruluş ve organları ile ... öğretim elemanları yetiştirme ... kanunla düzenlenir" denildiği, bu Kanun'un ise 2547 sayılı Kanun olduğu, bunun "Öğretim Elemanı Yetiştirme" başlıklı 35. maddesinde öğretim elemanı yetiştirme usul ve esaslarının ayrıntılı biçimde gösterildiği, bu konuda bir eksiklik varsa değişikliğin bütçe kanunları dışındaki kanunlarla yapılması gerektiği belirtilerek maddenin Anayasa'ya aykırı olduğu gerekçesiyle iptali istenilmiştir.

Anayasa'nın 87. maddesinde Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin görev ve yetkileri yasa koymak, değiştirmek ve kaldırmak yanında bütçe yasa tasarısını görüşmek ve kabul etmek olarak belirtilmiştir. Bütçe yasalarıyla diğer yasalar arasında yapılan bu ayrım karşısında, herhangi bir yasa ile düzenlenmesi gereken bir konunun bütçe yasası ile düzenlenmesine veya herhangi bir yasada yer alan hükmün bütçe yasaları ile değiştirilmesine ve kaldırılmasına olanak yoktur.

Anayasa'nın 88. ve 89. maddelerinde yasa tasarı ve tekliflerinin Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde görüşülme usul ve esasları ile yayımlanması düzenlenirken, bütçe yasa tasarılarının görüşülme usul ve esasları 162. maddede ayrıca belirtilmiştir. Bu maddeye göre bütçe yasa tasarılarının görüşülmesinde ayrı bir yöntem kabul edilmiş, Genel Kurul'da üyelerin gider artırıcı veya gelir azaltıcı tekliflerde bulunmaları önlenmiştir. Anayasa'nın 89. maddesinde de Cumhurbaşkanı'na bütçe yasalarını bir daha görüşülmek üzere TBMM'ne geri gönderme yetkisi tanınmamıştır. Öte yandan Anayasa'nın 163. maddesinde bütçelerde değişiklik yapılabilmesi esasları ayrıca düzenlenmiş, Bakanlar Kurulu'na kanun hükmünde kararname ile bütçede değişiklik yapmak yetkisi verilmemiştir.

Anayasa'da birbirinden tamamen ayrı ve değişik biçimde düzenlenen bu iki yasalaştırma yönteminin doğal sonucu olarak, birbirinin konusuna giren bir işin, ötekiyle ilgili yöntemin uygulanması ile düzenlenmesi, değiştirilmesi veya kaldırılması olanaklı değildir.

Anayasa'nın 161. maddesinin son fıkrasında, "Bütçe kanununa, bütçe ile ilgili hükümler dışında hiçbir hüküm konulamaz"

denilmektedir. Maddenin gerekçesinde de belirtildiği gibi, bütçe yasalarının öteki yasalardan ayrı olmaları nedeniyle, bir yasa kuralı nasıl aynı nitelikte bir yasa kuralıyla değiştirilebilirse, bütçe yasalarının da aynı yöntemle hazırlanmış ve kabul edilmiş bir bütçe yasası ile değiştirilmesi gerekir. Yasa konusu olabilecek bir kuralı kapsamaması koşuluyla "bütçe ile ilgili hükümler" ifadesi de bütçeyi açıklayıcı, uygulanmasını kolaylaştırıcı nitelikte düzenlemeler olarak değerlendirilmelidir.

Bir yasa kuralının bütçeden gider yapmayı ya da bütçeye gelir sağlamayı gerektirir nitelikte bulunması, mutlak biçimde "bütçe ile ilgili hükümlerden" sayılmasına yetmez. Her yasada gidere neden olabilecek değişik türde kurallar bulunabilir. Böyle kuralların bulunmasıyla örneğin, yargı, savunma, eğitim, sağlık, tarım, ulaşım ve benzeri kamu hizmeti alanlarına ilişkin yasaların bütçeyle ilgili hükümler içerdiği kabul edilirse, bu konulardaki yasaların değiştirilip kaldırılması için de bütçe yasalarına hükümler koymak yoluna gidilebilir. Oysa, bu tür yasa düzenlemeleri, bütçenin yapılması ve uygulanması yöntemiyle ilişkisi bulunmayan, yasakoyucunun başka amaçla ve bütçe yasalarından tümüyle değişik yöntemlerle gerçekleştirilmesi gereken yasama işlemleridir. 161. maddedeki "Bütçe ile ilgili hüküm" ibaresine dayanılarak, gider ya da gelirle ilgili bir konuyu olağan bir yasa yerine bütçe yasası ile düzenlemek, Anayasa'nın 88. ve 89. maddelerini bu tür yasalar bakımından uygulanamaz duruma düşürür.

Anayasa'nın 161. ve 162. maddelerinin getiriliş amacı, bütçe yasalarında, yıllık bütçe kavramı dışındaki konulara yer vermemek, böylece bütçe yasalarını ilgisiz kurallardan uzak tutarak, kendi yapısı içinde bütünleştirmektir.

2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu'nun 5. maddesinin (h) bendinde, öğretim elemanlarının yurt içinde ve dışında yetiştirilmeleri ve görevlendirilmelerine ilişkin ilkeler belirtilmiş, 7. maddenin (a) bendinde ise, öğretim elemanlarının yetiştirilmeleri konusunda kısa ve uzun vadeli planlar hazırlanması ve üniversitelere tahsis edilen kaynakların etkili biçimde kullanılması Yükseköğretim Kurulu'nun denetim ve gözetimine verilmiş, 35. maddesinde de, mevcut veya yeni kurulmuş ve kurulacak yükseköğretim kurumlarının öğretim elemanı ihtiyaçlarının karşılanması, yurt içinde ve dışında nasıl yetiştirilecekleri ayrıntılı biçimde açıklanmıştır. Yükseköğretim kurumlarına öğretim elemanı alınması ve yetiştirilmesine ilişkin bu kurallar "Katma Bütçeli İdareler 1999 Malî Yılı Bütçe Kanunu"nun 11.

maddesinin birinci ve ikinci fıkraları ile değiştirilmiş olduğundan belirtilen kurallar, Anayasa'nın 87., 88., 89., 161. ve 162. maddelerine aykırıdır. İptalleri gerekir.

Güven DİNÇER bu görüşlere katılmamıştır.

B- Maddenin Üçüncü Fıkrasının İncelenmesi

İptali istenen 11. maddenin üçüncü fıkrasında, Yükseköğretim Kurulu Bütçesi'nin ilgili tertibine öğretim elemanı yetiştirilmesi amacıyla konulan ödeneğin, lisansüstü eğitim verecek yükseköğretim kurumlarının bütçelerine öğrenci sayısı ve öğrenim alanı dikkate alınarak YÖK'ün teklifi üzerine Maliye Bakanlığı'nca aktarılacağı öngörülmektedir.

1050 sayılı Muhasebe-i Umumiye Kanunu'nun 56. maddesiyle bütçeler ve bölümler arasında ödenek aktarılmasının yasa ile yapılacağı belirtildikten sonra, harcamalarda tasarruf sağlamaya, dengeli ve etkili bir bütçe politikası gerçekleştirmeye, aktarmalar ve yeni tertipler açmaya bütçe kanunlarıyla Maliye Bakanı yetkili kılınmıştır.

1999 Malî Yılı Genel Bütçe Kanunu'nun 19. maddesinde bu tür aktarmalar için Maliye Bakanlığı'na yetki verilmiş, Katma Bütçeli İdareler 1999 Malî Yılı Bütçe Kanunu'nun 13. maddesinde ise, Genel Bütçe Kanunu hükümlerinin katma bütçeli idareler için de uygulanacağı öngörülmüştür.

İptali istenen 11. maddenin son fıkrasında Maliye Bakanlığı'na verilen ödenek aktarma yetkisi, belirtilen düzenlemeler gereğince bütçeyle ilgili olduğundan Anayasa'ya aykırılık görülmemiştir.

VI- SONUÇ

29.6.1999 günlü, 4395 sayılı "Katma Bütçeli İdareler 1999 Malî Yılı Bütçe Kanunu"nun 11. maddesinin;

A- Birinci ve ikinci fıkralarının Anayasa'ya aykırı olduğuna ve İPTALLERİNE, Güven DİNÇER'in karşıoyu ve OYÇOKLUĞUYLA,

B- Üçüncü fıkrasının Anayasa'ya aykırı olmadığına ve iptal isteminin REDDİNE, OYBİRLİĞİYLE, 21.9.1999 gününde karar verildi.

Başkan Ahmet Necdet SEZER	Başkanvekili Güven DİNÇER	Üye Samia AKBULUT
Üye Haşim KILIÇ	Üye Yalçın ACARGÜN	Üye Mustafa BUMİN
Üye Sacit ADALI	Üye Ali HÜNER	Üye Fulya KANTARCIOĞLU
Üye Mahir Can ILICAK		Üye Rüştü SÖNMEZ

Esas Sayısı : 1999/28
Karar Sayısı : 1999/38
Karar Günü : 21.9.1999

İTİRAZ YOLUNA BAŞVURAN : Danıştay Beşinci Dairesi

İTİRAZIN KONUSU : 25.12.1997 günlü, 4316 sayılı "1998 Malî Yılı Bütçe Kanunu"nun 64. maddesinin Anayasa'nın 87., 88., 89., 161. ve 162. maddelerine aykırılığı savıyla iptali istemidir.

I- OLAY

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın yurt dışı kadrolarında Sosyal Güvenlik Müşaviri iken müşavirliğin kapatılması nedeniyle, davacının yurt içine atamasının yapılacağına ilişkin işlemle buna dayanak oluşturan Başbakanlık oluru ve Maliye Bakanlığı tebliğinin ilgili kurallarının iptali istemiyle açılan davada 1998 Malî Yılı Bütçe Kanunu'nun 64. maddesinin Anayasa'ya aykırı olduğu kanısına varan Danıştay Beşinci Dairesi iptali için başvurmuştur.

II- İTİRAZIN GEREKÇESİ

Başvuru kararının gerekçe bölümü şöyledir:

"27.12.1997 günlü, 23213 sayılı (Mükerrer) Resmi Gazetede yayımlanarak 1.1.1998 tarihinde yürürlüğe giren 4316 sayılı 1998 Mali Yılı Bütçe Kanunu'nun "Yurtdışı Teşkilâtlarının Yeniden Düzenlenmesi" başlıklı 64. maddesinde, "Genel bütçeli daireler ve katma bütçeli idareler ile kamu iktisadi teşebbüslerine ait yurtdışı teşkilâtlarını yeniden düzenlemeye veya kaldırmaya, sürekli kadroları ile sözleşmeli personel pozisyonlarını iptal etmeye ve halen yurtdışında sürekli görevli bulunan personelin görev sürelerini kısaltmaya, değişik kurumlara ait birimleri aynı çalışma mekanlarında toplamaya, ihtiyaç fazlası taşınır ve taşınmaz malların tasfiye edilmesi esas ve usullerini belirlemeye Dışişleri ve Maliye Bakanlığının müşterek teklifi üzerine Başbakan yetkilidir." hükmüne yer verilmiştir.

189 sayılı Kamu Kurum ve Kuruluşlarının Yurtdışı Teşkilâtı Hakkında Kanun Hükmünde Kararname'nin 4. maddesinde "sürekli yurtdışı teşkilâtından;

a) Dış temsilcilikler, Dışişleri Bakanlığının,

b) İhtisas birimleri ile dış temsilcilik niteliği taşımayan yurtdışı teşkilâtı ilgili kamu kurum ve kuruluşlarının,

teklifi üzerine, Bakanlar Kurulu kararı ile kurulur veya akredite edilir, kaldırılır, birleştirilir veya değiştirilir.” kuralına yer verilmiştir.

Anayasanın 87. maddesinde, Türkiye Büyük Millet Meclisinin görev ve yetkileri arasında; kanun koymak, değiştirmek ve kaldırmak ile bütçe ve kesin hesap kanun tasarılarını görüşmek ve kabul etmek ayrı ayrı sayılmış; 88. maddesinde de; yasa tasarı ve tekliflerinin TBMM’de görüşülme usul ve esaslarının içtüzükte düzenleneceği belirtilmişken; bütçenin görüşülme usul ve esasları Anayasa’nın 162. maddesinde hüküm altına alınmış; ayrıca 89. maddede, Cumhurbaşkanına Türkiye Büyük Millet Meclisince kabul edilen diğer yasaların aksine bütçe yasalarını bir daha görüşülmek üzere Meclise geri gönderme yetkisi tanınmamıştır.

Anayasanın 161. maddesinin son fıkrası “Bütçe Kanununa bütçeyle ilgili hükümler dışında hiçbir hüküm konulamaz” kuralını taşımakta olup; Anayasa Mahkemesinin pekçok kararında, örneğin 10 Ocak 1992 günlü, 21107 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 27.11.1991 günlü, E:1991/37, K:1991/44 sayılı kararında da vurgulandığı üzere “bütçe ile ilgili hükümler” deyimini, mali nitelikli kurallar anlamında değil, bütçenin uygulanmasını kolaylaştırıcı, yasa konusu bir kuralı içermemek koşulu ile ancak açıklayıcı nitelikte hükümler olarak algılamak gerekmektedir.

Yukarıda genel hatlarıyla aktarıldığı üzere Anayasamızda bütçe yasaları ve diğer yasaları çıkarma yöntemleri ayrı ayrı düzenlenmiş olup, bu düzenleme karşısında, yasa konusu olacak hükümlerinin bütçe yasasında yer almasına veya bir yasa hükmünün bütçe yasasıyla değiştirilmesi veya kaldırılmasına olanak bulunmamaktadır.

Nitekim Anayasanın 161. maddesindeki yasaklayıcı kuralla; bütçe yasalarını kendi yapısına yabancı hükümlerden arındırmak, gerçek anlamda bütçe kavramı dışında kalan konulara bütçe yasalarında yer verilmemesini sağlamak amaçlanmıştır.

1998 Mali Yılı Bütçe Kanununun 64. maddesinde ise, içerdiği hükümler itibariyle başka bir yasa konusu olacak hususlar düzenlenerek 189 sayılı Kanun Hükmünde Kararname de değişiklik yapılması sonucunu doğuran nitelikte düzenlemeye gidilmiş olduğu

görüldüğünden anılan madde Anayasanın 161. maddesinin son fıkrasına aykırı görülmüştür.

Açıklanan nedenlerle ve bir davaya bakmakta olan mahkemenin uygulanacak bir kanun veya kanun hükmünde kararnamenin hükümlerini Anayasaya aykırı görmesi durumunda gerekçeli kararı ile Anayasa Mahkemesine başvurması gerektiğini düzenleyen 2949 sayılı Yasanın 28. maddesinin birinci fıkrası gereğince, 1998 Mali Yılı Bütçe Kanununun 64. maddesinin iptali için Anayasa Mahkemesine başvurulmasına, dosyada bulunan ilgili belgelerin onaylı birer örneğinin Anayasa Mahkemesi Başkanlığına gönderilmesine, Anayasa Mahkemesinin bu konuda vereceği karara kadar davanın geri bırakılmasına, 6.7.1999 tarihinde oybirliği ile karar verildi."

III- YASA METİNLERİ

A- İtiraz Konusu Yasa Kuralı

1998 Malî Yılı Bütçe Kanunu'nun itiraz konusu 64. maddesi şöyledir:

"Genel bütçeli daireler ve katma bütçeli idareler ile kamu iktisadî teşebbüslerine ait yurtdışı teşkilâtlarını yeniden düzenlemeye veya kaldırmaya, sürekli kadroları ile sözleşmeli personel pozisyonlarını iptal etmeye ve halen yurtdışında sürekli görevli bulunan personelin görev sürelerini kısaltmaya, değişik kurumlara ait birimleri aynı çalışma mekanlarında toplamaya, ihtiyaç fazlası taşınır ve taşınmaz malların tasfiye edilmesi esas ve usullerini belirlemeye Dışişleri ve Maliye Bakanlarının müşterek teklifi üzerine Başbakan yetkilidir."

B- Dayanılan Anayasa Kuralları

İtiraz başvurusunda dayanılan Anayasa kuralları şunlardır:

1- "MADDE 87.- Türkiye Büyük Millet Meclisinin görev ve yetkileri, kanun koymak, değiştirmek ve kaldırmak; Bakanlar Kurulunu ve bakanları denetlemek; Bakanlar Kuruluna belli konularda kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi vermek; bütçe ve kesinhesap kanun tasarılarını görüşmek ve kabul etmek; para basılmasına ve savaş ilânına karar vermek; milletlerarası andlaşmaların onaylanmasını uygun bulmak, Anayasanın 14 üncü maddesindeki fiillerden dolayı hüküm giyenler hariç olmak üzere, genel ve özel af

ilânına, mahkemelerce verilip kesinleşen ölüm cezalarının yerine getirilmesine karar vermek ve Anayasanın diğer maddelerinde öngörülen yetkileri kullanmak ve görevleri yerine getirmektir.”

2- “MADDE 88.- Kanun teklif etmeye Bakanlar Kurulu ve milletvekilleri yetkilidir.

Kanun tasarı ve tekliflerinin Türkiye Büyük Millet Meclisinde görüşülme usul ve esasları İçtüzükle düzenlenir.”

3- “MADDE 89.- Cumhurbaşkanı, Türkiye Büyük Millet Meclisince kabul edilen kanunları onbeş gün içinde yayımlar.

Yayımlanmasını uygun bulmadığı kanunları, bir daha görüşülmek üzere, bu hususta gösterdiği gerekçe ile birlikte aynı süre içinde, Türkiye Büyük Millet Meclisine geri gönderir. Bütçe kanunları bu hükme tâbi değildir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi, geri gönderilen kanunu aynen kabul ederse, kanun Cumhurbaşkanınca yayımlanır; Meclis, geri gönderilen kanunda yeni bir değişiklik yaparsa, Cumhurbaşkanı değiştirilen kanunu tekrar Meclise geri gönderebilir.

Anayasa değişikliklerine ilişkin hükümler saklıdır.”

4- “MADDE 161.- Devletin ve kamu iktisadî teşebbüsleri dışındaki kamu tüzelkişilerinin harcamaları, yıllık bütçelerle yapılır.

Malî yıl başlangıcı ile genel ve katma bütçe1erin nası1 hazırlanacağı ve uygulanacağı kanunla belirlenir.

Kanun, kalkınma planları ile ilgili yatırımlar veya bir yıldan fazla sürecek iş ve hizmetler için özel süre ve usuller koyabilir.

Bütçe kanununa, bütçe ile ilgili hükümler dışında hiçbir hüküm konulamaz.”

5- “MADDE 162.- Bakanlar Kurulu, genel ve katma bütçe tasarıları ile millî bütçe tahminlerini gösteren raporu, malî yıl başından en az yetmişbeş gün önce, Türkiye Büyük Millet Meclisine sunar.

Bütçe tasarıları ve rapor, kırk üyeden kurulu Bütçe Komisyonunda incelenir. Bu komisyonun kuruluşunda, iktidar grubuna

veya gruplarına en az yirmibeş üye verilmek şartı ile, siyasî parti gruplarının ve bağımsızların oranlarına göre temsili gözönünde tutulur.

Bütçe komisyonunun ellibeş gün içinde kabul edeceği metin, Türkiye Büyük Millet Meclisinde görüşülür ve malî yıl başına kadar karara bağlanır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, Genel Kurulda, bakanlık ve daire bütçeleriyle katma bütçeler hakkında düşüncelerini, her bütçenin tümü üzerindeki görüşmeler sırasında açıklarlar; bölümler ve değişiklik önergeleri, üzerinde ayrıca görüşme yapılmaksızın okunur ve oya konur.

Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, bütçe kanunu tasarılarının Genel Kurulda görüşülmesi sırasında, gider artırıcı veya gelirleri azaltıcı önerilerde bulunamazlar."

C- İlgili Anayasa Kuralı

İlgili görülen Anayasa maddesi şöyledir:

"MADDE 91.- Türkiye Büyük Millet Meclisi, Bakanlar Kuruluna kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi verebilir. Ancak sıkıyönetim ve olağanüstü haller saklı kalmak üzere, Anayasanın ikinci kısmının birinci ve ikinci bölümlerinde yer alan temel haklar, kişi hakları ve ödevleri ile dördüncü bölümünde yer alan siyasî haklar ve ödevler kanun hükmünde kararnamelerle düzenlenemez.

Yetki kanunu, çıkarılacak kanun hükmünde kararnamenin, amacını, kapsamını, ilkelerini, kullanma süresini ve süresi içinde birden fazla kararname çıkarılıp çıkarılamayacağını gösterir.

Bakanlar Kurulunun istifası, düşürülmesi veya yasama döneminin bitmesi, belli süre için verilmiş olan yetkinin sona ermesine sebep olmaz.

Kanun hükmünde kararnamenin, Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından süre bitiminden önce onaylanması sırasında, yetkinin son bulduğu veya süre bitimine kadar devam ettiği de belirtilir.

Sıkıyönetim ve olağanüstü hallerde, Cumhurbaşkanının Başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulunun kanun hükmünde kararname çıkarmasına ilişkin hükümler saklıdır.

Kanun hükmünde kararnameler, Resmî Gazetede yayımlandıkları gün yürürlüğe girerler. Ancak, kararnamede yürürlük tarihi olarak daha sonraki bir tarih de gösterilebilir.

Kararnameler, Resmî Gazetede yayımlandıkları gün Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulur.

Yetki kanunları ve bunlara dayanan kanun hükmünde kararnameler, Türkiye Büyük Millet Meclisi komisyonları ve Genel Kurulunda öncelikle ve ivedilikle görüşülür.

Yayımlandıkları gün Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulmayan kararnameler bu tarihte, Türkiye Büyük Millet Meclisince reddedilen kararnameler bu kararın Resmî Gazetede yayımlandığı tarihte, yürürlükten kalkar. Değiştirilerek kabul edilen kararnamelerin değiştirilmiş hükümleri, bu değişikliklerin Resmî Gazetede yayımlandığı gün yürürlüğe girer."

IV- İLK İNCELEME

Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 8. maddesi gereğince Ahmet Necdet SEZER, Güven DİNÇER, Haşim KILIÇ, Yalçın ACARGÜN, Mustafa BUMİN, Sacit ADALI, Ali HÜNER, Lütfi F. TUNCEL, Fulya KANTARCIOĞLU, Mahir Can ILICAK ve Rüştü SÖNMEZ'in katılmalarıyla 9.9.1999 gününde yapılan ilk inceleme toplantısında "dosyada eksiklik bulunmadığından işin esasının incelenmesine, sınırlama sorununun esas inceleme evresinde ele alınmasına" oybirliğiyle karar verilmiştir.

V- ESASIN İNCELENMESİ

Başvuru kararı ve ekleri, işin esasına ilişkin rapor, iptali istenen yasa kuralı, dayanılan ve ilgili görülen Anayasa kuralları ve bunların gerekçeleriyle öteki yasama belgeleri okunup incelendikten sonra gereği görüşülüp düşünüldü:

A- Sınırlama Sorunu

Anayasa'nın 152. ve 2949 sayılı Yasa'nın 28. maddesine göre, Anayasa Mahkemesi'ne itiraz yoluyla yapılacak başvurular, itiraz yoluna başvuran mahkemenin bakmakta olduğu davada uygulayacağı yasa kuralları ile sınırlıdır.

İtiraz yoluna başvuran Danıştay Beşinci Dairesi'nin bakmakta olduğu davada uygulayacağı 1998 Malî Yılı Bütçe Kanunu'nun 64. maddesiyle genel bütçeli daireler, katma bütçeli idareler ile kamu iktisadî teşebbüslerine ait yurt dışı teşkilâtlarının yeniden düzenlenmesi, kaldırılması, kadrolarının iptal edilmesi, görevli personelin görev sürelerinin kısaltılması, ihtiyaç fazlası taşınır ve taşınmaz malların tasfiye edilmesine ilişkin esas ve usulleri belirlemeye Dışişleri ve Maliye Bakanlarının teklifi üzerine Başbakan yetkili kılınmıştır. Maddede Başbakana birçok konuda yetki verilmektedir. Bakılmakta olan davada davacı, genel bütçe içinde yer alan Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın sonradan iptal edilen yurt dışındaki sürekli kadrosunda çalıştığından esas incelemenin "Genel bütçeli dairelere ait yurt dışı teşkilâtlarının sürekli kadrolarının iptali" yönünden yapılması gerekmiştir.

B- Anayasa'ya Aykırılık Sorunu

Başvuruda, bütçe yasalarının görüşülme usul ve esaslarının diğer yasalardan ayrı olarak Anayasa'da gösterildiği bu nedenle, diğer yasalarla yapılması gereken düzenlemelerin bütçe yasalarıyla konulmasının, değiştirilmesinin ya da kaldırılmasının mümkün olmadığı, bütçe yasalarına bütçeyle ilgili hükümler dışında hiçbir hükmün konulamayacağı belirtilerek 1998 Malî Yılı Bütçe Kanunu'nun 64. maddesinin Anayasa'nın 87., 88., 89., 161. ve 162. maddelerine aykırı olduğu ileri sürülmüştür.

1998 Malî Yılı Bütçe Kanunu'nun iptali istenen 64. maddesinde, bazı kamu kuruluşlarının yurt dışı teşkilâtlarının yeniden düzenlenmesi, kaldırılması, çalışanların kadrolarının iptal edilmesi, ihtiyaç fazlası taşınır taşınmaz malların tasfiye edilmesine ilişkin esas ve usulleri belirlemeye Başbakan'a yetki verilmiştir.

Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında 2949 sayılı Kanun'un 29. maddesine göre, Anayasa Mahkemesi, yasaların Anayasa'ya aykırılığı konusunda ilgililer tarafından ileri sürülen gerekçelere dayanmak zorunda değildir. İstemle bağlı kalmak koşuluyla başka gerekçe ile de Anayasa'ya aykırılık kararı verebilir.

Anayasa'nın 91. maddesinde TBMM'nin Bakanlar Kurulu'na kimi durumlarda kanun hükmünde kararname çıkartma yetkisi verebileceği öngörülmüş, bunların çıkarılması, yayımlanması ve Türkiye Büyük Millet Meclisi'nce görüşülmesine ilişkin düzenlemeler belirlenmiştir. Bütçe yasa tasarılarının görüşülme usul ve esasları ise Anayasa'nın 162. maddesinde ayrıca belirtilmiştir. Bu maddeye göre bütçe yasa tasarılarının görüşülmesinde ayrı bir yöntem kabul edilmiş, genel kurulda üyelerin gider artırıcı veya gelir azaltıcı tekliflerde bulunmaları önlenmiştir.

Anayasa'da birbirinden tamamen ayrı ve değişik biçimde düzenlenen bu iki yasalaştırma yönteminin doğal sonucu olarak birinin konusuna giren bir işin, ötekiyle ilgili yöntemin uygulanması ile düzenlenmesi, değiştirilmesi veya kaldırılması olanaklı değildir.

Anayasa'nın 161. maddesinin son fıkrasında, "Bütçe kanununa, bütçe ile ilgili hükümler dışında hiçbir hüküm konulamaz" denilmektedir. Maddenin gerekçesinde de belirtildiği gibi, bütçe yasalarının öteki yasalardan ayrı olmaları nedeniyle, bir yasa kuralı nasıl aynı nitelikte bir yasa kuralıyla değiştirilebilirse bütçe yasalarının da aynı yöntemle hazırlanmış ve kabul edilmiş bir bütçe yasası ile değiştirilmesi gerekir. Yasa konusu olabilecek bir kuralı kapsamaması koşuluyla "bütçe ile ilgili hükümler" ifadesi de bütçeyi açıklayıcı, uygulanmasını kolaylaştırıcı nitelikte düzenlemeler olarak değerlendirilmelidir.

Bir yasa ya da KHK kuralının bütçeden gider yapmayı ya da bütçeye gelir sağlamayı gerektirir nitelikte bulunması, mutlak biçimde "bütçe ile ilgili hükümlerden" sayılmasına yetmez. Her yasada veya KHK'de gidere neden olabilecek değişik türde kurallar bulunabilir. Böyle kuralların bulunmasıyla örneğin, yargı, savunma, eğitim, sağlık, tarım, ulaşım ve benzeri kamu hizmeti alanlarına ilişkin yasaların bütçeyle ilgili hükümler içerdiği kabul edilirse, bu konulardaki yasaların değiştirilip kaldırılması için de bütçe yasalarına hükümler koymak yoluna gidilebilir. Oysa, bu tür düzenlemeler bütçenin yapılması ve uygulanması yöntemiyle ilişkisi bulunmayan, yasakoyucunun başka amaçla ve bütçe yasalarından tümüyle değişik yöntemlerle gerçekleştirilmesi gereken yasama işlemleridir. 161. maddedeki "bütçe ile ilgili hüküm" ibaresine dayanılarak, gider ya da gelirle ilgili bir konuyu olağan bir yasa ya da KHK yerine bütçe yasası ile düzenlemek, Anayasa'nın 88., 89. ve 91. maddelerini bu tür yasalar bakımından uygulanamaz duruma düşürür.

Anayasa'nın 161. ve 162. maddelerinin getiriliş amacı, bütçe yasalarında, yıllık bütçe kavramı dışındaki konulara yer vermemek, böylece bütçe yasalarını ilgisiz kurallardan uzak tutarak kendi yapısı içinde, bütünleştirmektir.

Kamu kurum ve kuruluşlarının yurt dışı teşkilâtlarının yeniden düzenlenmesi, kaldırılması ya da değiştirilmesi 13.12.1983 günlü, 189 sayılı Kanun Hükmünde Kararname'nin 1. ve 4. maddelerinde düzenlenmektedir. Kamu kurum ve kuruluşlarına ait kadroların ihdası, iptali ve kullanılması ise 14.12.1983 gün ve 190 sayılı Kanun Hükmünde Kararname hükümlerine göre yürütülmektedir. Bütçe Kanunu'nun 64. maddesiyle bu KHK kuralları değiştirilmiştir. 1998 Malî Yılı Bütçe Kanunu ile KHK'lerde yapılan değişikliğin bütçeyle ilgili olmaması nedeniyle itiraz konusu 64. madde "genel bütçeli dairelere ait yurt dışı teşkilatlarının sürekli kadrolarının iptali yönünden" Anayasa'nın 91., 161. ve 162. maddelerine aykırıdır.

İptali gerekir.

İtiraz konusu kuralın Anayasa'nın 87., 88. ve 89. maddeleriyle doğrudan ilgisi görülmemiştir.

Güven DİNÇER bu görüşlere katılmamıştır.

VI- SONUÇ

25.12.1997 günlü, 4316 sayılı "1998 Malî Yılı Bütçe Kanunu"nun 64. maddesinin, "Genel bütçeli dairelere ait yurtdışı teşkilâtlarının sürekli kadrolarının iptali" yönünden Anayasa'ya aykırı olduğuna ve İPTALİNE, Güven DİNÇER'in karşıoyu ve OYÇOKLUĞUYLA, 21.9.1999 gününde karar verildi.

Başkan Ahmet Necdet SEZER	Başkanvekili Güven DİNÇER	Üye Samia AKBULUT
Üye Haşim KILIÇ	Üye Yalçın ACARGÜN	Üye Mustafa BUMİN
Üye Sacit ADALI	Üye Ali HÜNER	Üye Fulya KANTARCIOĞLU
Üye Mahir Can ILICAK		Üye Rüştü SÖNMEZ

Esas Sayısı : 1999/47
Karar Sayısı : 1999/46
Karar Günü : 28.12.1999

İTİRAZ YOLUNA BAŞVURAN : Aksaray İcra Tetkik Mercii

İTİRAZIN KONUSU : 17.2.1926 günlü, 743 sayılı Türk Medenî Kanunu'nun 169. maddesinin ikinci fıkrasının Anayasa'nın 10. ve 12. maddelerine aykırılığı savıyla iptali istemidir.

I- OLAY

Hakimden izin almadan kocasına kefil olan karı hakkındaki icra takibinin iptali istemiyle açılan davada; "Türk Medenî Kanunu"nun 169. maddesinin ikinci fıkrasının Anayasa'ya aykırı olduğu kanısına varan Mahkeme iptali için doğrudan başvurmuştur.

II- İTİRAZIN GEREKÇESİ

Başvuru kararının gerekçe bölümü şöyledir:

"Davalı alacaklı vekilinin verdiği cevapta; olayda uygulanacak M.K.nun 169/2. maddesinin Anayasa'ya aykırı olduğu ve dolayısıyla def'i yoluyla dosyanın Anayasa Mahkemesi'ne gönderilmesine karar verilmesini savunmuştur.

Mahkeme'ce yapılan inceleme sonunda, gerçekten de olayda uygulanacak olan Yasa maddesi olan M.K.un 169/2. maddesinde "koca menfaatine olarak karı tarafından üçüncü şahsa karşı iltizam olunan borçlar için dahi hüküm böyledir." düzenlemesi karşısında bu düzenlemenin Anayasa'nın 10. maddesinde belirtilen "Herkes dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefî inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir.

Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınamaz.

Devlet organları ve idare makamları bütün işlemlerinde kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorundadırlar." demektedir.

Anayasa'nın 12. maddesinde ise, "Herkes, kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez temel hak ve hürriyetlere sahiptir.

Temel hak ve hürriyetler, kişinin topluma, ailesine ve diğer kişilere karşı ödev ve sorumluluklarını da ihtiva eder." demekle, M.K.un 169/2. maddesinde belirtilen kısıtlamanın evli kadını bir anlamda kocasının vesayeti altına yani mahdut ehliyetli kişiler durumuna düşürmektedir ki bu da Anayasa'nın 10. ve 12. maddelerine aykırılık teşkil etmektedir.

Sonuç ve İstem: 743 sayılı Türk Kanunu Medenisi'nin 169/2. maddesinin Anayasa'nın 10. ve 12. maddelerine aykırılığı nedeniyle iptaline karar verilmesi takdirlerine arz olunur."

III- YASA METİNLERİ

A- İtiraz Konusu Yasa Kuralı

Türk Medenî Kanunu'nun, itiraz konusu ikinci fıkrayı da içeren 169. maddesi şöyledir:

"Madde 169- Karı koca arasında her nevi hukuki tasarruf caizdir. Karının şahsi mallarına veya mal ortaklığı usulüne tabi mallara dair karı koca arasındaki hukuki tasarruflar, sulh hâkimi tarafından tasdik olunmadıkça muteber olmaz.

Koca menfaatine olarak karı tarafından üçüncü şahsa karşı iltizam olunan borçlar için dahi hüküm böyledir.

"B- Dayanılan Anayasa Kuralları

Başvuru kararında dayanılan Anayasa kuralları şöyledir:

1- "MADDE 10.- Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefî inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir.

Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınamaz.

Devlet organları ve idare makamları bütün işlemlerinde kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorundadırlar."

2- "MADDE 12.- Herkes, kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez temel hak ve hürriyetlere sahiptir.

Temel hak ve hürriyetler, kişinin topluma, ailesine ve diğer kişilere karşı ödev ve sorumluluklarını da ihtiva eder."

IV- İLK İNCELEME

Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 8. maddesi gereğince Ahmet Necdet SEZER, Haşim KILIÇ, Samia AKBULUT, Yalçın ACARGÜN, Mustafa BUMİN, Sacit ADALI, Ali HÜNER, Mustafa YAKUPOĞLU, Fulya KANTARCIOĞLU, Mahir Can ILICAK ve Rüştü SÖNMEZ'in katılmalarıyla 28.12.1999 gününde yapılan ilk inceleme toplantısında dosyada eksiklik bulunmadığından işin esasının incelenmesine oybirliğiyle karar verilmiştir.

V- ESASIN İNCELENMESİ

İşin esasına ilişkin rapor, başvuru kararı ve ekleri, Anayasa'ya aykırılığı ileri sürülen Yasa kuralı ile aykırılık savına dayanak yapılan Anayasa kuralları, bunların gerekçeleri ve öteki yasama belgeleri okunup incelendikten sonra gereği görüşülüp düşünüldü:

İtiraz yoluna başvuran Mahkeme, dava konusu kuralın kadınların tasarruf ehliyetini kısıtlayarak aile içinde eşitsizlik yarattığını, karının kocasından çekinerek tasarrufta bulunduğu düşüncesinin onur kırıcı olduğunu belirterek Anayasa'nın 10. maddesine aykırı olduğunu ileri sürmüştür.

Medenî Kanun'un 169. maddesinde, "Karı koca arasında her nevi hukukî tasarruf caizdir. Karının şahsi mallarına veya mal ortaklığı usulüne tabi mallara dair karı koca arasındaki hukukî tasarruflar sulh hâkimi tarafından tasdik olunmadıkça muteber olmaz.

Koca menfaatine olarak karı tarafından üçüncü şahsa karşı iltizam olunan borçlar için dahi hüküm böyledir" denilmektedir.

Anayasa'nın 10. maddesinde, "Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefî inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir.

Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınamaz.

Devlet organları ve idare makamları bütün işlemlerinde kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorundadırlar" kuralı yer almıştır.

Buna göre, yasaların uygulanmasında dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefî inanç, din ve mezhep ayrılığı gözetilemeyecek ve bu nedenlerle, eşitsizliğe yol açılamayacaktır. Bu ilkeyle aynı durumda olanlara ayrı kuralların uygulanması ve ayrıcalıklı kişi ve topluluklar yaratılması engellenmektedir. Yasa önünde eşitlik, herkesin her yönden aynı kurallara bağlı olacağı anlamına gelmez. Kimilerinin Anayasa'nın 13. maddesinde öngörülen nedenlerle değişik kurallara bağlı tutulmaları eşitlik ilkesine aykırılık oluşturmaz. Durum ve konumlarındaki özellikler kimi kişiler ya da topluluklar için değişik kuralları ve değişik uygulamaları gerektirebilir. Aynı hukuksal durumlar aynı, ayrı hukuksal durumlar ayrı kurallara bağlı tutulursa Anayasa'da öngörülen eşitlik ilkesi zedelenmez.

İtiraz konusu kuralın amacı, kapsam ve sonuçlarını bilmeden karının borç altına girmesini önleyerek onu ve aile birliğini korumaktır. Böylece karının, kocanın etkisi altında kalarak ekonomik gücünün sarsılmasının önlenerek aile birliğinin korunması sağlanmak istenmiştir.

Karı yönünden sınırlama getiren itiraz konusu kural, aile birliğini koruyarak kamu yararını gerçekleştirmeye yönelik olup, demokratik toplum düzeninin gerekleriyle de çelişmediğinden Anayasa'ya aykırı değildir. İstemin reddi gerekir.

Kural'ın Anayasa'nın 12. maddesiyle ilgisi görülmemiştir.

Yalçın ACARGÜN, Mustafa BUMİN, Mustafa YAKUPOĞLU ve Fulya KANTARCIOĞLU bu düşüncelere katılmamışlardır.

VI- SONUÇ

17.2.1926 günlü, 743 sayılı "Türk Kanunu Medenîsi"nin 169. maddesinin ikinci fıkrasının Anayasa'ya aykırı olmadığına ve itirazın REDDİNE, Yalçın ACARGÜN, Mustafa BUMİN, Mustafa YAKUPOĞLU ile Fulya KANTARCIOĞLU'nun karşıoyları ve OYÇOKLUĞUYLA, 28.12.1999 gününde karar verildi.

Başkan Ahmet Necdet SEZER	Başkanvekili Haşim KILIÇ	Üye Samia AKBULUT
Üye Yalçın ACARGÜN	Üye Mustafa BUMİN	Üye Sacit ADALI
Üye Ali HÜNER	Üye Mustafa YAKUPOĞLU	Üye FULYA KANTARCIOĞLU
Üye Mahir Can ILICAK		Üye Rüştü SÖNMEZ

KARŞIOY GEREKÇESİ

Esas Sayısı : 1999/47
Karar Sayısı : 1999/46

Medenî Kanun'un 169. Maddesinin ilk fıkrasında, "Karı koca arasında her nevi hukuki tasarruf caizdir. Karının şahsi mallarına veya mal ortaklığı usulüne tabi mallara dair karı koca arasındaki hukuki tasarruflar, sulh hâkimi tarafından tasdik olunmadıkça muteber olmaz" denildikten sonra ikinci fıkrada "Koca menfaatine olarak karı tarafından üçüncü şahsa karşı iltizam olunan borçlar için dahi hüküm böyledir" kuralına yer verilmiştir. İtiraz yoluna başvuran Mahkeme maddenin ikinci fıkrasının Anayasa'nın eşitlik ilkesine aykırılığı nedeniyle iptalini istemiştir.

İtiraz konusu ikinci fıkra ile kadının eşi yararına üçüncü kişilere borçlanabilmesi, sulh hâkiminin onayı koşuluna bağlanmıştır. Bu

durumda, karının, kocanın bir borcuna adi veya müteselsil kefil olması, onun lehine aval vermesi, poliçeye ciranta olan kocası lehine imza koyması, kocasının bir borcunu karşılıksız olarak üzerine alma güvencesi vermesi, rehin işlemi yapması gibi borçlanma kapsamı içine giren tasarruflar hâkim kararı ile onaylanmadan geçerli olamayacaktır. Oysa evlilik birliğinin diğer tarafı olan koca için böyle bir koşul öngörülmemiştir.

Anayasa'nın 10. maddesinde, "Herkes, dil ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir" denilerek "kanun önünde eşitlik" tanımlanmıştır. Bu ilke ile kadın ve erkek için cinsiyet ayrımına dayalı farklı hukuksal düzenlemeler yasaklanmakta, hak ve özgürlüklerden eşit yararlanma hakkı tanınmaktadır.

Genel eşitlik ilkesini, farklı cinslerin eşitliği yönünden somutlaştıran "Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi"nin başlangıcında, "Kadınlara karşı ayrımcılığın, hak eşitliği ve insan şeref haysiyetine saygı ilkelerini ihlâl ettiği" belirtildikten sonra 1. maddede, kadınların medeni durumlarına bakılmaksızın hak ve özgürlükler konusunda cinsiyete bağlı olarak yapılan herhangi bir ayırım, yoksunluk ve kısıtlamanın "kadınlara karşı ayırım" olarak değerlendirileceği; 2. maddenin (g) bendinde, taraf devletlerin, kadınlara karşı ayırımcılık oluşturan yasa, yönetmelik, adet ve uygulamaları, değiştirmek ve kaldırmak için yasal düzenlemelerle birlikte gerekli uygun önlemleri almayı üstlendikleri; 5. maddenin (a) bendinde, her iki cinsten birinin aşağılığı veya üstünlüğü fikrine veya kadın ile erkeğin kalıplaşmış rollerine dayalı önyargıların, geleneksel ve diğer bütün uygulamaların ortadan kaldırılmasını sağlamak amacıyla kadın ve erkeklerin sosyal ve kültürel davranış kalıplarını değiştirmek için taraf devletlerin tüm uygun önlemleri alacakları ve 16. maddenin (c) bendinde de evlilik süresince ve evliliğin son bulmasında aynı hak ve sorumluluklar sağlayacakları belirtilmiştir.

Sözleşme kuralları, cinsiyete dayalı ayrımları yasaklayan genel eşitlik ilkesi çerçevesinde eşit haklara sahip olma ilkesinin uluslararası alana taşınması uygulamaya geçirilmesi yönünden kuşkusuz büyük önem taşımakta ve bu yöndeki ulusal düzenlemeler için temel oluşturmaktadır.

İtiraz konusu kuralla, kadının eşi yararına üçüncü kişilere borçlanmasının, hâkim onayı koşuluna bağlanması, aynı durum

koca yönünden söz konusu olduğunda bu koşulun aranmaması cinsiyete dayalı ayrımın tipik bir örneğidir.

Kaynağını 1 Ocak 1912'de yürürlüğe giren 10 Aralık 1907 günlü, İsviçre Medenî Kanunu'ndan alan "kural"ın, amacının, eşi yararına borç altına girmenin getirebileceği risklere karşı evli kadını korumak olduğu anlaşılmaktadır. Oysa, kadının ve erkeğin eşit haklara sahip olduğunu kabul eden çağdaş hukuk anlayışı biyolojik ve fonksiyonel farklılıkların getirdiği ayrımlar dışında bir ayrıma izin vermemektedir.

Sosyal, ekonomik ve kültürel her alanda kadın ve erkek eşitliğinin esas alınmasını gerektiren bir Anayasal düzende, kadının, zeka ve kavrayışının erkekten daha az olduğu varsayımına dayanarak, üçüncü kişilerle kocası yararına yaptığı kimi hukukî işlemlerde ehliyetini sınırlamanın hiç bir haklı nedeni bulunmamaktadır. Yaptığı hukukî işlemlerin sonucunu değerlendirememe tehlikesi, evlilik birliğinin aynı konumdaki tarafları olan kadın ve erkek için farklı değildir. Bu nedenle, itiraz konusu kuralın, kadını koruyarak aslında aileyi koruduğu bu nedenle Anayasa'nın 41. maddesi ile uyum içinde olduğu düşüncesi gerçeği yansıtmamaktadır. Aile, anne-baba ve çocuklardan oluştuğuna göre bunlardan yalnız birinin korunması, ailenin korunması anlamına gelmez. Böyle bir korumadan söz edilebilmesi için evlilik birliğini oluşturan erkek ve kadının aynı Kurallara bağlı tutulması gerekir. Bir tarafa getirilen sınırlamanın, diğer tarafa getirilmemesi düşünülenin tersine evlilik birliğini zayıflatır. Aile, kişilik hakları aynı derecede korunan eşit haklara sahip bireylerle güçlenir. 1984 yılından bu yana hazırlanan medenî yasa tasarılarında itiraz konusu kurala yer verilmemiş olması da bu görüşleri doğrulamaktadır. Türk Medenî Yasası'na kaynak oluşturan İsviçre Medenî Yasası'ndan kural, 5 Ekim 1984'de çıkarılmıştır. İsviçre Borçlar Yasası'nın 494. maddesindeki "Evli bir kişinin kefaleti, Hakim tarafından verilmiş bir ayrılık kararı mevcut değilse, diğer eşinin önceden ya da en geç kefalet sözleşmesinin akdedildiği anda yazılı olarak verdiği onayı ile geçerli olabilir" kuralında ise "onay" yükümlülüğü evlilik birliğinin eşit haklara sahip iki tarafı olarak kadın ve erkek için aynı koşullara bağlı tutulmuştur.

İtiraz konusu kurala benzer bir düzenlemeye, çağdaş uygarlık düzeyine ulaşmış diğer ülkelerde rastlanmamaktadır.

Anayasa kurallarının yorumlanmasında, Türk toplumunu çağdaş uygarlık düzeyine ulaştırma amacının gözetilmesini vurgulayan Anayasa'nın Başlangıç'ı da 10. ve 41. maddelerinin bu düzeye ulaşmayı engelleyecek biçimde yorumuna olanak vermemektedir.

Açıklanan nedenlerle itiraz konusu kuralın iptali gerektiği düşüncesiyle çoğunluk görüşüne katılmıyoruz.

Üye Yalçın ACARGÜN	Üye Mustafa BUMİN
Üye Mustafa YAKUPOĞLU	Üye Fulya KANTARCIOĞLU

Esas Sayısı : 1999/4
Karar Sayısı : 1999/47
Karar Günü : 28.12.1999

İTİRAZ YOLUNA BAŞVURAN : Bulancak Sulh Ceza Mahkemesi

İTİRAZIN KONUSU : 1.3.1926 günlü, 765 sayılı Türk Ceza Kanunu'na 3506 sayılı Yasa ile eklenen Ek Madde 2'nin son fıkrasının, Anayasa'nın 5., 10. ve 38. maddelerine aykırılığı savıyla iptali istemidir.

I- OLAY

Gıda Maddeleri Tüzüğüne muhalefet suçundan açılan kamu davasında, Türk Ceza Kanunu'nun Ek 2. maddesinin son fıkrasının Anayasa'ya aykırı olduğu kanısına varan Mahkeme, iptali için doğrudan başvurmuştur.

II- İTİRAZIN GEREKÇESİ

Başvuru kararının gerekçe bölümü şöyledir:

"Olay ve Yargılama: Sanık hakkında müsnet suçtan TCK.nun 398. ve 402. maddeleri gereğince cezalandırılması istemi ile kamu davası açılmıştır.

Yargılama aşamasında sanığın eyleminin 560 s. Kanun Hükmünde Kararname'nin 12/b maddesi delaleti ile aynı kanun hükmünde kararnamenin 4128 s. Y. ile değişik 18/A-g maddesi kapsamında kalması ihtimaline binaen ek savunma hakkı verilmiş ve sözkonusu maddede öngörülen cezanın ağır para cezası olması nedeni ile suç tarihi dikkate alınarak 10.000.000 TL. olan ağır para cezası TCK.nun Ek 2/3 maddesi gereğince 61 misli artırılarak 610.000.000 TL.yi ödemesi için sanığa ön ödeme tebliği yapılmış ve sanık para cezasının çok fahiş olduğunu belirterek, itirazda bulunmuştur.

Açıklama : Bilindiği gibi, 3506 s. Y. 07.12.1988 tarihinde yürürlüğe girmiş ve 1988 yılından önceki çıkan yasaların çıkış tarihine göre para cezalarını belirli misli artırımlara tabi tutmuş ve bundan sonra da Bütçe Kanunundaki memur artış katsayısının artışına

bağlanıp, her 75 puan artış 1 birim olarak belirlenmiştir. Aynı yasanın 4. maddesi ile getirilen ve TCK.nun eklenen Ek 2. maddesinin 3. fıkrası ile de bu tarihten sonraki çıkarılacak yasalardaki para cezalarının artışı düzenlenmiştir.

İtiraz Edilen TCK Ek 2/3 Maddesi Düzenlemesi : "Bu maddenin yürürlüğe girdiği tarihten sonra kabul edilecek, kanunlardaki para cezaları içinde, müteakip yıllar, Bütçe Kanunu'nca belirlenen katsayı miktarlarında artırma yapıldığı takdirde birim sayısının tesbitinde başlangıç olarak, o kanunun yürürlüğe girdiği tarihteki Bütçe Kanunu'nda geçerli olan devlet memurları aylıkları katsayısı esas alınır."

Örneklerle Kıyaslama : Olayımızda sanığın eylemi 560 s. Y.nın 4128 s. Y. ile değişik 18/A-g maddesi kapsamında değerlendirildiğinde ve suç tarihi 1998 yılı olduğuna göre TCK.nun 2/3 maddesine göre, para cezası 61 misli artırılacaktır. Çünkü yasa 1995 yılında çıkarılmıştır. O tarihte Bütçe Kanunu'ndaki memur maaş katsayısı 1225'tir. Suç tarihinde 5820'dir. Aradaki fark 4595'tir. Her 75 puanlık artış, 1 birim kabul edildiğinden, bu 61 birime tekabül etmektedir.

Oysa bu yasanın çıkmasından önce örneğin 1985 yılında çıkarılan ve 100.000 TL. para cezası öngören bir düzenleme getiren yasadaki para cezası Ek 1. maddesi gereğince yasanın çıktığı tarihte 300.000, 1995 yılında Ek. 2/1 maddesi gereğince 4.500.000, 1998 yılında ise 22.800.000 TL.dir. Keza, TCK.nun 19. maddesi gereğince ağır para cezası, 1989 yılında 20.000.- TL, 1995 yılında 300.000 TL. ve 1998 yılında 1.520.000 TL.den az olamaz. Görüldüğü gibi, 1995 yılında çıkarılan ve para cezası öngören bir yasanın 1998 yılında ihlal edilmesi halinde ceza miktarı 61 misli arttığı halde, 3506 s. Y.nın çıkışından önce ya da çıktığı tarihte para cezası düzenleyen bir yasanın para cezası, 1995 yılı itibarı ile 1998 yılında yaklaşık 5 misli artmaktadır. Arada misli arttırmada çok fark vardır. Oysa yasanın amacı, Bütçe Kanunundaki artışa ve enflasyon gerçeklerine göre artışı sağlamaktır. O halde Ek 2/3 maddesi yasanın gerekçesine, ruhuna ve en önemlisi aşağıda belirtilen Anayasa'nın ilgili düzenlemelerine aykırıdır.

Aykırılık ve Gerekçe : Anayasa'nın 5. maddesinde devletin temel amaç ve görevleri düzenlenmiş olup, "... temel hak ve hürriyetlerin sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleri ile bağdaşmayacak surette sınırlayan, ... ibaresi, 10. maddesinde herkesin kanun önünde

eşit" olduğu düzenlemesi ve 38/1. maddesinde "... kimseye suçu işlediği zaman kanunda o suç için konulmuş olan cezadan daha ağır bir ceza verilemeyeceği" düzenlemesi değerlendirildiğinde, 3506 s. Y. ile getirilen TCK.nun Ek 2. maddesinin, 3. fıkrası bu belirtilen Anayasamızın ilgili düzenlemelerine aykırılık teşkil etmektedir. Çünkü bu madde, yayımlandığı tarihten sonraki yeni çıkarılacak yasalardaki para cezalarını, önceki yasalardaki para cezalarına göre çok fazla artırıma tabii tutmaktadır. Bu adil değildir. Adalet ilkeleri ile bağdaşmaz. Örneklemede de görüldüğü gibi, aynı tarihte suç işleyen ve biri eskiden çıkan ve para düzenlemesi getiren yasaya tabii olan, diğeri ise yeni çıkan ve para düzenlemesi getiren yasaya tabii olan iki kişi hakkında Ek 2. maddesinin 3. fıkrası farklı uygulanmaktadır, bu eşitlik ilkesine aykırıdır. Keza aynı zamanda farklı misli artırımlara tabii tutulması nedeni ile de düzenlenen ve enflasyon gerçeği dikkate alınarak amaçlananın dışında, daha ağır bir ceza getirilmek sureti ile Anayasa'nın 38. maddesi de ihlal edilmektedir.

Tüm bu gerekçeler ışığında, TCK.nun 3506 s. Y. ile düzenlenen Ek 2. maddesinin 3. fıkrası bu düzenlemenin yayımlandığı tarihten sonraki para cezası öngören yasalardaki para cezalarını, daha önceki yıllarda düzenleme yapan diğer yasalara göre, çok fahiş şekilde artırdığından ve yukarıda belirtildiği gibi Anayasa'nın ilgili maddelerine göre ciddi aykırılık görüldüğünden yasanın bu düzenlemesinin iptali için itiraz yoluna gitmek gerekmiştir.

Hüküm : Yukarıdaki gerekçeler ile; TCK.nun 3506 s. Y. ile düzenlenen Ek 2. maddesinin 3. fıkrası düzenlemesi Anayasamıza ciddi aykırılık taşıdığından iptali için Anayasa'nın 152. maddesi gereğince itiraz yoluna gidilmesine,

Düzenlenmiş dosyanın gerekçeli karar ile birlikte Anayasa Mahkemesi'ne gönderilmek üzere C. Başsavcılığı'na tevdiine,

Dair yasal yollar açık olmak üzere sanığın yüzünde karar verildi."

III- YASA METİNLERİ

A- İtiraz Konusu Yasa Kuralı

Türk Ceza Kanunu'nun itiraz konusu kuralı da içeren 3506 sayılı Yasa ile değiştirilen Ek 2. maddesi şöyledir :

“Ek Madde 2- Bu maddenin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren Ek 1 inci madde kapsamına giren para cezaları; 1988 yılı Bütçe Kanununda 84 olarak belirlenen memur maaş katsayısının artırılması halinde Bütçe Kanununda her 75 puan artış, bir birim olarak kabul edilerek, Ek 1 inci maddeye göre tespit edilen ceza miktarlarının, bulunacak birim sayıyla çarpılması suretiyle belirlenir.

Bu maddenin yürürlüğe girdiği tarihten sonra kabul edilecek kanunlardaki para cezaları için de, müteakip yıllar, Bütçe Kanununda belirlenen katsayı miktarlarında artırma yapıldığı takdirde birim sayısının tespitinde başlangıç olarak, o kanunun yürürlüğe girdiği tarihteki Bütçe Kanununda geçerli olan devlet memurları aylıkları katsayısı esas alınır.”

B- İlgili Yasa Kuralları

Türk Ceza Kanunu’nun 4421 sayılı Yasa ile değiştirilen ve ilgili görülen Ek 1. maddesinin (b) bendinin 9. alt bendi ve Ek 2. maddesi şöyledir :

1- Ek 1 inci maddenin (b) bendinin 9. alt bendi şöyledir:

“b) Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından kabul olunup da;

9) 17.10.1996 tarihli ve 4199 sayılı, 21.5.1997 tarihli ve 4262 sayılı Kanunlarla değişik 2918 sayılı Karayolları Trafik Kanunu müstesna olmak üzere, 1.1.1994 tarihinden 31.12.1998 tarihine kadar yürürlüğe girmiş bulunan kanunlardaki para cezaları sekiz misline,

Çıkarılmıştır.”

2- “Ek Madde 2.-

a) Ek 1 inci madde kapsamına giren,

b) Bu maddenin yürürlüğe girdiği tarihe kadar yürürlüğe giren,

c) Bu maddenin yürürlüğe girdiği tarihten sonra kabul edilen,

Kanunlardaki para cezaları, her takvim yılı başından geçerli olmak üzere o yıl için 4.1.1961 tarihli ve 213 sayılı Vergi Usul Kanununun mükerrer 298 inci maddesi hükümleri uyarınca tespit ve ilan edilen yeniden değerleme oranında artırılarak uygulanır.”

C- Dayanılan Anayasa Kuralları

Başvuru kararında Anayasa'nın 5., 10. ve 38. maddelerine dayanılmıştır.

IV- İLK İNCELEME

Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 8. maddesi gereğince, Ahmet Necdet SEZER, Güven DİNÇER, Samia AKBULUT, Yalçın ACARGÜN, Mustafa BUMİN, Sacit ADALI, Ali HÜNER, Lütfi F. TUNCEL, Fulya KANTARCIOĞLU, Mahir Can ILICAK ve Rüştü SÖNMEZ'in katılmalarıyla 12.1.1999 günü yapılan ilk inceleme toplantısında, dosyada eksiklik bulunmadığından işin esasının incelenmesine oybirliğiyle karar verilmiştir.

V- ESASIN İNCELENMESİ

Başvuru kararı ve ekleri, işin esasına ilişkin rapor, iptali istenilen ve ilgili görülen yasa kuralları, dayanılan Anayasa kurallarıyla bunların gerekçeleri ve öteki yasama belgeleri okunup incelendikten sonra gereği görüşülüp düşünüldü :

Anayasa'nın 152. ve 2949 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'un 28. maddesine göre, mahkemeler, bakmakta oldukları davada uygulayacakları yasa ya da kanun hükmünde kararname kurallarını Anayasa'ya aykırı görürler veya taraflardan birinin ileri sürdüğü aykırılık savının ciddî olduğu kanısına varırlarsa o hükmün iptali için Anayasa Mahkemesi'ne başvurmaya yetkilidirler. Ancak, bu kurallar uyarınca bir mahkemenin Anayasa Mahkemesi'ne başvurabilmesi için elinde yöntemince açılmış ve Mahkeme'nin görevine giren bir davanın bulunması ve iptali istenen kuralların da o davada uygulanacak olması gerekir. Uygulanacak yasa kuralları, davanın değişik evrelerinde ortaya çıkan ve sorunların çözümünde veya davayı sonuçlandırmada olumlu ya da olumsuz yönde etki yapacak nitelikte bulunan kurallardır.

Gıda Maddeleri Tüzüğü'ne muhalefet suçundan açılan davada, Mahkeme'nin uygulayacağı kural, 560 sayılı KHK'nin 12/b maddesiyle göndermede bulunulan 3.11.1995 günlü, 4128 sayılı Yasa ile değiştirilen 18/A-g maddesi uyarınca on milyon liradan beşyüz milyon liraya kadar ağır para cezası verilmesine ilişkindir. Ancak, Türk Ceza Kanunu'na 3506 sayılı Yasa ile eklenen Ek Madde 2'ye göre, bu

maddenin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren Ek 1 inci madde kapsamına giren para cezaları, 1988 yılı Bütçe Kanunu'nda 84 olarak belirlenen memur maaş katsayısının artırılması halinde Bütçe Kanunu'nda her 75 puan artış, bir birim olarak kabul edilerek, Ek 1 inci maddeye göre tespit edilen ceza miktarlarının, bulunacak birim sayıyla çarpılması suretiyle belirlenecek; bu maddenin yürürlüğe girdiği tarihten sonra kabul edilecek kanunlardaki para cezaları için de müteakip yıllar, Bütçe Kanunu'nda belirlenen katsayı miktarlarında artırma yapıldığı takdirde birim sayısının tespitinde başlangıç olarak, o kanunun yürürlüğe girdiği tarihteki Bütçe Kanunu'nda geçerli olan devlet memurları aylıkları katsayısı esas alınacaktır.

4128 sayılı Yasa'nın yürürlük tarihi olan 1995 yılında Bütçe Yasası'ndaki memur maaş katsayısı 1225, suç tarihi olan 1998 yılındaki memur maaş katsayısı 5820, aradaki fark ise 4595'dir. Bunun 75'e bölünmesiyle elde edilen 61 birim sayısıyla çarpımı sonunda 560 sayılı KHK'nin 4128 sayılı Yasa ile değişik 18/A-g maddesindeki ağır para cezası, "altıyüzon milyon liradan otuzmilyar beşyüz milyon liraya kadar ağır para cezası" olmaktadır.

1.8.1999 günlü, 23773 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanarak aynı gün yürürlüğe giren 28.7.1999 gün 4421 sayılı Yasa'nın 4. maddesiyle değiştirilen Türk Ceza Kanunu'na 3506 sayılı Yasa'yla eklenen Ek 1. maddenin (b) bendinin 9. alt bendi ile 1.1.1994 tarihinden 31.12.1998 tarihine kadar yürürlüğe girmiş bulunan kanunlardaki para cezaları sekiz misline çıkarılmıştır. 4421 sayılı Yasa'nın 5. maddesiyle de Türk Ceza Kanunu'na 3506 sayılı Yasa ile eklenen Ek 2. madde değiştirilerek kanunlardaki para cezalarının her takvim yılı başından geçerli olmak üzere o yıl için 4.1.1961 tarihli ve 213 sayılı Vergi Usul Kanunu'nun Mükerrer 298 inci maddesi hükümleri uyarınca tespit ve ilân edilen yeniden değerleme oranında artırılarak uygulanması esası benimsenmiştir. Böylece, bakılmakta olan davada uygulanacak 560 sayılı KHK'nin 4128 sayılı Yasa ile değişik 18/A-g maddesindeki para cezası da "seksen milyon liradan dört milyar liraya kadar ağır para cezası" olacaktır.

Bu durumda, Türk Ceza Kanunu'nun 2. maddesinin ikinci fıkrasındaki "Bir cürüm ve kabahatin işlendiği zamanın kanunu ile sonradan neşir olunan kanunun hükümleri birbirinden farklı ise failin lehinde olan kanun tatbik ve infaz olunur" biçimindeki kural uyarınca davada sanık lehine değişiklik yapan 4421 sayılı Yasa uygulanacağından itiraz konusu kuralın uygulanma olanağı kalmamaktadır.

İtirazın başvuran Mahkeme'nin yetkisizliği nedeniyle reddi gerekir.

VI- SONUÇ

1.3.1926 günlü, 765 sayılı "Türk Ceza Kanunu"na 3506 sayılı Yasa ile eklenen Ek Madde 2'nin son fıkrasının, 4421 sayılı Yasa ile yapılan düzenleme sonucunda bakılmakta olan davada uygulanacak kural olma niteliği kalmadığından, bu fıkraya ilişkin itirazın başvuran Mahkeme'nin yetkisizliği nedeniyle REDDİNE, 28.12.1999 gününde OYBİRLİĞİYLE karar verildi.

Başkan Ahmet Necdet SEZER	Başkanvekili Haşim KILIÇ	Üye Samia AKBULUT
Üye Yalçın ACARGÜN	Üye Mustafa BUMİN	Üye Sacit ADALI
Üye Ali HÜNER	Üye Mustafa YAKUPOĞLU	Üye Fulya KANTARCIOĞLU
Üye Mahir Can ILICAK		Üye Rüştü SÖNMEZ

Esas Sayısı : 1999/44
Karar Sayısı : 1999/48
Karar Günü : 28.12.1999

İTİRAZ YOLUNA BAŞVURAN : Danıştay Onuncu Dairesi

İTİRAZIN KONUSU : 25.12.1997 günlü, 4316 sayılı "1998 Malî Yılı Bütçe Kanunu"nun 7. maddesi ile 71. maddesinin (b) parağrafının 7. bendinin Anayasa'nın 87., 88., 161. ve 162. maddelerine aykırılığı savıyla iptali istemidir.

I- OLAY

Sosyal Sigortalar Kurumu Genel Müdürlüğü'nün, 1998 Malî Yılı Bütçe Kanunu'nun 7. maddesinin uygulanmasıyla ilgili Kamu Haznedarlığı Genel Tebliği'nin iptali için açtığı davada, Bütçe Kanunu'nun 7. maddesi ile 71. maddesinin (b) paragrafının 7. bendinin Anayasa'ya aykırı olduğu kanısına varan Danıştay Onuncu Dairesi iptalleri için başvurmuştur.

II- İTİRAZIN GEREKÇESİ

Başvuru kararının gerekçe bölümü şöyledir :

"Sosyal Sigortalar Kurumu Genel Müdürlüğü tarafından, Maliye Bakanlığı ve Hazine Müsteşarlığına karşı açılan davada; 1998 Mali Yılı Bütçe Kanununun 7. maddesi uygulamasıyla ilgili olarak, genel bütçeli daireler, katma bütçeli daireler, özel bütçeli kuruluşlar (İl Özel İdareleri dahil), döner sermayeler, fonlar, bütçenin yatırım ve transfer tertibinden yardım alan kuruluşlar ile özel kanunla kurulmuş diğer kamu kurum ve kuruluşlarının kendi bütçeleri veya tasarrufları altında bulunan bütün kaynaklarını T.C. Merkez Bankası veya T.C. Ziraat Bankası nezdinde kendi adlarına Türk Lirası cinsinden açtıracakları vadesiz hesaplarda toplamalarına ilişkin usul ve esasları belirleyen ve Devlet ve Maliye Bakanlığı tarafından çıkarılarak 14.2.1998 tarih ve 23258 sayılı Resmî Gazetede yayımlanan 1998/1 sayılı Kamu Haznedarlığı Genel Tebliği'nin iptali istenilmektedir.

4316 sayılı 1998 Mali Yılı Bütçe Kanununun 7. maddesinde; kamu iktisadi teşebbüsleri, bağlı ortaklıkları, müessese ve işletmeleri ile özelleştirme kapsamına ve programına alınmış kuruluşlar, kamu bankaları, belediyeler ve özel kanunla kurulmuş kamu kurumu

niteliğindeki meslek kuruluşları ve yardımlaşma sandıkları istisna tutulmak suretiyle; genel bütçeli daireler, katma bütçeli idareler, özel bütçeli kuruluşlar, döner sermayeler, fonlar, kefalet sandıkları, bütçenin yatırım ve transfer tertibinden yardım alan kuruluşlar ile özel kanunla kurulmuş diğer kamu kurum ve kuruluşlarının, kendi bütçeleri veya tasarrufları altında bulunan bütün kaynaklarını 15 Ocak 1998 tarihine kadar T.C. Merkez Bankası veya muhabiri olan T.C. Ziraat Bankası nezdinde kendi adlarına açtıracakları vadesiz Türk Lirası hesabında toplayacakları ve tahakkuk etmiş tüm ödemelerini bu hesaplardan yapacakları hüküm altına alınmış; bu maddenin uygulamasıyla ilgili olarak esas ve usulleri belirlemeye, kaynaklar ve kurumlar itibariyle istisnalar getirmeye Hazine Müsteşarlığının bağlı olduğu Bakan ve Maliye Bakanının müşterek teklifi üzerine Başbakan yetkili kılınmıştır. 71. maddesinin b/7 fıkrasında da, muhtelif kanunların bu Kanunun 7. maddesine aykırı hükümlerinin 1998 Mali Yılında uygulanmayacağı kurala bağlanmıştır.

Devlet ve Maliye Bakanlığının dava konusu 1998/1 sayılı Kamu Haznedarlığı Genel Tebliği ile 1998 Mali Yılı Bütçe Kanunu'nun 7 ve 71 inci maddesinin (b) fıkrasının 7 nci bendinin uygulanmasıyla ilgili usul ve esaslar belirlenmiş ve aynı konuda daha önce çıkarılan bütün tebliğ, genelge ve genel yazılar yürürlükten kaldırılmıştır.

Kurulumuzca; uyuşmazlığın kaynaklandığı 1998 Mali Yılı Bütçe Kanunu'nun 7. ve 71/b-7 maddesinin, davacının bu yöndeki iddiaları da dikkate alınarak, Anayasaya uygunluğunun incelenmesi gerekli görülmüştür.

Anayasanın 87. maddesinde, Türkiye Büyük Millet Meclisinin görev ve yetkileri arasında; kanun koymak, değiştirmek ve kaldırmak ile bütçe ve kesin hesap kanun tasarılarını görüşmek ve kabul etmek ayrı ayrı sayılmış; 88. maddede; yasa tasarısı ve tekliflerinin Türkiye Büyük Millet Meclisinde görüşülme usul ve esaslarının iç tüzükle düzenleneceği belirtilmişken; bütçenin görüşülme usul ve esasları Anayasa'nın 162. maddesinde hüküm altına alınmış; ayrıca 89. maddede Cumhurbaşkanına Türkiye Büyük Millet Meclisince kabul edilen diğer yasaların aksine bütçe yasalarını bir daha görüşülmek üzere meclise geri gönderme yetkisi tanınmamıştır.

Genel hatlarıyla aktarıldığı üzere Anayasamızda bütçe yasaları ve diğer yasalar birbirlerinden tamamen ayrı yasama yöntemleri olarak düzenlenmiş olup; bu düzenleme karşısında; yasa konusu olacak hükümlerin bütçe yasasında yer almasına veya bir yasa

hükmünün bütçe yasasıyla değiştirilmesi veya kaldırılmasına veya bütçe yasasında bulunması gerekli bir hükme öteki yasalarda yer verilmesine olanak bulunmamaktadır.

Diğer taraftan, Anayasanın 161. maddesinin son fıkrasında "Bütçe kanununa, bütçe ile ilgili hükümler dışında hiçbir hüküm konulamaz" kuralı yer almıştır.

"Bütçe ile ilgili hükümler" deyiminin; mali nitelikteki hükümler değil, bütçenin uygulamasıyla ilgili, uygulamayı kolaylaştırıcı veya yasa konusu olabilecek yeni bir kuralı kapsamamak koşuluyla açıklayıcı hükümler olarak anlaşılması zorunludur. Bir Yasal kuralın, bütçeden harcamayı gerektirir veya gelir getirici nitelikte bulunması onun bütçeyle ilgili sayılmasına neden olmayacaktır. Nitekim Anayasa'nın 161. maddesindeki anılan kuralla da; bütçe yasalarını kendi yapısına yabancı hükümlerden ayıklamak, gerçek anlamda bütçe kavramı dışında kalan konulara bütçe yasalarında yer verilmemesini sağlamak amaçlanmıştır.

Dava konusu tebliğin dayanağı 1998 Mali Yılı Bütçe Kanunu'nun 7. maddesinde, kapsamda sayılan kamu kurum ve kuruluşlarının gelirlerine tasarrufları sınırlandırılmış, kendi bütçeleri veya tasarrufları altında bulunan bütün kaynaklarını T.C. Merkez Bankası veya muhabiri T.C. Ziraat Bankası nezdinde vadesiz T.L. hesabına yatırmaları yükümlülüğü getirilmiş, kurum ve kuruluş yetkilileri ve saymanları da bu hükümlerin yerine getirilmesinden bizzat sorumlu tutulmuşlardır. Diğer taraftan, 71/b-7 maddeyle, diğer yasaların 1998 Mali Yılı Bütçe Kanunu'nun 7. maddesine aykırı hükümlerinin 1998 mali yılında uygulanmayacağı da kurala bağlanmıştır.

Kamu kurum ve kuruluşlarının elde edecekleri gelirler, bu gelirlerin tasarrufu ve çalışanların sorumlulukları Yasa konusudur. Esasen yürürlükteki yasalar bu konuları düzenlemektedir. Örneğin 4792 sayılı Sosyal Sigortalar Kurumu Kanununun 20. maddesinde Sosyal Sigortalar Kurumunun her sigorta kolu için ayıracağı yedek akçeleri nasıl değerlendireceği düzenlenmiştir.

1998 Mali Yılı Bütçe Kanunu'nun 7. ve 71/b-7 maddelerinde ise, hem Yasa konusu hususlar düzenlenerek yürürlükteki kimi yasaların hükümlerine aykırı ve değişiklik yapar nitelikte düzenlemeye gidilmiş, hem de bu düzenlemeye aykırı yasal hükümlerin 1998 Mali Yılı içinde uygulanmayacağı hükme bağlanmıştır.

Açıklanan nedenlerle, 4316 sayılı 1998 Mali Yılı Bütçe Kanunu'nun 7. maddesinin ve 71/b-7. maddesinin Anayasanın 87., 88., 162. ve 161. maddelerine aykırı oldukları kanısına varıldığından, anılan hükümlerin iptalleri istemiyle Anayasa Mahkemesine başvurulmasına, dava dosyasının Anayasa Mahkemesinin bu konuda vereceği karara kadar bekletilmesine 28.9.1999 tarihinde oybirliğiyle karar verildi."

III- YASA METİNLERİ

A- İtiraz Konusu Yasa Kuralları

1998 Malî Yılı Bütçe Kanunu'nun itiraz konusu kuralları şöyledir:

1- "MADDE 7.- Genel bütçeli daireler, katma bütçeli idareler, özel bütçeli kuruluşlar, döner sermayeler, fonlar, kefalet sandıkları, bütçenin yatırım ve transfer tertibinden yardım alan kuruluşlar ile özel kanunla kurulmuş diğer kamu kurum ve kuruluşları (kamu iktisadi teşebbüsleri ve bağlı ortaklıkları ile müessese ve işletmeleri, özelleştirme kapsamına veya programına alınmış kuruluşlar, kamu bankaları, belediyeler ile özel kanunla kurulmuş kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ve yardımlaşma sandıkları hariç), kendi bütçeleri veya tasarrufları altında bulunan bütün kaynaklarını T.C. Merkez Bankası veya muhabiri olan T.C. Ziraat Bankası nezdinde kendi adlarına açtıracakları Türk Lirası cinsinden ve vadesiz hesaplarda toplarlar.

Bu kurumlar tahakkuk etmiş tüm ödemelerini bu hesaplardan yaparlar.

İlgili kamu kurum ve kuruluşları tasarrufları altında bulunan tüm kaynaklarını 15 Ocak 1998 tarihine kadar anılan banka nezdinde açtıracakları hesaplarda toplamak ve bu banka şubelerini ve hesap numaralarını belirtilen tarihten itibaren bir hafta içersinde Hazine Müsteşarlığına bildirmek zorundadırlar.

İlgili kamu kurum ve kuruluşlarının yetkilileri ile saymanlar yukarıda bahsi geçen hükümlerin yerine getirilmesinden bizzat sorumludurlar.

Bu maddenin uygulanması ile ilgili olarak esas ve usulleri belirlemeye, kaynaklar ve kurumlar itibariyle istisnalar getirmeye

Hazine Müsteşarlığının bağlı olduğu Bakan ve Maliye Bakanının müşterek teklifi üzerine Başbakan yetkilidir.**”**

2- “MADDE 71.- ...

b) 1. ...

7. Muhtelif kanunların bu Kanunun 7’nci maddesine aykırı hükümleri”

...

1998 Malî Yılında uygulanmaz.

B- Dayanılan Anayasa Kuralları

İtiraz başvurusunda dayanılan Anayasa kuralları şunlardır :

1- “MADDE 87.- Türkiye Büyük Millet Meclisinin görev ve yetkileri, kanun koymak, değiştirmek ve kaldırmak; Bakanlar Kurulunu ve bakanları denetlemek; Bakanlar Kuruluna belli konularda kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi vermek; bütçe ve kesinhesap kanun tasarılarını görüşmek ve kabul etmek; para basılmasına ve savaş ilânına karar vermek; milletlerarası andlaşmaların onaylanmasını uygun bulmak, Anayasanın 14 üncü maddesindeki fiillerden dolayı hüküm giyenler hariç olmak üzere, genel ve özel af ilânına, mahkemelerce verilip kesinleşen ölüm cezalarının yerine getirilmesine karar vermek ve Anayasanın diğer maddelerinde öngörülen yetkileri kullanmak ve görevleri yerine getirmektir.**”**

2- “MADDE 88.- Kanun teklif etmeye Bakanlar Kurulu ve milletvekilleri yetkilidir.

Kanun tasarı ve tekliflerinin Türkiye Büyük Millet Meclisinde görüşülme usul ve esasları İçtüzükle düzenlenir.**”**

3- “MADDE 161.- Devletin ve kamu iktisadî teşebbüsleri dışındaki kamu tüzelkişilerinin harcamaları, yıllık bütçelerle yapılır.

Malî yıl başlangıcı ile genel ve katma bütçelerin nasıl hazırlanacağı ve uygulanacağı kanunla belirlenir.

Kanun, kalkınma planları ile ilgili yatırımlar veya bir yıldan fazla sürecek iş ve hizmetler için özel süre ve usuller koyabilir.

Bütçe kanununa, bütçe ile ilgili hükümler dışında hiçbir hüküm konulamaz.**”**

4- “MADDE 162.- Bakanlar Kurulu, genel ve katma bütçe tasarıları ile millî bütçe tahminlerini gösteren raporu, malî yıl başından en az yetmişbeş gün önce, Türkiye Büyük Millet Meclisine sunar.

Bütçe tasarıları ve rapor, kırk üyeden kurulu Bütçe Komisyonunda incelenir. Bu komisyonun kuruluşunda, iktidar grubuna veya gruplarına en az yirmibeş üye verilmek şartı ile, siyasî parti gruplarının ve bağımsızların oranlarına göre temsili gözönünde tutulur.

Bütçe komisyonunun ellibeş gün içinde kabul edeceği metin, Türkiye Büyük Millet Meclisinde görüşülür ve malî yıl başına kadar karara bağlanır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, Genel Kurulda, bakanlık ve daire bütçeleriyle katma bütçeler hakkında düşüncelerini, her bütçenin tümü üzerindeki görüşmeler sırasında açıklarlar; bölümler ve değişiklik önergeleri, üzerinde ayrıca görüşme yapılmaksızın okunur ve oya konur.

Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, bütçe kanunu tasarılarının Genel Kurulda görüşülmesi sırasında, gider artırıcı veya gelirleri azaltıcı önerilerde bulunamazlar.**”**

IV- İLK İNCELEME

Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü’nün 8. maddesi gereğince Ahmet Necdet SEZER, Samia AKBULUT, Haşim KILIÇ, Yalçın ACARGÜN, Mustafa BUMİN, Sacit ADALI, Ali HÜNER, Mustafa YAKUPOĞLU, Fulya KANTARCIOĞLU, Mahir Can ILICAK ve Rüştü SÖNMEZ’in katılmalarıyla 11.11.1999 günü yapılan ilk inceleme toplantısında, “dosyada eksiklik bulunmadığından işin esasının incelenmesine, sınırlama sorununun esas inceleme evresinde ele alınmasına, oybirliğiyle” karar verilmiştir.

V- ESASIN İNCELENMESİ

Başvuru kararı ve ekleri, işin esasına ilişkin rapor, itiraz konusu yasa kuralları, dayanılan Anayasa kuralları ve bunların gerekçeleriyle diğer yasama belgeleri okunup incelendikten sonra gereği görüşülüp düşünüldü:

A- Sınırlama Sorunu

Anayasa'nın 152. ve 2949 sayılı Yasa'nın 28. maddesine göre, Anayasa Mahkemesi'ne itiraz yoluyla yapılacak başvurular, itiraz yoluna başvuran Mahkeme'nin bakmakta olduğu davada uygulayacağı yasa kuralları ile sınırlıdır.

İtiraz yoluna başvuran Danıştay Onuncu Dairesi'nin bakmakta olduğu davada uygulayacağı 1998 Malî Yılı Bütçe Kanunu'nun 7. maddesinde, genel bütçeli daireler, katma bütçeli idareler, özel bütçeli kuruluşlar, döner sermayeler, fonlar, kefalet sandıkları, bütçenin yatırım ve transfer tertibinden yardım alan kuruluşlar ile özel kanunla kurulmuş diğer kamu kurum ve kuruluşlarının bütçelerindeki veya tasarrufları altında bulunan bütün kaynaklarını T.C. Merkez Bankası veya T.C. Ziraat Bankası nezdinde kendi adlarına açtıracakları hesaplarda toplayacakları öngörülmektedir.

Madde kapsamına, yapıları farklı kamu kurum ve kuruluşları alınmıştır. Oysa, dava "Kamu Haznedarlığı Genel Tebliği"nin iptali için Sosyal Sigortalar Kurumu Genel Müdürlüğü tarafından açıldığından, 1998 Yılı Bütçe Kanunu 7. maddesiyle 71. maddesinin (b) paragrafının 7. bendine ilişkin esas incelemenin bu kurum yönünden yapılmasına Yalçın ACARGÜN'ün karşıoyu ve oyçokluğuyla karar verilmiştir.

B- Anayasa'ya Aykırılık Sorunu

1998 Malî Yılı Bütçe Kanunu'nun 7. maddesinde, kamu iktisadî teşebbüsleri ve bağlı ortaklıkları ile müessese ve işletmeleri, özelleştirme kapsamına veya programına alınmış kuruluşlar, kamu bankaları, belediyeler ile özel kanunla kurulmuş kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ve yardımlaşma sandıkları kapsam dışı bırakılarak, kimi kamu kurum ve kuruluşlarının bütçelerindeki veya tasarrufları altında bulunan tüm kaynaklarını T.C. Merkez Bankasında veya muhabiri olan T.C. Ziraat Bankasında adlarına açtıracakları hesapta toplayacakları, tahakkuk etmiş ödemelerini bu

hesaptan yapacakları ve maddenin uygulanmasıyla ilgili esas ve usulleri belirlemeye de Hazine Müsteşarlığının bağlı olduğu Bakan'la Maliye Bakanının müşterek teklifi üzerine Başbakanın yetkili olduğu belirtilmiştir. Bütçe Kanunu'nun 71. maddesinin (b) paragrafının 7. bendi ile de "muhtelif kanunların bu kanunun 7. maddesine aykırı hükümleri"nin 1998 malî yılında uygulanmayacağı öngörülmüştür.

Başvuru kararında, bütçe yasalarının görüşülme usul ve esaslarının diğer yasalardan ayrı olarak Anayasa'da gösterildiği, Bütçe Yasalarına bütçeyle ilgili hükümler dışında hiçbir hükmün konulamayacağı, bu nedenle, 1998 Malî Yılı Bütçe Kanunu'nun 7. maddesi ile 71. maddesinin (b) paragrafının Anayasa'ya aykırı olduğu ileri sürülmüştür.

Anayasa'nın 87. maddesinde, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin görev ve yetkileri yasa koymak, değiştirmek ve kaldırmak yanında bütçe yasa tasarısını görüşmek ve kabul etmek olarak belirtilmiştir. Bütçe yasalarıyla diğer yasalar arasında yapılan bu ayrım karşısında, herhangi bir yasa ile düzenlenmesi gereken bir konunun bütçe yasası ile düzenlenmesine veya herhangi bir yasada yer alan hükmün bütçe yasaları ile değiştirilmesine ve kaldırılmasına olanak yoktur.

Anayasa'nın 88. ve 89. maddelerinde yasa tasarı ve tekliflerinin Büyük Millet Meclisi'nce görüşülmesi usul ve esasları ile yayımlanması düzenlenirken, bütçe yasa tasarılarının görüşülme usul ve esasları 162. maddede ayrıca belirtilmiştir. Bu maddeye göre, bütçe yasa tasarılarının görüşülmesinde ayrı bir yöntem kabul edilmiş, genel kurulda üyelerin gider artırıcı veya gelir azaltıcı tekliflerde bulunmaları önlenmiştir. Anayasa'nın 89. maddesinde de, Cumhurbaşkanı'na bütçe yasalarını bir daha görüşülmek üzere TBMM'ne geri gönderme yetkisi tanınmamıştır. Öte yandan, Anayasa'nın 163. maddesinde, bütçelerde değişiklik yapılabilmesi esasları ayrıca düzenlenmiş, Bakanlar Kurulu'na Kanun Hükmünde Kararname ile bütçede değişiklik yapma yetkisi verilmemiştir.

Anayasa'da birbirinden tamamen ayrı ve değişik biçimde düzenlenen bu iki yasalaştırma yönteminin doğal sonucu olarak birinin konusuna giren bir işin, ötekiyle ilgili yöntemin uygulanması ile düzenlenmesi, değiştirilmesi veya kaldırılması olanaklı değildir.

Anayasa'nın 161. maddesinin son fıkrasında, "Bütçe kanununa, bütçe ile ilgili hükümler dışında hiçbir hüküm konulamaz"

denilmektedir. Maddenin gerekçesinde de belirtildiği gibi, bütçe yasalarının öteki yasalardan ayrı olmaları nedeniyle, bir yasa kuralı nasıl aynı nitelikte bir yasa kuralıyla değiştirilebilirse bütçe yasalarının da aynı yöntemle hazırlanmış ve kabul edilmiş bir bütçe yasası ile değiştirilmesi gerekir. Yasa konusu olabilecek bir kuralı kapsamaması koşuluyla "bütçe ile ilgili hükümler" ifadesi de bütçeyi açıklayıcı, uygulanmasını kolaylaştırıcı nitelikte düzenlemeler olarak değerlendirilmelidir.

Bir yasa kuralının bütçeden gider yapmayı ya da bütçeye gelir sağlamayı gerektirir nitelikte bulunması, mutlak biçimde "bütçe ile ilgili hükümlerden" sayılmasına yetmez. Her yasada gidere neden olabilecek değişik türde kurallar bulunabilir. Böyle kuralların bulunmasıyla örneğin, yargı, savunma, eğitim, sağlık, tarım, ulaşım ve benzeri kamu hizmeti alanlarına ilişkin yasaların bütçeyle ilgili hükümler içerdiği kabul edilirse, bu konulardaki yasaların değiştirilip kaldırılması için de bütçe yasalarına hükümler koymak yoluna gidilebilir. Oysa, bu tür yasa düzenlemeleri, bütçenin yapılması ve uygulanması yöntemiyle ilişkisi bulunmayan, yasakoyucunun başka amaçla ve bütçe yasalarından tümüyle değişik yöntemlerle gerçekleştirilmesi gereken yasama işlemleridir. 161. maddedeki "bütçe ile ilgili hüküm" ibaresine dayanılarak, gider ya da gelirle ilgili bir konuyu olağan bir yasa yerine bütçe yasası ile düzenlemek, Anayasa'nın 88. ve 89. maddelerini bu tür yasalar bakımından uygulanamaz duruma düşürür.

Anayasa'nın 161. ve 162. maddelerinin getiriliş amacı, bütçe yasalarında yıllık bütçe kavramı dışındaki konulara yer vermemek, böylece bütçe yasalarını ilgisiz kurallardan uzak tutarak kendi yapısı içinde bütünleştirmektir.

4792 sayılı Sosyal Sigortalar Kurumu Kanunu'nun 19. maddesinde, Kurum'un gelir kaynakları belirtilmiş, sonra 20. maddesinde de bu gelirlerden her sigorta kolu için ayrılacak yedek akçelerin işletilmesi ve değerlendirilmesine ilişkin ayrıntılı kurallara yer verilmiştir. 1998 Malî Yılı Bütçe Kanunu'nun 7. maddesiyle Sosyal Sigortalar Kurumu Genel Müdürlüğü'nün tasarrufu altında bulunan tüm kaynaklarını belirtilen bankalarda açılacak vadesiz hesaplara yatırma zorunluluğunun öngörülmesi, 71. maddesinin (b) paragrafının 7. bendi ile de "muhtelif kanunların bu kanunun 7. maddesine aykırı hükümleri"nin 1998 malî yılında uygulanmayacağının belirtilmesi 4792 sayılı Yasa'nın 20. maddesinin değiştirilmesi sonucunu doğurmuştur.

Bütçeyle ilgisi bulunmaması nedeniyle, diğer yasalarla düzenlenmesi gereken bir konunun bütçe yasasıyla düzenlenmesi Anayasa'nın 87., 88., 161. ve 162. maddelerine aykırılık oluşturduğundan itiraz konusu kuralların iptalleri gerekir.

VI- SONUÇ

25.12.1997 günlü, 4316 sayılı "1998 Malî Yılı Bütçe Kanunu"nun 7. maddesi ile 71. maddesinin (b) paragrafının 7. bendinin "Sosyal Sigortalar Kurumu" yönünden Anayasa'ya aykırı olduğuna ve İPTALLERİNE, 28.12.1999 gününde OYBİRLİĞİYLE karar verildi.

Başkan Ahmet Necdet SEZER	Başkan vekili Haşim KILIÇ	Üye Samia AKBULUT
Üye Yalçın ACARGÜN	Üye Mustafa BUMİN	Üye Sacit ADALI
Üye Ali HÜNER	Üye Mustafa YAKUPOĞLU	Üye Fulya KANTARCIOĞLU
Üye Mahir Can ILICAK	Üye Rüştü SÖNMEZ	

Esas Sayısı : 1999/37
Karar Sayısı : 1999/49
Karar Günü : 28.12.1999

İPTAL DAVASINI AÇAN : Türkiye Büyük Millet Meclisi Üyeleri Ahmet İYİMAYA, Turhan GÜVEN ve 121 Milletvekili

İPTAL DAVASININ KONUSU : Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulu'nun "114 sıra sayılı Kanun Tasarısı'nın TBMM Genel Kurulu'ndaki görüşmelerinde maddeler üzerindeki soru-cevap işleminin 10 dakika ile sınırlandırılması"na ilişkin 14.8.1999 günlü kararının İçtüzük kuralı niteliğinde olduğu ileri sürülerek Anayasa'nın 68., 87., 95. ve 98. maddelerine aykırılığı savıyla iptali ve yürürlüğünün durdurulması istemidir.

I- İPTAL VE YÜRÜRLÜĞÜN DURDURULMASI İSTEMİNİN GEREKÇESİ

İptal ve yürürlüğün durdurulması istemini de içeren dava dilekçesinin gerekçe bölümü şöyledir:

"TBMM, yasama faaliyetlerini "İçtüzük hükümlerine göre" yürütür (Any.Mad.95/1).

Soru, yasama organının önemli araçlarından biridir. İçtüzükte soru, iki kategoride ele alınmıştır. Bunlardan birisi, denetim sorusu (Any.Mad.98, İçtüzük, Mad.96 vd.), öbürü ise yasama sorusudur (İçtüzük, Mad.60). Yasama sorusu, denetim ve bilgilenme sorusundan farklı olarak, sadece bakana değil, komisyona da tevcih olunabilmektedir. Ayrıca bu soru çeşidi, yalnızca Genel Kurul çalışmaları sırasında yöneltilebilmektedir (Bkz.İçtüzük, Üçüncü Kısım. Başlık ve matlaplar. Ayrıca, aynı kısmın 60 ıncı maddesi. fıkra:6. "görüşme sırasında", ibaresi).

Yasama sorusunun iki temel işlevi vardır:

Aydınlatma ve engelleme.

1) Yasama sorusunun aydınlatma işlevi:

Genel Kurul çalışmalarının (müzakerelerin) muhatabı, milletvekilleridir. Müzakere konusunda duraksama ve kuşkuları süren

milletvekilleri, tatmin olmuş sayılmazlar. Müzakere sonunda açığa çıkarılması gereken irade, kuşkuya dayanmamak zorundadır. Örneğin yasa önerilerinin oylanmasında, diğer oylamalarda bu ihtiyaç kaçınılmazdır. Nitekim iptale konu Genel Kurul kararının kısıtlaması da bir sosyal güvenlik yasa tasarısı sebebiyle ittihaz olunmuştur. Bu yönüyle yasama sorusu, oylama öncesi zorunlu bir aydınlatma mekanizmasıdır.

2) Yasama sorusunun engelleme (obstruction, filibuster) işlevi:

Meşru sınırları aşmayan engelleme, yasama çalışmasının geleneksel yöntemidir ve bir muhalefet hakkıdır. Özellikle ezici sayısal çoğunluğu elde bulunduran ve uzlaşmaya yanaşmayan iktidar blokunu "makule çekecek mekanik", engellemedir. Engelleme, iktidar çoğunluğunun tek doğrucu baskıcılığını, aşılamazlığın duvarında eritecek ve uzlaşma bileşkesinde, çoğulcu demokrasi yaşatılabilecektir. Kuşkusuz engellemenin de olağanlık/meşruluk sınırında kalması gerekir. Kamu oyu, genel görüntü ve haklılık/haksızlık yargısı, gelecek seçim çekingesi, aşırılığın dengeleridir. Engelleme araçlarından biri de yasama sorusudur. Bu sorular, sosyal güvenlik yasa tasarısında veya diğer gündemlerde, çokluğa, çoğunlukçuluğa dayalı iktidar için fren görevi görürler. Karşıt iradeler, bu sayede, bir sabah uzlaşının erdeminde buluşurlar (...).

İptale konu karar, esasen düzeltici veya uzlaştırıcı bir süreç olan soru hakkını, sorması beş cevabı beş dakika olmak üzere toplam on dakikaya sıkıştırarak ortadan kaldırmış, hem yasama verimine ve hem muhalefet hakkına ilişmiş, Genel Kurulu onay organına dönüştürmüştür.

Bu dava, engellemenin anayasal meşruiyeti (Any.87,68/II) ve sınırları konusunda Yüksek Mahkemenin görüşünün belirmesi yönünden de özel bir önem taşımaktadır."

Dava dilekçesinin "Aykırılıklar - Gerekçeler", "Talep" bölümleri şöyledir:

"1- Anayasanın 95/1 hükmüne aykırılık: Anayasa, "Türkiye Büyük Millet Meclisi, çalışmalarını, kendi yaptığı İçtüzük hükümlerine göre yürütür". hükmünü amirdir.

a- Bu hüküm, İçtüzüğü ve yapılış şeklini anayasal sorun düzeyine yükseltmiştir. İçtüzük, herhangi bir Genel Kurul kararının

ittihazında olduğunun aksine, özel bir yöntemle oluşturulan "iç-anayasa"dır. Muhalefetin süreçte katılımı olmadan iktidar çoğunluğunun önerileriyle, Genel Kurul baskını anlayışıyla, aniden "çalışma kuralı/içtüzük" üretilemez. Bu İçtüzük ihdası, elbetteki norm yargısının denetim alanındadır (Any. Mad. 148, İçtüzük Mad. 181).

b- Danışma Kuruluna ilişkin genel kural, böyle bir yöntemin uygulanmasına elverişli değildir (İçtüzük, Mad.19). Bu mekanizmanın işletilebilmesi için, talebi düzenleyen İçtüzük hükmünün, Danışma Kuruluna bir yetki vermiş olması gerekir. Ayrıca bu yetkinin tespit, teklif, görüş bildirme şeklinde varolması esastır (İçtüzük,Mad.19/5). İmdi, yasama sorusunu düzenleyen 60 ıncı maddenin 6 ve 7 nci fıkraları, Danışma Kuruluna bu neviden veya başka herhangi neviden bir yetki vermemiştir. 60 ıncı maddenin son fıkrasında Danışma Kuruluna tanınan yetki, yapılacak konuşmalarla sınırlı olup sorularla hiçbir bağlantı içinde değildir.

Danışma Kuruluna, tüzükte öngörülmeyen yetkileri Genel Kurul kararıyla verir isek, bu yolla tüzüğü rafa kaldırmış, günü birlik değişen kararlarla, Meclisi belirsizliğe/kuralsızlığa gömmüş oluruz. Hukuk yalnızca yargıyı ve yürütmeyi değil, en önce yasamayı bağlar (Any.Mad.2,6).

Bu karar, İçtüzüğün 19 uncu maddesini tadil eden, Danışma Kuruluna tüzüğün üstünde yetki veren, tüzüğü bu yolla uygulanamaz kılan bir kural ihdasından başka bir şey değildir.

c- Konuşma sürelerinin kısıtlanabilmesine karşın (İçtüzük,mad.60/son fıkra), soruların neden sınırlanamayacağı sorulabilir. Hukuki cevap, "tüzüğün öngörmediği sınırlamanın, kararla yapılamayacağı"dır. Ayrıca kural, kötü de olsa, değiştirilinceye kadar yürürlükte kalır. Kaldı ki siyasal sistemde "engellemenin zorunluluğu" bakışı, bizi kuralın makul sınırda olduğu sonucuna götürür (çoğunlukçuluğun mekanik barajları olmalıdır). Parlâmento uygulamalarında, günleri alan ve bol çeşitte engellemelere, uzlaşmaya giden yollar olarak rastlamak, ender değildir.

2- Anayasanın 87 nci maddesine aykırılığı:

İhdas olunan kural, Türkiye Büyük Millet Meclisinin temel işlevi olan "yasama" fonksiyonuyla çatışmaktadır. Oy kullanmak durumunda olan 550 milletvekiline toplam beş dakika "soru" süresi tanımak, "ha tanımak, ha tanımamak"tan öte "hiç tanımamak"tır. Aydınlanma

ihtiyacında olan milletvekillerini, bu ihtiyaç giderilmeden “oy kullanma ile” karşı karşıya bırakmak, anayasal yasama sürecini kısaltmak anlamına gelir. Bu ise, Anayasaya aykırıdır.

3- Anayasanın 98 inci maddesine aykırılık:

Anayasamız, soruyu bilgilenme aracı olarak, Anayasa seviyesinde ele almıştır. Bu yapısıyla Anayasa, aydınlanma işlevini gören yasama sorusunu da kısmen kapsar yapıdadır. Anayasal soru hakkını, demokratik toplum gereklerine ve siyasetin katılımcı/çoğulcu karakterine aykırı olarak sınırlamak, hatta ortadan kaldırmak düşünülemez (Any. Mad. 13).

4- Anayasanın 68/II hükmüne aykırılık:

Partiler, demokrasinin vazgeçilmez dinamiğidir (Any.Mad.68/II). Partiler, Meclis çalışmalarına güçleri oranında katılırlar (Any.Mad.95/II). Meclis, siyasal rekabetin de plâtformudur. Siyasete, çeşitlik, farklı yaklaşım sağlayacak ve partilerin en fazla yararlanabilecekleri “soru mekanizması” bu bakımdan da zorunlu bir “iç-unsur”dur. Bunu daraltmak, muhalefeti zamanın kıskacına almaktır. Bunu yok etmek, muhalefet hakkını ve karşıt siyasî partiyi yok saymaktır. Süreçleri kısmak veya kısaltmak, “koşu tempolu” yasamaya onay vermek anlamına gelir. Yasamada verim, çıkarılan ürünün çokluğuna değil, niteliğine/kalitesine bağlıdır. “Yok kanun, yap kanun”, bir meşrutiyet sloganıdır. Hukuk, uzun çalışmanın, araştırmanın ve bilginin ürünü olan temel kurallara muhtaçtır. Bu fasılda, Türk yasamasının sorunsuz olduğunu söyleyemeyiz.

Yürürlüğü ve Yürütmeyi Durdurma

Gerek İçtüzüğün 19. maddesinin son fıkrasındaki “bir İçtüzük hükmünün Danışma Kurulunun tespitini, teklifini, görüş bildirmesini öngörmesi” kaydını kaldırması, gerekse 60 ıncı maddede sorular için öngörülmeyen bir süre kaydını getirmesi bakımından dava konusu karar, tipik bir İçtüzük ihdası niteliğindedir. Meclisin hemen her oturumda başvurulan, uygulanan bu hükümlerin yeni içerikleriyle yürürlükte olması, süreci İçtüzük ihlâli çizgisinde etkileyecektir. Kendi hukukunu ihlâl eden pârlamento pratiği, hiçbir zaman hoş görülemez. İçtüzüğün doğru uygulanması, usulüne uygun olmayan değişikliklere hayatiyet tanınmaması, parlâmentonun itibar şartıdır.

Aykırı kararın koruyucu önlem olarak durdurulması gereği açıktır.

Talep

1- Örneği dilekçemize ekli, Anayasa'ya aykırılığı lâyıhamızda ortaya konan, iktidar gruplarının tekliflerinin oylanması yoluyla oluşan, İçtüzük ihdası niteliğindeki 14.8.1999 günlü Genel Kurul kararının iptali,

2- Yürürlük ve yürütülmesinin, dava sonuna kadar ivedilikle durdurulması,

Yüksek Mahkeme'nin takdirlerine sunulur."

II- METİNLER

A- Dava Konusu Karar

TBMM Genel Kurulu'nun iptali istenilen 14.8.1999 günlü kararı şöyledir:

"114 sıra sayılı Kanun Tasarısı'nın Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulu'ndaki görüşmelerinde maddeler üzerindeki soru-cevap işleminin 10 dakika ile sınırlandırılması."

B- İlgili İçtüzük Kuralları

TBMM İçtüzüğü'nün ilgili görülen maddeleri şunlardır:

1- "MADDE 19- Danışma Kurulu, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanının başkanlığında siyasi parti grup başkanları veya vekillerinden birisi veya onların yazılı olarak görevlendirdiği birer milletvekilinden kurulur.

Bu Kurul, İçtüzükte kendisine verilen görevleri yerine getirir ve Başkanın istemi üzerine danışma niteliğinde görüş bildirir.

Gerektiğinde bir Hükümet temsilcisi veya Meclis Başkanvekilleri de Danışma Kuruluna çağırılabilir.

Danışma Kurulu, Başkanın gerekli görmesi veya bir siyasi parti grubu başkanlığının istemi üzerine en geç yirmidört saat içinde Başkan tarafından toplantıya çağırılır.

İçtüzükte Danışma Kurulunun tespitine, teklifine veya görüş bildirmesine bağlanmış olan bütün hallerde, Danışma Kurulu, yapılan ilk çağırıda toplanamaz, oy birliğiyle tespit, teklif yapamaz veya görüş bildiremezse, Meclis başkanı veya siyasî parti grupları ayrı ayrı, istemlerini doğrudan Genel Kurula sunabilirler. Bu durumda istemin oylanması ilk birleşimin gündemindeki Başkanlık sunuşlarında yer alır ve Genel Kurul işaret oyuyla karar verir."

2- "MADDE 60- Adını önceden kaydettirmeyen veya oturum sırasında Başkandan söz almıyan hiç kimse konuşamaz.

Gündemde bulunan veya belli bir günde görüşme konusu olacağı Anayasa, kanun veya İçtüzük gereğince bilinen konular dışında, Kâtip Üyeler, söz alma istemi kaydedemezler.

Konuşma, Başkanlığa ve Genel Kurula hitabedilerek kürsüden yapılır.

Pek kısa bir sözü olduğunu belirten üyeye Başkan, yerinden konuşma izni verebilir.

Yazılı bir konuşmanın, kürsüden okunması veya Başkanın izni ile bir Kâtip Üyeye okutturulması mümkündür.

Görüşme sırasında Hükümetten veya komisyondan soru sormak istiyenler, sorularını yerlerinden sorarlar.

Sorular, konuşmalar bittikten sonra sıra ile sorulur.

İçtüzükte başka bir süre belirtilmemiş veya aksi Danışma Kurulunun teklifiyle Genel Kurulca kararlaştırılmamışsa siyasî parti grupları, komisyon ve Hükümet adına yapılan konuşmalar yirmi, üyeler tarafından yapılan konuşmalar on dakika ile sınırlıdır. İkinci defa yapılacak konuşmalarda süre bunun yarısı kadardır."

C- Dayanılan Anayasa Kuralları

Dava dilekçesinde dayanılan Anayasa kuralları şunlardır:

1- "MADDE 68., Fıkra 2.- Siyasî partiler, demokratik siyasî hayatın vazgeçilmez unsurlarıdır.**"**

2- "MADDE 87.- Türkiye Büyük Millet Meclisinin görev ve yetkileri, kanun koymak, değiştirmek ve kaldırmak; ... Anayasanın diğer maddelerinde öngörülen yetkileri kullanmak ve görevleri yerine getirmektir.**"**

3- "MADDE 95., Fıkra 1.- Türkiye Büyük Millet Meclisi, çalışmalarını, kendi yaptığı İçtüzük hükümlerine göre yürütür.**"**

4- "MADDE 98.- Türkiye Büyük Millet Meclisi, soru, Meclis araştırması, genel görüşme, gensoru ve Meclis soruşturması yollarıyla denetleme yetkisini kullanır.

Soru, Bakanlar Kurulu adına, sözlü veya yazılı olarak cevaplandırılmak üzere Başbakan veya bakanlardan bilgi istemekten ibarettir.

(...)
(...)

Soru, Meclis araştırması ve genel görüşme ile ilgili önergelerin verilme şekli, içeriği ve kapsamı ile cevaplandırılma, görüşme ve araştırma yöntemleri Meclis İçtüzüğü ile düzenlenir.**"**

III- İLK İNCELEME

Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 8. maddesi gereğince Ahmet Necdet SEZER, Samia AKBULUT, Haşim KILIÇ, Yalçın ACARGÜN, Mustafa BUMİN, Sacit ADALI, Ali HÜNER, Mustafa YAKUPOĞLU, Fulya KANTARCIOĞLU, Mahir Can ILICAK ve Rüştü SÖNMEZ'in katılmalarıyla 21.10.1999 gününde yapılan ilk inceleme toplantısında öncelikle dava konusu kararın içtüzük kuralı niteliğinde olup olmadığı incelenmiştir.

Anayasa'nın 148. ve 2949 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'un 18. maddelerine göre Anayasa Mahkemesi, kanunların, kanun hükmünde kararnamelerin ve Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün Anayasa'ya şekil ve esas bakımlarından uyguluğunu denetler.

Anayasa'da açıkça belirtilenler dışında kalan yasama organı işlem ve kararlarının Anayasa Mahkemesi denetimine bağlı olup olmadığının saptanmasında, işlem ve kararın oluşmasındaki yöntem kadar bunların konusu, amacı ve niteliği üzerinde de durulması, etki ve değerlerinin gözönünde tutulması gerekmektedir. Bunlar, Anayasa'nın uygunluk denetimine bağlı tutulan işlemlerle aynı değer ve etkide ise, denetiminin yapılması hukuk devleti ilkesinin zorunlu bir sonucudur.

TBMM Genel Kurulu kararının içeriği o karara İçtüzük kuralı niteliği kazandırmaya yeterli olmakta, kararın alınmasında İçtüzüğün değiştirilmesine ilişkin yönteme uyulmaması kararın niteliğini değiştirmemektedir.

İçtüzükte yer alan bir kuralın uygulanması yeni bir İçtüzük düzenlemesi ya da değişikliği niteliğinde değildir. İçtüzüğün bir kuralının değiştirilmesi ya da İçtüzüğe yeni bir kural konulması niteliğinde olan TBMM Genel Kurulu kararları ise, yeni bir İçtüzük kuralı sayılır. Bu tür kararların belirli bir olaya ilişkin olarak alındığı, süreklilik kazanan bir İçtüzük kuralı olmadığı, bu nedenle, İçtüzük düzenlemesi niteliğinde görülemeyeceği ileri sürülemez.

TBMM Genel Kurulu'nun "114 sıra sayılı Kanun Tasarısı'nın TBMM Genel Kurulu'ndaki görüşmelerinde maddeler üzerindeki soru-cevap işleminin 10 dakika ile sınırlandırılması"na ilişkin 14.8.1999 günlü kararı, Danışma Kurulu'nun aynı gün yaptığı toplantıda siyasî parti grupları arasında oybirliği sağlanamadığından, Demokratik Sol Parti, Milliyetçi Hareket Partisi, Anavatan Partisi Gruplarının, TBMM İçtüzüğü'nün 19. maddesinin son fıkrasına göre doğrudan TBMM Genel Kurulu'na verdikleri ortak önerinin oylanması ile oluşturulmuştur. TBMM İçtüzüğü'nün Genel Kurul çalışmalarını düzenleyen üçüncü kısımının, söz alma, konuşmalar ve yazılı konuşmalar başlıklı 60. maddesinde "sorular"la ilgili "süre sınırı" bulunmamaktadır. Bu durumda;

1- Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulu'nun "114 sıra sayılı Kanun Tasarısı'nın TBMM Genel Kurulu'ndaki görüşmelerinde maddeler üzerindeki soru-cevap işleminin 10 dakika ile sınırlandırılması"na ilişkin 14.8.1999 günlü kararının İçtüzük kuralı niteliğinde olduğuna, Fulya KANTARCIOĞLU'nun karşıoyu ve oyçokluğuyla,

2- Dosyada eksiklik bulunmadığından işin esasının incelenmesine, oybirliğiyle, karar verilmiştir.

IV- YÜRÜRLÜĞÜN DURDURULMASI İSTEMİ

Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulu'nun, "114 sıra sayılı Kanun Tasarısı'nın TBMM Genel Kurulu'ndaki görüşmelerinde maddeler üzerindeki soru-cevap işleminin 10 dakika ile sınırlandırılması"na ilişkin 14.8.1999 günlü kararının yürürlüğünün durdurulması isteminin reddine, 21.10.1999 gününde oybirliğiyle karar verilmiştir.

V- ESASIN İNCELENMESİ

Dava dilekçesinde, 114 sıra sayılı Kanun Tasarısının görüşülmesi sırasında soru-cevap işlemini 10 dakika ile sınırlandıran İçtüzük değişikliği niteliğindeki TBMM kararının Anayasa'nın 68/2., 87., 95/1. ve 98. maddelerine aykırı olduğu ileri sürülmüştür.

Anayasa'nın 95. maddesinde, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin, çalışmalarını, kendi yaptığı İçtüzük hükümlerine göre yürüteceği; İçtüzük hükümlerinin, siyasî parti gruplarının, Meclis'in bütün faaliyetlerine üye sayısı oranında katılmalarını sağlayacak biçimde düzenleneceği; siyasî parti gruplarının en az yirmi üyeden meydana geleceği belirtilmiştir. Anayasa'da bu madde dışında İçtüzükle ilgili herhangi bir kurala yer verilmemiştir. Ancak, Meclis iradesinin Meclis çalışmalarına tam olarak yansıtılabilmesi, demokratik bir ortam yaratılabilmesi, kuşkusuz, İçtüzük kurallarının Anayasa'ya uygun olmasına bağlıdır.

İçtüzüğün 60. maddesinde, soruların, konuşmalar bittikten sonra sıra ile sorulacağı; İçtüzükte başka bir süre belirtilmemiş veya aksi Danışma Kurulu'nun teklifi ile Genel Kurul'ca kararlaştırılmamışsa siyasî parti grupları, Komisyon ve Hükümet adına yapılan konuşmaların yirmi, üyeler tarafından yapılan konuşmaların on dakika ile sınırlı; ikinci defa yapılacak konuşmalarda sürenin bunun yarısı kadar olduğu açıklanmış, böylece konuşmalar bir süre ile sınırlandırıldığı halde sorular için herhangi bir süre öngörülmemiştir.

Kanun tasarı ve teklifleri görüşülürken Meclis iradesinin iktidar-muhalefet diyaloğu içinde yansıtılmasında yapılan konuşmaların, sorulan soruların aydınlatıcı ve yapıcı etkisi yadsınamaz ise de,

sınırsız bir tartışma ortamı ve sonu gelmeyen soruların, Meclis çalışmalarını bu bağlamda yasama işlevinin yerine getirilmesini engelleyeceği de bir gerçektir.

Bu nedenle, demokrasilerde olağan karşılanan Meclis'teki azınlığın, çoğunluğa karşı engelleme yöntemlerine başvurmasına kimi sınırlar getirilebileceğinin kabulü gerekir.

Meclis'teki görüşmeler sırasında konuşmaların ve soruların, yasanın konusu, kapsamı, madde sayısı gibi özellikleri gözetilerek, sağlıklı oluşmasına olanak verecek, ancak çıkarılmasını da engellemeyecek bir süre ile sınırlandırılmasının, Anayasa'ya aykırı olduğu kabul edilemez

Bu durumda, soru-cevap biçimindeki yasama çalışmalarını 10 dakika ile sınırlandıran dava konusu kural Anayasa'ya aykırı değildir. İstemin reddi gerekir.

Yalçın ACARGÜN bu görüşlere katılmamıştır.

VI- SONUÇ

Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulu'nun, "114 sıra sayılı Kanun Tasarısı'nın TBMM Genel Kurulu'ndaki görüşmelerinde maddeler üzerindeki soru-cevap işleminin 10 dakika ile sınırlandırılması"na ilişkin İçtüzük kuralı niteliğindeki 14.8.1999 günlü kararının Anayasa'ya aykırı olmadığına ve iptal isteminin REDDİNE, Yalçın ACARGÜN'ün karşıoyu ve OYÇOKLUĞUYLA, 28.12.1999 gününde karar verildi.

Başkan Ahmet Necdet SEZER	Başkanvekili Haşim KILIÇ	Üye Samia AKBULUT
Üye Yalçın ACARGÜN	Üye Mustafa BUMİN	Üye Sacit ADALI
Üye Ali HÜNER	Üye Mustafa YAKUPOĞLU	Üye Fulya KANTARCIOĞLU
Üye Mahir Can ILICAK	Üye Rüştü SÖNMEZ	

KARŞIOY YAZISI

Esas Sayısı : 1999/37
Karar Sayısı : 1999/49

Anayasa'nın 2. maddesinde Türkiye Cumhuriyeti'nin "demokratik lâik ve sosyal bir hukuk Devleti" olduğu belirtilmiştir. Hukuk Devleti, eylemleri ve işlemleri hukuka uygun olan, insan haklarına saygı gösteren; insan haklarını koruyan, güçlendiren, geliştiren; Anayasa'ya aykırı durum ve tutumlardan kaçınan; hukuku tüm organlarına egemen kılan; yargı denetimine açık olan; temel hukuk ilkeleri ve Anayasa'nın yasalara üstünlüğünü kabul eden devlettir. Hukuk devletinin bir başka yönü de eylem ve işlemlerinde ölçülü davranan devlet olmasıdır.

Hak ve özgürlüklere getirilen sınırlamaların demokratik toplum gereklerine uygun ve demokratik hukuk kuralları içinde kalınarak getirilmesi gerekir. Aksi uygulamalar Anayasa'ya aykırı düşer. Getirilen kısıtlamanın öngörülen amaca ulaşmaya elverişli, zorunlu

ve öngörülen amaçla kullanılan araç arasında dengeli ve ölçülü bir oran içinde kalması gerekir.

TBMM Genel Kurulu'nun dava konusu kararı ile kanun tasarısının TBMM Genel Kurulu'ndaki görüşmelerinde maddeler üzerindeki soru-cevap evresi 10 dakika ile sınırlandırılmıştır. Sınırlandırmanın amacı meclis çalışmalarının sağlıklı yürütülmesini sağlamak olmalıdır. 550 milletvekili bulunan TBMM'deki görüşmelerde milletvekillerine toplam 5 dakikalık soru sorma süresi tanınması, milletvekillerinin soru sorma haklarını kullanılamaz hale getirilmesi sonucunu doğurur. Böylece öngörülen amaç için getirilen sınırlamada ölçülülük ihlal edilmiş ve hukuk devleti ilkesine aykırılık oluşturularak anayasaya aykırı davranılmıştır.

Bu nedenlerle, dava konusu TBMM'nin dava konusu içtüzük değişikliği mahiyetindeki kararının iptali gerektiği kanaatiyle aksine oluşan çoğunluk kararına karşıyım.

Üye
Yalçın ACARGÜN

KARŞIOY YAZISI

Esas Sayısı : 1999/37
Karar Sayısı : 1999/49

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 121 üyesi tarafından açılan dava, Genel Kurul'un "114 sıra sayılı Kanun Tasarısının TBMM Genel Kurulundaki görüşmelerinde maddeler üzerindeki soru-cevap işleminin 10 dakika ile sınırlandırılması"na ilişkin 14.8.1999 günlü kararının, yeni bir içtüzük kuralı niteliğinde olduğu ileri sürülerek iptali istemine ilişkindir.

Anayasa'nın 148. ve 2949 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'un 18. maddelerine göre Anayasa Mahkemesi, kanunların, kanun hükmünde kararnamelerin ve Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün

Anayasa'ya şekil ve esas bakımlarından uygunluğunu denetlemektedir.

Anayasa Mahkemesinin bir çok kararında vurgulandığı gibi, Anayasa'da açıkça belirtilenler dışında kalan yasama organı işlem ve kararlarının Anayasa Mahkemesi denetimine bağlı olup olmadığının saptanmasında, işlem ve kararı oluşturan yöntem kadar bunların konusu, amacı ve niteliği üzerinde de durulması, etki ve değerlerinin gözönünde tutulması gerekmektedir. Bunlar Anayasa'nın uygunluk denetimine bağlı tutulan işlemlerle aynı değer ve etkide ise, denetiminin yapılması hukuk devleti ilkesinin zorunlu bir sonucudur.

İçtüzüğün bir kuralının değiştirilmesi ya da içtüzüğe yeni bir kural konulması sonucunu doğuran TBMM işlem ve kararları, yeni bir İçtüzük kuralı niteliğindedir.

Bu nedenle öncelikle dava konusu kararın bu nitelikte olup olmadığının saptanması gerekir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün 19. maddesinin son fıkrasında, İçtüzükte Danışma Kurulu'nun tespitine, teklifine veya görüş bildirmesine bağlanmış olan bütün hallerde, Danışma Kurulu yapılan ilk çağrıda toplanamaz, oybirliğiyle tespit, teklif yapamaz veya görüş bildiremezse, Meclis Başkanı veya siyasî parti gruplarının ayrı ayrı istemlerini doğrudan Genel Kurul'a sunabilecekleri; bu durumda istemin oylanmasının ilk birleşimin gündemindeki Başkanlık sunuşlarında yer alacağı ve Genel Kurul'un işaret oyuyla karar vereceği belirtilmiştir. Buna göre, İçtüzükte Danışma Kurulu'nun tespitine, teklifine veya görüş bildirmesine bağlanmış bütün durumlarda görevli olan Danışma Kurulu'nun, niteliği gözetildiğinde, bunlar dışında kendisine havale edilen diğer konularda da görevli olmadığını kabule olanak yoktur. Bu nedenle, Danışma Kurulu'nun 14 Ağustos 1999 günlü toplantısında siyasî parti grupları arasında oybirliği sağlanamadığından Genel Kurulda verilen ortak önerilerin oylanması ile oluşan 14.8.1999 günlü TBMM kararının alınmasında izlenen yöntem 19. maddeye uygundur.

İçtüzüğün 60. maddesinin son fıkrasında, İçtüzükte başka bir süre belirtilmemesi veya tersinin Danışma Kurulu'nun önerisiyle Genel Kurul'ca kararlaştırılmaması durumunda, siyasî parti grupları Komisyon ve Hükümet adına yapılan konuşmalar ile üyelerin konuşmalarının belirli bir süre ile sınırlandırılması öngörülmüş ancak sorular için böyle bir süre getirilmemiştir. TBMM'deki görüşmelerin, bir

yasa kuralının oluşmasında taşıdığı büyük öneme karşın süreyle sınırlandırılmasında sakınca görülmemiş ayrıca bu sürenin Danışma Kurulu'nun önerisiyle kısaltılıp uzatılmasına da olanak sağlanmıştır. Bu durumda, konuşma sürelerini sınırlayan İçtüzüğün, sorular için sınırsız bir süre öngördüğü sonucuna varılamayacağından bu konudaki yetkinin Genel Kurul'a bırakıldığının kabulü gerekir. Dava konusu TBMM kararı da Genel Kurul'a bu doğrultuda verilen yetkiye dayanılarak alındığından İçtüzüğün 60. maddesinin uygulanması niteliğinde olup yeni bir İçtüzük kuralı veya değişikliği niteliğinde değildir.

Anayasa'nın 148., 2949 sayılı Yasa'nın 18. maddesi uyarınca ancak İçtüzük kuralı veya değişikliği niteliğindeki TBMM kararları Anayasa Mahkemesi'nin denetim alanına girdiğinden, bu kapsamda bulunmayan dava konusu karara ilişkin iptal isteminin görevsizlik nedeniyle reddi gerektiği kanısıyla çoğunluk görüşüne katılmıyorum.

Üye
Fulya KANTARCIOĞLU

Esas Sayısı : 1999/49
Karar Sayısı : 1999/50
Karar Günü : 29.12.1999

İTİRAZ YOLUNA BAŞVURAN : Bitlis Ağır Ceza Mahkemesi

İTİRAZIN KONUSU : 1.3.1926 günlü, 765 sayılı "Türk Ceza Kanunu"nun 522. maddesinin son fıkrasının, Anayasa'nın Başlangıç'ı ile 2., 10., 11. ve 38. maddelerine aykırılığı savıyla iptali istemidir.

I- OLAY

Gasp suçundan hakkında kamu davası açılan sanığın yapılan yargılamasında Mahkeme, Türk Ceza Kanunu'nun 522. maddesinin son fıkrasının iptali için doğrudan başvurmuştur.

II- İTİRAZIN GEREKÇESİ

Başvuru kararının gerekçe bölümü şöyledir:

"Türk Ceza Kanunu'nun 522. maddesinin 1. fıkrasında; onuncu bapta beyan olunan cürümlerin işlenmesinde cürmün mevzuu olan şeyin veya ika edilen zararın kıymetinin "pek fahiş" olması halinde cezanın yarı oranında artırılması, "hafif" veya "pek hafif" olması halinde ise belli oranlarda azaltılması hükmü yer almıştır.

Aynı maddenin 3. fıkrasında ise "failin aynı nev'iden olan cürümlerden dolayı mükerrir bulunması" veya "onuncu ikinci faslında yazılan cürümlerden birinin işlenmesi" halinde, verilecek cezada indirim yapılamayacağı, emredici hüküm olarak belirtilmiştir.

Türk Ceza Kanunu'nun 10. babı "Mal Aleyhinde Cürümler"i ve bunların müeyyidelerini düzenlemektedir. 10. babın 1. faslında 491-494. maddelerde hırsızlık; 2. faslında 495-502. maddelerde yağma, yol kesme ve adam kaldırmak; 3. faslında 503-507. maddelerde dolandırıcılık ve iflas; 4. faslında 508-511. maddelerde emniyeti suiistimal; 5. faslında 512. maddede eşyayı cürmiyeyi satın almak ve saklamak; 6. faslında 513-515. maddelerde hakkı olmayan yerlere tecavüz ve 7. faslında 516-521. maddelerde nası ızrar suçları ve müeyyideleri düzenlenmiştir. 522. maddenin de içinde bulunduğu 8. fasılda ise, geçen fasıllar arasındaki müşterek hükümler gösterilmiştir.

Buna göre; 522. maddenin artırım ve indirim oranları hırsızlık dolandırıcılık ve iflas, emniyeti suiistimal, cürüm eşyasını satın almak ve saklamak, hakkı olmayan yerlere tecavüz ve nas-ı ızrar suçlarına uygulanacak; ikinci fasıldaki yağma, yol kesme ve adam kaldırmak suçlarına ise sadece artırım oranı uygulanacaktır. Yerleşmiş Yargıtay içtihatlarına göre bu artırım, cürüm mevzuunun "pek fahiş" olması durumunda tatbik edilecektir. Şayet cürmün mevzuu hafif veya pek hafif ise sanığa verilecek cezada herhangi bir indirim yapılmayacaktır.

İşte bu noktada çelişkili ve hukuk mantığına aykırı durumlar ortaya çıkmaktadır. Şöyle ki;

1) Türk Ceza Kanunu'nun 81. maddesi cürümde tekerrürü düzenlemiştir. Maddenin 1. fıkrasına göre bir kimsenin "...başka bir suç işlemesi" yani tekerrür halinde yeni suça verilecek cezanın altıda bire kadar artırılacağı öngörülmüş ve bununla yetinilmiyerek ikinci fıkrada, yeni suçun evvelki mahkumiyete sebep olan suç cinsinden olması halinde artırımın daha fazla oranda yapılması istenmiştir.

Türk Ceza Kanunu'nun 86. maddesinde ise "aynı cinsten cürümler" belirtilmiştir. İki suçun aynı cinsten olup olmadıkları, bu maddedeki tarife uygun bulunup bulunmadıklarına göre değerlendirilir. Yargıtay Ceza Genel Kurulu 15.11.1954 tarih ve 331/311 sayılı kararında Türk Ceza Kanunu'nun 522. maddesinde geçen "nev'i" kelimesinin "cins" manasında anlaşılması gerektiğini kabul etmiştir. Buna göre, bir kişinin aynı hukuki durumla ilgili olarak mükerrer cezalandırılması söz konusu olacaktır. Sanığın cezasında (şartları varsa) Türk Ceza Kanunu'nun 81/2. maddesi uyarınca bir artırım yapılacak ve ayrıca 522. maddenin lehe olan hükümleri de uygulanmamak suretiyle adeta yeniden cezalandırılmış veya cezası yeniden artırılmış gibi olacaktır. Türk Ceza Kanunu'nun 81/1. maddesinin uygulanması, yani sanığın aynı nev'iden olmayan bir cürümden dolayı mükerrir bulunması halinde ise; sanık 522. maddenin lehe olan hükümlerinden faydalanabilecektir.

Bir örnek verecek olursak; hırsızlık suçundan mükerrir olan bir kişi, daha sonra en basit ve konusu pek hafif olan bir hırsızlık veya "aynı nev'iden" bir suç işlerse 522. maddenin lehe olan hükümlerinden faydalanamayacaktır. Hırsızlık suçundan çok daha ağır olan adam öldürme suçundan mükerrir olan bir kişi, daha sonra 10. babın 2. faslında yazılı olanlardan başka diğer fasıllarındaki bir suçu işlediğinde, 522. maddenin lehe olan hükümlerinden faydalanacaktır. Bizce bu çelişkiyi izah etmek mümkün değildir.

Suçların ağırlığı ve vahameti kanundaki müeyyideleri ile doğru orantılıdır. Ceza Kanunumuzdaki sistematik de kısmen bu yöndedir. Her ne kadar aynı nev'iden olmasa da; önceki suçu daha ağır ve vahim olan bir kişinin yararlanabileceği haktan (indirimden), önceki suçu daha az vahim sayılan bir kişiyi yararlandırmamak Anayasa'nın eşitlik ilkesine aykırıdır.

Türk Ceza Kanunu'nun hiçbir maddesinde yukarıda yazılan anlamda bir uygulama bulunmamaktadır. Örneğin bir kişi ne kadar suç işlerse işlesin eğer şartları varsa yine bir kanuni indirim maddesi olan "haksız tahrik" hükümlerinden faydalanabilecektir. 522. maddenin mantığı ile hareket edilirse; müessir fiil suçunu işleyen bir kimsenin daha sonra yeniden müessir fiil suçunu işlemesi halinde (örneğin) haksız tahrik hükümlerinden faydalandırılmaması gerekecektir. Zira 522. madde ve 51. madde yasal indirim maddeleridir.

Örneklerde bahsedilen durumlar için Türk Ceza Kanunu'nun 81. veya 85. maddeleri zaten uygulanabilecektir. Bunlardan 81. maddede kesin bir artırım oranı öngörülmemiştir. Bu oran, olayın özelliklerine göre hakim tarafından takdir edilecektir. Diğer yandan Türk Ceza Kanunu'nun 29/son maddesine göre hakim iki sınır arasındaki temel cezayı belirlerken "...failin geçmişi, şahsi ve sosyal durumu gibi hususları..." göz önünde bulunduracaktır. Temel cezanın belirlenmesinde elbette sanığın mükerrir olması da dikkate alınacaktır. Yine 647 Sayılı Yasa'nın 4. ve 6. maddeleri de uygulanırken bu husus gözden uzak tutulmayacaktır.

Tüm bunların yanında; failin aynı nev'iden bir cürümden dolayı mükerrir bulunduğu için, lehe olan hükümlerden faydalandırılmaması Anayasa'nın eşitlik ve sosyal adalet ilkelerine de aykırıdır. Çünkü "mükerrir olmasının cezası" zaten tekerrürden dolayı (artırım yapılarak) verilmektedir.

Türk Ceza Kanunu'nun 522. maddesi bir bab'a teşmil edilmiş genel bir artırım ve indirim maddesidir. En basit ve kaba bir mantıkla düşünülecek olursa; suçun konusu "pek fahiş" ve artırım sebebi oluyorsa, "hafif" veya "pek hafif" ise indirim sebebi sayılmalıdır.

Türk Ceza Kanunu'nun 522. ve 523. maddeleri aynı babta ardarda düzenlenen ve içerik itibariyle benzer-eşdeğer maddelerdir. "Aynı nev'iden olan cürümlerden dolayı mükerrir" olanların; 523. maddedeki indirimden faydalandırılmamaları acaba neden

düşünülmemiştir. Bir an için 522. maddenin son fıkrasını, 523. maddenin son fıkrası olarak düşünelim. Ve hatta, ceza belirleyen ve indirim oranı içeren herhangi bir maddenin son fıkrası olarak düşünelim (ikinci faslında ibaresi, birinci-üçüncü gibi değiştirilebilir). Bu hallerde de yukarıda yazılan hususların aynen geçerli olmadığını kim iddia edebilir.? İptali istenen bu fıkra adeta Türk Ceza Kanunu'nun 522. maddesinde bir "yama" gibi durmaktadır. Kanaatimizce lâfzı ve ruhuyla da Anayasa'ya aykırıdır.

2) 522. maddenin son fıkrasının son cümlesi "...bu babın ikinci faslında yazılı cürümlerden birini işlemiş olursa..." demektedir. Neden ikinci faslında?.. Ve neden "artırıma mahal var" da, "tenkise mahal yok"? ... Artırıma mahal varsa, tenkise de mahal olmalıdır. Zira eşitlik ve suç ve cezaların kanuniliği ilkesi bunu gerektirir.

Bahis konusu ikinci fasılda müeyyide tayin eden altı adet madde vardır. Bunlardan 500. maddede üç yıldan beş yıla kadar hapis, 499/son maddede ise müebbet ağır hapis cezası öngörülmektedir. Şimdi; bu iki maddenin sanıklarını aynı uygulamaya tabi tutmak hakkaniyete uygun mudur?

İptali istenen hüküm, Türk Ceza Kanunu'nun "Mal Aleyhinde Cürümler" başlıklı onuncu babında yer almaktadır. Özellikle ikinci faslındaki maddeler çok ağır müeyyideler içermektedir. Hatta bazı cezalar, dokuzuncu babtaki "Şahıslara Karşı Cürümler"in cezalarından daha ağırdır. Suç ve cezalar arasındaki denge prensibine açıkça aykırı müeyyideler içeren Türk Ceza Kanunu'nun 495, 496, 497, 498 ve 499. maddeleri; iptali istenen hükümle adeta "kaskatı" hale getirilmiştir. Çözülmesi imkansız bir buzul gibidir. Bu durum uygulayıcıları, teorisyenleri ve tüm hukuk camiasını rahatsız etmektedir. Suçun adı yağma (gasp) da olsa, faili bir insandır. Nasıl ki adam öldüren, zorla ırza geçen sanıklar da birer insan iseler... Bir hocamızın dediği gibi "suçluyu kazıyın, altından insan çıkar".

"Mal"ın; "can" dan, "insan hak ve özgürlükleri"nden daha üstün tutulduğu, koyu bir mülkiyet taassubunun hüküm sürdüğü dönemlerde kabul edilen ve Anayasamıza aykırı olduğu vicdani kanısına vardığımız bu hüküm, sızlanmaların artmasına ve çok çarpıcı örnekler verilmesine yol açmakla, komedi programlarında espri konusu yapılmaktadır. Örneğin; bir kişinin zorla gözlüğünü almanın cezası, gözünü çıkarmanın cezasından daha fazla denilmekte ve hatta hukukçu olmayan sıradan vatandaşlar da bunun neden böyle olduğunu hayret ve merakla bizlerden sormaktadırlar.

Yine bir kişinin kolundaki saati zorla almak, şahsın kolunu kesmekten daha ağır bir cezayı gerektirmektedir. Hele hele zor kullananlar "kıyafet değiştirmişse"... Yine içlerinden birisi görünür şekilde silahlı bulunan ikiden fazla kişilerin bir şahsın önüne çıkarak veya yolunu keserek, içinde çok az bir para bulunan cüzdanını veya saat-alyans gibi pek hafif değerdeki eşyalarını almaları halinde verilecek ceza adeta "korkunç"tur. Değer "pek fahiş" ise ceza miktarı da "pek korkunç" olmaktadır. Bu kişilerin Türk Ceza Kanunu'nun 463. maddesindeki şartlar ve unsurlar dahilinde adam öldürmeleri halinde verilecek ceza yukarıdakinin yarısından da az olmaktadır. Üstelik tahrik vs. gibi indirim maddelerinin uygulanma ihtimali de cabası...

Demokratik bir toplumda, kanunların uygulanma yeri olan mahkemelerin kamuoyuna güven duygusu vermesi gerekir. Bu maddelerin uygulanmasından doğan sonuçlar ise, kamuoyunun adalete olan güvenini de zaafa uğratmaktadır. Sürekli rastlanmakla birlikte, gerekçeli kararı yazdığımız gün bir büyük gazetemizde çıkan haberi iddiamıza delil olmak üzere karara ekliyoruz. Görüldüğü gibi, suçlu da olsa kişi "isyan etmekten" kendini alamıyor ve "adam öldürene bile bu kadar ceza verilmiyor" diye haykırıyor. Bu örnekte ayakkabıların değerinin pek hafif olduğu tartışmasızdır. Türk Ceza Kanunu'nun lehe olan hükümleri (eşitlik ilkesi gereği) uygulansa idi böyle bir itiraz ve haber olmayacaktı. Bu sonuç ayrıca, yargı kararlarının eleştirilmesini gündeme getirmektedir.

Bu olumsuz durum Türk Ceza Kanunu Ön Tasarısı'nda ortadan kaldırılmış ve 201. maddede "basit yağma"nın cezası altı yıldan on yıla kadar hapis, 202. maddede "nitelikli yağma"nın cezası on yıldan onbeş yıla kadar hapis olarak belirlenmiştir. 202. maddenin son fıkrasında, nitelikli yağmanın iştirak halinde işlenmesi halinde verilecek cezada beşte bir oranında artırım öngörülmüştür. Bunun dışında bir artırım veya ağırlaştırıcı unsur bulunmadığı gibi, tam tersine 225. maddede, suç konusunun değerinin pek hafif olması halinde üçte ikiden altıda beşe kadar indirim yapılması istenmiştir. Bizce hakkaniyete uygun olanı da budur. Kanunumuzda cezaların genellikle alt ve üst sınırı bulunmaktadır. Olayın özelliğine ve suç konusuna göre zaten bu iki sınır arasında bir ceza tayin edilecektir.

Hâkim, kanunu uygulamakla mükelleftir. Anayasa'mızın 138. maddesine göre "...Hâkimler Anayasa'ya, kanuna, ve hukuka uygun olarak vicdani kanaatlerine göre hüküm verirler..." Hâkimi bağlayıcı kurallar Anayasa'mızda bu şekilde hiyerarşik olarak sıralanmıştır. Vicdani kanaate göre verilecek hükmün hukuka ve kanuna uygun

olması nasıl gerekli ise; uygulanacak kanunun da Anayasa'ya uygun olması gerekmektedir. Kanun, toplumun ve özellikle uygulayıcının vicdanında "sızlama" yaratıyorsa, Anayasa'ya uygunluğu da en azından "tartışılır" demektir.

3) A- Anayasa'mızın 2. maddesinde; Türkiye Cumhuriyeti'nin bir hukuk Devleti olduğu belirtilmiştir. Hukuk Devletinde, hukukun üstünlüğü ve evrensel hukuk kurallarının geçerliliği tartışmasız kabul edilmesi gereken bir gerçektir. Hukuk Devleti, insan haklarına saygılı, bu hakları koruyan, adaletli bir hukuk düzeni kurup sürdürmekle kendini yükümlü sayan, bütün etkinliklerinde, işlem ve eylemlerinde hukuk kurallarına bağlı olan devlet demektir. İtiraz konusu fıkra ile uygulama yapıldığında, hukuka uygun ve adaletli bir sonuç elde etme imkanı bulunmamaktadır. Bu nedenle, itiraz konusu fıkranın Anayasa'mızın Türkiye Cumhuriyeti'nin bir hukuk devleti olduğu ilkesine aykırı olduğu kanaatine varılmıştır.

B) Anayasa'mızın 10. maddesinde; herkesin dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşit olduğu belirtilmiştir.

Anayasa Mahkemesi'nin yerleşmiş kararlarına göre, yasa önünde eşitlik, herkesin her yönden aynı kurallara bağlı olacağı anlamına gelmez. Eşitlik ilkesi; birbirinin aynı durumda olanlara ayrı kuralların uygulanmasını veya uygulanan aynı kurallar sonucu farklı sonuçlar yaratılmasını yasaklar.

Kişisel nitelikleri ve durumları özdeş olanlar arasında, yasalara konulan kurallarla değişik uygulama yapılması Anayasa'nın amaçladığı hukuksal eşitlik ilkesine açık aykırılık oluşturmaktadır. Zaten Anayasa eylemli değil, hukuksal eşitliği tanımlamaktadır.

Eşitlik ilkesi ile, aynı durumda bulunan kişi ve topluluklara ayrı kurallar uygulanması veya aynı kurallar uygulanarak farklı sonuçlar elde edilmesi yasaklanmıştır. Oysa iptali talep edilen fıkrada; Türk Ceza Kanunu'nun onuncu babında yazılan ve tümü mala karşı cürümleri düzenleyen bazı fiillere yasal indirim yapılmaması emredilmiştir. Hırsızlıkta, emniyeti suistimalde, dolandırıcılıkta malın değeri pek hafif ve bu durum indirim sebebi oluyorsa; eşitlik ilkesi gereğince tüm mala karşı suçlarda da indirim sebebi olmalıdır.

C) Anayasa'mızın 11. maddesinde; yasaların Anayasa'ya aykırı olamayacağı belirtilmiştir. Yukarıda açıklanan ve aşağıda yazılan sebeplerden dolayı, iptali istenen fıkranın bir yasa hükmü olarak, Anayasa'nın ruhuna da aykırı olduğu kanaatine varılmıştır.

D) Türk Ceza Kanunu'nun 38. maddesinde "...kimseye suçu işlediği zaman kanunda o suç için konulmuş olan cezadan daha ağır bir ceza verilemez..." hükmü yer almıştır. Suçu işlediği sırada mükerrir olan bir kişinin cezası, Türk Ceza Kanunu'nun 81. ve devam eden maddeleri uyarınca artırılacaktır. Bu kişi mükerrir olmasının karşılığını bu şekilde gördüğü halde, 522. maddedeki indirimden mahrum edilerek yeniden cezalandırılmaktadır. Suç ve ceza tekniğine aykırı olan bu uygulamanın adil ve makul olmadığı kanaatindeyiz.

4) İptali talep edilen hükmün dava konusu olayda uygulanacağı sırada Anayasa'ya aykırı olduğunun mahkememizce düşünülmesi üzerine bu konuda Cumhuriyet Savcısının görüşüne başvurulmuştur. Cumhuriyet Savcısı mütalâasında; heyetimizin görüşüne iştirak etmediğini, Anayasa'ya aykırı bir durum olmadığını ve Anayasa Mahkemesi'ne başvurulmasına gerek bulunmadığını bildirmiştir.

Sonuç: 765 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 522. maddesinin "son fıkrası"nın;

a) Türkiye Cumhuriyeti'nin bir hukuk Devleti olduğunu düzenleyen Anayasa'nın 2. maddesine,

b) Kanun önünde eşitliğe dair 10. maddesine,

c) Kanunların Anayasa'ya aykırı olamayacağını belirtir 11/2 maddesine,

d) Suç ve cezalara ilişkin esasları belirleyen 38. maddesine,

e) Anayasamızın ruhunda bulunduğu kabul edilmesi gerekli olan hukukun genel prensipleri ve adalet duygusu ile Anayasa'nın başlangıç hükümlerine aykırı olduğu düşünüldüğünden iptali için Anayasa'nın 152. maddesi uyarınca keyfiyetin Anayasa Mahkemesi'ne sunulmasına oybirliğiyle karar verildi."

III- YASA METİNLERİ

A- İtiraz Konusu Yasa Kuralı

Türk Ceza Kanunu'nun itiraz konusu kuralı da içeren 522. maddesi şöyledir:

"Madde 522- Onuncu babda beyan olunan cürümlerin işlenmesinde cürmün mevzuu olan şeyin veya ika edilen zararın kıymeti pek fahiş ise mahkeme cürme mahsus olan cezayı yarısına kadar artırır ve eğer hafif ise yarısına ve eğer pek hafif ise üçte birine kadar eksiltir.

Kıymet tayini için cürmün mevzuu olan şeyin yahut vakı zararın cürüm işlendiği zamandaki kıymeti nazarı dikkate alınır. Yoksa failin istihsal eylediği menfaat hesap edilmez.

Eğer fail aynı nev'iden olan cürümlerden dolayı mükerrir bulunur veya bu babın ikinci faslında yazılı cürümlerden birini işlemiş olursa cezayı tenkise mahal yoktur."

B- İlgili Yasa Kuralı

Türk Ceza Kanunu'nun ilgili görülen kuralı şudur:

"Madde 495- Her kim, menkul bir malın zilyedini veya cürüm mahallinde bulunan bir başkasını cebir ve şiddet kullanarak veya şahsen veya malen büyük bir tehlikeye düşüreceği beyanı ile tehdit ederek o malı teslime yahut o malın kendi tarafından zaptına karşı sükût etmeye mecbur kılarsa on seneden yirmi seneye kadar ağır hapis cezasına mahkûm olur.

Bir malın yağması esnasında veya akabinde fiili icra veya itman etmek veya malı kaçırmak yahut kendisini veya şerikini cezadan kurtarmak için mal sahibine veya vaka mahalline gelen başkasına karşı cebir ve şiddet veya tehdit icra eden kimse hakkında da aynı ceza hükmolunur."

C- Dayanılan Anayasa Kuralları

İtiraz gerekçesinde dayanılan Anayasa kuralları şunlardır:

1- "MADDE 2.- Türkiye Cumhuriyeti, toplumun huzuru, millî dayanışma ve adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygılı, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk Devletidir."

2- "MADDE 10.- Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefî inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir.

Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınamaz.

Devlet organları ve idare makamları bütün işlemlerinde kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorundadırlar."

3- "MADDE 11.- Anayasa hükümleri, yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını ve diğer kuruluş ve kişileri bağlayan temel hukuk kurallarıdır.

Kanunlar Anayasaya aykırı olamaz."

4- "MADDE 38.- Kimse, işlendiği zaman yürürlükte bulunan kanunun suç saymadığı bir fiilden dolayı cezalandırılamaz; kimseye suçu işlediği zaman kanunda o suç için konulmuş olan cezadan daha ağır bir ceza verilemez.

Suç ve ceza zamanaşımı ile ceza mahkûmiyetinin sonuçları konusunda da yukarıdaki fıkra uygulanır.

Ceza ve ceza yerine geçen güvenlik tedbirleri ancak kanunla konulur.

Suçluluğu hükmen sabit oluncaya kadar, kimse suçlu sayılamaz.

Hiç kimse kendisini ve kanunda gösterilen yakınlarını suçlayan bir beyanda bulunmaya veya bu yolda delil göstermeye zorlanamaz.

Ceza sorumluluğu şahsidir.

Genel müsadere cezası verilemez.

İdare, kişi hürriyetinin kısıtlanması sonucunu doğuran bir müeyyide uygulayamaz. Silahlı Kuvvetlerin iç düzeni bakımından bu hükme kanunla istisnalar getirilebilir.

Vatandaş, suç sebebiyle yabancı bir ülkeye geri verilemez."

IV- İLK İNCELEME

Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 8. maddesi gereğince, 29.12.1999 günü yapılan ilk inceleme toplantısında; öncelikle uygulanacak kural sorunu üzerinde durulmuştur.

Anayasa'nın 152. ve 2949 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'un 28. maddesine göre, mahkemeler, bakmakta oldukları davalarda uygulayacakları yasa ya da kanun hükmünde kararname kurallarını Anayasa'ya aykırı görürler veya taraflardan birinin ileri sürdüğü aykırılık savının ciddi olduğu kanısına varırlarsa o hükmün iptali için Anayasa Mahkemesi'ne başvurmaya yetkilidirler. Ancak, bu kurallar uyarınca bir mahkemenin Anayasa Mahkemesi'ne başvurabilmesi için elinde yöntemince açılmış ve Mahkeme'nin görevine giren bir davanın bulunması ve iptali istenen kuralların da o davada uygulanacak olması gerekmektedir. Uygulanacak yasa kuralları, davanın değişik evrelerinde ortaya çıkan sorunların çözümünde veya davayı sonuçlandırmada olumlu ya da olumsuz yönde etki yapacak nitelikte bulunan kurallardır.

İtiraz yoluna başvuran Mahkeme, Türk Ceza Kanunu'nun 522. maddesinin üçüncü fıkrasının tamamının iptalini istemiştir. İtiraz konusu üçüncü fıkrada, "Eğer fail aynı nev'iden olan cürümlerden dolayı mükerrir bulunur ve bu babın ikinci faslında yazılı cürümlerden birini işlemiş olursa cezayı tenkise mahal yoktur" kuralı yer almaktadır.

Görülmekte olan davada sanığın, mağdurenin başına kürekle vurduktan sonra boynundaki iki adet altını gasbettiği ileri sürülerek eylemine uyan Türk Ceza Kanunu'nun 495. maddesinin birinci fıkrası uyarınca cezalandırılması istenilmektedir. Sanığın, işlediği ileri sürülen suçlardan mükerrir olmadığı dava dosyasındaki sabıkasızlık kaydından anlaşıldığı gibi bu yönde bir iddia da ileri sürülmemiştir. Bu nedenle, itiraz konusu 522. maddenin üçüncü fıkrasında yer alan "Eğer fail aynı nev'iden olan cürümlerden dolayı mükerrir ... olursa cezayı tenkise mahal yoktur" kuralı, itiraz başvurusunda bulunan Mahkeme'nin bakmakta olduğu davada uygulayacağı kural olmadığından buna ilişkin itirazın başvuran Mahkeme'nin yetkisizliği nedeniyle reddine ve "Eğer fail... bu babın ikinci faslın da yazılı cürümlerden birini işlemiş olursa cezayı tenkise mahal yoktur" kuralına ilişkin esasın incelenmesine oybirliğiyle karar verilmiştir.

V- ESASIN İNCELENMESİ

Başvuru kararı ve ekleri, işin esasına ilişkin rapor, iptali istenen ve ilgili görülen yasa kuralları, dayanılan Anayasa kuralları ve bunların gerekçeleri ile öteki yasama belgeleri okunup incelendikten sonra gereği görüşülüp düşünüldü:

A- Sınırlama Sorunu

Türk Ceza Kanunu'nun 522. maddesinin üçüncü fıkrasında yer alan "Eğer fail... bu babın ikinci faslında yazılı cürümlerden birini işlemiş olursa cezayı tenkise mahal yoktur" kuralı, onuncu babın ikinci faslında yer alan yağma, yol kesme ve adam kaldırma suçlarını ilgilendiren ortak kuraldır. Bakılmakta olan davada ise sanığa isnat edilen suç, 495. maddenin birinci fıkrasında yer alan gasp suçu olduğundan, itiraz konusu kurala yönelik esas incelemenin, 495. maddenin birinci fıkrası ile sınırlı olarak yapılmasına karar verilmiştir.

B- İtiraz Konusu Kuralın Anlam ve Kapsamı

Türk Ceza Kanunu'nun onuncu babında "Mal Aleyhine Cürümler"e ilişkin kurallar düzenlenmiştir. Bu babın birinci faslında "Hırsızlık", ikinci faslında "Yağma, Yol Kesmek ve Adam Kaldırmak" suçları ve bunlara verilecek cezalar gösterilmiştir. 1-8. fasıllarda öğeleri ve cezaları gösterilen suçlarla ilgili ortak kuralların yer aldığı dokuzuncu fasıldaki 522. maddenin birinci fıkrasında, onuncu babta belirtilen cürümlerin işlenmesinde, cürmün konusu olan şeyin veya verilen zararın kıymetinin "pek fahiş" olması halinde cezanın artırılması; "hafif" veya "pek hafif" olması halinde indirilmesi öngörülmüştür. İtiraza konu üçüncü fıkrada ise, failin, aynı cinsten olan cürümlerden dolayı mükerrir olması veya bu babın ikinci faslında yazılı cürümlerden birini işlemesi durumunda cezanın indirilmeyeceği belirtilmiştir.

Buna göre, 495. maddede öğeleri ve cezası belirlenen gasp suçunun işlenmesi halinde, gasp edilen şeyin kıymeti "pek fahiş" ise verilecek ceza, 522. maddenin birinci fıkrasına göre, yarısına kadar artırılacak, gasbedilen şeyin değeri "hafif" veya "pek hafif" olsa da, aynı maddenin üçüncü fıkrasındaki itiraz konusu kural uyarınca verilen cezadan bir indirim yapılamayacaktır.

C- Anayasa'ya Aykırılık Sorunu

Başvuran Mahkeme, Türk Ceza Kanunu'nun 522. maddesinin birinci fıkrasında, onuncu babta yazılı suçların işlenmesinde, suç konusu şeyin veya verilen zararın kıymetinin, cezayı artırım veya indirim nedeni olarak kabul edildiğini; ancak ikinci fasılda yer alan yağma, yol kesme ve adam kaldırma suçlarında, suç konusu şeyin kıymetinin "hafif" veya "pek hafif" olması halinde itiraz konusu kural nedeniyle cezada bir indirim yapılamadığını; ikinci fasılda yer alan maddelerin esasen çok ağır cezalar içerdiğini; hatta bazı cezaların, dokuzuncu babta yer alan "Şahıslara Karşı Cürümler"in cezalarından daha ağır olduğunu; bu suçların ve onuncu babın birinci faslında düzenlenen "Hırsızlık" suçlarının cezalarında indirim yapıldığı halde, ikinci fasılda sayılan 495-499. maddelerdeki suçları işleyenlere verilecek cezalarda suç konusu şeyin kıymetinin indirim nedeni kabul edilmediğini belirterek kuralın Anayasa'nın 2., 10., 11. ve 38. maddeleri uyarınca iptalini istemiştir.

Hukukun temel ilkeleri arasında yer alan eşitlik ilkesine, Anayasa'nın 10. maddesinde yer verilmiştir. Buna göre, herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefî inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir. Hiç bir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınamaz. Devlet organları ve idare makamları bütün işlemlerinde kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorundadırlar.

"Yasa önünde eşitlik ilkesi" hukuksal durumları aynı olanlar için söz konusudur. Bu ilke ile eylemli değil, hukuksal eşitlik öngörülmüştür. Eşitlik ilkesinin amacı, aynı durumda bulunan kişilerin yasalar karşısında aynı işleme bağlı tutulmalarını sağlamak, ayırım yapılmasını ve ayrıcalık tanınmasını önlemektir. Bu ilkeyle, aynı durumda bulunan kimi kişi ve topluluklara ayrı kurallar uygulanarak yasa karşısında eşitliğin çiğnenmesi yasaklanmıştır. Yasa önünde eşitlik, herkesin her yönden aynı kurallara bağlı tutulacağı anlamına gelmez. Durumlarındaki özellikler, kimi kişiler ya da topluluklar için değişik kuralları ve uygulamaları gerektirebilir. Aynı hukuksal durumlar aynı, ayrı hukuksal durumlar farklı kurallara bağlı tutulursa Anayasa'da öngörülen eşitlik ilkesi zedelenmez.

Türk Ceza Kanunu'nun onuncu babının ikinci faslında öğeleri ve cezaları düzenlenen yağma, yol kesmek suçları, yalnız eşyaya karşı değil, aynı zamanda kişinin özgürlüğüne, beden bütünlüğüne, ruh sağlığına yönelik olarak başkasına ait bir malın, cebir, şiddet ve tehdit kullanmak suretiyle alınmasıdır. Bu nedenle, gasp suçu toplumsal yarar ve cezanın önleyiciliği ve caydırıcılığı yönünden sırf

mala karşı işlenen öteki suçlardan farklı tutularak daha ağır ceza yaptırımına bağlanmıştır. Yasakoyucu, kuşkusuz Anayasa'nın ve ceza hukukunun temel ilkelerine bağlı kalmak koşuluyla cezalandırmada güdülen amacı da gözeterek hangi eylemlerin suç sayılacağını ve bunlara verilecek cezanın nevi ve miktarı ile artırım ve indirim nedenlerini saptayabilir.

Mala karşı olduğu kadar kişi özgürlüğüne, beden ve ruh sağlığı ve bütünlüğüne de yönelik olması nedeniyle onuncu babın ikinci faslında yazılı suçlar için verilecek cezalarda 522. maddenin üçüncü fıkrasındaki itiraz konusu kural uyarınca Devletin ceza politikasının sonucu suça verilen önem, cezalandırmada güdülen amaç gözetilerek eşyanın değerinin hafif olmasına bağlı olarak indirim yapılmaması, hukuk devleti ilkesine aykırı değildir.

Hırsızlık ve gasp suçları, öğeleri ve korunmak istenen yarar bakımından farklı olduğundan itiraz konusu kural, Anayasa'nın 2., 10. ve 38. maddelerine aykırı değildir. İtirazın reddi gerekir.

Mustafa YAKUPOĞLU, Fulya KANTARCIOĞLU, Mahir Can ILICAK ve Rüştü SÖNMEZ bu görüşlere katılmamışlardır.

İtiraz konusu kuralın, Anayasa'nın Başlangıç'ı ve 11. maddesiyle ilgisi görülmemiştir.

VI- SONUÇ

1.3.1926 günlü, 765 sayılı "Türk Ceza Kanunu"nun 522. maddesinin üçüncü fıkrasında yer alan "Eğer fail... bu ikinci faslında yazılı cürümlerden birini işlemiş olursa cezayı tenkise mahal yoktur" kuralının, Yasa'nın 495. maddesinin birinci fıkrası yönünden Anayasa'ya aykırı olmadığına ve itirazın REDDİNE, Mustafa YAKUPOĞLU, Fulya KANTARCIOĞLU, Mahir Can ILICAK ile Rüştü SÖNMEZ'in karşıoyları ve OYÇOKLUĞUYLA, 29.12.1999 gününde karar verildi.

Başkan Ahmet Necdet SEZER	Başkanvekili Haşim KILIÇ	Üye Samia AKBULUT
Üye Yalçın ACARGÜN	Üye Mustafa BUMİN	Üye Sacit ADALI
Üye Ali HÜNER	Üye Mustafa YAKUPOĞLU	Üye Fulya KANTARCIOĞLU
Üye Mahir Can ILICAK		Üye Rüştü SÖNMEZ

KARŞIOY YAZISI

Esas Sayısı : 1999/49
Karar Sayısı : 1999/50

İtiraz yoluna başvuran Mahkeme, 765 sayılı Türk Ceza Yasası'nın 522. maddesinin son fıkrasının iptali için başvurmuş ancak mahkemenin uygulayacağı kural gözetilerek incelemenin Yasa'nın 495. maddesinin birinci fıkrası yönünden yapılmasına karar verilmiştir.

Ceza Yasası'nın 522. maddesinin yer aldığı "Mal Aleyhinde Cürümler" başlıklı onuncu babın ikinci faslı, yağma ve yol kesmek ve adam kaldırmak suçlarına ilişkindir. Yasakoyucu, itiraz konusu kuralla bu suçlarda indirim yapılmasına izin vermemektedir.

Yağma (gasp) suçunda, bir kimsenin malını almak amacıyla cebir ve şiddet uygulanması söz konusu olduğundan zilyetlik ve kişisel özgürlüğü birlikte zarar görmektedir. Burada, kişi özgürlüğüne saldırı, mamelek zararına işlenen suçun gerçekleştirilmesi amacına yönelik olduğundan, suç ağırlıklı olarak mala karşıdır. Ceza Yasası'nda da, bu özelliği nedeniyle gasp suçuna mala karşı işlenen suçlar arasında yer verilmiştir. Ancak bu düzenleme biçiminin, gasp suçunun "karma suç" niteliğini değiştirmeyeceği açıktır.

Ceza Yasası'nın 522. maddesinin ilk fıkrasında, hırsızlık, ızrar veya gasp suçları yönünden bir ayırım yapılmaksızın, "Onuncu babta beyan olunan cürümlerin işlenmesinde cürmün mevzuu olan şeyin veya ika edilen zararın kıymeti pek fahiş ise mahkeme cürme mahsus olan cezayı yarısına kadar artırır ve eğer hafif ise yarısına ve eğer pek hafif ise üçte birine kadar eksiltir" denilmektedir. Maddenin son fıkrasında yer alan, "Eğer fail ... bu babın ikinci faslında yazılı cürümlerden birini işlemiş olursa cezayı tenkise mahal yoktur" biçimindeki kural ise onuncu babın ikinci faslında yazılı cürümler yönünden indirimi yasaklayarak birinci fıkradaki genel kurala ayrık bir durumu düzenlemiştir. Böylece, madde kapsamındaki suç konusu şeyin veya zararın değeri "pek fahiş" ise, cezada artırım yapılması zorunluluğuna karşın, bu değerin hafif veya pek hafif olması halinde, onuncu babın ikinci fasılındaki suçlar yönünden cezada indirim yapılması söz konusu olmamaktadır.

Yasa'nın 522. maddesinin ilk fıkrasındaki cezanın artırılmasına veya indirilmesine ilişkin kural, suçun niteliğiyle değil, suç konusu olan şeyin veya verilen zararın değeriyle ilgili olduğundan hırsızlık, ızrar veya gasp suçları yönünden fark gözetilmemesi gerekir. Gasp suçu, mala karşı olmasının yanı sıra, kişiye karşı cebir, şiddet ve tehdit içerdiği için doğal olarak hırsızlık suçundan daha ağır bir suçtur. Yasakoyucu da temel cezayı saptarken bunu gözeterek daha ağır bir yaptırım öngörmüştür. Ayrıca sanığın gaspta bulunurken uyguladığı cebir ve şiddet, darp, yaralama veya öldürmeye vardığında, sanığa bu suçlar için de ceza verilmektedir. Suçun niteliği gözetilerek temel cezanın yüksek tutulması adil ve haklı görülebilirse de, suç konusunun değerini esas alan bir ilkenin bunu yalnız artırma nedeni kabul edip indirim nedeni kabul etmemesi aynı çerçevede değerlendirilemeyeceğinden hukuk devleti ilkesiyle bağdaşmaz.

Hukuk devleti, eşitlik temelinde adil bir hukuk düzeni kurup bunu sürdürmekle yükümlü olan devlettir. Bu nedenle, ceza hukuku alanında da eşitlik ve ceza adaletini sağlamak hukuk devletinin önde

gelen görevlerindendir. Ceza Yasası'nın 522. maddesinin suç konusu eşyanın veya zararın değerinin çok yüksek olması durumunda cezanın yarı oranında artırılmasını öngören genel kuralının, aralarında gasp suçunun da bulunduğu onuncu babtaki tüm suçlara uygulanması zorunluluğuna karşın, değerin hafif veya pek hafif olmasının gasp suçları yönünden indirim nedeni kabul edilmemesi, değer gözetildiğinde suçlarının konusu hafif, pek hafif olarak nitelendirilen ve bu nedenle de aynı konumda olmayan suçlulara aynı kuralın uygulanması sonucunu doğuracaktır. Böyle bir uygulamayı haklı gösterecek makul, kabul edilebilir bir neden de bulunmadığından, itiraz konusu kural, farklı konumda bulunanlara farklı kuralların uygulanmasını zorunlu kılan eşitlik ilkesi ile de bağdaşmamaktadır.

Eşitliği bozan ve adil olarak da nitelendirilmesi olanağı bulunmayan bu durumun eşitlik ve hukuk devleti ilkelerine aykırı olduğu sonucuna varılmıştır.

Açıklanan nedenlerle, itiraz konusu kuralın iptali gerektiği düşüncesiyle çoğunluk görüşüne katılmıyoruz.

Üye Mustafa YAKUPOĞLU	Üye Fulya KANTARCIOĞLU
Üye Mahir Can ILICAK	Üye Rüştü SÖNMEZ

Esas Sayısı : 1999/33
Karar Sayısı : 1999/51
Karar Günü : 29.12.1999

İTİRAZ YOLUNA BAŞVURAN : İstanbul 6. İdare Mahkemesi

İTİRAZIN KONUSU : 3.5.1985 günlü, 3194 sayılı İmar Kanunu'nun 13. maddesinin birinci ve üçüncü fıkralarının Anayasa'nın 2. ve 35. maddelerine aykırılığı savıyla iptali istemidir.

I- OLAY

İmar plânında ilkokul yeri olarak ayrılan taşınmazın kamulaştırılması veya plân değişikliği yapılması isteminin reddine ilişkin işlemin iptali istemiyle açılan davada, davacıların Anayasa'ya aykırılık savlarının ciddi olduğu kanısına varan Mahkeme, 3194 sayılı Yasa'nın 13. maddesinin birinci ve üçüncü fıkralarının iptali için başvurmuştur.

II- İTİRAZIN GEREKÇESİ

Başvuru kararının gerekçe bölümü şöyledir :

"1- 3194 sayılı İmar Kanununun yukarıda tam metni aktarılan 13. maddesinin 1. fıkrasında resmi yapılara, tesislere ... umumi hizmetlere ayrılan alanlarda inşaata ... ilaveler yapılmasına izin verilmeyeceği, ancak imar programına alınıncaya kadar mevcut kullanma şeklinin devam edeceği 3. fıkrasında ise parsel sahibinin imar planlarının tasdik tarihinden itibaren beş yıl sonra müracaat ettiğinde ... yeni imar planına göre inşaat yapılabileceği belirtilerek ilgili taşınmazların maliklerinin mülkiyet hakkının "İmar programı" olgusu ile doğru orantı kurulmuş ve adeta mülkiyet hakkı imar programına endekslenmiştir. Yasa koyucu, bu düzenleme ile taşınmaz malikinin mülkiyet hakkını kullanabilmesini, adeta taşınmazın imar programına alınabilmesi halinde mümkün görmüş, aksi takdirde taşınmaz imar programına alınıncaya kadar taşınmaz malikinin malik sıfatının hiçbir hukuki anlam ifade etmeyeceği sonucu ortaya çıkmıştır.

Nitekim uygulamada idarelerin geç işlemesi nedeniyle imar programları yapılmamakta, yapılsa bile bu yasa koyucunun öngörmüş

olduğu beş yıllık süreleri aşmakta ve belirsizlik haline dönüşerek ilgililerin mülkiyet hakkının gasbı sonucunu doğurmaktadır.

2- Bununla birlikte mülkiyet hakkının gasbı sonucunu doğuracak uygulamalara yol açan imar programına alınması olgusu, anayasal kurumlar olan kamulaştırma ve devletleştirme dışında bir mülkiyet sınırlaması olmaktadır. Bu durum Anayasanın 35. maddesi ile getirilen anayasal güvenceyi zedelemektedir.

3- Yine Anayasa Mahkemesinin 21.6.1990 gün ve E:1990/8 ve K:1990/12 sayılı kararının azlık oyunda belirtildiği üzere sosyal hukuk devleti hak ve özgürlüklere dayanan onların genişletilip güçlendirilmesine olanak tanıyan, bu yoldaki güvenceleriyle saygınlık ve onur kazanan bir nitelikte değerlendirilmek yerine, istediğini hiçbir ölçü tanımadan yapabilen bir güç olarak düşünülürse, bu tür devlet hukuk dışına kolayca kayabileceği gibi nice işlem ve eylemler devlet adına ve devlet adı kullanılarak, böylesi bahanelere sığınılarak gerçekleştirilir. Oysa devletin her şeyden önce vermesi, duyurması gereken şey güvendir. Mülkiyet kavramına, bu hakkın anlamına ve hukuksal yapısının gereklerine aykırı biçimde el atmalar, kamusal zorunluluklar dayanak gösterilerek getirilen sınırlama ve daraltmalar, imar düzenlemelerinin bu hakkın özüne dokunması, bu haktan üstün tutulması görünümünde olmaktadır.

Buradan hareketle denilebilir ki, mülkiyet hakkının kamu yararı için kısıtlandığı ve korunduğu yasa koyucu tarafından öngörülmekteyse de ve imar programına alınma için beş yıllık süre belirlenmişse de, bu sürenin idarelerce aşılmakta olduğu ve bir türlü uyulmadığı dikkate alınarak kamu yararı sağlanamamakta aynı zamanda bireylerin mülkiyet hakkı üzerinde tasarrufta bulunmaları engellenmektedir.

4- Bu durumda, 3194 sayılı Yasanın 13. maddesinin 1. ve 3. fıkra hükümleri kişilerin mülkiyet hakkının kullanımını imar programına alınmaya endekslediğinden ve bunun içinde beş yıllık süre öngörüldüğünden ancak bu beş yıllık sürenin bir kereye mahsus olmadığı, uygulamada idarelerce beş yıllık süreye uyulmadığı ve uyulması konusunda yaptırım mekanizmasının yasada yazılmadığı, dolayısıyla kalkış noktası kamu yararı olmakla birlikte, kamu yararının böylesi uygulamalarla tesis olunamadığı, aksine mülkiyet hakkının zedelendiği dikkate alınarak, Anayasanın 35. maddesine ve hukuk devleti ilkesinin en önemli unsurlarından olan kişilerin hukuki güvence içinde bulunmaları (hukuki güvenlik) olgusuna aykırılık teşkil

ettiğinden Anayasanın 2. maddesine aykırı olduğu sonucuna varılmıştır.

Açıklanan nedenlerle itiraz konusu 3194 sayılı İmar Kanununun 13. maddesinin 1. ve 3. fıkralarının Anayasanın 2. ve 35. maddelerine aykırı olduğu kanaatine varılarak konunun incelenmesi için dava dosyasındaki belge örneklerinin Anayasa Mahkemesi Başkanlığı'na gönderilmesine 30.11.1998 tarihinde oybirliğiyle karar verildi."

III- YASA METİNLERİ

A- İtiraz Konusu Yasa Kuralları

3194 sayılı Yasa'nın itiraz konusu birinci ve üçüncü fıkraları da içeren 13. maddesi şöyledir:

"Madde 13- Resmî yapılara, tesislere ve okul, cami, yol, meydan, otopark, yeşil saha, çocuk bahçesi, pazar yeri, hal, mezbaha ve benzeri umumî hizmetlere ayrılan alanlarda inşaata ve mevcut bina varsa esaslı değişiklik ve ilaveler yapılmasına izin verilmez. Ancak imar programına alınıncaya kadar mevcut kullanma şekli devam eder.

İmar programına alınan alanlarda kamulaştırma yapılıncaya kadar emlak vergisi ödenmesi durdurulur. Kamulaştırmanın yapılması halinde durdurma tarihi ile kamulaştırma tarihi arasında tahakkuk edecek olan emlak vergisi, kamulaştırmayı yapan idare tarafından ödenir. Birinci fıkrada yazılı yerlerin kamulaştırma yapılmadan önce plan değişikliği ile kamulaştırmayı gerektirmeyen bir maksada ayrılması halinde ise durdurma tarihinden itibaren geçen sürenin emlak vergisini mal sahibi öder.

Ancak, parsel sahibi imar planlarının tasdik tarihinden itibaren beş yıl sonra müracaat ettiğinde imar planlarında meydana gelen değişikliklerden ve civarın özelliklerinden dolayı okul, cami ve otopark sahası ve benzeri umumî hizmetlere ayrılan alanlardan ilgili kamu kuruluşunca yapımından vazgeçildiğine dair görüş alındığı takdirde, tüm belirli çevredeki nüfus, yoğunluk ve donatım dengesini yeniden irdeleyerek hazırlanacak yeni imar plânına göre inşaat yapılır. Bu Kanunun yayımı tarihinden önce yapılan imar planlarında, bahsedilen beş yıllık süre bu Kanunun yürürlük tarihinden itibaren geçerlidir.

Onaylanmış imar planlarında, birinci fıkrada yazılı yerlerdeki arsa ve arazilerin, bu Kanunda öngörülen düzenleme ortaklık payı oranı üzerindeki miktarlarının mal sahiplerince ilgili idarelere bedelsiz olarak terk edilmesi halinde bu terk işlemlerinden ayrıca emlak alım ve satım vergisi alınmaz."

B- Dayanılan Anayasa Kuralları

İtiraz başvurusunda dayanılan Anayasa kuralları şunlardır :

1- "MADDE 2.- Türkiye Cumhuriyeti, toplumun huzuru, millî dayanışma ve adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygılı, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk Devletidir.**"**

2- "MADDE 35.- Herkes, mülkiyet ve miras haklarına sahiptir.

Bu haklar, ancak kamu yararı amacıyla , kanunla sınırlanabilir.

Mülkiyet hakkının kullanılması toplum yararına aykırı olamaz."

C- İlgili Görülen Anayasa Kuralı

Anayasa'nın ilgili görülen 13. maddesi şöyledir :

"MADDE 13.- Temel hak ve hürriyetler, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünün, millî egemenliğin, Cumhuriyetin, millî güvenliğin, kamu düzeninin, genel asayişin, kamu yararının, genel ahlâkın ve genel sağlığın korunması amacı ile ve ayrıca Anayasanın ilgili maddelerinde öngörülen özel sebeplerle, Anayasanın sözüne ve ruhuna uygun olarak kanunla sınırlanabilir.

Temel hak ve hürriyetlerle ilgili genel ve özel sınırlamalar demokratik toplum düzeninin gereklerine aykırı olamaz ve öngörüldükleri amaç dışında kullanılamaz.

Bu maddede yer alan genel sınırlama sebepleri temel hak ve hürriyetlerin tümü için geçerlidir."

IV- İLK İNCELEME

Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 8. maddesi gereğince Ahmet Necdet SEZER, Güven DİNÇER, Samia AKBULUT, Haşim KILIÇ,

Yalçın ACARGÜN, Mustafa BUMİN, Sacit ADALI, Ali HÜNER, Fulya KANTARCIOĞLU, Mahir Can ILICAK ve Rüştü SÖNMEZ'in katılmalarıyla 21.9.1999 günü yapılan ilk inceleme toplantısında, itiraz konusu kurallar öncelikle Anayasa'nın 152. ve 2949 sayılı Yasa'nın 28. maddeleri yönünden incelenmiştir.

3194 sayılı Yasa'nın 13. maddesinin üçüncü fıkrasının iptali için daha önce yapılan başvuru, 1.6.1989 günlü, Esas:1988/34, Karar: 1989/26 sayılı kararla, kuralın Anayasa'ya aykırı olmadığı gerekçesiyle reddedilmiştir.

Anayasa'nın 152. ve 2949 sayılı Yasa'nın 28. maddelerine göre Anayasa Mahkemesi'nin işin esasına girerek verdiği red kararının Resmî Gazete'de yayımlanmasından sonra on yıl geçmedikçe aynı kanun hükmünün Anayasa'ya aykırılığı iddiasıyla tekrar başvuruda bulunulamaz.

Aynı kural hakkında yeni bir başvurunun yapılabilmesi için önceki kararın Resmî Gazete'de yayımlandığı 5.12.1989 gününden başlayarak geçmesi gerekli on yıllık süre henüz geçmemiştir.

Bu nedenle, 3194 sayılı İmar Kanunu'nun 13. maddesinin üçüncü fıkrasına ilişkin itiraz başvurusunun, Anayasa'nın 152. ve 2949 sayılı Yasa'nın 28. maddelerinin son fıkraları uyarınca reddine, Güven DİNÇER'in karşıoyu ve oyçokluğuyla; 13. maddenin birinci fıkrasına ilişkin itirazın ise esasının incelenmesine, Ahmet Necdet SEZER, Samia AKBULUT, Haşim KILIÇ, Mustafa BUMİN ile Ali HÜNER'in "Fıkranın davada uygulanacak kural olmadığı" yolundaki karşıoyları ve oyçokluğuyla karar verilmiştir.

V- ESASIN İNCELENMESİ

Başvuru kararı ve ekleri, işin esasına ilişkin rapor, itiraz konusu yasa kuralı, ilgili görülen ve dayanılan Anayasa kurallarıyla bunların gerekçeleri ve öteki yasama belgeleri okunup incelendikten sonra gereği görüşülüp düşünüldü :

A- İtiraz Konusu Kuralın Anlam ve Kapsamı

3194 sayılı Yasa'nın 13. maddesinin birinci fıkrasında, imar plânlarında, resmî yapılara, tesislere ve okul, cami, yol, meydan, otopark, yeşil saha, çocuk bahçesi, pazar yeri, hal, mezbaha ve benzeri umumi hizmetlere ayrılan alanlarda, inşaata ve mevcut bina

varsa esaslı değişiklik ve ilaveler yapılmasına izin verilmeyeceği, imar programına alınıncaya kadar mevcut kullanma şeklinin devam edeceği, üçüncü fıkrasında ise imar plânlarının tasdik tarihinden itibaren beş yıl sonra parsel sahibinin, başvuruda bulunarak imar plânlarında meydana gelen değişikliklerden ve civarın özelliklerinden dolayı okul, cami ve otopark sahası ve benzeri umumi hizmetlere ayrılan alanların yapımından ilgili kamu kuruluşunca vazgeçildiğine dair görüş alması koşuluyla tüm belirli çevredeki nüfus, yoğunluk ve donatım dengesini yeniden irdeleyerek hazırlanacak yeni imar plânına göre inşaat yapabileceği belirtilmiştir.

Buna göre, imar plânlarında maddede belirtilen umumi hizmetlere ayrılan alanlarda inşaat veya bina varsa bunda esaslı değişiklik ve ilaveler yapılması, parsel sahibinin, imar plânının onay tarihinden beş yıl geçtikten sonra başvuruda bulunarak ilgili kamu kuruluşundan maddede belirtilen hizmetlere ayrılan alanların yapımından vazgeçtiğine ilişkin görüş almasına bağlı bulunduğundan, ilgili kamu kuruluşunun umumi hizmetlere ayrılan alanların yapımından vazgeçmemesi durumunda bu alanlarda parsel sahibinin inşaat olanağı bulunmamaktadır.

B- Anayasa'ya Aykırılık Sorunu

Mahkeme, başvuru kararında, yasakoyucunun itiraz konusu düzenlemeyle taşınmaz malikinin mülkiyet hakkını kullanabilmesini adeta taşınmazın imar programına alınabilmesi koşuluna bağladığını, uygulamada ise imar programlarının, yasada öngörülen beş yıllık süre içinde yapılamamasının belirsizlik oluşturduğunu, mülkiyet hakkının gasbına neden olan bu durumun Anayasa'da belirtilen kamulaştırma ve devletleştirme dışında bir mülkiyet sınırlamasına yol açtığını, imar programlarının yapılmasına ilişkin beş yıllık süreye uyulmamasının bir yaptırıma bağlanmaması nedeniyle hukuk devleti ilkesinin en önemli unsurlarından olan hukuk güvenliğinin sağlanamadığını belirterek kuralın, Anayasa'nın 2. ve 35. maddelerine aykırılık oluşturduğunu ileri sürmüştür.

2949 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'un 29. maddesine göre Anayasa Mahkemesi, kanunların, kanun hükmünde kararnamelerin ve Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün Anayasa'ya aykırılığı hususunda ilgililer tarafından ileri sürülen gerekçelere dayanmaya mecbur değildir. Anayasa Mahkemesi taleple bağlı kalmak kaydıyla başka gerekçe ile de Anayasa'ya aykırılık kararı verebilir. Bu nedenle, itiraz

konusu kural Anayasa'nın yalnız 2. ve 35. maddeleri yönünden değil, ilgisi nedeniyle 13. maddesi yönünden de incelenmiştir.

1- Anayasa'nın 13. ve 35. Maddeleri Yönünden İnceleme

Anayasa'nın 35. maddesinde mülkiyet hakkı düzenlenmiştir. Kişinin bir şey üzerindeki hakimiyetini ifade eden mülkiyet hakkı, malike dilediği gibi tasarruf olanağı verdiği ve ona özgü olduğundan mutlak haklar arasındadır.

Anayasa'nın 35. maddesinde, "Herkes, mülkiyet ve miras haklarına sahiptir. Bu haklar, ancak kamu yararı amacıyla, kanunla sınırlanabilir. Mülkiyet hakkının kullanılması toplum yararına aykırı olamaz", kuralına yer verilmiş, temel hak ve özgürlüklerin sınırını gösteren 13. maddesinde ise, temel hak ve hürriyetlerin, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünün, millî egemenliğin, Cumhuriyetin, millî güvenliğin, kamu düzeninin, genel asayişin, kamu yararının, genel ahlâkın ve genel sağlığın korunması amacı ile ve ayrıca Anayasanın ilgili maddelerinde öngörülen özel sebeplerle, Anayasanın sözüne ve ruhuna uygun olarak kanunla sınırlanabileceği, temel hak ve hürriyetlerle ilgili genel ve özel sınırlamaların demokratik toplum düzeninin gereklerine aykırı olamayacağı ve öngörüldükleri amaç dışında kullanılamayacağı, bu maddede yer alan genel sınırlama sebeplerinin temel hak ve hürriyetlerin tümü için geçerli olduğu belirtilmiştir.

Çağdaş demokrasiler, temel hak ve özgürlüklerin en geniş ölçüde sağlanıp güvence altına alındığı rejimlerdir. Temel hak ve özgürlüklerin özüne dokunup onları büyük ölçüde kısıtlayan veya tümüyle kullanılamaz hale getiren sınırlamaların demokratik toplum düzeninin gerekleriyle bağdaştığı kabul edilemez. Demokratik hukuk devletinin amacı kişilerin hak ve özgürlüklerden en geniş biçimde yararlanmalarını sağlamak olduğundan yasal düzenlemelerde insanı öne çıkaran bir yaklaşımın esas alınması gerekir. Bu nedenle getirilen sınırlamaların yalnız ölçüsü değil, koşulları, nedeni, yöntemi, kısıtlamaya karşı öngörülen kanun yolları hep demokratik toplum düzeni kavramı içinde değerlendirilmelidir. Özgürlükler, ancak ayrık durumlarda ve demokratik toplum düzeninin sürekliliği için zorunlu olduğu ölçüde sınırlandırılabilmelidir.

Demokratik bir toplumda temel hak ve özgürlüklere getirilen sınırlamanın, bu sınırlamayla güdülen amacın gerektirdiğinden fazla olması düşünülemez.

Demokratik hukuk devletinde güdülen amaç ne olursa olsun, kısıtlamaların, bu rejimlere özgü olmayan yöntemlerle yapılmaması ve belli bir özgürlüğün kullanılmasını önemli ölçüde zorlaştıracak ya da ortadan kaldıracak düzeye vardırılmaması gerekir.

3194 sayılı Yasa'nın 13. maddesinin itiraz konusu birinci fıkrasında imar plânlarında, resmi yapı, okul, cami, yol, meydan gibi umumi hizmetlere ayrılan yerlerin, imar programına alınıncaya kadar mevcut kullanma şeklinin devam edeceği öngörülmüştür. Yasa'nın 10. maddesinde de belediyelerin, imar plânlarının yürürlüğe girmesinden en geç 3 ay içinde bu planı uygulamak üzere 5 yıllık imar programlarını hazırlayacakları belirtilmiş, ancak Yasa'da bu plânların tümünün hangi süre içinde programa alınarak uygulanacağına ilişkin bir kurala yer verilmemiştir.

13. maddenin birinci fıkrası uyarınca imar planlarında umumi hizmetlere ayrılan yerlerin mevcut kullanma şekillerinin ne kadar devam edeceği konusundaki bu belirsizliğin, kişilerin mülkiyet hakları üzerinde süresi belli olmayan bir sınırlamaya neden olduğu açıktır.

İmar plânlarının uygulamaya geçirilmesindeki kamusal yarar karşısında mülkiyet hakkının sınırlanmasının demokratik toplum düzeninin gerekleriyle çelişen bir yönü bulunmamakta ise de, itiraz konusu kuralın neden olduğu belirsizliğin kişisel yarar ile kamu yararı arasındaki dengeyi bozarak mülkiyet hakkını kullanılamaz hale getirmesi, sınırlamayı aşan hakkın özüne dokunan bir nitelik taşımaktadır.

İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi de 23.9.1981 günlü Sporrong ve Lonnroth kararında, kamulaştırma izni ile inşaat yasağının uzun bir süre için öngörülmüş olmasının, toplumsal yarar ile bireysel menfaat arasındaki dengeyi bozduğu sonucuna varmıştır.

Açıklanan nedenlerle, itiraz konusu kural Anayasa'nın 13. ve 35. maddelerine aykırıdır. İptali gerekir.

2- Anayasa'nın 2. Maddesi Yönünden İnceleme

Anayasa'nın 2. maddesinde, Cumhuriyetin nitelikleri arasında sayılan hukuk devleti, insan haklarına dayanan, bu hak ve özgürlükleri koruyup güçlendiren eylem ve işlemleri hukuka uygun olan, her alanda adaletli bir hukuk düzeni kurup bunu geliştirerek sürdüren, Anayasa'ya aykırı durum ve tutumlardan kaçınan, hukuku

tüm devlet organlarına egemen kılan, Anayasa ve hukukun üstün kurallarıyla kendini bağlı sayan, yargı denetimine açık, yasaların üstünde yasakoyucunun da bozamayacağı temel hukuk ilkeleri ve Anayasa'nın bulunduğu bilincinde olan ve hukuk güvenliğini sağlayan devlettir.

İtiraz konusu kuralla, mülkiyet hakkına getirilen sınırlama, malikin taşınmaz üzerindeki tasarruf hakkını belirsiz bir süre için kullanılamaz hale getirerek bir hukuk devletinde kişinin hak ve özgürlükleri ile kamu yararı arasında bulunması gereken dengenin bozulmasına yol açarak hukuk güvenliğini yok etmektedir.

Bu nedenlerle kural, Anayasa'nın 2. maddesindeki hukuk devleti ilkesine de aykırıdır. İptali gerekir.

VI- İPTAL SONUCUNDA YASA'NIN DİĞER HÜKÜMLERİNİN UYGULANMA OLANAĞINI YİTİRİP YİTİRMEDİĞİ SORUNU

2949 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'un 29. maddesinin ikinci fıkrasında, "Ancak başvuru, kanunun, kanun hükmünde kararnamenin veya İçtüzüğün sadece belirli madde veya hükümleri aleyhine yapılmış olup da, bu belirli madde veya hükümlerin iptali kanunun, kanun hükmünde kararnamenin veya İçtüzüğün bazı hükümlerinin veya tamamının uygulanmaması sonucunu doğuruyorsa, Anayasa Mahkemesi keyfiyeti gerekçesinde belirtmek şartıyla, kanunun, kanun hükmünde kararnamenin veya İçtüzüğün bahis konusu öteki hükümlerinin veya tümünün iptaline karar verebilir" denilmektedir.

3194 sayılı Yasa'nın 13. maddesinin itiraz konusu birinci fıkrasının iptali nedeniyle bu fıkra ile hukuksal bütünlük oluşturan üçüncü fıkrasının, uygulanma olanağı kalmadığından 2949 sayılı Yasa'nın 29. maddesinin ikinci fıkrası uyarınca iptali gerekir.

VII- İPTAL HÜKÜMÜNÜN YÜRÜRLÜĞE GİRECEĞİ GÜN SORUNU

Anayasa'nın 153. maddesinin üçüncü fıkrasında, "Kanun, kanun hükmünde kararname veya Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü ya da bunların hükümleri, iptal kararlarının Resmî Gazetede yayımlandığı tarihte yürürlükten kalkar. Gereken hallerde Anayasa Mahkemesi iptal hükmünün yürürlüğe gireceği tarihi ayrıca kararlaştırabilir. Bu tarih, kararın Resmî Gazetede yayımlandığı

günden başlayarak bir yılı geçemez" denilmekte, Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Yasa'nın 53. maddesinin dördüncü fıkrasında da bu kural tekrarlanmaktadır. Maddenin beşinci fıkrasında ise, Anayasa Mahkemesi'nin, iptal halinde meydana gelecek hukuksal boşluğu kamu düzenini tehdit veya kamu yararını ihlâl edici mahiyette görürse yukarıdaki fıkra hükmünü uygulayacağı belirtilmiştir.

3194 sayılı Yasa'nın 13. maddesinin iptal edilen birinci ve üçüncü fıkraları nedeniyle doğan hukuksal boşluk, kamu düzenini ve kamu yararını olumsuz yönde etkileyeceğinden gerekli düzenlemelerin yapılması için yasama organına süre tanımak amacıyla iptal kararının Resmî Gazete'de yayımından başlayarak altı ay sonra yürürlüğe girmesi gerekli görülmüştür.

VIII- SONUÇ

3.5.1985 günlü, 3194 sayılı "İmar Kanunu"nun 13. maddesinin:

A- Birinci fıkrasının Anayasa'ya aykırı olduğuna ve İPTALİNE,

B- Birinci fıkrasının iptali nedeniyle uygulanma olanağı kalmayan üçüncü fıkrasının da 2949 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'un 29. maddesinin ikinci fıkrası gereğince İPTALİNE,

C- İptal edilen kurallar nedeniyle meydana gelen hukuksal boşluk kamu düzenini tehdit ve kamu yararını ihlal edici nitelikte görüldüğünden, Anayasa'nın 153. maddesinin üçüncü fıkrasıyla 2949 sayılı Yasa'nın 53. maddesinin dördüncü ve beşinci fıkraları gereğince İPTAL HÜKÜMLERİNİN, KARARIN RESMİ GAZETE'DE YAYIMLANMASINDAN BAŞLAYARAK ALTI AY SONRA YÜRÜRLÜĞE GİRMESİNE, 29.12.1999 gününde OYBİRLİĞİYLE karar verildi.

Başkan Ahmet Necdet SEZER	Başkan vekili Haşim KILIÇ	Üye Samia AKBULUT
Üye Yalçın ACARGÜN	Üye Mustafa BUMİN	Üye Sacit ADALI
Üye Ali HÜNER	Üye Mustafa YAKUPOĞLU	Üye Fulya KANTARCIOĞLU
Üye Mahir Can ILICAK		Üye Rüştü SÖNMEZ

Esas Sayısı : 2000/1
Karar Sayısı : 2000/2
Karar Günü : 21.1.2000

İTİRAZ YOLUNA BAŞVURAN : Vezirköprü Kadastro Mahkemesi

İTİRAZIN KONUSU : 18.6.1927 günlü, 1086 sayılı "Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu"nun 83. maddesinin "Aynı davada her taraf ancak bir kere ıslah hakkını kullanabilir" biçimindeki ikinci tümcesinin, Anayasa'nın 2., 36., 13. ve 141. maddelerine aykırılığı savıyla iptali istemidir.

I- OLAY

Kadastro tespitine itiraz ile uyuşmazlık konusu taşınmazın orman alanı içinde kalan bölümünün Hazine adına tescili için açılan davada verilen kararın Yargıtay'ca bozulmasından sonra ikinci kez ıslah isteminde bulunan davacının, HUMK'nun 83. maddesinin ikinci tümcesinin Anayasa'ya aykırılığı savının ciddî olduğu kanısına varan Mahkeme iptali için başvurmuştur.

II- YASA METİNLERİ

A- İtiraz Konusu Yasa Kuralı

Hukuk Usulu Muhakemeleri Kanunu'nun itiraz konusu tümceyi de içeren 83. maddesi şöyledir:

"Madde 83- İki taraftan her biri usule mütaallik olarak yaptığı muameleyi tamamen veya kısmen ıslah edebilir. Aynı dâvada her taraf ancak bir kere ıslah hakkını kullanabilir**"**

B- Dayanılan Anayasa Kuralları

İtiraz başvurusunda Anayasa'nın 2., 13., 36. ve 141. maddelerine dayanılmıştır.

III- İLK İNCELEME

Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 8. maddesi uyarınca yapılan ilk inceleme toplantısında, başvuru kararı ve ekleri, ilk inceleme

raporu, iptali istenen yasa kuralı ve dayanılan Anayasa kuralları ile bunların gerekçeleri ve öteki yasama belgeleri okunup incelendikten sonra gereği görüşülüp düşünüldü :

Anayasa'nın 152. ve 2949 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'un 28. maddesine göre, mahkemeler bakmakta oldukları davada uygulayacakları yasa ya da kanun hükmünde kararname kurallarını Anayasa'ya aykırı görürler veya taraflardan birinin ileri sürdüğü aykırılık savının ciddî olduğu kanısına varırlarsa o hükmün iptali için Anayasa Mahkemesi'ne başvurmaya yetkilidirler. Ancak bu kurallar uyarınca bir mahkemenin Anayasa Mahkemesi'ne başvurabilmesi için; elinde yöntemince açılmış ve görevine giren bir davanın bulunması ve iptali istenen kuralların da o davada uygulanacak olması gerekmektedir. Uygulanacak yasa kuralları davanın değişik evrelerinde ortaya çıkan sorunların çözümünde veya davayı sonuçlandırmada olumlu ya da olumsuz yönde etki yapacak nitelikte bulunan kurallardır.

Mahkeme'nin bakmakta olduğu davanın Yargıtay'ın bozma kararı vermesinden sonraki evresinde, davacı tarafından ikinci ıslâh dilekçesi verilmiştir.

HUMK'nun 84. maddesinde ıslâhın, soruşturmaya tâbi olan davalarda soruşturma bitinceye kadar soruşturmaya tabi olmayan davalarda ise yargılamanın sonuna kadar yapılabileceği belirtilmiş, 4.2.1948 günlü 10/3 sayılı Yargıtay İçtihadı Birleştirme kararında da bozmadan sonra ıslâha gidilemeyeceği açıklanmıştır.

2797 sayılı Yargıtay Kanunu'nun 45. maddesine göre İçtihadı Birleştirme kararları benzer hukukî konularda Yargıtay genel kurullarını, dairelerini ve adliye mahkemelerini bağlamaktadır.

Bu nedenle, bozma kararından sonra ıslâha gidilemeyeceğinden, bakılmakta olan davada, 83. maddenin ikinci tümcesinin uygulanma olanağı bulunmamaktadır.

İstemin başvuran Mahkeme'nin yetkisizliği nedeniyle reddi gerekir.

IV- SONUÇ

18.6.1927 günlü, 1086 sayılı "Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu"nun 83. maddesinin ikinci tümcesi itiraz başvurusunda

bulunan Mahkeme'nin davada uygulayacağı kural olmadığından, bu tümceye ilişkin itirazın mahkemenin yetkisizliği nedeniyle REDDİNE, 21.1.2000 gününde OYBİRLİĞİYLE karar verildi.

Başkan Ahmet Necdet SEZER	Başkanvekili Haşim KILIÇ	Üye Yalçın ACARGÜN
Üye Mustafa BUMİN	Üye Sacit ADALI	Üye Ali HÜNER
Üye Fulya KANTARCIOĞLU	Üye Mahir Can ILICAK	Üye Rüştü SÖNMEZ
Üye Ertuğrul ERSOY		Üye Tülay TUĞCU

Esas Sayısı : 2000/14
Karar Sayısı : 2000/3 (Yürürlüğü Durdurma)
Karar Günü : 13.9.2000

YÜRÜRLÜĞÜ DURDURMA İSTEMİNDE BULUNAN : Anamuhalefet (Fazilet) Partisi Genel Başkanı Mehmet Recai KUTAN

YÜRÜRLÜĞÜ DURDURMA İSTEMİNİN KONUSU : 28.12.1999 günlü, 4498 sayılı "Yükseköğretim Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun"un 2. maddesinin birinci ve ikinci fıkralarıyla Geçici 1. maddesinin, Anayasa'nın 2., 130., 153. ve 169. maddelerine aykırılığı nedeniyle iptaline ve yürürlüklerinin durdurulmasına karar verilmesi istemidir.

I- YÜRÜRLÜĞÜ DURDURMA İSTEMİNİN GEREKÇESİ

4498 sayılı Yasa'nın 2. maddesinin birinci ve ikinci fıkralarıyla Geçici 1. maddesinin iptali ve yürürlüğü durdurma istemini içeren 25.2.2000 günlü dava dilekçesinde, bu maddelerin uygulanması ile doğabilecek sakıncaların önlenebilmesi için yürürlüğün durdurulmasına karar verilmesi istenilmiştir.

II- YÜRÜRLÜĞÜN DURDURULMASI İSTEMİNİN İNCELENMESİ

Dava dilekçesi ve ekleri, işin esasına ve yürürlüğün durdurulması istemine ilişkin rapor, iptali istenilen Yasa kurallarıyla dayanılan Anayasa kuralları, bunların gerekçeleri ve öteki yasama belgeleri okunup incelendikten sonra gereği görüşülüp düşünüldü:

4498 sayılı "Yükseköğretim Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun"un 2. ve Geçici 1. maddelerinin iptaline karar verildiğinden iptal kararının yürürlüğe girmesine kadar bu maddelerin uygulanması durumunda, daha sonra giderilmesi güç ya da olanaksız durum ve zararların önlenmesi ve iptal kararının sonuçsuz kalmaması için 4498 sayılı Yasa'nın 2. ve Geçici 1. maddelerinin yürürlüğünün durdurulmasına karar verilmesi gerekmiştir.

III- SONUÇ

28.12.1999 günlü, 4498 sayılı "Yükseköğretim Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun"un 2. maddesi ile geçici 1.

maddesi, 13.9.2000 günlü, E.2000/14, K.2000/21 sayılı kararla iptal edildiğinden, uygulanmalarından doğacak ve sonradan giderilmesi olanaksız durumların ve zararların önlenmesi ve iptal kararının sonuçsuz kalmaması için kararın Resmî Gazete'de yayımlanacağı güne kadar bu kuralların YÜRÜRLÜKLERİNİN DURDURULMASINA, 13.9.2000 gününde OYBİRLİĞİYLE karar verildi.

Başkan Mustafa BUMİN	Başkanvekili Haşim KILIÇ	Üye Yalçın ACARGÜN
Üye Sacit ADALI	Üye Ali HÜNER	Üye Fulya KANTARCIOĞLU
Üye Mahir Can ILICAK	Üye Rüştü SÖNMEZ	Üye Ertuğrul ERSOY
Üye Tülay TUĞCU		Üye Ahmet AKYALÇIN

Esas Sayısı : 2000/13
Karar Sayısı : 2000/4
Karar Günü : 3.3.2000

İPTAL DAVASINI AÇAN : Anamuhalefet (Fazilet) Partisi Türkiye Büyük Millet Meclisi Grubu Adına Grup Başkanı Mehmet Recai KUTAN

İPTAL DAVASININ KONUSU : 30.12.1999 gün ve 23922 Mükerrer sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan 4494 sayılı "2000 Malî Yılı Bütçe Kanunu"nun, 29., 30., 31., 32., 33., 34., 35., 36., 37., 38., 41., 42., 43., 44., 45., 47., 48., 49., 50., 51., 52., 53., 55., 56., 57., 58., 59., 60., 61., 62., 63., 65., 68. ve 69. maddelerinin, Anayasa'nın 87., 88., 89., 161. ve 162. maddelerine aykırılığı savıyla iptali ve aynı Kanun'un 47. maddesinin (c) bendi ile 48. ve 63. maddelerinin yürürlüklerinin durdurulması istemidir.

I- İLK İNCELEME

Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 8. maddesi gereğince Haşim KILIÇ, Samia AKBULUT, Yalçın ACARGÜN, Mustafa BUMİN, Sacit ADALI, Ali HÜNER, Fulya KANTARCIOĞLU, Mahir Can ILICAK, Rüştü SÖNMEZ, Ertuğrul ERSOY ve Tülay TUĞCU'nun katılmalarıyla 3.3.2000 günü yapılan ilk inceleme toplantısında, dava dosyası ve ekleri, ilk inceleme raporu, iptali istenen Yasa kuralları, dayanılan Anayasa kurallarıyla, bunların gerekçeleri ve öteki yasama belgeleri okunup incelendikten sonra gereği görüşülüp düşünüldü:

Anamuhalefet (Fazilet) Partisi TBMM Grubu adına Grup Başkanı tarafından, 28.12.1999 gün ve 4494 sayılı "2000 Malî Yılı Bütçe Kanunu"nun bazı maddelerinin iptali için, 22.2.2000 günlü Grup Genel Kurulu kararıyla verilen yetkiye dayanılarak dava açılmıştır. Bu kararda, "2000 Malî yılı Bütçe Kanunu'nun bazı maddelerinin iptali ve yürürlüğün durdurulması ile ilgili Anayasa Mahkemesi'ne müracaat edileceğinden; Anamuhalefet Partisi olarak Anayasa Mahkemesi'ne başvurmak üzere Grup Başkanımız Sayın Mehmet Recai KUTAN'a yetki verilmesine" denilmektedir.

Anayasa'nın "iptal davası" başlıklı 150. maddesine koşut olarak düzenlenen 2949 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'un 20. maddesinde, kanunların, kanun hükmünde kararnamelerin, Türkiye Büyük Millet Meclisi

İçtüzüğünün veya bunların belirli madde ve hükümlerinin şekil ve esas bakımından Anayasa'ya aykırılığı iddiasıyla Anayasa Mahkemesi'nde doğrudan iptal davası açabilme hakkı ve yetkisinin Cumhurbaşkanına, iktidar ve anamuhalefet partisi Meclis grupları ile Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının en az beşte biri tutarındaki üyelere ait olduğu, "İptal davasının açılmasında temsil" başlıklı 26. maddenin birinci fıkrasında da, kanunların, kanun hükmünde kararnamelerin ve Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün veya bunların belirli madde ve hükümlerinin Anayasa'ya aykırılığı sebebiyle açılacak iptal davasının, 20. maddenin (2) numaralı bendinde yazılı siyasî parti gruplarının genel kurullarının, üye tamsayısının salt çoğunluğu ile alacakları karar üzerine, grup başkanları veya vekilleri tarafından açılacağı belirtilmiştir.

Buna göre, Anamuhalefet Partisi adına dava, Parti Meclis Grubu Genel Kurulu'nun verdiği yetkiye dayanılarak grup başkanı veya vekili tarafından açılabilir. Davanın açılabilmesi için Parti Meclis Grubu kararında, iptali istenen Yasa, Kanun Hükmünde Kararname, TBMM İçtüzüğü'nün veya bunların belirli madde ve hükümlerinin açıkça gösterilmesi gerekir. Oysa, Anamuhalefet Partisi Meclis Grubu Genel Kurul kararında 2000 Malî Yılı Bütçe Kanunu'nun hangi maddelerinin iptalinin istendiği açıkça belirtilmeden, "bazı maddeler" ifadesi kullanılarak belirsizliğe yol açılmıştır. Bu nedenle, söz konusu kararın usulüne uygun olarak alınmış bir grup kararı olarak kabulü olanaklı değildir.

İstemin başvuranın yetkisizliği nedeniyle reddi gerekir.

II- SONUÇ

Usulüne uygun olarak alınmış grup genel kurulu kararına dayanmayan başvurunun, başvuranın yetkisizliği nedeniyle REDDİNE, Haşim KILIÇ, Samia AKBULUT, Sacit ADALI ile Ali HÜNER'in karşıoyları ve OYÇOKLUĞUYLA, 3.3.2000 gününde karar verildi.

Başkanvekili Haşim KILIÇ	Üye Samia AKBULUT	Üye Yalçın ACARGÜN
Üye Mustafa BUMİN	Üye Sacit ADALI	Üye Ali HÜNER
Üye Fulya KANTARCIOĞLU	Üye Mahir Can ILICAK	Üye Rüştü SÖNMEZ
Üye Ertuğrul ERSOY		Üye Tülay TUĞCU

KARŞIOY YAZISI

Esas Sayısı : 2000/13
Karar Sayısı : 2000/4

Anamuhalefet (Fazilet) Partisi TBMM Grubu adına Grup Başkanı tarafından, 28.12.1999 günlü, 4494 sayılı "2000 Malî Yılı Bütçe Kanunu"nun bazı maddelerinin iptali istemiyle açılan davanın, yapılan ilk inceleme toplantısında, "Usulüne uygun olarak alınmış grup genel kurulu kararına dayanmayan başvurunun, başvuranın yetkisizliği nedeniyle reddine" oyçokluğuyla karar verilmiştir.

Anayasa'nın "İptal davası" başlıklı 150. maddesinde, Anayasa Mahkemesi'nde kimlerin iptal davası açabileceği gösterilmiş, bu maddeye uygun düzenleme getiren 2949 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'un 20., 22., 26. ve 27. maddelerinde de, iptal davası açmaya yetkili

olanlar, iptal davası açma süresi, davanın açılmasında kimlerin temsilci oldukları ve uyulması gereken esaslar gösterilmiştir. Yasa'nın 20. maddesinin birinci fıkrasının (2) numaralı bendi uyarınca, Anamuhalefet Partisi olan Fazilet Partisi TBMM Grubu adına Grup Başkanı tarafından işbu dava açılmıştır. Aynı Yasa'nın iptal davasının açılmasında temsil başlıklı 26. maddesinde, kanunların, kanun hükmünde kararnamelerin ve TBMM İçtüzüğü'nün veya bunların belirli madde veya hükümlerinin Anayasa'ya aykırılığı sebebiyle açılacak iptal davasının, 20. maddenin (2) numaralı bendinde yazılı siyasî parti grupları genel kurullarının üye tamsayısının salt çoğunluğu ile alacakları karar üzerine, grup başkanları veya vekilleri tarafından açılacağı hükme bağlanmıştır.

Dava dosyasında mevcut belgelere göre, dava tarihinde Fazilet Partisi'nin, Anamuhalefet Partisi olduğu; dava açan Parti Genel Başkanının, bu Parti'nin TBMM Grup Başkanı olarak Parti'yi temsil ettiği; Parti'nin 104 milletvekili ile TBMM'de temsil edildiği; 22.2.2000 tarihinde yapılan Parti Grup Genel Kurulu'na 92 üyenin katıldığı ve bu toplantıda, "2000 Malî Yılı Bütçe Kanunu'nun bazı maddelerinin iptali ve yürürlüğün durdurulması ile ilgili Anayasa Mahkemesi'ne müracaat edileceğinden, Anamuhalefet Partisi olarak Anayasa Mahkemesi'ne başvurmak üzere Grup Başkanımız Sayın Mehmet Recai KUTAN'a yetki verilmesine, toplantıya katılan tüm milletvekillerimizin oybirliği ile karar verildi" şeklinde karar alındığı ve bu karar üzerine süresinde işbu davanın açıldığı anlaşılmaktadır.

2949 sayılı Yasa'nın 20. maddesi uyarınca iptal davası açmaya yetkili olan Anamuhalefet Partisi Meclis Grubu, bu yetkisini aynı Yasa'nın 26. maddesi gereğince Parti Meclis Grubu Başkanı tarafından kullanmıştır. Parti Meclis Grubu Genel Kurulu'nun Parti Grup Başkanına verdiği yetki, 2000 Malî Yılı Bütçe Kanunu'nun bazı maddelerinin iptali ve yürürlüğün durdurulması ile ilgili Anayasa Mahkemesi'ne açılacak iptal davasına ilişkindir. Grup Başkanı da, Parti Meclis Grubu Genel Kurulundan aldığı bu yetkiye dayanarak iptal davasını açmıştır. Üzerinde durulması gereken husus, Meclis Grubuna ait olan bu yetkinin, Meclis Grup Başkanına devredilmesi değil, onun tarafından kullanılmasıdır. Parti Meclis Grubu Genel Kurulu, kendisine ait olan Anayasa Mahkemesi'ne iptal davası açması hususunda Grup Başkanını görevlendirmiştir. Bunu yaparken aldığı kararla, "2000 Malî Yılı Bütçe Kanunu'nun bazı maddelerinin" iptali için Grup Başkanına yetki vermiştir. Hangi maddelerin iptalinin isteneceği Grup Başkanına bırakılmıştır. Bu yetkinin verilmesinde, iptali istenen Yasa maddelerinin tek tek belirlenmesinde zorunluluk

bulunmamaktadır. Burada, yetki devri değil, verilen yetkinin kullanılması söz konusudur. Meclis Grubuna ait yetkinin devrinden söz edilemez.

Bir an için Parti Meclisi Genel Kurulu'nun verdiği yetkinin, Yasa'nın belirlediği kurallara uygun olmadığı düşünülse bile, bu noksanlığın 2949 sayılı Yasa'nın 27. maddesi uyarınca ve belirli bir süre verilerek tamamlattırılması yoluna gitmek gerekirdi.

Parti Meclisi Genel Kurulu'nun Grup Başkanına verdiği yetkinin, "belirsiz yetki devri" biçiminde yorumlanarak başvurunun, yetkisizlikten reddine ilişkin çoğunluk kararı, kanunların, kanun hükmünde kararnamelerin ve Meclis İçtüzüğü'nün Anayasal denetiminin yapılacağı genel kuralına da uygunluk arz etmemektedir. Asıl olan belirtilen kuralların Anayasal denetiminin yapılmasıdır. Değişik anlayış ve yorumlarla bu denetimin engellenmemesi gerekmektedir.

Açıkladığımız nedenlerle başvurunun, başvuranın yetkisizliği nedeniyle reddine ilişkin çoğunluk kararına katılmıyoruz.

Başkanvekili Haşim KILIÇ	Üye Samia AKBULUT
Üye Sacit ADALI	Üye Ali HÜNER

Esas Sayısı : 2000/45
Karar Sayısı : 2000/5 (Yürürlüğü Durdurma)
Karar Günü : 5.10.2000

YÜRÜRLÜĞÜ DURDURMA İSTEMİNDE BULUNAN : Anamuhalefet (Fazilet) Partisi Genel Başkanı Mehmet Recai KUTAN

YÜRÜRLÜĞÜ DURDURMA İSTEMİNİN KONUSU : 29.6.2000 günlü, 4588 sayılı "Kamu Kurum ve Kuruluşlarının Teşkilât, Görev ve Yetkilerine İlişkin Konularla Kamu Personeli Arasındaki Ücret Dengesizliklerinin Giderilmesi ve Kamu Malî Yönetiminde Disiplinin Sağlanması İçin Yapılacak Düzenlemeler Hakkında Yetki Kanunu"nun, Anayasa'nın Başlangıç, 2., 6., 7., 11., 87., 91. ve 153. maddelerine aykırılığı nedeniyle iptaline ve yürürlüklerinin durdurulmasına karar verilmesi istemidir.

I- YÜRÜRLÜĞÜ DURDURMA İSTEMİNİN GEREKÇESİ

4588 sayılı Yasa'nın iptali ve yürürlüğü durdurma istemini içeren 18.7.2000 günlü dava dilekçesinde, bu Kanun'un uygulanması ile doğabilecek sakıncaların önlenebilmesi için yürürlüğün durdurulmasına karar verilmesi istenilmiştir.

II- YÜRÜRLÜĞÜN DURDURULMASI İSTEMİNİN İNCELENMESİ

Dava dilekçesi ve ekleri, işin esasına ve yürürlüğün durdurulması istemine ilişkin rapor, iptali istenilen Yasa kurallarıyla dayanılan Anayasa kuralları, bunların gerekçeleri ve öteki yasama belgeleri okunup incelendikten sonra gereği görüşülüp düşünüldü:

4588 sayılı "Kamu Kurum ve Kuruluşlarının Teşkilât, Görev ve Yetkilerine İlişkin Konularla Kamu Personeli Arasındaki Ücret Dengesizliklerinin Giderilmesi ve Kamu Malî Yönetiminde Disiplinin Sağlanması İçin Yapılacak Düzenlemeler Hakkında Yetki Kanunu"nun, iptaline karar verildiğinden, iptal kararının yürürlüğe girmesine kadar bu Kanun'un uygulanması durumunda, daha sonra giderilmesi güç ya da olanaksız durum ve zararların önlenmesi ve iptal kararının sonuçsuz kalmaması için Yasa'nın yürürlüğünün durdurulmasına karar verilmesi gerekmiştir.

III - SONUÇ

29.6.2000 günlü, 4588 sayılı "Kamu Kurum ve Kuruluşlarının Teşkilât, Görev ve Yetkilerine İlişkin Konularla Kamu Personeli Arasındaki Ücret Dengesizliklerinin Giderilmesi ve Kamu Malî Yönetiminde Disiplinin Sağlanması İçin Yapılacak Düzenlemeler Hakkında Yetki Kanunu" 5.10.2000 günlü, Esas. 2000/45, K. 2000/27 sayılı kararla iptal edildiğinden uygulanmasından doğacak ve sonradan giderilmesi olanaksız durumların ve zararların önlenmesi ve iptal kararının sonuçsuz kalmaması için kararın Resmî Gazete'de yayımlanacağı güne kadar Yasa'nın YÜRÜRLÜĞÜNÜN DURDURULMASINA, 5.10.2000 gününde OYBİRLİĞİYLE karar verildi.

Başkanvekili Haşim KILIÇ	Üye Samia AKBULUT	Üye Yalçın ACARGÜN
Üye Sacit ADALI	Üye Ali HÜNER	Üye Fulya KANTARCIOĞLU
Üye Mahir Can ILICAK	Üye Rüştü SÖNMEZ	Üye Ertuğrul ERSOY
Üye Tülay TUĞCU		Üye Ahmet AKYALÇIN

Esas Sayısı : 2000/22
Karar Sayısı : 2000/7
Karar Günü : 11.4.2000

İTİRAZ YOLUNA BAŞVURAN : Bursa 5. Asliye Ceza Mahkemesi

İTİRAZIN KONUSU : 2.7.1964 günlü, 492 sayılı "Harçlar Kanunu"nun 2. maddesinin ikinci fıkrası ile 12. maddesinin birinci fıkrasında yer alan "Hukuk ve ticaret mahkemelerinde ..." ibaresinin Anayasa'nın 10. ve 141. maddelerine aykırılığı savıyla iptali istemidir.

I- İLK İNCELEME

Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 8. maddesi gereğince Haşim KILIÇ, Samia AKBULUT, Yalçın ACARGÜN, Sacit ADALI, Ali HÜNER, Mustafa YAKUPOĞLU, Fulya KANTARCIOĞLU, Mahir Can ILICAK, Rüştü SÖNMEZ, Ertuğrul ERSOY ve Tülay TUĞCU'nun katılmalarıyla 11.4.2000 günü yapılan ilk inceleme toplantısında, dava dosyası ve ekleri, ilk inceleme raporu, iptali istenen Yasa kuralları, dayanılan Anayasa kurallarıyla, bunların gerekçeleri ve öteki yasama belgeleri okunup incelendikten sonra gereği görüşülüp düşünüldü:

Anayasa'nın 152. ve 2949 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'un 28. maddesine göre, mahkemeler bakmakta oldukları davada uygulayacakları yasa ya da kanun hükmünde kararname kurallarını Anayasa'ya aykırı görürler veya taraflardan birinin ileri sürdüğü aykırılık savının ciddî olduğu kanısına varırlarsa o hükmün iptali için Anayasa Mahkemesi'ne başvurmaya yetkilidirler. Ancak bu kurallar uyarınca bir mahkemenin Anayasa Mahkemesi'ne başvurabilmesi için; elinde yöntemince açılmış ve görevine giren bir davanın bulunması ve iptali istenen kuralların da o davada uygulanacak olması gerekmektedir. Uygulanacak yasa kuralları davanın değişik evrelerinde ortaya çıkan sorunların çözümünde veya davayı sonuçlandırmada olumlu ya da olumsuz yönde etki yapacak nitelikte bulunan kurallardır.

İtiraz yoluna başvurulmasına yol açan olayda, Bursa 5. Asliye Ceza Mahkemesi'nde açılan kamu davasının ilk oturumunda "Duruşmadan haberi olmasına rağmen gelmeyen sanıkların ... celse harcı ile cezalandırılmalarına" dair verilen ara kararının, sanıklar

vekilinin itirazını inceleyen Bursa 2. Ağır Ceza Mahkemesi'nce kaldırılması üzerine, Bursa 5. Asliye Ceza Mahkemesi; 492 sayılı Harçlar Kanunu'nun 2. maddesinin birinci fıkrasında, mahkeme ayrımı yapılmaksızın yargı harcı alınacağı hükme bağlanmasına rağmen, maddenin ikinci fıkrasında "ceza mahkemelerinde şahsî hukuka ait hakların hüküm altına alınması halinde de, celse harçları hariç olmak üzere (1) sayılı tarifeye göre harç alınır" hükmü ile istisna getirildiğini, celse harcını tarif eden "Hukuk ve ticaret mahkemelerinde" ibaresi ile başlayan Harçlar Kanunu'nun 12. maddesinin, hukuk mahkemelerinde adaleti hızlandırıp, ceza mahkemelerinde engelleyici düzenleme getirdiğini kabul etmenin mümkün olmadığı, şahsî hakların hüküm altına alındığı hukuk mahkemelerinde süratin engellenmesinin cezalandırılması karşısında, kamuyu ilgilendiren ceza davalarında bu düzenlemenin tersinin düşünülmesinin hukuk mantığıyla açıklanamayacağı gerekçeleriyle, 492 sayılı Harçlar Kanunu'nun 2. maddesinin ikinci fıkrası ile 12. maddesinin birinci fıkrasında yer alan "Hukuk ve ticaret mahkemelerinde" ibaresinin, Anayasa'nın 10. ve 141. maddelerine aykırı olduğunu ileri sürmektedir.

492 sayılı Harçlar Kanunu'nun iptali istenilen kurallarının, itiraz yoluna başvuran Mahkeme'nin bakmakta olduğu ceza davasında uygulanacak kural niteliğinde olup olmadığının saptanması gerekmektedir.

492 sayılı Harçlar Kanunu'nun 2. maddesinin birinci fıkrasında, "Yargı işlemlerinden bu kanuna bağlı (1) sayılı tarifede yazılı olanları, yargı harçlarına tabidir." kuralı yer almaktadır. Bu kurala göre, (1) sayılı tarifede yazılı bulunmayan yargı işlemleri harç konusu dışında kalmaktadır.

492 sayılı Harçlar Kanunu'nun 2. maddesinin ikinci fıkrasında, "Ceza mahkemelerinde şahsi hukuka ait hakların hüküm altına alınması halinde de, celse harçları hariç olmak üzere, (1) sayılı tarifeye göre harç alınır." 12. maddesinin birinci fıkrasında ise, "Hukuk ve ticaret mahkemelerinde celse harcı, muhakeme tarafların talep ve muvafakatleri üzerine talik edilmiş ise taraflardan ve evvelce yapılması mümkün olan bir işlemin yapılmamış olmasından dolayı talik edilmişse, talike sebebiyet veren taraftan alınır." denilmektedir.

Bu kurallara göre, ceza davaları harca tabi değildir. Ancak ceza mahkemelerinde maddî ve/veya manevî tazminata ilişkin olarak şahsi hak istemiyle davaya müdahil olunması ve şahsi hakkın da hüküm

altına alınması halinde; bunlar hukuk mahkemelerinde görülen davalardan içerikleri itibarıyla farklı olmadıklarından, bu tür davalarda "celse harçları hariç" olmak üzere (1) sayılı tarifeye göre nispi harç alınır.

Celse harçları, hukuk ve ticaret davalarıyla, idarî davalarda taraflar veya vekilleri tarafından ertelenmelerine sebebiyet verilen celselerden alınan bir harçtır. Harçlar Kanunu'nun celse harçlarına ilişkin kurallarının ceza davalarında uygulanmasına olanak yoktur.

Açıklanan nedenlerle, Mahkemede bakılmakta olduğu davada, 492 sayılı Harçlar Kanunu'nun 2. maddesinin ikinci fıkrası ile 12. maddesinin birinci fıkrası uygulanacak kural olmadığından, Mahkeme'nin yetkisizliği nedeniyle başvurunun reddi gerekir.

Samia AKBULUT, Fulya KANTARCIOĞLU, Mahir Can ILICAK, Rüştü SÖNMEZ ve Tülay TUĞCU bu gerekçeye katılmamışlardır.

II- SONUÇ

2.7.1964 günlü, 492 sayılı "Harçlar Kanunu"nun 2. maddesinin ikinci fıkrası ile 12. maddesinin birinci fıkrasında yer alan "Hukuk ve ticaret mahkemelerinde..." ibaresi, itiraz başvurusunda bulunan Mahkeme'nin davada uygulayacağı kurallar olmadığından, bunlara ilişkin itirazın mahkemenin yetkisizliği nedeniyle REDDİNE, 11.4.2000 gününde OYBİRLİĞİYLE karar verildi.

Başkanvekili Haşim KILIÇ	Üye Samia AKBULUT	Üye Yalçın ACARGÜN
Üye Sacit ADALI	Üye Ali HÜNER	Üye Mustafa YAKUPOĞLU
Üye Fulya KANTARCIOĞLU	Üye Mahir Can ILICAK	Üye Rüştü SÖNMEZ
Üye Ertuğrul ERSOY		Üye Tülay TUĞCU

DEĞİŞİKOY GEREKÇESİ

Esas Sayısı : 2000/22
Karar Sayısı : 2000/7

İtiraz yoluna başvuran Mahkeme, 492 sayılı Harçlar Kanunu'nun 2. maddesinin "ceza mahkemelerinde şahsi hukuka ait hakların hüküm altına alınması halinde de celse harçları hariç olmak üzere (1) sayılı tarifeye göre harç alınır" biçimindeki ikinci fıkrası ile 12. maddesinin hukuk ve ticaret mahkemelerinde celse harcının alınmasını düzenleyen ilk fıkrasındaki "hukuk ve ticaret mahkemelerinde" sözcüklerinin iptalini istemektedir.

Dava konusu olayda, Asliye Ceza Mahkemesi, 3.2.2000 günlü celsede, duruşmadan haberdar olmalarına karşın gelmeyen sanıkları celse harcı ile cezalandırıp ihzaren celplerine karar vermiştir. Sanıklar vekilinin bu karara itirazını inceleyen Ağır Ceza Mahkemesi, itirazı kabul ederek Asliye Ceza Mahkemesi'nin celse harcı alınmasına ilişkin kararını kaldırmıştır. Bu kararın kaldırılmasından sonra davaya bakan mahkeme, itiraz konusu fıkra ve sözcüklerin iptali için başvurmuştur. Ancak bu kurallar daha önce uygulanıp konuyla ilgili karar verildiğinden mahkemenin celse harçlarına ilişkin kuralları başvuru konusu yapabilmesi için sanıkların, haberdar edildikleri halde gelmedikleri yeni bir durumun ortaya çıkması gerekmektedir.

Bu nedenle, itiraz konusu kuralların Anayasa Mahkemesi'ne başvurulmasına karar verildiği tarihte uygulanma olanağı bulunmadığından, Mahkeme'nin yetkisizliği nedeniyle başvurunun reddi gerektiği düşüncesiyle çoğunluk görüşüne gerekçesi yönünden katılmıyoruz.

Üye	Üye	Üye
Samia AKBULUT	Fulya KANTARCIOĞLU	Mahir Can ILICAK

Üye	Üye
Rüştü SÖNMEZ	Tülay TUĞCU

Esas Sayısı : 1999/2
Karar Sayısı : 2000/8
Karar Günü : 13.4.2000

İTİRAZ YOLUNA BAŞVURAN : İzmir 8. Sulh Ceza Mahkemesi

İTİRAZIN KONUSU : 13.12.1968 günlü, 1072 sayılı "Rulet, Tilt, Langırt ve Benzeri Oyun Alet ve Makinaları Hakkında Kanun"un 2. maddesinin ikinci fıkrasının son tümcesinde yer alan "... bir daha açılmamak üzere..." sözcüklerinin Anayasa'nın 11., 35. ve 38. maddelerine aykırılığı savıyla iptali istemidir.

I- OLAY

Sanığın işlettiği kıraathanede yapılan aramada bulunan tilt makinesi nedeniyle 1072 sayılı Yasa'nın 1. ve 2. maddeleri uyarınca cezalandırılmaları için açılan kamu davasında Yasa'nın 2. maddesinin ikinci fıkrasının son tümcesinde yer alan "... bir daha açılmamak üzere ..." sözcüklerinin Anayasa'ya aykırı olduğu kanısına varan Mahkeme, iptali için başvurmuştur.

II- İTİRAZIN GEREKÇESİ

Başvuru kararının gerekçe bölümü şöyledir :

"Sanık hakkında mahkumiyet hükmü kurulduğunda bu bant ve talihe bağlı jetonla çalıştırılan ve kazınıldığında sigara çıkan kazınılmadığında jetonların işleticiye kaldığı makine ile makinanın konulduğu kahvehane hakkında da sözü edilen yasanın 2/2. maddesi gereğince hüküm verileceği doğaldır.

Oyun makinasının konulduğu kahvehanenin de anılan yasanın 2/2. maddesinin son cümlesine göre yani (bu gibi oyun oynanan yerler bir daha açılmamak üzere kapatırılır) hükmüne göre bir daha açılmamak üzere kapatılmasına karar verileceği doğaldır.

Bu kararın kesinleşmesi halinde bu kahvehane bir daha açılmamak üzere kapatılacaktır. Bir daha açılmama durumu yukarıda belirtildiği üzere T.C. Anayasasının 11/2. maddesinde belirtilen (kanunlar anayasaya aykırı olamaz) hükmüne aykırıdır.

Keza; bir daha açılmamak üzere kapatılma keyfiyeti T.C. Anayasasının 35. maddesi ile teminat altına alınmış, mülkiyet hakkının özüne de aykırıdır.

Zira; kanun oyun oynanan yerin malikinin kiracı mı, mal sahibimi intifa hakkı sahibimi olduğunu aramadan (bir daha açılmamak üzere) deyimini kullanmak suretiyle kime ait olursa olsun bu yerin bir daha açılmamak üzere kapatılacağını öngörmektedir. Kahvehaneyi işleten kişinin diğer bir anlatımla suçu işleyen kişinin mülkiyet hakkı sahibi olmayan örneğin kiracı ya da intifa hakkı sahibi olan bir kimse tarafından işletilmesi halinde dahi bu yer bir daha açılmamak üzere kapatılacaktır. Mülkiyet sahibi bu yer bir daha açılmamak üzere kapatılacağı için bu yeri bir daha kendisi hiç bir şekilde açıp işletemeyeceği gibi kiraya da veremeyecek, devamlı kapalı tutulacak, böylece mülkiyet hakkından yararlanamayacaktır. Mülkiyet hakkından yararlanamadığı halde o yerin emlak vergisi ve diğer kanuni hükümlülüklerini yerine getirmeye devam edecektir, yani; bir yandan malik olacak yasaların kendisine yüklediği vergi vs. katlanacak öte yandan bu yeri bir daha açamayacağı için kendisi işletemeyecek, tahsisini değiştiremeyecek, başkasına kiraya veremeyecek duruma düşecektir. Bu durumda, Anayasanın 35. maddesindeki mülkiyet hakkı Anayasaya aykırı bir şekilde kısıtlanmış olacaktır ve mülkiyet hakkının böylece dolaylı olarak özüne dokunulmuş olacaktır.

Öte yandan; sözü edilen deyimler T.C. Anayasasının 38. maddesinin 6. fıkrasına da aykırıdır, sözü edilen 6. fıkrada ceza sorumluluğu şahsidir ilkesi bulunmaktadır. Cezalardaki bu şahsilik ilkesi Anayasanın hükmü olmakla beraber evrensel ceza hukukunun da bir ilkesidir. Olayımızda kahvehaneyi işletenin mal sahibi olmama durumunda yani kiracı intifa hakkı sahibi gibi kişiler olması durumunda onların işlediği suçtan dolayı malikte cezalandırılmak durumundadır. Yani kiracının oyun aletini kahvehanede bulundurması keza intifa hakkı sahibinin oyun aletini kahvehanede bulundurması durumunda suç işlemiş olacağından onları bu fiilinden dolayı kahvehane bir daha açılmamak üzere kapatılacağı için mal sahibi de dolaylı olarak cezalandırılmış durumuna düşecektir. Böylece başkasının fiilinden mal sahibi de sorumlu tutulmuş olacak cezaların şahsiliği ilkesi bu şekilde ihlal edilmiş olacaktır.

Sözü edilen ibare Anayasanın 38/7. md.ne de aykırıdır, zira; Anayasanın 38/7. maddesinde (genel müsadere cezası verilemez) hükmü bulunmaktadır. Olayımızda başkasının işlediği suç nedeni ile kahvehanenin bir daha açılmamak üzere kapatılmasına karar verilmiş

olmasına göre mal sahibinin haberi dahi olmadan üçüncü kişinin fiilinden dolayı bir nevi kahvehane müsadere edilmekte bir daha mal sahibinin bu yeri açamaması işletememesi ve mülkiyet hakkından yararlanamaması sonucu doğmaktadır.

Gerek açıklanan bu nedenlerle ve gerekse yüksek mahkemenizce görülecek başka nedenler karşısında 1072 sayılı (Rulet, tilt, langırt vb. alet ve makinalar) hakkındaki kanunun 2/2. maddesinin son cümlesindeki (bir daha açılmamak üzere) deyimlerinin Anayasaya aykırı olduğuna ve sözü edilen bu deyimlerinin iptaline karar verilmesi arzı ile dava dosyası örneği ilişikte sunulmuş olup, gereği takdirlerinize arz olunur."

III- YASA METİNLERİ

A- İtiraz Konusu Yasa Kuralı

13.12.1968 günlü, 1072 sayılı Rulet, Tilt, Langırt ve Benzeri Oyun Alet ve Makinaları Hakkında Kanun'un iptali istenen sözcükleri içeren 2. maddesi şöyledir :

"Madde 2- Bu kanuna aykırı hareket edenler bir yıldan aşağı olmamak üzere hapis ve 1 000 liradan 5 000 liraya kadar ağır para cezasına mahkûm edilirler. Tekerrürü halinde cezalar bir misli artırılır.

Ele geçirilen alet, makina ve bunların çalıştırılmasına yarayan tesisat ve paralar zapt ve müsadere edilir. Bu gibi oyun oynanan yerler bir daha açılmamak üzere kapatılır.

Bu suçlardan mahkûm olanların cezaları tecil edilmez."

B- Dayanılan Anayasa Kuralları

İtiraz gerekçesinde dayanılan Anayasa kuralları şunlardır :

1- "MADDE 11.- Anayasa hükümleri, yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını ve diğer kuruluş ve kişileri bağlayan temel hukuk kurallarıdır.

Kanunlar Anayasaya aykırı olamaz."

2- "MADDE 35.- Herkes, mülkiyet ve miras haklarına sahiptir.

Bu haklar, ancak kamu yararı amacıyla , kanunla sınırlanabilir.

Mülkiyet hakkının kullanılması toplum yararına aykırı olamaz.**”**

3- “MADDE 38.- Kimse, işlendiği zaman yürürlükte bulunan kanunun suç saymadığı bir fiilden dolayı cezalandırılamaz; kimseye suçu işlediği zaman kanunda o suç için konulmuş olan cezadan daha ağır bir ceza verilemez.

Suç ve ceza zamanaşımı ile ceza mahkûmiyetinin sonuçları konusunda da yukarıdaki fıkra uygulanır.

Ceza ve ceza yerine geçen güvenlik tedbirleri ancak kanunla konulur.

Suçluluğu hükmen sabit oluncaya kadar, kimse suçlu sayılamaz.

Hiç kimse kendisini ve kanunda gösterilen yakınlarını suçlayan bir beyanda bulunmaya veya bu yolda delil göstermeye zorlanamaz.

Ceza sorumluluğu şahsîdir.

Genel müsadere cezası verilemez.

İdare, kişi hürriyetinin kısıtlanması sonucunu doğuran bir müeyyide uygulayamaz. Silahlı Kuvvetlerin iç düzeni bakımından bu hükme kanunla istisnalar getirilebilir.

Vatandaş, suç sebebiyle yabancı bir ülkeye geri verilemez.**”**

IV- İLK İNCELEME

Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü’nün 8. maddesi gereğince Ahmet Necdet SEZER, Güven DİNÇER, Samia AKBULUT, Yalçın ACARGÜN, Mustafa BUMİN, Sacit ADALI, Ali HÜNER, Lütfi F. TUNCEL, Fulya KANTARCIOĞLU, Mahir Can ILICAK ve Rüştü SÖZMEZ’in katılmalarıyla 12.1.1999 günü yapılan ilk inceleme toplantısında, dosyada eksiklik bulunmadığından işin esasının incelenmesine oybirliğiyle karar verilmiştir.

V- ESASIN İNCELENMESİ

Başvuru kararı ve ekleri, işin esasına ilişkin rapor, Anayasa'ya aykırılığı öne sürülen Yasa kuralı ve aykırılık savına dayanak yapılan Anayasa kuralları ile bunların gerekçeleri ve öteki yasama belgeleri okunup incelendikten sonra gereği görüşülüp düşünüldü:

A- İtiraz Konusu Kuralın Anlam ve Kapsamı

2559 sayılı Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu'nun 7. maddesinde, otel, gazino, kahve, içki yerleri, bar, tiyatro, sinema, hamam ve plaj gibi umuma mahsus yerlerin o yerin en büyük mülkiye amirinin vereceği izinle açılabileceği, 8. maddesinde kumar oynanan, umumi ve umuma açık yerlerin, polisce Yasa'da belirlenen süreler içinde kapatılabileceği veya faaliyetten men edileceği, kapatmayı veya faaliyetten men'i gerektiren sebepler adli kovuşturmayı da gerektiriyorsa soruşturma evrakının derhal adliyeye verileceği belirtilmektedir. Bu hükümlerle koşut olarak, 1072 sayılı Yasa'nın 1. maddesinde, "Türk Ceza Kanununun 567 nci maddesinin kapsamı dışında kalsa bile umuma mahsus veya umuma açık yerlerde her ne ad altında olursa olsun kazanç kasdiyle oynanmasa dahi rulet, tilt, langırt ve benzeri baht ve talihe bağlı veya maharet isteyen, otomatik, yarı otomatik el veya ayakla kullanılan oyun alet veya makinaları ile benzerlerini bulundurmak veya çalıştırmak veya yurda sokmak yahut imal etmek yasaktır..." 2. maddesinde de, "Bu kanuna aykırı hareket edenler bir yıldan aşağı olmamak üzere hapis ve 1 000 liradan 5 000 liraya kadar ağır para cezasına mahkûm edilirler. Tekerrürü halinde cezalar bir misli artırılır. Ele geçirilen alet, makina ve bunların çalıştırılmasına yarayan tesisat ve paralar zapt ve müsadere edilir. Bu gibi oyun oynanan yerler bir daha açılmamak üzere kapatılır. Bu suçlardan mahkûm olanların cezaları tecil edilmez" denilmektedir.

Bu durumda Yasa'nın 2. maddesinin birinci fıkrası uyarınca mahkûmiyetine karar verilen kişilerin işlettikleri işyerleri, ikinci fıkrası uyarınca bir daha açılmamak üzere kapatılacaktır. Bu hükme göre, mahkumiyetine karar verilen kişinin o işyeri için aldığı ruhsatta belirlenen faaliyeti nedeniyle kapatılan işyeri aynı faaliyete ilişkin olarak bir daha açılmayacaktır.

B- Anayasa'ya Aykırılık Sorunu

İtiraz yoluna başvuran Mahkeme, "bir daha açılmamak üzere" kapatılan işyerinin kiralık olması halinde işyerinin bulunduğu binanın

bir nevi müsadere edildiğini, böylece mal sahibinin de cezalandırıldığını, bunun Anayasa'nın 11. maddesinde yer alan Anayasa'nın üstünlüğü, 35. maddesindeki mülkiyet hakkı ve 38. maddesinde düzenlenen suç ve cezalara ilişkin esaslara aykırı olduğunu ileri sürmüştür.

Anayasanın suç ve cezalara ilişkin esaslar başlıklı 38. maddesi;

"Kimse, işlendiği zaman yürürlükte bulunan kanunun suç saymadığı bir fiilden dolayı cezalandırılamaz; kimseye suçu işlediği zaman kanunda o suç için konulmuş olan cezadan daha ağır bir ceza verilemez.

Suç ve ceza zamanaşımı ile ceza mahkûmiyetinin sonuçları konusunda da yukarıdaki fıkra uygulanır.

Ceza ve ceza yerine geçen güvenlik tedbirleri ancak kanunla konulur.

Suçluluğu hükmen sabit oluncaya kadar, kimse suçlu sayılamaz.

Hiç kimse kendisini ve kanunda gösterilen yakınlarını suçlayan bir beyanda bulunmaya veya bu yolda delil göstermeye zorlanamaz.

Ceza sorumluluğu şahsîdir.

Genel müsadere cezası verilemez.

İdare, kişi hürriyetinin kısıtlanması sonucunu doğuran bir müeyyide uygulayamaz. Silahlı Kuvvetlerin iç düzeni bakımından bu hükme kanunla istisnalar getirilebilir.

Vatandaş suç sebebiyle yabancı bir ülkeye geri verilemez." hükümlerini içermektedir.

Yasakoyucu, Anayasa'nın 38. maddesindeki ilkeleri gözeterek hangi eylemlerin suç sayılacağını ve bu suçlara ne miktar ve ne çeşit ceza verileceğini, hangi cezaların nasıl uygulanacağını saptayabilir. Bu konuda, Yasakoyucu, kuşkusuz Anayasa kuralları, ceza hukuku ilkeleri ve toplum yaşantısının zorunlulukları ve kamu yararı gibi nedenlerle değerlendirme yetkisini kullanacaktır.

Bu bağlamda bir işyeri sahibinin rulet, tilt, langırt ve benzeri alet ve makineleri bulundurup çalıştırması ya da bunları ithal etmesi, oynanması yasak olan, alışkanlık yaparak toplumda ve ailelerde birçok olumsuzluklar doğuran şans oyunlarının yaygınlaşmasına neden olacağından yasa koyucunun itiraz konusu kuralla bu tür fiilleri suç sayarak cezalandırması, işyerinin bir daha açılmamak üzere kapatılmasını öngörmesi, bu fiillerin önlenmesi konusunda gösterdiği özenin sonucudur. 1072 sayılı Yasa'nın iptali istenen 2. maddesinin ikinci fıkrası, şans oyunu oynatan kişinin çalışma ruhsatında belirtilen işin görüldüğü işyerinin aynı işi sürdürmek için bir daha açılmamak üzere kapatılmasına yönelik olup, fail dışındaki kişilere ceza verilmesi veya suçla ilgisi bulunmayan bütün mal varlığına el konulması ya da kullanımının engellenmesi gibi bir sonuç doğurmayacağından ceza sorumluluğunun şahsiliği ilkesine aykırı bulunmadığı gibi genel müsadere cezası olarak da nitelendirilemez.

Belirtilen nedenlerle, kural Anayasa'nın 38. maddesine aykırı değildir.

İtiraz konusu kuralın Anayasa'nın 11/2 ve 35. maddeleriyle ilgisi görülmemiştir.

VI- SONUÇ

13.12.1968 günlü, 1072 sayılı "Rulet, Tilt, Langırt ve Benzeri Oyun Alet ve Makinaları Hakkında Kanun"un 2. maddesinin ikinci fıkrasının son tümcesinde yer alan "...bir daha açılmamak üzere..." sözcüklerinin Anayasa'ya aykırı olmadığına ve itirazın REDDİNE, 13.4.2000 gününde OYBİRLİĞİYLE karar verildi.

Başkanvekili Haşim KILIÇ	Üye Mustafa BUMİN	Üye Sacit ADALI
Üye Ali HÜNER	Üye Mustafa YAKUPOĞLU	Üye Fulya KANTARCIOĞLU
Üye Aysel PEKİNER	Üye Mahir Can ILICAK	Üye Rüştü SÖNMEZ
Üye Ertuğrul ERSOY		Üye Tülay TUĞCU

Esas Sayısı : 1999/45
Karar Sayısı : 2000/9
Karar Günü : 13.4.2000

İTİRAZ YOLUNA BAŞVURAN : Erzurum İdare Mahkemesi

İTİRAZIN KONUSU : 27.6.1989 günlü, 375 sayılı "657 sayılı Devlet Memurları Kanunu, 926 sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri Personel Kanunu, 2802 sayılı Hakimler ve Savcılar Kanunu, 2914 sayılı Yükseköğretim Personel Kanunu, 5434 sayılı T.C. Emekli Sandığı Kanunu ile Diğer Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması, Devlet Memurları ve Diğer Kamu Görevlilerine Memuriyet Taban Aylığı ve Kıdem Aylığı ile Ek Tazminat Ödenmesi Hakkında Kanun Hükmünde Kararname"nin 28. maddesinin, 7.11.1996 günlü, 4206 sayılı Kanunla değiştirilen (A) fıkrasının, Anayasa'nın 10. ve 18. maddelerine aykırılığı savıyla iptali istemidir.

I- OLAY

Çarşı ve mahalle bekçisi olan davacının, emniyet mensuplarına ödenen operasyon tazminatından yararlanmak için yaptığı başvurunun reddine ilişkin işlemin iptali istemiyle açtığı davada, Anayasa'ya aykırılık savının ciddi olduğu kanısına varan Mahkeme, 375 sayılı Kanun Hükmünde Kararname'nin 28. maddesinin değişik (A) fıkrasının iptali için başvurmuştur.

II- İTİRAZIN GEREKÇESİ

Başvuru kararının gerekçe bölümü şöyledir :

"Dava dosyasının incelenmesinden, çarşı ve mahalle bekçisi olarak görev yapan davacının, emniyet mensuplarına ödenen operasyon tazminatından yararlanmak amacıyla 5.5.1999 gününde idareye başvuruda bulunduğu, idarece ise, operasyon tazminatlarının, 375 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin 28. maddesinin (A) fıkrası uyarınca Emniyet Hizmetleri sınıfı kadrolarında bulunanlar ile sözleşmeli uçuş personeline ödenmesinin öngörüldüğü ve çarşı ve mahalle bekçilerinin hizmet sınıflarının Yardımcı Hizmetler sınıfı olduğu gerekçeleriyle dava konusu 24.5.1999 günlü işlemle reddedildiği; davanın, belirtilen işlemin iptali istemi ile 375 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin 28. maddesinin (A) fıkrasının Anayasa'ya aykırı olduğu iddiasıyla açıldığı anlaşılmıştır.

772 sayılı Çarşı ve Mahalle Bekçileri Kanununa göre çarşı ve mahalle bekçilerine, sanık yakalamak, bir kimsenin can, mal ve ırzına saldırma ve tehditleri önlemek, saldıranları yakalamak, kamu düzen ve güvenini bozacak mahiyetteki gösteri, yürüyüş ve karışıklıkların yapılmasına karşı önleyici tedbirleri almak, uyuşturucu madde yapılan, satılan veya kullanılan yerlere, kumar oynanan yerlere, mıntıkası dahilinde fuhuş yapanlara karşı önleyici tedbirler almak, yolda hastalanan, kazaya uğrayan, düşüp kalan ve genel durumu itibariyle yardıma muhtaç olanlara yardım etmek gibi görevler verilmiştir. Bu görevlerin, 2559 sayılı Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu ile polise verilen görevlerle benzer nitelik taşıdığı açıktır. Buna paralel olarak çarşı ve mahalle bekçileri, Emniyet Teşkilatı içerisinde bir birimi oluşturmakta ve fiili olarak polislerle aynı risk ve güçlükler içerisinde görev yapmaktadırlar.

Hal böyle olunca, çarşı ve mahalle bekçilerinin de, görev mahallerinin özelliği, görevlerinin önem ve güçlüğü dikkate alınarak, emniyet mensuplarına ödenen operasyon tazminatından yararlandırılmaları, Anayasanın eşitlik ilkesi gereğidir.

Bu durumda, 375 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin 28. maddesinin (A) fıkrasının, T.C. Anayasasının 10. ve 18. maddelerine aykırı olduğu kanaatine varılmıştır.

Açıklanan nedenlerle, davacının, 375 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin 28. maddesinin (A) fıkrasının Anayasa'ya aykırılığı iddiası Mahkememizce ciddi bulunduğundan, 2949 sayılı Kanunun 28. maddesi uyarınca ... dosyanın Anayasa Mahkemesi'ne gönderilmesine ... gününde oybirliğiyle karar verildi."

III- YASA METİNLERİ

A- İtiraz Konusu Kural

27.6.1989 günlü ve 375 sayılı, Kanun Hükmünde Kararname"nin iptali istenilen 28. maddesinin değişik (A) fıkrası şöyledir:

"A) Sıkıyönetim veya olağanüstü hal ilan edilen bölgeler veya Millî Savunma ve İçişleri Bakanlıklarınca müştereken belirlenecek kritik yörelerde özel harekât ve operasyon timi olarak görev yapan; Emniyet Genel Müdürlüğü emniyet hizmetleri sınıfı kadrolarında bulunanlar ile sözleşmeli uçuş personeline, subay, astsubay, uzman

jandarma ve uzman erbaşlara ve operasyonları fiilen sevk ve idare eden karargâh ve bürolardan bu fıkra uyarınca alınacak Başbakan onayında belirtilenlerde görevlendirilen personele 9000, erbaş ve erlere 4500 gösterge rakamının memur aylıklarına uygulanan katsayı ile çarpımı sonucu bulunacak aylık tutarı geçmemek üzere, fiilen görev yapıldığı sürece ve bu süre ile orantılı olarak ek tazminat, (B) fıkrasında yer alan tazminata ilave olarak ayrıca ödenir.

Tazminat ödenecek yerleşim birimleri, aylık veya günlük olarak ödenecek tazminat miktarları, tazminatın ödenme usul ve esasları, hangi hallerde kesileceği Millî Savunma ve İçişleri Bakanlarının müşterek teklifi, Maliye Bakanlığının görüşü üzerine Başbakan onayı ile tespit edilir.

Bu görevler nedeniyle meydana gelen sakatlık ve yaralanmalarda tedavi süresince, hastalanmalarda ise hastanede geçen tedavi süresince (yedeksubay, erbaş ve erler terhis edilseler bile) fiilen görev yapma koşulu aranmaksızın ödeme yapılmaya devam edilir. Ancak bu hallerdeki ödemeler hiçbir şekilde 12 ayı geçemez ve 3.11.1980 tarihli ve 2330 sayılı Kanun ile 28.2.1982 tarihli ve 2629 sayılı Kanun uyarınca ödenecek tazminat konusunda avans verilmesi dışında kesin bir işlem yapılması halinde de sona erer.

Devletin aktif istihbarat görevlilerinden bu yerleşim birimlerinde emniyet ve asayişe yönelik olarak fiilen aktif istihbarat görevi yapanlar hakkında da görevin risk ve zorluğuna göre bu fıkra hükümleri uygulanır. Bunlara ödenecek ek tazminat miktarı emsali personele yapılan ödemeyi geçmemek üzere doğrudan Başbakanca belirlenir.

Bu tazminat kapsam dahilinde fiilen görev yapılan sürelere göre hesaplanır ve ay sonunda ödenir."

B- Dayanılan Anayasa Kuralları

İtiraz başvurusunda dayanılan Anayasa kuralları şunlardır :

1- "MADDE 10.- Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefî inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir.

Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınamaz.

Devlet organları ve idare makamları bütün işlemlerinde kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorundadırlar."

2- "MADDE 18.- Hiç kimse zorla çalıştırılamaz. Angarya yasaktır.

Şekil ve şartları kanunla düzenlenmek üzere hükümlülük veya tutukluluk süreleri içindeki çalıştırmalar; olağanüstü hallerde vatandaşlardan istenecek hizmetler; ülke ihtiyaçlarının zorunlu kıldığı alanlarda öngörülen vatandaşlık ödevi niteliğindeki beden ve fikir çalışmaları, zorla çalıştırma sayılmaz."

IV- İLK İNCELEME

Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 8. maddesi gereğince, Ahmet Necdet SEZER, Haşim KILIÇ, Yalçın ACARGÜN, Mustafa BUMİN, Sacit ADALI, Ali HÜNER, Mustafa YAKUPOĞLU, Fulya KANTARCIOĞLU, Aysel PEKİNER, Mahir Can ILICAK ve Rüştü SÖNMEZ'in katılmalarıyla 16.11.1999 günü yapılan ilk inceleme toplantısında, dosyada eksiklik bulunmadığından işin esasının incelenmesine, sınırlama sorununun esas inceleme evresinde ele alınmasına, oybirliğiyle karar verilmiştir.

V- ESASIN İNCELENMESİ

Başvuru kararı ve ekleri, işin esasına ilişkin rapor, iptali istenilen yasa kuralı, dayanılan Anayasa kurallarıyla bunların gerekçeleri ve öteki yasama belgeleri okunup incelendikten sonra gereği görüşülüp düşünüldü:

A- Sınırlama Sorunu

Anayasa'nın 152. ve 2949 sayılı Yasa'nın 28. maddesine göre Anayasa Mahkemesi'ne itiraz yoluyla yapılacak başvurular, itiraz yoluna başvuran Mahkeme'nin bakmakta olduğu davada uygulayacağı yasa kuralları ile sınırlıdır.

Dava, çarşı ve mahalle bekçilerinin emniyet mensuplarına ödenen operasyon tazminatından yararlandırılmalarına ilişkin olduğundan esas incelemenin, "Emniyet Genel Müdürlüğü Yardımcı

Hizmetler sınıfında bulunanlar" yönünden yapılmasına, 13.4.2000 gününde oybirliğiyle karar verilmiştir.

B- İtiraz Konusu Kuralın Anlam ve Kapsamı

657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'nda, "bu Kanuna tabi kurumlarda görevlendirilen memurlara hizmetlerinin karşılığında kadroya dayanılarak ay itibariyle ödenen para" aylık olarak tanımlanmıştır. Yasa'da belirtilen koşulları taşıyan Devlet memurlarına "zam ve tazminat" olarak nitelendirilen parasal haklar verilmek suretiyle de ekonomik yönden güçlendirilmeleri amaçlanmıştır. Yasa'da öngörülen zam ve tazminatlar memurların sınıf ve unvanları esas alınarak saptanmış iken ülkemiz coğrafyasının özellikleri ile terör yüzünden olağanüstü yönetim usullerinin uygulanması nedeniyle bu yörelerde görev yapan kimi memurların aylıklarına da bu nedenle zam ve tazminat ödenilmesi kabul edilmiştir.

İptali istenilen 375 sayılı Kanun Hükmünde Kararname'nin değişik 28. maddesinin (A) fıkrası 7.11.1996 tarihli ve 4206 sayılı Yasa ile yeniden değiştirilerek "sıkıyönetim veya olağanüstü hal ilan edilen bölgeler veya Milli Savunma ve İçişleri Bakanlıklarınca müştereken belirlenecek kritik yörelerde özel harekât ve operasyon timi olarak görev yapan Emniyet Genel Müdürlüğü emniyet hizmetleri sınıfı kadrolarında bulunanlar ile ... gösterge rakamının memur aylıklarına uygulanan katsayı ile çarpımı sonucu bulunacak aylık tutarı geçmemek üzere, fiilen görev yapıldığı sürece ve bu süre ile orantılı olarak ek tazminat (B) fıkrasında yer alan tazminata ilâve olarak ayrıca ödenir" kuralı getirilmiştir.

Ek Tazminat ilk kez yasalaştırılırken gerekçede, teröre karşı sürdürülen mücadelede ... emniyet teşkilatında profesyonel personel istihdamına gereksinme duyulduğundan yasal düzenlemeler yapılmış ise de, malî konulardaki yetersizliklerin amaçlanan düzeydeki personelin istihdamına yeterli olmadığı görüldüğünden "güven ve asayişin sağlanmasında çok zor ve riskli görevleri en kötü arazi şartlarında icra eden, çok ağır koşullar altında bu mücadeleyi sürdüren komando birlikleri, timler ve diğer teşkilâtlarda görev yapan personelin malî yönden iyileştirilmesi ve aynı koşullara maruz kalmayan diğer personele göre hakkaniyete uygun bir tazminat ödenmesi amaçlanmaktadır" denilmiştir.

C- Anayasa'ya Aykırılık Sorunu

Başvuru kararında, 772 sayılı Çarşı ve Mahalle Bekçileri Kanunu'na göre çarşı ve mahalle bekçilerine verilen görevlerin, 2559 sayılı Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu ile polise verilen görevlere benzediği, emniyet teşkilâtı içindeki bir birimi oluşturan çarşı ve mahalle bekçileri de görevlerini yaparken polislerin karşılaştığı tehlike ve güçlükler içinde bulunduklarından emniyet mensuplarına ödenen operasyon tazminatından yararlandırılmamalarına ilişkin kuralın Anayasa'nın 10. ve 18. maddelerine aykırı olduğu ileri sürülmüştür.

Anayasa'nın 10. maddesinde, "Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefî inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir.

Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınamaz.

Devlet organları ve idare makamları bütün işlemlerinde kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorundadırlar."

denilmektedir.

"Yasa önünde eşitlik ilkesi" hukuksal durumları aynı olanlar için söz konusudur. Bu ilke ile eylemli değil hukuksal eşitlik öngörülmektedir. Eşitlik ilkesinin amacı, aynı durumda bulunan kişilerin yasalarca aynı işleme bağlı tutulmalarını sağlamak ve kişilere yasa karşısında ayırım yapılmasını ve ayrıcalık tanınmasını önlemektir. Bu ilkeyle, aynı durumda bulunan kimi kişi ve topluluklara ayrı kurallar uygulanarak yasa karşısında eşitliğin çiğnenmesi yasaklanmıştır. Yasa önünde eşitlik, herkesin her yönden aynı kurallara bağlı tutulacağı anlamına gelmez. Durum ve konumlarındaki özellikler, kimi kişiler ya da topluluklar için değişik kuralları gerekli kılabilir. Aynı hukuksal durumlar aynı, ayrı hukuksal durumlar farklı kurallara bağlı tutulursa Anayasa'nın öngördüğü eşitlik ilkesi çiğnenmiş olmaz.

14.7.1965 günlü ve 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'nun 3. maddesinde, bu Kanun'un dayandığı temel ilkelerin sınıflandırma, kariyer ve liyakat olduğu belirtilmiş, Yasa'nın değişik 36. maddesinde ise, bu Kanun'a tabi kurumlarda çalıştırılan memurların on hizmet sınıfına ayrılmaları kabul edilmiştir. Maddenin "yardımcı hizmetler sınıfı" başlıklı değişik VIII. bendinde, "çarşı ve mahallelerde koruma ve muhafaza hizmetleri gibi ana hizmetlere yardımcı mahiyetteki

görevlerde bulunanlar...” denilerek çarşı ve mahalle bekçileri yardımcı hizmetler kapsamına alınmıştır.

Emniyet hizmetleri sınıfı da, maddenin değişik VII. bendinde, “bu sınıf, özel kanunlarına göre polis, komiser muavini, komiser, başkomiser, emniyet müfettişi, polis müfettişi, emniyet amiri ve emniyet müdürü ve emniyet müdürü sıfatını kazanmış emniyet mensubu memurları kapsar.” nitelemesi yapılarak tanımlanmıştır.

İtiraz konusu değişik 28. maddenin (A) fıkrası ile, sıkıyönetim veya olağanüstü hal ilan edilen bölgeler ve Millî Savunma ve İçişleri Bakanlıklarınca müştereken belirlenecek kritik yörelerde özel harekât ve operasyon timi olarak görev yapan, Emniyet Genel Müdürlüğü emniyet hizmetleri sınıfı kadrolarında bulunanlar ... için ayrıca ek tazminat ödenmesi kabul edilmiştir.

Devlet Memurları Kanunu’na göre, çarşı ve mahallelerde koruma ve muhafaza hizmetleri gibi ana hizmetlere yardımcı nitelikte görevlerde bulunan ve yardımcı hizmetler sınıfında yer alan çarşı ve mahalle bekçileri, “Emniyet Genel Müdürlüğü emniyet hizmetleri sınıfı kadrolarında” bulunanlarla aynı hukuksal konumda değildir.

Bu nedenle kural, Anayasa’nın 10. maddesindeki eşitlik ilkesine aykırı bulunmamaktadır. İtirazın reddi gerekir.

İtiraz konusu kuralın Anayasa’nın 18. maddesi ile ilgisi görülmemiştir.

VI- SONUÇ

27.6.1989 günlü, 375 sayılı “657 sayılı Devlet Memurları Kanunu, 926 sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri Personel Kanunu, 2802 sayılı Hakimler ve Savcılar Kanunu, 2914 sayılı Yükseköğretim Personel Kanunu, 5434 sayılı T.C. Emekli Sandığı Kanunu ile Diğer Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması, Devlet Memurları ve Diğer Kamu Görevlilerine Memuriyet Taban Aylığı ve Kıdem Aylığı ile Ek Tazminat Ödenmesi Hakkında Kanun Hükmünde Kararname”nin 28. maddesinin 4206 sayılı Yasa ile değiştirilen (A) fıkrasının, “Emniyet Genel Müdürlüğü Yardımcı Hizmetler sınıfında bulunanlar” yönünden Anayasa’ya aykırı olmadığına ve itirazın REDDİNE, 13.4.2000 gününde OYBİRLİĞİYLE karar verildi.

Başkanvekili Haşim KILIÇ	Üye Mustafa BUMİN	Üye Sacit ADALI
Üye Ali HÜNER	Üye Mustafa YAKUPOĞLU	Üye Fulya KANTARCIOĞLU
Üye Aysel PEKİNER	Üye Mahir Can ILICAK	Üye Rüştü SÖNMEZ
Üye Ertuğrul ERSOY		Üye Tülay TUĞCU

Esas Sayısı : 2000/37
Karar Sayısı : 2000/14
Karar Günü : 15.6.2000

İTİRAZ YOLUNA BAŞVURAN : Van İdare Mahkemesi

İTİRAZIN KONUSU : 22.7.1981 günlü, 2495 sayılı "Bazı Kurum ve Kuruluşların Korunması ve Güvenliklerinin Sağlanması Hakkında Kanun"un 16. maddesinin birinci fıkrasının (h) bendinin, Anayasa'nın 10., 67., 68. ve 70. maddelerine aykırılığı savıyla iptali istemidir.

I- OLAY

TEDAŞ'ta koruma ve güvenlik görevlisi olarak görev yapan davacının siyasî bir partide parti üyesi olduğunun saptanması nedeniyle görevine son verilmesine ilişkin işlemin iptali istemiyle açılan davada, 2495 sayılı Yasa'nın 16. maddesinin birinci fıkrasının (h) bendini Anayasa'ya aykırı gören Mahkeme, kuralın iptali için doğrudan başvurmuştur.

II- YASA METİNLERİ

2495 sayılı Yasa'nın itiraz konusu (h) bendini de içeren 16. maddesi şöyledir :

"Madde 16 - Özel güvenlik teşkilâtında çalıştırılacak personelde aşağıdaki şartlar aranır:

a) Türk vatandaşı olmak,

b) En az ortaokul mezunu bulunmak,

c) Muvazzaf askerlik hizmetini tamamlamış olmak,

d) Ağır hapis veya taksirli suçlar hariç olmak üzere altı aydan fazla hapis yahut affa uğramış olsa bile zimmet, ihtilas, irtikap, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtekârlık, emniyeti suiistimal, dolanlı iflas gibi yüz kızartıcı bir fiilden dolayı hükümlü bulunmamak,

e) Kamu haklarından kısıtlı olmamak,

f) Yasa dışı ideolojik amaçlı faaliyetlere, anarşi ve terör eylemlerine herhangi bir suretle karışmamış veya katılmamış olmak,

g) Görevini yapmasına engel olabilecek vücut veya akıl hastalığı veya vücut sakatlığı ile özürlü bulunmamak,

h) Yapılacak soruşturma sonucu, başvurma tarihine göre son beş yıl içinde herhangi bir siyasi partiye üye olmamak veya siyasi partinin organları veya bağlı kuruluşlarına görev yapmamış bulunmak.

Yukarıdaki şartları haiz olanlar için, daha önce güvenlik hizmetlerinde çalışmış olmak göreve alınmada tercih sebebi sayılır."

III- İLK İNCELEME

Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 8. maddesi uyarınca yapılan ilk inceleme toplantısında, ilk inceleme raporu, dava dosyası ve ekleri, iptali istenilen yasa hükmü ve ilgili Anayasa kuralları ile bunların gerekçeleri ve öbür yasama belgeleri okunup incelendikten sonra gereği görüşülüp düşünüldü:

22.7.1981 gününde kabul edilip, 24.7.1981 günlü Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 2495 sayılı "Bazı Kurum ve Kuruluşların Korunması ve Güvenliklerinin Sağlanması Hakkında Kanunun 16. maddesinin birinci fıkrasının (h) bendinde daha sonra herhangi bir değişiklik yapılmamıştır.

Anayasa'nın Geçici 15. maddesinde, "12 Eylül 1980 tarihinden, ilk genel seçimler sonucu toplanacak Türkiye Büyük Millet Meclisinin Başkanlık Divanını oluşturuncaya kadar geçecek süre içinde, yasama ve yürütme yetkilerini Türk milleti adına kullanan, 2356 sayılı Kanunla kurulu Millî Güvenlik Konseyinin, bu Konseyin yönetimi döneminde kurulmuş hükümetlerin, 2485 sayılı Kurucu Meclis Hakkında Kanunla görev ifa eden Danışma Meclisinin her türlü karar ve tasarruflarından dolayı haklarında cezaî, malî veya hukukî sorumluluk iddiası ileri sürülemez ve bu maksatla herhangi bir yargı merciine başvurulamaz.

Bu karar ve tasarrufların idarece veya yetkili kılınmış organ, merci ve görevlilerce uygulanmasından dolayı, karar alanlar, tasarrufta bulunanlar ve uygulayanlar hakkında da yukarıdaki fıkra hükümleri uygulanır.

Bu dönem içinde çıkarılan kanunlar, kanun hükmünde kararnameler ile 2324 sayılı Anayasa Düzeni Hakkında Kanun uyarınca alınan karar ve tasarrufların Anayasaya aykırılığı iddia edilemez" denilmektedir.

Bu kuralla, 12 Eylül 1980'den, ilk genel seçimler sonucu toplanacak Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Başkanlık Divanı oluşturuluncaya kadar geçecek süre içinde, yasama ve yürütme yetkilerini Türk Milleti adına kullanan Millî Güvenlik Konseyi'nin çıkardığı yasaların, Anayasa'ya aykırılığı savında bulunulamayacağı öngörülmektedir.

7.11.1982 günlü, 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın halkoyu ile kabulünden sonra yapılan ilk seçimler sonucu oluşan Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Başkanlık Divanı 6.12.1983'de toplanmıştır.

Anayasakoyucunun, söz konusu kural ile Millî Güvenlik Konseyi'nin yasama yetkisini tek başına ya da Danışma Meclisi'yle birlikte kullandığı dönemde çıkarılan yasalar ve kanun hükmünde kararnameler ile 2324 sayılı Anayasa Düzeni Hakkında Kanun uyarınca alınan karar ve yapılan işlemleri Anayasa Mahkemesi'nin denetimi dışında tutmak amacında olduğu açıktır.

Anayasa'da belirli konuları düzenleyen genel kurallar yanında, özel kurallara da yer verilmiştir. Bir konu özel kurallarla düzenlenmemişse, sorunların çözümünde genel kurallar uygulanır. Ancak, o konuda özel düzenlemeler varsa artık genel kurallara başvurulmaz.

Anayasa kuralları etki ve değer bakımından eşit olup hangi nedenle olursa olsun birinin ötekine üstün tutulmasına olanak bulunmadığından, bunların bir arada ve hukukun genel kuralları gözönünde tutularak uygulanmaları zorunludur. Sözü edilen maddenin "Geçici Madde" olarak adlandırılmış bulunması etki ve değer bakımından Anayasa'nın öteki maddelerinden daha zayıf ve önemsiz olduğu biçiminde yorumlanmasına neden olamaz. Geçici maddeler, genellikle geçiş dönemlerine ilişkin işlemlerin uygulama yöntemini ve kapsamını gösteren ayrık hükümleri içerirler. Hukukta genel kural olarak, yasalar, yayımlanmalarından sonraki olaylara ve durumlara uygulanırlar. Bu ilkenin en çarpıcı ayrıklığı, yasalardaki geçici kurallardır. Bu nedenle yasaların geçici maddeleri ile esas maddeleri arasında farklılık varsa, özel niteliği nedeniyle, geçici

maddeler esas maddeden önce uygulanırlar. Çünkü, yasakoyucu, kuralın ayrıklığında kamu yararı görmüştür. Özel düzenlemenin genel düzenlemeden önce geleceği hukukun genel bir ilkesidir. Anayasa'da da belli bir konuyu düzenleyen özel kural varken, o konuyu da kapsamı içine alabilecek nitelikte bir genel kural bulunsa bile, onun değil, konuya özgü Anayasa kurallarının uygulanması gerekir. Bir yasada, öncelik alan geçici maddeler, uygulanıp sonuçları tümüyle alındıktan sonra işlevlerini yitirirler. Tersine durumda, yasalardaki geçici maddeler, yasanın bir ayrıklık olarak kapsadıkları konularla birlikte geçerliliklerini sürdürürler.

Geçici l5. madde kapsamındaki, olağanüstü yönetimin olağanüstü koşulları altında çıkarılan yasalarla kanun hükmündeki kararnamelerin, geçilen demokratik düzen içinde değiştirilmesine ya da yürürlükten kaldırılmasına değin Anayasa'ya uygunluk denetimi dışında bırakılmasında kamu yararı görülmüştür. Ancak, yasakoyucu, siyasal ve sosyal gelişmelere ve gereksinimlere göre, söz konusu yasal kurallardan gerekli gördüklerini değiştirebileceği ya da kaldırabileceği gibi Anayasa'da öngörülen koşullara uyarak Anayasa'daki geçici maddeleri de kaldırabilir. Bunun dışında, yorum yoluyla Anayasa'nın geçici l5. maddesinin geçersiz ve etkisiz duruma getirilmesi olanaksızdır.

Anayasa'nın geçici l5. maddesi kapsamına giren kuralların hukuk devleti ilkesine uygun biçimde yargı denetimine açılması, Anayasa'ya aykırılık savında bulunma ve inceleme yasağının kaldırılmasına bağlı olup bu da Anayasa'nın 87. maddesi uyarınca doğrudan yasama organının görev ve yetkisi kapsamına girmektedir.

Bu nedenlerle, söz konusu kural hakkında Anayasa'ya aykırılık savında bulunulmasına Anayasa'nın geçici l5. maddesi olanak vermediğinden, itirazın, başvuran Mahkeme'nin yetkisizliği nedeniyle reddi gerekir.

IV- SONUÇ

22.7.1981 günlü, 2495 sayılı "Bazı Kurum ve Kuruluşların Korunması ve Güvenliklerinin Sağlanması Hakkında Kanun"un 16. maddesinin birinci fıkrasının (h) bendinin, Anayasa'nın Geçici 15. maddesinin son fıkrası kapsamında olması nedeniyle Anayasa'ya aykırılığı savında bulunulamayacağından, Mahkeme'nin yetkisizliği nedeniyle BAŞVURUNUN REDDİNE, 15.6.2000 gününde OYBİRLİĞİYLE karar verildi.

Başkan Mustafa BUMİN	Başkanvekili Haşim KILIÇ	Üye Samia AKBULUT
Üye Yalçın ACARGÜN	Üye Sacit ADALI	Üye Ali HÜNER
Üye Fulya KANTARCIOĞLU	Üye Mahir Can ILICAK	Üye Rüştü SÖNMEZ
Üye Ertuğrul ERSOY	Üye Tülay TUĞCU	

Esas Sayısı : 2000/21
Karar Sayısı : 2000/16
Karar Günü : 6.7.2000

İTİRAZ YOLUNA BAŞVURAN : Tarsus Ağır Ceza Mahkemesi

İTİRAZIN KONUSU : 4.1.1961 günlü, 213 sayılı Vergi Usul Kanunu'nun 4369 sayılı Yasa ile eklenen Geçici 21. maddesinin Anayasa'nın 38. maddesine aykırılığı savıyla iptali istemidir.

I- OLAY

1995 yılında işlediği vergi kaçakçılığı suçundan mahkûm olan sanığın cezasının infazı aşamasında, mahkûmiyetine esas alınan yasa maddesinde 22.7.1998 günlü, 4369 sayılı Yasa ile yapılan lehte değişiklik nedeniyle kararın hüküm fıkrasının tavzihi için açılan davada, 213 sayılı Yasa'nın Geçici 21. maddesinin Anayasa'ya aykırılığı savını ciddî bulan Mahkeme iptali istemiyle başvurmuştur.

II- İTİRAZIN GEREKÇESİ

Başvuru kararının gerekçe bölümü şöyledir :

"TCK.nun 2/2. maddesi amir hüküm olup suç tarihindeki kanun maddesi sonradan değiştirilmiş ise birbirinden farklı olan maddelerde sanık lehine olan kanun maddesinin tatbik edilmesini öngörmüştür. Nazari olarak da Ceza Hukukunun genel ilkelerinden olarak sonradan yapılan değişiklik sanık lehine olduğundan uygulanması gerektiği öğretide yer almaktadır. Anayasamızın 38. maddesi de bu genel prensibe uygun tanzim edilmiş olduğundan yukarıda açıklanan tarzda yorumlanmalıdır.

213 sayılı Kanunun 359. maddesi 4369 sayılı Yasa ile değiştirilmiş ayrıca 4369 sayılı Yasanın geçici 21. maddesinde bu Kanunun yürürlüğe girmesinden önce kesinleşmiş mahkumiyet kararları hakkında bu kanun hükümleri uygulanmaz şeklinde tanzim edilip yürürlüğe girmiştir. Yukarıda açıklanan değişiklik sanık lehine olduğu halde yargılama tamamlandığından karar kesinleştiğinden 4369 sayılı Yasanın 21. maddesine göre uygulanamayacaktır. Bu durum Anayasaya aykırı görüldüğünden Mahkememizce Anayasanın 152. maddesine göre iptaline gidilebileceğinden aşağıdaki şekilde karar verilmesi gerektiği kanaatine varıldı.

Gerekçesi yukarıda açıklandığı üzere; sanık vekilinin vergi kaçakçılığı suçundan muhakemenin yenilenmesi talebi sonucu iadei muhakemenin kabule şayan olup olmadığı hususunda karar verilebilmesi için 213 sayılı Yasanın 4369 sayılı Kanunla değişik 359. maddesinin uygulanması ile ilgili aynı yasanın geçici 21. maddesinin Anayasanın 38. maddesine aykırı olduğundan iptal davası açılmasına, bunun için örnek dosya çıkarılarak asıl dosyanın Anayasa Mahkemesine karar verilmek üzere gönderilmesine bu nedenle muhakemenin durdurulmasına, Anayasa Mahkemesince 5 ay içerisinde karar verildiğinde dosyanın ele alınarak iadei muhakemenin kabule şayan olup olmadığı hususunda karar verilmesine, Anayasa Mahkemesince Anayasanın 152. maddesinde belirtilen süre içerisinde karar vermediğinde 5 aylık süre bitimi olan 08.08.2000 tarihinde dosyanın ele alınarak karar verilmesine sanığın 24.02.2000 tarihinde cezaevine alındığında lehe olan yasanın uygulanması durumunda infaz hükümlerine göre mağdur olmayacağı tespit edilmekle, infazın tehirine yer olmadığına, dosya üzerinden talep gibi oybirliğiyle karar verildi."

III- YASA METİNLERİ

A- İtiraz Konusu Yasa Kuralı

İtiraz konusu kural şöyledir:

"Geçici Madde 21- Bu Kanunun yürürlüğe girmesinden önce işlenmiş fiiller hakkında kesilecek cezalarda, bu fiillerin işlendiği tarihte 213 sayılı Vergi Usul Kanununun yürürlükte bulunan vergi cezalarına ait hükümleri; hükmolunacak cezalar hakkında ise, bu fiillerin işlendiği tarihte yürürlükte bulunan hükümler ile bu Kanun hükümlerinden lehe olanı uygulanır. Şu kadar ki, bu Kanunun yürürlüğe girmesinden önce kesinleşmiş mahkûmiyet kararları hakkında bu Kanun hükümleri uygulanmaz."

B- İlgili Yasa Kuralı

Türk Ceza Kanunu'nun 2. maddesinin ilgili görülen ikinci fıkrası şöyledir:

"Bir cürüm veya kabahatin işlendiği zamanın kanunu ile sonradan neşir olunan kanunun hükümleri birbirinden farklı ise failin lehinde olan kanun tatbik ve infaz olunur."

C- Dayanılan Anayasa Kuralı

İtiraz gerekçesinde dayanılan Anayasa kuralı şöyledir:

"MADDE 38.- Kimse, işlendiği zaman yürürlükte bulunan kanunun suç saymadığı bir fiilden dolayı cezalandırılamaz; kimseye suçu işlediği zaman kanunda o suç için konulmuş olan cezadan daha ağır bir ceza verilemez.

Suç ve ceza zamanaşımı ile ceza mahkûmiyetinin sonuçları konusunda da yukarıdaki fıkra uygulanır.

Ceza ve ceza yerine geçen güvenlik tedbirleri ancak kanunla konulur.

Suçluluğu hükmen sabit oluncaya kadar, kimse suçlu sayılamaz.

Hiç kimse kendisini ve kanunda gösterilen yakınlarını suçlayan bir beyanda bulunmaya veya bu yolda delil göstermeye zorlanamaz.

Ceza sorumluluğu şahsîdir.

Genel müsadere cezası verilemez.

İdare, kişi hürriyetinin kısıtlanması sonucunu doğuran bir müeyyide uygulayamaz. Silahlı Kuvvetlerin iç düzeni bakımından bu hükme kanunla istisnalar getirilebilir.

Vatandaş, suç sebebiyle yabancı bir ülkeye geri verilemez."

D- İlgili Anayasa Kuralları

İlgili görülen Anayasa kuralları şöyledir:

1- "MADDE 2.- Türkiye Cumhuriyeti, toplumun huzuru, millî dayanışma ve adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygılı, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk Devletidir."

2- "MADDE 10.- Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefî inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir.

Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınamaz.

Devlet organları ve idare makamları bütün işlemlerinde kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorundadırlar."

IV- İLK İNCELEME

Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 8. maddesi gereğince, Haşim KILIÇ, Samia AKBULUT, Yalçın ACARGÜN, Mustafa BUMİN, Sacit ADALI, Ali HÜNER, Fulya KANTARCIOĞLU, Mahir Can ILICAK, Rüştü SÖNMEZ, Ertuğrul ERSOY ve Tülay TUĞCU'nun katılımlarıyla 5.4.2000 gününde yapılan ilk inceleme toplantısında öncelikle sınırlama sorunu üzerinde durulmuştur:

Anayasa'nın 152. ve 2949 sayılı Yasa'nın 28. maddelerine göre, Anayasa Mahkemesi'ne yapılacak başvurular itiraz yoluna başvuran Mahkeme'nin bakmakta olduğu davada uygulayacağı yasa kuralları ile sınırlıdır. Bakılmakta olan davada tavzih istemi yasanın yürürlüğe girmesinden önce kesinleşmiş mahkûmiyet kararı hakkında olduğundan, 213 sayılı "Vergi Usul Kanunu"nun 4369 sayılı Yasa ile eklenen Geçici 21. maddesine ilişkin itirazın esasının incelenmesinin, maddenin son tümcesiyle sınırlı olarak yapılmasına 5.4.2000 gününde oybirliğiyle karar verildi.

V- ESASIN İNCELENMESİ

Başvuru kararı ve ekleri, işin esasına ilişkin rapor, iptali istenilen ve ilgili görülen yasa kurallarıyla aykırılık savına dayanak yapılan ve ilgili görülen Anayasa kuralları, bunların gerekçeleri ve öteki yasama belgeleri okunup incelendikten sonra gereği görüşülüp düşünüldü:

A- İtiraz Konusu Kuralın Anlam ve Kapsamı

213 sayılı Vergi Usul Kanunu'nun Geçici 21. maddesiyle ilgili olan "Kaçakçılık Suçları ve Cezaları" başlıklı 359. maddesi suçun unsurları ve yaptırımı yönünden zaman içinde değişikliğe uğramıştır. 213 sayılı Yasa'ya 22.7.1998 günlü 4369 sayılı Yasa ile itiraz konusu son tümcenin de bulunduğu Geçici 21. madde eklenmiştir. Vergi Usul Yasası'nın 359. maddesinin (2). bendinde sayılan vergi kaçakçılığı suçunu işleyenler için öngörülen 3 yıldan 5 yıla kadar ağır hapis cezası, 4369 sayılı Yasa ile 18 aydan 3 yıla kadar ağır hapis cezası olarak sanıklar lehine değiştirilmiştir. Ancak, Geçici Madde 21'in son

tümcesinde “Şu kadar ki, bu kanunun yürürlüğe girmesinden önce kesinleşmiş mahkumiyet kararları hakkında bu Kanun hükümleri uygulanmaz” kuralına yer verilmiştir. Buna göre, 213 sayılı Yasa’da değişiklik yapan 4369 sayılı Yasa’nın yürürlüğe girdiği tarihten önce kesinleşmiş mahkumiyet kararları için lehdeki bu değişiklik uygulanamayacaktır.

B- Anayasa’ya Aykırılık Sorunu

Mahkeme, başvuru kararında, Türk Ceza Kanunu’nun 2. maddesinin ikinci fıkrası uyarınca suç tarihindeki kuralın değişmesi halinde sanık lehine olan hükmün uygulanması gerekeceğini, bunun ceza hukukunun genel ilkelerinden biri olduğunu, Anayasa’nın 38. maddesinin de bu genel ilkeye uygun olarak düzenlendiğini, 213 sayılı Yasa’nın 359. maddesinin 4369 sayılı Yasa ile değiştirildiğini, aynı Yasa ile getirilen Geçici 21. madde uyarınca kesinleşmiş mahkumiyet kararlarına bu kanun hükümlerinin uygulanamamasının Anayasa’nın 38. maddesine aykırılık oluşturduğunu ileri sürmüştür.

2949 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun’nun 29. maddesine göre Anayasa Mahkemesi, kanunların, kanun hükmünde kararnamelerin ve Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü’nün Anayasa’ya aykırılığı hususunda ilgililer tarafından ileri sürülen gerekçelere dayanmak zorunda değildir. Anayasa Mahkemesi taleple bağlı kalmak kaydıyla başka gerekçe ile de Anayasa’ya aykırılık kararı verebilir. Bu nedenle, itiraz konusu kuralın Anayasa’nın yalnız 38. maddesi yönünden değil, ilgisi nedeniyle 2. ve 10. maddeleri yönünden de incelenmesi uygun görülmüştür.

Anayasa’nın 2. maddesinde, Cumhuriyetin nitelikleri arasında sayılan hukuk devleti, insan haklarına dayanan, bu hak ve özgürlükleri koruyup güçlendiren, eylem ve işlemleri hukuka uygun olan, her alanda adaletli bir hukuk düzeni kurup bunu geliştirerek sürdüren, Anayasa’ya aykırı durum ve tutumlardan kaçınan, hukuku tüm devlet organlarına egemen kılan, Anayasa ve hukukun üstün kurallarıyla kendini bağlı sayan, yargı denetimine açık, yasaların üstünde yasakoyucunun da bozamayacağı temel hukuk ilkeleri ve Anayasa’nın bulunduğu bilincinde olan ve hukuk güvenliğini sağlayan devlettir.

Anayasa’nın 10. maddesinde belirtilen “yasa önünde eşitlik ilkesi” hukuksal durumları aynı olanlar için söz konusudur. Bu ilke ile

eylemli değil hukuksal eşitlik öngörülmektedir. Eşitlik ilkesinin amacı, aynı durumda bulunan kişilerin yasalarca aynı işleme bağlı tutulmalarını sağlamak ve kişilere yasa karşısında ayırım yapılmasını ve ayrıcalık tanınmasını önlemektir. Bu ilkeyle, aynı durumda bulunan kimi kişi ve topluluklara ayrı kurallar uygulanarak yasa karşısında eşitliğin çiğnenmesi yasaklanmıştır. Durum ve konumlarındaki özellikler, kimi kişiler ya da topluluklar için değişik kuralları gerekli kılabilir. Aynı hukuksal durumlar aynı, ayrı hukuksal durumlar ayrı kurallara bağlı tutulursa Anayasa'nın öngördüğü eşitlik ilkesi çiğnenmiş olmaz. Nitelikleri ve durumları özdeş olanlar için yasalarla değişik kurallar konulamaz.

Bir ülkedeki toplumsal, ekonomik ve kültürel yapının, fail üzerindeki baskısını değerlendirerek hangi eylemlerin suç sayılacağını, bunların hangi tür ve ölçüde yaptırıma bağlanacağını saptamak yasakoyucunun takdir yetkisi içindedir. Ancak, yasama organı ceza hukuku alanında düzenleme yaparken anayasal sınırlar içinde hareket etmek ve ceza hukukunun genel ilkelerine bağlı kalmak zorundadır.

213 sayılı Vergi Usul Kanunu'nun "kaçakçılık suçları ve cezaları" başlıklı 359. maddesinin 2. bendi uyarınca sahte fatura kullanarak vergi kaçırma suçunu işleyenlere yasakoyucunun öngördüğü 3 yıldan 5 yıla kadar ağır hapis cezası, 22.7.1998 günlü, 4369 sayılı Yasa ile 18 aydan 3 yıla kadar ağır hapis cezası olarak değiştirilmiştir. Geçici 21. maddenin birinci tümcesinde "...hükmolunacak cezalar hakkında ise, bu fiillerin işlendiği tarihte yürürlükte bulunan hükümler ile bu kanun hükümlerinden lehe olan uygulanır." denilmesine karşın, itiraz konusu son tümcede "Şu kadar ki bu kanunun yürürlüğe girmesinden önce kesinleşmiş mahkumiyet kararları hakkında bu Kanun hükümleri uygulanmaz" kuralına yer verilmiştir.

Türk Ceza Kanunu'nun 2. maddesinin ikinci fıkrasında "Bir cürüm veya kabahatin işlendiği zamanın kanunu ile sonradan neşrolunan kanun hükümleri birbirinden farklı ise failin lehine olan kanun tatbik ve infaz olunur" denilmektedir. Bu kuralın yalnız görülmekte olan davaları değil, infazı gereken mahkûmiyet kararlarını da kapsadığında duraksamaya yer yoktur. Ceza hukukunun bu ilkesi çağdaş hukukun temel ilkelerinden biri olduğu gibi adaletli bir hukuk düzeninin de gereğidir.

Aynı hukuksal durumda olan kişilerin, aynı tarihte sahte fatura kullanmak suretiyle kaçakçılık suçu işlemeleri halinde, haklarında açılacak kamu davalarının kimi nedenlerle farklı tarihlerde sonuçlanarak kesinleşmesi durumunda "fail lehine olan kanun tatbik ve infaz olunur" ilkesi, itiraz konusu kural kapsamına girenler için uygulanamayacağından bunların farklı cezalandırılmaları sonucu doğacaktır. Eşitlik ilkesine aykırılığı açık olan bu uygulamanın hukuksal eşitliği esas alan hukuk devleti ilkesiyle de bağdaştığı ileri sürülemez.

Açıklanan nedenlerle, kural, Anayasa'nın 2. ve 10. maddelerine aykırıdır. İptali gerekir.

İtiraz konusu kuralın Anayasa'nın 38. maddesiyle ilgisi görülmemiştir.

VI- SONUÇ

4.1.1961 günlü, 213 sayılı "Vergi Usul Kanunu"nun 4369 sayılı Yasa ile eklenen Geçici 21. maddesinin son tümcesinin Anayasa'ya aykırı olduğuna ve İPTALİNE, 6.7.2000 gününde OYBİRLİĞİYLE karar verildi.

Başkan Mustafa BUMİN	Başkanvekili Haşim KILIÇ	Üye Sacit ADALI
Üye Ali HÜNER	Üye Nurettin TURAN	Üye Fulya KANTARCIOĞLU
Üye Mahir Can ILICAK	Üye Rüştü SÖNMEZ	Üye Ertuğrul ERSOY
Üye Tülay TUĞCU	Üye Ahmet AKYALÇIN	

Esas Sayısı : 2000/14
Karar Sayısı : 2000/21
Karar Günü : 13.09.2000

İPTAL DAVASINI AÇAN : Anamuhalefet (Fazilet) Partisi Türkiye Büyük Millet Meclisi Grubu Adına Grup Başkanı Mehmet Recai KUTAN

İPTAL DAVASININ KONUSU : 30.12.1999 günlü, 23922 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan 4498 sayılı "Yükseköğretim Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'un 2. maddesiyle 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu'nun değişik Ek 18. maddesine eklenen birinci ve ikinci fıkralar ile geçici 1. maddesinin Anayasa'nın 2., 130., 153. ve 169. maddelerine aykırılığı savıyla iptali ve yürürlüğünün durdurulması istemidir.

I- İPTAL VE YÜRÜRLÜĞÜN DURDURULMASI İSTEMİNİN GEREKÇESİ

Yürürlüğün durdurulması istemini de içeren dava dilekçesinin gerekçe bölümü şöyledir:

I. Genel İptal Sebepleri

"28.12.1999 tarih ve 4498 sayılı "Yükseköğretim Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun", 30.12.1999 tarih ve 23922 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Ancak bu Kanun'un 2. maddesi ile Geçici 1. maddesi Anayasamızın 2., 130/IX, 153/son ve 169/I,III. madde/fıkralarına açıkça aykırıdır.

1- 4498 sayılı Kanun'un 2. maddesi Anayasa'ya aykırıdır;

4498 sayılı Kanun'un 2. maddesiyle, 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu'na değişik Ek 18. maddesine 3 (üç) fıkra eklenmiştir.

Birinci fıkra, Anayasa'nın 130. maddesinin dokuzuncu fıkrasına ve yine Anayasa'nın 153. maddesinin son fıkrasına aykırıdır.

a) 1.fıkra, Anayasa'nın 130. maddesinin 9. fıkrasına aykırıdır.

Anayasa'nın 130. maddesinin 9. fıkrasına göre Devletin, üniversitelere sağlayacağı mali kaynaklar "Kanun" ile düzenlenir.

Halbuki işbu (dava konusu) 1. fıkra, tahsislerin Bakanlar Kurulu Kararı ile yapılacağını öngörmektedir.

Anayasa Mahkemesi, daha önceki bir düzenlenmeyi sırf bu sebeple iptal etmişti. (E. 1991/21, K.1992/42, T.29.6.1992)

Anayasa Mahkemesi, anılan kararında aynen şöyle demişti;

"Vakıflar tarafından kurulmuş Yükseköğretim Kurumlarına; fıkrada belirtilen gereksinimlerini karşılamak üzere Hazine arazi ve tesislerinin doğrudan, Kamu tüzelkişilerine ilişkin olanların da muvafakatları alınarak Bakanlar Kurulunca özgülenmesi (tahsisi)ni öngören kural devlet katkısına olanak sağlamaktadır. 2547 sayılı Yasa'nın Ek 3. maddesi gereğince, yükseköğretim kurumu kurmak için yapılan başvuruya eklenen belgelerle akçalı durumunun yeterli olduğunu kanıtlayıp çalışmalarını sürdürmekle birlikte kamusal nitelik taşıyan kimi hizmetlerini doyurucu biçimde yerine getirebilmesi için arazi ve yapıların başka gerçek ya da tüzelkişilere devredilmemek koşuluyla verilmesi, devlet varlığının azaltılmasıdır. Vakıf üniversitesi devlet üniversitesiyle eşdüzey sayılsa da bu özgülemenin gerekleri, koşulları, sınırları bir yasayla belirlenerek yapılması asıldır. Devrin Bakanlar Kurulu'na bırakılması, bu bırakışın bir yasayla öngörülmesi, özgülemenin yasadan kaynaklandığı anlamına gelemez. Özgülemeye ilişkin ayrıntıların yasayla düzenlenmesi gerekir."

...

Yukarıda açıklanan nedenlerle Anayasa'nın 130. maddesine aykırı olan fıkra iptal edilmelidir."

Şimdi aynı fıkra, hemen hemen aynı şekilde tekrar yürürlüğe konulmuştur.

b) 1. fıkra Anayasa'nın 153. maddesinin son fıkrasına aykırıdır.

Malumları olduğu üzere, Anayasa Mahkemesi'nce iptal edilen bir Kanun hükmünün, benzer şekilde yeniden kanunlaştırılması Anayasa'nın 153. maddesinin son fıkrasına,

"Anayasa Mahkemesi kararları...yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını, gerçek ve tüzelkişileri bağlar"

hükmüne aykırı düşer.

c) 4498 sayılı Kanun'un 2. maddesi ile 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu'nun değişik Ek 18. maddesine eklenen 2. fıkra Anayasa'nın 2. maddesinde ifadesini bulan "Hukuk Devleti" ilkelerine aykırıdır.

Hukuk Devletinin temel özelliklerinden biri de hiç şüphesiz ki kanunların, genel ve soyut olmalarıdır. Halbuki 2. fıkra bu niteliklerden yoksun. Yoksundur, çünkü, tekil ve somut'tur.

Belirli bir vakıf için çıkarıldığı her bakımdan açıktır. Bu sebepledir 4498 sayılı Kanun hem Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde hem de Türk kamuoyunda belli bir holdingin adıyla anılmaktadır. Gerçekten; İstanbul'un en güzel ormanlık alanını tahrip ederek kurulmuş bir vakıf üniversitesi vardır. Bu üniversite iki yılı aşkın bir süre faaliyettedir. Söz konusu üniversite Devletten aldığı mali destek ile öğrencilerinin %15 ine burs vermektedir. Kısaca, Hukuk Devleti ilkesine aykırı düşen 2. fıkranın iptali gerekir.

d) 4498 sayılı Kanun'un 3. fıkrası Anayasa'nın 169. maddesinin birinci ve üçüncü fıkralarına aykırıdır.

Çünkü 4498 sayılı Kanun'un 3. fıkrası vakıflara bırakılan ormanların açıkça tahribini öngörmektedir.

Söz konusu (3.) fıkra aynen şöyledir;

"Vakıf Üniversitesi, Orman Bakanlığı'nın göstereceği arazide, tahsis edilen alanın 2 katı kadar bir bölümü, tahsisten itibaren en geç beş yıl içinde ağaçlandırır ve ilk beş yıllık bakım giderlerini üstlenir."

Böyle bir düzenleme ise Anayasa'nın 169. maddesinin;

"Devlet ormanların korunması ve sahalarının genişletilmesi için gerekli Kanunları koyar ve tedbirleri alır. Yanan ormanların yerinde yeni orman yetiştirilir, bu yerlerde başka çeşit tarım ve hayvancılık yapılamaz. Bütün ormanların gözetimi Devlete aittir."

diyen 1. fıkrasına ve

"Ormanlara zarar verebilecek hiçbir faaliyet ve eyleme müsaade edilemez"

diyen 3. fıkra hükmüne açıkça aykırıdır.

2- 4498 sayılı Kanun'un Geçici 1. maddesi Anayasa'nın 153. maddesinin son fıkrasına aykırıdır.

Gayet açıktır ki "Geçici Madde 1"in amacı; Anayasa Mahkemesi'nin E.1991/21, K.1992/42 ve 29.6.1992 tarihli kararını etkisiz kılmaktır.

Böyle bir düzenlemenin ise Anayasa'nın 153. maddesinin son fıkrası hükmüne aykırı düşeceği belirgindir. İptali gerekir.

II. Yürürlüğün Durdurulması Sebepleri

1- 28.12.1999 tarih ve 4498 sayılı Kanun'un 2. maddesi ile "Geçici Madde 1"i, Anayasa'ya açıkça aykırıdır.

2- Anayasa'ya açıkça aykırı olan bu Kanun hükümlerinin uygulanması halinde kamu için telafisi imkansız bir takım zararların meydana geleceği kesindir.

3- Dava konusu hükümler hakkında yürürlüğün durdurulması kararı verilmeyip de bilahare iptal kararı verildiği takdirde, iptal kararı - geriye yürümediği için- büyük ölçüde etkisiz kalacaktır.

4- Dava konusu maddeler hakkında yürürlüğün durdurulması kararı verildiği takdirde hukukumuzda önemli bir boşluk meydana gelmeyecektir.

Sonuç: 28.12.1999 tarih ve 4498 sayılı Kanun'un, Anayasa'ya açıkça aykırı olan ve uygulanması halinde giderilmesi imkansız zararlar doğuracağı kesin bulunan 2. maddesi ile geçici 1. maddesi hakkında yürürlüğün durdurulması ve iptal kararı verilmesini arz ederim."

II- YASA METİNLERİ

A- İptali İstenen Yasa Kuralları

4498 sayılı Yasa'nın iptali istenilen maddeleri şöyledir:

1- “MADDE 2.- 2547 sayılı Yükseköğretim Kanununun değişik Ek 18 inci maddesine birinci fıkrasından önce gelmek üzere aşağıdaki fıkralar eklenmiş ve mevcut fıkralar teselsül ettirilmiştir.

Vakıflar tarafından kurulmuş bulunan yükseköğretim kurumlarının eğitim ve öğretim faaliyetlerini sürdürebilmeleri amacıyla Maliye Bakanlığı, ilgili Kurum ve Kuruluşların olumlu görüşlerini de almak kaydıyla, Hazineye veya diğer kamu tüzel kişilerine ait taşınmaz malların kullanım hakkını Bakanlar Kurulunca tespit edilecek bedel karşılığında en çok kırkdokuz yıl süre ile bu kurumlara devredebilir. Bu suretle bir kullanım hakkı tahsisinin yapılabilmesi için vakıflarca kurulmuş bulunan yükseköğretim kurumunun;

a- En az iki eğitim-öğretim yılı, eğitim-öğretim yapmış olması,

b- Üniversitelerarası Kurul tarafından görevlendirilecek değerlendirme komisyonunca tespit edilen tanınmış bilimsel dergilerde öğretim üyesi başına düşen yayın sayısı bakımından bu esasa göre sıralanan Devlet üniversitelerinin ilk yarısına girecek durumda olması,

c- Öğrencilerinin en az %15’ine eğitim-öğretim masraflarını karşılayacak miktarda sürekli olarak burs vermesi,

Gerekir.

Vakıf üniversitesi, Orman Bakanlığının göstereceği arazide, tahsis edilen alanın 2 katı kadar bir bölümü, tahsisten itibaren en geç beş yıl içinde ağaçlandırır ve ilk beş yıllık bakım giderlerini üstlenir.

Yukarıda belirtilen amaçların yanında tahsisi yapılan arazilerde; konut alanı açılamaz, yapılmış veya yapılacak olan lojmanlar üniversitenin tam gün statüsünde görevli akademik personeli ile hizmetin aksamadan yürütülmesi için gerekli idarî personel dışındaki gerçek ve tüzel kişilere her ne sebeple olursa olsun tahsis edilemez, eğitim ve öğretim hizmetleri ile sosyal, kültürel ve sportif amaçlar dışında bina ve tesis yapılamaz, herhangi bir hak karşılığı bina ve tesis yaptırılamaz, ilgili vakıf üniversitesi öğrencileri dışındaki kurum ve kuruluşların öğrencilerine yurt tahsisi yapılamaz. Vakıf yükseköğretim kurumlarının kullanım hakkı tahsis edilen taşınmaz malları belirtilen şartlara uygun olarak kullanmaları ve öngörülen koşulları yerine getirmeleri esastır. Amaçlara uygun olarak

kullanılmaması veya öngörülen koşulların yerine getirilmemesi halinde, tahsis konusu taşınmaz mallar üzerindeki bina ve tesisleriyle birlikte Hazineye veya ilgili kamu tüzel kişilerinin mülkiyetine her hangi bir işleme gerek kalmaksızın intikal eder."

2- "GEÇİCİ MADDE 1.- Bu Kanunun yürürlüğe girmesinden önce kendilerine yetkili mercilerce kullanım hakkı tahsisi yapılmış ve izin verilmiş olan vakıflarca kurulmuş yükseköğretim kurumlarına, bu işlemlerin sonucuna bakılmaksızın, 2547 sayılı Kanunun bu Kanunla değişik ek 18 inci maddesinde yer alan şartları gerçekleştirmiş olmaları kaydıyla Bakanlar Kurulunca belirlenen bedel karşılığında aynı mahaller itibariyle bu Kanuna göre kullanım hakkı tahsisi yapılır."

B- Dayanılan Anayasa Kuralları

İptal isteminde dayanılan Anayasa kuralları şunlardır:

1- "MADDE 2.- Türkiye Cumhuriyeti, toplumun huzuru, millî dayanışma ve adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygılı, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk Devletidir."

2- "MADDE 130.- Çağdaş eğitim – öğretim esaslarına dayanan bir düzen içinde milletin ve ülkenin ihtiyaçlarına uygun insangücü yetiştirmek amacı ile; ortaöğretime dayalı çeşitli düzeylerde eğitim - öğretim, bilimsel araştırma, yayın ve danışmanlık yapmak, ülkeye ve insanlığa hizmet etmek üzere çeşitli birimlerden oluşan kamu tüzelkişiliğine ve bilimsel özerkliğe sahip üniversiteler Devlet tarafından kanunla kurulur.

Kanunda gösterilen usul ve esaslara göre, kazanç amacına yönelik olmamak şartı ile vakıflar tarafından, Devletin gözetim ve denetimine tâbi yükseköğretim kurumları kurulabilir.

Kanun, üniversitelerin ülke sathına dengeli bir biçimde yayılmasını gözetir.

Üniversiteler ile öğretim üyeleri ve yardımcıları serbestçe her türlü bilimsel araştırma ve yayında bulunabilirler. Ancak, bu yetki, Devletin varlığı ve bağımsızlığı ve milletin ve ülkenin bütünlüğü ve bölünmezliği aleyhinde faaliyette bulunma serbestliği vermez.

Üniversiteler ve bunlara bağlı birimler, Devletin gözetimi ve denetimi altında olup, güvenlik hizmetleri Devletçe sağlanır.

Kanunun belirlediği usul ve esaslara göre; rektörler Cumhurbaşkanınca, dekanlar ise Yükseköğretim Kurulunca seçilir ve atanır.

Üniversite yönetim ve denetim organları ile öğretim elemanları; Yükseköğretim Kurulunun veya üniversitelerin yetkili organlarının dışında kalan makamlarca her ne suretle olursa olsun görevlerinden uzaklaştırılamazlar.

Üniversitelerin hazırladığı bütçeler; Yükseköğretim Kurulunca tetkik ve onaylandıktan sonra Millî Eğitim Bakanlığına sunulur ve genel ve katma bütçelerin bağlı olduğu esaslara uygun olarak işleme tâbi tutularak yürürlüğe konulur ve denetlenir.

Yükseköğretim kurumlarının kuruluş ve organları ile işleyişleri ve bunların seçimleri, görev, yetki ve sorumlulukları üniversiteler üzerinde Devletin gözetim ve denetim hakkını kullanma usulleri, öğretim elemanlarının görevleri, unvanları, atama, yükselme ve emeklilikleri, öğretim elemanı yetiştirme, üniversitelerin ve öğretim elemanlarının kamu kuruluşları ve diğer kurumlar ile ilişkileri, öğretim düzeyleri ve süreleri, yükseköğretime giriş, devam ve alınacak harçlar, Devletin yapacağı yardımlar ile ilgili ilkeler, disiplin ve ceza işleri, malî işler, özlük hakları, öğretim elemanlarının uyacakları koşullar, üniversitelerarası ihtiyaçlara göre öğretim elemanlarının görevlendirilmesi, öğrenimin ve öğretimin hürriyet ve teminat içinde ve çağdaş bilim ve teknoloji gereklerine göre yürütülmesi, Yükseköğretim Kuruluna ve üniversitelere Devletin sağladığı malî kaynakların kullanılması kanunla düzenlenir.

Vakıflar tarafından kurulan yükseköğretim kurumları, malî ve idarî konuları dışındaki akademik çalışmaları, öğretim elemanlarının sağlanması ve güvenlik yönlerinden, Devlet eliyle kurulan yükseköğretim kurumları için Anayasada belirtilen hükümlere tâbidir."

3- "MADDE 153.- Anayasa Mahkemesinin kararları kesindir. İptal kararları gerekçesi yazılmadan açıklanamaz.

Anayasa Mahkemesi bir kanun veya kanun hükmünde kararnamenin tamamını veya bir hükmünü iptal ederken, kanun

koyucu gibi hareketle, yeni bir uygulamaya yol açacak biçimde hüküm tesis edemez.

Kanun, kanun hükmünde kararname veya Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü ya da bunların hükümleri, iptal kararlarının Resmî Gazetede yayımlandığı tarihte yürürlükten kalkar. Gereken hallerde Anayasa Mahkemesi iptal hükmünün yürürlüğe gireceği tarihi ayrıca kararlaştırabilir. Bu tarih, kararın Resmî Gazetede yayımlandığı günden başlayarak bir yılı geçemez.

İptal kararının yürürlüğe girişinin ertelendiği durumlarda, Türkiye Büyük Millet Meclisi, iptal kararının ortaya çıkardığı hukukî boşluğu dolduracak kanun tasarı veya teklifini öncelikle görüşüp karara bağlar.

İptal kararları geriye yürümez.

Anayasa Mahkemesi kararları Resmî Gazetede hemen yayımlanır ve yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını, gerçek ve tüzelkişileri bağlar.**"**

4- "MADDE 169.- Devlet, ormanların korunması ve sahalarının genişletilmesi için gerekli kanunları koyar ve tedbirleri alır. Yanan ormanların yerinde yeni orman yetiştirilir, bu yerlerde başka çeşit tarım ve hayvancılık yapılamaz. Bütün ormanların gözetimi Devlete aittir.

Devlet ormanlarının mülkiyeti devrolunamaz. Devlet ormanları kanuna göre, Devletçe yönetilir ve işletilir. Bu ormanlar zamanaşımı ile mülk edinilemez ve kamu yararı dışında irtifak hakkına konu olamaz.

Ormanlara zarar verebilecek hiçbir faaliyet ve eyleme müsaade edilemez. Ormanların tahrip edilmesine yol açan siyasî propaganda yapılamaz; münhasıran orman suçları için genel ve özel af çıkarılamaz. Ormanları yakmak, ormanı yok etmek veya daraltmak amacıyla işlenen suçlar genel ve özel af kapsamına alınamaz.

Orman olarak muhafazasında bilim ve fen bakımından hiçbir yarar görülmeyen, aksine tarım alanlarına dönüştürülmesinde kesin yarar olduğu tespit edilen yerler ile 31.12.1981 tarihinden önce bilim ve fen bakımından orman niteliğini tam olarak kaybetmiş olan tarla, bağ, meyvelik, zeytinlik gibi çeşitli tarım alanlarında veya hayvancılıkta kullanılmasında yarar olduğu tespit edilen araziler,

şehir, kasaba ve köy yapılarının toplu olarak bulunduğu yerler dışında, orman sınırlarında daraltma yapılamaz.”

C- İlgili Anayasa Kuralı

Anayasa’nın ilgili görülen 7. maddesi şöyledir :

“MADDE 7.- Yasama yetkisi Türk Milleti adına Türkiye Büyük Millet Meclisinindir. Bu yetki devredilemez.”

III- İLK İNCELEME

Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü’nün 8. maddesi gereğince, Haşim KILIÇ, Samia AKBULUT, Yalçın ACARGÜN, Mustafa BUMİN, Sacit ADALI, Nurettin TURAN, Fulya KANTARCIOĞLU, Mahir Can ILICAK, Rüştü SÖNMEZ, Ertuğrul ERSOY ve Tülay TUĞCU’nun katılımlarıyla 27.3.2000 günü yapılan ilk inceleme toplantısında, dosyada eksiklik bulunmadığından işin esasının incelenmesine, yürürlüğü durdurma isteminin bu konudaki raporun hazırlanmasından sonra ele alınmasına oybirliğiyle karar verilmiştir.

IV- ESASIN İNCELENMESİ

Dava dilekçesi ve ekleri, işin esasına ilişkin rapor, iptali istenilen yasa kuralları, dayanılan ve ilgili görülen Anayasa kurallarıyla bunların gerekçeleri ve öteki yasama belgeleri okunup incelendikten sonra gereği görüşülüp düşünüldü:

A- Yasa’nın 2. Maddesiyle 2547 sayılı Yasa’nın değişik Ek 18. Maddesine Eklenen Birinci Fıkranın İlk Tümcesinin İncelenmesi

Davacı Parti, dava konusu kuralların Anayasa’nın 2., 130., 153. ve 169. maddelerine aykırı olduğunu ileri sürmüştür.

Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında 2949 sayılı Yasa’nın 29. maddesine göre, Anayasa Mahkemesi, yasaların Anayasa’ya aykırılığı konusunda ilgililer tarafından ileri sürülen gerekçelere dayanmak zorunda değildir. İstemle bağlı kalmak koşuluyla başka gerekçe ile de Anayasa’ya aykırılık kararı verebilir. Dava konusu kuralın, ilgisi nedeniyle Anayasa’nın 7. maddesi yönünden de incelenmesi uygun görülmüştür.

1- Anayasa'nın 153. Maddesi Yönünden İnceleme

Dava dilekçesinde, Anayasa Mahkemesi'nce iptal edilen bir yasa hükmünün benzer şekilde yeniden yasalaştırılmasının Anayasa'nın 153. maddesinin son fıkrasına aykırı olduğu ileri sürülmektedir.

İptali istenen 2. maddenin birinci fıkrasında, "vakıflar tarafından kurulmuş bulunan yükseköğretim kurumlarının eğitim ve öğretim faaliyetlerini sürdürebilmeleri amacıyla Maliye Bakanlığı ilgili kurum ve kuruluşların olumlu görüşlerini de almak kaydıyla Hazine'ye veya diğer kamu tüzelkişilerine ait taşınmaz malların kullanım haklarını Bakanlar Kurulu'nca tesbit edilecek bedel karşılığında en çok kırkdokuz yıl süre ile bu kurumlara devredebilir" denilmektedir.

Buna göre, vakıflar tarafından kurulan yükseköğretim kurumlarına orman arazileri de dahil olmak üzere her türlü Hazine ve diğer Kamu tüzel kişilerine ait taşınmaz malların kullanım hakkı, en çok kırkdokuz yıl olabilecek, bunun bedelini de Bakanlar Kurulu belirleyecektir.

Anayasa'nın 153. maddesinin son fıkrasında, Anayasa Mahkemesi kararlarının yasama, yürütme ve yargı organları ile gerçek ve tüzelkişileri bağlayacağı öngörülmüştür. Anayasa Mahkemesi'nin bir çok kararında vurgulandığı gibi yasama organı yapacağı yeni düzenlemelerde daha önce aynı konuda verilen Anayasa Mahkemesi kararlarını göz önünde bulundurmak, bu kararları etkisiz bırakacak biçimde yeni yasa çıkarmamak ve Anayasa'ya aykırı bulunarak iptal edilen kuralları tekrar yasalaştırmamak yükümlülüğündedir. Yasama organı, yasa çıkarırken iptal edilen yasaya ilişkin kararların sonuçları ile birlikte gerekçelerini de gözönünde bulundurmak ve sözcükleri ayrı olsa bile, iptal edilen yasalarla, içerik ya da nitelik yönünden aynı veya benzer olan yasaları çıkarmamak zorundadır.

Anayasa Mahkemesi, 29.6.1992 gün ve E. 1991/21, K. 1992/42 sayılı kararıyla 3708 sayılı Yasa'nın 7. maddesiyle eklenen Ek 18. maddesi hükmünü; "Vakıf üniversitesi devlet üniversitesiyle eş düzey sayılsa da bu özgülenmenin gerekleri, koşulları, sınırları bir yasayla belirlenerek yapılması asıldır. Devrin Bakanlar Kuruluna bırakılması, bu bırakışın bir yasayla öngörülmesi, özgülenmenin yasadan kaynaklandığı anlamına gelmez. Özgülenmeye ilişkin ayrıntıların yasayla düzenlenmesi gerekir" gerekçesiyle iptal etmiştir.

Dava konusu kuralın, Anayasa Mahkemesi'nin iptal kararı ile doğan boşluğu doldurmak için çıkarıldığı ve bu yönde iptal kararının gereklerinin yerine getirilmesine çalışıldığı gözlenmektedir. Bu bağlamda dava konusu kural daha önce iptal edilen kuralla anlam, nitelik, teknik içerik ve kapsam yönlerinden aynı ya da benzer değildir. Bu nedenle, Anayasa'nın 153. maddesine aykırılık bulunmamaktadır.

2- Anayasa'nın 7. ve 130. Maddeleri Yönünden İnceleme

Anayasa'nın 7. maddesinde "yasama yetkisi Türk Milleti adına Türkiye Büyük Millet Meclisinindir. Bu yetki devredilemez" denilmekte, 130. maddenin dokuzuncu fıkrasında da üniversitelere yapılacak devlet yardımının yasayla düzenleneceği belirtilmektedir.

İdarenin görevleri, genel olarak yasaların uygulanmasını göstermek ve sağlamaktır. Yasakoyucu, özel bir ihtisas ve teknik bilgi gerektiren konularda düzenleme yapması için hükümete yetki verebilir. Ancak, bu yetkinin amacının, sınırları ve çerçevesinin yasayla belirtilmesi gerekir. Yasa ile yetkilendirme Anayasa'nın öngördüğü biçimde yasa ile düzenleme anlamına gelmez. İdareye keyfi uygulamalara yol açabilecek çok geniş takdir yetkisi verilmesi Anayasa'nın 7. maddesine aykırılık oluşturur.

Yasa'nın 2. maddesi ile eklenen birinci fıkranın ilk tümcesiyle Anayasa ile korunan ve yasaklanan alanlar kapsam dışı bırakılmaksızın, bu alanları da içine alacak şekilde kullanım hakkının Bakanlar Kurulu'nca tesbit edilecek bedel karşılığında en çok kırkdokuz yıl süre ile vakıflar tarafından kurulmuş bulunan yüksek öğretim kurumlarına devredilmesine olanak sağlanmış, ayrıca devredilecek taşınmazların hangi miktar ve ölçüde olacağı konusunda da bir sınır getirilmemiştir.

Açıklanan nedenlerle, kural Anayasa'nın 7. ve 130. maddelerine aykırıdır. İptali gerekir.

3- Anayasa'nın 169. Maddesi Yönünden İnceleme

Anayasa'nın 169. maddesinde, ormanların ülke yönünden taşıdığı büyük önem gözetilerek, korunmaları ve geliştirilmeleri konusunda ayrıntılı düzenlemelere yer verilmiştir. Bu özel ve ayrıntılı düzenlemenin ülkemizde orman örtüsünün sürekli yok edilmesi gerçeğinden kaynaklandığı kuşkusuzdur. Anayasa'nın 169. maddesinin gerekçesinde de belirtildiği gibi maddenin birinci fıkrası

doğal kaynaklarımızın en önemlilerinden birisi olan ormanların korunması ve sahalarının genişletilmesi için Devlete gereken tedbirleri alıp kanun koymayı ve bütün ormanların gözetimi ödevini getirmektedir.

İkinci fıkrada, Devlet ormanlarının yalnız Devletçe yönetilmesi ve işletilmesinin yasayla düzenleneceği, mülkiyeti ve yönetiminin özel kişilere devronulamayacağı belirtilmekte, maksatlı olarak yapılan orman tahripleri, ağaçlar ve ormanlara vaki tecavüzlerde ormanların zaman aşımı suretiyle mülk edinilemeyeceği, kamu yararı dışında irtifak hakkına konu olamayacağı kesin olarak hükme bağlanmış bulunmaktadır.

Ormanlara zarar verebilecek hiçbir faaliyet ve eyleme müsaade edilemeyeceği hususu da üçüncü fıkrada anayasal bir hüküm olarak yer almaktadır.

Anayasa, bu düzenlemeyle ormanların korunmasını ve bütünlüğünün bozulmamasını amaçlamıştır. Ancak, kamu yararının zorunlu kıldığı kimi durumlarda irtifak hakkı tesisine izin vermiştir.

Orman alanlarının dava konusu kuralda öngörüldüğü biçimde vakıf üniversitelerine tahsisi, ormanların korunması ve bütünlüğünün bozulmaması ilkesiyle bağdaşmadığı gibi kamu yararının zorunlu kıldığı durumlar arasında da kabul edilemez.

Bu nedenle ilk tümce “orman arazileri” yönünden Anayasa’nın 169. maddesine aykırıdır. İptali gerekir.

B- Yasa’nın 2. Maddesiyle Eklenen Birinci Fıkranın İlk Tümcesi Dışında Kalan Bölümünün İncelenmesi

Dava dilekçesinde, birinci fıkranın ilk tümcesi dışında kalan bölümünün belirli vakıf üniversiteleri için çıkarıldığı, bu nedenle Anayasa’nın 2. maddesine aykırı olduğu öne sürülmektedir.

Anayasa’nın 2. maddesindeki hukuk devleti ilkesinin bir sonucu olarak yasaların genel, eşit ve soyut kurallar içermesi gerekir. Dava konusu düzenleme sadece belirli vakıf üniversiteleri için getirilmemiştir. Bu kurallar kuşkusuz vakıf yükseköğretim kurumlarının tümü için geçerlidir.

İkinci fıkra ile getirilen ağaçlandırma ve bakım yükümlülüğünün ise Anayasa'nın 169. maddesinin amacına uygun olduğu tartışılamaz.

Açıklanan nedenlerle, birinci fıkranın ilk tümcesi dışında kalan bölümü ile ikinci fıkra, Anayasa'ya aykırı değildir. İptal isteminin reddi gerekir.

C- Yasa'nın Geçici 1. Maddesinin İncelenmesi

Dava dilekçesinde, Geçici 1. Maddenin Anayasa Mahkemesi'nce verilen iptal kararını etkisiz bırakmak amacıyla düzenlendiği, bu nedenle Anayasa'nın 153. maddesine aykırı olduğu ileri sürülmektedir.

Geçici 1. Maddede de, "Bu Kanunun yürürlüğe girmesinden önce kendilerine yetkili mercilerce kullanım hakkı tahsisi yapılmış ve izin verilmiş olan vakıflarca kurulmuş yükseköğretim kurumlarına, bu işlemlerin sonucuna bakılmaksızın, 2547 sayılı Kanunun, bu Kanunla değişik Ek 18. maddesinde yer alan şartları gerçekleştirmiş olmaları kaydıyla Bakanlar Kurulunca belirlenen bedel karşılığında aynı mahaller itibarıyla bu Kanuna göre kullanım hakkı tahsisi yapılır." denilmektedir.

Geçici Maddenin gerekçesinde ise, "Anayasa Mahkemesinin 2547 sayılı Yükseköğretim Kanununa 3708 sayılı Kanunla eklenen Ek 18. maddesinin 29.6.1992 gün ve E. 1991/21, K: 1992/42 sayılı kararıyla iptalinden bahisle, iptal gerekçesi doğrultusunda bu Kanunla yeniden düzenlenen anılan Ek 18. madde çerçevesinde daha önce yapılmış tahsislerin değerlendirilmesine imkan tanınmaktadır." görüşüne yer verilmektedir.

Plân ve Bütçe Komisyonunun 10.12.1999 gün ve E. 1/447, K. 73 sayılı Raporunda ise Geçici 1. Maddeyle ilgili olarak, "Tasarının kanunlaştırılmasından önce kendilerine yetkili mercilerce kullanım hakkı tahsisi yapılmış olan vakıflarca kurulmuş yükseköğretim kurumlarına, bu işlemlerin sonucuna bakılmaksızın Bakanlar Kurulunca tesbit edilecek bedel karşılığında, Ek 18. maddede öngörülen şartları gerçekleştirmiş olmaları kaydı ile aynı mahaller itibarıyla kullanım hakkı verilmesine imkan verecek şekilde yeniden düzenlenerek metne ilave edildiği" belirtilmektedir.

Gerekçede yer alan bu görüşler, Geçici 1. Maddeyle daha önceki tahsislere geçerlilik sağlanmak istendiğini göstermektedir.

Anayasa'nın 153. maddesinde belirtilen Anayasa Mahkemesi kararlarının bağlayıcılığı ilkesi, Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilen yasalara kimi durumlarla sınırlı da olsa geçerlilik sağlayacak yasal düzenlemeler yapılmamasını gerektirir.

Bu nedenle, Anayasa Mahkemesi'nin daha önce aynı konuda verdiği iptal kararının sonuçsuz kalmasına yol açacak nitelikteki dava konusu kural, Anayasa'nın 153. maddesine aykırıdır. İptali gerekir.

V- YÜRÜRLÜĞÜN DURDURULMASI

28.12.1999 günlü, 4498 sayılı "Yükseköğretim Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun"un 2. maddesi ile Geçici 1. Maddesi, 13.9.2000 günlü, E. 2000/14, K. 2000/21 sayılı kararla iptal edildiğinden, uygulanmalarından doğacak ve sonradan giderilmesi olanaksız durumların ve zararların önlenmesi ve iptal kararının sonuçsuz kalmaması için kararın Resmî Gazete'de yayımlanacağı güne kadar bu kuralların yürürlüklerinin durdurulmasına, 13.9.2000 gününde oybirliğiyle karar verildi.

VI- İPTAL KARARININ ÖTEKİ MADDELERE ETKİSİ

2949 sayılı Yasa'nın 29. maddesinin ikinci fıkrasında; "Ancak, başvuru, kanunun, kanun hükmünde kararnamenin veya içtüzüğün sadece belirli madde ve hükümleri aleyhine yapılmış olup da bu belirli madde ve hükümlerin iptali, kanunun, kanun hükmünde kararnamenin veya içtüzüğün bazı hükümlerinin veya tamamının uygulanmaması sonucunu doğuruyorsa Anayasa Mahkemesi keyfiyeti gerekçesinde belirtmek şartıyla, kanun, kanun hükmünde kararnamenin veya içtüzüğün bahis konusu öteki hükümlerinin veya tümünün iptaline karar verebilir." denilmektedir. 4498 sayılı Yasa'nın 2. maddesinin birinci fıkrasının ilk tümcesinin iptal edilmesi sonucu bu fıkranın kalan bölümü ile ikinci ve üçüncü fıkralarının uygulanma olanağı kalmadığından 2949 sayılı Yasa'nın 29. maddesi uyarınca iptallerine karar verilmesi gerekir.

VII- SONUÇ

28.12.1999 günlü, 4498 sayılı "Yükseköğretim Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun"un:

A- 2. maddesiyle 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu'nun değişik Ek 18. maddesine eklenen;

1- Birinci fıkranın ilk tümcesinin Anayasa'ya aykırı olduğuna ve İPTALİNE,

2- Birinci fıkranın ilk tümcesi dışında kalan bölümü ile ikinci fıkranın Anayasa'ya aykırı olmadığına ve iptal isteminin REDDİNE,

B- Geçici 1. maddesinin Anayasa'ya aykırı olduğuna ve İPTALİNE,

C- İptal edilen kurallar nedeniyle uygulanma olanağı kalmayan, Yasa'nın 2. maddesiyle 2547 sayılı Yasa'nın değişik Ek 18. maddesine eklenen birinci fıkranın ilk tümcesi dışında kalan bölümü ile ikinci ve üçüncü fıkraların 2949 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'un 29. maddesinin ikinci fıkrası gereğince İPTALLERİNE, 13.9.2000 gününde OYBİRLİĞİYLE karar verildi.

Başkan Mustafa BUMİN	Başkanvekili Haşim KILIÇ	Üye Yalçın ACARGÜN
Üye Sacit ADALI	Üye Ali HÜNER	Üye Fulya KANTARCIOĞLU
Üye Mahir Can ILICAK	Üye Rüştü SÖNMEZ	Üye Ertuğrul ERSOY
Üye Tülay TUĞCU		Üye Ahmet AKYALÇIN

Esas Sayısı : 1999/39
Karar Sayısı : 2000/23
Karar Günü : 19.9.2000

İPTAL DAVASINI AÇAN : Anamuhalefet (Fazilet) Partisi Türkiye Büyük Millet Meclisi Grubu Adına Grup Başkanı Mehmet Recai KUTAN

İPTAL DAVASININ KONUSU : 3.9.1999 günlü, 23805 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan 28.8.1999 günlü, 4454 sayılı "Basın ve Yayın Yoluyla İşlenen Suçlara İlişkin Dava ve Cezaların Ertelenmesine Dair Kanun'un 1. maddesinin birinci fıkrasının "... basın yoluyla yahut sözlü veya görüntülü yayın araçlarıyla işlenmiş olup ..." bölümünün Anayasa'nın 10. maddesine aykırılığı savıyla iptali ve yürürlüğünün durdurulması istemidir.

I- İPTAL VE YÜRÜRLÜĞÜN DURDURULMASI İSTEMİNİN GEREKÇESİ

Yürürlüğün durdurulması istemini de içeren dava dilekçesinin gerekçe bölümü şöyledir:

"Hemen ilk bakışta fark edileceği gibi maddenin birinci fıkrasında yer alan "... basın yoluyla yahut sözlü veya görüntülü yayın araçlarıyla işlenmiş olup..." ifadesi Anayasa'nın 10'uncu maddesine açıkça aykırıdır. Bilindiği gibi Anayasa'nın "Kanun önünde eşitlik" başlığını taşıyan 10'uncu maddesi aynen şöyledir:

"X. Kanun Önünde Eşitlik

MADDE 10.- Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir. Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınamaz. Devlet organları ve idare makamları bütün işlemlerinde kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorundadırlar."

Anayasa'nın 10'uncu maddesinin gerekçesi ise yine aynen şöyledir:

"Madde, demokrasinin üç vazgeçilmez ilkesinden birini teşkil etmektedir. İnsanın insan olması dolayısıyla doğuştan bir değeri ve

haysiyeti vardır. Bu onun tabii bir hakkıdır. Bu hak dolayısıyla herhangi bir niteliğe veya ölçüye dayanılarak insanlar arasında ayırım yapılamaz. İnsanlar arasında kanunların uygulanması açısından da hiçbir fark gözetilemez. İnsanlar arasındaki eşitliğin temellerinden birini de böylece kanunlar önünde eşitlik ilkesi sağlar.

Komisyonumuz bu hakka saygı göstermenin Devlet organları ve idari makamlar için de bir görev olduğunu belirtmektedir. Devletin organları ve idari makamları, bütün işlemlerinde insanlar arasında ayırım yapmadan Devlet faaliyetlerini yürütmek zorundadırlar."

Anayasanın 10'uncu maddesinin hem bizzat metninden hem de gerekçesinden anlaşılacağı gibi 28.08.1999 tarih ve 4454 sayılı Kanun'un 1'inci maddesinin ilk fıkrasında yer alan

"...basın yoluyla yahut sözlü veya görüntülü yayın araçlarıyla işlenmiş olup..." ifadesi "eşitlik ilkesi"ne açıkça aykırıdır.

Çünkü sadece ve sadece "...basın yoluyla yahut sözlü veya görüntülü yayın araçlarıyla..." suç işlemiş olan kimselerin 12 yılı aşmayan hürriyeti bağlayıcı cezaları (hapis ve ağır hapis cezaları) ertelenmektedir. Böylece bu etkin araçlarla suç işleyen kimseler "imtiyazlı" hale getirilmektedirler. Buna karşılık basit yollarla suç işlemiş olan kimselerin para cezaları dahi ertelenmemektedir.

Nitekim bazı kimseler basın yoluyla (gazete, dergi v.s. ile), sözlü araçlarla (radyolar ile) ve görüntülü cihazlarla (televizyonlarla) suç işlemişlerdir. Bu kimseler söz konusu araçlarla birkaç defa -hatta gazetelere yansıdığına göre bir kısmı 40-50 defa- suç işlemiştir.

Bu suçların toplam hapis cezası, belki de yüzlerce yıla ulaşmaktadır. Ancak 28.08.1999 tarih ve 4454 sayılı Kanun ile herbir suç ayrı ayrı değerlendirilmiş ve herbir suç için üst sınırı oniki yılı geçmeyen hapis cezalarının infazı üç yıl süre ile ertelenmiştir.

Buna karşılık basın yoluyla işlenmiş suça konu olan bir haber veya makaleden veyahut radyo ya da televizyon konuşmasından alıntı yapıp da bir seminer, sempozyum veya 3-5 kişilik toplantıda kullanan mesela bir araştırmacı (öğretmen bilim adamı) ertelemeden istifade edemeyecektir.

Başka bir deyişle, uydular aracılığı ile tüm dünyaya televizyonlardan defalarca hitap eden bir kimse, suç sayısı ne olursa

olsun cezası ayrı ayrı oniki yılı geçmeyen bütün hapis cezaları için ertelemeden yararlanacak, buna karşılık söz konusu kimsenin sadece bir konuşmasından, alıntı yapıp, diyelim, 3-5 kişilik seminerde kullandığı için daha düşük bir cezaya mahkum olan kimse ertelemeden faydalanamayacaktır. Hatta mahkumiyetleri düşük olanların para cezaları dahi ertelenmeyecektir.

Böyle bir uygulamanın, Anayasa'nın hem 2. maddesindeki "adalet anlayışı"na hem de 10. maddesindeki "kanun önünde eşitlik ilkesine" aykırı olduğu, hiçbir duraksamaya yer bırakmayacak kadar açıktır.

Nitekim, Anayasa Mahkemesi'nin birçok kararı da bu yöndedir.

"Anayasanın 10. maddesinde herkesin, hiç bir ayrım yapılmadan kanun önünde eşit olduğu kabul edilmiştir. Madde metninden de açıkça anlaşılacağı üzere, yasaların uygulanmasında dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle bir ayırım yapılamayacak, yasalar herkese eşitlikle uygulanacaktır. (Any. Mah. T:28.04.1983, E.1981/13, K.1983/8)

"Özgürlüklerle ilgili olarak Anayasada yer alan en önemli kavramlardan birini de yasa önünde eşitlik ilkesi oluşturmaktadır. Bu kural 1982 Anayasasında 1961 Anayasasına nazaran daha ayrıntılı bir biçimde düzenlenmiştir. Şöyle ki; eşitlik açısından ayırım yapılmayacak hususlar madde metninde sayılanlarla sınırlı değildir.

"Benzeri sebeplerle" de ayırım yapılamayacağı esası getirilmek suretiyle ayırım yapılamayacak konular genişletilmiş ve böylece kurala uygulama açısından da açıklık kazandırılmıştır.

Anayasanın 10. maddesinde yer alan eşitlik kavramlarıyla kanun önünde eşitlik yani hukuki eşitlik kastedilmiştir. Bu ilkeyle bir tek kişiye veya kimi topluluklara aynı durumda bulunan yurttaşlardan daha çok veya daha geniş hak ve yetkiler tanımak yoluyla kanun karşısında eşitlik ilkesinin çiğnenmesi yasaklanmaktadır.

Anayasanın kanun önünde eşitlik ilkesini getiren 10.maddesiyle güdülen amacın, aynı durumda bulunan kimselerin yasalarca aynı işleme tabi tutulmasını sağlamak ve yurttaşlara yasa karşısında dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasal düşünce, felsefi inanç, din ve mezhep ve benzeri sebeplerle ayrımlı davranılmasını önlemek olduğu Anayasa Mahkemesi'nin çeşitli kararlarında vurgulanmıştır." (Any.Mah., T:04.11.1986, E.1986/11, K:1986/26).

“Anayasa’nın “Kanun önünde eşitlik” başlıklı 10. maddesinin birinci fıkrasının öngördüğü, ayırım gözetilmeksizin yasa önünde eşitlik, bu maddenin ikinci ve üçüncü fıkrasıyla birlikte ele alınmalıdır. Bu maddeyle, yasaların uygulanmasında, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasal düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri nedenlerle ayırım gözetilmesi mutlak olarak yasaklanmıştır. Anayasa’nın 10. maddesi, ayrıcalıklı kişi ya da topluluklar oluşmasına olanak tanıyan bir eşitsizliğe yol açacak düzenlemeler yapılmasını önlemeyi öngörmektedir. Aynı durumda olanlara ayrı kurallar uygulanamayacağı gibi ayrı durumda olanlara da aynı kurallar uygulanamaz.” (Any.Mah. T:19.12.1989, K. 1989149, E.1989/14).

“Yasaların uygulanmasında dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ayrılığı gözetilmesi ve bu nedenlerle eşitsizliğe yol açılması Anayasa katında geçerli görülemez. Bu mutlak yasak, birbirinin aynı durumda olanlara ayrı kuralların uygulanmasını ve ayrıcalıklı kişi ve toplulukların yaratılmasını engellemektedir.... Aynı durumda olanlar için ayrı düzenleme aykırılık oluşturur.... Başka bir anlatımla, kişisel nitelikleri ve durumları özdeş olanlar arasında, yasalara konulan kurallarla değişik uygulamalar yapılamaz” (Any.Mah., T:02.05.1991, K.1991/11, E.1990/28).

Nitekim Anayasa Mahkemesi, Türk Ceza Kanunu’nun 146. maddesine giren suçları “şartlı tahliye”nin kapsamı dışında tutan 12.04.1991 tarih ve 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu’nun Geçici 4. maddesinin birinci fıkrasının (a) ve (b) bentlerine karşı itiraz yoluyla açılan davayı yerinde bularak şöyle demiştir:

“Suçlu, topluma uyum zorlukları gösteren ve uyumsuzluğunu suç işlemekle açığa vuran kimsedir. Cezanın caydırıcılığı ve suçlunun toplumla uyum sağlayabilmesi başka bir deyişle topluma yeniden kazandırılması, ceza politikasının temel ilkesini oluşturur. Toplumun suça verdiği önem ve suçun ağırlığı, cezanın farklılaştırılmasına ya da ağırlaştırılmasına esas olur. Bu husus, devletin cezalandırma politikasına uygun olarak yasakoyucunun bu konudaki değerlendirmesine ve takdirine göre belirlenir.

Ancak, cezanın infazı, işlenen suçun türüne bağlı olmaksızın, suçlunun topluma uyum sağlamasını ve topluma yeniden kazandırılmasını amaçlar.

Bu amacın gerçekleştirilebilmesi, suça bağlı kalmadan ayrı bir programın uygulanmasını gerektirir. Tüm çabalar, suçlunun uyumsuzluğuna neden olan psikolojik, çevresel, sosyal ve kişisel etkenlerin belirli bir infaz programı içinde giderilerek, suça yeniden yönelmesini önlemektir. Bu program, suça göre değil, suçlunun infaz süresince gösterdiği davranışlarına ve gözlenen iyi durumuna göre düzenlenecektir. Bu da infazın, mahkumların işledikleri suçlara göre bir ayırıma gidilmeden, aynı esaslara ve belirli bir proğrama göre yapılmasını ve sonuçlarının gözlenmesini gerektirir. Aynı miktar cezayı alan iki hükümlüden birinin, sırf suçunun türü nedeniyle daha uzun süre ceza çektikten sonra şartla salıverilmesi, cezaların farklı çektirilmesi sonucunu doğurur ve bu iki mahkum arasında eşitsizliğe neden olur.

Böylece, infaz yönünden eşit ve aynı durumda bulunan mahkumlar arasında şartlı salıverme bakımından ayrı uygulama, Anayasa'nın 10. maddesinde öngörülen yasa önünde eşitlik ilkesine uygun düşmemekte ve bu ayrılığın haklı bir nedeni de bulunmamaktadır.

...

12.4.1999 günlü, 3713 sayılı "Terörle Mücadele Kanunu"nun:

...

Geçici 4.maddesinin birinci fıkrasınşn (a) bendinin Anayasa'ya aykırı olduğuna ve iptaline,

... Geçici 4. maddesinin birinci fıkrasının (b) bendinde geçen Türk Ceza Kanunu'nun "...146 (son fıkra hariç)..." hükmünün iptaline..." (Any. Mah. T: 19.07.1991 , K: 1991 /22, E.1991 /15)

Somut olayımızda 28.08.1999 tarih ve 4454 sayılı Kanun'un dava konusu olan hükmü, Anayasa'nın 10. maddesini Terörle Mücadele Kanunu'nun iptal edilen hükmüne nispetle çok daha ağır biçimde ihlal etmiştir. Çünkü Terörle Mücadele Kanunu, "hafif suçları" şartlı tahliyenin kapsamına alıp, "ağır suçları" şartlı tahliyenin dışında tutmuştu.

4454 sayılı Kanun ise aynı nitelikteki suçlardan hafif olanlarını ertelemenin dışında tutup daha ağır suçları ertelemenin kapsamına almıştır.

Gerçekten bir suçun basın yoluyla veya iletişim araçlarıyla işlenmesi, hem uluslararası hukuk kurallarına göre hem de Türk Ceza Kanunu'na göre daha ağır cezayı gerektirmektedir.

Nitekim Türk Ceza Kanunu'nun 158. maddesinin birinci fıkrasına göre:

"Reisicumhura muvacehesinde hakaret ve sövme fiillerini işleyenler üç seneden aşağı olmamak üzere ağır hapis cezası ile cezalandırılır."

Aynı (158.) maddenin son fıkrasına göre ise:

"Suçun, neşir vasıtalarından biri ile işlenmesi halinde ceza üçte birden yarıya kadar artırılır."

4454 sayılı Kanun'un dava konusu hükmüne göre, Türk Ceza Kanunu'nun 158. maddesinin birinci fıkrasından hüküm giyenler ertelemeden istifade edemeyecekler, buna karşılık aynı (158.) maddenin son fıkrası gereğince daha ağır hüküm giyenler ertelemeden istifade edebileceklerdir.

Keza Türk Ceza Kanunu'nun 311. maddesinin birinci fıkrasına göre:

"Bir suçun işlenmesini aleni olarak tahrik eden bir kimse üç yıldan beş yıla kadar ağır hapis cezasıyla cezalandırılır."

Anılan (311.) maddenin ikinci fıkrasına göre ise:

"Tahrik, her türlü kitle haberleşme araçları, ses kayıt bantları, plak, film, gazete, mecmua ile veya sair basın aletleriyle... olursa, yukarıdaki bentler uyarınca suçlu hakkında tayin olunacak ağır hapis ve hapis cezaları bir misli artırılır."

4454 sayılı Kanun'un dava konusu hükmüne göre, Türk Ceza Kanunu'nun 311. maddesinin birinci fıkrasından (beş yıla kadar ağır hapse) mahkum olanlar ertelemeden asla yararlanamayacaklar, ama aynı maddenin ikinci fıkrası gereğince (on yıla kadar ağır hapse) mahkum olanlar ertelemeden mutlak surette istifade edeceklerdir.

Bu tür örnekleri artırmak mümkündür.

Nitekim 12.4.1991 tarih ve 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu'nun 8. maddesinin son fıkrasına göre:

"Birinci fıkrada yazılı fiillerin ikinci ve üçüncü fıkralarda yazılı kitle iletişim araçları ile işlenmesi halinde belirlenen ceza üçte birden yarıya kadar artırılır."

Bu durumda "hitap alanları alabildiğine geniş, etkileme güçleri çok yüksek olduğu için cezaları daha ağır olsa da iletişim araçları ile (basın, radyo ve televizyon yoluyla) işlenen suçlar hukuken "iyi suçlar"dır, "zararsız suçlar"dır. Bu yüzden ertelemeden istifade etmelidirler. Buna karşılık sair yollarla işlenen suçlar, cezaları daha düşük olsa bile hukuken daha kötü suçlardır, daha tehlikeli suçlardır. Bu sebeple ertelemeden yararlanmamalıdırlar" denemez.

Anayasa Mahkemesi'nin birçok kararında da açıkça belirtildiği gibi:

"Anayasa'nın 10. maddesi ile konulan eşitlik ilkesi her konuda uygulama alanı gören bir kuraldır. Aynı yönde ve aynı temel anlayışa göre yorumlansa bile uygulandığı alana göre eşitlik ilkesi değişik görünümler ortaya koymaktadır.

Ceza hukukunda anayasal eşitlik ilkesi genel anlamda bir eşitliği ifade eder. Aynı tür suçlara benzer nitelikte ve ağırlıkta cezalar verilmesi eşitlik anlayışının gereğidir. Suçlar ve cezalar konusunda yapılan düzenlemeler, suç türlerine devletçe verilen öneme göredir. Ancak, suç ve ceza arasındaki oranı adalete uygun ve cezalar arasındaki genel dengeyi suçun toplum hayatında yarattığı etkiye ve toplumsal yapıya göre belirlenmesi gerekir. Kuşkusuz yasakoyucu, suçlar ve cezalar hakkında kural koyarken Anayasa ilkeleri ile Anayasa'da genel anlamı belirlenen cezanın evrensel ilkelerine uymakla yükümlüdür. Böylece eşitlik ilkesinin cezadaki uygulaması sağlanabilir" (Any.Mah.T.31.3.1992, K.1992/20, E.1991/18, A.M.K.D., Sayı: 28, C.1, s.282).

"Devletimiz... bir hukuk Devletidir. Kanunlarımızın, Anayasa'nın açık hükümlerinden önce hukukun bilinen ve bütün uygar memleketlerde kabul edilen prensiplerine uygun olması şarttır" (Any.Mah., T.22.12.1964, K.1964/76, E.1963/166, A.M.K.D., Sayı: 2, s.291).

Oysa 4454 sayılı Kanun'un, hukukun temel prensiplerine ve Anayasa'ya aykırı olduğu hususunda hem kamuoyunda hem de hukukçular arasında tam bir görüş birliği vardır: Mesela 4454 sayılı Kanun'un kabul (28.8.1999) tarihini izleyen günlerde çıkan gazeteler, radyo ve televizyonlarda yapılan konuşmalar bu aykırılığı koro halinde seslendirmişlerdir.

Nitekim, Milliyet Gazetesi yazarlarından Taha Akyol "Af ve Anayasa" başlığını taşıyan 31.8.1999 tarihli yazısında aynen şöyle demektedir:

"...

Prof. Dönmezer Hoca'nın Anayasa'ya aykırı gördüğü başka bir yön var:

-Basın yoluyla işlenen suçlarda ceza ertelemesi getiriyorsunuz, aynı suç kahvehanede konuşarak işlenmişse bunu kapsam dışı bırakıyorsunuz. Bu Anayasa'nın eşitlik ilkesine aykırıdır."

Sabah Gazetesi Başyazarı Güngör Mengi de "Hukuk aranıyor!" başlığını taşıyan 01.9.1999 tarihli yazısında şöyle diyor:

"... Basın yoluyla işlenen bütün suçlara erteleme yoluyla da olsa bir çözüm getirilirken, bu suçları sözlü olarak işleyenler yararlandırılmıyor. Oysa bu suçların basın yoluyla işlenmesi, cezanın artma sebebidir.

Yani af kanunu... daha ağır suçları affederken daha hafif olanlarına "Sizler içerde kalacaksınız" diyor.

Nasıl bir takdir hakkı bu?

Adaleti temsil eden gözü bağlı kadının bir elindeki teraziyi kafasına vurup ceza adaletini simgeleyen kılıcı kalbine saplamak değil mi?"

II-YÜRÜRLÜĞÜN DURDURULMASI SEBEPLERİ:

1) Dava konusu hükmün, sadece belirtilen araçlarla suç işlemiş olan kimselerin -üstelik herbir suç için- Türk Ceza Kanunu'na göre on iki yılı aşmayan hapis ve ağır hapis cezalarını ertelemesi, buna karşılık yine Türk Ceza Kanunu'nun aynı maddesinin kapsamına giren, ancak iletişim araçlarıyla (basın, radyo veya televizyon

vasıtasıyla) işlenmediği için nisbi olarak çok daha düşük tutulan cezaların ertelenmemesi Anayasa'nın 10. maddesine açıkça aykırıdır.

2) Bir kimsenin sırf basın, radyo veya televizyonla işlendiğinden dolayı herbir suçu için hükmedilip de on iki yılı aşmayan bütün hapis ve ağır hapis cezaları ertelenirken diğer kimselerin veya aynı kimsenin, çok daha hafif olan cezasının ertelenmemesi, yani ağır suçlular tahliye edilirken, nisbi olarak (hukuken ve hükmen) hafif suçluların cezaevlerinde tutulmaları, buna gerekçe olarak da hafif suçların basın, radyo veya televizyonla işlenmemiş olmasının gösterilmesi hiç şüphesiz ki telafisi imkansız zararlar doğuracaktır. Zira böyle bir ayrımı haklı kılacak hiçbir sebep yoktur. Çünkü erteleme cezaların infazı ile ilgili bir uygulamadır. Anayasa Mahkemesi'nin birçok kararında belirtildiği gibi:

"Mahkumiyetten sonra hükümlünün suçla bağı kesilir, onun hukuki statüsü artık "hükümlü"dür. Hükümlülerin de "şartlı tahliye", "şartlı salıverme" ve "erteleme" gibi infaz imkanlarından eşit olarak yararlanmaları gerekir, farklı uygulama eşitlik prensibine aykırı olur." Bütün bu gerekçelerle ve Yüksek Mahkeme'nin takdir edeceği diğer sebeplerle, 4454 sayılı Kanun'un dava konusu olan "... basın yoluyla yahut sözlü veya görüntülü yayın araçlarıyla işlenmiş olup..." hükmü hakkında acilen yürürlüğün durdurulması kararı verilmelidir.

SONUÇ Anayasa'nın 10. maddesine açıkça aykırı olmasına rağmen 03.9.1999 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe giren, nisbi olarak bir kısım ağır suçluların cezalarını ertelerken bunlara nisbetle çok daha hafif suçluları cezaevlerinde tutan, böylece hakkaniyet kuralını tersine çeviren 28.8.1999 tarih ve 445 sayılı Kanun'un "... basın yoluyla yahut sözlü veya görüntülü yayın araçlarıyla işlenmiş olup..." hükmü hakkında acilen yürürlüğün durdurulması ve iptal kararı verilmesini saygılarımla arz ederim."

II- YASA METİNLERİ

A- İptali İstenen Yasa Kuralı

28.8.1999 günlü, 4454 sayılı Yasa'nın 1. maddesinin iptali istenen bölümü de içeren 1. maddesi şöyledir:

"MADDE 1.- 23 Nisan 1999 tarihine kadar sorumlu müdür sıfatı ile işlenmiş suçlar dahil, basın yoluyla yahut sözlü veya görüntülü yayın araçlarıyla işlenmiş olup ilgili kanun maddesinde öngörülen

şahsi hürriyeti bağlayıcı cezanın üst sınırı oniki yılı geçmeyen suçlardan dolayı oniki yıl veya daha az şahsi hürriyeti bağlayıcı bir cezaya mahkûm edilmiş bulunan kimselerin cezalarının infazı ertelenmiştir.

Halen cezalarını çekmekte olanlar hakkında da birinci fıkra hükmü uygulanır.

İlgili kanun maddesinde öngörülen şahsi hürriyeti bağlayıcı cezanın üst sınırı oniki yılı geçmeyen suçlardan dolayı birinci fıkrada sayılanlar hakkında henüz takibata geçilmemiş veya hazırlık soruşturmasına girişilmiş olmakla beraber dava açılmamış veya son soruşturma aşamasına geçilmiş olmakla beraber henüz hüküm kurulmamış veya verilen hüküm kesinleşmemiş ise, davanın açılması veya kesin hükme bağlanması ertelenir.**"**

B- Dayanılan Anayasa Kuralı

Dava dilekçesinde dayanılan Anayasa'nın 10. maddesi şöyledir:

"MADDE 10.- Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefî inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir.

Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınamaz.

Devlet organları ve idare makamları bütün işlemlerinde kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorundadırlar.**"**

C- İlgili Anayasa Kuralı

Anayasa'nın ilgili görülen 2. maddesi şöyledir:

"MADDE 2.- Türkiye Cumhuriyeti, toplumun huzuru, millî dayanışma ve adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygılı, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk Devletidir.**"**

III- İLK İNCELEME

Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 8. maddesi gereğince Ahmet Necdet SEZER, Samia AKBULUT, Haşim KILIÇ, Yalçın ACARGÜN,

Mustafa BUMİN, Sacit ADALI, Ali HÜNER, Mustafa YAKUPOĞLU, Fulya KANTARCIOĞLU, Mahir Can ILICAK ve Rüştü SÖNMEZ'in katılmalarıyla 3.11.1999 günü yapılan ilk inceleme toplantısında, dosyada eksiklik bulunmadığından işin esasının incelenmesine, yürürlüğü durdurma isteminin bu konudaki raporun hazırlanmasından sonra ele alınmasına OYBİRLİĞİYLE karar verilmiştir.

IV- YÜRÜRLÜĞÜN DURDURULMASI

28.8.1999 günlü, 4454 sayılı "Basın ve Yayın Yoluyla İşlenen Suçlara İlişkin Dava ve Cezaların Ertelenmesine Dair Kanun"un 1. maddesinin birinci fıkrasının "... basın yoluyla yahut sözlü veya görüntülü yayın araçlarıyla işlenmiş olup..." bölümünün YÜRÜRLÜĞÜNÜN DURDURULMASI İSTEMİNİN REDDİNE, 19.9.2000 gününde OYBİRLİĞİYLE karar verildi.

V- ESASIN İNCELENMESİ

Dava dilekçesi ve ekleri, işin esasına ilişkin rapor, iptali istenen yasa kuralı, dayanılan ve ilgili görülen Anayasa kurallarıyla bunların gerekçeleri ve öteki yasama belgeleri okunup incelendikten sonra gereği görüşülüp düşünüldü:

A- Anlam ve Kapsam

4454 sayılı Basın ve Yayın Yoluyla İşlenen Suçlara İlişkin Dava ve Cezaların Ertelenmesine Dair Kanun'un 1. maddesinin ilk fıkrasında "23 Nisan 1999 tarihine kadar sorumlu müdür sıfatı ile işlenmiş suçlar dahil, basın yoluyla yahut sözlü veya görüntülü yayın araçlarıyla işlenmiş olup ilgili kanun maddesinde öngörülen şahsi hürriyeti bağlayıcı cezanın üst sınırı oniki yılı geçmeyen suçlardan dolayı oniki yıl veya daha az şahsi hürriyeti bağlayıcı bir cezaya mahkûm edilmiş bulunan kimselerin cezalarının infazı ertelenmiştir." denilmektedir. Fıkranın yalnız "basın yoluyla yahut sözlü veya görüntülü yayın araçlarıyla işlenmiş olup" bölümünün iptali istenmektedir.

Maddenin ikinci fıkrasında ise halen cezalarını çekmekte olanlar hakkında da birinci fıkra hükmünün uygulanacağı belirtilmekte, üçüncü fıkrada da davanın açılması veya kesin hükme bağlanmasının ertelenmesi düzenlenmektedir.

Yasa'nın ertelemenin sonuçları hakkındaki 2. maddesinin ilk fıkrasında erteleme tarihinden itibaren üç yıl içinde işledikleri 1. madde kapsamına giren kasıtlı bir cürümden dolayı mahkûm edilenlerin ertelenen cezalarının aynen çektirileceği, son fıkrasında da üç yıllık sürenin 1. madde kapsamına giren kasıtlı bir cürümden dolayı yeniden mahkûm edilmeksizin geçirilmesi halinde ertelemeden yararlanan hakkındaki mahkûmiyetin vaki olmamış sayılacağı veya bu suçtan dolayı kamu davası açılmayacağı, açılmış olan davanın da ortadan kaldırılmasına karar verileceği hükme bağlanmaktadır.

4454 sayılı Yasa'nın genel gerekçesinde;

"Çağdaş toplumların anayasalarında güvence altına alınan düşünceyi açıklama ve yayma özgürlüğü, demokratik toplumu oluşturan en temel unsurlardan biridir. Bu özgürlüğün kullanım yollarından biri de basın yahut sözlü veya görüntülü yayın araçlarıdır. Bu araçların, amacına uygun olarak işlevlerini yerine getirmeleri bakımından korunmaları çağdaş toplumlarda asıl olup, bu anlamda basın ve yayın özgürlüğü önündeki engeller kaldırılarak ve güvenceler sağlanarak, haber ve düşünceyi özgür kılmak hedeflenmektedir. Bu nedenle, sorumlu müdür sıfatı ile veya basın yoluyla yahut sözlü veya görüntülü yayın araçlarıyla işlenen suçlara ilişkin davalar ve cezaların infazı için ertelenme hükümleri getirilmesi toplumsal barışın sağlanması ve sürdürülmesi bakımından büyük bir önem taşımaktadır."

denilerek yapılan düzenlemeyle öncelikle, düşünceyi açıklama özgürlüğünün doğal bir sonucu olan basın özgürlüğünün kullanılması bağlamında basın yoluyla yahut sözlü veya görüntülü yayın araçlarıyla suç işlemiş olanların hedef alındığı vurgulanmaktadır.

Basın yoluyla işlenen suçların özelliği, basının bunlarda araç olarak kullanılmasıdır. "Yayın" bu suçlar yönünden kurucu unsur olmakta, suçun oluşması yönünden genel unsurların bir ayrıcalığı bulunmamaktadır. Genel suçların kimi basın yoluyla da işlenebilmekte ve ceza hukuku sistemimizde genellikle suç sayılan eylemin basın yoluyla işlenmesi ağırlaştırıcı neden kabul edilmektedir.

B- Anayasa'ya Aykırılık Sorunu

Dava dilekçesinde, basın yoluyla yahut sözlü veya görüntülü yayın araçlarıyla suç işlemiş olanların oniki yılı aşmayan özgürlüğü bağlayıcı cezalarının ertelenmesinin bu etkili araçlarla suç işleyenleri

imtiyazlı duruma getirdiği, buna karşılık basın yoluyla işlenmiş suça konu olan bir haber veya makaleden, radyo ya da televizyon konuşmasından alıntı yaparak bunu bir seminer, sempozyum veya çok az sayıda kişinin katıldığı bir toplantıda dile getiren bilim adamı, araştırmacı gibi kişilerin bu erteleme kapsamı dışında bırakıldıkları; bir suçun basın yoluyla veya iletişim araçlarıyla işlenmesi Türk Ceza Yasası ve uluslararası hukuk kurallarına göre daha fazla cezayı gerektirdiği halde ertelemeden bunların yararlandırıldıkları; aynı nitelikteki suçlardan daha hafif olanları işleyenlerin ise kapsam dışında tutulduğu, bu nedenlerle kuralın, Anayasa'nın 10. maddesinde yer alan eşitlik ilkesine aykırılık oluşturduğu ileri sürülerek iptali istenmiştir.

2949 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'un 29. maddesine göre, Anayasa Mahkemesi, yasaların kanun hükmünde kararnamelerin ve TBMM İçtüzüğü'nün Anayasa'ya aykırılığı konusunda ilgililer tarafından ileri sürülen gerekçelere dayanmak zorunda değildir. İstemle bağlı kalmak koşuluyla başka gerekçe ile de Anayasa'ya aykırılık kararı verebilir.

Dava dilekçesinde, itiraz konusu kuralın, Anayasa'nın 10. maddesine aykırılığı ileri sürülmüş ise de kuralın ilgisi nedeniyle Anayasa'nın 2. maddesi yönünden de incelenmesi uygun görülmüştür.

Anayasa'nın 2. maddesinde, Cumhuriyetin nitelikleri arasında sayılan hukuk devleti, insan haklarına dayanan, bu hak ve özgürlükleri koruyup güçlendiren, eylem ve işlemleri hukuka uygun olan, her alanda adaletli bir hukuk düzeni kurup bunu geliştirerek sürdüren, Anayasa'ya aykırı durum ve tutumlardan kaçınan, hukuku tüm devlet organlarına egemen kılan, Anayasa ve hukukun üstün kurallarıyla kendini bağlı sayan, yargı denetimine açık, yasaların üstünde yasakoyucunun da bozamayacağı temel hukuk ilkeleri ve Anayasa'nın bulunduğu bilincinde olan devlettir. Bu bağlamda, hukuk devletinde yasakoyucu, yalnız yasaların Anayasa'ya değil, Anayasa'nın da evrensel hukuk ilkelerine uygun olmasını sağlamakla yükümlüdür.

Hukukun temel ilkeleri arasında yer alan eşitlik ilkesine Anayasa'nın 10. maddesinde yer verilmiştir. Buna göre, herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir. Hiç bir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınamaz devlet

organları ve idare makamları bütün işlemlerinde kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorundadırlar.

"Yasa önünde eşitlik ilkesi" hukuksal durumları aynı olanlar için söz konusudur. Bu ilke ile eylemli değil, hukuksal eşitlik öngörülmüştür. Eşitlik ilkesinin amacı, aynı durumda bulunan kişilerin yasalar karşısında aynı işleme bağlı tutulmalarını sağlamak, ayırım yapılmasını ve ayrıcalık tanınmasını önlemektir. Bu ilkeyle, aynı durumda bulunan kimi kişi ve topluluklara ayrı kurallar uygulanarak yasa karşısında eşitliğin çiğnenmesi yasaklanmıştır. Yasa önünde eşitlik, herkesin her yönden aynı kurallara bağlı tutulacağı anlamına gelmez. Kimilerinin Anayasa'nın 13. maddesinde öngörülen nedenlerle değişik kurallara bağlı tutulmaları eşitlik ilkesine aykırılık oluşturmaz. Durum ve konumlarındaki özellikler, kimi kişiler ya da topluluklar için değişik kurallar ve uygulamaları gerektirebilir. Aynı hukuksal durumlar aynı, ayrı hukuksal durumlar farklı kurallara bağlı tutulursa Anayasa'da öngörülen eşitlik ilkesi zedelenmez.

Eşitlik temeline dayanan adil bir hukuk düzeni kurmak, hukuk devletinin en önemli işlevlerinden biri olduğundan hukuksal eşitlik sağlanmadan hukuk devleti ilkesinin gerçekleşemeyeceği açıktır.

4454 sayılı Yasa'nın 1. maddesinin ilk fıkrası uyarınca, ilgili kanun maddesinde öngörülen şahsi hürriyeti bağlayıcı cezanın üst sınırı oniki yılı geçmeyen suçlardan dolayı oniki yıl veya daha az şahsi hürriyeti bağlayıcı bir cezaya mahkûm edilmiş bulunanlardan, bu suçları 23 Nisan 1999 tarihine kadar sorumlu müdür sıfatı ile işlemiş olanlar dahil, basın yoluyla yahut sözlü veya görüntülü yayın araçlarıyla işleyenlerin cezalarının infazı ertelenmiştir.

Yasakoyucu, kuşkusuz, Anayasa'nın ve ceza hukukunun temel ilkelerine bağlı kalmak koşuluyla cezalandırmada güdülen amacı da gözeterek hangi eylemlerin suç sayılacağını ve bunlara verilecek cezanın türü ve miktarı ile artırım ve indirim nedenlerini saptayabileceği gibi kimi suçları işleyenler için "erteleme" adı altında bir düzenleme de öngörebilir. Ancak böyle bir düzenleme yapılması durumunda, eşitlik ilkesi, bundan aynı durumda bulunan herkesin eşit olarak yararlandırılmasını gerektirir. Farklı düzenleme yapılabilmesi ise millî güvenlik, kamu yararı, kamu düzeni gibi haklı nedenlerden birinin bulunmasına bağlıdır.

Dava konusu düzenlemeyle düşünceyi açıklama özgürlüğü bağlamında basın yoluyla yahut sözlü veya görüntülü yayın

araçlarıyla işlenen suçlar yönünden erteleme adı altında bir olanak getirilmiş, ancak aynı tür suçların daha az cezayı gerektiren basın yoluyla yahut sözlü veya görüntülü yayın araçlarıyla işlenmemiş olanları kapsam dışı bırakılmıştır. Aynı tür suçu işleyenler için farklı uygulama öngören bu düzenlemenin haklı bir nedeni bulunmadığı açıktır.

Öte yandan, adaletli bir hukuk düzeni kurup bunu sürdürmekle yükümlü olan hukuk devletinde, yalnız suç ve cezaların saptanmasında adil ölçülerin gözetilmesiyle yetinilemez; bunların kaldırılması, değiştirilmesi ya da kimi olanaklar tanınması söz konusu olduğunda da aynı ölçülerin esas alınması zorunludur. Dava konusu düzenlemeyle aynı tür suçun daha ağırını erteleme kapsamına alıp, hafif olanını bu olanaktan yararlandırmamanın adil olduğu ileri sürülemez.

Açıklanan nedenlerle kural, Anayasa'nın 2. ve 10. maddelerine aykırıdır. İptali gerekir.

Bu görüşlere, Mustafa BUMİN, Yalçın ACARGÜN, Ali HÜNER, Mahir Can ILICAK ile Ertuğrul ERSOY katılmamışlardır.

VI- İPTAL HÜKÜMÜNÜN YÜRÜRLÜĞE GİRECEĞİ GÜN SORUNU

Anayasa'nın 153. maddesinin üçüncü fıkrasında, "Kanun, kanun hükmünde kararname veya Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü ya da bunların hükümleri, iptal kararlarının Resmî Gazetede yayımlandığı tarihte yürürlükten kalkar. Gereken hallerde Anayasa Mahkemesi iptal hükmünün yürürlüğe gireceği tarihi ayrıca kararlaştırabilir. Bu tarih, kararın Resmî Gazetede yayımlandığı günden başlayarak bir yılı geçemez" denilmekte, Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Yasa'nın 53. maddesinin dördüncü fıkrasında da bu kural tekrarlanmaktadır. Maddenin beşinci fıkrasında ise, Anayasa Mahkemesi'nin, iptal halinde meydana gelecek hukuksal boşluğu kamu düzenini tehdit veya kamu yararını ihlâl edici mahiyette görürse yukarıdaki fıkra hükmünü uygulayacağı belirtilmiştir.

4454 sayılı Yasa'nın 1. maddesinin birinci fıkrasının iptal edilen bölümü nedeniyle doğan hukuksal boşluk kamu düzenini ve kamu yararını olumsuz yönde etkileyeceğinden gerekli düzenlemelerin yapılması için yasama organına süre tanımak amacıyla iptal kararının

Resmî Gazete'de yayımından başlayarak bir yıl sonra yürürlüğe girmesi uygun görülmüştür.

VII- SONUÇ

A- 28.8.1999 günlü, 4454 sayılı "Basın ve Yayın Yoluyla İşlenen Suçlara İlişkin Dava ve Cezaların Ertelenmesine Dair Kanun"un 1. maddesinin birinci fıkrasının "... basın yoluyla yahut sözlü veya görüntülü yayın araçlarıyla işlenmiş olup..." bölümünün Anayasa'ya aykırı olduğuna ve İPTALİNE, Mustafa BUMİN, Yalçın ACARGÜN, Ali HÜNER, Mahir Can ILICAK ile Ertuğrul ERSOY'un karşıoyları ve OYÇOKLUĞUYLA,

B- İptal edilen bölüm nedeniyle meydana gelen hukuksal boşluk kamu düzenini tehdit ve kamu yararını ihlal edici nitelikte görüldüğünden, Anayasa'nın 153. maddesinin üçüncü fıkrasıyla 2949 sayılı Yasa'nın 53. maddesinin dördüncü ve beşinci fıkraları gereğince İPTAL HÜKMÜNÜN, KARARIN RESMİ GAZETE'DE YAYIMLANMASINDAN BAŞLAYARAK BİR YIL SONRA YÜRÜRLÜĞE GİRMESİNE, OYBİRLİĞİYLE, 19.9.2000 gününde karar verildi.

Başkan Mustafa BUMİN	Başkanvekili Haşim KILIÇ	Üye Yalçın ACARGÜN
Üye Sacit ADALI	Üye Ali HÜNER	Üye Fulya KANTARCIOĞLU
Üye Mahir Can ILICAK	Üye Rüştü SÖNMEZ	Üye Ertuğrul ERSOY
Üye Tülay TUĞCU	Üye Ahmet AKYALÇIN	

KARŞIOY YAZISI

Esas Sayısı : 1999/39
Karar Sayısı : 2000/23

4454 sayılı Basın ve Yayın Yoluyla İşlenen Suçlara İlişkin Dava ve Cezaların Ertelenmesine Dair Kanun'un 1. maddesinin birinci fıkrasında yer alan "...basın yoluyla yahut sözlü veya görüntülü yayın araçlarıyla işlenmiş olup..." bölümünün iptaline ilişkin çoğunluk görüşüne aşağıda açıklanan gerekçelerle katılmıyoruz.

4454 sayılı Yasa'nın 1. maddesinde, 23 Nisan 1999 tarihine kadar sorumlu müdür sıfatı ile işlenmiş suçlar dahil, basın yoluyla yahut sözlü ya da görüntülü yayın araçlarıyla işlenmiş olup ilgili yasa maddesinde öngörülen şahsi hürriyeti bağlayıcı cezanın üst sınırı oniki yılı geçmeyen suçlardan dolayı oniki yıla veya daha az şahsi hürriyeti bağlayıcı bir cezaya mahkum edilmiş olanlarla halen cezalarını çekmekte olanların cezalarının, henüz takibata geçilmemiş veya hazırlık soruşturmasına girişilmiş olmakla beraber henüz hüküm kurulmamış veya verilen hüküm kesinleşmemiş ise davanın açılması veya kesin hükme bağlanmasının erteleneceği kurala bağlanmıştır.

Dava konusu yasa kuralında da anlaşılacağı gibi, yasakoyucu yalnız basın yoluyla işlenen suçlara ilişkin dava veya cezaların ertelenmesini istemiştir. Davacı başvuru dilekçesinde, dava konusu kuralın değil, aynı eylemi basın veya yayın yoluyla işlememiş olanların dava ve cezalarının ertelenmesinin Anayasa'nın 10. maddesindeki "eşitlik" prensibine aykırı olduğunu ileri sürmüştür. Yani Yasa'nın uygulama alanının genişletilmesini sağlamak amacıyla, Anayasa'ya aykırı olduğu ileri sürülmeyen bir yasa kuralının iptali istenilmiştir.

Anayasa Mahkemesi, Anayasa'ya aykırı bulduğu yasaları iptal ederek yürürlükten kalkmasını sağlar. Yasakoyucu gibi davranarak yeni bir uygulamaya yol açacak biçimde hüküm kuramaz. Anayasa'nın öngördüğü ve mutlak düzenlemesini istediği hususlara yer vermeme durumu dışındaki, yasanın isterse getirebileceği bir kuralı getirmemesi iptal nedeni olamaz. İsterse yer verip isterse yer vermeyeceği bu tür noksanlıklar yasakoyucunun takdir yetkisi içindedir. Yasa maddesine içindeki kimi sözcükleri ayıklayarak yeni bir kural niteliği vermek Anayasa'ya uygunluk denetimiyle

bağdaşmaz. Bir kuralın, uygulama alanının genişletilmesi amacıyla değiştirilmesini sağlamak için de iptali istenilemez Yasakoyucunun dilediği zaman giderebileceği noksan düzenleme, anayasal zorunluluk dışında, Anayasa'ya aykırılık oluşturmaz (Anayasa Mahkemesi'nin 21.10.1963 günlü, Esas: 1963/172, Karar: 1963/244, 18.1.1989 günlü, Esas: 1988/3, Karar: 1989/4 sayılı kararları)

Öte yandan Anayasa Mahkemesi'nin pek çok kararında vurgulandığı gibi yasa önünde eşitlik herkesin her yönden aynı kurallara bağlı olacağı anlamına gelmez. Durum ve konumlarındaki özellikler kimi kişiler için değişik kuralları ve uygulamaları gerekli kılabilir. Özelliklere, ayrılıklara dayandığı için haklı olan nedenler, farklı düzenlemeyi aykırı değil geçerli kılar. Anayasa'nın amaçladığı eşitlik, eylemli değil hukuksal eşitliktir. Durumlarındaki değişikliğin doğurduğu zorunluluklar ve kamu yararı gibi haklı nedene dayanılarak yasalarda farklı uygulamalar getirilmesi durumda Anayasa'daki eşitlik ilkesinin çiğnendiği sonucu çıkarılamaz.

Toplumsal barışı, kamu düzenini, bireylerin güven ve huzurunu sağlamakla yükümlü olan devlet, bu yükümlüğünü alacağı ceza önlemleri ile yerine getirmeye çalışır. Yasakoyucu bu konuda bir düzenleme yaparken kişi yararı kadar kamu yararını da göz önünde bulundurmak zorunda olduğundan kimi suçların niteliği ve toplumda yaratacağı zararla birlikte faillerin konumlarını da gözeterek farklı ağırlıkta cezalar düzenleyebileceği gibi, hükmolunan cezaların infazının ertelenmesi veya affı konusunda da değişik kurallar getirilebilir.

Yasakoyucu, basın ve yayın yoluyla işlenen suçlara ilişkin dava ve cezaların ertelenmesini, Türkiye'nin, dünya kamuoyunda düşünce ve ifade özgürlüğünü cezalandıran ülkeler görünümünden çıkması için gerekli görmüştür. Yasakoyucunun takdir alanı içine giren bir konuda getirilen kuralın denetimi yerindelik denetimi olur ki, Anayasa Yargısı'nda yerindelik denetimine yer yoktur.

Eşitlik ilkesine aykırılığı ileri sürülen dava konusu kural, failin konumundan doğan farklılığa ve farklı nedene dayalı olduğundan Anayasa'nın 10. maddesindeki eşitlik ilkesine de aykırı değildir.

Açıklanan nedenlerle, davanın reddi gerekeceği oyuyla aksi yöndeki karara karşıyız.

Başkan Mustafa BUMİN	Üye Mahir Can ILICAK
Üye Ali HÜNER	Üye Ertuğrul ERSOY

KARŞIOY YAZISI

Esas Sayısı : 1999/39
Karar Sayısı : 2000/23

"Basın ve Yayın Yoluyla İşlenen Suçlara İlişkin Dava ve Cezaların Ertelenmesine Dair 4454 sayılı Kanun'un 1. maddesine göre "23 Nisan 1999 tarihine kadar sorumlu müdür sıfatı ile işlenmiş suçlar dahil, basın yoluyla yahut sözlü veya görüntülü yayın araçlarıyla işlenmiş olup ilgili kanun maddesinde öngörülen şahsi hürriyeti bağlayıcı cezanın üst sınırı oniki yılı geçmeyen suçlardan dolayı oniki yıl ve daha az şahsi hürriyeti bağlayıcı bir cezaya mahkum edilmiş bulunan kimselerin cezalarının infazı ertelenmiştir."

Aynı maddenin ikinci fıkrasına göre halen cezalarını çekmekte olanlar hakkında da birinci fıkra hükmü uygulanacaktır.

Maddenin üçüncü fıkrasında ise yukarıda belirlenen suçlardan dolayı açılmamış davaların ve açılmış olan davalarda kesin hükme varılması ertelenmiştir.

Yasa'nın 2. maddesiyle haklarında 1. madde hükümleri uygulananlardan üç yıl içinde 1. madde kapsamına giren mahkûmların cezalarının çektirileceği, ertelenen davaların ise devam edilerek sonuçlandırılacağı öngörülmüştür. Maddenin son fıkrasında ise, üç yıllık süreyi 1. madde kapsamına giren kasıtlı bir cürümden dolayı mahkûm edilmeksizin geçirenlerin ise haklarındaki makûmiyetin vaki olmamış sayılacağı haklarında kamu davası açılmayanların ise haklarında dava açılmayacağı, açılmış olan davaların ise ortadan kaldırılacağı öngörülmüştür.

Anamuhalefet Partisi Yasa'nın tümünün değil sadece, "...basın yoluyla yahut sözlü veya görüntülü yayın araçlarıyla işlenmiş olup..." ibarenin iptalini istemiştir.

Öncelikle erteleme müessesesinin ne olduğu ve yasama yoluyla erteleme müessesesinin Anayasamızda bulunup bulunmadığı incelenmelidir. 1924 Anayasası'nın Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin görev ve yetkilerini belirleyen 26. maddesi; "Madde 26.- Kanun koymak, kanunlarda değişiklik yapmak, kanunları yorumlamak, kanunları kaldırmak, Devletlerle sözleşme, andlaşma ve barış yapmak, harb ilân etmek, Devletin bütçe ve kesinhesap kanunlarını incelemek ve onamak, para basmak, tekelli ve akçalı yüklenme sözleşmelerini ve imtiyazları onamak ve bozmak, genel ve özel af ilân etmek, cezaları hafifletmek ve değiştirmek, kanun soruşturmalarını ve kanun cezalarını ertelemek, mahkemelerden çıkıp kesinleşen ölüm cezası hükümlerini yerine getirmek gibi görevleri Büyük Millet ancak kendisi yapar." şeklindeydi. Bu maddede yeralan kanunları yorumlamak ve kanun soruşturmalarını ve cezalarını ertelemek yetkileri dikkat çekicidir. 1924 Anayasası döneminde bir kanun hükmünün ne anlama geldiği yolunda Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin yorum kararları mevcuttur. Ayrıca kimi kanun soruşturmalarının ve cezalarının ertelenmesi hakkında da bir kaç defa yasa çıkarılmıştır. Burada konumuzla ilgili olan yasa yoluyla ertelemenin Türk Ceza Kanunu'nda bulunan ve bağımsız mahkemeler tarafından cezaların ferdileştirilmesi vasıtalarından biri olan erteleme ile karıştırılmaması gerekir. Genel olmak zorunda bulunan bir yasayla kullanılan tecil kavramı ile cezaların ferdileştirilmesi kavramı uzlaşamaz. Doktirinde bu müesseseye af yetkisine dahil bir müessese gözü ile bakılmasının doğru olacağı, bu durumda da aynı sonuçların belirli bir süre içinde suç işlenmemesi şartına bağlayan, şarta bağlı genel af ile sağlanmasının mümkün olduğu belirtilerek eleştiriler getirilmiştir.

Bu müessese, yasama yorumu ile birlikte 1961 Anayasası'na konulmayarak kaldırılmıştır. 1961 Anayasası'nın Temsilciler Meclisinde görüşülmesi sırasında Anayasa Komisyonunun raporunda, 1924 Anayasası'nın 26. maddesini değiştirerek alan 62. maddesinin gerekçesinde; "Kanunun resmi tefsiri, normal olarak yargı yetkisine giren bir husustur. Tamamiyle bağımsız bir hale getirilmiş bulunan yargının teşrii bir tefsirle bağlanabilmesi düşünülemez. Yasama, eğer çıkardığı kanunun maksadını karşılamadığını da, mahkemelerin tatbikatı sebebiyle görürse, bu kanun isteği mühtevayı taşımıyor demektir. Bu takdirde yapılacak şey kanunu değiştirmekten ibarettir. Yürütme organı ise, anlamında tereddüde

düştüğü bir kanun hakkında Danıştayın düşüncesini istemek imkânına sahiptir.

Bu bakımdan, modern hukuk anlayışla bağdaşamıyan tefsir yetkisi tasarıya alınmamıştır. Kanun yapma yetkisi mutlak olarak mevcut bulunduğuna göre teşrii tefsir müessesesinin kaldırılması, Meclislerin yetkilerinde bir eksiltme sayılmamak gerekir. ...

Cezaların tahfif ve tahvili, tahkikat ve mücazatı kanuniyenin tecili: TBMM nin özel af yetkisi bulunduğuna göre tahfif ve tavilden ayrıca bahsetmeye lüzum görülmemiştir. Tahkikat ve mücazatın tecili ise tamamiyle mahkemelerin yetkisi için bulunduğundan yargının bağımsızlığı sebebiyle kaldırılmıştır..." denilmektedir.

Bu açıklama karşısında 1961 ve 1981 Anayasalarında bulunmayan yasama yoluyla erteleme diye bir müessesenin Anayasa'ya uygunluğundan söz etme olanağı kalmamıştır.

Bu durumda ismi ne olursa olsun, yapılmak istenen şartlı af olduğu açıkça görülmektedir.

Anayasa'nın Türkiye Büyük Millet Meclisinin görev ve yetkilerini sayan 87. maddesi, "...Anayasanın 14. maddesindeki fillerden dolayı hüküm giyenler hariç olmak üzere, genel ve özel af ilanına..." Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin yetkili olduğunu belirtmektedir.

Anayasa'nın 87. maddesinin af konusunda gönderme yaptığı 14. maddesi ise, "Madde 14.- Anayasada yer alan hak ve hürriyetlerden hiçbiri, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak, Türk Devletinin ve Cumhuriyetin varlığını tehlikeye düşürmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, Devletin bir kişi veya zümre tarafından yönetilmesini veya sosyal bir sınıfın diğer sosyal sınıflar üzerinde egemenliğini sağlamak veya dil, ırk, din ve mezhep ayırımı yaratmak veya sair herhangi bir yoldan bu kavram ve görüşlere dayanan bir devlet düzenini kurmak amacıyla kullanılamazlar.

Bu yasaklara aykırı hareket eden veya başkalarını bu yolda teşvik veya tahrik edenler hakkında uygulanacak müeyyideler, kanunla düzenlenir.

Anayasanın hiçbir hükmü, Anayasada yer alan hak ve hürriyetleri yok etmeye yönelik bir faaliyette bulunmak hakkını verir şekilde yorumlanamaz." kurallarını içermektedir.

Anayasa'nın bu düzenlemeleri karşısında kimi suçlar için af yasağı getirildiği açıkça görülmektedir. Dava konusu Yasa ile Anayasamızın 87. maddesinin, 14. maddeye yaptığı gönderme sebebiyle getirdiği af yasağı adına "erteleme" denilerek örtülü biçimde aşılmak istenmiştir. Anayasa'nın af yasağı getirdiği kimi suçlar bu arada, düşünce suçları için af getirilmek isteniyorsa, bunun yolu Anayasa'ya aykırı yasaları değişik biçim ve isimlerle kamufle edilerek örtülü biçimde Anayasal engelleri gözardı etmek değil, Anayasa'nın kimi suçlar için af yasağı getiren kurallarının Yasama Organınca değiştirilerek amaca uygun bir düzenleme yapmaktır. Bu yola gidilmeden yapılan düzenleme açıkça Anayasa'ya aykırıdır.

Hal böyle olmakla beraber, nasıl ki yasa çıkarılırken Anayasa'nın koyduğu engeller dolaylı şekilde ortadan kaldırılmak istenmiş ise, aynı şekilde iptal yoluna başvuran Parti de, Yasa'nın tümünü değil, kimi siyasal nedenlerle maddenin sadece yukarıda belirlenen bölümünün iptalini istemiştir. Esasen Anayasa'nın getirdiği af yasağına aykırı olarak yasak alandaki suçlar ayrılmadan tüm suçlar için getirilen bu erteleme (şartlı af) iptali istenen bölümün iptali halinde tüm suçlar için genel af mahiyetine dönecektir. Bu ise kanunkoyucunun öngördüğü amaca ve iradesine tamamen aykırıdır. İstenen düşünce suçlarının affı ise, bunun yolu yukarıda belirtildiği gibi Anayasa'nın ilgili maddelerinde yasama organınca gerekli değişikliklerin yapılmasıdır.

Getirdiği kurallarla aynı tür suçlardan daha vahim olanını af kapsamına alıp, işleniş biçimlerine göre toplum için daha az tehlike teşkil eden ve daha hafif cezayı gerektiren diğer bir kısmını af kapsamı dışında tutmak adalet duygusunu ve vicdanları rahatsız edecek ve hukuk devletinde yapılmaması gereken bir davranıştır. Bu nedenle, Yasa'nın iptali istenen bölümünün Anayasa'nın 2. maddesine de aykırı olduğu gözardı edilemez.

Bütün bu açıklamalardan sonra, Yasa'nın tümü için iptal isteminde bulunulsa idi, oyumun duraksamaya yer vermiyecek biçimde iptal yönünde olacağı doğaldı. Ancak böyle yapılmayıp sadece birinci maddenin belli bölümünün iptali ile ortaya çıkacak durum, yasak alana girsin girmesin yukarı haddi oniki yıla kadar cezayı gerektiren tüm suçların şartlı af (erteleme) kapsamına

alınması sonucunu doğurur. Bu da Anayasa'ya aykırılığı daha büyük ve daha vahim boyutlara getirir.

Bütün bu gerekçe ve yorumlarla Yasa'nın belli bölümünün iptali yönünde oluşan çoğunluk görüşüne katılmıyarak red oyu kullandım.

Üye
Yalçın ACARGÜN

Esas Sayısı : 2000/27
Karar Sayısı : 2000/24
Karar Günü : 19.9.2000

İTİRAZ YOLUNA BAŞVURAN : Ankara 7. İdare Mahkemesi

İTİRAZIN KONUSU : 14.7.1965 günlü, 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'na 18.5.1994 günlü, 527 sayılı KHK'nin 3. maddesiyle eklenen I SAYILI CETVEL'in "II- TEKNİK HİZMETLER SINIFI" başlıklı bölümünün (b) bendinde yer alan "fizikçi" sözcüğünün Anayasa'nın Başlangıç'ı ile 2., 6. ve 91. maddelerine aykırılığı savıyla iptali istemidir.

I- OLAY

Fizikçi olarak görev yapan davacının, bitirdiği öğrenim kurumunun niteliğine göre 527 sayılı KHK'nin 3. maddesiyle 657 sayılı Yasa'nın 43. maddesinin (B) fıkrasına eklenen I SAYILI CETVEL'in, II- TEKNİK HİZMETLER SINIFI'na ait bölümünün (a) bendinde yer alan ek göstergeler esas alınarak maaşının ödenmesi için yaptığı başvurunun reddine ilişkin işlemin iptali istemiyle açtığı davada ileri sürdüğü Anayasa'ya aykırılık savını ciddî bulan Mahkeme, 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'na 527 sayılı KHK'nin 3. maddesiyle eklenen I SAYILI CETVEL'in, "II- TEKNİK HİZMETLER SINIFI" başlıklı bölümün (b) bendinde yer alan "fizikçi" sözcüğünün iptali için başvurmuştur.

II- İTİRAZIN GEREKÇESİ

Mahkeme'nin başvuru kararının gerekçe bölümü şöyledir:

"Anayasa'nın 91. maddesi uyarınca yetki Yasası'na dayalı olarak çıkarılan KHK'lerin Anayasa'ya uygunluk denetimleri, Anayasa Mahkemesi'nin yerleşik içtihatlarında, yasaların denetiminden farklı değerlendirilmektedir. Buna göre Anayasa'nın 11. maddesinin "Kanunlar Anayasaya aykırı olamaz" buyurucu kuralı nedeniyle, yasaların denetimi yalnızca Anayasa kurallarına uygun olup olmadığı biçiminde yapılırken, KHK'lerin ise, konu, amaç, kapsam ve ilkeleri yönünden hem dayandıkları yetki yasasına hem Anayasa'ya uygunluğu yönlerinden irdelenmektedir.

Anayasa Mahkemesi, KHK'nin Anayasa'ya uygun bir yetki yasasına dayanmasına, geçerliliğinin ön koşulu kabul ederek, bir yetki yasasına dayanmadan çıkartılan veya dayandığı yetki yasası iptal edilen bir KHK'nin kuralları, içerikleri yönünden Anayasa'ya aykırılık oluşturmasalar bile, Anayasa'ya uygunluğundan söz edilemeyeceği görüşündedir.

Uyuşmazlığa konu olayda uygulanacak sözcüğü içeren 527 sayılı Kanun Hükmünde Kararname 3990 sayılı Yetki Yasası'na dayanılarak çıkartılmıştır. KHK'nin dayanağını oluşturan 3990 sayılı Yetki Yasası'na Anayasa Mahkemesi'nin 5.7.1994 günlü, E: 1994/50, K: 1994/44-2 sayılı kararı ile iptal edilmiştir.

Buna göre, Mahkememizce bakılmakta olan davada uygulanacak olan 527 sayılı Kanun Hükmünde Kararname'nin 3. maddesiyle 657 sayılı Yasa'nın 43. maddesinin (B) fıkrasına eklenen I sayılı Cetvelin II- Teknik Hizmetler Sınıfı (b) bendinde yer alan "...Fizikçi..." sözcüğü, dayanak olan yetki yasasının iptal edilmesiyle Anayasal dayanaktan yoksun kaldığından, Anayasa'nın Başlangıç, 2., 6. ve 91. maddelerine aykırı bulunduğu kanaatine ulaşılmıştır.

Açıklanan nedenlerle; Anayasa'nın 152. maddesinin birinci, 2949 sayılı Yasa'nın 28. maddesinin ikinci fıkraları uyarınca, bir davaya bakmakta olan Mahkeme'nin, taraflardan birinin ileri sürdüğü aykırılık iddiasının ciddi olduğu kanısına varırsa, tarafların bu konudaki iddia ve savunmalarını ve kendisini bu kanıya götüren görüşünü açıklayan kararı ile Anayasa Mahkemesi'ne itirazen başvurması öngörüldüğünden, 527 sayılı KHK'nin 3. maddesiyle 657 sayılı Yasa'nın 43. maddesinin (B) fıkrasına eklenen I SAYILI CETVEL'in, II- TEKNİK HİZMETLER SINIFI (b) bendinde yer alan "...Fizikçi..." sözcüğü yönünden iptali için itirazen Anayasa Mahkemesi'ne başvurulmasına, konu ile ilgili belgelerin onaylı örneklerinin, karar ile birlikte Anayasa Mahkemesi Başkanlığı'na gönderilmesine ve Anayasa Mahkemesi'nin bu konuda vereceği karara kadar davanın geri bırakılmasına, 31.3.2000 gününde oybirliğiyle karar verildi."

III- YASA METİNLERİ

A- İptali İstenilen Kural

657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'na 527 sayılı KHK'nin 3. maddesiyle eklenen I-SAYILI CETVEL'in "II-TEKNİK HİZMETLER SINIFI" başlıklı bölümünün (b) bendi şöyledir:

"b) Kadroları bu sınıfa dahil olup, en az 4 yıl süreli yükseköğretim veren fakülte ve yüksekokullardan mezun olarak yürürlükteki hükümlere göre, Şehir Plancısı, Bölge Plancısı, Jeolog, Hidrojeolog, Hidrolog, Jeomorfolog, Jeofizikçi, Fizikçi, Matematikçi, İstatistikçi, Yöneylemci (hareket araştırmacısı), Matematiksel İktisatçı, Ekonomici ve Kimyager unvanını almış olanlarla Teknik Yüksek Öğretmen Okulu mezunları"

B- Dayanılan Anayasa Kuralları

İtiraz başvurusunda dayanılan Anayasa kuralları şöyledir :

1- Başlangıç

Anayasa'nın Başlangıç'ının başvuru kararında dayanılan bölümü şöyledir:

"Millet iradesinin mutlak üstünlüğü, egemenliğin kayıtsız şartsız Türk Milletine ait olduğu ve bunu millet adına kullanmaya yetkili kılınan hiçbir kişi ve kuruluşun, bu Anayasada gösterilen hürriyetçi demokrasi ve bunun icaplarıyla belirlenmiş hukuk düzeni dışına çıkamayacağı;"

2- "MADDE 2.- Türkiye Cumhuriyeti, toplumun huzuru, millî dayanışma ve adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygılı, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk Devletidir."

3- "MADDE 6.- Egemenlik, kayıtsız şartsız Milletindir.

Türk Milleti, egemenliğini, Anayasanın koyduğu esaslara göre, yetkili organları eliyle kullanır.

Egemenliğin kullanılması, hiçbir surette hiçbir kişiye, zümreye veya sınıfa bırakılamaz. Hiçbir kimse veya organ kaynağını Anayasadan almayan bir Devlet yetkisi kullanamaz.**"**

4- "MADDE 91.- Türkiye Büyük Millet Meclisi, Bakanlar Kuruluna kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi verebilir.

Ancak sıkıyönetim ve olağanüstü haller saklı kalmak üzere, Anayasanın ikinci kısmının birinci ve ikinci bölümlerinde yer alan temel haklar, kişi hakları ve ödevleri ile dördüncü bölümünde yer alan siyasî haklar ve ödevler kanun hükmünde kararnamelerle düzenlenemez.

Yetki kanunu, çıkarılacak kanun hükmünde kararnamenin, amacını, kapsamını, ilkelerini, kullanma süresini ve süresi içinde birden fazla kararname çıkarılıp çıkarılamayacağını gösterir.

Bakanlar Kurulunun istifası, düşürülmesi veya yasama döneminin bitmesi, belli süre için verilmiş olan yetkinin sona ermesine sebep olmaz.

Kanun hükmünde kararnamenin, Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından süre bitiminden önce onaylanması sırasında, yetkinin son bulduğu veya süre bitimine kadar devam ettiği de belirtilir.

Sıkıyönetim ve olağanüstü hallerde, Cumhurbaşkanının Başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulunun kanun hükmünde kararname çıkarmasına ilişkin hükümler saklıdır.

Kanun hükmünde kararnameler, Resmî Gazetede yayımlandıkları gün yürürlüğe girerler. Ancak, kararnamede yürürlük tarihi olarak daha sonraki bir tarih de gösterilebilir.

Kararnameler, Resmî Gazetede yayımlandıkları gün Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulur.

Yetki kanunları ve bunlara dayanan kanun hükmünde kararnameler, Türkiye Büyük Millet Meclisi komisyonları ve Genel Kurulunda öncelikle ve ivedilikle görüşülür.

Yayımlandıkları gün Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulmayan kararnameler bu tarihte, Türkiye Büyük Millet Meclisince reddedilen kararnameler bu kararın Resmî Gazetede yayımlandığı tarihte, yürürlükten kalkar. Değiştirilerek kabul edilen kararnamelerin değiştirilmiş hükümleri, bu değişikliklerin Resmî Gazetede yayımlandığı gün yürürlüğe girer.”

IV- İLK İNCELEME

Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 8. maddesi uyarınca Haşim KILIÇ, Yalçın ACARGÜN, Mustafa BUMİN, Sacit ADALI, Ali HÜNER, Mustafa YAKUPOĞLU, Fulya KANTARCIOĞLU, Mahir Can ILICAK, Rüştü SÖNMEZ, Ertuğrul ERSOY ve Tülay TUĞCU'nun katılmalarıyla 4.5.2000 günü yapılan ilk inceleme toplantısında dosyada eksiklik bulunmadığından işin esasının incelenmesine oybirliğiyle karar verildi.

V- ESASIN İNCELENMESİ

İşin esasına ilişkin rapor, başvuru kararı ve ekleri, ilgili Kanun Hükmünde Kararname kuralları, dayanılan Anayasa kuralları ile bunların gerekçeleri ve öteki yasama belgeleri okunup incelendikten sonra gereği görüşülüp düşünüldü:

A- Anayasa'ya Aykırılık Sorunu

1- KHK'nin Yargısal Denetimi Hakkında Genel Açıklama

Anayasa'nın 91. maddesinin yedinci ve sekizinci fıkralarında, "Kararnameler, Resmî Gazete'de yayımlandıkları gün Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulur. Yetki kanunları ve bunlara dayanan kanun hükümde kararnameler, Türkiye Büyük Millet Meclisi komisyonları ve Genel Kurulunda öncelikle ve ivedilikle görüşülür" denilmektedir. Öncelik ve ivedilik koşuluyla yetki yasalarının gecikmeden çıkarılabilmesi ve çıkarıldıktan sonra da yürürlüğe konulan KHK'lerin aynı biçimde Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde karara bağlanması istenilmiştir.

Anayasa'da, KHK'lerin siyasal denetimi yanında yargısal denetimi de öngörülmüştür. KHK'ler, işlevsel (fonksiyonel) yönden yasama işlemi niteliğinde olduklarından bunların yargısal denetimlerinin yapılması görev ve yetkisi de Anayasa Mahkemesi'ne verilmiştir. Yargısal denetimde KHK'nin, öncelikle yetki yasasına sonra da Anayasa'ya uygunluğu sorunlarının çözümlenmesi gerekir. Her ne kadar, Anayasa'nın 148. maddesinde KHK'lerin yetki yasalarına uygunluğunun denetlemesinden değil, yalnızca Anayasa'ya biçim ve esas bakımlarından uygunluğunun denetlenmesinden söz edilmekte ise de, Anayasa'ya uygunluk denetiminin içerisine öncelikle KHK'nin yetki yasasına uygunluğunun denetimi girer. Çünkü, Anayasa'da, Bakanlar Kurulu'na ancak yetki

yasasında belirtilen sınırlar içerisinde KHK çıkarma yetkisi verilmesi öngörülmüştür. Yetkinin dışına çıkılması, KHK'yi Anayasa'ya aykırı duruma getirir. Böylece, KHK'nin yetki yasasına aykırı olması Anayasa'ya aykırı olması ile özdeşleşir.

Olağanüstü Hal KHK'leri dayanaklarını doğrudan doğruya Anayasa'dan (mad. 121) alırlar. Bu tür KHK'lerin bir yetki yasasına dayanması gerekli değildir. Buna karşılık olağan dönemlerdeki KHK'lerin bir yetki yasasına dayanması zorunludur. Bu nedenle, KHK'ler ile dayandıkları yetki yasası arasında çok sıkı bir bağ vardır.

KHK'nin yetki yasası ile olan bağı, KHK'yi aynı ya da değiştirerek kabul eden yasa ile kesilir. KHK'nin Anayasa'ya uygun bir yetki yasasına dayanması, geçerliliğinin ön koşuludur. Bir yetki yasasına dayanmadan çıkartılan veya dayandığı yetki yasası iptal edilen bir KHK'nin kuralları, içerikleri yönünden Anayasa'ya aykırılık oluşturmasalar bile Anayasa'ya uygunluğundan söz edilemez.

KHK'lerin Anayasa'ya uygunluk denetimleri, yasaların denetimlerinden farklıdır. Anayasa'nın 11. maddesinde, "kanunlar Anayasaya aykırı olamaz" denilmektedir. Bu nedenle, yasaların denetiminde, onların yalnızca Anayasa kurallarına uygun olup olmadıkları saptanır. KHK'ler ise konu, amaç, kapsam ve ilkeleri yönünden hem dayandıkları yetki yasasına hem de Anayasa'ya uygun olmak zorundadırlar.

Bir yetki yasasına dayanmadan çıkartılan veya yetki yasasının kapsamı dışında kalan ya da dayandığı yetki yasası iptal edilen KHK'lerin anayasal konumları birbirlerinden farksızdır. Böyle durumlarda, KHK'ler anayasal dayanaktan yoksun bulunduklarından içerikleri Anayasa'ya aykırı bulunmasa bile dava açıldığında iptalleri gerekir.

Bu nedenlerle, iptaline karar verilen bir yetki yasasına dayanılarak çıkarılan KHK'lerin, Anayasa'nın başlangıç'ındaki "hiç bir kişi ve kuruluşun, bu Anayasada gösterilen hürriyetçi demokrasi ve bunun icaplarıyla belirlenmiş hukuk düzeni dışına çıkamayacağı," 2. maddesindeki "Hukuk devleti" ilkeleriyle 6. maddesindeki "Hiç kimse veya organ kaynağını Anayasadan almayan bir devlet yetkisi kullanamaz." kuralı ve KHK çıkarma yetkisine ilişkin 91. maddesiyle bağdaştırılmaları olanaksızdır.

2- İtiraz Konusu Yapılan Sözcüğün Anayasa'ya Aykırılığı Sorunu

Başvuru kararında itiraz konusu "fizikçi" sözcüğünün Anayasa'nın Başlangıç'ı ile 2., 6. ve 91. maddelerine aykırı olması nedeniyle iptaline karar verilmesi istenilmiştir.

İtiraz konusu sözcüğü içeren 527 sayılı Kanun Hükmünde Kararname, 18.5.1994 günlü, 3990 sayılı Yetki Yasası'na dayanılarak çıkartılmıştır. KHK'nin dayandığı 3990 sayılı Yetki Yasası Anayasa Mahkemesi'nin 5.7.1994 günlü, Esas 1994/50, Karar 1994/44-2 sayılı kararı ile iptal edilmiştir. Böylece, 527 sayılı KHK Anayasal dayanaktan yoksun kalmıştır.

Bu nedenle, Anayasa'ya aykırı görülerek iptal edilen 3990 sayılı Yetki Yasası'na dayanılarak çıkarılmış bulunan 527 sayılı KHK'nin 3. maddesiyle 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'na eklenen I SAYILI CETVEL'in II- TEKNİK HİZMETLER SINIFI bölümünün (b) bendinde yer alan "fizikçi" sözcüğü Anayasa'nın Başlangıç'ı ile 2., 6. ve 91. maddelerine aykırıdır. İptali gerekir.

B- İptal Kararının Yürürlüğe Gireceği Gün Sorunu

Anayasa'nın 153. maddesinin üçüncü fıkrasında, "Kanun, kanun hükmünde kararname veya Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü ya da bunların hükümleri, iptal kararlarının Resmî Gazetede yayımlandığı tarihte yürürlükten kalkar. Gereken hallerde Anayasa Mahkemesi iptal hükmünün yürürlüğe gireceği tarihi ayrıca kararlaştırabilir. Bu tarih, kararın Resmî Gazetede yayımlandığı günden başlayarak bir yılı geçemez" denilmekte, Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Yasa'nın 53. maddesinin dördüncü fıkrasında da bu kural tekrarlanmaktadır. Maddenin beşinci fıkrasında ise, Anayasa Mahkemesi'nin, iptal halinde meydana gelecek hukuksal boşluğu kamu düzenini tehdit veya kamu yararını ihlâl edici mahiyette görürse yukarıdaki fıkra hükmünü uygulayacağı belirtilmiştir.

527 sayılı KHK'nin 3. maddesiyle 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'na eklenen I SAYILI CETVEL'in II- TEKNİK HİZMETLER sınıfı başlıklı bölümünün (b) bendinde yer alan itiraz konusu "fizikçi" sözcüğünün iptaline karar verilmesinin doğuracağı hukuksal boşluk kamu düzeni ve kamu yararını bozucu nitelikte olduğundan gerekli düzenlemelerin yapılması amacıyla iptal kararının Resmî Gazete'de

yayımlanmasından başlayarak bir yıl sonra yürürlüğe girmesi uygun görülmüştür.

VI- SONUÇ

A- 18.5.1994 günlü, 527 sayılı "Memurlar ve Diğer Kamu Görevlileri ile İlgili Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Hükmünde Kararname"nin, 3. maddesiyle 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'na eklenen I SAYILI CETVEL'in "II-TEKNİK HİZMETLER SINIFI" başlıklı bölümünün (b) bendinde yer alan "...Fizikçi..." sözcüğünün Anayasa'ya aykırı olduğuna ve İPTALİNE,

B- İptal edilen sözcüğün doğuracağı hukuksal boşluk kamu yararını ihlal edici nitelikte görüldüğünden, Anayasa'nın 153. maddesinin üçüncü fıkrasıyla 2949 sayılı Yasa'nın 53. maddesinin dördüncü ve beşinci fıkraları gereğince İPTAL HÜKMÜNÜN, KARARIN RESMİ GAZETE'DE YAYIMLANMASINDAN BAŞLAYARAK BİR YIL SONRA YÜRÜRLÜĞE GİRMESİNE, 19.9.2000 gününde OYBİRLİĞİYLE karar verildi.

Başkan Mustafa BUMİN	Başkanvekili Haşim KILIÇ	Üye Yalçın ACARGÜN
Üye Sacit ADALI	Üye Ali HÜNER	Üye Fulya KANTARCIOĞLU
Üye Mahir Can ILICAK	Üye Rüştü SÖNMEZ	Üye Ertuğrul ERSOY
Üye Tülay TUĞCU		Üye Ahmet AKYALÇIN

Esas Sayısı : 2000/55
Karar Sayısı : 2000/26
Karar Günü : 4.10.2000

İTİRAZ YOLUNA BAŞVURAN : Mersin 2. Asliye Ceza Mahkemesi

İTİRAZIN KONUSU : 4.1.1961 günlü, 213 sayılı "Vergi Usul Kanunu"nun 4369 sayılı Yasa ile değiştirilen 359. maddesinin (a) bendinin son paragrafında yer alan "...hüküm tarihinde..." sözcüklerinin, Anayasa'nın 2., 10., 11. ve 38. maddelerine aykırılığı ileri sürülerek iptali istemidir.

I- OLAY

Verilen süre içinde 1993 yılına ait yasal defter ve belgelerini ibraz etmeyen sanık hakkında açılan kamu davasında 213 sayılı Yasa'nın 344. maddesiyle yollamada bulunulan 358. maddesinin (a) bendinin son paragrafında yer alan "...hüküm tarihinde..." sözcüklerini Anayasa'ya aykırı bulan Mahkeme iptali için başvurmuştur.

II- İTİRAZ KONUSU YASA KURALI

213 sayılı Yasa'nın 359. maddesinin itiraz konusu sözcükleri de içeren (a) bendi şöyledir:

"Madde 359-

a) Vergi kanunlarına göre tutulan veya düzenlenen ve saklanma ve ibraz mecburiyeti bulunan;

1) Defter ve kayıtlarda hesap ve muhasebe hileleri yapanlar, gerçek olmayan veya kayda konu işlemlerle ilgisi bulunmayan kişiler adına hesap açanlar veya defterlere kaydı gereken hesap ve işlemleri vergi matrahının azalması sonucunu doğuracak şekilde tamamen veya kısmen başka defter, belge veya diğer kayıt ortamlarına kaydedenler,

2) Defter, kayıt ve belgeleri tahrif edenler veya gizleyenler (Varlığı noter tasdik kayıtları veya sair suretlerle sabit olduğu halde, inceleme sırasında vergi incelemesine yetkili kimselere defter ve belgelerin ibraz edilmemesi gizleme demektir.) veya muhteviyatı

itibariyle yanıltıcı belge düzenleyenler veya bu belgeleri kullananlar (Muhteviyatı itibariyle yanıltıcı belge, gerçek bir muamele veya duruma dayanmakla birlikte bu muamele veya durumu mahiyet veya miktar itibariyle gerçeğe aykırı şekilde yansıtan belgedir.),

Hakkında altı aydan üç yıla kadar hapis cezası hükmolunur.

Hükmolunan hapis cezasının para cezasına çevrilmesinde, hapis cezasının her bir günü için, sanayi sektöründe çalışan onaltı yaşından büyük işçiler için hüküm tarihinde yürürlükte bulunan asgari ücretin bir aylık brüt tutarının yarısı esas alınır ve hükmolunan bu para cezası ertelenemez."

III- İLK İNCELEME

Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 8. maddesi uyarınca yapılan ilk inceleme toplantısında, başvuru kararı ve ekleri, ilk inceleme raporu, iptali istenen yasa kuralı ve dayanılan Anayasa kuralları ile bunların gerekçeleri ve öteki yasama belgeleri okunup incelendikten sonra gereği görüşülüp düşünüldü:

Başvuru kararında itiraz konusu kuralın Anayasa'nın 2., 10., 11. ve 38. maddelerine aykırı olduğu ileri sürülerek, 4.1.1961 günlü, 213 sayılı Vergi Usul Kanunu'nun 4369 sayılı Yasa ile değişik 359. maddesinin son paragrafında yer alan "...hüküm tarihinde..." sözcüklerinin iptali istenmiştir.

Anayasa'nın 152. ve 2949 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'un 28. maddesine göre, mahkemeler, bakmakta oldukları davalarda uygulayacakları kanun ya da kanun hükmünde kararname kurallarını Anayasa'ya aykırı görürler veya taraflardan birinin ileri sürdüğü aykırılık savının ciddi olduğu kanısına varırlarsa o hükmün iptali için Anayasa Mahkemesi'ne başvurmaya yetkilidirler. Ancak, bu kurallar uyarınca bir mahkemenin Anayasa Mahkemesi'ne başvurabilmesi için elinde yöntemince açılmış ve Mahkeme'nin görevine giren bir davanın bulunması ve iptali istenen kuralların da o davada uygulanacak olması gerekmektedir. Uygulanacak yasa kuralları, davanın değişik evrelerinde ortaya çıkan sorunların çözümünde veya davayı sonuçlandırmada olumlu ya da olumsuz yönde etki yapacak nitelikteki kurallardır.

Vergi mükellefi olan sanıktan 1993 yılına ait vergi ile ilgili defter ve belgelerin istendiği, 11.5.1998 gününde yapılan tebligata ve verilen süreye karşın mükellefin gereğini yerine getirmediği anlaşıldığından, 30.7.1998 günlü iddianame ile sanık hakkında Haziran 1998 tarihinde işlediği vergi kaçakçılığı suçundan 213 sayılı Vergi Usul Kanunu'nun 344. maddesiyle yollamada bulunulan 359. maddesinin birinci fıkrası uyarınca cezalandırılması için kamu davası açılmıştır.

Türk Ceza Kanunu'nun 2. maddesinde;

"İşlendiği zamanın kanununa göre cürüm veya kabahat sayılmayan fiilden dolayı kimseye ceza verilemez. İşlendikten sonra yapılan kanuna göre cürüm veya kabahat sayılmayan bir fiilden dolayı da kimse cezalandırılamaz. Eğer böyle bir ceza hüküm olunmuşsa icrası ve kanuni neticeleri kendiliğinden kalkar.

Bir cürüm veya kabahatin işlendiği zamanın kanunu ile sonradan neşirolunan kanunun hükümleri birbirinden farklı ise failin lehinde olan kanun tatbik ve infaz olunur" denilmektedir.

213 sayılı Yasa'nın 359. maddesi 22.7.1998 günlü, 4369 sayılı Yasa ile değiştirilmiş başka düzenlemeler yanında itiraz konusu "...hüküm tarihinde..." sözcüklerini de içeren kural getirilmiştir.

Ceza hukukunun temel ilkelerinden olan Türk Ceza Kanunu'nun 2. maddesi hükmü uyarınca, sanık hakkında lehe olan değişikliklere uyulması koşuluyla, suç tarihinde yürürlükte olan yasa hükümleri uygulanacağından 1.1.1999 gününde yürürlüğe giren itiraz konusu kural, sanık lehine olmaması nedeniyle, mahkemenin bakmakta olduğu davada uygulayacağı kural değildir.

İstemin başvuran Mahkeme'nin yetkisizliği nedeniyle reddi gerekir.

IV- SONUÇ

4.1.1961 günlü, 213 sayılı "Vergi Usul Kanunu"nun 4369 sayılı Yasa ile değiştirilen 359. maddesinin (a) bendinin son paragrafında yer alan "...hüküm tarihinde..." sözcükleri başvuruda bulunan Mahkeme'nin davada uygulayacağı kural olmadığından, buna ilişkin itirazın Mahkeme'nin yetkisizliği nedeniyle REDDİNE, 4.10.2000 gününde OYBİRLİĞİYLE karar verildi.

Başkanvekili Haşim KILIÇ	Üye Samia AKBULUT	Üye Yalçın ACARGÜN
Üye Sacit ADALI	Üye Ali HÜNER	Üye Fulya KANTARCIOĞLU
Üye Mahir Can ILICAK	Üye Rüştü SÖNMEZ	Üye Ertuğrul ERSOY
Üye Tülay TUĞCU		Üye Ahmet AKYALÇIN

Esas Sayısı : 2000/45
Karar Sayısı : 2000/27
Karar Günü : 5.10.2000

İPTAL DAVASINI AÇAN : Anamuhalefet (Fazilet) Partisi TBMM Grubu Adına Grup Başkanı Mehmet Recai KUTAN

İPTAL DAVASININ KONUSU : 29.6.2000 günlü, 4588 sayılı "Kamu Kurum ve Kuruluşlarının Teşkilât, Görev ve Yetkilerine İlişkin Konularla Kamu Personeli Arasındaki Ücret Dengesizliklerinin Giderilmesi ve Kamu Malî Yönetiminde Disiplinin Sağlanması İçin Yapılacak Düzenlemeler Hakkında Yetki Kanunu"nun, Anayasa'nın Başlangıç'ının dördüncü paragrafı ile 2., 6., 7., 11., 87., 91. ve 153. maddelerine aykırılığı savıyla iptali ve yürürlüğünün durdurulması istemidir.

I- İPTAL İSTEMİNİN GEREKÇESİ

18.7.2000 günlü dava dilekçesinin gerekçe bölümü şöyledir :

"A- MADDENİN ANAYASA'YA AYKIRILIK DURUMU:

29.6.2000 tarih ve 4588 sayılı Kanun'un 1. maddesi, Anayasa'nın "Başlangıç" kısmının 4. fıkrası ile 2., 6., 7., 11., 87. 91. ve 153. maddelerine aykırıdır.

1) Anayasa'nın Başlangıç Kısmının 4. fıkrasına Aykırılık:

"Amaç ve Kapsam" başlığını taşıyan 1. madde, "Yürütme Organı"na "Yasama Organı" aleyhine amaç ve kapsamı belli olmayan, sınırsız bir şekilde kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi vermektedir.

Böylesine geniş bir "yetki devri" Anayasa'nın öngördüğü "kuvvetler dengesi"ni -Yasama Organı'nın aleyhine, Yürütme Organı'nın lehine olmak üzere- bozacak; böylece Yürütme Organını Yasama Organı karşısında üstün bir konuma getirecektir. Halbuki anılan (4.) fıkrada,

"Kuvvetler ayırımının, Devlet organları arasında üstünlük sıralaması anlamına gelmeyip, belli Devlet yetkilerinin kullanılmasından ibaret ve bununla sınırlı medeni bir işbölümü ve

işbirliği olduğu ve üstünlüğün ancak Anayasa ve kanunlarda bulunduğu;"

kesin olarak belirtilmiştir. Yetki Kanunu'nun 1. maddesi ise bu hükme (4. fıkra hükmüne) açıkça aykırıdır.

2- Anayasa'nın 2., 6. ve 11. Maddelerine Aykırılık:

Yetki Kanunu'nun 1. maddesi Anayasa'nın 2., 6. ve 11. maddelerine de aykırıdır:

Anayasa'nın 2. maddesine göre:

"Türkiye Cumhuriyeti, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, demokratik bir hukuk Devletidir."

"Amaç ve Kapsamı" belirsiz olan çok geniş "Yetki Kanunu" ile Başlangıç'ta belirtilen temel ilkelerden "kuvvetler ayrılığı dengesi" zedelenmiş, böylece, Anayasa'nın Başlangıç'ta belirtilen temel ilkelere dayanan 2. maddesi de ihlâl edilmiştir.

Ayrıca Anayasa'nın 2. maddesinde ifadesini bulan "Hukuk Devleti" ilkesine göre:

"Herkes, tüm kişi ve kurumlar, önceden va'z edilmiş hukuk kuralları ile bağlıdır. Hiçbir kamu organı bu kuralların dışına çıkamaz."

Bu ilke, Anayasa'nın 6. maddesinin son cümlesinde şu şekilde ifade edilmiştir:

"Hiçbir kimse veya organ kaynağını Anayasa'dan almayan bir Devlet yetkisi kullanamaz"

Yasama Organı, Yürütme Organı'na ancak ve ancak Anayasa'nın belirttiği ölçüler dahilinde kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi verebilir. Oysa 4588 sayılı Yetki Kanunu ile bu ölçülere dikkat edilmemiştir. Böylece Anayasa'nın 2., 6. ve 11. maddelerine aykırı davranılmıştır.

3) Anayasa'nın 7. Maddesine Aykırılık:

Anayasa'nın 7. maddesine göre:

“Yasama yetkisi Türk Milleti adına Türkiye Büyük Millet Meclisinindir. Bu yetki devredilemez.”

Halbuki Yasama Organı, amaç ve kapsamı belirsiz olan 4588 sayılı Yetki Kanunu ile, birçok alanda yasama yetkisini Yürütme Organı’na devretmiştir.

Kısaca, 4588 sayılı Kanun’un 1. maddesi “yetki devri” bakımından Anayasa’nın 7. maddesine aykırıdır.

4) Anayasa’nın 87. ve 91. Maddelerine Aykırılık:

4588 sayılı Yetki Kanunu’nun 1. maddesi Anayasa’nın 87. ve 91. maddelerine de aykırıdır.

Anayasa’nın 87. maddesine göre Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin görev ve yetkilerinden biri de:

“Bakanlar Kurulu’na belli konularda kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi vermek”tir.

91. madde ise yetki kanununda bulunması gereken unsurları (ögeleri) belirtmektedir.

“Buna göre yetki yasasında, çıkarılacak KHK’nin amacının, kapsamının, ilkelerinin, kullanma süresinin ve süresi içinde birden fazla kararname çıkarılıp çıkarılamayacağının gösterilmesi zorunludur.

Bakanlar Kurulu’na verilen yetki, yasada öngörülen konu, amaç, kapsam, ilke ve süre ile sınırlı bir yetkidir. O halde, yetki yasasının, Anayasa’nın belirlediği ögeleri belli bir içeriğe kavuşturarak somutlaştırılması ve verilen yetkiyi açıkça sınırlayarak Bakanlar Kurulu’na çerçeve çizmesi gerekir.

Ayrıca, 91. maddenin sekizinci fıkrasında, yetki yasalarının ve bunlara dayanan KHK’lerin, TBMM Komisyonları ve Genel Kurulu’nda öncelik ve ivedilikle görüşüleceği öngörülmüştür. Anayasa’nın görüşülmesinde bile “öncelik ve ivedilik” aradığı KHK çıkarma yetkisinin; Anayasa’nın yukarıda açıklanan kuralları gözetilerek yerine getirilmesinde zorunluluk bulunan, belli yöntemlere göre yasa çıkarmaya zamanın elvermemesi gibi ivedi durumlarda kullanılması gerekir. Çünkü, Anayasa’nın 87. ve 91. maddelerinde de yetkinin

“devrinden” değil, “verilmesinden” sözedilmektedir. Yetkinin verilmesi ile devri, hukuksal sonuçları yönünden farklıdır. Devir durumunda yetki devredilene geçer; devredenin o yetkiyi kullanması söz konusu olamaz. Oysa KHK çıkarma yetkisinin verilmesinde yetkiyi veren yasama organı yetkiyi kaldırabilir, kapsamına giren konularda kendisi düzenleme yapabilir.” (AYMK, T.16.9.1993, E.1993/26, K:1993/28).

Yukarıda da belirtildiği gibi

“KHK.ler, ancak ivedilik isteyen belli konularda, kısa süreli yetki yasaları temel alınarak etkin önlemler ve zorunlu düzenlemeler için yürürlüğe konulur.

Nitekim, maddenin Danışma Meclisi’nde görüşülmesi sırasında KHK çıkarabilmesi için hükümete yetki verilmesinin nedeni, Anayasa Komisyonu sözcüsü tarafından,

“...çok acele hallerde hükümetin elinde uygulanacak seri bir kural olmadığı için, acele olarak çıkarılıp ve hemen olayın üstüne gidilmesi gereken hallerde çıkarılması için bu düzenleme getirilmiştir...”

biçiminde açıklanmış; Anayasa Komisyonu Başkanı da,

“...Kanun kuvvetinde kararname, ...yasama meclisinin acil bir durumda kanun yapmak için geçecek sürede çıkartacağı, kanunun ihtiyaca, halledilmesi gereken meseleyi çözemeyeceğine; o zaman çok geç kalınacağı endişesinden kaynaklanan bir müessesedir ve bu müessese bunun için konmuştur”

diyerek aynı doğrultuda görüş bildirmiştir. (Danışma Meclisi Tutanak Dergisi, Cilt 9, Birleşim 137-146, Yasama yılı: 1, Sayfa: 152, 153)

87. ve 91. maddelerin birlikte değerlendirilmesinden anlaşılacağı gibi 4588 sayılı Yetki Kanunu, Anayasa’nın kanun hükmünde kararnameler için aradığı şartların hiçbirini taşımamaktadır. Şöyle ki:

a) “Konu” belli değildir:

4588 sayılı Kanun, Bakanlar Kurulu’na “belli konular”da değil, hemen her konuda KHK çıkarma yetkisi vermiştir.

“Halbuki Anayasa’nın 87. maddesinde “Bakanlar Kuruluna belli konularda kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisini vermek...” TBMM.nin görev ve yetkileri arasında sayılmaktadır. Bu durumda TBMM Bakanlar Kurulu’na ancak belli konularda bu yetkiyi verebilir; her konuyu kapsayacak biçimde genel bir yetki veremez” (AYMK; T.16.9.1993, E.1993/26, K.1993/28)

Kısaca, “yetki yasasında Bakanlar Kurulu’nun hangi konularda KHK çıkarabileceği açıkça belirtilmeli ve verilen yetki konu yönünden mutlaka belirgin olmalıdır.”

b) “Kapsam” belli değildir:

“Anayasa’da, kimi konuların KHK’lerle düzenlenmesi yasaklanmaktadır. 91. maddenin birinci fıkrasına göre, sıkıyönetim ve olağanüstü haller saklı kalmak üzere, Anayasa’nın ikinci kısmının birinci ve ikinci bölümlerinde yer alan temel haklar, kişi hakları ve ödevleri ile dördüncü bölümde yer alan siyasi haklar ve ödevler kanun hükmünde kararnamelerle düzenlenemez. 163. maddesine göre de, Bakanlar Kurulu’na kanun hükmünde kararname ile bütçede değişiklik yapmak yetkisi verilemez.”

Anayasa Mahkemesi’nin birçok kararında belirtildiği gibi:;

“Yetki yasasında, Bakanlar Kurulu’na verilen yetkinin “amacı”, “kapsamı” ve ilkeleri”nin belirtilmesinden amaç, Bakanlar Kurulu’nun kendisine verilen yetki ile neleri gerçekleştireceğinin açıklıkla gösterilmesidir. KHK’nin amacı, kapsamı ve ilkeleri de konusu gibi geniş içerikli, her yöne çekilebilecek, yuvarlak ve genel anlatımlarla gösterilmemeli; değişik biçimlerde yorumlanmaya elverişli olmamalıdır.”

“Bu durumda, TBMM, Bakanlar Kurulu’na önemli, ivedi ve zorunlu durumlarda, somutlaştırılmış belirgin konu, amaç, kapsam ve ilkelerle bu yetkiyi verebilecektir. Yetkinin, Bakanlar Kurulu’nca ivedi ve zorunlu durumun konu, amaç, kapsam ve ilkeler yönünden TBMM tarafından saptanıp, somut durumun belirlenerek verilmesi gerekir.

Verilen yetkinin konu, amaç, kapsam ve ilkeler yönünden genel anlam içermesinden ve duraksamalardan kurtarılarak belli, belirgin hale getirilmesi diğer bir anlatım ile somutlaştırılması; yürürlüğe konulacak KHK’lerin yetki yasası kapsamı içinde kalıp kalmadıklarının, 91. maddede belirlenen yasak alana girip

girmediklerinin; önemli, ivedi ve zorunlu bir durum için olup olmadıklarının saptanması yönünden gereklidir.”

c) Yetki Kanunu’nun Öngördüğü Konular KHK ile Düzenlenebilecek Konular Değildir:

Anayasa Mahkemesi tarafından sık sık vurgulandığı gibi:

“TBMM Bakanlar Kurulu’na KHK çıkarma yetkisini ancak somut konularda, önemli, zorunlu ve ivedi durumlarda kısa süreli olarak verebilir.” (AYMK, T:12.12.1991, E.1991/27, K:1991/50)

Halbuki Yetki Kanunu’nun 1. maddesinde zikredilen konular, Türkiye’nin en kronik ve en ağır problemleridir. Bu tür problemler, ciddi ve yoğun çalışmalarla ancak uzun zaman içinde çözülebilir.

4588 sayılı Yetki Kanunu’nun, çok yoğun ve çok uzun süreli çalışmayı gerektiren 1. maddesi aynen şöyledir:

“Bu Kanunun amacı, kamu hizmetlerinin düzenli, hızlı ve etkin bir biçimde yürütülmesini sağlamak ve kamu mali yönetiminde disiplini temin etmek üzere; kamu kurum ve kuruluşlarının (Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliği ve Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Sekreterliği Teşkilat Kanunları ile diğer kanun ve kanun hükmünde kararnamelerin bu teşkilatlarla ilgili hükümleri hariç) teşkilat, görev ve yetkilerine, personel kanunları veya kendi özel kuruluş kanunları uyarınca aylık veya ücret alan memurlar ve diğer her türlü kamu görevlileri ile bunların emeklilerine ve kamu mali yönetimine ilişkin kanun ve kanun hükmünde kararnamelerde değişiklikler yapmak ve aynı konularda yeni düzenlemelerde bulunmak amacıyla Bakanlar Kuruluna kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi vermektir.”

Böylesine önemli problemleri “ivedi durumlar” için çıkarılan “kısa süreli” yetki kanunlarına dayanılarak çözmek mümkün değildir.

Nitekim bu tür problemlerin çözümü için (8.2.1984 tarihinden bu yana) birçok yetki kanunu çıkarılmış, bu yetki kanunlarına dayanılarak da yüzlerce KHK yürürlüğe konulmuştur.

“Önemli, zorunlu ve ivedi durumlar” için verilen yetki kanunlarına dayanılarak çıkarılan Kanun Hükmünde Kararnamelerden birkaç örnek (AMKD, Sayı:26, sayfa:107-110’dan):

- 192 sayılı KHK, 2644 sayılı Tapu Yasası'nın 26. maddesine bir fıkra ekliyerek kamu kurum ve kuruluşlarınca açılacak kredilere karşılık teminat gösterilen taşınmazların ipotek işlemlerini, resmi senet düzenlenmeksizin kredi sözleşmesine dayanılarak tapuya tesciline olanak vermiştir.

- 194 sayılı KHK, 7338 sayılı Veraset ve İntikal Vergisi Yasası'nın değişik 19. maddesinin ikinci fıkrasını değiştirmiş ve intikal eden taşınmazların tescil işleminin veraset ve intikal vergisinin tahakkuku beklenmeksizin yapılacağı kuralını getirmiştir.

- 196 sayılı KHK, 6085 sayılı Karayolları Trafik Yasası'nın kimi maddelerinde değişiklik yaparak iki madde eklemiş ve özellikle sürücü ehliyetnamelerinin verilmesine, vize edilmesine ve ehliyetnamenin geri alınmasına ilişkin hükümler ihdas etmiştir. Ek maddeler hükümleri ile ehliyetname alınmasında bazı yöntem kuralları getirilmiştir.

- 239 sayılı KHK, 1587 sayılı Nüfus Yasası'nın kimi maddelerinde değişiklik yapmış, bu Yasa'ya kimi maddeler ekliyerek, doğum, ölüm, evlenme ve yer değiştirme işlemleri konularında yeni düzenlemeler getirmiştir.

- 240 sayılı KHK, 5682 sayılı Pasaport Yasası'nın kimi maddelerinde değişiklikle iki ek madde ekleyerek; giriş ve çıkış kapılarının tesbiti, pasaport ve pasaport yerine geçecek vesikaların türlerine, bunların koşullarına ilişkin hükümler getirmiştir.

- 242 sayılı KHK, yaz saati uygulaması için Bakanlar Kurulu'nun yetkili kılınmasını öngörmüştür.

- 245 sayılı KHK, 2918 sayılı Karayolları Trafik Yasası'nın kimi maddelerinde değişiklik yaparak Milli Eğitim Gençlik ve Spor, Sağlık ve Sosyal Yardım, Ulaştırma, Tarım Orman ve Köyişleri Bakanlığı ve Belediye'nin görev ve yetkilerine ilişkin hükümler getirmiş ve il ve ilçe trafik komisyonlarının kuruluşu, Belediye sınırları içinde bulunan karayolu kenarındaki yapı ve tesislerin yapımı için izin alınması, izin almayanlar hakkında uygulanacak para ve hapis cezasının miktarı, tescil süresi ve bildirme mecburiyeti, satış ve devirlerde noterlerin sorumluluğu (ki burada para ve hapis cezası öngörülmüş, araçların karayoluna uygunluğunu ve teknik esasların tesbitine yetkili kuruluşlar, sürücü belgesi için asgari yaşın tesbitine, sürücü kursları sınavları ve sürücü belgesi verilmesi esaslarına ve suç ve cezada

tutanak tutmaya yetkili kuruluşlar ile cezanın tahsil usulüne ilişkin hükümler yer almıştır.

- 346 sayılı KHK, 2644 sayılı Tapu Yasası'na bir fıkra ekliyerek tarımsal kredilerde bankalara veya kamu kuruluşlarına teminat gösterilen taşınmazların ipotek işlemlerini düzenlemiştir.

- 247 ve 250 sayılı KHK'ler de, 755 sayılı Gecekondu Yasası'nda değişiklik yaparak bu kanun ile Bayındırlık ve İskan Bakanlığı'na tanınan hak, yetki ve görevler Belediye veya Toplu Konut ve Kamu Ortaklığı İdaresi'ne devir edilmiştir.

- 243 sayılı KHK ile, TRT Kurum Gelirleri Yasası'nda değişiklik yapılarak ücret ödeme tarihi ileri bir tarihe alınmıştır.

- 249 sayılı KHK ile, 4792 sayılı Sosyal Sigortalar Kurumu Yasası'nda değişiklik yapılarak kurumca aktedilecek sözleşmelerde veya yapılacak işlerde yönetim kurulunun karar verme yetkisi genişletilmiştir.

- 251 sayılı KHK ile, 506 sayılı Sosyal Sigortalar Yasası'nın bir maddesinde değişiklik yapılarak sigortalılara sosyal yardım aylığı bağlanmıştır.

- 252 sayılı KHK, 1479 sayılı Esnaf ve Sanatkar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu Yasası'nın bir maddesinde değişiklik yaparak kuruma borçlu bulunan sigortalıların birikmiş borçlarını ödemeleri durumunda gecikme zammı ve faizden doğan borçların erteleneceğine ilişkin hükümler getirmiştir.

- 253 sayılı KHK ile, 5682 sayılı Pasaport Yasası'nda yapılan bir değişiklikle "Ancak, yabancı memleketlere gitmeleri mahkemelerce yasaklananlar dışında kalan sanıklara zaruri hallerde İçişleri Bakanı'nın teklifi ve Başbakan'ın onayı ile pasaport veya pasaport yerine geçen seyahat belgesi verilebilir." hükmü getirilmiştir.

- 254 sayılı KHK ile, 625 sayılı Özel Öğretim Kurumları ve 222 sayılı İlk Öğretim ve Eğitim Yasası'nın kimi hükümlerinde değişiklik yapılarak okul binası yapılacak yerlerin ve çevrelerin özellikleri hüküm altına alınmıştır.

- 257 sayılı KHK ile, tescil edilmemiş lastik tekerlekli traktörlerin tescili için bir yıllık süre verilmiştir.

- 262 sayılı KHK ile, 647 sayılı Cezaların İnfazı Hakkında Yasa'nın kimi maddeleri değiştirilmiştir.

- 273 sayılı KHK ile, 2022 sayılı 65 yaşını Doldurmuş Muhtaç, Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Yasa'da değişiklik yapılarak tam teşekküllü hastahanenin sağlık kurulu raporu verme, resmi sağlık kurumlarında görevli bir hekimin vereceği raporun yeterli olacağı hükmü getirilmiştir.

- 277 sayılı KHK ile, 506 sayılı Sosyal Sigortalar Yasası'na üç geçici madde eklenerek işverenlerden kuruma borçlu olanların belli sürede borçlarını faizsiz olarak ödemelerine olanak sağlamıştır.

- 278 sayılı KHK ile, BAĞ-KUR'a borçlu olanları belli sürede borçlarını faizsiz olarak ödemelerine olanak verilmiştir.

- 284 sayılı KHK, 3096 sayılı TEK Dışındaki Kuruluşların Elektrik Üretimi, İletimi, Dağıtım ve Ticareti ile Görevlendirilmesi Hakkında Yasa'da değişiklik yaparak, tesislerin işletilmesi ve devri ile ilgili hususlarda Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'na yönetmelik çıkarma yetkisi vermiştir.

- 291 sayılı KHK, kimi yasaların madde no.larını değiştirmiştir.

- 316 sayılı KHK, muhafazasına lüzum kalmayan evrak ve malzemelerin yok edilmesini öngörmüştür.

- 323 sayılı KHK ile, 506 sayılı Sosyal Sigortalar Yasası'na geçici madde eklenerek prim borcunun ödenmesi için ek süre tanınmıştır.

- 326 sayılı KHK ile, 625 sayılı Özel Öğretim Kurumları Yasası'nda değişiklik yapılarak özel öğretim kurumlarının ücretlerinin her yıl Mayıs ayında tesbit ve ilan edileceği hüküm altına alınmıştır.

- 330 sayılı KHK ile, 2918 sayılı Karayolları Trafik Yasası'nda değişiklik yapılarak Emniyet Genel Müdürlüğü'nün trafik kuruluşlarına verilmiş olan denetim, yönetim ve düzenleme görevlerinin bazı koşullarda belediyeye verilebilmesi öngörülmekte ve sigorta yükümlülüğü ile ilgili hükümler getirilmiştir.

- 334 sayılı KHK, 3167 sayılı Kara Avcılığı Yasası'nda değişiklik yaparak av tezkeresinin süresini beş yıla sınırlamıştır.

- 336 sayılı KHK ile, kimi yasaların Bakanlar Kurulu'na yetki veren hükümlerinde değişiklik yapılmıştır ki, bu değişiklik 41 yasanın 52 maddesini kapsamaktadır.

- 353 sayılı KHK, işyeri açma ve çalışma ruhsatlarına dair hususları yeniden düzenlemiş, işyeri açma ve çalışma ruhsatı vermeye yetkili mercileri saymış, bu husus için çıkarılacak yönetmeliğe esas olacak kriterleri belirlemiştir.

- 394 sayılı KHK, 3093 sayılı Türkiye Radyo Televizyon Gelirleri Yasası'nın bir maddesinde değişiklik yapmıştır.

5) Anayasa'nın 153. Maddesine Aykırılık:

4588 sayılı Yetki Kanunu'nun 1. Maddesi Anayasa'nın 153. Maddesine Aykırıdır:

Bilindiği gibi 1982 Anayasası'nın yürürlüğe girdiği tarihten bu yana, dava konusu 4588 sayılı Yetki Kanunu ile hemen hemen aynı mahiyette olan birçok yetki kanunu çıkarılmıştır.

Meselâ:
- 02.02.1984 tarih ve 2977,
-12.03.1986 tarih ve 3268,
-12.10.1988 tarih ve 3479,
- 20.10.1988 tarih ve 3481,
- 06.06.1991 tarih ve 3755,
- 24.06.1993 tarih ve 3911,
-18.05.1994 tarih ve 3990,
- 31.08.1996 tarih ve 4183,

sayılı Kanunlar gibi.

Ancak, bunlardan haklarında iptal davası açılmamış olan 02.02.1984 tarih ve 2977 sayılı, 12.03.1986 tarih ve 3268 sayılı Kanunlar hariç olmak üzere, diğerlerinin tamamı, Yüksek Mahkeme'nizin, aşağıda belirtilen tarih ve sayılı kararlarıyla iptal edilmiştir:

- 3479 sayılı Kanun: 01.02.1990 tarih ve 64/2 sayılı kararla,
- 3481 sayılı Kanun: 06.02.1990 tarih ve 62/3 sayılı kararla,
- 3755 sayılı Kanun: 12.12.1991 tarih ve 27/50 sayılı kararla,
- 3911 sayılı Kanun: 16.09.1993 tarih ve 26/28 sayılı kararla,

- 3990 sayılı Kanun: 05.07.1994 tarih ve 50/44-2 sayılı kararla,
- 4183 sayılı Kanun: 02.10.1996 tarih ve 61/35 sayılı kararla.

Malumları olduğu üzere;

"Anayasa'nın 153. maddesinin son fıkrasında, Anayasa Mahkemesi kararlarının yasama, yürütme ve yargı organları ile yönetim makamlarını, gerçek ve tüzel kişileri bağlayacağı öngörülmüştür. Bu kural gereğince, Yasama Organı, yapacağı düzenlemelerde daha önce aynı konuda verilen Anayasa Mahkemesi kararlarını gözönünde bulundurmak, bu kararları etkisiz kılacak biçimde yasa çıkarmamak, Anayasa'ya aykırı bulunarak iptal edilen kuralları tekrar yasalaştırmamak yükümlülüğündedir. Başta Yasama Organı olmak üzere tüm organlar kararların yalnız sonuçları ile değil, bir bütünlük içinde gerekçeler ile de bağlıdır. Kararlar gerekçeleriyle, yasama işlemlerini değerlendirme ölçütlerini içerirler ve yasama etkinliklerini yönlendirme işlevi de görürler. Bu nedenle, yasama organı düzenlemelerde bulunurken iptal edilen yasalara ilişkin kararların sonuçları ile birlikte gerekçelerini de gözönünde bulundurmak zorundadır. İptal edilen yasalarla sözcükleri ayrı da olsa aynı doğrultu, içerik ya da nitelikte yeni yasa çıkarılması Anayasa'nın 153. maddesine aykırı olur." (AYMK, T.2.10.1996, E.1996/61, K.1996/35)

4588 sayılı Yetki Kanunu, Anayasa Mahkemesi tarafından daha önce iptal edilen birçok yetki kanunu ile aynı içerik ve niteliktedir.

B) 4588 SAYILI YETKİ KANUNU'NUN 2. MADDESİNİN ANAYASA'YA AYKIRILIK DURUMU:

4588 sayılı Kanun'un,

"İlkeler ve yetki süresi" başlığını taşıyan 2. maddesinin 7 bentten (a, b, c, d, e, f, g bentlerinden) oluşan "ilkeler" kısmı, Anayasa'nın yukarıda (1. maddeyle ilgili olarak) zikredilen maddelerine açıkça aykırıdır.

Aykırılık sebepleri, yukarıda 1. madde sebebiyle yeterince açıklandığı için, burada tekrar edilmiyecektir. Başka bir deyişle, 1. madde için belirtilen Anayasa'ya aykırılık sebepleri 2. madde için de aynen geçerlidir.

Kaldı ki, 1. madde iptal edilirse, (“konu” ile “amaç” ve “ilkeleri” birbirine karıştırmış olan) 2. maddenin de, uygulanma imkanı kalmayacağı için, 2949 sayılı Kanun’un 29. maddesi uyarınca iptali gerekecektir.

C) 4588 SAYILI KANUN’UN (3.) VE (4.) MADDELERİNİN DURUMU:

4588 sayılı Kanun’un 1. ve 2. maddelerinin iptali ile (3.) ve (4.) maddelerin uygulanma imkanları kalmayacaktır.

Bu sebeplerle 3. ve 4. maddelerin de iptal edilmeleri gerekir.”

II- YASA METİNLERİ

A- İptali İstenilen Yasa

İptali istenilen 29.6.2000 günlü, 4588 sayılı Yasa şöyledir:

Amaç ve Kapsam

“MADDE 1.- Bu Kanunun amacı, kamu hizmetlerinin düzenli, hızlı ve etkin bir biçimde yürütülmesini sağlamak ve kamu malî yönetiminde disiplini temin etmek üzere; kamu kurum ve kuruluşlarının (Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliği ve Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Sekreterliği Teşkilât Kanunları ile diğer kanun ve kanun hükmünde kararnamelerin bu teşkilâtlarla ilgili hükümleri hariç) teşkilât, görev ve yetkilerine, personel kanunları veya kendi özel kuruluş kanunları uyarınca aylık veya ücret alan memurlar ve diğer her türlü kamu görevlileri ile bunların emeklilerine ve kamu malî yönetimine ilişkin kanun ve kanun hükmünde kararnamelerde değişiklikler yapmak ve aynı konularda yeni düzenlemelerde bulunmak amacıyla Bakanlar Kuruluna kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi vermektir.

İlkeler ve Yetki Süresi

MADDE 2.- Bakanlar Kurulu ivedi ve zorunlu hallere münhasır olmak üzere 1 inci madde ile verilen yetkiyi kullanırken;

a) Kamu hizmetlerinin niteliğinin artırılmasını, hızlı ve etkin bir şekilde yürütülmesini, vatandaşların Devlete karşı olan yükümlülüklerinin daha kolay, hızlı ve güvenilir bir biçimde yerine

getirilmesini ve vatandaşların Devlete yaptıkları başvuruların en kısa sürede sonuçlandırılmasını,

b) Bürokratik işlemlerde vatandaşların yükümlülüklerinin gözden geçirilmesini, gereksiz işlem ve yükümlülüklerin kaldırılmasını, kamu harcamalarında israfın önlenmesini, gerektiğinde kamu kurumları ile bağlı ve ilgili kuruluş ve kurulların bu amaçla yeniden teşkilâtlandırılmasını,

c) Memurlar ve diğer kamu görevlileri arasındaki ücret adaletsizliklerinin giderilmesini, eşit işe eşit ücret ilkesinin gerçekleştirilmesini ve ücret sisteminin nitelikli personelin kamu kesiminde istihdamına olanak sağlayacak şekilde geliştirilmesini,

d) Devletin gelir ve giderlerinde birliğin ve şeffaflığın sağlanmasını ve bu suretle kamu malî yönetiminde disiplinin temin edilmesini,

e) Uygulanmakta olan ekonomik program hedeflerinin ve bütçe dengelerinin bozulmamasını,

f) Genel bütçeli daireler ile katma bütçeli idareler ve bunlara bağlı döner sermayeli kuruluşlar için yapılacak kadro ihdaslarını, bu bent kapsamı içinde yer alan kurumların aynı sayıdaki boş kadrolarının iptali karşılığında gerçekleştirerek, toplam kadro sayısının artırılmamasını,

g) Bu Kanunun 1 inci maddesinde belirtilen kamu kurum ve kuruluşları tanımı içinde yer alan mahalli idarelerin hizmetlerinde verimliliğin artırılmasını ve bu amaçla gerektiğinde yeniden teşkilâtlandırılmasını,

Göz önünde bulundurur.

Bu Kanunla Bakanlar Kuruluna verilen yetki, Kanunun yayımından itibaren altı ay süre ile geçerlidir. Bu süre içinde Bakanlar Kurulu birden fazla kanun hükmünde kararname çıkarabilir.

Yürürlük

MADDE 3.- Bu Kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Yürütme

MADDE 4.- Bu Kanun hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür.**”**

B) Dayanılan Anayasa Kuralları

İptal gerekçesinde dayanılan Anayasa kuralları şunlardır:

1- Başlangıç (Dördüncü paragraf) “Kuvvetler ayrımının, Devlet organları arasında üstünlük sıralaması anlamına gelmeyip, belli Devlet yetki ve görevlerinin kullanılmasından ibaret ve bununla sınırlı medenî bir işbölümü ve işbirliği olduğu ve üstünlüğün ancak Anayasa ve kanunlarda bulunduğu;”

2- “MADDE 2.- Türkiye Cumhuriyeti, toplumun huzuru, millî dayanışma ve adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygılı, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk Devletidir.”

3- “MADDE 6.- Egemenlik, kayıtsız şartsız Milletindir.

Türk Milleti, egemenliğini, Anayasanın koyduğu esaslara göre, yetkili organları eliyle kullanır.

Egemenliğin kullanılması, hiçbir surette hiçbir kişiye, zümreye veya sınıfa bırakılamaz. Hiçbir kimse veya organ kaynağını Anayasadan almayan bir Devlet yetkisi kullanamaz.**”**

4- “MADDE 7.- Yasama yetkisi Türk Milleti adına Türkiye Büyük Millet Meclisinindir. Bu yetki devredilemez.”

5- “MADDE 11.- Anayasa hükümleri, yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını ve diğer kuruluş ve kişileri bağlayan temel hukuk kurallarıdır.

Kanunlar Anayasaya aykırı olamaz.”

6- “MADDE 87.- Türkiye Büyük Millet Meclisinin görev ve yetkileri, kanun koymak, değiştirmek ve kaldırmak; Bakanlar Kurulunu ve bakanları denetlemek; Bakanlar Kuruluna belli konularda kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi vermek; bütçe ve kesinhesap kanun tasarılarını görüşmek ve kabul etmek; para basılmasına ve savaş ilânına karar vermek; milletlerarası andlaşmaların onaylanmasını uygun bulmak, Anayasanın 14 üncü maddesindeki fiillerden dolayı hüküm giyenler hariç olmak üzere, genel ve özel af

ilânına, mahkemelerce verilip kesinleşen ölüm cezalarının yerine getirilmesine karar vermek ve Anayasanın diğer maddelerinde öngörülen yetkileri kullanmak ve görevleri yerine getirmektir.”

7- “MADDE 91.- Türkiye Büyük Millet Meclisi, Bakanlar Kuruluna kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi verebilir. Ancak sıkıyönetim ve olağanüstü haller saklı kalmak üzere, Anayasanın ikinci kısmının birinci ve ikinci bölümlerinde yer alan temel haklar, kişi hakları ve ödevleri ile dördüncü bölümünde yer alan siyasî haklar ve ödevler kanun hükmünde kararnamelerle düzenlenemez.

Yetki kanunu, çıkarılacak kanun hükmünde kararnamenin, amacını, kapsamını, ilkelerini, kullanma süresini ve süresi içinde birden fazla kararname çıkarılıp çıkarılamayacağını gösterir.

Bakanlar Kurulunun istifası, düşürülmesi veya yasama döneminin bitmesi, belli süre için verilmiş olan yetkinin sona ermesine sebep olmaz.

Kanun hükmünde kararnamenin, Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından süre bitiminden önce onaylanması sırasında, yetkinin son bulduğu veya süre bitimine kadar devam ettiği de belirtilir.

Sıkıyönetim ve olağanüstü hallerde, Cumhurbaşkanının Başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulunun kanun hükmünde kararname çıkarmasına ilişkin hükümler saklıdır.

Kanun hükmünde kararnameler, Resmî Gazetede yayımlandıkları gün yürürlüğe girerler. Ancak, kararnamede yürürlük tarihi olarak daha sonraki bir tarih de gösterilebilir.

Kararnameler, Resmî Gazetede yayımlandıkları gün Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulur.

Yetki kanunları ve bunlara dayanan kanun hükmünde kararnameler, Türkiye Büyük Millet Meclisi komisyonları ve Genel Kurulunda öncelikle ve ivedilikle görüşülür.

Yayımlandıkları gün Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulmayan kararnameler bu tarihte, Türkiye Büyük Millet Meclisince reddedilen kararnameler bu kararın Resmî Gazetede yayımlandığı tarihte, yürürlükten kalkar. Değiştirilerek kabul edilen kararnamelerin

değiştirilmiş hükümleri, bu değişikliklerin Resmî Gazetede yayımlandığı gün yürürlüğe girer."

8- "MADDE 153.- Anayasa Mahkemesinin kararları kesindir. İptal kararları gerekçesi yazılmadan açıklanamaz.

Anayasa Mahkemesi bir kanun veya kanun hükmünde kararnamenin tamamını veya bir hükmünü iptal ederken, kanun koyucu gibi hareketle, yeni bir uygulamaya yol açacak biçimde hüküm tesis edemez.

Kanun, kanun hükmünde kararname veya Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü ya da bunların hükümleri, iptal kararlarının Resmî Gazetede yayımlandığı tarihte yürürlükten kalkar. Gereken hallerde Anayasa Mahkemesi iptal hükmünün yürürlüğe gireceği tarihi ayrıca kararlaştırabilir. Bu tarih, kararın Resmî Gazetede yayımlandığı günden başlayarak bir yılı geçemez.

İptal kararının yürürlüğe girişinin ertelendiği durumlarda, Türkiye Büyük Millet Meclisi, iptal kararının ortaya çıkardığı hukukî boşluğu dolduracak kanun tasarı veya teklifini öncelikle görüşüp karara bağlar.

İptal kararları geriye yürümez.

Anayasa Mahkemesi kararları Resmî Gazetede hemen yayımlanır ve yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını, gerçek ve tüzelkişileri bağlar."

III- İLK İNCELEME

Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 8. maddesi gereğince Mustafa BUMİN, Haşim KILIÇ, Samia AKBULUT, Ali HÜNER, Fulya KANTARCIOĞLU, Aysel PEKİNER, Mahir Can ILICAK, Rüştü SÖNMEZ, Ertuğrul ERSOY, Tülay TUĞCU ve Ahmet AKYALÇIN'ın katılmalarıyla 21.7.2000 gününde yapılan ilk inceleme toplantısında dosyada eksiklik bulunmadığından işin esasının incelenmesine, yürürlüğü durdurma isteminin bu konudaki raporun hazırlanmasından sonra ele alınmasına oybirliğiyle karar verilmiştir.

IV- ESASIN İNCELENMESİ

Dava dilekçesi ve ekleri, işin esasına ilişkin rapor, iptali istenilen Yasa kurallarıyla, dayanılan Anayasa kuralları, bunların

gerekçeleri ve öteki yasama belgeleri okunup incelendikten sonra gereği görüşülüp düşünüldü:

A- Yetki Yasalarının ve Kanun Hükmünde Kararnamelerin Anayasal Konumu

Anayasa'nın 6. maddesinde, Türk Milleti'nin egemenliğini yetkili organları eliyle kullanacağı, 7. maddesinde yasama yetkisinin Türk Milleti adına Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin olduğu ve devredilemeyeceği, 8. maddesinde, yürütme yetkisi ve görevinin Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulu tarafından Anayasa ve yasalara uygun olarak yerine getirileceği; 9. maddesinde de, yargı yetkisinin Türk Milleti adına bağımsız mahkemelerce kullanılacağı belirtilmiştir.

Anayasa'nın Başlangıç'ının dördüncü paragrafına göre, kuvvetler ayrılığı Devlet organları arasında üstünlük sıralaması anlamına gelmeyip, belli bir devlet yetkisinin kullanılmasından ibaret ve bununla sınırlı bir işbölümü ve işbirliğidir. Üstünlük ancak Anayasa ve yasalardadır.

Yetki Yasası ve KHK'lerle ilgili hükümler Anayasa'nın 87. ve 91. maddelerinde yer almaktadır. 87. maddede, Bakanlar Kurulu'na "belli konularda" KHK çıkarma yetkisinin verilmesi TBMM'nin görev ve yetkileri arasında sayılmış, 91. maddede, KHK çıkarılmasına yetki veren yasada bulunması zorunlu öğeler belirtilmiştir. Buna göre, yetki yasasında, çıkarılacak KHK'nin amacının, kapsamının, ilkelerinin, kullanma süresinin ve süresi içinde birden fazla kararname çıkarılıp çıkarılamayacağının belirtilmesi gerekir. Bakanlar Kurulu'na verilen yetki, yasada öngörülen konu, amaç, kapsam, ilke ve süre ile sınırlı bir yetkidir. Bu durumda yetki yasasının, Anayasa'nın belirlediği ögeleri belli bir içeriğe kavuşturarak somutlaştırması ve verilen yetkiyi açıkça belirleyerek Bakanlar Kurulu'na çerçeve çizmesi gerekir. Ayrıca, 91. maddenin sekizinci fıkrasında, yetki yasalarının, TBMM komisyonları ve Genel Kurulu'nda öncelik ve ivedilikle görüşüleceği öngörülmüştür. Anayasa'da görüşülmesinde bile "öncelik ve ivedilik" aranarak KHK çıkarma yetkisi verilmesinin özel bir yönteme bağlanması konunun öneminden kaynaklanmaktadır.

Anayasa'nın 7., 87. ve 91. maddelerinin birlikte değerlendirilmesinden, yasama yetkisinin genel ve asli bir yetki olması, TBMM'ne ait bulunması ve devredilememesi karşısında KHK çıkarma yetkisinin kendisine özgü ve ayrık bir yetki olduğu anlaşılmaktadır. Bu nedenle bu yetki, yasama yetkisinin devri

anlamına gelecek ya da bu izlenimi verecek biçimde yaygınlaştırılıp genelleştirilmemelidir. KHK'ler ancak ivedilik gerektiren belli konularda, kısa süreli yetki yasaları temel alınarak etkin önlemler ve zorunlu düzenlemeler için yürürlüğe konulur. Maddenin Danışma Meclisi'nde görüşülmesi sırasında KHK çıkarabilmesi için hükümete yetki verilmesinin nedeni "...çok acele hallerde hükümetin elinde uygulanacak bir seri kural olmadığı için, acele olarak çıkarılıp ve hemen olayın üstüne gidilmesi gereken hallerde çıkarılması için bu düzenleme getirilmiştir..." biçiminde açıklanmış; Anayasa Komisyonu Başkanı'nca da "Kanun hükmünde kararname... yasama meclisinin acil bir durumda, kanun yapmak için geçecek sürede çıkaracağı kanun ihtiyacı, halledilmesi gereken meseleyi çözemeyeceğine; o zaman çok geç kalınacağı endişesinden kaynaklanan bir müessesedir ve bu müessese bunun için kurulmuştur." denilmek suretiyle aynı doğrultuda görüş bildirilmiştir.

Anayasa'da kimi konuların KHK'lerle düzenlenmesi yasaklanmaktadır. 91. maddenin birinci fıkrasında "sıkıyönetim ve olağanüstü haller saklı kalmak üzere, Anayasa'nın İkinci Kısmı'nın birinci ve ikinci bölümlerinde yer alan temel haklar, kişi hakları ve ödevleri ile dördüncü bölümde yer alan siyasî haklar ve ödevler..."in kanun hükmünde kararnamelerle düzenlenemeyeceği belirtilmiş, 163. maddede ise "Bakanlar Kuruluna kanun hükmünde kararname ile bütçede değişiklik yapmak yetkisi verilemez..." denilmiştir. Bu kurallar gereğince, TBMM, "Bakanlar Kurulu"na ancak yasak alana girmeyen belli konularda kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi verebilir.

Yetki Yasası'nda Bakanlar Kurulu'na verilen yetkinin "amaç", "kapsam" ve "ilkeleri"nin belirlenmesinden amaç, bu yetki ile Bakanlar Kurulu'nun neleri gerçekleştirebileceğinin açıklığa kavuşturulmasıdır. KHK'nin, amacı, kapsamı ve ilkeleri de konusu gibi geniş içerikli, her yöne çekilebilecek, yuvarlak ve genel anlatımlarla gösterilmemeli, değişik biçimlerde yorumlamaya elverişli olmamalıdır. Verilen yetkinin konu, amaç, kapsam ve ilkeler yönünden belirgin duruma getirilmesi, başka bir anlatımla somutlaştırılması, yürürlüğe konulacak KHK'lerin yetki yasası kapsamı içinde kalıp kalmadıklarının, 91. maddede belirlenen yasak alana girip girmediklerinin, önemli, ivedi ve zorunlu bir durum için düzenlenip düzenlenmediklerinin saptanabilmesi yönünden gereklidir.

KHK çıkartılmasına yetki verilmesi, Anayasa'da öngörülen koşullar ve sınırlar içinde kalmak kaydıyla yasama yetkisinin devri

anlamına gelmez. Bir yetki yasasının Anayasa'ya aykırı olmaması için Anayasa'daki öge ve ölçütlere, Anayasa Mahkemesi kararları ile getirilen yorumlara uygun olması gerekir. Anayasa Mahkemesi kararlarının bağlayıcılığı ilkesi kararlarda açıklanan gerekçelerin gözönünde bulundurulmasını zorunlu kılar.

Yetki yasalarına kullanma süreleri uzatılarak süreklilik kazandırılması ve her konuda KHK'lerle düzenlemelere gidilmesi, "önemli, zorunlu ve ivedi durumlar" dışında bu yetkinin verilmesi yasama yetkisinin devri anlamına gelir. Böylece yasama, yürütme ve yargı erki arasındaki denge bozularak yürütme, yasama organına karşı üstün duruma gelir.

B- Anayasa'ya Aykırılık Sorunu

Dava dilekçesinde yürütme organına amaç ve kapsamı belli olmayan sınırsız bir şekilde KHK çıkarma yetkisi verilerek yasama yetkisinin devredildiği ve kuvvetler arasındaki dengenin bozulduğu, amaç ve kapsamı belirsiz olan çok geniş yetki verilmesinin Başlangıç'taki temel ilkelere dayalı Hukuk Devleti ilkesini zedelediği, KHK çıkarma yetkisinin ancak belirli konularda, amacı, kapsamı, ilkeleri belirlenerek, somut ve sınırlı biçimde ivedi ve zorunlu hallerde verilebileceği, bu konuda birçok Anayasa Mahkemesi kararı bulunmasına karşın, Yasa'nın konusunun belirsiz, kapsamının da çok geniş olduğu, Türkiye'nin en ağır sorunlarının çözülmesinin amaçlandığı, ancak, bunları KHK'lerle değil ciddî ve yoğun çalışmalarla uzun zaman içinde ve yasalarla çözülebileceği, açıklanan nedenlerle Yasa'nın Anayasa'nın 2., 6., 7., 11., 87., 91. ve 153. maddelerine de aykırı olduğu belirtilerek iptali istenmiştir.

1- Yasa'nın 1. Maddesi ile 2. Maddesinin Birinci Fıkrasının İncelenmesi

a- Anayasa'nın 153. Maddesi Yönünden İnceleme

"Anayasa'nın 153. maddesinin son fıkrasında, Anayasa Mahkemesi kararlarının yasama, yürütme ve yargı organları ile yönetim makamlarını, gerçek ve tüzelkişileri bağlayacağı öngörülmüştür. Bu kural gereğince, yasama organı, yapacağı düzenlemelerde daha önce aynı konuda verilen Anayasa Mahkemesi kararlarını gözönünde bulundurmak, bu kararları etkisiz kılacak biçimde yasa çıkarmamak, Anayasa'ya aykırı bulunarak iptal edilen kuralları tekrar yasalaştırmamak yükümlülüğündedir. Başta yasama

organı olmak üzere tüm organlar kararların yalnız sonuçları ile değil, bir bütünlük içinde gerekçeleri ile de bağlıdır. Kararlar gerekçeleriyle, yasama işlemlerini değerlendirme ölçütlerini içerirler ve yasama etkinliklerini yönlendirme işlevi de görürler. Bu nedenle, yasama organı düzenlemelerde bulunurken iptal edilen yasalara ilişkin kararların sonuçları ile birlikte gerekçelerini de göz önünde bulundurmak zorundadır.

Bir yasa kuralının Anayasa'nın 153. maddesine aykırılığından söz edilebilmesi için iptal edilen önceki kural ile "aynı" ya da "benzer nitelikte" olması, bunların saptanabilmesi içinde öncelikle, aralarında "özdeşlik" yani amaç, anlam ve kapsam yönlerinden benzerlik olup olmadığının incelenmesi gerekir.

Anayasa Mahkemesi, daha önce çıkarılan 3479, 3481, 3755, 3911, 3990 ve 4183 sayılı Yetki Yasalarını Anayasa'nın 153. maddesine aykırı bularak iptal etmiştir.

Dava konusu Yasa, konu, amaç ve teknik içerik yönlerinden iptal edilen önceki yetki yasalarıyla özdeş olmadığından Anayasa'nın 153. maddesine aykırı değildir.

b- Anayasa'nın Başlangıç'ı ile 2., 6., 7., 11., 87. ve 91. Maddeleri Yönünden İnceleme

4588 sayılı Yasayla Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliği ile TBMM Genel Sekreterliği dışında kalan tüm kamu kurum ve kuruluşlarının teşkilat, görev ve yetkilerine, aylık ve ücret alan memur ve diğer kamu görevlileri ile bunların emeklilerine ve kamu malî yönetimine ilişkin kanun ve KHK'lerde değişiklikler ve yeni düzenlemeler yapmak üzere Bakanlar Kurulu'na KHK çıkarma yetkisi verilmektedir. Yasa'nın 1. maddesiyle personel, kamu mali yönetimi ve kamu kurum ve kuruluşlarının yeniden yapılandırılmasına ilişkin düzenlemeler yapmak üzere Bakanlar Kurulu yetkilendirilmekte, 2. maddesinde ise, verilen bu yetkinin kullanılması sırasında gözetilmesi gereken ilkeler belirlenmektedir.

Anayasa'nın 87. maddesine göre, ancak, belli konularda KHK çıkarma yetkisi verilmesi gerekirken dava konusu Yasa'yla her konuyu kapsayacak biçimde genel bir yetki verilmiştir. Bakanlar Kurulu, ayrık tutulan iki kurum dışında tüm kamu kurum ve kuruluşlarını yeniden örgütleyebilecek, bunların görev ve yetkilerini yeniden düzenleyebilecek, memurlar ve diğer kamu görevlilerinin

ücret, aylık, disiplin ve cezaları ile emeklileri hakkında kanun ve KHK'lerde değişiklik yapabilecek, Devletin gelirleri ve harcamalarına ilişkin tüm mevzuatı "kamu malî yönetimi" kavramı içinde değerlendirerek yeni kurallar getirebilecektir. Sınırları geniş ve belirsiz konularda düzenleme yapmak üzere Bakanlar Kurulu'na KHK çıkarma yetkisi verilmesi, Anayasa'nın 87. maddesinde belirtilen "belli konu"larda verilen yetki olarak değerlendirilemez.

Öte yandan, yasa, Anayasa'nın 91. maddesinde belirtilen öğeleride içermemektedir. Yasa'nın 1. maddesinde çıkarılacak KHK'lerin "kapsam" ve konusu içiçe girmiş, kapsamının çok geniş ve sınırsız olması nedeniyle de verilen yetkinin 91. maddede öngörülen yasak alana girip girmediğinin denetimi olanaksız hale gelmiştir. Konu ve kapsamdaki bu sınırsızlık ve belirsizlik, TBMM'ne ait olan yasama yetkisinin yürütme organına devri anlamına gelir. Amaç, konu, ilke ve kapsamla ilgili sınırların belirli olması gerekirken bunlara uyulmadan KHK çıkarma yetkisi verilmesi Anayasa'nın 7. maddesine aykırılık oluşturur.

Yasa'nın 2. maddesinde, Bakanlar Kuruluna verilen yetkinin ivedi ve zorunlu hallerde kullanılması gerektiği belirtilmiştir. Yetkinin "önemli, ivedi ve zorunlu" durumlarla sınırlandırılması, dava konusu Yetki Yasası'nda olduğu gibi bunun takdirinin Bakanlar Kuruluna bırakılmasıyla değil, amacın, kapsamın ve konunun içeriği yönünden ivedi ve zorunlu olduğunun yasakoyucu tarafından saptanmasıyla olanaklıdır. Niteliği itibariyle uzun süreli ve çok yönlü çalışmayı gerektiren düzenlemeler ivedi ve zorunlu olarak nitelendirilemez. Dava konusu Yasa'nın amaç ve kapsamındaki genişlik ve sınırsızlık, verilen yetkinin önemli, ivedi ve zorunlu durumları içerip içermediğinin tespitine imkan vermemektedir.

Açıklanan nedenlerle Yetki Yasası'nın 1. maddesiyle 2. maddesinin birinci fıkrası Anayasa'nın Başlangıç'ının dördüncü paragrafı ile 2., 7., 87. ve 91. maddelerine aykırıdır . İptali gerekir.

Dava konusu kuralların Anayasa'nın 6. ve 11. maddeleriyle ilgisi görülmemiştir.

2- 2. Maddenin Son Fıkrası ile 3. ve 4. Maddelerin İncelenmesi

Yasa'nın 2. maddesinin son fıkrasında Bakanlar Kuruluna verilen KHK çıkarma Yetkisinin 6 ay süre ile geçerli olduğu belirtilmiştir. Yasa'nın amaç ve kapsamı gözetildiğinde, verilen

sürenin makul ölçüleri aşmadığı sonucuna varıldığından kural Anayasa'ya aykırı görülmemiştir.

Öte yandan, yürürlüğe ilişkin 3., yürütmeye ilişkin 4. maddenin de Anayasa'ya aykırı bir yönü bulunmamaktadır.

3- İptal Kararının Diğer Maddelere Etkisi

2949 sayılı Yasa'nın 29. maddesinin ikinci fıkrasında,"Ancak başvuru, kanunun, kanun hükmünde kararnamenin veya içtüzüğün sadece belirli madde veya hükümleri aleyhinde yapılmış olup da, bu belirli madde veya hükümlerin iptali kanunun, kanun hükmünde kararnamenin veya içtüzüğün bazı hükümlerinin veya tamamının uygulanmaması sonucunu doğuruyorsa, Anayasa Mahkemesi, keyfiyeti gerekçesinde belirtmek şartıyla, kanunun, kanun hükmünde kararnamenin veya içtüzüğün bahis konusu öteki hükümlerinin veya tümünün iptaline karar verebilir." denilmektedir.

İptal edilen kurallar nedeniyle uygulanma olanağı kalmayan Yasa'nın 2. maddesinin ikinci fıkrası ile 3. ve 4. maddelerinin de 2949 sayılı Yasa'nın 29. maddesi uyarınca iptallerine karar verilmesi gerekir.

V- YÜRÜRLÜĞÜN DURDURULMASI

19.6.2000 günlü, 4588 sayılı "Kamu Kurum ve Kuruluşlarının Teşkilat, Görev ve Yetkilerine İlişkin Konularla Kamu Personeli Arasındaki Ücret Dengesizliklerinin Giderilmesi ve Kamu Malî Yönetiminde Disiplinin Sağlanması İçin Yapılacak Düzenlemeler Hakkında Yetki Kanunu" iptal edildiğinden uygulanmasından doğacak ve sonradan giderilmesi olanaksız durumların ve zararların önlenmesi ve iptal kararının sonuçsuz kalmaması için kararın Resmî Gazete'de yayımlanacağı güne kadar Yasa'nın yürürlüğünün durdurulmasına karar verilmiştir.

VI- SONUÇ

29.6.2000 günlü, 4588 sayılı "Kamu Kurum ve Kuruluşlarının Teşkilât, Görev ve Yetkilerine İlişkin Konularla Kamu Personeli Arasındaki Ücret Dengesizliklerinin Giderilmesi ve Kamu Malî Yönetiminde Disiplinin Sağlanması İçin Yapılacak Düzenlemeler Hakkında Yetki Kanunu"nun:

A- 1. maddesinin Anayasa'ya aykırı olduğuna ve İPTALİNE, Fulya KANTARCIOĞLU, Mahir Can ILICAK ile Rüştü SÖNMEZ'in karşıoyları ve OYÇOKLUĞUYLA,

B- 2. maddesinin;

1- Birinci fıkrasının Anayasa'ya aykırı olduğuna ve İPTALİNE, Fulya KANTARCIOĞLU, Mahir Can ILICAK ile Rüştü SÖNMEZ'in karşıoyları ve OYÇOKLUĞUYLA,

2- İkinci fıkrasının Anayasa'ya aykırı olmadığına ve iptal isteminin REDDİNE, OYBİRLİĞİYLE,

C- 3. ve 4. maddelerinin Anayasa'ya aykırı olmadığına ve iptal isteminin REDDİNE, OYBİRLİĞİYLE,

D- İptal edilen kurallar nedeniyle uygulanma olanağı kalmayan 2. maddesinin ikinci fıkrası ile 3. ve 4. maddelerinin 2949 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'un 29. maddesinin ikinci fıkrası gereğince İPTALİNE, OYBİRLİĞİYLE, 5.10.2000 gününde karar verildi.

Başkanvekili Haşim KILIÇ	Üye Samia AKBULUT	Üye Yalçın ACARGÜN
Üye Sacit ADALI	Üye Ali HÜNER	Üye Fulya KANTARCIOĞLU
Üye Mahir Can ILICAK	Üye Rüştü SÖNMEZ	Üye Ertuğrul ERSOY
Üye Tülay TUĞCU	Üye Ahmet AKYALÇIN	

KARŞIOY YAZISI

Esas Sayısı : 2000/45
Karar Sayısı : 2000/27

Dava konusu 29.6.2000 günlü, 4588 sayılı "Kamu Kurum ve Kuruluşlarının Teşkilât, Görev ve Yetkilerine İlişkin Konularla Kamu Personeli Arasındaki Ücret Dengesizliklerinin Giderilmesi ve Kamu Malî Yönetiminde Disiplinin Sağlanması İçin Yapılacak Düzenlemeler Hakkında Yetki Kanunu", kapsamının geniş olduğu, önemlilik, ivedilik ve zorunluluk koşullarını taşımadığı gerekçesiyle Anayasa'nın 2., 7., 87. ve 91. maddelerine aykırı bulunarak iptal edilmiştir.

Yetki Yasası ve kanun hükmünde kararnamelerle ilgili kurallara Anayasa'nın 87. ve 91. maddelerinde yer verilmiştir. Bakanlar Kurulu'na belli konularda KHK çıkarma yetkisi verilmesi, 87. maddede TBMM'nin görev ve yetkileri arasında sayılmış, 91. maddede ise KHK çıkarılmasına yetki veren yasada nelerin bulunması gerektiği açıklanmıştır. Buna göre, Yetki Yasası'nda, çıkarılacak KHK'lerin amacı, kapsamı, ilkeleri, yetki süresi ile bu süre içinde birden fazla kararname çıkarılıp çıkarılamayacağının gösterilmesi gerekmektedir. Bu unsurlardan birinin belirtilmemesi, kuşkusuz Yetki Yasası'nı Anayasa'ya aykırı duruma getirir. Ancak, 91. madde metninde bulunmadığı halde Anayasa Mahkemesi kararlarıyla yetki yasalarının geçerlilik koşullarına önemlilik, zorunluluk ve ivedilik gibi unsurlar da eklenmiştir. İçtihat yoluyla getirilen bu ikinci sınırlamanın, Bakanlar Kurulu'na KHK çıkarma yetkisinin veriliş nedeni ile bağlantılı olduğu anlaşılmaktadır. Gerçekten yürütme organına tanınan bu yetki, yasama organının ağır işlemesi nedeniyle yetkilendirme yoluyla süratle önlem alınması gereken konularda sorunların gecikmeden çözümlenebilmesi amacına yöneliktir. Çoğu zaman konunun çok teknik olması ya da niteliğinden kaynaklanan özellikler göstermesi de bu tür bir düzenlemeyi gerekli kılabilir. Ne var ki, KHK çıkarılmadan önce onun hangi önemli, ivedi, zorunlu ya da teknik bir düzenleme yapma gereğinin sonucu olduğunu saptamak olanaklı değildir. Böyle bir denetimin Yetki Yasası aşamasında yapılmasındaki temel nedenin, yürütme organının amacı aşar biçimde KHK uygulamalarını yaygınlaştırmasını ve giderek bunun sürekli bir yetki devrine dönüşmesini engellemek olduğu düşünülebilirse de yasakoyucunun yetki yasası aşamasında KHK çıkarılmasına izin verilen konuları çok ayrıntılı biçimde düzenlememesi durumunda bu yetkinin kötüye

kullanılabileceği sadece bir varsayımdır. Kaldı ki Bakanlar Kurulu'nun KHK çıkarma yetkisini kötüye kullanması durumunda TBMM'nin verdiği yetkiyi her zaman geri alabileceğinde duraksamaya yer yoktur. Anayasa'nın 91. maddesinin yedinci ve sekizinci fıkraları uyarınca KHK'lerin Resmî Gazete'de yayımlandıkları gün TBMM'ne sunulması ve bunların öncelikle ve ivedilikle görüşülmesi zorunluluğu getirilmesi de KHK çıkarma yetkisinin TBMM'ce denetlenmesi amacına yöneliktir. Bu nedenle Bakanlar Kurulu'na verilen yetkinin sınırsız olduğundan sözedilemez. Ayrıca, anayasal denetimin somut verilere dayanması gerekir. Bu nedenle ancak KHK'lerin incelenmesi sırasında ortaya çıkabilecek somut olaylar doğrultusunda yapılacak değerlendirmeler sonucunda saptanabilecek önemli, ivedi, zorunlu gibi durumların, bunların dayanağı olan yetki yasalarının anayasal denetimi sırasında gözetilmesi Anayasa'nın 91. maddesi ile Bakanlar Kurulu'na tanınan yetkinin Anayasa'nın öngörmediği biçimde daraltılması sonucu doğurur.

Öte yandan, kararda dava konusu Yasa'nın konusu ve kapsamının geniş ve belirsiz olduğu gerekçesine dayanılmasına karşın bu konudaki sınırın ne olması gerektiği açıklanmamakta ve KHK çıkarma yetkisinin kullanılabilmesi için öngörülen önemli, ivedi ve zorunlu durumların tanımı da yapılmamaktadır. Oysa anayasal denetimin, yeni yasal düzenlemelere temel oluşturabilmesi için açık ve anlaşılabilir ölçütlere dayanması zorunludur.

Açıklanan nedenlerle dava konusu düzenlemenin Anayasa'nın 87. ve 91. maddesinde öngörülen koşullar yönünden bir belirsizlik ve eksiklik içermediği sonucuna varıldığından davanın reddine karar verilmesi gerektiği düşüncesiyle çoğunluk görüşüne katılmıyoruz.

Üye	Üye	Üye
Fulya KARTARCIOĞLU	Mahir Can ILICAK	Rüştü SÖNMEZ

Esas Sayısı : 2000/52
Karar Sayısı : 2000/29
Karar Günü : 17.10.2000

İPTAL DAVASINI AÇAN : TBMM Anamuhalefet (Fazilet) Partisi Grubu Adına Grup Başkanı Mehmet Recai KUTAN

İPTAL DAVASININ KONUSU : 6.7.2000 günlü, 606 sayılı "Türkiye Vakıflar Bankası Türk Anonim Ortaklığı Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Hükmünde Kararname"nin Anayasa'nın Başlangıç'ı ile 6., 7., 35., 87., 91. ve 153. maddelerine aykırılığı savıyla iptali ve yürürlüğünün durdurulması istemidir.

I- İPTAL VE YÜRÜRLÜĞÜN DURDURULMASI İSTEMİNİN GEREKÇESİ

Dava dilekçesindeki iptal gerekçesinin ilgili bölümü şöyledir:

"06/07/2000 tarih ve 606 sayılı KHK, yürürlük ve yürütme maddeleriyle birlikte (toplam) 9 maddeden oluşmaktadır.

-1. madde ile, daha önce de belirtildiği gibi görev süresi 53 yıl sonra, 2053 yılının bitimi ile sona erecek olan bankanın faaliyet süresi, "süresiz" hale getirilmektedir. Ancak 53 yıl sonra gündeme gelebilecek bir konu, KHK ile düzenlemeyi gerektirecek kadar "önemli", "zorunlu" ve "acil" olmadığı için birinci madde Anayasa'nın 91. maddesine aykırıdır.

-2. madde ile, 6219 sayılı Kanun'un 5. maddesi değiştirilerek, "banka sermayesinin miktarı ile her payın itibari kıymetinin banka ana sözleşmesinde belirtileceği" hükme bağlanmıştır. Böyle bir düzenlemenin de "önemlilik", "zorunluluk" ve "aciliyet" unsurlarını taşımadığı gayet açıktır. Bu yüzden KHK'nin 2. maddesi de Anayasa'nın 92. maddesine aykırıdır.

-606 sayılı KHK'nin 3. maddesi ile, 6219 sayılı Kanun'un 6. maddesi değiştirilerek hisse senetlerinin "nama yazılı" olacağı belirtilmiştir. 46 yıldan beri özel hukuk kurallarına göre çalışan bir bankanın hisse senetlerinin nama yazılı olacağının belirtilmesi KHK ile düzenlenecek kadar "önemli", "zorunlu" ve "acil" bir konu değildir.

Anayasa'ya aykırı olan düzenlemenin iptali gerekir.

-Kararname'nin 4. maddesi ile, 6219 sayılı Kanun'un 15. maddesinin birinci fıkrası deştirilerek, "Bankanın İdare Meclisi'nin yapısında küçük bir değişiklik yapılmıştır.

Değişiklikten önce,

Bankanın İdare Meclisi; dördü (A), ikisi (B), ikisi (C) grubu hisse senedi sahiplerini temsil etmek üzere sekiz üyeden oluşurken, şimdi (B) grubunun bir temsilcisi (C) grubuna verilmiştir.

4. maddenin yaptığı değişiklik bundan ibarettir. Böylesine basit bir değişikliğin KHK'ye konu olamayacağı açıktır.

Kısaca 4. maddenin de iptali gerekir.

-KHK'nin 5. maddesi ile 6219 sayılı Kanun'un 16. maddesi başlığı ile birlikte değiştirilmiştir.

Kanun'un 16. maddesi daha önce "Umum Müdür" başlığını taşırken, bundan böyle "Genel Müdür" başlığını taşıyacaktır.

16. maddede yapılan ilk değişiklik budur.

16. maddede yapılan ikinci değişiklik ile, Banka Genel Müdürü'nün Başbakan tarafından atanacağı hükme bağlanmıştır.

KHK ile yapılan böyle bir değişiklik hem "önemlilik", "zorunluluk" ve "ivedilik" unsurlarını taşımadığı için Anayasa'nın 91. maddesine, hem de Anayasa'nın 2. maddesinde ifadesini bulan "Demokratik Hukuk Devleti" ilkesine aykırıdır.

Ayrıca, tamamen özel hukuk hükümlerine göre faaliyet gösteren ve üzerinde Devletin hiçbir hakkı bulunmayan bir bankanın genel müdürünün doğrudan doğruya Başbakan tarafından atanması, özelleştirmeye değil, olsa olsa "Devletleştirme"ye yönelik bir değişiklik olabilir.

16. maddede yapılan diğer değişiklikler ise Genel Müdür'ün "niteliklerini" ve "görev süresini" belirleyen, KHK'ye konu olamayacak kadar basit değişikliklerdir.

-606 sayılı KHK'nin 6. maddesi ile, 6219 sayılı Kanun'un bazı hükümleri yürürlükten kaldırılmış, 7. maddesi ile, anılan (6219 sayılı) Kanun'a iki adet ek madde, iki adet de geçici madde eklenmiştir.

Gerek ek maddeler gerekse geçici maddeler KHK'ye konu olabilecek nitelikte maddeler değildir, hiçbirinde "önemlilik", "zorunluluk" ve "ivedilik" unsurları yoktur.

Ayrıca, "Ek Madde 2", Banka sermayesinin % 55'ine tekabül eden (A) grubu hisse senetlerinin satışına Bakanlar Kurulu'nu yetkili kıldığı için, Anayasa'nın 91. maddesinin yasakladığı alana girmiş, Anayasa'nın ikinci kısmının ikinci bölümünde yer alan mülkiyet hakkına müdahale etmiştir. Böyle bir düzenleme, aynı zamanda Banka'yı Devletleştirme demektir.

"Geçici Madde 1", mevcut Genel Müdürü, dört yıllık bir süre için yeniden atamıştır. Böyle bir atama, Anayasamızın 2. maddesinde ifadesini bulan "Demokratik Hukuk Devleti" ilkesine aykırıdır. Çünkü, böyle bir atama 46 yıldan beri, tamamen özel hukuk kurallarına göre çalışan muazzam bir kuruluşun yönetimine, ortada hiçbir sebep yokken, keyfi bir şekilde "müdahale" anlamına gelir.

8. ve 9. maddeler ise "yürürlük" ve "yürütme" maddeleridir. Diğer maddelerin iptali ile, uygulanma olanakları kalmayacağı için bu iki maddenin (8. ve 9. maddelerin) de iptali gerekir."

Dava dilekçesindeki yürürlüğün durdurulması isteminin gerekçesi şöyledir:

"606 sayılı Kanun Hükmünde Kararname'nin yürürlüğünün durdurulması gerekçelerini kısaca şu şekilde sıralamak mümkündür.

1) 606 sayılı KHK'nin anayasal dayanağı yoktur. Başka bir deyişle 606 sayılı Kanun Hükmünde Kararname'nin düzenlediği konular, 29.6.2000 tarih ve 4588 sayılı Yetki Kanunu'nun kapsamına girmemektedir.

2) 606 sayılı KHK, normal dönemlerde KHK ile düzenlenemeyecek alana, "yasak alan"a, Anayasa'nın ikinci kısmının ikinci bölümüne girmiş; "mülkiyet hakkına" müdahale etmiştir.

3) 606 sayılı Kanun Hükmünde Kararname bir bütün olarak Anayasa'nın Başlangıç Kısmı'nın dördüncü fıkrasına, 6., 7., 35., 87., 91. ve 153. maddelerine açıkça aykırıdır.

4) 606 sayılı Kanun Hükmünde Kararname'nin uygulanması halinde Hukuk Devleti, Vakıflar, bankacılık ve ülke ekonomisi bakımından, telafisi imkansız birçok zararların meydana geleceği gayet açıktır.

5) 606 sayılı KHK hakkında yürürlüğün durdurulması kararı verilirse hukukumuzda herhangi bir boşluk meydana gelmeyecektir.

6) Eğer 606 sayılı KHK hakkında yürürlüğün durdurulması kararı verilmeyip de bilahare iptal kararı verilecek olursa bu iptal kararı tamamen etkisiz kalacaktır. Çünkü satılan hisse senetlerini geri almak mümkün olmayacaktır.

Sonuç ve Talep:

Açıkça Anayasa'ya aykırı olarak hazırlanıp 26.7.2000 tarihli, 42141 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 6.7.2000 tarih ve 606 sayılı "Türkiye Vakıflar Bankası Anonim Ortaklığı Kanunu'nda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Hükmünde Kararname'nin tamamı hakkında, yukarıda açıkladığımız gerekçelerle ve Yüksek Mahkeme'nin inceleme esnasında bizzat tespit edeceği diğer sebeplerle, acilen yürürlüğün durdurulması ve iptali kararı verebilmesini,

Arz ederim, saygılarımla"

II- YASA METİNLERİ

A- İptali İstenilen Kurallar

6.7.2000 günlü, 606 sayılı "Türkiye Vakıflar Bankası Türk Anonim Ortaklığı Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Hükmünde Kararname" şöyledir :

"Türkiye Vakıflar Bankası Türk Anonim Ortaklığı Kanununda değişiklik yapılması; 29/6/2000 tarihli ve 4588 sayılı Kanunun verdiği yetkiye dayanılarak, Bakanlar Kurulu'nca 6/7/2000 tarihinde kararlaştırılmıştır.

Madde 1- 11/1/1954 tarihli ve 6219 sayılı Türkiye Vakıflar Bankası Türk Anonim Ortaklığı Kanununun 4 üncü maddesi başlığı ile birlikte aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

"Süre

Madde 4- Banka süresiz olarak faaliyette bulunur."

Madde 2- 6219 sayılı Kanunun 5 inci maddesinin değişik birinci fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

"Bankanın sermayesinin miktarı ile her payın itibari kıymeti Banka ana sözleşmesinde belirtilir."

Madde 3- 6219 sayılı Kanunun 6 ncı maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

"Madde 6- Hisse senetleri (A), (B) ve (C) gruplarına ayrılmış olup, nama yazılıdır."

Madde 4- 6219 sayılı Kanunun değişik 15 inci maddesinin birinci fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

"Bankanın İdare Meclisi; dördü (A), biri (B), üçü (C) grubu hisse senedi sahiplerini temsil etmek üzere sekiz üyeden oluşur."

Madde 5- 6219 sayılı Kanunun 16 ncı maddesi başlığı ile birlikte aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

"Genel Müdür

Madde 16- Bankanın işleri Genel Müdür tarafından tedvir olunur. Genel Müdür Başbakan tarafından atanır.

Banka Genel Müdürlüğüne atanacakların hukuk, iktisat, işletme, maliye, bankacılık, kamu yönetimi ve dengi dallarda veya bu dallarla ilgili mühendislik alanlarında en az lisans düzeyinde öğrenim görmüş olması ve bankacılık veya işletmecilik alanında en az 10 yıllık mesleki deneyime sahip olması zorunludur.

Genel Müdürün görev süresi 4 yıldır. Süresi biten Genel müdür yeniden atanabilir.

Genel Müdürün süresi dolmadan herhangi bir şekilde görevine son verilemez. Ancak bu Kanun ve 4389 sayılı Bankalar Kanunu hükümleri gereğince, atanması için gerekli şartları kaybettiği tespit edilen veya görevleriyle ilgili olarak işlediği suçlardan dolayı hakkında verilen mahkumiyet kararı kesinleşen Genel Müdürün görevi sona erer."

Madde 6- 6219 sayılı Kanunun 5 inci maddesinin değişik ikinci fıkrası ile üçüncü fıkrası, 7 nci maddesi ve 14 üncü maddesinin birinci fıkrası ile ikinci fıkrasının ikinci cümlesi yürürlükten kaldırılmıştır.

Madde 7- 6219 sayılı Kanuna aşağıdaki maddeler eklenmiştir.

"Ek Madde 1- Hisse senetlerinin satışında 2886 sayılı Devlet İhale Kanunu ve 1050 sayılı Muhasebei Umumiye Kanunu hükümleri uygulanmaz.

Ek Madde 2- Vakıflar Genel Müdürlüğüne ait (B) grubu hisseler halka arz suretiyle satılabilir. Bu hisselerin satışı yapılmadan (A) grubu hisselerin satışına karar alınamaz.

(A) grubu hisselerin satışına Bakanlar Kurulu yetkilidir."

Geçici Madde 1- Bu Kanun Hükmünde Kararnamenin yürürlüğe girdiği tarihte görevde olan Genel Müdür, Kanun Hükmünde Kararnamenin yürürlük tarihinden itibaren 4 yıl süreyle yeniden atanmış sayılır.

Geçici Madde 2- 6219 sayılı Kanunun 14 üncü maddesinin üçüncü fıkrası, 15 inci maddesinin ikinci ve dördüncü fıkraları ile bu Kanun Hükmünde Kararname ile değişik 16 ncı maddesinin birinci ve dördüncü fıkraları Vakıflar Genel Müdürlüğünün (A) grubu hisselerdeki payı % 50 oranının altına düşünceye kadar geçerli olmaya devam eder.

Madde 8- Bu Kanun Hükmünde Kararname yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Madde 9- Bu Kanun Hükmünde Kararname hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür."

B- Dayanılan Anayasa Kuralları

İptal gerekçesinde dayanılan Anayasa kuralları şunlardır:

1- Başlangıç'ın Dördüncü Paragrafı

"Kuvvetler ayrımının, Devlet organları arasında üstünlük sıralaması anlamına gelmeyip, belli Devlet yetki ve görevlerinin kullanılmasından ibaret ve bununla sınırlı medenî bir işbölümü ve işbirliği olduğu ve üstünlüğün ancak Anayasa ve kanunlarda bulunduğu;"

2- "MADDE 6.- Egemenlik, kayıtsız şartsız Milletindir.

Türk Milleti, egemenliğini, Anayasanın koyduğu esaslara göre, yetkili organları eliyle kullanır.

Egemenliğin kullanılması, hiçbir surette hiçbir kişiye, zümreye veya sınıfa bırakılamaz. Hiçbir kimse veya organ kaynağını Anayasadan almayan bir Devlet yetkisi kullanamaz.**"**

3- "MADDE 7.- Yasama yetkisi Türk Milleti adına Türkiye Büyük Millet Meclisinindir. Bu yetki devredilemez."

4- "MADDE 35.- Herkes, mülkiyet ve miras haklarına sahiptir.

Bu haklar, ancak kamu yararı amacıyla , kanunla sınırlanabilir.

Mülkiyet hakkının kullanılması toplum yararına aykırı olamaz."

5- "MADDE 87.- Türkiye Büyük Millet Meclisinin görev ve yetkileri, kanun koymak, değiştirmek ve kaldırmak; Bakanlar Kurulunu ve bakanları denetlemek; Bakanlar Kuruluna belli konularda kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi vermek; bütçe ve kesinhesap kanun tasarılarını görüşmek ve kabul etmek; para basılmasına ve savaş ilânına karar vermek; milletlerarası andlaşmaların onaylanmasını uygun bulmak, Anayasanın 14 üncü maddesindeki fiillerden dolayı hüküm giyenler hariç olmak üzere, genel ve özel af ilânına, mahkemelerce verilip kesinleşen ölüm cezalarının yerine getirilmesine karar vermek ve Anayasanın diğer maddelerinde öngörülen yetkileri kullanmak ve görevleri yerine getirmektir."

6- "MADDE 91.- Türkiye Büyük Millet Meclisi, Bakanlar Kuruluna kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi verebilir. Ancak sıkıyönetim ve olağanüstü haller saklı kalmak üzere,

Anayasanın ikinci kısmının birinci ve ikinci bölümlerinde yer alan temel haklar, kişi hakları ve ödevleri ile dördüncü bölümünde yer alan siyasî haklar ve ödevler kanun hükmünde kararnamelerle düzenlenemez.

Yetki kanunu, çıkarılacak kanun hükmünde kararnamenin, amacını, kapsamını, ilkelerini, kullanma süresini ve süresi içinde birden fazla kararname çıkarılıp çıkarılamayacağını gösterir.

Bakanlar Kurulunun istifası, düşürülmesi veya yasama döneminin bitmesi, belli süre için verilmiş olan yetkinin sona ermesine sebep olmaz.

Kanun hükmünde kararnamenin, Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından süre bitiminden önce onaylanması sırasında, yetkinin son bulduğu veya süre bitimine kadar devam ettiği de belirtilir.

Sıkıyönetim ve olağanüstü hallerde, Cumhurbaşkanının Başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulunun kanun hükmünde kararname çıkarmasına ilişkin hükümler saklıdır.

Kanun hükmünde kararnameler, Resmî Gazetede yayımlandıkları gün yürürlüğe girerler. Ancak, kararnamede yürürlük tarihi olarak daha sonraki bir tarih de gösterilebilir.”

7- “MADDE 153.- Anayasa Mahkemesinin kararları kesindir. İptal kararları gerekçesi yazılmadan açıklanamaz.

Anayasa Mahkemesi bir kanun veya kanun hükmünde kararnamenin tamamını veya bir hükmünü iptal ederken, kanun koyucu gibi hareketle, yeni bir uygulamaya yol açacak biçimde hüküm tesis edemez.

Kanun, kanun hükmünde kararname veya Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü ya da bunların hükümleri, iptal kararlarının Resmî Gazetede yayımlandığı tarihte yürürlükten kalkar. Gereken hallerde Anayasa Mahkemesi iptal hükmünün yürürlüğe gireceği tarihi ayrıca kararlaştırabilir. Bu tarih, kararın Resmî Gazetede yayımlandığı günden başlayarak bir yılı geçemez.

İptal kararının yürürlüğe girişinin ertelendiği durumlarda, Türkiye Büyük Millet Meclisi, iptal kararının ortaya çıkardığı hukukî boşluğu dolduracak kanun tasarı veya teklifini öncelikle görüşüp karara bağlar.

İptal kararları geriye yürümez.

Anayasa Mahkemesi kararları Resmî Gazetede hemen yayımlanır ve yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını, gerçek ve tüzelkişileri bağlar.**”**

III- İLK İNCELEME

Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü’nün 8. maddesi gereğince, Mustafa BUMİN, Haşim KILIÇ, Yalçın ACARGÜN, Sacit ADALI, Ali HÜNER, Fulya KANTARCIOĞLU, Mahir Can ILICAK, Rüştü SÖNMEZ, Ertuğrul ERSOY, Tülay TUĞCU ve Ahmet AKYALÇIN’ın katılmalarıyla 8.9.2000 gününde yapılan ilk inceleme toplantısında; dosyada eksiklik bulunmadığından işin esasının incelenmesine, yürürlüğü durdurma isteminin bu konudaki raporun hazırlanmasından sonra ele alınmasına oybirliğiyle karar verilmiştir.

IV- ESASIN İNCELENMESİ

İşin esasına ilişkin rapor, dava dilekçesi ve ekleri, iptali istenen kanun hükmünde kararname kuralları ile dayanılan Anayasa kuralları, bunların gerekçeleri ve öteki yasama belgeleri okunup incelendikten sonra gereği görüşülüp düşünüldü :

A- KHK’nin Yargısal Denetimi Hakkında Genel Açıklama

Anayasa’nın 91. maddesinin yedinci ve sekizinci fıkralarında, “Kararnameler, Resmî Gazete’de yayımlandıkları gün Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulur. Yetki kanunları ve bunlara dayanan kanun hükümde kararnameler, Türkiye Büyük Millet Meclisi komisyonları ve Genel Kurulunda öncelikle ve ivedilikle görüşülür” denilmektedir. Öncelik ve ivedilik koşuluyla yetki yasalarının gecikmeden çıkarılabilmesi ve çıkarıldıktan sonra da yürürlüğe konulan KHK’lerin aynı biçimde Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde karara bağlanması istenilmiştir.

Anayasa’da, KHK’lerin siyasal denetimi yanında yargısal denetimi de öngörülmüştür. KHK’ler, işlevsel (fonksiyonel) yönden yasama işlemi niteliğinde olduklarından bunların yargısal denetimlerinin yapılması görev ve yetkisi de Anayasa Mahkemesi’ne verilmiştir. Yargısal denetimde KHK’nin, öncelikle yetki yasasına sonra da Anayasa’ya uygunluğu sorunlarının çözümlenmesi gerekir. Her ne kadar, Anayasa’nın 148. maddesinde KHK’lerin yetki

yasalarına uygunluğunun denetlemesinden değil, yalnızca Anayasa'ya biçim ve esas bakımlarından uygunluğunun denetlenmesinden söz edilmekte ise de, Anayasa'ya uygunluk denetiminin içerisine öncelikle KHK'nin yetki yasasına uygunluğunun denetimi girer. Çünkü, Anayasa'da, Bakanlar Kurulu'na ancak yetki yasasında belirtilen sınırlar içerisinde KHK çıkarma yetkisi verilmesi öngörülmüştür. Yetkinin dışına çıkılması, KHK'yi Anayasa'ya aykırı duruma getirir. Böylece, KHK'nin yetki yasasına aykırı olması Anayasa'ya aykırı olması ile özdeşleşir.

Olağanüstü Hal KHK'leri dayanaklarını doğrudan doğruya Anayasa'dan (mad. 121) alırlar. Bu tür KHK'lerin bir yetki yasasına dayanması gerekli değildir. Buna karşılık olağan dönemlerdeki KHK'lerin bir yetki yasasına dayanması zorunludur. Bu nedenle, KHK'ler ile dayandıkları yetki yasası arasında çok sıkı bir bağ vardır.

KHK'nin yetki yasası ile olan bağı, KHK'yi aynı ya da değiştirerek kabul eden yasa ile kesilir. KHK'nin Anayasa'ya uygun bir yetki yasasına dayanması, geçerliliğinin ön koşuludur. Bir yetki yasasına dayanmadan çıkartılan veya dayandığı yetki yasası iptal edilen bir KHK'nin kuralları, içerikleri yönünden Anayasa'ya aykırılık oluşturmasalar bile Anayasa'ya uygunluğundan söz edilemez.

KHK'lerin Anayasa'ya uygunluk denetimleri, yasaların denetimlerinden farklıdır. Anayasa'nın 11. maddesinde, "kanunlar Anayasaya aykırı olamaz" denilmektedir. Bu nedenle, yasaların denetiminde, onların yalnızca Anayasa kurallarına uygun olup olmadıkları saptanır. KHK'ler ise konu, amaç, kapsam ve ilkeleri yönünden hem dayandıkları yetki yasasına hem de Anayasa'ya uygun olmak zorundadırlar.

Bir yetki yasasına dayanmadan çıkartılan veya yetki yasasının kapsamı dışında kalan ya da dayandığı yetki yasası iptal edilen KHK'lerin anayasal konumları birbirlerinden farksızdır. Böyle durumlarda, KHK'ler anayasal dayanaktan yoksun bulunduklarından içerikleri Anayasa'ya aykırı bulunmasa bile dava açıldığında iptalleri gerekir.

Bu nedenlerle, iptaline karar verilen bir yetki yasasına dayanılarak çıkarılan KHK'lerin, Anayasa'nın Başlangıç'ındaki "hiç bir kişi ve kuruluşun, bu Anayasada gösterilen hürriyetçi demokrasi ve bunun icaplarıyla belirlenmiş hukuk düzeni dışına çıkamayacağı," 2. maddesindeki "Hukuk devleti" ilkeleriyle 6. maddesindeki "Hiç kimse

veya organ kaynağını Anayasadan almayan bir devlet yetkisi kullanamaz.” kuralı ve KHK çıkarma yetkisine ilişkin 91. maddesiyle bağdaştırılmaları olanaksızdır.

B- 606 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin Anayasa’ya Aykırılığı Sorunu

Dava dilekçesinde, 606 sayılı “Türkiye Vakıflar Bankası Anonim Ortaklığı Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Hükmünde Kararname”nin Anayasa’nın Başlangıç Kısmı’nın dördüncü paragrafı ile 6., 7., 35., 87., 91. ve 153. maddelerine aykırılığı ileri sürülerek iptaline karar verilmesi istenmektedir.

Dava konusu 606 sayılı KHK, 29.6.2000 günlü, 4588 sayılı Yetki Yasası’na dayanılarak çıkarılmıştır. KHK’nin dayandığı 4588 sayılı Yetki Yasası Anayasa Mahkemesi’nin 5.10.2000 günlü, Esas 2000/45, Karar 2000/27 sayılı kararı ile iptal edilmiştir. Böylece 606 sayılı KHK, yasal ve anayasal dayanaktan yoksun kalmıştır. Yukarıda açıklandığı gibi Anayasa’nın 91. maddesine göre KHK’lerin Anayasa’ya uygun sayılabilmelerinin ön koşulu, bunların geçerli bir yetki yasasına dayandırılmaları olduğundan Yetki Yasası’nın iptali bu Yasa’ya göre çıkarılan KHK’leri Anayasa’ya aykırı duruma getirir.

Bu nedenle, Anayasa’ya aykırı görülerek iptal edilen 4588 sayılı Yetki Yasası’na dayanılarak çıkarılan 606 sayılı KHK, Anayasa’nın Başlangıç’ı ile 6. ve 91. maddelerine aykırıdır.

V- YÜRÜRLÜĞÜN DURDURULMASI İSTEMİ

6.7.2000 günlü, 606 sayılı “Türkiye Vakıflar Bankası Türk Anonim Ortaklığı Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Hükmünde Kararname”nin yürürlüğünün durdurulması isteminin, koşulları oluşmadığından, 17.10.2000 gününde oybirliğiyle reddine karar verilmiştir.

VI- SONUÇ

6.7.2000 günlü, 606 sayılı “Türkiye Vakıflar Bankası Türk Anonim Ortaklığı Kanununda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Hükmünde Kararname”nin Anayasa’ya aykırı olduğuna ve İPTALİNE, 17.10.2000 gününde OYBİRLİĞİYLE karar verildi.

Başkan Mustafa BUMİN	Başkanvekili Haşim KILIÇ	Üye Samia AKBULUT
Üye Yalçın ACARGÜN	Üye Sacit ADALI	Üye Fulya KANTARCIOĞLU
Üye Mahir Can ILICAK	Üye Rüştü SÖNMEZ	Üye Ertuğrul ERSOY
Üye Tülay TUĞCU		Üye Ahmet AKYALÇIN

Esas Sayısı : 2000/57
Karar Sayısı : 2000/30
Karar Günü : 26.10.2000

İPTAL DAVASINI AÇAN : TBMM Anamuhalefet (Fazilet) Partisi Grubu Adına Grup Başkanı Mehmet Recai KUTAN

İPTAL DAVASININ KONUSU : 29.9.2000 günlü, 628 sayılı "Kamu İktisadi Teşebbüsleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Hükmünde Kararname"nin Anayasa'nın Başlangıç'ı ile 2., 6., 7., 8., 11., 91. ve 153. maddelerine aykırılığı savıyla iptali ve yürürlüğünün durdurulması istemidir.

I- İPTAL VE YÜRÜRLÜĞÜN DURDURULMASI İSTEMİNİN GEREKÇESİ

Dava dilekçesindeki iptal ve yürürlüğün durdurulması gerekçesinde özetle :

Anayasa Mahkemesi'nin çeşitli kararlarında, TBMM tarafından Anayasa'nın 91. maddesi uyarınca Bakanlar Kurulu'na verilecek KHK çıkarma yetkisinin önemli, zorunlu ve ivedi durumlar için söz konusu olabileceği, 628 sayılı KHK'nin ise bu şartlardan hiçbirisini taşımadığı; anılan KHK'nin konusunun ancak bir kanunla düzenlenmesinin mümkün olduğu; bunun dayanağını oluşturan 29.6.2000 günlü, 4588 sayılı Yetki Kanunu'nun Anayasa Mahkemesi'nce iptal edildiği, bu durumda anayasal dayanaktan yoksun kalan söz konusu KHK'nin Anayasa'nın Başlangıç'ı ile 2., 6., 7., 8., 11., 91. ve 153. maddelerine açıkça aykırı olduğu, bu durumdaki bir KHK'nin içeriği yönünden Anayasa'ya aykırı olmasa bile dava açıldığında iptalinin gerektiği; 628 sayılı KHK hakkında yürürlüğü durdurma kararı verilmeyip daha sonra iptal kararı verilmesi durumunda iptal kararının etkisiz kalacağı ve giderilmesi güç zararlara neden olacağı, yürürlüğü durdurma kararı verilmesi halinde ise hukuksal boşluk doğmayacağı belirtilmiştir.

II- İLK İNCELEME

Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 8. maddesi gereğince, Mustafa BUMİN, Haşim KILIÇ, Yalçın ACARGÜN, Sacit ADALI, Ali HÜNER, Fulya KANTARCIOĞLU, Mahir Can ILICAK, Rüştü

SÖNMEZ, Ertuğrul ERSOY, Tülay TUĞCU ve Ahmet AKYALÇIN'ın katılmalarıyla 26.10.2000 gününde yapılan ilk inceleme toplantısında, dosyada eksiklik bulunmadığından işin esasının incelenmesine oybirliğiyle karar verilmiştir.

III- ESASIN İNCELENMESİ

Dava dilekçesi ve ekleri, işin esasına ilişkin rapor, iptali istenen kanun hükmünde kararname kuralları ile dayanılan Anayasa kuralları, bunların gerekçeleri ve öteki yasama belgeleri okunup incelendikten sonra gereği görüşülüp düşünüldü :

A- KHK'nin Yargısal Denetimi Hakkında Genel Açıklama

Anayasa'nın 91. maddesinin yedinci ve sekizinci fıkralarında, "Kararnameler, Resmî Gazete'de yayımlandıkları gün Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulur. Yetki kanunları ve bunlara dayanan kanun hükümde kararnameler, Türkiye Büyük Millet Meclisi komisyonları ve Genel Kurulunda öncelikle ve ivedilikle görüşülür" denilmektedir. Öncelik ve ivedilik koşuluyla yetki yasalarının gecikmeden çıkarılabilmesi ve çıkarıldıktan sonra da yürürlüğe konulan KHK'lerin aynı biçimde Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde karara bağlanması istenilmiştir.

Anayasa'da, KHK'lerin siyasal denetimi yanında yargısal denetimi de öngörülmüştür. KHK'ler, işlevsel (fonksiyonel) yönden yasama işlemi niteliğinde olduklarından bunların yargısal denetimlerinin yapılması görev ve yetkisi de Anayasa Mahkemesi'ne verilmiştir. Yargısal denetimde KHK'nin, öncelikle yetki yasasına sonra da Anayasa'ya uygunluğu sorunlarının çözümlenmesi gerekir. Her ne kadar, Anayasa'nın 148. maddesinde KHK'lerin yetki yasalarına uygunluğunu denetlemesinden değil, yalnızca Anayasa'ya şekil ve esas bakımlarından uygunluğunun denetlenmesinden söz edilmekte ise de, Anayasa'ya uygunluk denetiminin içerisine öncelikle KHK'nin yetki yasasına uygunluğunun denetimi girer. Çünkü, Anayasa'da, Bakanlar Kurulu'na ancak yetki yasasında belirtilen sınırlar içerisinde KHK çıkarma yetkisi verilmesi öngörülmüştür. Yetkinin dışına çıkılması, KHK'yi Anayasa'ya aykırı duruma getirir. Böylece, KHK'nin yetki yasasına aykırı olması Anayasa'ya aykırı olması ile özdeşleşir.

Olağanüstü Hal KHK'leri dayanaklarını doğrudan doğruya Anayasa'dan (mad. 121) alırlar. Bu tür KHK'lerin bir yetki yasasına

dayanması gerekli değildir. Buna karşılık olağan dönemlerdeki KHK'lerin bir yetki yasasına dayanması zorunludur. Bu nedenle, KHK'ler ile dayandıkları yetki yasası arasında çok sıkı bir bağ vardır.

KHK'nin yetki yasası ile olan bağı, KHK'yi aynı ya da değiştirerek kabul eden yasa ile kesilir. KHK'nin Anayasa'ya uygun bir yetki yasasına dayanması, geçerliliğinin ön koşuludur. Yetki yasasına dayanmadan çıkartılan veya dayandığı yetki yasası iptal edilen bir KHK'nin içeriği Anayasa'ya aykırılık oluşturmasa bile Anayasa'ya uygunluğundan söz edilemez.

KHK'lerin Anayasa'ya uygunluk denetimleri, yasalarınkinden farklıdır. Anayasa'nın 11. maddesinde, "kanunlar Anayasaya aykırı olamaz" denilmektedir. Bu nedenle, yasaların denetiminde, onların yalnızca Anayasa kurallarına uygun olup olmadıkları saptanır. KHK'ler ise konu, amaç, kapsam ve ilkeleri yönünden hem dayandıkları yetki yasasına hem de Anayasa'ya uygun olmak zorundadırlar.

Bir yetki yasasına dayanmadan çıkartılan veya yetki yasasının kapsamı dışında kalan ya da dayandığı yetki yasası iptal edilen KHK'lerin anayasal konumları birbirlerinden farksızdır. Böyle durumlarda, KHK'ler anayasal dayanaktan yoksun bulunduklarından içerikleri Anayasa'ya aykırı bulunmasa bile dava açıldığında iptalleri gerekir.

Bu nedenlerle, iptaline karar verilen bir yetki yasasına dayanılarak çıkartılan KHK'lerin, Anayasa'nın Başlangıç'ındaki "hiç bir kişi ve kuruluşun, bu Anayasada gösterilen hürriyetçi demokrasi ve bunun icaplarıyla belirlenmiş hukuk düzeni dışına çıkamayacağı," 2. maddesindeki "Hukuk devleti" ilkeleriyle 6. maddesindeki "Hiç kimse veya organ kaynağını Anayasadan almayan bir devlet yetkisi kullanamaz." kuralı ve KHK çıkarma yetkisine ilişkin 91. maddesiyle bağdaştırılması olanaksızdır.

B- 628 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin Anayasa'ya Aykırılığı Sorunu

Dava dilekçesinde, 628 sayılı "Kamu İktisadi Teşebbüsleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Hükmünde Kararname"nin Anayasa'nın Başlangıç'ının dördüncü paragrafı ile 2., 6., 7., 8., 11., 91. ve 153. maddelerine aykırılığı ileri sürülerek iptaline karar verilmesi istenmektedir.

Dava konusu 628 sayılı KHK, 29.6.2000 günlü, 4588 sayılı Yetki Yasası'na dayanılarak çıkarılmıştır. KHK'nin dayandığı 4588 sayılı Yetki Yasası, Anayasa Mahkemesi'nin 5.10.2000 günlü, Esas 2000/45, Karar 2000/27 sayılı kararı ile iptal edilmiştir. Böylece 628 sayılı KHK, yasal ve anayasal dayanaktan yoksun kalmıştır. Yukarıda açıklandığı gibi Anayasa'nın 91. maddesine göre, KHK'lerin Anayasa'ya uygun sayılabilmelerinin ön koşulu, bunların geçerli bir yetki yasasına dayandırılmaları olduğundan Yetki Yasası'nın iptali bu Yasa'ya göre çıkarılan KHK'leri Anayasa'ya aykırı duruma getirir.

Bu nedenle, Anayasa'ya aykırı görülerek iptal edilen 4588 sayılı Yetki Yasası'na dayanılarak çıkarılan 628 sayılı KHK, Anayasa'nın Başlangıç'ı ile 6. ve 91. maddelerine aykırıdır.

IV- YÜRÜRLÜĞÜN DURDURULMASI İSTEMİ

29.9.2000 günlü, 628 sayılı "Kamu İktisadi Teşebbüsleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Hükmünde Kararname"nin yürürlüğünün durdurulması isteminin, koşulları oluşmadığından, 26.10.2000 gününde oybirliğiyle reddine karar verilmiştir.

V- İPTAL KARARININ YÜRÜRLÜĞE GİRECEĞİ GÜN SORUNU

Anayasa'nın 153. maddesinin üçüncü fıkrasında, "Kanun, kanun hükmünde kararname veya Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü ya da bunların hükümleri, iptal kararlarının Resmi Gazetede yayımlandığı tarihte yürürlükten kalkar. Gereken hallerde Anayasa Mahkemesi iptal hükmünün yürürlüğe gireceği tarihi ayrıca kararlaştırabilir. Bu tarih, kararın Resmi Gazetede yayımlandığı günden başlayarak bir yılı geçemez." denilmekte; Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Yasanın 53. maddesinin dördüncü fıkrasında da bu kural yinelenmektedir. 53. maddenin beşinci fıkrasında ise, Anayasa Mahkemesi'nin, iptal halinde meydana gelecek hukuksal boşluğu kamu düzenini tehdit veya kamu yararını ihlal edici nitelikte görürse yukarıdaki fıkra hükmünü uygulayacağı belirtilmiştir.

628 sayılı "Kamu İktisadi Teşebbüsleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Hükmünde Kararname"nin iptaline karar verilmesinin doğuracağı hukuksal boşluk kamu yararını ihlal edici nitelikte görüldüğünden,

gerekli düzenlemenin yapılması amacıyla iptal kararının, Resmi Gazete'de yayımlanmasından başlayarak altı ay sonra yürürlüğe girmesi uygun görülmüştür.

VI- SONUÇ

A- 29.9.2000 günlü, 628 sayılı "Kamu İktisadi Teşebbüsleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Hükmünde Kararname"nin Anayasa'ya aykırı olduğuna ve İPTALİNE,

B- İptal edilen Kanun Hükmünde Kararname'nin doğuracağı hukuksal boşluk kamu yararını ihlal edici nitelikte görüldüğünden, Anayasa'nın 153. maddesinin üçüncü fıkrasıyla 2949 sayılı Yasa'nın 53. maddesinin dördüncü ve beşinci fıkraları gereğince İPTAL HÜKMÜNÜN, KARARIN RESMİ GAZETE'DE YAYIMLANMASINDAN BAŞLAYARAK ALTI AY SONRA YÜRÜRLÜĞE GİRMESİNE, 26.10.2000 gününde OYBİRLİĞİYLE karar verildi.

Başkan Mustafa BUMİN	Başkanvekili Haşim KILIÇ	Üye Yalçın ACARGÜN
Üye Sacit ADALI	Üye Ali HÜNER	Üye Fulya KANTARCIOĞLU
Üye Mahir Can ILICAK	Üye Rüştü SÖNMEZ	Üye Ertuğrul ERSOY
Üye Tülay TUĞCU	Üye Ahmet AKYALÇIN	

Esas Sayısı : 2000/58
Karar Sayısı : 2000/31
Karar Günü : 26.10.2000

İPTAL DAVASINI AÇAN : TBMM Anamuhalefet (Fazilet) Partisi Grubu Adına Grup Başkanı Mehmet Recai KUTAN

İPTAL DAVASININ KONUSU : 28.8.2000 günlü, 629 sayılı "Türk Silahlı Kuvvetleri Personel Kanunu ile Jandarma Teşkilat, Görev ve Yetkileri Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname"nin Anayasa'nın Başlangıç'ı ile 2., 6., 7., 8., 11., 91. ve 153. maddelerine aykırılığı savıyla iptali ve yürürlüğünün durdurulması istemidir.

I- İPTAL VE YÜRÜRLÜĞÜN DURDURULMASI İSTEMİNİN GEREKÇESİ

Dava dilekçesindeki iptal ve yürürlüğün durdurulması gerekçesinde özetle :

Anayasa Mahkemesi'nin çeşitli kararlarında, TBMM tarafından Anayasa'nın 91. maddesi uyarınca Bakanlar Kurulu'na verilecek KHK çıkarma yetkisinin önemli, zorunlu ve ivedi durumlar için söz konusu olabileceği, 629 sayılı KHK'nin ise bu şartlardan hiçbirisini taşımadığı; anılan KHK'nin konusunun ancak bir kanunla düzenlenmesinin mümkün olduğu; bunun dayanağını oluşturan 29.6.2000 günlü, 4588 sayılı Yetki Kanunu'nun Anayasa Mahkemesi'nce iptal edildiği, bu durumda anayasal dayanaktan yoksun kalan söz konusu KHK'nin Anayasa'nın Başlangıç'ı ile 2., 6., 7., 8., 11., 91. ve 153. maddelerine açıkça aykırı olduğu, bu durumdaki bir KHK'nin içeriği yönünden Anayasa'ya aykırı olmasa bile dava açıldığında iptalinin gerektiği; 629 sayılı KHK hakkında yürürlüğü durdurma kararı verilmeyip daha sonra iptal kararı verilmesi durumunda iptal kararının etkisiz kalacağı ve giderilmesi güç zararlara neden olacağı, yürürlüğü durdurma kararı verilmesi halinde ise hukuksal boşluk doğmayacağı belirtilmiştir.

II- İLK İNCELEME

Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 8. maddesi gereğince, Mustafa BUMİN, Haşim KILIÇ, Yalçın ACARGÜN, Sacit ADALI, Ali HÜNER, Fulya KANTARCIOĞLU, Mahir Can ILICAK, Rüştü

SÖNMEZ, Ertuğrul ERSOY, Tülay TUĞCU ve Ahmet AKYALÇIN'ın katılmalarıyla 26.10.2000 gününde yapılan ilk inceleme toplantısında, dosyada eksiklik bulunmadığından işin esasının incelenmesine oybirliğiyle karar verilmiştir.

III- ESASIN İNCELENMESİ

Dava dilekçesi ve ekleri, işin esasına ilişkin rapor, iptali istenen kanun hükmünde kararname kuralları ile dayanılan Anayasa kuralları, bunların gerekçeleri ve öteki yasama belgeleri okunup incelendikten sonra gereği görüşülüp düşünüldü :

A- KHK'nin Yargısal Denetimi Hakkında Genel Açıklama

Anayasa'nın 91. maddesinin yedinci ve sekizinci fıkralarında, "Kararnameler, Resmî Gazete'de yayımlandıkları gün Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulur. Yetki kanunları ve bunlara dayanan kanun hükümde kararnameler, Türkiye Büyük Millet Meclisi komisyonları ve Genel Kurulunda öncelikle ve ivedilikle görüşülür" denilmektedir. Öncelik ve ivedilik koşuluyla yetki yasalarının gecikmeden çıkarılabilmesi ve çıkarıldıktan sonra da yürürlüğe konulan KHK'lerin aynı biçimde Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde karara bağlanması istenilmiştir.

Anayasa'da, KHK'lerin siyasal denetimi yanında yargısal denetimi de öngörülmüştür. KHK'ler, işlevsel (fonksiyonel) yönden yasama işlemi niteliğinde olduklarından bunların yargısal denetimlerinin yapılması görev ve yetkisi de Anayasa Mahkemesi'ne verilmiştir. Yargısal denetimde KHK'nin, öncelikle yetki yasasına sonra da Anayasa'ya uygunluğu sorunlarının çözümlenmesi gerekir. Her ne kadar, Anayasa'nın 148. maddesinde KHK'lerin yetki yasalarına uygunluğunu denetlemesinden değil, yalnızca Anayasa'ya şekil ve esas bakımlarından uygunluğunun denetlenmesinden söz edilmekte ise de, Anayasa'ya uygunluk denetiminin içerisine öncelikle KHK'nin yetki yasasına uygunluğunun denetimi girer. Çünkü, Anayasa'da, Bakanlar Kurulu'na ancak yetki yasasında belirtilen sınırlar içerisinde KHK çıkarma yetkisi verilmesi öngörülmüştür. Yetkinin dışına çıkılması, KHK'yi Anayasa'ya aykırı duruma getirir. Böylece, KHK'nin yetki yasasına aykırı olması Anayasa'ya aykırı olması ile özdeşleşir.

Olağanüstü Hal KHK'leri dayanaklarını doğrudan doğruya Anayasa'dan (mad. 121) alırlar. Bu tür KHK'lerin bir yetki yasasına

dayanması gerekli değildir. Buna karşılık olağan dönemlerdeki KHK'lerin bir yetki yasasına dayanması zorunludur. Bu nedenle, KHK'ler ile dayandıkları yetki yasası arasında çok sıkı bir bağ vardır.

KHK'nin yetki yasası ile olan bağı, KHK'yi aynı ya da değiştirerek kabul eden yasa ile kesilir. KHK'nin Anayasa'ya uygun bir yetki yasasına dayanması, geçerliliğinin ön koşuludur. Yetki yasasına dayanmadan çıkartılan veya dayandığı yetki yasası iptal edilen bir KHK'nin içeriği Anayasa'ya aykırılık oluşturmasa bile Anayasa'ya uygunluğundan söz edilemez.

KHK'lerin Anayasa'ya uygunluk denetimleri, yasalarınkinden farklıdır. Anayasa'nın 11. maddesinde, "kanunlar Anayasaya aykırı olamaz" denilmektedir. Bu nedenle, yasaların denetiminde, onların yalnızca Anayasa kurallarına uygun olup olmadıkları saptanır. KHK'ler ise konu, amaç, kapsam ve ilkeleri yönünden hem dayandıkları yetki yasasına hem de Anayasa'ya uygun olmak zorundadırlar.

Bir yetki yasasına dayanmadan çıkartılan veya yetki yasasının kapsamı dışında kalan ya da dayandığı yetki yasası iptal edilen KHK'lerin anayasal konumları birbirlerinden farksızdır. Böyle durumlarda, KHK'ler anayasal dayanaktan yoksun bulunduklarından içerikleri Anayasa'ya aykırı bulunmasa bile dava açıldığında iptalleri gerekir.

Bu nedenlerle, iptaline karar verilen bir yetki yasasına dayanılarak çıkartılan KHK'lerin, Anayasa'nın Başlangıç'ındaki "hiç bir kişi ve kuruluşun, bu Anayasada gösterilen hürriyetçi demokrasi ve bunun icaplarıyla belirlenmiş hukuk düzeni dışına çıkamayacağı," 2. maddesindeki "Hukuk devleti" ilkeleriyle 6. maddesindeki "Hiç kimse veya organ kaynağını Anayasadan almayan bir devlet yetkisi kullanamaz." kuralı ve KHK çıkarma yetkisine ilişkin 91. maddesiyle bağdaştırılması olanaksızdır.

B- 629 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin Anayasa'ya Aykırılığı Sorunu

Dava dilekçesinde, 629 sayılı "Türk Silahlı Kuvvetleri Personel Kanunu ile Jandarma Teşkilat, Görev ve Yetkileri Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname"nin Anayasa'nın Başlangıç'ının dördüncü paragrafı ile 2., 6., 7., 8., 11.,

91. ve 153. maddelerine aykırılığı ileri sürülerek iptaline karar verilmesi istenmektedir.

Dava konusu 629 sayılı KHK, 29.6.2000 günlü, 4588 sayılı Yetki Yasası'na dayanılarak çıkarılmıştır. KHK'nin dayandığı 4588 sayılı Yetki Yasası, Anayasa Mahkemesi'nin 5.10.2000 günlü, Esas 2000/45, Karar 2000/27 sayılı kararı ile iptal edilmiştir. Böylece 629 sayılı KHK, yasal ve anayasal dayanaktan yoksun kalmıştır. Yukarıda açıklandığı gibi Anayasa'nın 91. maddesine göre, KHK'lerin Anayasa'ya uygun sayılabilmelerinin ön koşulu, bunların geçerli bir yetki yasasına dayandırılmaları olduğundan Yetki Yasası'nın iptali bu Yasa'ya göre çıkarılan KHK'leri Anayasa'ya aykırı duruma getirir.

Bu nedenle, Anayasa'ya aykırı görülerek iptal edilen 4588 sayılı Yetki Yasası'na dayanılarak çıkarılan 629 sayılı KHK, Anayasa'nın Başlangıç'ı ile 6. ve 91. maddelerine aykırıdır.

IV- YÜRÜRLÜĞÜN DURDURULMASI İSTEMİ

28.8.2000 günlü, 629 sayılı "Türk Silahlı Kuvvetleri Personel Kanunu ile Jandarma Teşkilat, Görev ve Yetkileri Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname"nin yürürlüğünün durdurulması isteminin, koşulları oluşmadığından, 26.10.2000 gününde oybirliğiyle reddine karar verilmiştir.

V- İPTAL KARARININ YÜRÜRLÜĞE GİRECEĞİ GÜN SORUNU

Anayasa'nın 153. maddesinin üçüncü fıkrasında, "Kanun, kanun hükmünde kararname veya Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü ya da bunların hükümleri, iptal kararlarının Resmi Gazetede yayımlandığı tarihte yürürlükten kalkar. Gereken hallerde Anayasa Mahkemesi iptal hükmünün yürürlüğe gireceği tarihi ayrıca kararlaştırabilir. Bu tarih, kararın Resmi Gazetede yayımlandığı günden başlayarak bir yılı geçemez." denilmekte; Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Yasanın 53. maddesinin dördüncü fıkrasında da bu kural yinelenmektedir. 53. maddenin beşinci fıkrasında ise, Anayasa Mahkemesi'nin, iptal halinde meydana gelecek hukuksal boşluğu kamu düzenini tehdit veya kamu yararını ihlal edici nitelikte görürse yukarıdaki fıkra hükmünü uygulayacağı belirtilmiştir.

629 sayılı "Türk Silahlı Kuvvetleri Personel Kanunu ile Jandarma Teşkilat, Görev ve Yetkileri Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname"nin iptaline karar verilmesinin doğuracağı hukuksal boşluk kamu yararını ihlal edici nitelikte görüldüğünden, gerekli düzenlemenin yapılması amacıyla iptal kararının, Resmi Gazete'de yayımlanmasından başlayarak altı ay sonra yürürlüğe girmesi uygun görülmüştür.

VI- SONUÇ

A- 28.8.2000 günlü, 629 sayılı "Türk Silahlı Kuvvetleri Personel Kanunu ile Jandarma Teşkilat, Görev ve Yetkileri Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname"nin Anayasa'ya aykırı olduğuna ve İPTALİNE,

B- İptal edilen Kanun Hükmünde Kararname'nin doğuracağı hukuksal boşluk kamu yararını ihlal edici nitelikte görüldüğünden, Anayasa'nın 153. maddesinin üçüncü fıkrasıyla 2949 sayılı Yasa'nın 53. maddesinin dördüncü ve beşinci fıkraları gereğince İPTAL HÜKMÜNÜN, KARARIN RESMİ GAZETE'DE YAYIMLANMASINDAN BAŞLAYARAK ALTI AY SONRA YÜRÜRLÜĞE GİRMESİNE, 26.10.2000 gününde OYBİRLİĞİYLE karar verildi.

Başkan Mustafa BUMİN	Başkanvekili Haşim KILIÇ	Üye Yalçın ACARGÜN
Üye Sacit ADALI	Üye Ali HÜNER	Üye Fulya KANTARCIOĞLU
Üye Mahir Can ILICAK	Üye Rüştü SÖNMEZ	Üye Ertuğrul ERSOY
Üye Tülay TUĞCU	Üye Ahmet AKYALÇIN	

Esas Sayısı : 2000/59
Karar Sayısı : 2000/32
Karar Günü : 26.10.2000

İPTAL DAVASINI AÇAN : TBMM Anamuhalefet (Fazilet) Partisi Grubu Adına Grup Başkanı Mehmet Recai KUTAN

İPTAL DAVASININ KONUSU : 20.9.2000 günlü, 626 sayılı "Başbakanlık Teşkilatı Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Hükmünde Kararname"nin Anayasa'nın Başlangıç'ı ile 2., 6., 7., 8., 11., 91. ve 153. maddelerine aykırılığı savıyla iptali ve yürürlüğünün durdurulması istemidir.

I- İPTAL VE YÜRÜRLÜĞÜN DURDURULMASI İSTEMİNİN GEREKÇESİ

Dava dilekçesindeki iptal ve yürürlüğün durdurulması gerekçesinde özetle :

Anayasa Mahkemesi'nin çeşitli kararlarında, TBMM tarafından Anayasa'nın 91. maddesi uyarınca Bakanlar Kurulu'na verilecek KHK çıkarma yetkisinin önemli, zorunlu ve ivedi durumlar için söz konusu olabileceği, 626 sayılı KHK'nin ise bu şartlardan hiçbirisini taşımadığı; anılan KHK'nin konusunun ancak bir kanunla düzenlenmesinin mümkün olduğu; bunun dayanağını oluşturan 29.6.2000 günlü, 4588 sayılı Yetki Kanunu'nun Anayasa Mahkemesi'nce iptal edildiği, bu durumda anayasal dayanaktan yoksun kalan söz konusu KHK'nin Anayasa'nın Başlangıç'ı ile 2., 6., 7., 8., 11., 91. ve 153. maddelerine açıkça aykırı olduğu, bu durumdaki bir KHK'nin içeriği yönünden Anayasa'ya aykırı olmasa bile dava açıldığında iptalinin gerektiği; 626 sayılı KHK hakkında yürürlüğü durdurma kararı verilmeyip daha sonra iptal kararı verilmesi durumunda iptal kararının etkisiz kalacağı ve giderilmesi güç zararlara neden olacağı, yürürlüğü durdurma kararı verilmesi halinde ise hukuksal boşluk doğmayacağı belirtilmiştir.

II- İLK İNCELEME

Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 8. maddesi gereğince, Mustafa BUMİN, Haşim KILIÇ, Yalçın ACARGÜN, Sacit ADALI, Ali HÜNER, Fulya KANTARCIOĞLU, Mahir Can ILICAK, Rüştü

SÖNMEZ, Ertuğrul ERSOY, Tülay TUĞCU ve Ahmet AKYALÇIN'ın katılmalarıyla 26.10.2000 gününde yapılan ilk inceleme toplantısında, dosyada eksiklik bulunmadığından işin esasının incelenmesine oybirliğiyle karar verilmiştir.

III- ESASIN İNCELENMESİ

Dava dilekçesi ve ekleri, işin esasına ilişkin rapor, iptali istenen kanun hükmünde kararname kuralları ile dayanılan Anayasa kuralları, bunların gerekçeleri ve öteki yasama belgeleri okunup incelendikten sonra gereği görüşülüp düşünüldü :

A- KHK'nin Yargısal Denetimi Hakkında Genel Açıklama

Anayasa'nın 91. maddesinin yedinci ve sekizinci fıkralarında, "Kararnameler, Resmî Gazete'de yayımlandıkları gün Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulur. Yetki kanunları ve bunlara dayanan kanun hükümde kararnameler, Türkiye Büyük Millet Meclisi komisyonları ve Genel Kurulunda öncelikle ve ivedilikle görüşülür" denilmektedir. Öncelik ve ivedilik koşuluyla yetki yasalarının gecikmeden çıkarılabilmesi ve çıkarıldıktan sonra da yürürlüğe konulan KHK'lerin aynı biçimde Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde karara bağlanması istenilmiştir.

Anayasa'da, KHK'lerin siyasal denetimi yanında yargısal denetimi de öngörülmüştür. KHK'ler, işlevsel (fonksiyonel) yönden yasama işlemi niteliğinde olduklarından bunların yargısal denetimlerinin yapılması görev ve yetkisi de Anayasa Mahkemesi'ne verilmiştir. Yargısal denetimde KHK'nin, öncelikle yetki yasasına sonra da Anayasa'ya uygunluğu sorunlarının çözümlenmesi gerekir. Her ne kadar, Anayasa'nın 148. maddesinde KHK'lerin yetki yasalarına uygunluğunu denetlemesinden değil, yalnızca Anayasa'ya şekil ve esas bakımlarından uygunluğunun denetlenmesinden söz edilmekte ise de, Anayasa'ya uygunluk denetiminin içerisine öncelikle KHK'nin yetki yasasına uygunluğunun denetimi girer. Çünkü, Anayasa'da, Bakanlar Kurulu'na ancak yetki yasasında belirtilen sınırlar içerisinde KHK çıkarma yetkisi verilmesi öngörülmüştür. Yetkinin dışına çıkılması, KHK'yi Anayasa'ya aykırı duruma getirir. Böylece, KHK'nin yetki yasasına aykırı olması Anayasa'ya aykırı olması ile özdeşleşir.

Olağanüstü Hal KHK'leri dayanaklarını doğrudan doğruya Anayasa'dan (mad. 121) alırlar. Bu tür KHK'lerin bir yetki yasasına

dayanması gerekli değildir. Buna karşılık olağan dönemlerdeki KHK'lerin bir yetki yasasına dayanması zorunludur. Bu nedenle, KHK'ler ile dayandıkları yetki yasası arasında çok sıkı bir bağ vardır.

KHK'nin yetki yasası ile olan bağı, KHK'yi aynı ya da değiştirerek kabul eden yasa ile kesilir. KHK'nin Anayasa'ya uygun bir yetki yasasına dayanması, geçerliliğinin ön koşuludur. Yetki yasasına dayanmadan çıkartılan veya dayandığı yetki yasası iptal edilen bir KHK'nin içeriği Anayasa'ya aykırılık oluşturmasa bile Anayasa'ya uygunluğundan söz edilemez.

KHK'lerin Anayasa'ya uygunluk denetimleri, yasalarınkinden farklıdır. Anayasa'nın 11. maddesinde, "kanunlar Anayasaya aykırı olamaz" denilmektedir. Bu nedenle, yasaların denetiminde, onların yalnızca Anayasa kurallarına uygun olup olmadıkları saptanır. KHK'ler ise konu, amaç, kapsam ve ilkeleri yönünden hem dayandıkları yetki yasasına hem de Anayasa'ya uygun olmak zorundadırlar.

Bir yetki yasasına dayanmadan çıkartılan veya yetki yasasının kapsamı dışında kalan ya da dayandığı yetki yasası iptal edilen KHK'lerin anayasal konumları birbirlerinden farksızdır. Böyle durumlarda, KHK'ler anayasal dayanaktan yoksun bulunduklarından içerikleri Anayasa'ya aykırı bulunmasa bile dava açıldığında iptalleri gerekir.

Bu nedenlerle, iptaline karar verilen bir yetki yasasına dayanılarak çıkartılan KHK'lerin, Anayasa'nın Başlangıç'ındaki "hiç bir kişi ve kuruluşun, bu Anayasada gösterilen hürriyetçi demokrasi ve bunun icaplarıyla belirlenmiş hukuk düzeni dışına çıkamayacağı," 2. maddesindeki "Hukuk devleti" ilkeleriyle 6. maddesindeki "Hiç kimse veya organ kaynağını Anayasadan almayan bir devlet yetkisi kullanamaz." kuralı ve KHK çıkarma yetkisine ilişkin 91. maddesiyle bağdaştırılması olanaksızdır.

B- 626 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin Anayasa'ya Aykırılığı Sorunu

Dava dilekçesinde, 626 sayılı "Başbakanlık Teşkilatı Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Hükmünde Kararname"nin Anayasa'nın Başlangıç'ının dördüncü paragrafı ile 2.,

6., 7., 8., 11., 91. ve 153. maddelerine aykırılığı ileri sürülerek iptaline karar verilmesi istenmektedir.

Dava konusu 626 sayılı KHK, 29.6.2000 günlü, 4588 sayılı Yetki Yasası'na dayanılarak çıkarılmıştır. KHK'nin dayandığı 4588 sayılı Yetki Yasası, Anayasa Mahkemesi'nin 5.10.2000 günlü, Esas 2000/45, Karar 2000/27 sayılı kararı ile iptal edilmiştir. Böylece 626 sayılı KHK, yasal ve anayasal dayanaktan yoksun kalmıştır. Yukarıda açıklandığı gibi Anayasa'nın 91. maddesine göre, KHK'lerin Anayasa'ya uygun sayılabilmelerinin ön koşulu, bunların geçerli bir yetki yasasına dayandırılmaları olduğundan Yetki Yasası'nın iptali bu Yasa'ya göre çıkarılan KHK'leri Anayasa'ya aykırı duruma getirir.

Bu nedenle, Anayasa'ya aykırı görülerek iptal edilen 4588 sayılı Yetki Yasası'na dayanılarak çıkarılan 626 sayılı KHK, Anayasa'nın Başlangıç'ı ile 6. ve 91. maddelerine aykırıdır.

IV- YÜRÜRLÜĞÜN DURDURULMASI İSTEMİ

20.9.2000 günlü, 626 sayılı "Başbakanlık Teşkilatı Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Hükmünde Kararname"nin yürürlüğünün durdurulması isteminin, koşulları oluşmadığından, 26.10.2000 gününde oybirliğiyle reddine karar verilmiştir.

V- İPTAL KARARININ YÜRÜRLÜĞE GİRECEĞİ GÜN SORUNU

Anayasa'nın 153. maddesinin üçüncü fıkrasında, "Kanun, kanun hükmünde kararname veya Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü ya da bunların hükümleri, iptal kararlarının Resmi Gazetede yayımlandığı tarihte yürürlükten kalkar. Gereken hallerde Anayasa Mahkemesi iptal hükmünün yürürlüğe gireceği tarihi ayrıca kararlaştırabilir. Bu tarih, kararın Resmi Gazetede yayımlandığı günden başlayarak bir yılı geçemez." denilmekte; Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Yasanın 53. maddesinin dördüncü fıkrasında da bu kural yinelenmektedir. 53. maddenin beşinci fıkrasında ise, Anayasa Mahkemesi'nin, iptal halinde meydana gelecek hukuksal boşluğu kamu düzenini tehdit veya kamu yararını ihlal edici nitelikte görürse yukarıdaki fıkra hükmünü uygulayacağı belirtilmiştir.

626 sayılı “Başbakanlık Teşkilatı Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Hükmünde Kararname”nin iptaline karar verilmesinin doğuracağı hukuksal boşluk kamu yararını ihlal edici nitelikte görüldüğünden, gerekli düzenlemenin yapılması amacıyla iptal kararının, Resmî Gazete’de yayımlanmasından başlayarak altı ay sonra yürürlüğe girmesi uygun görülmüştür.

VI- SONUÇ

A- 20.9.2000 günlü, 626 sayılı “Başbakanlık Teşkilatı Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Hükmünde Kararname”nin Anayasa’ya aykırı olduğuna ve İPTALİNE,

B- İptal edilen Kanun Hükmünde Kararname’nin doğuracağı hukuksal boşluk kamu yararını ihlal edici nitelikte görüldüğünden, Anayasa’nın 153. maddesinin üçüncü fıkrasıyla 2949 sayılı Yasa’nın 53. maddesinin dördüncü ve beşinci fıkraları gereğince İPTAL HÜKMÜNÜN, KARARIN RESMİ GAZETE’DE YAYIMLANMASINDAN BAŞLAYARAK ALTI AY SONRA YÜRÜRLÜĞE GİRMESİNE, 26.10.2000 gününde OYBİRLİĞİYLE karar verildi.

Başkan Mustafa BUMİN	Başkanvekili Haşim KILIÇ	Üye Yalçın ACARGÜN
Üye Sacit ADALI	Üye Ali HÜNER	Üye Fulya KANTARCIOĞLU
Üye Mahir Can ILICAK	Üye Rüştü SÖNMEZ	Üye Ertuğrul ERSOY
Üye Tülay TUĞCU		Üye Ahmet AKYALÇIN

Esas Sayısı : 2000/60
Karar Sayısı : 2000/33
Karar Günü : 26.10.2000

İPTAL DAVASINI AÇAN : TBMM Anamuhalefet (Fazilet) Partisi Grubu Adına Grup Başkanı Mehmet Recai KUTAN

İPTAL DAVASININ KONUSU : 15.9.2000 günlü, 624 sayılı "Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanunu ile Nakdi Tazminat ve Aylık Bağlanması Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Hükmünde Kararname"nin Anayasa'nın Başlangıç'ı ile 2., 6., 7., 8., 11., 91. ve 153. maddelerine aykırılığı savıyla iptali ve yürürlüğünün durdurulması istemidir.

I- İPTAL VE YÜRÜRLÜĞÜN DURDURULMASI İSTEMİNİN GEREKÇESİ

Dava dilekçesindeki iptal ve yürürlüğün durdurulması gerekçesinde özetle :

Anayasa Mahkemesi'nin çeşitli kararlarında, TBMM tarafından Anayasa'nın 91. maddesi uyarınca Bakanlar Kurulu'na verilecek KHK çıkarma yetkisinin önemli, zorunlu ve ivedi durumlar için söz konusu olabileceği, 624 sayılı KHK'nin ise bu şartlardan hiçbirisini taşımadığı; anılan KHK'nin konusunun ancak bir kanunla düzenlenmesinin mümkün olduğu; bunun dayanağını oluşturan 29.6.2000 günlü, 4588 sayılı Yetki Kanunu'nun Anayasa Mahkemesi'nce iptal edildiği, bu durumda anayasal dayanaktan yoksun kalan söz konusu KHK'nin Anayasa'nın Başlangıç'ı ile 2., 6., 7., 8., 11., 91. ve 153. maddelerine açıkça aykırı olduğu, bu durumdaki bir KHK'nin içeriği yönünden Anayasa'ya aykırı olmasa bile dava açıldığında iptalinin gerektiği; 624 sayılı KHK hakkında yürürlüğü durdurma kararı verilmeyip daha sonra iptal kararı verilmesi durumunda iptal kararının etkisiz kalacağı ve giderilmesi güç zararlara neden olacağı, yürürlüğü durdurma kararı verilmesi halinde ise hukuksal boşluk doğmayacağı belirtilmiştir.

II- İLK İNCELEME

Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 8. maddesi gereğince, Mustafa BUMİN, Haşim KILIÇ, Yalçın ACARGÜN, Sacit ADALI, Ali HÜNER, Fulya KANTARCIOĞLU, Mahir Can ILICAK, Rüştü

SÖNMEZ, Ertuğrul ERSOY, Tülay TUĞCU ve Ahmet AKYALÇIN'ın katılmalarıyla 26.10.2000 gününde yapılan ilk inceleme toplantısında, dosyada eksiklik bulunmadığından işin esasının incelenmesine oybirliğiyle karar verilmiştir.

III- ESASIN İNCELENMESİ

Dava dilekçesi ve ekleri, işin esasına ilişkin rapor, iptali istenen kanun hükmünde kararname kuralları ile dayanılan Anayasa kuralları, bunların gerekçeleri ve öteki yasama belgeleri okunup incelendikten sonra gereği görüşülüp düşünüldü :

A- KHK'nin Yargısal Denetimi Hakkında Genel Açıklama

Anayasa'nın 91. maddesinin yedinci ve sekizinci fıkralarında, "Kararnameler, Resmî Gazete'de yayımlandıkları gün Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulur. Yetki kanunları ve bunlara dayanan kanun hükümde kararnameler, Türkiye Büyük Millet Meclisi komisyonları ve Genel Kurulunda öncelikle ve ivedilikle görüşülür" denilmektedir. Öncelik ve ivedilik koşuluyla yetki yasalarının gecikmeden çıkarılabilmesi ve çıkarıldıktan sonra da yürürlüğe konulan KHK'lerin aynı biçimde Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde karara bağlanması istenilmiştir.

Anayasa'da, KHK'lerin siyasal denetimi yanında yargısal denetimi de öngörülmüştür. KHK'ler, işlevsel (fonksiyonel) yönden yasama işlemi niteliğinde olduklarından bunların yargısal denetimlerinin yapılması görev ve yetkisi de Anayasa Mahkemesi'ne verilmiştir. Yargısal denetimde KHK'nin, öncelikle yetki yasasına sonra da Anayasa'ya uygunluğu sorunlarının çözümlenmesi gerekir. Her ne kadar, Anayasa'nın 148. maddesinde KHK'lerin yetki yasalarına uygunluğunu denetlemesinden değil, yalnızca Anayasa'ya şekil ve esas bakımlarından uygunluğunun denetlenmesinden söz edilmekte ise de, Anayasa'ya uygunluk denetiminin içerisine öncelikle KHK'nin yetki yasasına uygunluğunun denetimi girer. Çünkü, Anayasa'da, Bakanlar Kurulu'na ancak yetki yasasında belirtilen sınırlar içerisinde KHK çıkarma yetkisi verilmesi öngörülmüştür. Yetkinin dışına çıkılması, KHK'yi Anayasa'ya aykırı duruma getirir. Böylece, KHK'nin yetki yasasına aykırı olması Anayasa'ya aykırı olması ile özdeşleşir.

Olağanüstü Hal KHK'leri dayanaklarını doğrudan doğruya Anayasa'dan (mad. 121) alırlar. Bu tür KHK'lerin bir yetki yasasına

dayanması gerekli değildir. Buna karşılık olağan dönemlerdeki KHK'lerin bir yetki yasasına dayanması zorunludur. Bu nedenle, KHK'ler ile dayandıkları yetki yasası arasında çok sıkı bir bağ vardır.

KHK'nin yetki yasası ile olan bağı, KHK'yi aynı ya da değiştirerek kabul eden yasa ile kesilir. KHK'nin Anayasa'ya uygun bir yetki yasasına dayanması, geçerliliğinin ön koşuludur. Yetki yasasına dayanmadan çıkartılan veya dayandığı yetki yasası iptal edilen bir KHK'nin içeriği Anayasa'ya aykırılık oluşturmasa bile Anayasa'ya uygunluğundan söz edilemez.

KHK'lerin Anayasa'ya uygunluk denetimleri, yasalarınkinden farklıdır. Anayasa'nın 11. maddesinde, "kanunlar Anayasaya aykırı olamaz" denilmektedir. Bu nedenle, yasaların denetiminde, onların yalnızca Anayasa kurallarına uygun olup olmadıkları saptanır. KHK'ler ise konu, amaç, kapsam ve ilkeleri yönünden hem dayandıkları yetki yasasına hem de Anayasa'ya uygun olmak zorundadırlar.

Bir yetki yasasına dayanmadan çıkartılan veya yetki yasasının kapsamı dışında kalan ya da dayandığı yetki yasası iptal edilen KHK'lerin anayasal konumları birbirlerinden farksızdır. Böyle durumlarda, KHK'ler anayasal dayanaktan yoksun bulunduklarından içerikleri Anayasa'ya aykırı bulunmasa bile dava açıldığında iptalleri gerekir.

Bu nedenlerle, iptaline karar verilen bir yetki yasasına dayanılarak çıkartılan KHK'lerin, Anayasa'nın Başlangıç'ındaki "hiç bir kişi ve kuruluşun, bu Anayasada gösterilen hürriyetçi demokrasi ve bunun icaplarıyla belirlenmiş hukuk düzeni dışına çıkamayacağı," 2. maddesindeki "Hukuk devleti" ilkeleriyle 6. maddesindeki "Hiç kimse veya organ kaynağını Anayasadan almayan bir devlet yetkisi kullanamaz." kuralı ve KHK çıkarma yetkisine ilişkin 91. maddesiyle bağdaştırılması olanaksızdır.

B- 624 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin Anayasa'ya Aykırılığı Sorunu

Dava dilekçesinde, 624 sayılı "Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanunu ile Nakdi Tazminat ve Aylık Bağlanması Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Hükmünde Kararname"nin Anayasa'nın Başlangıç'ının dördüncü paragrafı ile 2.,

6., 7., 8., 11., 91. ve 153. maddelerine aykırılığı ileri sürülerek iptaline karar verilmesi istenmektedir.

Dava konusu 624 sayılı KHK, 29.6.2000 günlü, 4588 sayılı Yetki Yasası'na dayanılarak çıkarılmıştır. KHK'nin dayandığı 4588 sayılı Yetki Yasası, Anayasa Mahkemesi'nin 5.10.2000 günlü, Esas 2000/45, Karar 2000/27 sayılı kararı ile iptal edilmiştir. Böylece 624 sayılı KHK, yasal ve anayasal dayanaktan yoksun kalmıştır. Yukarıda açıklandığı gibi Anayasa'nın 91. maddesine göre, KHK'lerin Anayasa'ya uygun sayılabilmelerinin ön koşulu, bunların geçerli bir yetki yasasına dayandırılmaları olduğundan Yetki Yasası'nın iptali bu Yasa'ya göre çıkarılan KHK'leri Anayasa'ya aykırı duruma getirir.

Bu nedenle, Anayasa'ya aykırı görülerek iptal edilen 4588 sayılı Yetki Yasası'na dayanılarak çıkarılan 624 sayılı KHK, Anayasa'nın Başlangıç'ı ile 6. ve 91. maddelerine aykırıdır.

IV- YÜRÜRLÜĞÜN DURDURULMASI İSTEMİ

15.9.2000 günlü, 624 sayılı "Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanunu ile Nakdi Tazminat ve Aylık Bağlanması Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Hükmünde Kararname"nin yürürlüğünün durdurulması isteminin, koşulları oluşmadığından, 26.10.2000 gününde oybirliğiyle reddine karar verilmiştir.

V- İPTAL KARARININ YÜRÜRLÜĞE GİRECEĞİ GÜN SORUNU

Anayasa'nın 153. maddesinin üçüncü fıkrasında, "Kanun, kanun hükmünde kararname veya Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü ya da bunların hükümleri, iptal kararlarının Resmi Gazetede yayımlandığı tarihte yürürlükten kalkar. Gereken hallerde Anayasa Mahkemesi iptal hükmünün yürürlüğe gireceği tarihi ayrıca kararlaştırabilir. Bu tarih, kararın Resmi Gazetede yayımlandığı günden başlayarak bir yılı geçemez." denilmekte; Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Yasanın 53. maddesinin dördüncü fıkrasında da bu kural yinelenmektedir. 53. maddenin beşinci fıkrasında ise, Anayasa Mahkemesi'nin, iptal halinde meydana gelecek hukuksal boşluğu kamu düzenini tehdit veya kamu yararını ihlal edici nitelikte görürse yukarıdaki fıkra hükmünü uygulayacağı belirtilmiştir.

624 sayılı "Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanunu ile Nakdi Tazminat ve Aylık Bağlanması Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Hükmünde Kararname"nin 1., 2., 5. ve 6. maddeleri ile 4. maddesiyle eklenen Geçici Madde 20'nin iptaline karar verilmesinin doğuracağı hukuksal boşluk kamu yararını ihlal edici nitelikte görüldüğünden, gerekli düzenlemenin yapılması amacıyla iptal kararının, Resmî Gazete'de yayımlanmasından başlayarak dokuz ay sonra yürürlüğe girmesi uygun görülmüştür.

VI- SONUÇ

A- 15.9.2000 günlü, 624 sayılı "Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanunu ile Nakdi Tazminat ve Aylık Bağlanması Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Hükmünde Kararname"nin Anayasa'ya aykırı olduğuna ve İPTALİNE,

B- İptal edilen Kanun Hükmünde Kararname'nin doğuracağı hukuksal boşluk kamu yararını ihlal edici nitelikte görüldüğünden, Anayasa'nın 153. maddesinin üçüncü fıkrasıyla 2949 sayılı Yasa'nın 53. maddesinin dördüncü ve beşinci fıkraları gereğince İPTAL HÜKMÜNÜN, KARARIN RESMİ GAZETE'DE YAYIMLANMASINDAN BAŞLAYARAK DOKUZ AY SONRA YÜRÜRLÜĞE GİRMESİNE, 26.10.2000 gününde OYBİRLİĞİYLE karar verildi.

Başkan Mustafa BUMİN	Başkanvekili Haşim KILIÇ	Üye Yalçın ACARGÜN
Üye Sacit ADALI	Üye Ali HÜNER	Üye Fulya KANTARCIOĞLU
Üye Mahir Can ILICAK	Üye Rüştü SÖNMEZ	Üye Ertuğrul ERSOY
Üye Tülay TUĞCU	Üye Ahmet AKYALÇIN	

Esas Sayısı : 2000/61
Karar Sayısı : 2000/34
Karar Günü : 26.10.2000

İPTAL DAVASINI AÇAN : TBMM Anamuhalefet (Fazilet) Partisi Grubu Adına Grup Başkanı Mehmet Recai KUTAN

İPTAL DAVASININ KONUSU : 24.8.2000 günlü, 619 sayılı "Esnaf ve Sanatkarlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu Kanunu, Tarımda Kendi Adına ve Hesabına Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kanunu ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname"nin Anayasa'nın Başlangıç'ı ile 2., 6., 7., 8., 11., 91. ve 153. maddelerine aykırılığı savıyla iptali ve yürürlüğünün durdurulması istemidir.

I- İPTAL VE YÜRÜRLÜĞÜN DURDURULMASI İSTEMİNİN GEREKÇESİ

Dava dilekçesindeki iptal ve yürürlüğün durdurulması gerekçesinde özetle :

Anayasa Mahkemesi'nin çeşitli kararlarında, TBMM tarafından Anayasa'nın 91. maddesi uyarınca Bakanlar Kurulu'na verilecek KHK çıkarma yetkisinin önemli, zorunlu ve ivedi durumlar için söz konusu olabileceği, 619 sayılı KHK'nin ise bu şartlardan hiçbirisini taşımadığı; anılan KHK'nin konusunun ancak bir kanunla düzenlenmesinin mümkün olduğu; bunun dayanağını oluşturan 29.6.2000 günlü, 4588 sayılı Yetki Kanunu'nun Anayasa Mahkemesi'nce iptal edildiği, bu durumda anayasal dayanaktan yoksun kalan söz konusu KHK'nin Anayasa'nın Başlangıç'ı ile 2., 6., 7., 8., 11., 91. ve 153. maddelerine açıkça aykırı olduğu, bu durumdaki bir KHK'nin içeriği yönünden Anayasa'ya aykırı olmasa bile dava açıldığında iptalinin gerektiği; 619 sayılı KHK hakkında yürürlüğü durdurma kararı verilmeyip daha sonra iptal kararı verilmesi durumunda iptal kararının etkisiz kalacağı ve giderilmesi güç zararlara neden olacağı, yürürlüğü durdurma kararı verilmesi halinde ise hukuksal boşluk doğmayacağı belirtilmiştir.

II- İLK İNCELEME

Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 8. maddesi gereğince, Mustafa BUMİN, Haşim KILIÇ, Yalçın ACARGÜN, Sacit ADALI, Ali HÜNER, Fulya KANTARCIOĞLU, Mahir Can ILICAK, Rüştü SÖNMEZ, Ertuğrul ERSOY, Tülay TUĞCU ve Ahmet AKYALÇIN'ın katılmalarıyla 26.10.2000 gününde yapılan ilk inceleme toplantısında, dosyada eksiklik bulunmadığından işin esasının incelenmesine oybirliğiyle karar verilmiştir.

III- ESASIN İNCELENMESİ

Dava dilekçesi ve ekleri, işin esasına ilişkin rapor, iptali istenen kanun hükmünde kararname kuralları ile dayanılan Anayasa kuralları, bunların gerekçeleri ve öteki yasama belgeleri okunup incelendikten sonra gereği görüşülüp düşünüldü :

A- KHK'nin Yargısal Denetimi Hakkında Genel Açıklama

Anayasa'nın 91. maddesinin yedinci ve sekizinci fıkralarında, "Kararnameler, Resmî Gazete'de yayımlandıkları gün Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulur. Yetki kanunları ve bunlara dayanan kanun hükümde kararnameler, Türkiye Büyük Millet Meclisi komisyonları ve Genel Kurulunda öncelikle ve ivedilikle görüşülür" denilmektedir. Öncelik ve ivedilik koşuluyla yetki yasalarının gecikmeden çıkarılabilmesi ve çıkarıldıktan sonra da yürürlüğe konulan KHK'lerin aynı biçimde Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde karara bağlanması istenilmiştir.

Anayasa'da, KHK'lerin siyasal denetimi yanında yargısal denetimi de öngörülmüştür. KHK'ler, işlevsel (fonksiyonel) yönden yasama işlemi niteliğinde olduklarından bunların yargısal denetimlerinin yapılması görev ve yetkisi de Anayasa Mahkemesi'ne verilmiştir. Yargısal denetimde KHK'nin, öncelikle yetki yasasına sonra da Anayasa'ya uygunluğu sorunlarının çözümlenmesi gerekir. Her ne kadar, Anayasa'nın 148. maddesinde KHK'lerin yetki yasalarına uygunluğunu denetlemesinden değil, yalnızca Anayasa'ya şekil ve esas bakımlarından uygunluğunun denetlenmesinden söz edilmekte ise de, Anayasa'ya uygunluk denetiminin içerisine öncelikle KHK'nin yetki yasasına uygunluğunun denetimi girer. Çünkü, Anayasa'da, Bakanlar Kurulu'na ancak yetki yasasında belirtilen sınırlar içerisinde KHK çıkarma yetkisi verilmesi öngörülmüştür.

Yetkinin dışına çıkılması, KHK'yi Anayasa'ya aykırı duruma getirir. Böylece, KHK'nin yetki yasasına aykırı olması Anayasa'ya aykırı olması ile özdeşleşir.

Olağanüstü Hal KHK'leri dayanaklarını doğrudan doğruya Anayasa'dan (mad. 121) alırlar. Bu tür KHK'lerin bir yetki yasasına dayanması gerekli değildir. Buna karşılık olağan dönemlerdeki KHK'lerin bir yetki yasasına dayanması zorunludur. Bu nedenle, KHK'ler ile dayandıkları yetki yasası arasında çok sıkı bir bağ vardır.

KHK'nin yetki yasası ile olan bağı, KHK'yi aynı ya da değiştirerek kabul eden yasa ile kesilir. KHK'nin Anayasa'ya uygun bir yetki yasasına dayanması, geçerliliğinin ön koşuludur. Yetki yasasına dayanmadan çıkartılan veya dayandığı yetki yasası iptal edilen bir KHK'nin içeriği Anayasa'ya aykırılık oluşturmasa bile Anayasa'ya uygunluğundan söz edilemez.

KHK'lerin Anayasa'ya uygunluk denetimleri, yasalarınkinden farklıdır. Anayasa'nın 11. maddesinde, "kanunlar Anayasaya aykırı olamaz" denilmektedir. Bu nedenle, yasaların denetiminde, onların yalnızca Anayasa kurallarına uygun olup olmadıkları saptanır. KHK'ler ise konu, amaç, kapsam ve ilkeleri yönünden hem dayandıkları yetki yasasına hem de Anayasa'ya uygun olmak zorundadırlar.

Bir yetki yasasına dayanmadan çıkartılan veya yetki yasasının kapsamı dışında kalan ya da dayandığı yetki yasası iptal edilen KHK'lerin anayasal konumları birbirlerinden farksızdır. Böyle durumlarda, KHK'ler anayasal dayanaktan yoksun bulunduklarından içerikleri Anayasa'ya aykırı bulunmasa bile dava açıldığında iptalleri gerekir.

Bu nedenlerle, iptaline karar verilen bir yetki yasasına dayanılarak çıkartılan KHK'lerin, Anayasa'nın Başlangıç'ındaki "hiç bir kişi ve kuruluşun, bu Anayasada gösterilen hürriyetçi demokrasi ve bunun icaplarıyla belirlenmiş hukuk düzeni dışına çıkamayacağı," 2. maddesindeki "Hukuk devleti" ilkeleriyle 6. maddesindeki "Hiç kimse veya organ kaynağını Anayasadan almayan bir devlet yetkisi kullanamaz." kuralı ve KHK çıkarma yetkisine ilişkin 91. maddesiyle bağdaştırılması olanaksızdır.

B- 619 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin Anayasa'ya Aykırılığı Sorunu

Dava dilekçesinde, 619 sayılı "Esnaf ve Sanatkarlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu Kanunu, Tarımda Kendi Adına ve Hesabına Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kanunu ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname"nin Anayasa'nın Başlangıç'ının dördüncü paragrafı ile 2., 6., 7., 8., 11., 91. ve 153. maddelerine aykırılığı ileri sürülerek iptaline karar verilmesi istenmektedir.

Dava konusu 619 sayılı KHK, 29.6.2000 günlü, 4588 sayılı Yetki Yasası'na dayanılarak çıkarılmıştır. KHK'nin dayandığı 4588 sayılı Yetki Yasası, Anayasa Mahkemesi'nin 5.10.2000 günlü, Esas 2000/45, Karar 2000/27 sayılı kararı ile iptal edilmiştir. Böylece 619 sayılı KHK, yasal ve anayasal dayanaktan yoksun kalmıştır. Yukarıda açıklandığı gibi Anayasa'nın 91. maddesine göre, KHK'lerin Anayasa'ya uygun sayılabilmelerinin ön koşulu, bunların geçerli bir yetki yasasına dayandırılmaları olduğundan Yetki Yasası'nın iptali bu Yasa'ya göre çıkarılan KHK'leri Anayasa'ya aykırı duruma getirir.

Bu nedenle, Anayasa'ya aykırı görülerek iptal edilen 4588 sayılı Yetki Yasası'na dayanılarak çıkarılan 619 sayılı KHK, Anayasa'nın Başlangıç'ı ile 6. ve 91. maddelerine aykırıdır.

IV- YÜRÜRLÜĞÜN DURDURULMASI İSTEMİ

24.8.2000 günlü, 619 sayılı "Esnaf ve Sanatkarlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu Kanunu, Tarımda Kendi Adına ve Hesabına Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kanunu ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname"nin yürürlüğünün durdurulması isteminin, koşulları oluşmadığından, 26.10.2000 gününde oybirliğiyle reddine karar verilmiştir.

V- İPTAL KARARININ YÜRÜRLÜĞE GİRECEĞİ GÜN SORUNU

Anayasa'nın 153. maddesinin üçüncü fıkrasında, "Kanun, kanun hükmünde kararname veya Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü ya da bunların hükümleri, iptal kararlarının Resmi Gazetede yayımlandığı tarihte yürürlükten kalkar. Gereken hallerde Anayasa Mahkemesi iptal hükmünün yürürlüğe gireceği tarihi ayrıca kararlaştırabilir. Bu tarih, kararın Resmi Gazetede yayımlandığı günden başlayarak bir yılı geçemez." denilmekte; Anayasa

Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Yasanın 53. maddesinin dördüncü fıkrasında da bu kural yinelenmektedir. 53. maddenin beşinci fıkrasında ise, Anayasa Mahkemesi'nin, iptal halinde meydana gelecek hukuksal boşluğu kamu düzenini tehdit veya kamu yararını ihlal edici nitelikte görürse yukarıdaki fıkra hükmünü uygulayacağı belirtilmiştir.

619 sayılı "Esnaf ve Sanatkarlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu Kanunu, Tarımda Kendi Adına ve Hesabına Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kanunu ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname"nin iptaline karar verilmesinin doğuracağı hukuksal boşluk kamu yararını ihlal edici nitelikte görüldüğünden, gerekli düzenlemenin yapılması amacıyla iptal kararının, Resmi Gazete'de yayımlanmasından başlayarak dokuz ay sonra yürürlüğe girmesi uygun görülmüştür.

VI- SONUÇ

A- 24.8.2000 günlü, 619 sayılı "Esnaf ve Sanatkarlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu Kanunu, Tarımda Kendi Adına ve Hesabına Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kanunu ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname"nin Anayasa'ya aykırı olduğuna ve İPTALİNE,

B- İptal edilen Kanun Hükmünde Kararname'nin doğuracağı hukuksal boşluk kamu yararını ihlal edici nitelikte görüldüğünden, Anayasa'nın 153. maddesinin üçüncü fıkrasıyla 2949 sayılı Yasa'nın 53. maddesinin dördüncü ve beşinci fıkraları gereğince İPTAL HÜKMÜNÜN, KARARIN RESMİ GAZETE'DE YAYIMLANMASINDAN BAŞLAYARAK DOKUZ AY SONRA YÜRÜRLÜĞE GİRMESİNE, 26.10.2000 gününde OYBİRLİĞİYLE karar verildi.

Başkan Mustafa BUMİN	Başkanvekili Haşim KILIÇ	Üye Yalçın ACARGÜN
Üye Sacit ADALI	Üye Ali HÜNER	Üye Fulya KANTARCIOĞLU
Üye Mahir Can ILICAK	Üye Rüştü SÖNMEZ	Üye Ertuğrul ERSOY
Üye Tülay TUĞCU	Üye Ahmet AKYALÇIN	

Esas Sayısı : 2000/62
Karar Sayısı : 2000/35
Karar Günü : 31.10.2000

İPTAL DAVASINI AÇAN : TBMM Anamuhalefet (Fazilet) Partisi Grubu Adına Grup Başkanı Mehmet Recai KUTAN

İPTAL DAVASININ KONUSU : 24.8.2000 günlü, 618 sayılı "Sosyal Güvenlik Kurumu Teşkilatının Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname"nin Anayasa'nın Başlangıç'ı ile 2., 6., 7., 8., 11., 91. ve 153. maddelerine aykırılığı savıyla iptali ve yürürlüğünün durdurulması istemidir.

I- İPTAL VE YÜRÜRLÜĞÜN DURDURULMASI İSTEMİNİN GEREKÇESİ

Dava dilekçesindeki iptal ve yürürlüğün durdurulması gerekçesinde özetle :

Anayasa Mahkemesi'nin çeşitli kararlarında, TBMM tarafından Anayasa'nın 91. maddesi uyarınca Bakanlar Kurulu'na verilecek KHK çıkarma yetkisinin önemli, zorunlu ve ivedi durumlar için söz konusu olabileceği, 618 sayılı KHK'nin ise bu şartlardan hiçbirisini taşımadığı; anılan KHK'nin konusunun ancak bir kanunla düzenlenmesinin mümkün olduğu; bunun dayanağını oluşturan 29.6.2000 günlü, 4588 sayılı Yetki Kanunu'nun Anayasa Mahkemesi'nce iptal edildiği, bu durumda anayasal dayanaktan yoksun kalan söz konusu KHK'nin Anayasa'nın Başlangıç'ı ile 2., 6., 7., 8., 11., 91. ve 153. maddelerine açıkça aykırı olduğu, bu durumdaki bir KHK'nin içeriği yönünden Anayasa'ya aykırı olmasa bile dava açıldığında iptalinin gerektiği; 618 sayılı KHK hakkında yürürlüğü durdurma kararı verilmeyip daha sonra iptal kararı verilmesi durumunda iptal kararının etkisiz kalacağı ve giderilmesi güç zararlara neden olacağı, yürürlüğü durdurma kararı verilmesi halinde ise hukuksal boşluk doğmayacağı belirtilmiştir.

II- İLK İNCELEME

Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 8. maddesi gereğince, Mustafa BUMİN, Haşim KILIÇ, Yalçın ACARGÜN, Sacit ADALI, Ali HÜNER, Fulya KANTARCIOĞLU, Mahir Can ILICAK, Rüştü

SÖNMEZ, Ertuğrul ERSOY, Tülay TUĞCU ve Ahmet AKYALÇIN'ın katılmalarıyla 31.10.2000 gününde yapılan ilk inceleme toplantısında, dosyada eksiklik bulunmadığından işin esasının incelenmesine oybirliğiyle karar verilmiştir.

III- ESASIN İNCELENMESİ

Dava dilekçesi ve ekleri, işin esasına ilişkin rapor, iptali istenen kanun hükmünde kararname kuralları ile dayanılan Anayasa kuralları, bunların gerekçeleri ve öteki yasama belgeleri okunup incelendikten sonra gereği görüşülüp düşünüldü :

A- KHK'nin Yargısal Denetimi Hakkında Genel Açıklama

Anayasa'nın 91. maddesinin yedinci ve sekizinci fıkralarında, "Kararnameler, Resmî Gazete'de yayımlandıkları gün Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulur. Yetki kanunları ve bunlara dayanan kanun hükümde kararnameler, Türkiye Büyük Millet Meclisi komisyonları ve Genel Kurulunda öncelikle ve ivedilikle görüşülür" denilmektedir. Öncelik ve ivedilik koşuluyla yetki yasalarının gecikmeden çıkarılabilmesi ve çıkarıldıktan sonra da yürürlüğe konulan KHK'lerin aynı biçimde Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde karara bağlanması istenilmiştir.

Anayasa'da, KHK'lerin siyasal denetimi yanında yargısal denetimi de öngörülmüştür. KHK'ler, işlevsel (fonksiyonel) yönden yasama işlemi niteliğinde olduklarından bunların yargısal denetimlerinin yapılması görev ve yetkisi de Anayasa Mahkemesi'ne verilmiştir. Yargısal denetimde KHK'nin, öncelikle yetki yasasına sonra da Anayasa'ya uygunluğu sorunlarının çözümlenmesi gerekir. Her ne kadar, Anayasa'nın 148. maddesinde KHK'lerin yetki yasalarına uygunluğunu denetlemesinden değil, yalnızca Anayasa'ya şekil ve esas bakımlarından uygunluğunun denetlenmesinden söz edilmekte ise de, Anayasa'ya uygunluk denetiminin içerisine öncelikle KHK'nin yetki yasasına uygunluğunun denetimi girer. Çünkü, Anayasa'da, Bakanlar Kurulu'na ancak yetki yasasında belirtilen sınırlar içerisinde KHK çıkarma yetkisi verilmesi öngörülmüştür. Yetkinin dışına çıkılması, KHK'yi Anayasa'ya aykırı duruma getirir. Böylece, KHK'nin yetki yasasına aykırı olması Anayasa'ya aykırı olması ile özdeşleşir.

Olağanüstü Hal KHK'leri dayanaklarını doğrudan doğruya Anayasa'dan (mad. 121) alırlar. Bu tür KHK'lerin bir yetki yasasına

dayanması gerekli değildir. Buna karşılık olağan dönemlerdeki KHK'lerin bir yetki yasasına dayanması zorunludur. Bu nedenle, KHK'ler ile dayandıkları yetki yasası arasında çok sıkı bir bağ vardır.

KHK'nin yetki yasası ile olan bağı, KHK'yi aynı ya da değiştirerek kabul eden yasa ile kesilir. KHK'nin Anayasa'ya uygun bir yetki yasasına dayanması, geçerliliğinin ön koşuludur. Yetki yasasına dayanmadan çıkartılan veya dayandığı yetki yasası iptal edilen bir KHK'nin içeriği Anayasa'ya aykırılık oluşturmasa bile Anayasa'ya uygunluğundan söz edilemez.

KHK'lerin Anayasa'ya uygunluk denetimleri, yasalarınkinden farklıdır. Anayasa'nın 11. maddesinde, "kanunlar Anayasaya aykırı olamaz" denilmektedir. Bu nedenle, yasaların denetiminde, onların yalnızca Anayasa kurallarına uygun olup olmadıkları saptanır. KHK'ler ise konu, amaç, kapsam ve ilkeleri yönünden hem dayandıkları yetki yasasına hem de Anayasa'ya uygun olmak zorundadırlar.

Bir yetki yasasına dayanmadan çıkartılan veya yetki yasasının kapsamı dışında kalan ya da dayandığı yetki yasası iptal edilen KHK'lerin anayasal konumları birbirlerinden farksızdır. Böyle durumlarda, KHK'ler anayasal dayanaktan yoksun bulunduklarından içerikleri Anayasa'ya aykırı bulunmasa bile dava açıldığında iptalleri gerekir.

Bu nedenlerle, iptaline karar verilen bir yetki yasasına dayanılarak çıkartılan KHK'lerin, Anayasa'nın Başlangıç'ındaki "hiç bir kişi ve kuruluşun, bu Anayasada gösterilen hürriyetçi demokrasi ve bunun icaplarıyla belirlenmiş hukuk düzeni dışına çıkamayacağı," 2. maddesindeki "Hukuk devleti" ilkeleriyle 6. maddesindeki "Hiç kimse veya organ kaynağını Anayasadan almayan bir devlet yetkisi kullanamaz." kuralı ve KHK çıkarma yetkisine ilişkin 91. maddesiyle bağdaştırılması olanaksızdır.

B- 618 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin Anayasa'ya Aykırılığı Sorunu

Dava dilekçesinde, 618 sayılı "Sosyal Güvenlik Kurumu Teşkilatının Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname"nin Anayasa'nın Başlangıç'ının dördüncü paragrafı ile 2.,

6., 7., 8., 11., 91. ve 153. maddelerine aykırılığı ileri sürülerek iptaline karar verilmesi istenmektedir.

Dava konusu 618 sayılı KHK, 29.6.2000 günlü, 4588 sayılı Yetki Yasası'na dayanılarak çıkarılmıştır. KHK'nin dayandığı 4588 sayılı Yetki Yasası, Anayasa Mahkemesi'nin 5.10.2000 günlü, Esas 2000/45, Karar 2000/27 sayılı kararı ile iptal edilmiştir. Böylece 618 sayılı KHK, yasal ve anayasal dayanaktan yoksun kalmıştır. Yukarıda açıklandığı gibi Anayasa'nın 91. maddesine göre, KHK'lerin Anayasa'ya uygun sayılabilmelerinin ön koşulu, bunların geçerli bir yetki yasasına dayandırılmaları olduğundan Yetki Yasası'nın iptali bu Yasa'ya göre çıkarılan KHK'leri Anayasa'ya aykırı duruma getirir.

Bu nedenle, Anayasa'ya aykırı görülerek iptal edilen 4588 sayılı Yetki Yasası'na dayanılarak çıkarılan 618 sayılı KHK, Anayasa'nın Başlangıç'ı ile 6. ve 91. maddelerine aykırıdır.

IV- YÜRÜRLÜĞÜN DURDURULMASI İSTEMİ

24.8.2000 günlü, 618 sayılı "Sosyal Güvenlik Kurumu Teşkilatının Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname"nin yürürlüğünün durdurulması isteminin, koşulları oluşmadığından, 31.10.2000 gününde oybirliğiyle reddine karar verilmiştir.

V- İPTAL KARARININ YÜRÜRLÜĞE GİRECEĞİ GÜN SORUNU

Anayasa'nın 153. maddesinin üçüncü fıkrasında, "Kanun, kanun hükmünde kararname veya Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü ya da bunların hükümleri, iptal kararlarının Resmi Gazetede yayımlandığı tarihte yürürlükten kalkar. Gereken hallerde Anayasa Mahkemesi iptal hükmünün yürürlüğe gireceği tarihi ayrıca kararlaştırabilir. Bu tarih, kararın Resmi Gazetede yayımlandığı günden başlayarak bir yılı geçemez." denilmekte; Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Yasanın 53. maddesinin dördüncü fıkrasında da bu kural yinelenmektedir. 53. maddenin beşinci fıkrasında ise, Anayasa Mahkemesi'nin, iptal halinde meydana gelecek hukuksal boşluğu kamu düzenini tehdit veya kamu yararını ihlal edici nitelikte görürse yukarıdaki fıkra hükmünü uygulayacağı belirtilmiştir.

618 sayılı “Sosyal Güvenlik Kurumu Teşkilatının Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname”nin iptaline karar verilmesinin doğuracağı hukuksal boşluk kamu yararını ihlal edici nitelikte görüldüğünden, gerekli düzenlemenin yapılması amacıyla iptal kararının, Resmi Gazete’de yayımlanmasından başlayarak altı ay sonra yürürlüğe girmesi uygun görülmüştür.

VI- SONUÇ

A- 24.8.2000 günlü, 618 sayılı “Sosyal Güvenlik Kurumu Teşkilatının Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname”nin Anayasa’ya aykırı olduğuna ve İPTALİNE,

B- İptal edilen Kanun Hükmünde Kararname’nin doğuracağı hukuksal boşluk kamu yararını ihlal edici nitelikte görüldüğünden, Anayasa’nın 153. maddesinin üçüncü fıkrasıyla 2949 sayılı Yasa’nın 53. maddesinin dördüncü ve beşinci fıkraları gereğince İPTAL HÜKMÜNÜN, KARARIN RESMİ GAZETE’DE YAYIMLANMASINDAN BAŞLAYARAK ALTI AY SONRA YÜRÜRLÜĞE GİRMESİNE, 31.10.2000 gününde OYBİRLİĞİYLE karar verildi

Başkan Mustafa BUMİN	Başkanvekili Haşim KILIÇ	Üye Yalçın ACARGÜN
Üye Sacit ADALI	Üye Ali HÜNER	Üye Fulya KANTARCIOĞLU
Üye Mahir Can ILICAK	Üye Rüştü SÖNMEZ	Üye Ertuğrul ERSOY
Üye Tülay TUĞCU	Üye Ahmet AKYALÇIN	

Esas Sayısı : 2000/63
Karar Sayısı : 2000/36
Karar Günü : 31.10.2000

İPTAL DAVASINI AÇAN : TBMM Anamuhalefet (Fazilet) Partisi Grubu Adına Grup Başkanı Mehmet Recai KUTAN

İPTAL DAVASININ KONUSU : 24.8.2000 günlü, 617 sayılı "Türkiye İş Kurumunun Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname"nin Anayasa'nın Başlangıç'ı ile 2., 6., 7., 8., 11., 91. ve 153. maddelerine aykırılığı savıyla iptali ve yürürlüğünün durdurulması istemidir.

I- İPTAL VE YÜRÜRLÜĞÜN DURDURULMASI İSTEMİNİN GEREKÇESİ

Dava dilekçesindeki iptal ve yürürlüğün durdurulması gerekçesinde özetle :

Anayasa Mahkemesi'nin çeşitli kararlarında, TBMM tarafından Anayasa'nın 91. maddesi uyarınca Bakanlar Kurulu'na verilecek KHK çıkarma yetkisinin önemli, zorunlu ve ivedi durumlar için söz konusu olabileceği, 617 sayılı KHK'nin ise bu şartlardan hiçbirisini taşımadığı; anılan KHK'nin konusunun ancak bir kanunla düzenlenmesinin mümkün olduğu; bunun dayanağını oluşturan 29.6.2000 günlü, 4588 sayılı Yetki Kanunu'nun Anayasa Mahkemesi'nce iptal edildiği, bu durumda anayasal dayanaktan yoksun kalan söz konusu KHK'nin Anayasa'nın Başlangıç'ı ile 2., 6., 7., 8., 11., 91. ve 153. maddelerine açıkça aykırı olduğu, bu durumdaki bir KHK'nin içeriği yönünden Anayasa'ya aykırı olmasa bile dava açıldığında iptalinin gerektiği; 617 sayılı KHK hakkında yürürlüğü durdurma kararı verilmeyip daha sonra iptal kararı verilmesi durumunda iptal kararının etkisiz kalacağı ve giderilmesi güç zararlara neden olacağı, yürürlüğü durdurma kararı verilmesi halinde ise hukuksal boşluk doğmayacağı belirtilmiştir.

II- İLK İNCELEME

Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 8. maddesi gereğince, Mustafa BUMİN, Haşim KILIÇ, Yalçın ACARGÜN, Sacit ADALI, Ali HÜNER, Fulya KANTARCIOĞLU, Mahir Can ILICAK, Rüştü

SÖNMEZ, Ertuğrul ERSOY, Tülay TUĞCU ve Ahmet AKYALÇIN'ın katılmalarıyla 31.10.2000 gününde yapılan ilk inceleme toplantısında, dosyada eksiklik bulunmadığından işin esasının incelenmesine oybirliğiyle karar verilmiştir.

III- ESASIN İNCELENMESİ

Dava dilekçesi ve ekleri, işin esasına ilişkin rapor, iptali istenen kanun hükmünde kararname kuralları ile dayanılan Anayasa kuralları, bunların gerekçeleri ve öteki yasama belgeleri okunup incelendikten sonra gereği görüşülüp düşünüldü :

A- KHK'nin Yargısal Denetimi Hakkında Genel Açıklama

Anayasa'nın 91. maddesinin yedinci ve sekizinci fıkralarında, "Kararnameler, Resmî Gazete'de yayımlandıkları gün Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulur. Yetki kanunları ve bunlara dayanan kanun hükümde kararnameler, Türkiye Büyük Millet Meclisi komisyonları ve Genel Kurulunda öncelikle ve ivedilikle görüşülür" denilmektedir. Öncelik ve ivedilik koşuluyla yetki yasalarının gecikmeden çıkarılabilmesi ve çıkarıldıktan sonra da yürürlüğe konulan KHK'lerin aynı biçimde Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde karara bağlanması istenilmiştir.

Anayasa'da, KHK'lerin siyasal denetimi yanında yargısal denetimi de öngörülmüştür. KHK'ler, işlevsel (fonksiyonel) yönden yasama işlemi niteliğinde olduklarından bunların yargısal denetimlerinin yapılması görev ve yetkisi de Anayasa Mahkemesi'ne verilmiştir. Yargısal denetimde KHK'nin, öncelikle yetki yasasına sonra da Anayasa'ya uygunluğu sorunlarının çözümlenmesi gerekir. Her ne kadar, Anayasa'nın 148. maddesinde KHK'lerin yetki yasalarına uygunluğunu denetlemesinden değil, yalnızca Anayasa'ya şekil ve esas bakımlarından uygunluğunun denetlenmesinden söz edilmekte ise de, Anayasa'ya uygunluk denetiminin içerisine öncelikle KHK'nin yetki yasasına uygunluğunun denetimi girer. Çünkü, Anayasa'da, Bakanlar Kurulu'na ancak yetki yasasında belirtilen sınırlar içerisinde KHK çıkarma yetkisi verilmesi öngörülmüştür. Yetkinin dışına çıkılması, KHK'yi Anayasa'ya aykırı duruma getirir. Böylece, KHK'nin yetki yasasına aykırı olması Anayasa'ya aykırı olması ile özdeşleşir.

Olağanüstü Hal KHK'leri dayanaklarını doğrudan doğruya Anayasa'dan (mad. 121) alırlar. Bu tür KHK'lerin bir yetki yasasına

dayanması gerekli değildir. Buna karşılık olağan dönemlerdeki KHK'lerin bir yetki yasasına dayanması zorunludur. Bu nedenle, KHK'ler ile dayandıkları yetki yasası arasında çok sıkı bir bağ vardır.

KHK'nin yetki yasası ile olan bağı, KHK'yi aynı ya da değiştirerek kabul eden yasa ile kesilir. KHK'nin Anayasa'ya uygun bir yetki yasasına dayanması, geçerliliğinin ön koşuludur. Yetki yasasına dayanmadan çıkartılan veya dayandığı yetki yasası iptal edilen bir KHK'nin içeriği Anayasa'ya aykırılık oluşturmasa bile Anayasa'ya uygunluğundan söz edilemez.

KHK'lerin Anayasa'ya uygunluk denetimleri, yasalarınkinden farklıdır. Anayasa'nın 11. maddesinde, "kanunlar Anayasaya aykırı olamaz" denilmektedir. Bu nedenle, yasaların denetiminde, onların yalnızca Anayasa kurallarına uygun olup olmadıkları saptanır. KHK'ler ise konu, amaç, kapsam ve ilkeleri yönünden hem dayandıkları yetki yasasına hem de Anayasa'ya uygun olmak zorundadırlar.

Bir yetki yasasına dayanmadan çıkartılan veya yetki yasasının kapsamı dışında kalan ya da dayandığı yetki yasası iptal edilen KHK'lerin anayasal konumları birbirlerinden farksızdır. Böyle durumlarda, KHK'ler anayasal dayanaktan yoksun bulunduklarından içerikleri Anayasa'ya aykırı bulunmasa bile dava açıldığında iptalleri gerekir.

Bu nedenlerle, iptaline karar verilen bir yetki yasasına dayanılarak çıkartılan KHK'lerin, Anayasa'nın Başlangıç'ındaki "hiç bir kişi ve kuruluşun, bu Anayasada gösterilen hürriyetçi demokrasi ve bunun icaplarıyla belirlenmiş hukuk düzeni dışına çıkamayacağı," 2. maddesindeki "Hukuk devleti" ilkeleriyle 6. maddesindeki "Hiç kimse veya organ kaynağını Anayasadan almayan bir devlet yetkisi kullanamaz." kuralı ve KHK çıkarma yetkisine ilişkin 91. maddesiyle bağdaştırılması olanaksızdır.

B- 617 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin Anayasa'ya Aykırılığı Sorunu

Dava dilekçesinde, 617 sayılı "Türkiye İş Kurumunun Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname"nin Anayasa'nın Başlangıç'ının dördüncü paragrafı ile 2., 6., 7., 8., 11., 91. ve 153.

maddelerine aykırılığı ileri sürülerek iptaline karar verilmesi istenmektedir.

Dava konusu 617 sayılı KHK, 29.6.2000 günlü, 4588 sayılı Yetki Yasası'na dayanılarak çıkarılmıştır. KHK'nin dayandığı 4588 sayılı Yetki Yasası, Anayasa Mahkemesi'nin 5.10.2000 günlü, Esas 2000/45, Karar 2000/27 sayılı kararı ile iptal edilmiştir. Böylece 617 sayılı KHK, yasal ve anayasal dayanaktan yoksun kalmıştır. Yukarıda açıklandığı gibi Anayasa'nın 91. maddesine göre, KHK'lerin Anayasa'ya uygun sayılabilmelerinin ön koşulu, bunların geçerli bir yetki yasasına dayandırılmaları olduğundan Yetki Yasası'nın iptali bu Yasa'ya göre çıkarılan KHK'leri Anayasa'ya aykırı duruma getirir.

Bu nedenle, Anayasa'ya aykırı görülerek iptal edilen 4588 sayılı Yetki Yasası'na dayanılarak çıkarılan 617 sayılı KHK, Anayasa'nın Başlangıç'ı ile 6. ve 91. maddelerine aykırıdır.

IV- YÜRÜRLÜĞÜN DURDURULMASI İSTEMİ

24.8.2000 günlü, 617 sayılı "Türkiye İş Kurumunun Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname"nin yürürlüğünün durdurulması isteminin, koşulları oluşmadığından, 31.10.2000 gününde oybirliğiyle reddine karar verilmiştir.

V- İPTAL KARARININ YÜRÜRLÜĞE GİRECEĞİ GÜN SORUNU

Anayasa'nın 153. maddesinin üçüncü fıkrasında, "Kanun, kanun hükmünde kararname veya Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü ya da bunların hükümleri, iptal kararlarının Resmi Gazetede yayımlandığı tarihte yürürlükten kalkar. Gereken hallerde Anayasa Mahkemesi iptal hükmünün yürürlüğe gireceği tarihi ayrıca kararlaştırabilir. Bu tarih, kararın Resmi Gazetede yayımlandığı günden başlayarak bir yılı geçemez." denilmekte; Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Yasanın 53. maddesinin dördüncü fıkrasında da bu kural yinelenmektedir. 53. maddenin beşinci fıkrasında ise, Anayasa Mahkemesi'nin, iptal halinde meydana gelecek hukuksal boşluğu kamu düzenini tehdit veya kamu yararını ihlal edici nitelikte görürse yukarıdaki fıkra hükmünü uygulayacağı belirtilmiştir.

617 sayılı “Türkiye İş Kurumunun Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname”nin iptaline karar verilmesinin doğuracağı hukuksal boşluk kamu yararını ihlal edici nitelikte görüldüğünden, gerekli düzenlemenin yapılması amacıyla iptal kararının, Resmi Gazete’de yayımlanmasından başlayarak dokuz ay sonra yürürlüğe girmesi uygun görülmüştür.

VI- SONUÇ

A- 24.8.2000 günlü, 617 sayılı “Türkiye İş Kurumunun Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname”nin Anayasa’ya aykırı olduğuna ve İPTALİNE,

B- İptal edilen Kanun Hükmünde Kararname’nin doğuracağı hukuksal boşluk kamu yararını ihlal edici nitelikte görüldüğünden, Anayasa’nın 153. maddesinin üçüncü fıkrasıyla 2949 sayılı Yasa’nın 53. maddesinin dördüncü ve beşinci fıkraları gereğince İPTAL HÜKMÜNÜN, KARARIN RESMİ GAZETE’DE YAYIMLANMASINDAN BAŞLAYARAK DOKUZ AY SONRA YÜRÜRLÜĞE GİRMESİNE, 31.10.2000 gününde OYBİRLİĞİYLE karar verildi

Başkan Mustafa BUMİN	Başkanvekili Haşim KILIÇ	Üye Yalçın ACARGÜN
Üye Sacit ADALI	Üye Ali HÜNER	Üye Fulya KANTARCIOĞLU
Üye Mahir Can ILICAK	Üye Rüştü SÖNMEZ	Üye Ertuğrul ERSOY
Üye Tülay TUĞCU		Üye Ahmet AKYALÇIN

Esas Sayısı : 2000/64
Karar Sayısı : 2000/37
Karar Günü : 31.10.2000

İPTAL DAVASINI AÇAN : TBMM Anamuhalefet (Fazilet) Partisi Grubu Adına Grup Başkanı Mehmet Recai KUTAN

İPTAL DAVASININ KONUSU : 3.8.2000 günlü, 609 sayılı "İçişleri Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Hükmünde Kararname"nin Anayasa'nın Başlangıç'ı ile 2., 6., 7., 8., 11., 91. ve 153. maddelerine aykırılığı savıyla iptali ve yürürlüğünün durdurulması istemidir.

I- İPTAL VE YÜRÜRLÜĞÜN DURDURULMASI İSTEMİNİN GEREKÇESİ

Dava dilekçesindeki iptal ve yürürlüğün durdurulması gerekçesinde özetle :

Anayasa Mahkemesi'nin çeşitli kararlarında, TBMM tarafından Anayasa'nın 91. maddesi uyarınca Bakanlar Kurulu'na verilecek KHK çıkarma yetkisinin önemli, zorunlu ve ivedi durumlar için söz konusu olabileceği, 609 sayılı KHK'nin ise bu şartlardan hiçbirisini taşımadığı; anılan KHK'nin konusunun ancak bir kanunla düzenlenmesinin mümkün olduğu; bunun dayanağını oluşturan 29.6.2000 günlü, 4588 sayılı Yetki Kanunu'nun Anayasa Mahkemesi'nce iptal edildiği, bu durumda anayasal dayanaktan yoksun kalan söz konusu KHK'nin Anayasa'nın Başlangıç'ı ile 2., 6., 7., 8., 11., 91. ve 153. maddelerine açıkça aykırı olduğu, bu durumdaki bir KHK'nin içeriği yönünden Anayasa'ya aykırı olmasa bile dava açıldığında iptalinin gerektiği; 609 sayılı KHK hakkında yürürlüğü durdurma kararı verilmeyip daha sonra iptal kararı verilmesi durumunda iptal kararının etkisiz kalacağı ve giderilmesi güç zararlara neden olacağı, yürürlüğü durdurma kararı verilmesi halinde ise hukuksal boşluk doğmayacağı belirtilmiştir.

II- İLK İNCELEME

Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 8. maddesi gereğince, Mustafa BUMİN, Haşim KILIÇ, Yalçın ACARGÜN, Sacit ADALI, Ali HÜNER, Fulya KANTARCIOĞLU, Mahir Can ILICAK, Rüştü SÖNMEZ, Ertuğrul ERSOY, Tülay TUĞCU ve Ahmet AKYALÇIN'ın

katılmalarıyla 31.10.2000 gününde yapılan ilk inceleme toplantısında, dosyada eksiklik bulunmadığından işin esasının incelenmesine oybirliğiyle karar verilmiştir.

III- ESASIN İNCELENMESİ

Dava dilekçesi ve ekleri, işin esasına ilişkin rapor, iptali istenen kanun hükmünde kararname kuralları ile dayanılan Anayasa kuralları, bunların gerekçeleri ve öteki yasama belgeleri okunup incelendikten sonra gereği görüşülüp düşünüldü :

A- KHK'nin Yargısal Denetimi Hakkında Genel Açıklama

Anayasa'nın 91. maddesinin yedinci ve sekizinci fıkralarında, "Kararnameler, Resmî Gazete'de yayımlandıkları gün Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulur. Yetki kanunları ve bunlara dayanan kanun hükümde kararnameler, Türkiye Büyük Millet Meclisi komisyonları ve Genel Kurulunda öncelikle ve ivedilikle görüşülür" denilmektedir. Öncelik ve ivedilik koşuluyla yetki yasalarının gecikmeden çıkarılabilmesi ve çıkarıldıktan sonra da yürürlüğe konulan KHK'lerin aynı biçimde Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde karara bağlanması istenilmiştir.

Anayasa'da, KHK'lerin siyasal denetimi yanında yargısal denetimi de öngörülmüştür. KHK'ler, işlevsel (fonksiyonel) yönden yasama işlemi niteliğinde olduklarından bunların yargısal denetimlerinin yapılması görev ve yetkisi de Anayasa Mahkemesi'ne verilmiştir. Yargısal denetimde KHK'nin, öncelikle yetki yasasına sonra da Anayasa'ya uygunluğu sorunlarının çözümlenmesi gerekir. Her ne kadar, Anayasa'nın 148. maddesinde KHK'lerin yetki yasalarına uygunluğunu denetlemesinden değil, yalnızca Anayasa'ya şekil ve esas bakımlarından uygunluğunun denetlenmesinden söz edilmekte ise de, Anayasa'ya uygunluk denetiminin içerisine öncelikle KHK'nin yetki yasasına uygunluğunun denetimi girer. Çünkü, Anayasa'da, Bakanlar Kurulu'na ancak yetki yasasında belirtilen sınırlar içerisinde KHK çıkarma yetkisi verilmesi öngörülmüştür. Yetkinin dışına çıkılması, KHK'yi Anayasa'ya aykırı duruma getirir. Böylece, KHK'nin yetki yasasına aykırı olması Anayasa'ya aykırı olması ile özdeşleşir.

Olağanüstü Hal KHK'leri dayanaklarını doğrudan doğruya Anayasa'dan (mad. 121) alırlar. Bu tür KHK'lerin bir yetki yasasına dayanması gerekli değildir. Buna karşılık olağan dönemlerdeki

KHK'lerin bir yetki yasasına dayanması zorunludur. Bu nedenle, KHK'ler ile dayandıkları yetki yasası arasında çok sıkı bir bağ vardır.

KHK'nin yetki yasası ile olan bağı, KHK'yi aynı ya da değiştirerek kabul eden yasa ile kesilir. KHK'nin Anayasa'ya uygun bir yetki yasasına dayanması, geçerliliğinin ön koşuludur. Yetki yasasına dayanmadan çıkartılan veya dayandığı yetki yasası iptal edilen bir KHK'nin içeriği Anayasa'ya aykırılık oluşturmasa bile Anayasa'ya uygunluğundan söz edilemez.

KHK'lerin Anayasa'ya uygunluk denetimleri, yasalarınkinden farklıdır. Anayasa'nın 11. maddesinde, "kanunlar Anayasaya aykırı olamaz" denilmektedir. Bu nedenle, yasaların denetiminde, onların yalnızca Anayasa kurallarına uygun olup olmadıkları saptanır. KHK'ler ise konu, amaç, kapsam ve ilkeleri yönünden hem dayandıkları yetki yasasına hem de Anayasa'ya uygun olmak zorundadırlar.

Bir yetki yasasına dayanmadan çıkartılan veya yetki yasasının kapsamı dışında kalan ya da dayandığı yetki yasası iptal edilen KHK'lerin anayasal konumları birbirlerinden farksızdır. Böyle durumlarda, KHK'ler anayasal dayanaktan yoksun bulunduklarından içerikleri Anayasa'ya aykırı bulunmasa bile dava açıldığında iptalleri gerekir.

Bu nedenlerle, iptaline karar verilen bir yetki yasasına dayanılarak çıkartılan KHK'lerin, Anayasa'nın Başlangıç'ındaki "hiç bir kişi ve kuruluşun, bu Anayasada gösterilen hürriyetçi demokrasi ve bunun icaplarıyla belirlenmiş hukuk düzeni dışına çıkamayacağı," 2. maddesindeki "Hukuk devleti" ilkeleriyle 6. maddesindeki "Hiç kimse veya organ kaynağını Anayasadan almayan bir devlet yetkisi kullanamaz." kuralı ve KHK çıkarma yetkisine ilişkin 91. maddesiyle bağdaştırılması olanaksızdır.

B- 609 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin Anayasa'ya Aykırılığı Sorunu

Dava dilekçesinde, 609 sayılı "İçişleri Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Hükmünde Kararname"nin Anayasa'nın Başlangıç'ının dördüncü paragrafı ile 2., 6., 7., 8., 11., 91. ve 153. maddelerine aykırılığı ileri sürülerek iptaline karar verilmesi istenmektedir.

Dava konusu 609 sayılı KHK, 29.6.2000 günlü, 4588 sayılı Yetki Yasası'na dayanılarak çıkarılmıştır. KHK'nin dayandığı 4588 sayılı Yetki Yasası, Anayasa Mahkemesi'nin 5.10.2000 günlü, Esas 2000/45, Karar 2000/27 sayılı kararı ile iptal edilmiştir. Böylece 609 sayılı KHK, yasal ve anayasal dayanaktan yoksun kalmıştır. Yukarıda açıklandığı gibi Anayasa'nın 91. maddesine göre, KHK'lerin Anayasa'ya uygun sayılabilmelerinin ön koşulu, bunların geçerli bir yetki yasasına dayandırılmaları olduğundan Yetki Yasası'nın iptali bu Yasa'ya göre çıkarılan KHK'leri Anayasa'ya aykırı duruma getirir.

Bu nedenle, Anayasa'ya aykırı görülerek iptal edilen 4588 sayılı Yetki Yasası'na dayanılarak çıkarılan 609 sayılı KHK, Anayasa'nın Başlangıç'ı ile 6. ve 91. maddelerine aykırıdır.

IV- YÜRÜRLÜĞÜN DURDURULMASI İSTEMİ

3.8.2000 günlü, 609 sayılı "İçişleri Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Hükmünde Kararname"nin yürürlüğünün durdurulması isteminin, koşulları oluşmadığından, 31.10.2000 gününde oybirliğiyle reddine karar verilmiştir.

V- İPTAL KARARININ YÜRÜRLÜĞE GİRECEĞİ GÜN SORUNU

Anayasa'nın 153. maddesinin üçüncü fıkrasında, "Kanun, kanun hükmünde kararname veya Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü ya da bunların hükümleri, iptal kararlarının Resmi Gazetede yayımlandığı tarihte yürürlükten kalkar. Gereken hallerde Anayasa Mahkemesi iptal hükmünün yürürlüğe gireceği tarihi ayrıca kararlaştırabilir. Bu tarih, kararın Resmi Gazetede yayımlandığı günden başlayarak bir yılı geçemez." denilmekte; Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Yasanın 53. maddesinin dördüncü fıkrasında da bu kural yinelenmektedir. 53. maddenin beşinci fıkrasında ise, Anayasa Mahkemesi'nin, iptal halinde meydana gelecek hukuksal boşluğu kamu düzenini tehdit veya kamu yararını ihlal edici nitelikte görürse yukarıdaki fıkra hükmünü uygulayacağı belirtilmiştir.

609 sayılı "Hâkimler ve Savcılar Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Hükmünde Kararname"nin iptaline karar verilmesinin doğuracağı hukuksal boşluk kamu yararını ihlal edici nitelikte görüldüğünden, gerekli düzenlemenin yapılması amacıyla

iptal kararının, Resmi Gazete'de yayımlanmasından başlayarak dört ay sonra yürürlüğe girmesi uygun görülmüştür.

VI- SONUÇ

A- 3.8.2000 günlü, 609 sayılı "İçişleri Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Hükmünde Kararname"nin Anayasa'ya aykırı olduğuna ve İPTALİNE,

B- İptal edilen Kanun Hükmünde Kararname'nin doğuracağı hukuksal boşluk kamu yararını ihlal edici nitelikte görüldüğünden, Anayasa'nın 153. maddesinin üçüncü fıkrasıyla 2949 sayılı Yasa'nın 53. maddesinin dördüncü ve beşinci fıkraları gereğince İPTAL HÜKMÜNÜN, KARARIN RESMİ GAZETE'DE YAYIMLANMASINDAN BAŞLAYARAK DÖRT AY SONRA YÜRÜRLÜĞE GİRMESİNE, 31.10.2000 gününde OYBİRLİĞİYLE karar verildi

Başkan Mustafa BUMİN	Başkanvekili Haşim KILIÇ	Üye Yalçın ACARGÜN
Üye Sacit ADALI	Üye Ali HÜNER	Üye Fulya KANTARCIOĞLU
Üye Mahir Can ILICAK	Üye Rüştü SÖNMEZ	Üye Ertuğrul ERSOY
Üye Tülay TUĞCU		Üye Ahmet AKYALÇIN

Esas Sayısı : 2000/65
Karar Sayısı : 2000/38
Karar Günü : 31.10.2000

İPTAL DAVASINI AÇAN : TBMM Anamuhalefet (Fazilet) Partisi Grubu Adına Grup Başkanı Mehmet Recai KUTAN

İPTAL DAVASININ KONUSU : 24.8.2000 günlü, 616 sayılı "Sosyal Sigortalar Kurumu Başkanlığının Kurulması ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname"nin Anayasa'nın Başlangıç'ı ile 2., 6., 7., 8., 11., 91. ve 153. maddelerine aykırılığı savıyla iptali ve yürürlüğünün durdurulması istemidir.

I- İPTAL VE YÜRÜRLÜĞÜN DURDURULMASI İSTEMİNİN GEREKÇESİ

Dava dilekçesindeki iptal ve yürürlüğün durdurulması gerekçesinde özetle :

Anayasa Mahkemesi'nin çeşitli kararlarında, TBMM tarafından Anayasa'nın 91. maddesi uyarınca Bakanlar Kurulu'na verilecek KHK çıkarma yetkisinin önemli, zorunlu ve ivedi durumlar için söz konusu olabileceği, 616 sayılı KHK'nin ise bu şartlardan hiçbirisini taşımadığı; anılan KHK'nin konusunun ancak bir kanunla düzenlenmesinin mümkün olduğu; bunun dayanağını oluşturan 29.6.2000 günlü, 4588 sayılı Yetki Kanunu'nun Anayasa Mahkemesi'nce iptal edildiği, bu durumda anayasal dayanaktan yoksun kalan söz konusu KHK'nin Anayasa'nın Başlangıç'ı ile 2., 6., 7., 8., 11., 91. ve 153. maddelerine açıkça aykırı olduğu, bu durumdaki bir KHK'nin içeriği yönünden Anayasa'ya aykırı olmasa bile dava açıldığında iptalinin gerektiği; 616 sayılı KHK hakkında yürürlüğü durdurma kararı verilmeyip daha sonra iptal kararı verilmesi durumunda iptal kararının etkisiz kalacağı ve giderilmesi güç zararlara neden olacağı, yürürlüğü durdurma kararı verilmesi halinde ise hukuksal boşluk doğmayacağı belirtilmiştir.

II- İLK İNCELEME

Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 8. maddesi gereğince, Mustafa BUMİN, Haşim KILIÇ, Yalçın ACARGÜN, Sacit ADALI, Ali HÜNER, Fulya KANTARCIOĞLU, Mahir Can ILICAK, Rüştü

SÖNMEZ, Ertuğrul ERSOY, Tülay TUĞCU ve Ahmet AKYALÇIN'ın katılmalarıyla 31.10.2000 gününde yapılan ilk inceleme toplantısında, dosyada eksiklik bulunmadığından işin esasının incelenmesine oybirliğiyle karar verilmiştir.

III- ESASIN İNCELENMESİ

Dava dilekçesi ve ekleri, işin esasına ilişkin rapor, iptali istenen kanun hükmünde kararname kuralları ile dayanılan Anayasa kuralları, bunların gerekçeleri ve öteki yasama belgeleri okunup incelendikten sonra gereği görüşülüp düşünüldü :

A- KHK'nin Yargısal Denetimi Hakkında Genel Açıklama

Anayasa'nın 91. maddesinin yedinci ve sekizinci fıkralarında, "Kararnameler, Resmî Gazete'de yayımlandıkları gün Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulur. Yetki kanunları ve bunlara dayanan kanun hükümde kararnameler, Türkiye Büyük Millet Meclisi komisyonları ve Genel Kurulunda öncelikle ve ivedilikle görüşülür" denilmektedir. Öncelik ve ivedilik koşuluyla yetki yasalarının gecikmeden çıkarılabilmesi ve çıkarıldıktan sonra da yürürlüğe konulan KHK'lerin aynı biçimde Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde karara bağlanması istenilmiştir.

Anayasa'da, KHK'lerin siyasal denetimi yanında yargısal denetimi de öngörülmüştür. KHK'ler, işlevsel (fonksiyonel) yönden yasama işlemi niteliğinde olduklarından bunların yargısal denetimlerinin yapılması görev ve yetkisi de Anayasa Mahkemesi'ne verilmiştir. Yargısal denetimde KHK'nin, öncelikle yetki yasasına sonra da Anayasa'ya uygunluğu sorunlarının çözümlenmesi gerekir. Her ne kadar, Anayasa'nın 148. maddesinde KHK'lerin yetki yasalarına uygunluğunu denetlemesinden değil, yalnızca Anayasa'ya şekil ve esas bakımlarından uygunluğunun denetlenmesinden söz edilmekte ise de, Anayasa'ya uygunluk denetiminin içerisine öncelikle KHK'nin yetki yasasına uygunluğunun denetimi girer. Çünkü, Anayasa'da, Bakanlar Kurulu'na ancak yetki yasasında belirtilen sınırlar içerisinde KHK çıkarma yetkisi verilmesi öngörülmüştür. Yetkinin dışına çıkılması, KHK'yi Anayasa'ya aykırı duruma getirir. Böylece, KHK'nin yetki yasasına aykırı olması Anayasa'ya aykırı olması ile özdeşleşir.

Olağanüstü Hal KHK'leri dayanaklarını doğrudan doğruya Anayasa'dan (mad. 121) alırlar. Bu tür KHK'lerin bir yetki yasasına

dayanması gerekli değildir. Buna karşılık olağan dönemlerdeki KHK'lerin bir yetki yasasına dayanması zorunludur. Bu nedenle, KHK'ler ile dayandıkları yetki yasası arasında çok sıkı bir bağ vardır.

KHK'nin yetki yasası ile olan bağı, KHK'yi aynı ya da değiştirerek kabul eden yasa ile kesilir. KHK'nin Anayasa'ya uygun bir yetki yasasına dayanması, geçerliliğinin ön koşuludur. Yetki yasasına dayanmadan çıkartılan veya dayandığı yetki yasası iptal edilen bir KHK'nin içeriği Anayasa'ya aykırılık oluşturmasa bile Anayasa'ya uygunluğundan söz edilemez.

KHK'lerin Anayasa'ya uygunluk denetimleri, yasalarınkinden farklıdır. Anayasa'nın 11. maddesinde, "kanunlar Anayasaya aykırı olamaz" denilmektedir. Bu nedenle, yasaların denetiminde, onların yalnızca Anayasa kurallarına uygun olup olmadıkları saptanır. KHK'ler ise konu, amaç, kapsam ve ilkeleri yönünden hem dayandıkları yetki yasasına hem de Anayasa'ya uygun olmak zorundadırlar.

Bir yetki yasasına dayanmadan çıkartılan veya yetki yasasının kapsamı dışında kalan ya da dayandığı yetki yasası iptal edilen KHK'lerin anayasal konumları birbirlerinden farksızdır. Böyle durumlarda, KHK'ler anayasal dayanaktan yoksun bulunduklarından içerikleri Anayasa'ya aykırı bulunmasa bile dava açıldığında iptalleri gerekir.

Bu nedenlerle, iptaline karar verilen bir yetki yasasına dayanılarak çıkartılan KHK'lerin, Anayasa'nın Başlangıç'ındaki "hiç bir kişi ve kuruluşun, bu Anayasada gösterilen hürriyetçi demokrasi ve bunun icaplarıyla belirlenmiş hukuk düzeni dışına çıkamayacağı," 2. maddesindeki "Hukuk devleti" ilkeleriyle 6. maddesindeki "Hiç kimse veya organ kaynağını Anayasadan almayan bir devlet yetkisi kullanamaz." kuralı ve KHK çıkarma yetkisine ilişkin 91. maddesiyle bağdaştırılması olanaksızdır.

B- 616 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin Anayasa'ya Aykırılığı Sorunu

Dava dilekçesinde, 616 sayılı "Sosyal Sigortalar Kurumu Başkanlığının Kurulması ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname"nin Anayasa'nın Başlangıç'ının dördüncü paragrafı ile 2.,

6., 7., 8., 11., 91. ve 153. maddelerine aykırılığı ileri sürülerek iptaline karar verilmesi istenmektedir.

Dava konusu 616 sayılı KHK, 29.6.2000 günlü, 4588 sayılı Yetki Yasası'na dayanılarak çıkarılmıştır. KHK'nin dayandığı 4588 sayılı Yetki Yasası, Anayasa Mahkemesi'nin 5.10.2000 günlü, Esas 2000/45, Karar 2000/27 sayılı kararı ile iptal edilmiştir. Böylece 616 sayılı KHK, yasal ve anayasal dayanaktan yoksun kalmıştır. Yukarıda açıklandığı gibi Anayasa'nın 91. maddesine göre, KHK'lerin Anayasa'ya uygun sayılabilmelerinin ön koşulu, bunların geçerli bir yetki yasasına dayandırılmaları olduğundan Yetki Yasası'nın iptali bu Yasa'ya göre çıkarılan KHK'leri Anayasa'ya aykırı duruma getirir.

Bu nedenle, Anayasa'ya aykırı görülerek iptal edilen 4588 sayılı Yetki Yasası'na dayanılarak çıkarılan 616 sayılı KHK, Anayasa'nın Başlangıç'ı ile 6. ve 91. maddelerine aykırıdır.

IV- YÜRÜRLÜĞÜN DURDURULMASI İSTEMİ

24.8.2000 günlü, 616 sayılı "Sosyal Sigortalar Kurumu Başkanlığının Kurulması ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname"nin yürürlüğünün durdurulması isteminin, koşulları oluşmadığından, 31.10.2000 gününde oybirliğiyle reddine karar verilmiştir.

V- İPTAL KARARININ YÜRÜRLÜĞE GİRECEĞİ GÜN SORUNU

Anayasa'nın 153. maddesinin üçüncü fıkrasında, "Kanun, kanun hükmünde kararname veya Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü ya da bunların hükümleri, iptal kararlarının Resmi Gazetede yayımlandığı tarihte yürürlükten kalkar. Gereken hallerde Anayasa Mahkemesi iptal hükmünün yürürlüğe gireceği tarihi ayrıca kararlaştırabilir. Bu tarih, kararın Resmi Gazetede yayımlandığı günden başlayarak bir yılı geçemez." denilmekte; Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Yasanın 53. maddesinin dördüncü fıkrasında da bu kural yinelenmektedir. 53. maddenin beşinci fıkrasında ise, Anayasa Mahkemesi'nin, iptal halinde meydana gelecek hukuksal boşluğu kamu düzenini tehdit veya kamu yararını ihlal edici nitelikte görürse yukarıdaki fıkra hükmünü uygulayacağı belirtilmiştir.

616 sayılı “Sosyal Sigortalar Kurumu Başkanlığının Kurulması ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname”nin iptaline karar verilmesinin doğuracağı hukuksal boşluk kamu yararını ihlal edici nitelikte görüldüğünden, gerekli düzenlemenin yapılması amacıyla iptal kararının, Resmi Gazete’de yayımlanmasından başlayarak bir yıl sonra yürürlüğe girmesi uygun görülmüştür.

VI- SONUÇ

A- 24.8.2000 günlü, 616 sayılı “Sosyal Sigortalar Kurumu Başkanlığının Kurulması ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname”nin Anayasa’ya aykırı olduğuna ve İPTALİNE,

B- İptal edilen Kanun Hükmünde Kararname’nin doğuracağı hukuksal boşluk kamu yararını ihlal edici nitelikte görüldüğünden, Anayasa’nın 153. maddesinin üçüncü fıkrasıyla 2949 sayılı Yasa’nın 53. maddesinin dördüncü ve beşinci fıkraları gereğince İPTAL HÜKMÜNÜN, KARARIN RESMİ GAZETE’DE YAYIMLANMASINDAN BAŞLAYARAK BİR YIL SONRA YÜRÜRLÜĞE GİRMESİNE, 31.10.2000 gününde OYBİRLİĞİYLE karar verildi.

Başkan Mustafa BUMİN	Başkanvekili Haşim KILIÇ	Üye Yalçın ACARGÜN
Üye Sacit ADALI	Üye Ali HÜNER	Üye Fulya KANTARCIOĞLU
Üye Mahir Can ILICAK	Üye Rüştü SÖNMEZ	Üye Ertuğrul ERSOY
Üye Tülay TUĞCU		Üye Ahmet AKYALÇIN

Esas Sayısı : 2000/66
Karar Sayısı : 2000/39
Karar Günü : 31.10.2000

İPTAL DAVASINI AÇAN : TBMM Anamuhalefet (Fazilet) Partisi Grubu Adına Grup Başkanı Mehmet Recai KUTAN

İPTAL DAVASININ KONUSU : 6.7.2000 günlü, 613 sayılı "Millî Savunma Bakanlığı Akaryakıt İkmal ve NATO POL Tesisleri İşletme Başkanlığının Kuruluşu ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname"nin Anayasa'nın Başlangıç'ı ile 2., 6., 7., 8., 11., 91. ve 153. maddelerine aykırılığı savıyla iptali ve yürürlüğünün durdurulması istemidir.

I- İPTAL VE YÜRÜRLÜĞÜN DURDURULMASI İSTEMİNİN GEREKÇESİ

Dava dilekçesindeki iptal ve yürürlüğün durdurulması gerekçesinde özetle :

Anayasa Mahkemesi'nin çeşitli kararlarında, TBMM tarafından Anayasa'nın 91. maddesi uyarınca Bakanlar Kurulu'na verilecek KHK çıkarma yetkisinin önemli, zorunlu ve ivedi durumlar için söz konusu olabileceği, 613 sayılı KHK'nin ise bu şartlardan hiçbirisini taşımadığı; anılan KHK'nin konusunun ancak bir kanunla düzenlenmesinin mümkün olduğu; bunun dayanağını oluşturan 29.6.2000 günlü, 4588 sayılı Yetki Kanunu'nun Anayasa Mahkemesi'nce iptal edildiği, bu durumda anayasal dayanaktan yoksun kalan söz konusu KHK'nin Anayasa'nın Başlangıç'ı ile 2., 6., 7., 8., 11., 91. ve 153. maddelerine açıkça aykırı olduğu, bu durumdaki bir KHK'nin içeriği yönünden Anayasa'ya aykırı olmasa bile dava açıldığında iptalinin gerektiği; 613 sayılı KHK hakkında yürürlüğü durdurma kararı verilmeyip daha sonra iptal kararı verilmesi durumunda iptal kararının etkisiz kalacağı ve giderilmesi güç zararlara neden olacağı, yürürlüğü durdurma kararı verilmesi halinde ise hukuksal boşluk doğmayacağı belirtilmiştir.

II- İLK İNCELEME

Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 8. maddesi gereğince, Mustafa BUMİN, Haşim KILIÇ, Yalçın ACARGÜN, Sacit ADALI, Ali HÜNER, Fulya KANTARCIOĞLU, Mahir Can ILICAK, Rüştü

SÖNMEZ, Ertuğrul ERSOY, Tülay TUĞCU ve Ahmet AKYALÇIN'ın katılmalarıyla 31.10.2000 gününde yapılan ilk inceleme toplantısında, dosyada eksiklik bulunmadığından işin esasının incelenmesine oybirliğiyle karar verilmiştir.

III- ESASIN İNCELENMESİ

Dava dilekçesi ve ekleri, işin esasına ilişkin rapor, iptali istenen kanun hükmünde kararname kuralları ile dayanılan Anayasa kuralları, bunların gerekçeleri ve öteki yasama belgeleri okunup incelendikten sonra gereği görüşülüp düşünüldü :

A- KHK'nin Yargısal Denetimi Hakkında Genel Açıklama

Anayasa'nın 91. maddesinin yedinci ve sekizinci fıkralarında, "Kararnameler, Resmî Gazete'de yayımlandıkları gün Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulur. Yetki kanunları ve bunlara dayanan kanun hükümde kararnameler, Türkiye Büyük Millet Meclisi komisyonları ve Genel Kurulunda öncelikle ve ivedilikle görüşülür" denilmektedir. Öncelik ve ivedilik koşuluyla yetki yasalarının gecikmeden çıkarılabilmesi ve çıkarıldıktan sonra da yürürlüğe konulan KHK'lerin aynı biçimde Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde karara bağlanması istenilmiştir.

Anayasa'da, KHK'lerin siyasal denetimi yanında yargısal denetimi de öngörülmüştür. KHK'ler, işlevsel (fonksiyonel) yönden yasama işlemi niteliğinde olduklarından bunların yargısal denetimlerinin yapılması görev ve yetkisi de Anayasa Mahkemesi'ne verilmiştir. Yargısal denetimde KHK'nin, öncelikle yetki yasasına sonra da Anayasa'ya uygunluğu sorunlarının çözümlenmesi gerekir. Her ne kadar, Anayasa'nın 148. maddesinde KHK'lerin yetki yasalarına uygunluğunu denetlemesinden değil, yalnızca Anayasa'ya şekil ve esas bakımlarından uygunluğunun denetlenmesinden söz edilmekte ise de, Anayasa'ya uygunluk denetiminin içerisine öncelikle KHK'nin yetki yasasına uygunluğunun denetimi girer. Çünkü, Anayasa'da, Bakanlar Kurulu'na ancak yetki yasasında belirtilen sınırlar içerisinde KHK çıkarma yetkisi verilmesi öngörülmüştür. Yetkinin dışına çıkılması, KHK'yi Anayasa'ya aykırı duruma getirir. Böylece, KHK'nin yetki yasasına aykırı olması Anayasa'ya aykırı olması ile özdeşleşir.

Olağanüstü Hal KHK'leri dayanaklarını doğrudan doğruya Anayasa'dan (mad. 121) alırlar. Bu tür KHK'lerin bir yetki yasasına

dayanması gerekli değildir. Buna karşılık olağan dönemlerdeki KHK'lerin bir yetki yasasına dayanması zorunludur. Bu nedenle, KHK'ler ile dayandıkları yetki yasası arasında çok sıkı bir bağ vardır.

KHK'nin yetki yasası ile olan bağı, KHK'yi aynı ya da değiştirerek kabul eden yasa ile kesilir. KHK'nin Anayasa'ya uygun bir yetki yasasına dayanması, geçerliliğinin ön koşuludur. Yetki yasasına dayanmadan çıkartılan veya dayandığı yetki yasası iptal edilen bir KHK'nin içeriği Anayasa'ya aykırılık oluşturmasa bile Anayasa'ya uygunluğundan söz edilemez.

KHK'lerin Anayasa'ya uygunluk denetimleri, yasalarınkinden farklıdır. Anayasa'nın 11. maddesinde, "kanunlar Anayasaya aykırı olamaz" denilmektedir. Bu nedenle, yasaların denetiminde, onların yalnızca Anayasa kurallarına uygun olup olmadıkları saptanır. KHK'ler ise konu, amaç, kapsam ve ilkeleri yönünden hem dayandıkları yetki yasasına hem de Anayasa'ya uygun olmak zorundadırlar.

Bir yetki yasasına dayanmadan çıkartılan veya yetki yasasının kapsamı dışında kalan ya da dayandığı yetki yasası iptal edilen KHK'lerin anayasal konumları birbirlerinden farksızdır. Böyle durumlarda, KHK'ler anayasal dayanaktan yoksun bulunduklarından içerikleri Anayasa'ya aykırı bulunmasa bile dava açıldığında iptalleri gerekir.

Bu nedenlerle, iptaline karar verilen bir yetki yasasına dayanılarak çıkartılan KHK'lerin, Anayasa'nın Başlangıç'ındaki "hiç bir kişi ve kuruluşun, bu Anayasada gösterilen hürriyetçi demokrasi ve bunun icaplarıyla belirlenmiş hukuk düzeni dışına çıkamayacağı," 2. maddesindeki "Hukuk devleti" ilkeleriyle 6. maddesindeki "Hiç kimse veya organ kaynağını Anayasadan almayan bir devlet yetkisi kullanamaz." kuralı ve KHK çıkarma yetkisine ilişkin 91. maddesiyle bağdaştırılması olanaksızdır.

B- 613 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin Anayasa'ya Aykırılığı Sorunu

Dava dilekçesinde, 613 sayılı "Millî Savunma Bakanlığı Akaryakıt İkmal ve NATO POL Tesisleri İşletme Başkanlığının Kuruluşu ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname"nin Anayasa'nın Başlangıç'ının dördüncü paragrafı ile 2., 6., 7., 8., 11.,

91. ve 153. maddelerine aykırılığı ileri sürülerek iptaline karar verilmesi istenmektedir.

Dava konusu 613 sayılı KHK, 29.6.2000 günlü, 4588 sayılı Yetki Yasası'na dayanılarak çıkarılmıştır. KHK'nin dayandığı 4588 sayılı Yetki Yasası, Anayasa Mahkemesi'nin 5.10.2000 günlü, Esas 2000/45, Karar 2000/27 sayılı kararı ile iptal edilmiştir. Böylece 613 sayılı KHK, yasal ve anayasal dayanaktan yoksun kalmıştır. Yukarıda açıklandığı gibi Anayasa'nın 91. maddesine göre, KHK'lerin Anayasa'ya uygun sayılabilmelerinin ön koşulu, bunların geçerli bir yetki yasasına dayandırılmaları olduğundan Yetki Yasası'nın iptali bu Yasa'ya göre çıkarılan KHK'leri Anayasa'ya aykırı duruma getirir.

Bu nedenle, Anayasa'ya aykırı görülerek iptal edilen 4588 sayılı Yetki Yasası'na dayanılarak çıkarılan 613 sayılı KHK, Anayasa'nın Başlangıç'ı ile 6. ve 91. maddelerine aykırıdır.

IV- YÜRÜRLÜĞÜN DURDURULMASI İSTEMİ

6.7.2000 günlü, 613 sayılı "Millî Savunma Bakanlığı Akaryakıt İkmal ve NATO POL Tesisleri İşletme Başkanlığının Kuruluşu ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname"nin yürürlüğünün durdurulması isteminin, koşulları oluşmadığından, 31.10.2000 gününde oybirliğiyle reddine karar verilmiştir.

V- İPTAL KARARININ YÜRÜRLÜĞE GİRECEĞİ GÜN SORUNU

Anayasa'nın 153. maddesinin üçüncü fıkrasında, "Kanun, kanun hükmünde kararname veya Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü ya da bunların hükümleri, iptal kararlarının Resmi Gazetede yayımlandığı tarihte yürürlükten kalkar. Gereken hallerde Anayasa Mahkemesi iptal hükmünün yürürlüğe gireceği tarihi ayrıca kararlaştırabilir. Bu tarih, kararın Resmi Gazetede yayımlandığı günden başlayarak bir yılı geçemez." denilmekte; Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Yasanın 53. maddesinin dördüncü fıkrasında da bu kural yinelenmektedir. 53. maddenin beşinci fıkrasında ise, Anayasa Mahkemesi'nin, iptal halinde meydana gelecek hukuksal boşluğu kamu düzenini tehdit veya kamu yararını ihlal edici nitelikte görürse yukarıdaki fıkra hükmünü uygulayacağı belirtilmiştir.

613 sayılı "Millî Savunma Bakanlığı Akaryakıt İkmal ve NATO POL Tesisleri İşletme Başkanlığının Kuruluşu ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname"nin iptaline karar verilmesinin doğuracağı hukuksal boşluk kamu yararını ihlal edici nitelikte görüldüğünden, gerekli düzenlemenin yapılması amacıyla iptal kararının, Resmi Gazete'de yayımlanmasından başlayarak yedi ay sonra yürürlüğe girmesi uygun görülmüştür.

VI- SONUÇ

A- 6.7.2000 günlü, 613 sayılı "Millî Savunma Bakanlığı Akaryakıt İkmal ve NATO POL Tesisleri İşletme Başkanlığının Kuruluşu ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname"nin Anayasa'ya aykırı olduğuna ve İPTALİNE,

B- İptal edilen Kanun Hükmünde Kararname'nin doğuracağı hukuksal boşluk kamu yararını ihlal edici nitelikte görüldüğünden, Anayasa'nın 153. maddesinin üçüncü fıkrasıyla 2949 sayılı Yasa'nın 53. maddesinin dördüncü ve beşinci fıkraları gereğince İPTAL HÜKMÜNÜN, KARARIN RESMİ GAZETE'DE YAYIMLANMASINDAN BAŞLAYARAK YEDİ AY SONRA YÜRÜRLÜĞE GİRMESİNE, 31.10.2000 gününde OYBİRLİĞİYLE karar verildi.

Başkan Mustafa BUMİN	Başkanvekili Haşim KILIÇ	Üye Yalçın ACARGÜN
Üye Sacit ADALI	Üye Ali HÜNER	Üye Fulya KANTARCIOĞLU
Üye Mahir Can ILICAK	Üye Rüştü SÖNMEZ	Üye Ertuğrul ERSOY
Üye Tülay TUĞCU	Üye Ahmet AKYALÇIN	

Esas Sayısı : 2000/67
Karar Sayısı : 2000/40
Karar Günü : 31.10.2000

İPTAL DAVASINI AÇAN : TBMM Anamuhalefet (Fazilet) Partisi Grubu Adına Grup Başkanı Mehmet Recai KUTAN

İPTAL DAVASININ KONUSU : 12.7.2000 günlü, 610 sayılı "Polis Yüksek Öğretim Kurumları Hakkında Kanun Hükmünde Kararname"nin Anayasa'nın Başlangıç'ı ile 2., 6., 7., 8., 11., 91. ve 153. maddelerine aykırılığı savıyla iptali ve yürürlüğünün durdurulması istemidir.

I- İPTAL VE YÜRÜRLÜĞÜN DURDURULMASI İSTEMİNİN GEREKÇESİ

Dava dilekçesindeki iptal ve yürürlüğün durdurulması gerekçesinde özetle :

Anayasa Mahkemesi'nin çeşitli kararlarında, TBMM tarafından Anayasa'nın 91. maddesi uyarınca Bakanlar Kurulu'na verilecek KHK çıkarma yetkisinin önemli, zorunlu ve ivedi durumlar için söz konusu olabileceği, 610 sayılı KHK'nin ise bu şartlardan hiçbirisini taşımadığı; anılan KHK'nin konusunun ancak bir kanunla düzenlenmesinin mümkün olduğu; bunun dayanağını oluşturan 29.6.2000 günlü, 4588 sayılı Yetki Kanunu'nun Anayasa Mahkemesi'nce iptal edildiği, bu durumda anayasal dayanaktan yoksun kalan söz konusu KHK'nin Anayasa'nın Başlangıç'ı ile 2., 6., 7., 8., 11., 91. ve 153. maddelerine açıkça aykırı olduğu, bu durumdaki bir KHK'nin içeriği yönünden Anayasa'ya aykırı olmasa bile dava açıldığında iptalinin gerektiği; 610 sayılı KHK hakkında yürürlüğü durdurma kararı verilmeyip daha sonra iptal kararı verilmesi durumunda iptal kararının etkisiz kalacağı ve giderilmesi güç zararlara neden olacağı, yürürlüğü durdurma kararı verilmesi halinde ise hukuksal boşluk doğmayacağı belirtilmiştir.

II- İLK İNCELEME

Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 8. maddesi gereğince, Mustafa BUMİN, Haşim KILIÇ, Yalçın ACARGÜN, Sacit ADALI, Ali HÜNER, Fulya KANTARCIOĞLU, Mahir Can ILICAK, Rüştü SÖNMEZ, Ertuğrul ERSOY, Tülay TUĞCU ve Ahmet AKYALÇIN'ın

katılmalarıyla 31.10.2000 gününde yapılan ilk inceleme toplantısında, dosyada eksiklik bulunmadığından işin esasının incelenmesine oybirliğiyle karar verilmiştir.

III- ESASIN İNCELENMESİ

Dava dilekçesi ve ekleri, işin esasına ilişkin rapor, iptali istenen kanun hükmünde kararname kuralları ile dayanılan Anayasa kuralları, bunların gerekçeleri ve öteki yasama belgeleri okunup incelendikten sonra gereği görüşülüp düşünüldü :

A- KHK'nin Yargısal Denetimi Hakkında Genel Açıklama

Anayasa'nın 91. maddesinin yedinci ve sekizinci fıkralarında, "Kararnameler, Resmî Gazete'de yayımlandıkları gün Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulur. Yetki kanunları ve bunlara dayanan kanun hükümde kararnameler, Türkiye Büyük Millet Meclisi komisyonları ve Genel Kurulunda öncelikle ve ivedilikle görüşülür" denilmektedir. Öncelik ve ivedilik koşuluyla yetki yasalarının gecikmeden çıkarılabilmesi ve çıkarıldıktan sonra da yürürlüğe konulan KHK'lerin aynı biçimde Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde karara bağlanması istenilmiştir.

Anayasa'da, KHK'lerin siyasal denetimi yanında yargısal denetimi de öngörülmüştür. KHK'ler, işlevsel (fonksiyonel) yönden yasama işlemi niteliğinde olduklarından bunların yargısal denetimlerinin yapılması görev ve yetkisi de Anayasa Mahkemesi'ne verilmiştir. Yargısal denetimde KHK'nin, öncelikle yetki yasasına sonra da Anayasa'ya uygunluğu sorunlarının çözümlenmesi gerekir. Her ne kadar, Anayasa'nın 148. maddesinde KHK'lerin yetki yasalarına uygunluğunu denetlemesinden değil, yalnızca Anayasa'ya şekil ve esas bakımlarından uygunluğunun denetlenmesinden söz edilmekte ise de, Anayasa'ya uygunluk denetiminin içerisine öncelikle KHK'nin yetki yasasına uygunluğunun denetimi girer. Çünkü, Anayasa'da, Bakanlar Kurulu'na ancak yetki yasasında belirtilen sınırlar içerisinde KHK çıkarma yetkisi verilmesi öngörülmüştür. Yetkinin dışına çıkılması, KHK'yi Anayasa'ya aykırı duruma getirir. Böylece, KHK'nin yetki yasasına aykırı olması Anayasa'ya aykırı olması ile özdeşleşir.

Olağanüstü Hal KHK'leri dayanaklarını doğrudan doğruya Anayasa'dan (mad. 121) alırlar. Bu tür KHK'lerin bir yetki yasasına dayanması gerekli değildir. Buna karşılık olağan dönemlerdeki

KHK'lerin bir yetki yasasına dayanması zorunludur. Bu nedenle, KHK'ler ile dayandıkları yetki yasası arasında çok sıkı bir bağ vardır.

KHK'nin yetki yasası ile olan bağı, KHK'yi aynı ya da değiştirerek kabul eden yasa ile kesilir. KHK'nin Anayasa'ya uygun bir yetki yasasına dayanması, geçerliliğinin ön koşuludur. Yetki yasasına dayanmadan çıkartılan veya dayandığı yetki yasası iptal edilen bir KHK'nin içeriği Anayasa'ya aykırılık oluşturmasa bile Anayasa'ya uygunluğundan söz edilemez.

KHK'lerin Anayasa'ya uygunluk denetimleri, yasalarınkinden farklıdır. Anayasa'nın 11. maddesinde, "kanunlar Anayasaya aykırı olamaz" denilmektedir. Bu nedenle, yasaların denetiminde, onların yalnızca Anayasa kurallarına uygun olup olmadıkları saptanır. KHK'ler ise konu, amaç, kapsam ve ilkeleri yönünden hem dayandıkları yetki yasasına hem de Anayasa'ya uygun olmak zorundadırlar.

Bir yetki yasasına dayanmadan çıkartılan veya yetki yasasının kapsamı dışında kalan ya da dayandığı yetki yasası iptal edilen KHK'lerin anayasal konumları birbirlerinden farksızdır. Böyle durumlarda, KHK'ler anayasal dayanaktan yoksun bulunduklarından içerikleri Anayasa'ya aykırı bulunmasa bile dava açıldığında iptalleri gerekir.

Bu nedenlerle, iptaline karar verilen bir yetki yasasına dayanılarak çıkartılan KHK'lerin, Anayasa'nın Başlangıç'ındaki "hiç bir kişi ve kuruluşun, bu Anayasada gösterilen hürriyetçi demokrasi ve bunun icaplarıyla belirlenmiş hukuk düzeni dışına çıkamayacağı," 2. maddesindeki "Hukuk devleti" ilkeleriyle 6. maddesindeki "Hiç kimse veya organ kaynağını Anayasadan almayan bir devlet yetkisi kullanamaz." kuralı ve KHK çıkarma yetkisine ilişkin 91. maddesiyle bağdaştırılması olanaksızdır.

B- 610 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin Anayasa'ya Aykırılığı Sorunu

Dava dilekçesinde, 610 sayılı "Polis Yüksek Öğretim Kurumları Hakkında Kanun Hükmünde Kararname"nin Anayasa'nın Başlangıç'ının dördüncü paragrafı ile 2., 6., 7., 8., 11., 91. ve 153. maddelerine aykırılığı ileri sürülerek iptaline karar verilmesi istenmektedir.

Dava konusu 610 sayılı KHK, 29.6.2000 günlü, 4588 sayılı Yetki Yasası'na dayanılarak çıkarılmıştır. KHK'nin dayandığı 4588 sayılı Yetki Yasası, Anayasa Mahkemesi'nin 5.10.2000 günlü, Esas 2000/45, Karar 2000/27 sayılı kararı ile iptal edilmiştir. Böylece 610 sayılı KHK, yasal ve anayasal dayanaktan yoksun kalmıştır. Yukarıda açıklandığı gibi Anayasa'nın 91. maddesine göre, KHK'lerin Anayasa'ya uygun sayılabilmelerinin ön koşulu, bunların geçerli bir yetki yasasına dayandırılmaları olduğundan Yetki Yasası'nın iptali bu Yasa'ya göre çıkarılan KHK'leri Anayasa'ya aykırı duruma getirir.

Bu nedenle, Anayasa'ya aykırı görülerek iptal edilen 4588 sayılı Yetki Yasası'na dayanılarak çıkarılan 610 sayılı KHK, Anayasa'nın Başlangıç'ı ile 6. ve 91. maddelerine aykırıdır.

IV- YÜRÜRLÜĞÜN DURDURULMASI İSTEMİ

12.7.2000 günlü, 610 sayılı "Polis Yüksek Öğretim Kurumları Hakkında Kanun Hükmünde Kararname"nin yürürlüğünün durdurulması isteminin, koşulları oluşmadığından, 31.10.2000 gününde oybirliğiyle reddine karar verilmiştir.

V- İPTAL KARARININ YÜRÜRLÜĞE GİRECEĞİ GÜN SORUNU

Anayasa'nın 153. maddesinin üçüncü fıkrasında, "Kanun, kanun hükmünde kararname veya Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü ya da bunların hükümleri, iptal kararlarının Resmi Gazetede yayımlandığı tarihte yürürlükten kalkar. Gereken hallerde Anayasa Mahkemesi iptal hükmünün yürürlüğe gireceği tarihi ayrıca kararlaştırabilir. Bu tarih, kararın Resmi Gazetede yayımlandığı günden başlayarak bir yılı geçemez." denilmekte; Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Yasanın 53. maddesinin dördüncü fıkrasında da bu kural yinelenmektedir. 53. maddenin beşinci fıkrasında ise, Anayasa Mahkemesi'nin, iptal halinde meydana gelecek hukuksal boşluğu kamu düzenini tehdit veya kamu yararını ihlal edici nitelikte görürse yukarıdaki fıkra hükmünü uygulayacağı belirtilmiştir.

610 sayılı "Polis Yüksek Öğretim Kurumları Hakkında Kanun Hükmünde Kararname"nin iptaline karar verilmesinin doğuracağı hukuksal boşluk kamu yararını ihlal edici nitelikte görüldüğünden, gerekli düzenlemenin yapılması amacıyla iptal kararının, Resmi

Gazete'de yayımlanmasından başlayarak altı ay sonra yürürlüğe girmesi uygun görülmüştür.

VI- SONUÇ

A- 12.7.2000 günlü, 610 sayılı "Polis Yüksek Öğretim Kurumları Hakkında Kanun Hükmünde Kararname"nin Anayasa'ya aykırı olduğuna ve İPTALİNE,

B- İptal edilen Kanun Hükmünde Kararname'nin doğuracağı hukuksal boşluk kamu yararını ihlal edici nitelikte görüldüğünden, Anayasa'nın 153. maddesinin üçüncü fıkrasıyla 2949 sayılı Yasa'nın 53. maddesinin dördüncü ve beşinci fıkraları gereğince İPTAL HÜKMÜNÜN, KARARIN RESMİ GAZETE'DE YAYIMLANMASINDAN BAŞLAYARAK ALTI AY SONRA YÜRÜRLÜĞE GİRMESİNE, 31.10.2000 gününde OYBİRLİĞİYLE karar verildi.

Başkan Mustafa BUMİN	Başkanvekili Haşim KILIÇ	Üye Yalçın ACARGÜN
Üye Sacit ADALI	Üye Ali HÜNER	Üye Fulya KANTARCIOĞLU
Üye Mahir Can ILICAK	Üye Rüştü SÖNMEZ	Üye Ertuğrul ERSOY
Üye Tülay TUĞCU	Üye Ahmet AKYALÇIN	

Esas Sayısı : 2000/68
Karar Sayısı : 2000/41
Karar Günü : 31.10.2000

İPTAL DAVASINI AÇAN : TBMM Anamuhalefet (Fazilet) Partisi Grubu Adına Grup Başkanı Mehmet Recai KUTAN

İPTAL DAVASININ KONUSU : 28.9.2000 günlü, 623 sayılı "Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Kuruluşu ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Hükmünde Kararname"nin Anayasa'nın Başlangıç'ı ile 2., 6., 7., 8., 11., 91. ve 153. maddelerine aykırılığı savıyla iptali ve yürürlüğünün durdurulması istemidir.

I- İPTAL VE YÜRÜRLÜĞÜN DURDURULMASI İSTEMİNİN GEREKÇESİ

Dava dilekçesindeki iptal ve yürürlüğün durdurulması gerekçesinde özetle :

Anayasa Mahkemesi'nin çeşitli kararlarında, TBMM tarafından Anayasa'nın 91. maddesi uyarınca Bakanlar Kurulu'na verilecek KHK çıkarma yetkisinin önemli, zorunlu ve ivedi durumlar için söz konusu olabileceği, 623 sayılı KHK'nin ise bu şartlardan hiçbirisini taşımadığı; anılan KHK'nin konusunun ancak bir kanunla düzenlenmesinin mümkün olduğu; bunun dayanağını oluşturan 29.6.2000 günlü, 4588 sayılı Yetki Kanunu'nun Anayasa Mahkemesi'nce iptal edildiği, bu durumda anayasal dayanaktan yoksun kalan söz konusu KHK'nin Anayasa'nın Başlangıç'ı ile 2., 6., 7., 8., 11., 91. ve 153. maddelerine açıkça aykırı olduğu, bu durumdaki bir KHK'nin içeriği yönünden Anayasa'ya aykırı olmasa bile dava açıldığında iptalinin gerektiği; 623 sayılı KHK hakkında yürürlüğü durdurma kararı verilmeyip daha sonra iptal kararı verilmesi durumunda iptal kararının etkisiz kalacağı ve giderilmesi güç zararlara neden olacağı, yürürlüğü durdurma kararı verilmesi halinde ise hukuksal boşluk doğmayacağı belirtilmiştir.

II- İLK İNCELEME

Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 8. maddesi gereğince, Mustafa BUMİN, Haşim KILIÇ, Yalçın ACARGÜN, Sacit ADALI, Ali

HÜNER, Fulya KANTARCIOĞLU, Mahir Can ILICAK, Rüştü SÖNMEZ, Ertuğrul ERSOY, Tülay TUĞCU ve Ahmet AKYALÇIN'ın katılmalarıyla 31.10.2000 gününde yapılan ilk inceleme toplantısında, dosyada eksiklik bulunmadığından işin esasının incelenmesine oybirliğiyle karar verilmiştir.

III- ESASIN İNCELENMESİ

Dava dilekçesi ve ekleri, işin esasına ilişkin rapor, iptali istenen kanun hükmünde kararname kuralları ile dayanılan Anayasa kuralları, bunların gerekçeleri ve öteki yasama belgeleri okunup incelendikten sonra gereği görüşülüp düşünüldü :

A- KHK'nin Yargısal Denetimi Hakkında Genel Açıklama

Anayasa'nın 91. maddesinin yedinci ve sekizinci fıkralarında, "Kararnameler, Resmî Gazete'de yayımlandıkları gün Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulur. Yetki kanunları ve bunlara dayanan kanun hükümde kararnameler, Türkiye Büyük Millet Meclisi komisyonları ve Genel Kurulunda öncelikle ve ivedilikle görüşülür" denilmektedir. Öncelik ve ivedilik koşuluyla yetki yasalarının gecikmeden çıkarılabilmesi ve çıkarıldıktan sonra da yürürlüğe konulan KHK'lerin aynı biçimde Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde karara bağlanması istenilmiştir.

Anayasa'da, KHK'lerin siyasal denetimi yanında yargısal denetimi de öngörülmüştür. KHK'ler, işlevsel (fonksiyonel) yönden yasama işlemi niteliğinde olduklarından bunların yargısal denetimlerinin yapılması görev ve yetkisi de Anayasa Mahkemesi'ne verilmiştir. Yargısal denetimde KHK'nin, öncelikle yetki yasasına sonra da Anayasa'ya uygunluğu sorunlarının çözümlenmesi gerekir. Her ne kadar, Anayasa'nın 148. maddesinde KHK'lerin yetki yasalarına uygunluğunu denetlemesinden değil, yalnızca Anayasa'ya şekil ve esas bakımlarından uygunluğunun denetlenmesinden söz edilmekte ise de, Anayasa'ya uygunluk denetiminin içerisine öncelikle KHK'nin yetki yasasına uygunluğunun denetimi girer. Çünkü, Anayasa'da, Bakanlar Kurulu'na ancak yetki yasasında belirtilen sınırlar içerisinde KHK çıkarma yetkisi verilmesi öngörülmüştür. Yetkinin dışına çıkılması, KHK'yi Anayasa'ya aykırı duruma getirir. Böylece, KHK'nin yetki yasasına aykırı olması Anayasa'ya aykırı olması ile özdeşleşir.

Olağanüstü Hal KHK'leri dayanaklarını doğrudan doğruya Anayasa'dan (mad. 121) alırlar. Bu tür KHK'lerin bir yetki yasasına dayanması gerekli değildir. Buna karşılık olağan dönemlerdeki KHK'lerin bir yetki yasasına dayanması zorunludur. Bu nedenle, KHK'ler ile dayandıkları yetki yasası arasında çok sıkı bir bağ vardır.

KHK'nin yetki yasası ile olan bağı, KHK'yi aynı ya da değiştirerek kabul eden yasa ile kesilir. KHK'nin Anayasa'ya uygun bir yetki yasasına dayanması, geçerliliğinin ön koşuludur. Yetki yasasına dayanmadan çıkartılan veya dayandığı yetki yasası iptal edilen bir KHK'nin içeriği Anayasa'ya aykırılık oluşturmasa bile Anayasa'ya uygunluğundan söz edilemez.

KHK'lerin Anayasa'ya uygunluk denetimleri, yasalarınkinden farklıdır. Anayasa'nın 11. maddesinde, "kanunlar Anayasaya aykırı olamaz" denilmektedir. Bu nedenle, yasaların denetiminde, onların yalnızca Anayasa kurallarına uygun olup olmadıkları saptanır. KHK'ler ise konu, amaç, kapsam ve ilkeleri yönünden hem dayandıkları yetki yasasına hem de Anayasa'ya uygun olmak zorundadırlar.

Bir yetki yasasına dayanmadan çıkartılan veya yetki yasasının kapsamı dışında kalan ya da dayandığı yetki yasası iptal edilen KHK'lerin anayasal konumları birbirlerinden farksızdır. Böyle durumlarda, KHK'ler anayasal dayanaktan yoksun bulunduklarından içerikleri Anayasa'ya aykırı bulunmasa bile dava açıldığında iptalleri gerekir.

Bu nedenlerle, iptaline karar verilen bir yetki yasasına dayanılarak çıkartılan KHK'lerin, Anayasa'nın Başlangıç'ındaki "hiç bir kişi ve kuruluşun, bu Anayasada gösterilen hürriyetçi demokrasi ve bunun icaplarıyla belirlenmiş hukuk düzeni dışına çıkamayacağı," 2. maddesindeki "Hukuk devleti" ilkeleriyle 6. maddesindeki "Hiç kimse veya organ kaynağını Anayasadan almayan bir devlet yetkisi kullanamaz." kuralı ve KHK çıkarma yetkisine ilişkin 91. maddesiyle bağdaştırılması olanaksızdır.

B- 623 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin Anayasa'ya Aykırılığı Sorunu

Dava dilekçesinde, 623 sayılı "Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Kuruluşu ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanunda Değişiklik

Yapılmasına Dair Kanun Hükmünde Kararname"nin Anayasa'nın Başlangıç'ının dördüncü paragrafı ile 2., 6., 7., 8., 11., 91. ve 153. maddelerine aykırılığı ileri sürülerek iptaline karar verilmesi istenmektedir.

Dava konusu 623 sayılı KHK, 29.6.2000 günlü, 4588 sayılı Yetki Yasası'na dayanılarak çıkarılmıştır. KHK'nin dayandığı 4588 sayılı Yetki Yasası, Anayasa Mahkemesi'nin 5.10.2000 günlü, Esas 2000/45, Karar 2000/27 sayılı kararı ile iptal edilmiştir. Böylece 623 sayılı KHK, yasal ve anayasal dayanaktan yoksun kalmıştır. Yukarıda açıklandığı gibi Anayasa'nın 91. maddesine göre, KHK'lerin Anayasa'ya uygun sayılabilmelerinin ön koşulu, bunların geçerli bir yetki yasasına dayandırılmaları olduğundan Yetki Yasası'nın iptali bu Yasa'ya göre çıkarılan KHK'leri Anayasa'ya aykırı duruma getirir.

Bu nedenle, Anayasa'ya aykırı görülerek iptal edilen 4588 sayılı Yetki Yasası'na dayanılarak çıkarılan 623 sayılı KHK, Anayasa'nın Başlangıç'ı ile 6. ve 91. maddelerine aykırıdır.

IV- YÜRÜRLÜĞÜN DURDURULMASI İSTEMİ

28.9.2000 günlü, 623 sayılı "Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Kuruluşu ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Hükmünde Kararname"nin yürürlüğünün durdurulması isteminin, koşulları oluşmadığından, 31.10.2000 gününde oybirliğiyle reddine karar verilmiştir.

V- İPTAL KARARININ YÜRÜRLÜĞE GİRECEĞİ GÜN SORUNU

Anayasa'nın 153. maddesinin üçüncü fıkrasında, "Kanun, kanun hükmünde kararname veya Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü ya da bunların hükümleri, iptal kararlarının Resmi Gazetede yayımlandığı tarihte yürürlükten kalkar. Gereken hallerde Anayasa Mahkemesi iptal hükmünün yürürlüğe gireceği tarihi ayrıca kararlaştırabilir. Bu tarih, kararın Resmi Gazetede yayımlandığı günden başlayarak bir yılı geçemez." denilmekte; Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Yasanın 53. maddesinin dördüncü fıkrasında da bu kural yinelenmektedir. 53. maddenin beşinci fıkrasında ise, Anayasa Mahkemesi'nin, iptal halinde meydana gelecek hukuksal boşluğu kamu düzenini tehdit

veya kamu yararını ihlal edici nitelikte görürse yukarıdaki fıkra hükmünü uygulayacağı belirtilmiştir.

623 sayılı "Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Kuruluşu ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Hükmünde Kararname"nin iptaline karar verilmesinin doğuracağı hukuksal boşluk kamu yararını ihlal edici nitelikte görüldüğünden, gerekli düzenlemenin yapılması amacıyla iptal kararının, Resmi Gazete'de yayımlanmasından başlayarak bir ay sonra yürürlüğe girmesi uygun görülmüştür.

VI- SONUÇ

A- 28.9.2000 günlü, 623 sayılı "Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Kuruluşu ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Hükmünde Kararname"nin Anayasa'ya aykırı olduğuna ve İPTALİNE,

B- İptal edilen Kanun Hükmünde Kararname'nin doğuracağı hukuksal boşluk kamu yararını ihlal edici nitelikte görüldüğünden, Anayasa'nın 153. maddesinin üçüncü fıkrasıyla 2949 sayılı Yasa'nın 53. maddesinin dördüncü ve beşinci fıkraları gereğince İPTAL HÜKMÜNÜN, KARARIN RESMİ GAZETE'DE YAYIMLANMASINDAN BAŞLAYARAK BİR AY SONRA YÜRÜRLÜĞE GİRMESİNE, 31.10.2000 gününde OYBİRLİĞİYLE karar verildi

Başkan Mustafa BUMİN	Başkanvekili Haşim KILIÇ	Üye Yalçın ACARGÜN
Üye Sacit ADALI	Üye Ali HÜNER	Üye Fulya KANTARCIOĞLU
Üye Mahir Can ILICAK	Üye Rüştü SÖNMEZ	Üye Ertuğrul ERSOY
Üye Tülay TUĞCU	Üye Ahmet AKYALÇIN	

Esas Sayısı : 2000/69
Karar Sayısı : 2000/42
Karar Günü : 31.10.2000

İPTAL DAVASINI AÇAN : TBMM Anamuhalefet (Fazilet) Partisi Grubu Adına Grup Başkanı Mehmet Recai KUTAN

İPTAL DAVASININ KONUSU : 12.7.2000 günlü, 611 sayılı "Emniyet Teşkilatı Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname"nin Anayasa'nın Başlangıç'ı ile 2., 6., 7., 8., 11., 91. ve 153. maddelerine aykırılığı savıyla iptali ve yürürlüğünün durdurulması istemidir.

I- İPTAL VE YÜRÜRLÜĞÜN DURDURULMASI İSTEMİNİN GEREKÇESİ

Dava dilekçesindeki iptal ve yürürlüğün durdurulması gerekçesinde özetle :

Anayasa Mahkemesi'nin çeşitli kararlarında, TBMM tarafından Anayasa'nın 91. maddesi uyarınca Bakanlar Kurulu'na verilecek KHK çıkarma yetkisinin önemli, zorunlu ve ivedi durumlar için söz konusu olabileceği, 611 sayılı KHK'nin ise bu şartlardan hiçbirisini taşımadığı; anılan KHK'nin konusunun ancak bir kanunla düzenlenmesinin mümkün olduğu; bunun dayanağını oluşturan 29.6.2000 günlü, 4588 sayılı Yetki Kanunu'nun Anayasa Mahkemesi'nce iptal edildiği, bu durumda anayasal dayanaktan yoksun kalan söz konusu KHK'nin Anayasa'nın Başlangıç'ı ile 2., 6., 7., 8., 11., 91. ve 153. maddelerine açıkça aykırı olduğu, bu durumdaki bir KHK'nin içeriği yönünden Anayasa'ya aykırı olmasa bile dava açıldığında iptalinin gerektiği; 611 sayılı KHK hakkında yürürlüğü durdurma kararı verilmeyip daha sonra iptal kararı verilmesi durumunda iptal kararının etkisiz kalacağı ve giderilmesi güç zararlara neden olacağı, yürürlüğü durdurma kararı verilmesi halinde ise hukuksal boşluk doğmayacağı belirtilmiştir.

II- İLK İNCELEME

Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 8. maddesi gereğince, Mustafa BUMİN, Haşim KILIÇ, Yalçın ACARGÜN, Sacit ADALI, Ali HÜNER, Fulya KANTARCIOĞLU, Mahir Can ILICAK, Rüştü SÖNMEZ, Ertuğrul ERSOY, Tülay TUĞCU ve Ahmet AKYALÇIN'ın katılmalarıyla 31.10.2000 gününde yapılan ilk inceleme toplantısında,

dosyada eksiklik bulunmadığından işin esasının incelenmesine oybirliğiyle karar verilmiştir.

III- ESASIN İNCELENMESİ

Dava dilekçesi ve ekleri, işin esasına ilişkin rapor, iptali istenen kanun hükmünde kararname kuralları ile dayanılan Anayasa kuralları, bunların gerekçeleri ve öteki yasama belgeleri okunup incelendikten sonra gereği görüşülüp düşünüldü :

A- KHK'nin Yargısal Denetimi Hakkında Genel Açıklama

Anayasa'nın 91. maddesinin yedinci ve sekizinci fıkralarında, "Kararnameler, Resmî Gazete'de yayımlandıkları gün Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulur. Yetki kanunları ve bunlara dayanan kanun hükümde kararnameler, Türkiye Büyük Millet Meclisi komisyonları ve Genel Kurulunda öncelikle ve ivedilikle görüşülür" denilmektedir. Öncelik ve ivedilik koşuluyla yetki yasalarının gecikmeden çıkarılabilmesi ve çıkarıldıktan sonra da yürürlüğe konulan KHK'lerin aynı biçimde Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde karara bağlanması istenilmiştir.

Anayasa'da, KHK'lerin siyasal denetimi yanında yargısal denetimi de öngörülmüştür. KHK'ler, işlevsel (fonksiyonel) yönden yasama işlemi niteliğinde olduklarından bunların yargısal denetimlerinin yapılması görev ve yetkisi de Anayasa Mahkemesi'ne verilmiştir. Yargısal denetimde KHK'nin, öncelikle yetki yasasına sonra da Anayasa'ya uygunluğu sorunlarının çözümlenmesi gerekir. Her ne kadar, Anayasa'nın 148. maddesinde KHK'lerin yetki yasalarına uygunluğunu denetlemesinden değil, yalnızca Anayasa'ya şekil ve esas bakımlarından uygunluğunun denetlenmesinden söz edilmekte ise de, Anayasa'ya uygunluk denetiminin içerisine öncelikle KHK'nin yetki yasasına uygunluğunun denetimi girer. Çünkü, Anayasa'da, Bakanlar Kurulu'na ancak yetki yasasında belirtilen sınırlar içerisinde KHK çıkarma yetkisi verilmesi öngörülmüştür. Yetkinin dışına çıkılması, KHK'yi Anayasa'ya aykırı duruma getirir. Böylece, KHK'nin yetki yasasına aykırı olması Anayasa'ya aykırı olması ile özdeşleşir.

Olağanüstü Hal KHK'leri dayanaklarını doğrudan doğruya Anayasa'dan (mad. 121) alırlar. Bu tür KHK'lerin bir yetki yasasına dayanması gerekli değildir. Buna karşılık olağan dönemlerdeki

KHK'lerin bir yetki yasasına dayanması zorunludur. Bu nedenle, KHK'ler ile dayandıkları yetki yasası arasında çok sıkı bir bağ vardır.

KHK'nin yetki yasası ile olan bağı, KHK'yi aynı ya da değiştirerek kabul eden yasa ile kesilir. KHK'nin Anayasa'ya uygun bir yetki yasasına dayanması, geçerliliğinin ön koşuludur. Yetki yasasına dayanmadan çıkartılan veya dayandığı yetki yasası iptal edilen bir KHK'nin içeriği Anayasa'ya aykırılık oluşturmasa bile Anayasa'ya uygunluğundan söz edilemez.

KHK'lerin Anayasa'ya uygunluk denetimleri, yasalarınkinden farklıdır. Anayasa'nın 11. maddesinde, "kanunlar Anayasaya aykırı olamaz" denilmektedir. Bu nedenle, yasaların denetiminde, onların yalnızca Anayasa kurallarına uygun olup olmadıkları saptanır. KHK'ler ise konu, amaç, kapsam ve ilkeleri yönünden hem dayandıkları yetki yasasına hem de Anayasa'ya uygun olmak zorundadırlar.

Bir yetki yasasına dayanmadan çıkartılan veya yetki yasasının kapsamı dışında kalan ya da dayandığı yetki yasası iptal edilen KHK'lerin anayasal konumları birbirlerinden farksızdır. Böyle durumlarda, KHK'ler anayasal dayanaktan yoksun bulunduklarından içerikleri Anayasa'ya aykırı bulunmasa bile dava açıldığında iptalleri gerekir.

Bu nedenlerle, iptaline karar verilen bir yetki yasasına dayanılarak çıkartılan KHK'lerin, Anayasa'nın Başlangıç'ındaki "hiç bir kişi ve kuruluşun, bu Anayasada gösterilen hürriyetçi demokrasi ve bunun icaplarıyla belirlenmiş hukuk düzeni dışına çıkamayacağı," 2. maddesindeki "Hukuk devleti" ilkeleriyle 6. maddesindeki "Hiç kimse veya organ kaynağını Anayasadan almayan bir devlet yetkisi kullanamaz." kuralı ve KHK çıkarma yetkisine ilişkin 91. maddesiyle bağdaştırılması olanaksızdır.

B- 611 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin Anayasa'ya Aykırılığı Sorunu

Dava dilekçesinde, 611 sayılı "Emniyet Teşkilatı Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname"nin Anayasa'nın Başlangıç'ının dördüncü paragrafı ile 2., 6., 7., 8., 11., 91. ve 153. maddelerine aykırılığı ileri sürülerek iptaline karar verilmesi istenmektedir.

Dava konusu 611 sayılı KHK, 29.6.2000 günlü, 4588 sayılı Yetki Yasası'na dayanılarak çıkarılmıştır. KHK'nin dayandığı 4588 sayılı Yetki Yasası, Anayasa Mahkemesi'nin 5.10.2000 günlü, Esas 2000/45, Karar 2000/27 sayılı kararı ile iptal edilmiştir. Böylece 611 sayılı KHK, yasal ve anayasal dayanaktan yoksun kalmıştır. Yukarıda açıklandığı gibi Anayasa'nın 91. maddesine göre, KHK'lerin Anayasa'ya uygun sayılabilmelerinin ön koşulu, bunların geçerli bir yetki yasasına dayandırılmaları olduğundan Yetki Yasası'nın iptali bu Yasa'ya göre çıkarılan KHK'leri Anayasa'ya aykırı duruma getirir.

Bu nedenle, Anayasa'ya aykırı görülerek iptal edilen 4588 sayılı Yetki Yasası'na dayanılarak çıkarılan 611 sayılı KHK, Anayasa'nın Başlangıç'ı ile 6. ve 91. maddelerine aykırıdır.

IV- YÜRÜRLÜĞÜN DURDURULMASI İSTEMİ

12.7.2000 günlü, 611 sayılı "Emniyet Teşkilatı Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname"nin yürürlüğünün durdurulması isteminin, koşulları oluşmadığından, 31.10.2000 gününde oybirliğiyle reddine karar verilmiştir.

V- İPTAL KARARININ YÜRÜRLÜĞE GİRECEĞİ GÜN SORUNU

Anayasa'nın 153. maddesinin üçüncü fıkrasında, "Kanun, kanun hükmünde kararname veya Türkiye Büyük millet Meclisi İçtüzüğü ya da bunların hükümleri, iptal kararlarının Resmi Gazetede yayımlandığı tarihte yürürlükten kalkar. Gereken hallerde Anayasa Mahkemesi iptal hükmünün yürürlüğe gireceği tarihi ayrıca kararlaştırabilir. Bu tarih, kararın Resmi Gazetede yayımlandığı günden başlayarak bir yılı geçemez." denilmekte; Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Yasanın 53. maddesinin dördüncü fıkrasında da bu kural yinelenmektedir. 53. maddenin beşinci fıkrasında ise, Anayasa Mahkemesi'nin, iptal halinde meydana gelecek hukuksal boşluğu kamu düzenini tehdit veya kamu yararını ihlal edici nitelikte görürse yukarıdaki fıkra hükmünü uygulayacağı belirtilmiştir.

611 sayılı "Emniyet Teşkilatı Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname"nin 1., 2., 5. ve 6. maddeleri ile 4. maddesiyle eklenen Geçici Madde 20'nin iptaline karar verilmesinin doğuracağı hukuksal boşluk kamu yararını ihlal edici nitelikte görüldüğünden, gerekli düzenlemenin yapılması amacıyla

iptal kararının, Resmî Gazete'de yayımlanmasından başlayarak altı ay sonra yürürlüğe girmesi uygun görülmüştür.

VI- SONUÇ

12.7.2000 günlü, 611 sayılı "Emniyet Teşkilatı Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname"nin;

A- Anayasa'ya aykırı olduğuna ve İPTALİNE,

B- a) 1. maddesiyle değiştirilen 3201 sayılı Emniyet Teşkilatı Kanunu'nun değişik 55. maddesinin,

b) 2. maddesiyle 3201 sayılı Yasa'nın Ek 21. maddesine eklenen ibarenin,

c) 4. maddesiyle 3201 sayılı Yasa'ya eklenen Geçici Madde 20'nin,

d) 5. maddesinin,

e) 6. maddesinin,

doğuracağı hukuksal boşluk kamu yararını ihlal edici nitelikte görüldüğünden, Anayasa'nın 153. maddesinin üçüncü fıkrasıyla 2949 sayılı Yasa'nın 53. maddesinin dördüncü ve beşinci fıkraları gereğince BU KURALLARA İLİŞKİN İPTAL HÜKMÜNÜN, KARARIN RESMİ GAZETE'DE YAYIMLANMASINDAN BAŞLAYARAK ALTI AY SONRA YÜRÜRLÜĞE GİRMESİNE, 31.10.2000 gününde OYBİRLİĞİYLE karar verildi.

Başkan Mustafa BUMİN	Başkanvekili Haşim KILIÇ	Üye Yalçın ACARGÜN
Üye Sacit ADALI	Üye Ali HÜNER	Üye Fulya KANTARCIOĞLU
Üye Mahir Can ILICAK	Üye Rüştü SÖNMEZ	Üye Ertuğrul ERSOY
Üye Tülay TUĞCU		Üye Ahmet AKYALÇIN

Esas Sayısı : 2000/70
Karar Sayısı : 2000/43
Karar Günü : 31.10.2000

İPTAL DAVASINI AÇAN : TBMM Anamuhalefet (Fazilet) Partisi Grubu Adına Grup Başkanı Mehmet Recai KUTAN

İPTAL DAVASININ KONUSU : 24.8.2000 günlü, 621 sayılı "Hâkimler ve Savcılar Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Hükmünde Kararname"nin Anayasa'nın Başlangıç'ı ile 2., 6., 7., 8., 11., 91. ve 153. maddelerine aykırılığı savıyla iptali ve yürürlüğünün durdurulması istemidir.

I- İPTAL VE YÜRÜRLÜĞÜN DURDURULMASI İSTEMİNİN GEREKÇESİ

Dava dilekçesindeki iptal ve yürürlüğün durdurulması gerekçesinde özetle :

Anayasa Mahkemesi'nin çeşitli kararlarında, TBMM tarafından Anayasa'nın 91. maddesi uyarınca Bakanlar Kurulu'na verilecek KHK çıkarma yetkisinin önemli, zorunlu ve ivedi durumlar için söz konusu olabileceği, 621 sayılı KHK'nin ise bu şartlardan hiçbirisini taşımadığı; anılan KHK'nin konusunun ancak bir kanunla düzenlenmesinin mümkün olduğu; bunun dayanağını oluşturan 29.6.2000 günlü, 4588 sayılı Yetki Kanunu'nun Anayasa Mahkemesi'nce iptal edildiği, bu durumda anayasal dayanaktan yoksun kalan söz konusu KHK'nin Anayasa'nın Başlangıç'ı ile 2., 6., 7., 8., 11., 91. ve 153. maddelerine açıkça aykırı olduğu, bu durumdaki bir KHK'nin içeriği yönünden Anayasa'ya aykırı olmasa bile dava açıldığında iptalinin gerektiği; 621 sayılı KHK hakkında yürürlüğü durdurma kararı verilmeyip daha sonra iptal kararı verilmesi durumunda iptal kararının etkisiz kalacağı ve giderilmesi güç zararlara neden olacağı, yürürlüğü durdurma kararı verilmesi halinde ise hukuksal boşluk doğmayacağı belirtilmiştir.

II- İLK İNCELEME

Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 8. maddesi gereğince, Mustafa BUMİN, Haşim KILIÇ, Yalçın ACARGÜN, Sacit ADALI, Ali HÜNER, Fulya KANTARCIOĞLU, Mahir Can ILICAK, Rüştü SÖNMEZ, Ertuğrul ERSOY, Tülay TUĞCU ve Ahmet AKYALÇIN'ın

katılmalarıyla 31.10.2000 gününde yapılan ilk inceleme toplantısında, dosyada eksiklik bulunmadığından işin esasının incelenmesine oybirliğiyle karar verilmiştir.

III- ESASIN İNCELENMESİ

Dava dilekçesi ve ekleri, işin esasına ilişkin rapor, iptali istenen kanun hükmünde kararname kuralları ile dayanılan Anayasa kuralları, bunların gerekçeleri ve öteki yasama belgeleri okunup incelendikten sonra gereği görüşülüp düşünüldü :

A- KHK'nin Yargısal Denetimi Hakkında Genel Açıklama

Anayasa'nın 91. maddesinin yedinci ve sekizinci fıkralarında, "Kararnameler, Resmî Gazete'de yayımlandıkları gün Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulur. Yetki kanunları ve bunlara dayanan kanun hükümde kararnameler, Türkiye Büyük Millet Meclisi komisyonları ve Genel Kurulunda öncelikle ve ivedilikle görüşülür" denilmektedir. Öncelik ve ivedilik koşuluyla yetki yasalarının gecikmeden çıkarılabilmesi ve çıkarıldıktan sonra da yürürlüğe konulan KHK'lerin aynı biçimde Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde karara bağlanması istenilmiştir.

Anayasa'da, KHK'lerin siyasal denetimi yanında yargısal denetimi de öngörülmüştür. KHK'ler, işlevsel (fonksiyonel) yönden yasama işlemi niteliğinde olduklarından bunların yargısal denetimlerinin yapılması görev ve yetkisi de Anayasa Mahkemesi'ne verilmiştir. Yargısal denetimde KHK'nin, öncelikle yetki yasasına sonra da Anayasa'ya uygunluğu sorunlarının çözümlenmesi gerekir. Her ne kadar, Anayasa'nın 148. maddesinde KHK'lerin yetki yasalarına uygunluğunu denetlemesinden değil, yalnızca Anayasa'ya şekil ve esas bakımlarından uygunluğunun denetlenmesinden söz edilmekte ise de, Anayasa'ya uygunluk denetiminin içerisine öncelikle KHK'nin yetki yasasına uygunluğunun denetimi girer. Çünkü, Anayasa'da, Bakanlar Kurulu'na ancak yetki yasasında belirtilen sınırlar içerisinde KHK çıkarma yetkisi verilmesi öngörülmüştür. Yetkinin dışına çıkılması, KHK'yi Anayasa'ya aykırı duruma getirir. Böylece, KHK'nin yetki yasasına aykırı olması Anayasa'ya aykırı olması ile özdeşleşir.

Olağanüstü Hal KHK'leri dayanaklarını doğrudan doğruya Anayasa'dan (mad. 121) alırlar. Bu tür KHK'lerin bir yetki yasasına dayanması gerekli değildir. Buna karşılık olağan dönemlerdeki

KHK'lerin bir yetki yasasına dayanması zorunludur. Bu nedenle, KHK'ler ile dayandıkları yetki yasası arasında çok sıkı bir bağ vardır.

KHK'nin yetki yasası ile olan bağı, KHK'yi aynı ya da değiştirerek kabul eden yasa ile kesilir. KHK'nin Anayasa'ya uygun bir yetki yasasına dayanması, geçerliliğinin ön koşuludur. Yetki yasasına dayanmadan çıkartılan veya dayandığı yetki yasası iptal edilen bir KHK'nin içeriği Anayasa'ya aykırılık oluşturmasa bile Anayasa'ya uygunluğundan söz edilemez.

KHK'lerin Anayasa'ya uygunluk denetimleri, yasalarınkinden farklıdır. Anayasa'nın 11. maddesinde, "kanunlar Anayasaya aykırı olamaz" denilmektedir. Bu nedenle, yasaların denetiminde, onların yalnızca Anayasa kurallarına uygun olup olmadıkları saptanır. KHK'ler ise konu, amaç, kapsam ve ilkeleri yönünden hem dayandıkları yetki yasasına hem de Anayasa'ya uygun olmak zorundadırlar.

Bir yetki yasasına dayanmadan çıkartılan veya yetki yasasının kapsamı dışında kalan ya da dayandığı yetki yasası iptal edilen KHK'lerin anayasal konumları birbirlerinden farksızdır. Böyle durumlarda, KHK'ler anayasal dayanaktan yoksun bulunduklarından içerikleri Anayasa'ya aykırı bulunmasa bile dava açıldığında iptalleri gerekir.

Bu nedenlerle, iptaline karar verilen bir yetki yasasına dayanılarak çıkartılan KHK'lerin, Anayasa'nın Başlangıç'ındaki "hiç bir kişi ve kuruluşun, bu Anayasada gösterilen hürriyetçi demokrasi ve bunun icaplarıyla belirlenmiş hukuk düzeni dışına çıkamayacağı," 2. maddesindeki "Hukuk devleti" ilkeleriyle 6. maddesindeki "Hiç kimse veya organ kaynağını Anayasadan almayan bir devlet yetkisi kullanamaz." kuralı ve KHK çıkarma yetkisine ilişkin 91. maddesiyle bağdaştırılması olanaksızdır.

B- 621 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin Anayasa'ya Aykırılığı Sorunu

Dava dilekçesinde, 621 sayılı "Hâkimler ve Savcılar Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Hükmünde Kararname"nin Anayasa'nın Başlangıç'ının dördüncü paragrafı ile 2., 6., 7., 8., 11., 91. ve 153. maddelerine aykırılığı ileri sürülerek iptaline karar verilmesi istenmektedir.

Dava konusu 621 sayılı KHK, 29.6.2000 günlü, 4588 sayılı Yetki Yasası'na dayanılarak çıkarılmıştır. KHK'nin dayandığı 4588 sayılı Yetki Yasası, Anayasa Mahkemesi'nin 5.10.2000 günlü, Esas 2000/45, Karar 2000/27 sayılı kararı ile iptal edilmiştir. Böylece 621 sayılı KHK, yasal ve anayasal dayanaktan yoksun kalmıştır. Yukarıda açıklandığı gibi Anayasa'nın 91. maddesine göre, KHK'lerin Anayasa'ya uygun sayılabilmelerinin ön koşulu, bunların geçerli bir yetki yasasına dayandırılmaları olduğundan Yetki Yasası'nın iptali bu Yasa'ya göre çıkarılan KHK'leri Anayasa'ya aykırı duruma getirir.

Bu nedenle, Anayasa'ya aykırı görülerek iptal edilen 4588 sayılı Yetki Yasası'na dayanılarak çıkarılan 621 sayılı KHK, Anayasa'nın Başlangıç'ı ile 6. ve 91. maddelerine aykırıdır.

IV- YÜRÜRLÜĞÜN DURDURULMASI İSTEMİ

24.8.2000 günlü, 621 sayılı "Hâkimler ve Savcılar Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Hükmünde Kararname"nin yürürlüğünün durdurulması isteminin, koşulları oluşmadığından, 31.10.2000 gününde oybirliğiyle reddine karar verilmiştir.

V- İPTAL KARARININ YÜRÜRLÜĞE GİRECEĞİ GÜN SORUNU

Anayasa'nın 153. maddesinin üçüncü fıkrasında, "Kanun, kanun hükmünde kararname veya Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü ya da bunların hükümleri, iptal kararlarının Resmi Gazetede yayımlandığı tarihte yürürlükten kalkar. Gereken hallerde Anayasa Mahkemesi iptal hükmünün yürürlüğe gireceği tarihi ayrıca kararlaştırabilir. Bu tarih, kararın Resmi Gazetede yayımlandığı günden başlayarak bir yılı geçemez." denilmekte; Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Yasanın 53. maddesinin dördüncü fıkrasında da bu kural yinelenmektedir. 53. maddenin beşinci fıkrasında ise, Anayasa Mahkemesi'nin, iptal halinde meydana gelecek hukuksal boşluğu kamu düzenini tehdit veya kamu yararını ihlal edici nitelikte görürse yukarıdaki fıkra hükmünü uygulayacağı belirtilmiştir.

621 sayılı "Hâkimler ve Savcılar Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Hükmünde Kararname"nin iptaline karar verilmesinin doğuracağı hukuksal boşluk kamu yararını ihlal edici nitelikte görüldüğünden, gerekli düzenlemenin yapılması amacıyla

iptal kararının, Resmi Gazete'de yayımlanmasından başlayarak altı ay sonra yürürlüğe girmesi uygun görülmüştür.

VI- SONUÇ

A- 24.8.2000 günlü, 621 sayılı "Hâkimler ve Savcılar Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Hükmünde Kararname"nin Anayasa'ya aykırı olduğuna ve İPTALİNE,

B- İptal edilen Kanun Hükmünde Kararname'nin doğuracağı hukuksal boşluk kamu yararını ihlal edici nitelikte görüldüğünden, Anayasa'nın 153. maddesinin üçüncü fıkrasıyla 2949 sayılı Yasa'nın 53. maddesinin dördüncü ve beşinci fıkraları gereğince İPTAL HÜKMÜNÜN, KARARIN RESMİ GAZETE'DE YAYIMLANMASINDAN BAŞLAYARAK ALTI AY SONRA YÜRÜRLÜĞE GİRMESİNE, 31.10.2000 gününde OYBİRLİĞİYLE karar verildi

Başkan Mustafa BUMİN	Başkanvekili Haşim KILIÇ	Üye Yalçın ACARGÜN
Üye Sacit ADALI	Üye Ali HÜNER	Üye Fulya KANTARCIOĞLU
Üye Mahir Can ILICAK	Üye Rüştü SÖNMEZ	Üye Ertuğrul ERSOY
Üye Tülay TUĞCU		Üye Ahmet AKYALÇIN

Esas Sayısı : 2000/71
Karar Sayısı : 2000/44
Karar Günü : 31.10.2000

İPTAL DAVASINI AÇAN : TBMM Anamuhalefet (Fazilet) Partisi Grubu Adına Grup Başkanı Mehmet Recai KUTAN

İPTAL DAVASININ KONUSU : 25.7.2000 günlü, 612 sayılı "Yükseköğretim Kurumları Teşkilatı Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Hükmünde Kararname"nin Anayasa'nın Başlangıç'ı ile 2., 6., 7., 8., 11., 91. ve 153. maddelerine aykırılığı savıyla iptali ve yürürlüğünün durdurulması istemidir.

I- İPTAL VE YÜRÜRLÜĞÜN DURDURULMASI İSTEMİNİN GEREKÇESİ

Dava dilekçesindeki iptal ve yürürlüğün durdurulması gerekçesinde özetle :

Anayasa Mahkemesi'nin çeşitli kararlarında, TBMM tarafından Anayasa'nın 91. maddesi uyarınca Bakanlar Kurulu'na verilecek KHK çıkarma yetkisinin önemli, zorunlu ve ivedi durumlar için söz konusu olabileceği, 612 sayılı KHK'nin ise bu şartlardan hiçbirisini taşımadığı; anılan KHK'nin konusunun ancak bir kanunla düzenlenmesinin mümkün olduğu; bunun dayanağını oluşturan 29.6.2000 günlü, 4588 sayılı Yetki Kanunu'nun Anayasa Mahkemesi'nce iptal edildiği, bu durumda anayasal dayanaktan yoksun kalan söz konusu KHK'nin Anayasa'nın Başlangıç'ı ile 2., 6., 7., 8., 11., 91. ve 153. maddelerine açıkça aykırı olduğu, bu durumdaki bir KHK'nin içeriği yönünden Anayasa'ya aykırı olmasa bile dava açıldığında iptalinin gerektiği; 612 sayılı KHK hakkında yürürlüğü durdurma kararı verilmeyip daha sonra iptal kararı verilmesi durumunda iptal kararının etkisiz kalacağı ve giderilmesi güç zararlara neden olacağı, yürürlüğü durdurma kararı verilmesi halinde ise hukuksal boşluk doğmayacağı belirtilmiştir.

II- İLK İNCELEME

Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 8. maddesi gereğince, Mustafa BUMİN, Haşim KILIÇ, Yalçın ACARGÜN, Sacit ADALI, Ali HÜNER, Fulya KANTARCIOĞLU, Mahir Can ILICAK, Rüştü SÖNMEZ, Ertuğrul ERSOY, Tülay TUĞCU ve Ahmet AKYALÇIN'ın

katılmalarıyla 31.10.2000 gününde yapılan ilk inceleme toplantısında, dosyada eksiklik bulunmadığından işin esasının incelenmesine oybirliğiyle karar verilmiştir.

III- ESASIN İNCELENMESİ

Dava dilekçesi ve ekleri, işin esasına ilişkin rapor, iptali istenen kanun hükmünde kararname kuralları ile dayanılan Anayasa kuralları, bunların gerekçeleri ve öteki yasama belgeleri okunup incelendikten sonra gereği görüşülüp düşünüldü :

A- KHK'nin Yargısal Denetimi Hakkında Genel Açıklama

Anayasa'nın 91. maddesinin yedinci ve sekizinci fıkralarında, "Kararnameler, Resmî Gazete'de yayımlandıkları gün Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulur. Yetki kanunları ve bunlara dayanan kanun hükümde kararnameler, Türkiye Büyük Millet Meclisi komisyonları ve Genel Kurulunda öncelikle ve ivedilikle görüşülür" denilmektedir. Öncelik ve ivedilik koşuluyla yetki yasalarının gecikmeden çıkarılabilmesi ve çıkarıldıktan sonra da yürürlüğe konulan KHK'lerin aynı biçimde Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde karara bağlanması istenilmiştir.

Anayasa'da, KHK'lerin siyasal denetimi yanında yargısal denetimi de öngörülmüştür. KHK'ler, işlevsel (fonksiyonel) yönden yasama işlemi niteliğinde olduklarından bunların yargısal denetimlerinin yapılması görev ve yetkisi de Anayasa Mahkemesi'ne verilmiştir. Yargısal denetimde KHK'nin, öncelikle yetki yasasına sonra da Anayasa'ya uygunluğu sorunlarının çözümlenmesi gerekir. Her ne kadar, Anayasa'nın 148. maddesinde KHK'lerin yetki yasalarına uygunluğunu denetlemesinden değil, yalnızca Anayasa'ya şekil ve esas bakımlarından uygunluğunun denetlenmesinden söz edilmekte ise de, Anayasa'ya uygunluk denetiminin içerisine öncelikle KHK'nin yetki yasasına uygunluğunun denetimi girer. Çünkü, Anayasa'da, Bakanlar Kurulu'na ancak yetki yasasında belirtilen sınırlar içerisinde KHK çıkarma yetkisi verilmesi öngörülmüştür. Yetkinin dışına çıkılması, KHK'yi Anayasa'ya aykırı duruma getirir. Böylece, KHK'nin yetki yasasına aykırı olması Anayasa'ya aykırı olması ile özdeşleşir.

Olağanüstü Hal KHK'leri dayanaklarını doğrudan doğruya Anayasa'dan (mad. 121) alırlar. Bu tür KHK'lerin bir yetki yasasına dayanması gerekli değildir. Buna karşılık olağan dönemlerdeki

KHK'lerin bir yetki yasasına dayanması zorunludur. Bu nedenle, KHK'ler ile dayandıkları yetki yasası arasında çok sıkı bir bağ vardır.

KHK'nin yetki yasası ile olan bağı, KHK'yi aynı ya da değiştirerek kabul eden yasa ile kesilir. KHK'nin Anayasa'ya uygun bir yetki yasasına dayanması, geçerliliğinin ön koşuludur. Yetki yasasına dayanmadan çıkartılan veya dayandığı yetki yasası iptal edilen bir KHK'nin içeriği Anayasa'ya aykırılık oluşturmasa bile Anayasa'ya uygunluğundan söz edilemez.

KHK'lerin Anayasa'ya uygunluk denetimleri, yasalarınkinden farklıdır. Anayasa'nın 11. maddesinde, "kanunlar Anayasaya aykırı olamaz" denilmektedir. Bu nedenle, yasaların denetiminde, onların yalnızca Anayasa kurallarına uygun olup olmadıkları saptanır. KHK'ler ise konu, amaç, kapsam ve ilkeleri yönünden hem dayandıkları yetki yasasına hem de Anayasa'ya uygun olmak zorundadırlar.

Bir yetki yasasına dayanmadan çıkartılan veya yetki yasasının kapsamı dışında kalan ya da dayandığı yetki yasası iptal edilen KHK'lerin anayasal konumları birbirlerinden farksızdır. Böyle durumlarda, KHK'ler anayasal dayanaktan yoksun bulunduklarından içerikleri Anayasa'ya aykırı bulunmasa bile dava açıldığında iptalleri gerekir.

Bu nedenlerle, iptaline karar verilen bir yetki yasasına dayanılarak çıkartılan KHK'lerin, Anayasa'nın Başlangıç'ındaki "hiç bir kişi ve kuruluşun, bu Anayasada gösterilen hürriyetçi demokrasi ve bunun icaplarıyla belirlenmiş hukuk düzeni dışına çıkamayacağı," 2. maddesindeki "Hukuk devleti" ilkeleriyle 6. maddesindeki "Hiç kimse veya organ kaynağını Anayasadan almayan bir devlet yetkisi kullanamaz." kuralı ve KHK çıkarma yetkisine ilişkin 91. maddesiyle bağdaştırılması olanaksızdır.

B- 612 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin Anayasa'ya Aykırılığı Sorunu

Dava dilekçesinde, 612 sayılı "Yükseköğretim Kurumları Teşkilatı Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Hükmünde Kararname"nin Anayasa'nın Başlangıç'ının dördüncü paragrafı ile 2., 6., 7., 8., 11., 91. ve 153. maddelerine aykırılığı ileri sürülerek iptaline karar verilmesi istenmektedir.

Dava konusu 612 sayılı KHK, 29.6.2000 günlü, 4588 sayılı Yetki Yasası'na dayanılarak çıkarılmıştır. KHK'nin dayandığı 4588 sayılı Yetki Yasası, Anayasa Mahkemesi'nin 5.10.2000 günlü, Esas 2000/45, Karar 2000/27 sayılı kararı ile iptal edilmiştir. Böylece 612 sayılı KHK, yasal ve anayasal dayanaktan yoksun kalmıştır. Yukarıda açıklandığı gibi Anayasa'nın 91. maddesine göre, KHK'lerin Anayasa'ya uygun sayılabilmelerinin ön koşulu, bunların geçerli bir yetki yasasına dayandırılmaları olduğundan Yetki Yasası'nın iptali bu Yasa'ya göre çıkarılan KHK'leri Anayasa'ya aykırı duruma getirir.

Bu nedenle, Anayasa'ya aykırı görülerek iptal edilen 4588 sayılı Yetki Yasası'na dayanılarak çıkarılan 612 sayılı KHK, Anayasa'nın Başlangıç'ı ile 6. ve 91. maddelerine aykırıdır.

IV- YÜRÜRLÜĞÜN DURDURULMASI İSTEMİ

25.7.2000 günlü, 612 sayılı "Yükseköğretim Kurumları Teşkilatı Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Hükmünde Kararname"nin yürürlüğünün durdurulması isteminin, koşulları oluşmadığından, 31.10.2000 gününde oybirliğiyle reddine karar verilmiştir.

V- İPTAL KARARININ YÜRÜRLÜĞE GİRECEĞİ GÜN SORUNU

Anayasa'nın 153. maddesinin üçüncü fıkrasında, "Kanun, kanun hükmünde kararname veya Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü ya da bunların hükümleri, iptal kararlarının Resmi Gazetede yayımlandığı tarihte yürürlükten kalkar. Gereken hallerde Anayasa Mahkemesi iptal hükmünün yürürlüğe gireceği tarihi ayrıca kararlaştırabilir. Bu tarih, kararın Resmi Gazetede yayımlandığı günden başlayarak bir yılı geçemez." denilmekte; Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Yasanın 53. maddesinin dördüncü fıkrasında da bu kural yinelenmektedir. 53. maddenin beşinci fıkrasında ise, Anayasa Mahkemesi'nin, iptal halinde meydana gelecek hukuksal boşluğu kamu düzenini tehdit veya kamu yararını ihlal edici nitelikte görürse yukarıdaki fıkra hükmünü uygulayacağı belirtilmiştir.

612 sayılı "Yükseköğretim Kurumları Teşkilatı Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Hükmünde Kararname"nin 1., 2., 5. ve 6. maddeleri ile 4. maddesiyle eklenen Geçici Madde 20'nin iptaline karar verilmesinin doğuracağı hukuksal boşluk kamu yararını

ihlal edici nitelikte görüldüğünden, gerekli düzenlemenin yapılması amacıyla iptal kararının, Resmî Gazete'de yayımlanmasından başlayarak altı ay sonra yürürlüğe girmesi uygun görülmüştür.

VI- SONUÇ

A- 25.7.2000 günlü, 612 sayılı "Yükseköğretim Kurumları Teşkilatı Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Hükmünde Kararname"nin Anayasa'ya aykırı olduğuna ve İPTALİNE,

B- İptal edilen Kanun Hükmünde Kararname'nin doğuracağı hukuksal boşluk kamu yararını ihlal edici nitelikte görüldüğünden, Anayasa'nın 153. maddesinin üçüncü fıkrasıyla 2949 sayılı Yasa'nın 53. maddesinin dördüncü ve beşinci fıkraları gereğince İPTAL HÜKMÜNÜN, KARARIN RESMİ GAZETE'DE YAYIMLANMASINDAN BAŞLAYARAK ALTI AY SONRA YÜRÜRLÜĞE GİRMESİNE, 31.10.2000 gününde OYBİRLİĞİYLE karar verildi.

Başkan Mustafa BUMİN	Başkanvekili Haşim KILIÇ	Üye Yalçın ACARGÜN
Üye Sacit ADALI	Üye Ali HÜNER	Üye Fulya KANTARCIOĞLU
Üye Mahir Can ILICAK	Üye Rüştü SÖNMEZ	Üye Ertuğrul ERSOY
Üye Tülay TUĞCU		Üye Ahmet AKYALÇIN

Esas Sayısı : 2000/73
Karar Sayısı : 2000/45
Karar Günü : 31.10.2000

İPTAL DAVASINI AÇAN : TBMM Anamuhalefet (Fazilet) Partisi Grubu Adına Grup Başkanı Mehmet Recai KUTAN

İPTAL DAVASININ KONUSU : 2.8.2000 günlü, 608 sayılı "Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğünün Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun, Devlet Memurları Kanunu ve 190 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname"nin Anayasa'nın Başlangıç'ı ile 2., 6., 7., 8., 11., 91. ve 153. maddelerine aykırılığı savıyla iptali ve yürürlüğünün durdurulması istemidir.

I- İPTAL VE YÜRÜRLÜĞÜN DURDURULMASI İSTEMİNİN GEREKÇESİ

Dava dilekçesindeki iptal ve yürürlüğün durdurulması gerekçesinde özetle :

Anayasa Mahkemesi'nin çeşitli kararlarında, TBMM tarafından Anayasa'nın 91. maddesi uyarınca Bakanlar Kurulu'na verilecek KHK çıkarma yetkisinin önemli, zorunlu ve ivedi durumlar için söz konusu olabileceği, 608 sayılı KHK'nin ise bu şartlardan hiçbirisini taşımadığı; anılan KHK'nin konusunun ancak bir kanunla düzenlenmesinin mümkün olduğu; bunun dayanağını oluşturan 29.6.2000 günlü, 4588 sayılı Yetki Kanunu'nun Anayasa Mahkemesi'nce iptal edildiği, bu durumda anayasal dayanaktan yoksun kalan söz konusu KHK'nin Anayasa'nın Başlangıç'ı ile 2., 6., 7., 8., 11., 91. ve 153. maddelerine açıkça aykırı olduğu, bu durumdaki bir KHK'nin içeriği yönünden Anayasa'ya aykırı olmasa bile dava açıldığında iptalinin gerektiği; 608 sayılı KHK hakkında yürürlüğü durdurma kararı verilmeyip daha sonra iptal kararı verilmesi durumunda iptal kararının etkisiz kalacağı ve giderilmesi güç zararlara neden olacağı, yürürlüğü durdurma kararı verilmesi halinde ise hukuksal boşluk doğmayacağı belirtilmiştir.

II- İLK İNCELEME

Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 8. maddesi gereğince, Mustafa BUMİN, Haşim KILIÇ, Yalçın ACARGÜN, Sacit ADALI, Ali

HÜNER, Fulya KANTARCIOĞLU, Mahir Can ILICAK, Rüştü SÖNMEZ, Ertuğrul ERSOY, Tülay TUĞCU ve Ahmet AKYALÇIN'ın katılmalarıyla 31.10.2000 gününde yapılan ilk inceleme toplantısında, dosyada eksiklik bulunmadığından işin esasının incelenmesine oybirliğiyle karar verilmiştir.

III- ESASIN İNCELENMESİ

Dava dilekçesi ve ekleri, işin esasına ilişkin rapor, iptali istenen kanun hükmünde kararname kuralları ile dayanılan Anayasa kuralları, bunların gerekçeleri ve öteki yasama belgeleri okunup incelendikten sonra gereği görüşülüp düşünüldü :

A- KHK'nin Yargısal Denetimi Hakkında Genel Açıklama

Anayasa'nın 91. maddesinin yedinci ve sekizinci fıkralarında, "Kararnameler, Resmî Gazete'de yayımlandıkları gün Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulur. Yetki kanunları ve bunlara dayanan kanun hükümde kararnameler, Türkiye Büyük Millet Meclisi komisyonları ve Genel Kurulunda öncelikle ve ivedilikle görüşülür" denilmektedir. Öncelik ve ivedilik koşuluyla yetki yasalarının gecikmeden çıkarılabilmesi ve çıkarıldıktan sonra da yürürlüğe konulan KHK'lerin aynı biçimde Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde karara bağlanması istenilmiştir.

Anayasa'da, KHK'lerin siyasal denetimi yanında yargısal denetimi de öngörülmüştür. KHK'ler, işlevsel (fonksiyonel) yönden yasama işlemi niteliğinde olduklarından bunların yargısal denetimlerinin yapılması görev ve yetkisi de Anayasa Mahkemesi'ne verilmiştir. Yargısal denetimde KHK'nin, öncelikle yetki yasasına sonra da Anayasa'ya uygunluğu sorunlarının çözümlenmesi gerekir. Her ne kadar, Anayasa'nın 148. maddesinde KHK'lerin yetki yasalarına uygunluğunu denetlemesinden değil, yalnızca Anayasa'ya şekil ve esas bakımlarından uygunluğunun denetlenmesinden söz edilmekte ise de, Anayasa'ya uygunluk denetiminin içerisine öncelikle KHK'nin yetki yasasına uygunluğunun denetimi girer. Çünkü, Anayasa'da, Bakanlar Kurulu'na ancak yetki yasasında belirtilen sınırlar içerisinde KHK çıkarma yetkisi verilmesi öngörülmüştür. Yetkinin dışına çıkılması, KHK'yi Anayasa'ya aykırı duruma getirir. Böylece, KHK'nin yetki yasasına aykırı olması Anayasa'ya aykırı olması ile özdeşleşir.

Olağanüstü Hal KHK'leri dayanaklarını doğrudan doğruya Anayasa'dan (mad. 121) alırlar. Bu tür KHK'lerin bir yetki yasasına dayanması gerekli değildir. Buna karşılık olağan dönemlerdeki KHK'lerin bir yetki yasasına dayanması zorunludur. Bu nedenle, KHK'ler ile dayandıkları yetki yasası arasında çok sıkı bir bağ vardır.

KHK'nin yetki yasası ile olan bağı, KHK'yi aynı ya da değiştirerek kabul eden yasa ile kesilir. KHK'nin Anayasa'ya uygun bir yetki yasasına dayanması, geçerliliğinin ön koşuludur. Yetki yasasına dayanmadan çıkartılan veya dayandığı yetki yasası iptal edilen bir KHK'nin içeriği Anayasa'ya aykırılık oluşturmasa bile Anayasa'ya uygunluğundan söz edilemez.

KHK'lerin Anayasa'ya uygunluk denetimleri, yasalarınkinden farklıdır. Anayasa'nın 11. maddesinde, "kanunlar Anayasaya aykırı olamaz" denilmektedir. Bu nedenle, yasaların denetiminde, onların yalnızca Anayasa kurallarına uygun olup olmadıkları saptanır. KHK'ler ise konu, amaç, kapsam ve ilkeleri yönünden hem dayandıkları yetki yasasına hem de Anayasa'ya uygun olmak zorundadırlar.

Bir yetki yasasına dayanmadan çıkartılan veya yetki yasasının kapsamı dışında kalan ya da dayandığı yetki yasası iptal edilen KHK'lerin anayasal konumları birbirlerinden farksızdır. Böyle durumlarda, KHK'ler anayasal dayanaktan yoksun bulunduklarından içerikleri Anayasa'ya aykırı bulunmasa bile dava açıldığında iptalleri gerekir.

Bu nedenlerle, iptaline karar verilen bir yetki yasasına dayanılarak çıkartılan KHK'lerin, Anayasa'nın Başlangıç'ındaki "hiç bir kişi ve kuruluşun, bu Anayasada gösterilen hürriyetçi demokrasi ve bunun icaplarıyla belirlenmiş hukuk düzeni dışına çıkamayacağı," 2. maddesindeki "Hukuk devleti" ilkeleriyle 6. maddesindeki "Hiç kimse veya organ kaynağını Anayasadan almayan bir devlet yetkisi kullanamaz." kuralı ve KHK çıkarma yetkisine ilişkin 91. maddesiyle bağdaştırılması olanaksızdır.

B- 608 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin Anayasa'ya Aykırılığı Sorunu

Dava dilekçesinde, 608 sayılı "Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğünün Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun, Devlet Memurları Kanunu ve 190 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamede

Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Hükmünde Kararname"nin Anayasa'nın Başlangıç'ının dördüncü paragrafı ile 2., 6., 7., 8., 11., 91. ve 153. maddelerine aykırılığı ileri sürülerek iptaline karar verilmesi istenmektedir.

Dava konusu 608 sayılı KHK, 29.6.2000 günlü, 4588 sayılı Yetki Yasası'na dayanılarak çıkarılmıştır. KHK'nin dayandığı 4588 sayılı Yetki Yasası, Anayasa Mahkemesi'nin 5.10.2000 günlü, Esas 2000/45, Karar 2000/27 sayılı kararı ile iptal edilmiştir. Böylece 608 sayılı KHK, yasal ve anayasal dayanaktan yoksun kalmıştır. Yukarıda açıklandığı gibi Anayasa'nın 91. maddesine göre, KHK'lerin Anayasa'ya uygun sayılabilmelerinin ön koşulu, bunların geçerli bir yetki yasasına dayandırılmaları olduğundan Yetki Yasası'nın iptali bu Yasa'ya göre çıkarılan KHK'leri Anayasa'ya aykırı duruma getirir.

Bu nedenle, Anayasa'ya aykırı görülerek iptal edilen 4588 sayılı Yetki Yasası'na dayanılarak çıkarılan 608 sayılı KHK, Anayasa'nın Başlangıç'ı ile 6. ve 91. maddelerine aykırıdır.

IV- YÜRÜRLÜĞÜN DURDURULMASI İSTEMİ

2.8.2000 günlü, 608 sayılı "Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğünün Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun, Devlet Memurları Kanunu ve 190 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Hükmünde Kararname"nin yürürlüğünün durdurulması isteminin, koşulları oluşmadığından, 31.10.2000 gününde oybirliğiyle reddine karar verilmiştir.

V- İPTAL KARARININ YÜRÜRLÜĞE GİRECEĞİ GÜN SORUNU

Anayasa'nın 153. maddesinin üçüncü fıkrasında, "Kanun, kanun hükmünde kararname veya Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü ya da bunların hükümleri, iptal kararlarının Resmi Gazetede yayımlandığı tarihte yürürlükten kalkar. Gereken hallerde Anayasa Mahkemesi iptal hükmünün yürürlüğe gireceği tarihi ayrıca kararlaştırabilir. Bu tarih, kararın Resmi Gazetede yayımlandığı günden başlayarak bir yılı geçemez." denilmekte; Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Yasanın 53. maddesinin dördüncü fıkrasında da bu kural yinelenmektedir. 53. maddenin beşinci fıkrasında ise, Anayasa Mahkemesi'nin, iptal halinde meydana gelecek hukuksal boşluğu kamu düzenini tehdit

veya kamu yararını ihlal edici nitelikte görürse yukarıdaki fıkra hükmünü uygulayacağı belirtilmiştir.

608 sayılı "Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğünün Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun, Devlet Memurları Kanunu ve 190 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Hükmünde Kararname"nin iptaline karar verilmesinin doğuracağı hukuksal boşluk kamu yararını ihlal edici nitelikte görüldüğünden, gerekli düzenlemenin yapılması amacıyla iptal kararının, Resmi Gazete'de yayımlanmasından başlayarak altı ay sonra yürürlüğe girmesi uygun görülmüştür.

VI- SONUÇ

A- 2.8.2000 günlü, 608 sayılı "Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğünün Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun, Devlet Memurları Kanunu ve 190 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname"nin Anayasa'ya aykırı olduğuna ve İPTALİNE,

B- İptal edilen Kanun Hükmünde Kararname'nin doğuracağı hukuksal boşluk kamu yararını ihlal edici nitelikte görüldüğünden, Anayasa'nın 153. maddesinin üçüncü fıkrasıyla 2949 sayılı Yasa'nın 53. maddesinin dördüncü ve beşinci fıkraları gereğince İPTAL HÜKMÜNÜN, KARARIN RESMİ GAZETE'DE YAYIMLANMASINDAN BAŞLAYARAK ALTI AY SONRA YÜRÜRLÜĞE GİRMESİNE, 31.10.2000 gününde OYBİRLİĞİYLE karar verildi.

Başkan Mustafa BUMİN	Başkanvekili Haşim KILIÇ	Üye Yalçın ACARGÜN
Üye Sacit ADALI	Üye Ali HÜNER	Üye Fulya KANTARCIOĞLU
Üye Mahir Can ILICAK	Üye Rüştü SÖNMEZ	Üye Ertuğrul ERSOY
Üye Tülay TUĞCU		Üye Ahmet AKYALÇIN

Esas Sayısı : 2000/72
Karar Sayısı : 2000/46
Karar Günü : 2.11.2000

İPTAL DAVASINI AÇAN : TBMM Anamuhalefet (Fazilet) Partisi Grubu Adına Grup Başkanı Mehmet Recai KUTAN

İPTAL DAVASININ KONUSU : 24.7.2000 günlü, 615 sayılı "Kamu İktisadi Teşebbüsleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Hükmünde Kararname"nin Anayasa'nın Başlangıç'ı ile 2., 6., 7., 8., 11., 91. ve 153. maddelerine aykırılığı savıyla iptali ve yürürlüğünün durdurulması istemidir.

I- İPTAL VE YÜRÜRLÜĞÜN DURDURULMASI İSTEMİNİN GEREKÇESİ

Dava dilekçesindeki iptal ve yürürlüğün durdurulması gerekçesinde özetle :

Anayasa Mahkemesi'nin çeşitli kararlarında, TBMM tarafından Anayasa'nın 91. maddesi uyarınca Bakanlar Kurulu'na verilecek KHK çıkarma yetkisinin önemli, zorunlu ve ivedi durumlar için söz konusu olabileceği, 615 sayılı KHK'nin ise bu şartlardan hiçbirisini taşımadığı; anılan KHK'nin konusunun ancak bir kanunla düzenlenmesinin mümkün olduğu; bunun dayanağını oluşturan 29.6.2000 günlü, 4588 sayılı Yetki Kanunu'nun Anayasa Mahkemesi'nce iptal edildiği, bu durumda anayasal dayanaktan yoksun kalan söz konusu KHK'nin Anayasa'nın Başlangıç'ı ile 2., 6., 7., 8., 11., 91. ve 153. maddelerine açıkça aykırı olduğu, bu durumdaki bir KHK'nin içeriği yönünden Anayasa'ya aykırı olmasa bile dava açıldığında iptalinin gerektiği; 615 sayılı KHK hakkında yürürlüğü durdurma kararı verilmeyip daha sonra iptal kararı verilmesi durumunda iptal kararının etkisiz kalacağı ve giderilmesi güç zararlara neden olacağı, yürürlüğü durdurma kararı verilmesi halinde ise hukuksal boşluk doğmayacağı belirtilmiştir.

II- İLK İNCELEME

Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 8. maddesi gereğince, Mustafa BUMİN, Haşim KILIÇ, Yalçın ACARGÜN, Sacit ADALI, Ali HÜNER, Fulya KANTARCIOĞLU, Mahir Can ILICAK, Rüştü

SÖNMEZ, Ertuğrul ERSOY, Tülay TUĞCU ve Ahmet AKYALÇIN'ın katılmalarıyla 2.11.2000 gününde yapılan ilk inceleme toplantısında, dosyada eksiklik bulunmadığından işin esasının incelenmesine oybirliğiyle karar verilmiştir.

III- ESASIN İNCELENMESİ

Dava dilekçesi ve ekleri, işin esasına ilişkin rapor, iptali istenen kanun hükmünde kararname kuralları ile dayanılan Anayasa kuralları, bunların gerekçeleri ve öteki yasama belgeleri okunup incelendikten sonra gereği görüşülüp düşünüldü :

A- KHK'nin Yargısal Denetimi Hakkında Genel Açıklama

Anayasa'nın 91. maddesinin yedinci ve sekizinci fıkralarında, "Kararnameler, Resmî Gazete'de yayımlandıkları gün Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulur. Yetki kanunları ve bunlara dayanan kanun hükümde kararnameler, Türkiye Büyük Millet Meclisi komisyonları ve Genel Kurulunda öncelikle ve ivedilikle görüşülür" denilmektedir. Öncelik ve ivedilik koşuluyla yetki yasalarının gecikmeden çıkarılabilmesi ve çıkarıldıktan sonra da yürürlüğe konulan KHK'lerin aynı biçimde Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde karara bağlanması istenilmiştir.

Anayasa'da, KHK'lerin siyasal denetimi yanında yargısal denetimi de öngörülmüştür. KHK'ler, işlevsel (fonksiyonel) yönden yasama işlemi niteliğinde olduklarından bunların yargısal denetimlerinin yapılması görev ve yetkisi de Anayasa Mahkemesi'ne verilmiştir. Yargısal denetimde KHK'nin, öncelikle yetki yasasına sonra da Anayasa'ya uygunluğu sorunlarının çözümlenmesi gerekir. Her ne kadar, Anayasa'nın 148. maddesinde KHK'lerin yetki yasalarına uygunluğunu denetlemesinden değil, yalnızca Anayasa'ya şekil ve esas bakımlarından uygunluğunun denetlenmesinden söz edilmekte ise de, Anayasa'ya uygunluk denetiminin içerisine öncelikle KHK'nin yetki yasasına uygunluğunun denetimi girer. Çünkü, Anayasa'da, Bakanlar Kurulu'na ancak yetki yasasında belirtilen sınırlar içerisinde KHK çıkarma yetkisi verilmesi öngörülmüştür. Yetkinin dışına çıkılması, KHK'yi Anayasa'ya aykırı duruma getirir. Böylece, KHK'nin yetki yasasına aykırı olması Anayasa'ya aykırı olması ile özdeşleşir.

Olağanüstü Hal KHK'leri dayanaklarını doğrudan doğruya Anayasa'dan (mad. 121) alırlar. Bu tür KHK'lerin bir yetki yasasına

dayanması gerekli değildir. Buna karşılık olağan dönemlerdeki KHK'lerin bir yetki yasasına dayanması zorunludur. Bu nedenle, KHK'ler ile dayandıkları yetki yasası arasında çok sıkı bir bağ vardır.

KHK'nin yetki yasası ile olan bağı, KHK'yi aynı ya da değiştirerek kabul eden yasa ile kesilir. KHK'nin Anayasa'ya uygun bir yetki yasasına dayanması, geçerliliğinin ön koşuludur. Yetki yasasına dayanmadan çıkartılan veya dayandığı yetki yasası iptal edilen bir KHK'nin içeriği Anayasa'ya aykırılık oluşturmasa bile Anayasa'ya uygunluğundan söz edilemez.

KHK'lerin Anayasa'ya uygunluk denetimleri, yasalarınkinden farklıdır. Anayasa'nın 11. maddesinde, "kanunlar Anayasaya aykırı olamaz" denilmektedir. Bu nedenle, yasaların denetiminde, onların yalnızca Anayasa kurallarına uygun olup olmadıkları saptanır. KHK'ler ise konu, amaç, kapsam ve ilkeleri yönünden hem dayandıkları yetki yasasına hem de Anayasa'ya uygun olmak zorundadırlar.

Bir yetki yasasına dayanmadan çıkartılan veya yetki yasasının kapsamı dışında kalan ya da dayandığı yetki yasası iptal edilen KHK'lerin anayasal konumları birbirlerinden farksızdır. Böyle durumlarda, KHK'ler anayasal dayanaktan yoksun bulunduklarından içerikleri Anayasa'ya aykırı bulunmasa bile dava açıldığında iptalleri gerekir.

Bu nedenlerle, iptaline karar verilen bir yetki yasasına dayanılarak çıkartılan KHK'lerin, Anayasa'nın Başlangıç'ındaki "hiç bir kişi ve kuruluşun, bu Anayasada gösterilen hürriyetçi demokrasi ve bunun icaplarıyla belirlenmiş hukuk düzeni dışına çıkamayacağı," 2. maddesindeki "Hukuk devleti" ilkeleriyle 6. maddesindeki "Hiç kimse veya organ kaynağını Anayasadan almayan bir devlet yetkisi kullanamaz." kuralı ve KHK çıkarma yetkisine ilişkin 91. maddesiyle bağdaştırılması olanaksızdır.

B- 615 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin Anayasa'ya Aykırılığı Sorunu

Dava dilekçesinde, 615 sayılı "Kamu İktisadi Teşebbüsleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Hükmünde Kararname"nin Anayasa'nın Başlangıç'ının dördüncü paragrafı ile 2., 6., 7., 8., 11., 91. ve 153. maddelerine aykırılığı ileri sürülerek iptaline karar verilmesi istenmektedir.

Dava konusu 615 sayılı KHK, 29.6.2000 günlü, 4588 sayılı Yetki Yasası'na dayanılarak çıkarılmıştır. KHK'nin dayandığı 4588 sayılı Yetki Yasası, Anayasa Mahkemesi'nin 5.10.2000 günlü, Esas 2000/45, Karar 2000/27 sayılı kararı ile iptal edilmiştir. Böylece 615 sayılı KHK, yasal ve anayasal dayanaktan yoksun kalmıştır. Yukarıda açıklandığı gibi Anayasa'nın 91. maddesine göre, KHK'lerin Anayasa'ya uygun sayılabilmelerinin ön koşulu, bunların geçerli bir yetki yasasına dayandırılmaları olduğundan Yetki Yasası'nın iptali bu Yasa'ya göre çıkarılan KHK'leri Anayasa'ya aykırı duruma getirir.

Bu nedenle, Anayasa'ya aykırı görülerek iptal edilen 4588 sayılı Yetki Yasası'na dayanılarak çıkarılan 615 sayılı KHK, Anayasa'nın Başlangıç'ı ile 6. ve 91. maddelerine aykırıdır.

IV- YÜRÜRLÜĞÜN DURDURULMASI İSTEMİ

24.7.2000 günlü, 615 sayılı "Kamu İktisadi Teşebbüsleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Hükmünde Kararname"nin yürürlüğünün durdurulması isteminin, koşulları oluşmadığından, 2.11.2000 gününde oybirliğiyle reddine karar verilmiştir.

V- SONUÇ

A- 24.7.2000 günlü, 615 sayılı "Kamu İktisadi Teşebbüsleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Hükmünde Kararname"nin Anayasa'ya aykırı olduğuna ve İPTALİNE, OYBİRLİĞİYLE,

B- İptal edilen Kanun Hükmünde Kararname'nin doğuracağı hukuksal boşluk kamu yararını ihlal edici nitelikte görülmediğinden İPTAL KARARININ YÜRÜRLÜĞE GİRECEĞİ TARİHİN AYRICA KARARLAŞTIRILMASINA GEREK OLMADIĞINA, Fulya KANTARCIOĞLU, Mahir Can ILICAK ile Rüştü SÖNMEZ'in karşıoyları ve OYÇOKLUĞUYLA, 2.11.2000 gününde karar verildi.

Başkan Mustafa BUMİN	Başkanvekili Haşim KILIÇ	Üye Yalçın ACARGÜN
Üye Sacit ADALI	Üye Ali HÜNER	Üye Fulya KANTARCIOĞLU
Üye Mahir Can ILICAK	Üye Rüştü SÖNMEZ	Üye Ertuğrul ERSOY
Üye Tülay TUĞCU		Üye Ahmet AKYALÇIN

KARŞIOY YAZISI

Esas Sayısı : 2000/72
Karar Sayısı : 2000/46

Dava konusu 29.6.2000 günlü 615 sayılı Kanun Hükmünde Kararname, dayanağını oluşturan 4588 sayılı Yetki Yasası'nın iptal edilmiş olması nedeniyle yasal ve Anayasal dayanağını kaybettiği gerekçesiyle iptal edilmiş, ancak iptal kararının, doğurduğu hukuki boşluk, kamu düzenini tehdit veya kamu yararını ihlal edici nitelikte kabul edilmediğinden yürürlüğe gireceği tarihin ayrıca kararlaştırılması gerek görülmemiştir.

Anayasa'nın 153. maddesine koşut düzenleme içeren Anayasa Mahkemesi'nin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'un 53. maddesinde Anayasa Mahkemesince Anayasa'ya aykırı olduğundan iptaline karar verilen kanun, kanun hükmünde kararname veya Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü veya bunların belirli madde veya hükümlerinin, iptal kararının Resmi Gazete'de yayımlandığı tarihte yürürlükten kalkacağı; gerekli gördüğü hallerde

Anayasa Mahkemesi'nin, iptal hükmünün yürürlüğe gireceği tarihi ayrıca kararlaştırabileceği; bu tarihin, iptal kararının Resmî Gazete'de yayımlandığı günden başlayarak bir yılı geçemeyeceği; Anayasa Mahkemesi'nin iptal halinde meydana gelecek olan hukuki boşluğu kamu düzenini tehdit veya kamu yararını ihlâl edici nitelikte görürse böyle bir uygulamaya gideceği belirtilmiştir.

Bu düzenleme ile bir kanun, KHK veya İçtüzüğün ya da bunların belirli madde ve hükümlerinin iptaline karar verilmesi halinde, öncelikle hukuksal bir boşluk doğacağı kabul edilmekte ancak kararın yürürlüğe girmesi için belirli bir süre verilmesi, doğacak boşluğun kamu düzenini tehdit veya kamu yararını ihlâl etmesi koşuluna bağlanmaktadır.

615 sayılı KHK'den önce yalnız, bankacılık alanındaki İktisadi Devlet Teşekküllerinin Bakanlar Kurulu kararı ile Anonim Şirket biçiminde kurulmasına izin verilirken 233 sayılı Kamu İktisadi Teşebbüsleri Hakkında KHK'nin 3. maddesinin (3) numaralı fıkrasında yapılan dava konusu değişiklikle bankacılık alanı dışında kalanlar da aynı kapsama alınmıştır. Bu değişiklik uyarınca, Bakanlar Kurulu 2000/1312 sayılı kararla TEAŞ'ın üç ayrı anonim şirket olarak teşkilatlandırılmasına karar vermiştir. Kararın, düzenlediği elektrik üretim ve iletim alanında daha etkili bir hizmet sunma amacına yönelik olduğu ve kamu yararı düşüncesine dayandığı açıktır. Bu durumda, dava konusu KHK'nin iptali ile doğan hukuki boşluğun kamu yararını ihlâl etmediği ileri sürülemeyeceğinden iptal kararının yürürlüğe girmesi için bir süre verilerek hizmetin kesintisiz yürütülebilmesi amacıyla yasakoyucuya yeni düzenleme yapma olanağı tanınması gerekir.

Açıklanan nedenlerle iptal kararının yürürlüğe girmesi için süre verilmesine yer olmadığı yolundaki çoğunluk görüşüne katılmıyoruz.

Üye	Üye	Üye
Fulya KANTARCIOĞLU	Mahir Can ILICAK	Rüştü SÖNMEZ

Esas Sayısı : 2000/86
Karar Sayısı : 2000/50
Karar Günü : 12.12.2000

İTİRAZ YOLUNA BAŞVURAN : Siyasî Parti Kapatma Davasına Bakan Mahkeme Sıfatıyla Anayasa Mahkemesi

İTİRAZIN KONUSU : 22.4.1983 günlü, 2820 sayılı Siyasî Partiler Kanunu'nun 12.8.1999 günlü, 4445 sayılı Yasa'nın 18. maddesi ile değiştirilen 103. maddesinin ikinci fıkrasının Anayasa'nın 68. ve 69. maddelerine aykırılığının incelenmesidir.

I- OLAY

Fazilet Partisi'nin kapatılması hakkındaki davaya bakmakta olan Anayasa Mahkemesi, 12.12.2000 günlü toplantısında, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının, 2820 sayılı Siyasî Partiler Kanunu'nun 4445 sayılı Yasa ile değiştirilen 103. maddesinin davada uygulanacak ikinci fıkrasının Anayasa'ya aykırılığı savını ciddî bularak bu konunun incelenmesine Anayasa'nın 152., 2949 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'un 28. maddesi uyarınca karar vermiştir.

II- YASA METİNLERİ

A-İtiraz Konusu Yasa Kuralı

22.4.1983 günlü, 2820 sayılı Siyasî Partiler Kanunu'nun itiraz konusu ikinci fıkra hükmünü de içeren değişik 103. maddesi şöyledir:

"Madde 103.- Bir siyasî partinin Anayasanın 68 inci maddesinin dördüncü fıkrası hükmüne aykırı eylemlerin odak halini oluşturup oluşturmadığı hususu Anayasa Mahkemesince belirlenir.

Bir siyasî parti; birinci fıkrada yazılı fiiller o partinin üyelerince yoğun bir şekilde işlendiği ve bu durum o partinin büyük kongre, merkez karar ve yönetim kurulu veya Türkiye Büyük Millet Meclisindeki grup genel kurulu veya grup yönetim kurulunca zımnen veya açıkça benimsendiği yahut bu fiiller doğrudan doğruya anılan parti organlarınca kararlılık içinde işlendiği takdirde, söz konusu fiillerin odağı haline gelmiş sayılır."

B- İlgili Yasa Kuralı

2820 sayılı Yasa'nın 4445 sayılı Yasa ile değiştirilen konu ile ilgili 101. maddesi şöyledir :

"Madde 101.- Anayasa Mahkemesince bir siyasî parti hakkında kapatma kararı;

a) Bir siyasî partinin tüzük ve programının Devletin bağımsızlığına, ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne, insan haklarına, eşitlik ve hukuk devleti ilkelerine, millet egemenliğine, demokratik ve laik cumhuriyet ilkelerine aykırı olması, sınıf veya zümre diktatörlüğünü veya herhangi bir tür diktatörlüğü savunmayı ve yerleştirmeyi amaçlaması, suç işlenmesini teşvik etmesi,

b) Bir siyasî partinin, Anayasanın 68 inci maddesinin dördüncü fıkrasına aykırı eylemlerin işlendiği odak haline geldiğinin Anayasa Mahkemesince tespiti,

c) Bir siyasî partinin, yabancı devletlerden, uluslararası kuruluşlardan ve Türk uyrukluğunda olmayan gerçek ve tüzel kişilerden maddî yardım alması,

Hallerinde verilir."

C- Dayanılan Anayasa Kuralları

İtiraza dayanak oluşturan Anayasa kuralları şunlardır :

1- "MADDE 68.- Vatandaşlar, siyasî parti kurma ve usulüne göre partilere girme ve partilerden ayrılma hakkına sahiptir. Parti üyesi olabilmek için onsekiz yaşını doldurmuş olmak gerekir.

Siyasî partiler, demokratik siyasî hayatın vazgeçilmez unsurlarıdır.

Siyasî partiler önceden izin almadan kurulurlar ve Anayasa ve kanun hükümleri içerisinde faaliyetlerini sürdürürler.

Siyasî partilerin tüzük ve programları ile eylemleri, devletin bağımsızlığına, ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne, insan haklarına, eşitlik ve hukuk devleti ilkelerine, millet egemenliğine, demokratik ve laik Cumhuriyet ilkelerine aykırı olamaz; sınıf veya

zümre diktatörlüğünü veya herhangi bir tür diktatörlüğü savunmayı ve yerleştirmeyi amaçlayamaz; suç işlenmesini teşvik edemez.

Hâkimler ve savcılar, Sayıştay dahil yüksek yargı organları mensupları, kamu kurum ve kuruluşlarının memur statüsündeki görevlileri, yaptıkları hizmet bakımından işçi niteliği taşımayan diğer kamu görevlileri, Silahlı Kuvvetler mensupları ile yükseköğretim öncesi öğrencileri siyasî partilere üye olamazlar.

Yükseköğretim elemanlarının siyasî partilere üye olmaları ancak kanunla düzenlenebilir. Kanun bu elemanların, siyasî partilerin merkez organları dışında kalan parti görevi almalarına cevaz veremez ve parti üyesi yükseköğretim elemanlarının yükseköğretim kurumlarında uyacakları esasları belirler.

Yükseköğretim öğrencilerinin siyasî partilere üye olabilmelerine ilişkin esaslar kanunla düzenlenir.

Siyasî partilere, Devlet, yeterli düzeyde ve hakça malî yardım yapar. Partilere yapılacak yardımın, alacakları üye aidatının ve bağışların tabi olduğu esaslar kanunla düzenlenir."

2- "MADDE 69.- Siyasî partilerin faaliyetleri, parti içi düzenlemeleri ve çalışmaları demokrasi ilkelerine uygun olur. Bu ilkelerin uygulanması kanunla düzenlenir.

Siyasî partiler, ticarî faaliyetlere girişemezler.

Siyasî partilerin gelir ve giderlerinin amaçlarına uygun olması gereklidir. Bu kuralın uygulanması kanunla düzenlenir. Anayasa Mahkemesince siyasî partilerin mal edinimleri ile gelir ve giderlerinin kanuna uygunluğunun tespiti, bu hususun denetim yöntemleri ve aykırılık halinde uygulanacak yaptırımlar kanunda gösterilir. Anayasa Mahkemesi, bu denetim görevini yerine getirirken Sayıştaydan yardım sağlar. Anayasa Mahkemesinin bu denetim sonunda vereceği kararlar kesindir.

Siyasî partilerin kapatılması, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının açacağı dava üzerine Anayasa Mahkemesince kesin olarak karara bağlanır.

Bir siyasî partinin tüzüğü ve programının 68 inci maddesinin dördüncü fıkrası hükümlerine aykırı bulunması halinde temelli kapatma kararı verilir.

Bir siyasî partinin 68 inci maddenin dördüncü fıkrası hükümlerine aykırı eylemlerinden ötürü temelli kapatılmasına, ancak, onun bu nitelikteki fiillerin işlendiği bir odak haline geldiğinin Anayasa Mahkemesince tespit edilmesi halinde karar verilir.

Temelli kapatılan bir parti bir başka ad altında kurulamaz.

Bir siyasî partinin temelli kapatılmasına beyan veya faaliyetleriyle sebep olan kurucuları dahil üyeleri, Anayasa Mahkemesinin temelli kapatmaya ilişkin kesin kararının Resmi Gazetede gerekçeli olarak yayımlanmasından başlayarak beş yıl süreyle bir başka partinin kurucusu, üyesi, yöneticisi ve deneticisi olamazlar.

Yabancı devletlerden, uluslararası kuruluşlardan ve Türk uyrukluğunda olmayan gerçek ve tüzelkişilerden maddî yardım alan siyasî partiler temelli olarak kapatılır.

Siyasî partilerin kuruluş ve çalışmaları, denetlenme ve kapatılmaları ile siyasî partilerin ve adayların seçim harcamaları ve usulleri yukarıdaki esaslar çerçevesinde kanunla düzenlenir."

III- ESASIN İNCELENMESİ

Mustafa BUMİN, Haşim KILIÇ, Yalçın ACARGÜN, Sacit ADALI, Ali HÜNER, Fulya KANTARCIOĞLU, Mahir Can ILICAK, Rüştü SÖNMEZ, Ertuğrul ERSOY, Tülay TUĞCU ve Ahmet AKYALÇIN'ın katılmalarıyla 12.12.2000 gününde yapılan toplantıda Anayasa Mahkemesi; 1999/2 (Siyasî Parti - Kapatma) esas sayılı davanın görüşülmesi sırasında 2820 sayılı Siyasî Partiler Kanunu'nun 12.8.1999 günlü 4445 sayılı Yasa ile değiştirilen 103. maddesinin ikinci fıkrasının Anayasa'nın 69. maddesine aykırılığı savını ciddî görerek Anayasa'nın 152. ve 2949 sayılı Yasa'nın 28. maddesi uyarınca esas hakkında bir karar verilmek üzere Mustafa BUMİN, Haşim KILIÇ, Sacit ADALI, Ali HÜNER ile Ahmet AKYALÇIN'ın karşıoyları ve oyçokluğu ile davanın geri bırakılmasını kararlaştırdığından işin esasının incelenmesine oybirliğiyle karar verilmiştir.

IV- ANAYASA'YA AYKIRILIK SORUNU

İşin esasına ilişkin rapor, itiraz konusu ve ilgili görülen yasa kurallarıyla dayanılan Anayasa kuralları, bunların gerekçeleri ve öteki yasama belgeleri okunup incelendikten sonra gereği görüşülüp düşünüldü:

Anayasa'nın 68. maddesinin ilk fıkrasında, "vatandaşlar siyasî parti kurma ve usulüne göre partilere girme ve partilerden ayrılma hakkına sahiptir" denilerek bu haklar bireysel bir temel hak olarak güvence altına alınmıştır. İkinci ve üçüncü fıkralarda ise siyasî partilerin, demokratik siyasî hayatın vazgeçilmez unsurları oldukları, önceden izin almadan kurulacakları ve Anayasa ve kanun hükümleri içerisinde faaliyetlerini sürdürecekleri belirtilerek onlara kurumsal güvence sağlanmış, böylece bireysel güvence kurumsal güvence ile tamamlanırken, Avrupa'da "partiler demokrasisi" olarak anılan belli bir demokrasi anlayışı da vurgulanmıştır.

Maddenin dördüncü fıkrasında, parti yasaklarına yer verilmiştir. Buna göre, siyasî partilerin tüzük ve programları ile eylemleri, Devletin bağımsızlığına, ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne, insan haklarına, eşitlik ve hukuk devleti ilkelerine, millet egemenliğine, demokratik ve lâik cumhuriyet ilkelerine aykırı olamaz; sınıf veya zümre diktatörlüğünü veya herhangi bir tür diktatörlüğü savunmayı ve yerleştirmeyi amaçlayamaz; suç işlenmesini teşvik edemez. Siyasî partilerin bu yasaklara uymamaları durumunda karşılaşacakları yaptırımın düzenlendiği Anayasa'nın 69. maddesinin dördüncü fıkrasında ise siyasî partilerin kapatılmasının Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı'nın açacağı dava üzerine Anayasa Mahkemesi'nce kesin olarak karara bağlanacağı, altıncı fıkrasında da bir siyasî partinin 68 inci maddenin dördüncü fıkrası hükümlerine aykırı eylemlerinden ötürü temelli kapatılmasına, ancak onun bu nitelikteki fiillerin işlendiği odak haline geldiğinin Anayasa Mahkemesi'nce tespit edilmesi halinde karar verileceği hükme bağlanmıştır.

Özgürlüğü, eşitliği, çoğulculuğu ve katılımcılığı esas alan ve hukukun üstünlüğü temeline dayanan çağdaş demokrasilerde, siyasî partilerin faaliyetlerini serbestçe sürdürmeleri gerektiğinde duraksanamaz. Anayasamızın siyasî partileri kurumsallaştırarak demokratik düzenin ayrılmaz, vazgeçilmez bir unsuru kabul etmesinin nedeni de budur. Ancak, özgürlükçü demokratik temel düzenin ortadan kaldırılmasına veya önemli ölçüde tehlikeye düşürülmesine yönelik faaliyetlere izin verilmesi de kabul edilemez. Bu nedenle,

düşünce özgürlüğünün, bu bağlamda siyasal partilerin demokrasilerin oluşumundaki temel işlevi yadsınamaz ise de varlıklarının kaynağının da yine özgürlükçü demokratik rejim olduğu gerçeği gözden uzak tutulamaz.

Anayasa'nın siyasî partiler konusundaki düzenlemelerinin bu çerçeve içinde değerlendirilmesi ve 69. maddesinin son fıkrasına göre siyasî partilerin kuruluş ve çalışmaları ile denetleme ve kapatılmalarına ilişkin kurallar getirilirken de aynı anlayışın egemen olması gerekir.

2820 sayılı Siyasî Partiler Yasası'nın 4445 sayılı Yasa ile değiştirilen 101. maddesinde, "Bir siyasî partinin, Anayasanın 68 inci maddesinin dördüncü fıkrasına aykırı eylemlerin işlendiği odak haline geldiğinin Anayasa Mahkemesince tespiti" kapatılmaya neden olabilecek durumlar arasında sayılmakta, 103. maddesinin ilk fıkrasında ise "Bir siyasî partinin Anayasa'nın 68 inci maddesinin dördüncü fıkrası hükmüne aykırı eylemlerin odak halini oluşturup oluşturmadığı hususu Anayasa Mahkemesince belirlenir"; itiraz konusu ikinci fıkrasında da "Bir siyasî parti; birinci fıkrada yazılı fiiller o partinin üyelerince yoğun bir şekilde işlendiği ve bu durum o partinin büyük kongre, merkez karar ve yönetim kurulu veya Türkiye Büyük Millet Meclisindeki grup genel kurulu veya grup yönetim kurulunca zımnen veya açıkça benimsendiği yahut bu fiiller doğrudan doğruya anılan parti organlarınca kararlılık içinde işlendiği takdirde, söz konusu fiillerin odağı haline gelmiş sayılır" denilmektedir.

Bu düzenleme karşısında, 103. maddenin ikinci fıkrasına göre, bir siyasî partinin eylemlerinin Anayasa'nın 68. maddesinin dördüncü fıkrasında belirtilen "Devletin bağımsızlığına, ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne, insan haklarına, eşitlik ve hukuk devleti ilkelerine, millet egemenliğine, demokratik ve lâik Cumhuriyet ilkelerine aykırı" olduğu; "sınıf veya zümre diktatörlüğünü veya herhangi bir tür diktatörlüğü savunmayı ve yerleştirmeyi amaçladığı"; "suç işlenmesini teşvik ettiği"; ve belirtilen eylemlerin o partinin üyelerince kararlılık içinde, nicelik ve nitelik olarak belli bir ağırlıkta yoğun bir şekilde işlendiği saptansa da bu yeterli olmayacak "odak olma" halinin oluşmuş sayılabilmesi için söz konusu fiillerin partinin büyük kongre, merkez karar ve yönetim kurulu veya Türkiye Büyük Millet Meclisindeki grup genel kurulu veya grup yönetim kurulunca da zımnen veya açıkça benimsenmesi koşulu aranacaktır.

Kapatılma tehdidi altında bulunan bir siyasî partinin fıkrada sayılan organlarından, üyelerinin Anayasa ve Yasa'ya aykırı eylemlerine açıkça veya sessiz kalarak zımnen onay vermeleri beklenemez. Yasak eylemlerin odak oluşturduğunun saptanmasında parti organı olup partiyi temsil durumunda bulunan ve parti içindeki önemi tartışmasız olan genel başkanın doğrudan destek vermesi veya zımni kabulünün de parti organları arasında sayılmadığından "kapatılma" nedeni oluşturmayacağı açıktır.

Öte yandan, yasak fiillerin fıkrada sayılan parti organları tarafından kararlılıkla işlenmesi halinde de bu organlar arasında genel başkanın sayılmaması, onun eylemleri ile partinin herhangi bir üyesinin eylemlerinin aynı düzeyde kabul edildiğini göstermektedir. Oysa, partinin genel başkanı ile üyelerinin eylemlerinin sonuçları bakımında eşit etki ve değerde olduğu düşünülemez.

Bu durumda, 103. maddenin ikinci fıkrasındaki düzenlemeye göre, Anayasa'nın 69. maddesinin altıncı fıkrası uyarınca bir siyasî partinin 68. maddenin dördüncü fıkrası hükümlerine aykırı fiillerin işlendiği odak haline geldiğinin saptanması olanaksızlığa varan bir zorluk içermektedir.

Siyasî partilerin Anayasa ile belirlenmiş demokratik temel düzeni yıkmaya veya önemli ölçüde tehlikeye düşürmeye yönelmeleri söz konusu olduğunda yaptırım uygulanmasını engellemek ya da önemli ölçüde zorlaştırmak demokratik sistemin özüyle bağdaşmaz. Bu nedenle, Anayasal kuralların ve bu kurallar doğrultusunda siyasî partiler hakkındaki yasal düzenlemelerin, Anayasa Mahkemesi'nin parti yasakları ile düşünce ve buna bağlı olarak siyasî örgütlenme özgürlüğü arasındaki hassas dengeyi kurmasına ve korumasına elverişli olması gerekir. İtiraz konusu düzenlemenin ise buna olanak vermediği açıktır.

Belirtilen nedenlerle, Siyasî Partiler Yasası'nın 103. maddesinin ikinci fıkrası Anayasa'nın 68. ve 69. maddelerine aykırıdır. İptali gerekir.

Bu görüşlere Mustafa BUMİN, Haşim KILIÇ, Sacit ADALI, Ali HÜNER ve Ahmet AKYALÇIN katılmamışlardır.

V- SONUÇ

22.4.1983 günlü, 2820 sayılı "Siyasi Partiler Kanunu"nun 12.8.1999 günlü, 4445 sayılı Yasa ile değiştirilen 103. maddesinin ikinci fıkrasının Anayasa'ya aykırı olduğuna ve İPTALİNE, Mustafa BUMİN, Haşim KILIÇ, Sacit ADALI, Ali HÜNER ile Ahmet AKYALÇIN'ın karşıoyları ve OYÇOKLUĞUYLA, 12.12.2000 gününde karar verildi.

Başkan Mustafa BUMİN	Başkanvekili Haşim KILIÇ	Üye Yalçın ACARGÜN
Üye Sacit ADALI	Üye Ali HÜNER	Üye Fulya KANTARCIOĞLU
Üye Mahir Can ILICAK	Üye Rüştü SÖNMEZ	Üye Ertuğrul ERSOY
Üye Tülay TUĞCU	Üye Ahmet AKYALÇIN	

KARŞIOY YAZISI

Esas Sayısı : 2000/86
Karar Sayısı : 2000/50

2820 sayılı Siyasî Partiler Kanunu'nun 103. maddesinin ikinci fıkrası Anayasa'nın 69. maddesine aykırı bulunarak iptal edilmiş bulunmaktadır.

Anayasa'nın 68. maddesinin ikinci fıkrasında siyasî partilerin demokratik siyasî hayatın vazgeçilmez unsurları oldukları

açıklandıktan sonra dördüncü fıkrasında, siyasî partilerin tüzük ve programları ile eylemlerinin Devletin bağımsızlığına, ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne, insan haklarına, eşitlik ve hukuk devleti ilkelerine, millet egemenliğine demokratik ve lâik Cumhuriyet ilkelerine aykırı olamayacağı, sınıf veya zümre diktatörlüğünü veya herhangi bir diktatörlüğü savunmayı ve yerleştirmeyi amaçlayamayacakları ve suç işlenmesini teşvik edemeyecekleri öngörülmüş, 69. maddesinin altıncı fıkrasında da, bir siyasî partinin 68. maddenin dördüncü fıkrasında açıklanan eylemlerinden dolayı temelli kapatılmasına, ancak onun bu nitelikteki fiillerin işlendiği odak haline geldiğinin Anayasa Mahkemesi'nce tespiti halinde karar verileceği belirtilmiştir.

23.7.1995 günlü, 4121 sayılı Yasa'nın 7. maddesiyle Anayasa'nın 69. maddesinin altıncı fıkrasına getirilen Anayasa'ya aykırı "fiillerin işlendiğinin odak haline geldiğinin Anayasa Mahkemesince tespit..."i konusuna açıklık kazandırmak için 2820 sayılı Siyasî Partiler Kanunu'nun 103. maddesinde de bir değişiklik yapılmış ve yeni düzenlemede 69. maddenin altıncı fıkrasında öngörülen yasak eylemlerin odağı haline gelmenin öğeleri gösterilmiştir.

Söz konusu 103. maddenin birinci fıkrasında, bir siyasî partinin Anayasa'nın 68. maddesinin dördüncü fıkrası hükmüne aykırı eylemlerin odağı halini oluşturup oluşturmadığı hususunun Anayasa Mahkemesi'nce belirleneceği açıklandıktan sonra, ikinci fıkrasında da, "Bir siyasî parti; birinci fıkrada yazılı fiiller o parti üyelerince yoğun bir şekilde işlendiği ve bu durum o partinin büyük kongre, merkez karar ve yönetim kurulu veya Türkiye Büyük Millet Meclisindeki grup genel kurulu veya grup yönetim kurulunca zımnen veya açıkça benimsendiği yahut bu fiiller doğrudan doğruya anılan parti organlarınca kararlılık içinde işlendiği takdirde, söz konusu fiillerin odağı haline gelmiş sayılır" denilmiştir.

Görüldüğü gibi, 2820 sayılı Siyasî Partiler Kanunu'nun 103. maddesinin ikinci fıkrası, "odak olma" kavramının Yasa'da tanımlanması amacına dönük bir düzenlemedir. Hukukun bilinen ilkelerine göre, Anayasa kuralları soyut ve genel nitelikte olup bu kuralların somut olaylara uygulanması ancak konuya ilişkin yasal düzenlemelerle olanaklıdır. Siyasî parti kapatma davalarında Anayasa Mahkemesi ilk derecede uyuşmazlığı sonuçlandıran dava Mahkemesi konumunda olduğundan, kural olarak Anayasa'yı değil Anayasa'da öngörülen genel ve soyut kuralları somutlaştıran yasa

kurallarını uygulamak durumundadır. Esasen bu anlayış biçimi Anayasa'nın 69. maddesinin son fıkrasında belirtilen "Siyasî partilerin kapatılmaları kanunla düzenlenir" kuralının da gereğidir. Bu nedenledir ki Anayasa'nın 69. maddesinin altıncı fıkrasında "odak haline geldiğinin Anayasa Mahkemesince" tespitinden söz edilmiş, ancak bu tespitin hangi kriterlere göre yapılacağı gösterilmemiş, bu husus yasal düzenlemeye bırakılmıştır. Bu düzenleme de 2820 sayılı Siyasî Partiler Kanunu'nun 103. maddesiyle yapılmış ve "odak olma"nın unsurları bu maddede gösterilmiştir.

Öte yandan, 2820 sayılı Siyasî Partiler Kanunu'nun 103. maddesinin ikinci fıkrasında parti karar organları sayıldığı hâlde "parti başkanı"na yer verilmediğinden bu kimsenin eylemleri nedeniyle siyasî partilerin kapatılmayacağı, bu nedenle de, Anayasa'nın 69. maddesinin altıncı fıkrasına göre parti kapatma davalarında Anayasa Mahkemesi'ne tanınan yetkinin daraltıldığı yolundaki bir anlayış tarzını kabul etmeye olanak yoktur. 103. maddenin ikinci fıkrasına göre siyasî parti başkanları, "Parti üyesi" olduklarından, bunların yasak söz ve eylemlerinden dolayı, bu söz ve eylemler yoğun bir şekilde işlenmiş ve maddede sayılan parti yetkili organlarınca da "zımnen" veya "açıkça" benimsenmiş ise, temsil ettikleri siyasî partinin kapatılması olanaklıdır.

Açıklanan nedenlerle, Anayasa'nın 69. maddesiyle Anayasa Mahkemesi'ne tanınan yetkinin Siyasî Partiler Kanunu'nun 103. maddesinin ikinci fıkrasındaki düzenlemeyle daraltıldığı yolundaki iptal gerekçesine katılma olanağı bulunmadığından çoğunluk görüşüne katılmıyoruz.

Başkan	Üye	Üye
Mustafa BUMİN	Sacit ADALI	Ahmet AKYALÇIN

KARŞIOY YAZISI

Esas Sayısı : 2000/86
Karar Sayısı : 2000/50

Fazilet Partisi'nin kapatılma davasında uygulanacak olan 2820 sayılı Siyasî Partiler Kanunu'nun 4445 sayılı Yasa'yla değişik 103. maddesinin ikinci fıkrası hakkında Yargıtay Cumhuriyet

Başsavcısı'nın Anayasa'ya aykırılık iddiası ciddi bulunarak incelemeye geçilmiş ve sonuçta iptal edilmiştir.

Siyasî Partiler Kanunu'nun 103. maddesinin ikinci fıkrası, Refah Partisi'nin kapatılma davası sırasında Anayasa'ya aykırı görülerek iptal edilmiş idi. Anayasa Mahkemesi'nin anılan kararında özetle; "Siyasî Partiler Kanunu'nun 103. maddesinin ikinci fıkrasında, 101. maddenin (d) bendine göndermede bulunularak birinci fıkradaki mihrak haline gelme durumunun oluşması için öncelikle, parti üyelerinin bu fıkrada belirtilen söz ve eylemlerinden ötürü hüküm giymiş olmaları koşulunun aranması, 103. madde ile parti kapatma nedeni sayılan kimi yasak fiillerin Ceza Yasası'nda suç olmaktan çıkarılması nedeniyle yalnız 103. maddenin ilk fıkrasının uygulanmasını değil, buna dayanak oluşturan Anayasa'nın 69. maddesinin altıncı fıkrasının da uygulanmasını olanaksız hale getirmiştir." denilmiştir.

Buna göre, Anayasa Mahkemesi 103. maddenin ikinci fıkrasında üyelerin yasak fiilleri işlemesinden ötürü partinin suç odağı durumuna geldiğinin saptanmasında "hüküm giymiş olma" koşulunun kimi fiiller için uygulanmasının mümkün olmayacağı gerekçesiyle maddenin ikinci fıkrasını tümüyle iptal etmiştir. Oysa, fıkrada "hüküm giymiş olmak" koşulunun yanında;

- yasak fiillerin parti üyelerince kesif bir şekilde işlenmiş olması,

- bu yasak fiillerin kesif olarak işlenmesinin o partinin büyük kongre, merkez karar ve yönetim kurulu yahut grubun yönetim kurulunca zımnen veya sarahaten benimsendiğinin subuta ermesi,

koşulların da aranması öngörülmüştür.

Ancak, Anayasa Mahkemesi "hüküm giymiş olmak" koşulunun Anayasa'nın 69. maddesine aykırı olduğunu gerekçede belirtmiş olmasına karşın, diğer iki koşulun iptali için herhangi bir gerekçe göstermemiştir. Mahkemenin gerekçe göstermeden iptal etmesi söz konusu olmayacağına göre, fıkradaki "hüküm giymiş olmak" koşuluna ilişkin gerekçenin diğer koşullar için de kabul edilmesi düşünülemez. "Hüküm giymiş olmak" dışındaki koşullar için iptal gerekçesi yazılmasını engelleyen hiçbir sebep olmadığına göre, yasakoyucunun açıklanmayan gizli bir gerekçe ile bağlı kalacağı kuşkusuz düşünülemez. TBMM, Anayasa Mahkemesi'nin 9.1.1998 günlü 1998/1 karar sayılı kararının gereğini yerine getirerek 4445

sayılı Yasa ile Siyasî Partiler Kanunu'nun 103. maddesini yeniden düzenlemiştir. Değişik yeni madde de parti üyeleri için "hüküm giymiş olmak" koşulu kaldırılmış, önceki metinde yer alan yasak fiillerin yoğun bir şekilde işlenmiş olması ve bunun belirtilen parti organlarınca benimsenmesi koşulu yanında, parti organlarınca doğrudan kararlı bir şekilde söz konusu yasak fiillerin işlenmiş olması da "Partinin yasak fiillerin odağı haline gelmiş olma" koşulu olarak kabul edilmiştir. Anayasa'ya aykırılık gerekçesinin yazılmadığı konularda neden iptal edildiğinin cevabını aramak TBMM'nin görevi değildir. Yasakoyucu gerekçesiz bölümlerin Anayasa'ya aykırı olmadığını varsayarak değiştirilen 103. madde metninde önceki koşullara yeniden yer vermiştir.

Siyasal partiler, ülkenin geleceğini şekillendiren yön veren ve demokratik hayatın vazgeçilmez kurumlarıdır. Partilerinde bireyler gibi sorumlulukları yanında özgürlüklerinin sınırlarını bilmesi en doğal hakkıdır. Hangi koşullarda suç odağı haline geleceğini gerekçesiz iptal kararlarında araması düşünülemez. Yasakoyucunun çalışmalarından beklenen netlik, açıklık ve şeffaflığın yargı organlarından da beklenilmesi demokratik hukuk devleti olmanın en temel koşuludur.

Siyasî Partiler, çalışmalarını yetkili kurulları, il ve ilçe teşkilatları ve üyeleri aracılığı ile yürütür. Merkezdeki yetkili kurullar dışında kalan parti organı mercii yada kurulu (il ve ilçe teşkilatı gibi) parti yasaklarına karşı bir fiil işlerse Siyasî Partiler Kanunu'nun 102. maddesi gereğince aradan iki yıl geçmemiş olması koşuluyla Başsavcılığın isteği üzerine işten el çektirilir. Bu fiili işleyenler belirtilen kurullarda görevli olmamakla beraber sadece parti üyesi ise hüküm giymesi koşuluyla Başsavcılık bunların da partiden ihracını isteyebilir. Görüldüğü gibi, partinin suç odağı olmasını sağlamamakla birlikte parti yasaklarını ihlâl eden parti kurul ve üyelerine münferit olarak yaptırım uygulanmaktadır. Bunun dışında, parti genel kongresi, merkez karar ve yönetim kurulu, TBMM grup genel kurulu veya grup yönetim kurulları parti yasaklarını kararlı biçimde ihlâl ederse ya da parti üyeleri yoğun bir şekilde bu fiilleri işler yetkili kurullarda açıkça ya da zımnen bunu benimserse Kanun'un 103. maddesinin ikinci fıkrasına göre parti yasak fiillerin işlendiği odak haline gelmiş sayılır.

Bu durumda, partilerin yetkili kurullarının ya da üyelerinin gerek münferit olarak gerekse yoğunluk arzeden fiillerinden dolayı tüm eylemleri yaptırıma bağlanmıştır. Ancak parti üyelerinin yasaklara

karşı işledikleri fiillerden dolayı "odak" teşkil etmesi 103. maddenin ikinci fıkrasında belirtilen yetkili parti kurullarının açık ve gizli olarak bu fiilleri benimsemeleri koşuluna bağlanmıştır. Parti üyelerinin yoğun bir biçimde işledikleri fiiller partinin yetkili kurullarının açık ve gizli onayına bağlanarak "ferdi eylem", "parti eylemi" haline dönüştürülmektedir. Parti'nin yetkili kurullarının açık ve gizli iradesinin aranmayacağı bir durum, partilerin milyonlarca üyesinin söz ve eylemlerinden dolayı partilerin sorumlu tutulması sonucunu doğurur. Bu ise, partilere tüm üyelerinin söz ve eylemlerini takip etme, kontrol altına alma gibi fiziken mümkün olamayacak bir görev yükler. Yetkili kurullarının haberi olmaksızın nerede, ne zaman ne konuşacağı belli olmayan parti üyelerinin eyleminden ötürü partinin kapatılma tehdidi altında tutulması hukukun temel kurallarından olan "cezaların şahsiliği" ilkesine de aykırı olur. Bu nedenle, üyelerin söz ve eylemlerinin partinin yetkili organlarının iradelerinden geçirilerek parti eylemine dönüştürülmesini öngören kural hukuk devleti anlayışına da uygun bir düzenlemedir. Yetkili kurullar dışında, genel başkan dahil sıfatları ne olursa olsun partinin tüm üyeleri bu kapsam içinde değerlendirilmesi gerekir. Kuşkusuz, Anayasa Mahkemesi sıradan bir parti üyesinin söz ve eylemleri ile parti genel başkanının söz ve eylemlerinin, partinin suç odağı olup olmadığına olan etkisini ve ağırlığını gözetecektir. Anayasa'da belirlenen yasakların kamuoyunda derin iz ve etki bırakacak şekilde parti üyelerince söz ve eyleme dönüştürülmesi, fıkrada belirtilen parti organlarınca reddedildiği, kabullenilmediği veya disiplin kurullarını çalıştırarak cezalandırıldığı sürece parti tüzelkişiliğinin sorumluluğundan bahsedilemez. Yetkili organların hareketsiz kaldığı durumları "benimseme" olarak kabul etmek tartışmasızdır. Fıkranın uygulanmasının güç olduğunu söylemekte gerçeği yansıtmıyor. Nitekim, görülmekte olan siyasî parti kapatma davasında söz konusu parti, genel başkanın ve üyelerinin söz ve eylemlerini inkar etmemekte ancak, savunmasında bu söz ve eylemlerin yasak kapsamına girmediğini ileri sürmektedir. Üyelerle parti tüzelkişiliği arasındaki sorumluluk ilişkisini başka türlü yasal kurallarla düzenlemenin de zorluğu ve imkansızlığı açıktır. Esasen, iptal edilen fıkra ile yasak eylemler için getirilen "yoğunluk" ve "kararlılık" gibi kavramlar, partilerin kapatılmasını zorlaştıran, güçleştiren değil tam tersine olumsuz uygulandığında kapatmayı oldukça kolaylaştıran sınırları belirsiz ölçülerdir. Bu yönden düşünüldüğünde, çoğunluk görüşünde denetimsiz kaldığı ileri sürülen genel başkanın parti yasaklarına aykırı olan söz ve davranışlarının suç odağı oluşturmasında esas alınmasının engellendiği sonucuna varmak olanaklı değildir.

Öte yandan, fıkrada sayılan parti organlarının yasak eylemleri kararlılık içinde işlemesi durumunda parti suç odağı haline geldiği sonucuna varılacaktır. Burada belirtilen parti organları arasında "genel başkanın" olmayışı partinin suç odağı haline gelmesinin tesbitini imkansız kılmaktadır deniliyor. Oysa, genel başkanın bireysel olarak yaptığı söz ve eylemleri fıkranın birinci bölümünde denetim altına alınmakta, anılan yetkili kurullar da ise çoğunun başkanı olduğundan kurul olarak parti yasaklarının ihlali durumunda denetim konusu yapılabilmektedir.

Belirtilen nedenlerle, iptali istenen fıkranın uygulanmasının güçlüğü, zorluğu ve imkansızlığı söz konusu olmayacağından çoğunluk görüşüne katılmadım.

Başkanvekili
Haşim KILIÇ

KARŞIOY YAZISI

Esas Sayısı : 2000/86
Karar Sayısı : 2000/50

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'nın 7.5.1999 günlü ve 1999/116 sayılı iddianamesiyle Anayasa'nın 2., 24/son., 68. ve 69. maddeleriyle 2820 sayılı SPK'nun 78., 86. ve 87. maddelerine aykırı eylemlerde bulunduğu ileri sürülerek Fazilet Partisi'nin kapatılmasına karar verilmesi istemiyle açılan kamu davasının görülmesi sırasında Yargıtay C. Başsavcısı, 6.10.1999 günlü esas hakkındaki görüşünü içeren yazısında, 2820 sayılı Siyasi Partiler Yasası'nın 12.8.1999 günlü, 4445 sayılı Yasa'nın 18. maddesiyle değiştirilen 103. maddesinin ikinci fıkrasının Anayasa'ya aykırı olduğu savı ile iptalini talep etmiştir.

Anayasa Mahkemesi, 12.12.2000 tarihinde yaptığı görüşmede, "Mahkememizce, bakılmakta olan davada uygulanacak olan 2820 sayılı SPK'nun 12.8.1999 günlü, 4445 sayılı Yasa ile değiştirilen 103. maddesinin ikinci fıkrasının, Anayasa'nın 69. maddesine aykırılığı savı CİDDİ GÖRÜLDÜĞÜNDEN, Anayasa'nın 152. ve 2949 sayılı

Yasa'nın 28. maddesi uyarınca esas hakkında bir karar verilmek üzere DAVANIN GERİ BIRAKILMASINA" ve yine aynı gün ve aynı görüşmede, "22.4.1983 günlü, 2820 sayılı SPK'nun 12.8.1999 günlü, 4445 sayılı Yasa ile değiştirilen 103. maddesinin ikinci fıkrasının ANAYASA'YA AYKIRI OLDUĞUNA VE İPTALİNE" oyçokluğuyla iki ayrı karar vermiştir. Her iki karara da aşağıda belirteceğim nedenlerle katılmıyorum.

1- Anayasa'nın 152. ve 2949 sayılı Yasa'nın 28. maddelerine göre, bir davaya bakmakta olan mahkeme, uygulanacak bir kanun hükmünü Anayasa'ya aykırı görürse veya taraflardan birinin ileri sürdüğü aykırılık iddiasının ciddi olduğu kanısına varırsa, Anayasa Mahkemesi'nin bu konuda vereceği karara kadar davayı geri bırakır.

Anayasa Mahkemesi, davaya bakan mahkeme olarak faaliyette bulunurken, uygulayacağı yasa hükmünün Anayasa'ya aykırılığı ileri sürülmüşse, evvelemirde davayı durdurarak Anayasa Mahkemesi sıfatıyla Anayasa'ya aykırılık konusunu karara bağlayacak daha sonra davaya bakan mahkeme olarak davayı sürdürecektir. Anayasa Mahkemesi'nin, tarafların ileri sürdüğü Anayasa'ya aykırılık savını davaya bakan mahkeme sıfatıyla incelerken, diğer mahkemeler gibi önce "Anayasa'ya aykırılık savının ciddi görülmesi" yönünde karar vermesi, Mahkemenin iptal yönünde karar vereceği ve bu nedenle ön yargılı olduğu yolunda kuşkuların doğmasına sebep olacaktır. Anayasa Mahkemesi'nin öncelikle bu yönde karar vermesi, itiraz konusu kuralı peşinen Anayasa'ya aykırı gördüğü anlamına gelecektir. Bu sebeple, davaya bakan mahkeme sıfatıyla Anayasa'ya aykırılık savının "ciddi olduğuna" karar verilmeksizin, bu konunun "bekletici sorun" veya "ön sorun" olarak görülerek doğrudan doğruya "Anayasa'nın 152. ve 2949 sayılı Yasa'nın 28. maddelerine göre bir karar verilmek üzere davanın geri bırakılmasına" şeklinde karar verilmesi Anayasa Mahkemesi'nin kuruluş amacına ve üstlendiği görevine de uygun olacaktır.

Belirtilen nedenlerle, bu yönde oluşan çoğunluk görüşüne katılmıyorum.

2- Anayasa'nın 69. maddesinin altıncı fıkrasında, "Bir siyasî partinin 68. maddenin dördüncü fıkrası hükümlerine aykırı eylemlerinden ötürü temelli kapatılmasına, ancak onun bu nitelikteki fiillerin işlendiği bir odak haline geldiğinin Anayasa Mahkemesince tespit edilmesi halinde karar verilir." kuralını içermektedir. 2820 sayılı SPK'nun 4445 sayılı Yasa ile değişik 103. maddesinin iptali istenilen

ikinci fıkrasında da “Bir siyasî parti; birinci fıkrada yazılı fiiller o partinin üyelerince yoğun bir şekilde işlendiği ve bu durum o partinin büyük kongre, merkez karar ve yönetim kurulu veya Türkiye Büyük Millet Meclisindeki grup genel kurulu veya grup yönetim kurulunca zımnen veya açıkça benimsendiği yahut bu fiiller doğrudan doğruya anılan parti organlarınca kararlılık içinde işlendiği takdirde, söz konusu fiillerin odağı haline gelmiş sayılır.” kuralı yer almaktadır.

Anayasa’nın 69. maddesinin altıncı fıkrasında, iki esas belirlenmektedir. Bunlardan birincisi, siyasî partilerin 68. maddenin dördüncü fıkrasında belirtilen yasak fiillerin odağı haline geldiklerinde kapatılacakları; ikincisi de, bu siyasî partinin belirtilen yasak eylemlerin odağı haline gelip gelmediğinin Anayasa Mahkemesi’nce tespit edileceğidir. SPK’nun 4445 sayılı Yasa ile değişen 103. maddesinin itiraz konusu ikinci fıkrasına göre, bir siyasî partinin yasak eylemlere odak olması, Anayasa’nın 68. maddesinin dördüncü fıkrasında belirtilen yasak eylemlerin o siyasî parti üyelerince belli bir ağırlıkta yoğun bir şekilde işlenmesi ve bu durumun fıkrada sayılan parti organlarınca zımnen veya açıkça benimsenmesi veya bu yasak fiillerin doğrudan doğruya parti organlarınca “kararlılık” içinde işlenmesi halinde söz konusu olacaktır. Bu belirlemeyi veya tespiti de Anayasa Mahkemesi yapacaktır. Görüldüğü üzere, iptal istemine konu edilen ikinci fıkrada yer alan kurallar, Anayasa’nın 69. maddesinin altıncı fıkrasında öngörülen, 68. maddenin dördüncü fıkrasında sayılan yasak fiillerin işlenmesi halinde ve bu yasak fiillerin odağı haline gelmesi durumunda o siyasî partinin kapatılacağına ve odaklaşma halinin Anayasa Mahkemesi’nce tespit edileceğine ilişkin emredici kuralları değiştirmemekte, kaldırmamakta, bu kuralların uygulanmasını olanaksız hale getirmemekte, ancak belli ölçüler ve şartlar getirilerek siyasî partilerin basit sebeplerle kapatılmaları önlenmek istenmiştir. Bu da, Anayasa’nın siyasî partileri kurumsallaştırarak, demokratik düzenin ayrılmaz, vazgeçilmez bir unsuru olarak kabul etmesinin doğal bir sonucudur.

Siyasî partiler, çoğulcu demokratik düzenin bir parçası, olmazsa olmaz koşuludur. Ancak siyasî partilerin de uyacakları kurallar vardır. İstedikleri gibi her türlü eylemlerde ve bu arada demokratik temel düzeni yıkacak veya ortadan kaldıracak veya tehlikeye düşürecek faaliyetlerde bulunamayacaklar, Anayasa’nın 68. maddesinin dördüncü fıkrasında sayılan yasak fiilleri işlemeyecekler, bu yasak fiillerin odağı haline gelmeyeceklerdir. Belirlenen yasak fiillerin odağı haline gelmelerinin Anayasa Mahkemesi’nce tespiti halinde de elbette kapatılmalarına karar verilecektir. Ancak Anayasa

Mahkemesi, bu tespiti yaparken kimi kurallara ve kimi unsurların oluşup oluşmadığına bakacaktır. Anayasa Mahkemesi, bir siyasî partinin yasak fiillerin odağı haline geldiğini kendi anladığı ve kendi koyduğu kıstaslara ve unsurlara göre belirleyecek olursa, zaman içinde görüş ve değerlendirmelerde veya Mahkeme'nin oluşumunda meydana gelebilecek değişikliklerde istikrarlı bir karar verilemeyeceği tehlikesi doğabileceği gözardı edilmemelidir. Ayrıca siyasî partilerin de, hangi hallerin veya şartların odaklaşmayı oluşturacağını, veya hangi fiillerin ne suretle işlenmesi halinde yasak fiillerin odağı haline gelmiş sayılacaklarını önceden bilmeleri ve buna göre davranmaları gerekir. Bu da, siyasî partilerin en doğal hakları olduğu gibi kanunsuz suç ve ceza olmaz prensibinin de tabii bir sonucudur.

Bir konu üzerinde de durmak gerekmektedir. Bilindiği gibi Anayasa Mahkemesi, 9.1.1998 gün ve 1998/1-2 esas-karar sayılı kararıyla, Refah Partisi'nin kapatılması istemiyle açılan davanın görüşülmesi sırasında, 2820 sayılı SPK'nun 3270 sayılı Yasa değişik 103. maddesinin ikinci fıkrasını Anayasa'nın 69. maddesine aykırı bularak iptal etmiştir. Anayasa'ya aykırılık savında bulunan Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı, 4445 sayılı Yasa ile yapılan yeni düzenlemenin de, değişiklikten evvelki kural gibi Anayasa'nın 69. maddesinin altıncı fıkrasını uygulanamaz hale getirdiğini ileri sürmektedir. SPK'nun 103. maddesinin 3270 sayılı Yasa ile değişik ve iptal edilen ikinci fıkrasının göndermede bulunduğu 101. maddenin (d) bendinde, parti üyelerinin dördüncü kısımda yer alan maddeler hükümlerine aykırı fiil ve konuşmalarından dolayı "hüküm giymeleri" koşulu yer almakta idi. Anayasa Mahkemesi'nin iptal kararında aynen "Ancak, 103. maddenin ikinci fıkrasında, 101. maddenin (d) bendine göndermede bulunarak birinci fıkradaki "mihrak haline gelme" durumunun oluşması için öncelikle, parti üyelerinin bu fıkrada belirtilen söz veya eylemlerinden ötürü hüküm giymiş olmaları koşulunun aranması, 103. madde ile parti kapatma nedeni sayılan kimi yasak fiillerin Ceza Yasası'nda suç olmaktan çıkarılması (kararın daha evvelki bölümlerinde belirtilen TCK'nun 141., 141. ve 163. maddeleri kastediliyor) nedeniyle yalnız 103. maddenin ilk fıkrasının uygulanmasını değil, buna dayanak oluşturan Anayasa'nın 69. maddesinin altıncı fıkrasının da uygulanmasını olanaksız hale getirmiştir." denilmektedir. Burada iptal nedeni olarak sadece ikinci fıkranın göndermede bulunduğu 101. maddenin (d) bendinde parti üyelerinin işledikleri fiillerinden dolayı hüküm giyme koşulunun yer almış olmasıdır. İptal kararında, ikinci fıkrada yer alan diğer koşullar üzerinde durulmamış ve bu koşullar bir iptal nedeni sayılmamıştır. 4445 sayılı Yasa ile değişik yeni düzenleme ile göndermede

bulunulan ve üyelerin fiilleri dolayısıyla mahkum olma unsurunu içeren 101. maddenin (d) bendi, ikinci fıkra metninden çıkarılmış ve ilâve olarak yasak fiillerin doğrudan doğruya fıkrada sayılan parti organlarınca kararlılık içinde işlenmiş olması da, o partinin söz konusu fiillerin odağı haline gelmiş sayılacağı kuralı getirilmiştir. İptal kararında, parti üyelerinin işledikleri yasak fiillerin parti organlarınca zımnen veya sarahaten benimsenmiş olması koşulları üzerinde durulmamış, bu organlar arasında genel başkanın bulunup bulunmadığı hususu tartışılmamış, bu sebepler birer iptal nedeni olarak görülmemiştir. Çoğunluk görüşünde ve kararında fıkra metninde parti organları sayılırken genel başkanın sayılmaması bir iptal nedeni olarak gösterilmiştir. Oysa SPK'nun 13. ve 15. maddelerine göre, genel başkan, siyasî partinin genel merkez teşkilatı içinde yer alan karar, yönetim ve icra organıdır. Partiyi temsil yetkisi genel başkana ait olup parti adına dava açmaya, davada husumet yetkisine sahiptir ve Merkez Karar ve Yönetim Kurulu'nun tabii başkanıdır. Merkez karar, yönetim ve icra organlarının her birinin de başkanlığını yapar. Bu hükümler karşısında, iptal istemine konu ikinci fıkrada parti organları yanında genel başkanın yer almadığı görüşü ve bunun bir iptal nedeni sayılması yerinde değildir. Genel başkanın partiyi temsil etmesi, merkez karar ve yönetim kurulunun da başkanı olması nedeniyle Anayasa'nın 68. maddesinin dördüncü fıkrasında yer alan yasak fiilleri işlemesi halinde sorumlu tutulacağı ve bu eylemlerini kararlılık içinde işlemesi halinde de o partiyi bu yasak fiillerin odağı haline getirmiş sayılacağı kuşkusuzdur.

Bu nedenlerle, itiraza konu 103. maddenin ikinci fıkrası, Anayasa'nın 69. maddesinin altıncı fıkrasına aykırılık oluşturmadığından istemin REDDİNE karar verilmesi gerekirken Yargıtay C. Başsavcılığı'nca yapılan Anayasa'ya aykırılık savının ciddi görülerek 2820 sayılı Siyasî Partiler Kanunu'nun 4445 sayılı Yasa ile değiştirilen 103. maddesinin ikinci fıkrasının Anayasa'ya aykırı olduğu ve iptali yönünde oluşan çoğunluk görüşüne katılmıyorum.

Üye
Ali HÜNER

Esas Sayısı : 1999/25 (Siyasî Parti Malî Denetimi)
Karar Sayısı : 1999/48
Karar Günü : 29.12.1999

I- MALİ DENETİMİN KONUSU

Demokratik Kitle Partisi Genel Merkezi ile ilçe örgütlerini de kapsayan 6 il örgütünün 1998 yılı kesinhesabının incelenmesidir.

II- İLK İNCELEME

Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 16. maddesi uyarınca, Ahmet Necdet SEZER, Güven DİNÇER, Haşim KILIÇ, Yalçın ACARGÜN, Mustafa BUMİN, Sacit ADALI, Ali HÜNER, Lütfi F. TUNCEL, Fulya KANTARCIOĞLU, Mahir Can ILICAK ve Rüştü SÖNMEZ'in katılmalarıyla 14.9.1999 gününde yapılan ilk inceleme toplantısında; "dosyada eksiklik bulunmadığından işin esasının incelenmesine, OYBİRLİĞİYLE" karar verilmiştir.

III- ESASIN İNCELENMESİ

Parti'nin Anayasa Mahkemesi'ne verdiği 1998 yılı kesinhesap çizelgeleri ile dayanağını oluşturan defter ve belgeler üzerinde yapılan inceleme sonuçlarını içeren esas inceleme raporu, Anayasa ve 2949 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun ile 2820 sayılı Siyasî Partiler Kanunu'nun ilgili kuralları, bunların gerekçeleri ve diğer yasama belgeleri okunup incelendikten sonra gereği görüşülüp düşünüldü:

Denetimin maddî ögelerini oluşturan kesinhesap defter ve belgelerde Demokratik Kitle Partisi'nin 1998 yılı gelirleri ve giderleri birbirine denk biçimde; Genel Merkez'in gelir ve giderleri 2.826.674.924.- lira, 6 il örgütünün gelir ve giderleri 1.567.029.478.- lira olmak üzere toplam 4.393.704.402.- lira gösterilmiştir.

A- Gelirlerin İncelenmesi

1- Genel Merkez Gelirleri

Parti Genel Merkezi'nin 1998 yılı içindeki gelirleri 2.826.674.924.- lira gösterilmiştir.

Bunun 2.760.000.000.- lirası bağış gelirleri, 66.674.924.- lirası önceki yıldan devreden nakit mevcududur.

Genel Merkez'in defter kayıtları ve gelir belgeleri üzerinde yapılan incelemede; gelirlerin 2820 sayılı Yasa'nın 61-69. maddeleri hükümlerine uygun olarak sağlandığı sonucuna varılmıştır.

2- İl Örgütleri Gelirleri

Parti'nin 1998 yılı içinde 6 il örgütünce sağlanan gelirleri toplamı 1.567.029.478.- lira gösterilmiştir.

Bunun, 1.560.499.478.- lirası bağış ve aidat gelirleri, 6.530.000.- lirası önceki yıldan devreden nakit mevcududur.

Parti il örgütleri kesinhesap çizelgelerinin gelir bölümü üzerinde yapılan incelemede, gelirlerin 2820 sayılı Yasa'da belirtilen kaynaklardan sağlandığı, Merkez Karar ve Yönetim Kurulu kararıyla doğruluğunun onaylandığı görülerek bunların Yasa'ya uygun olduğu sonucuna varılmıştır.

B- Giderlerin İncelenmesi

1- Genel Merkez Giderleri

Parti Genel Merkezi'nin 1998 yılı içindeki giderleri 2.815.599.230.- lira olarak gösterilmiştir.

Bunun, 200.232.303.- lirası basılı evrak ve kırtasiye giderlerine, 1.897.528.987.- lirası haberleşme giderlerine, 106.916.000.- lirası ısıtma ve aydınlatma giderlerine, 610.921.940.- lirası kira ve genel giderlere yapılmıştır.

2.826.674.924.- lira gelir ile 2.815.599.230.- lira gider arasındaki farkı oluşturan 11.075.694.- lira nakit mevcudu olarak 1999 yılına devredilmiştir.

Genel Merkez'in defter kayıtları ve gider belgeleri üzerinde yapılan incelemede, aşağıda gösterilenler dışındaki giderlerin 2820 sayılı Yasa'ya uygun olduğu sonucuna varılmıştır.

Belgesiz Giderler:

Yapılan incelemede, aşağıda dökümü gösterilen giderlerin belgelerinin bulunmadığı görülmüştür.

Yev. Gün ve Sayısı:	Giderin Niteliği	Tutarı :
31.3.1998/9	Telefon Gideri	8.193.000.-
31.3.1998/9	Telefon Gideri	2.324.000.-
20.5.1998/15	Telefon Gideri	10.530.000.-
	(Ödenecek Miktar: 28.360.000.-	
	Gider Kaydedilen : 38.890.000.-	
	Fark 10.530.000.-)	
20.5.1998/15	Telefon Gideri	5.770.000.-
	(Ödenecek Miktar: 34.770.000.-	
	Gider Kaydedilen : 40.540.000.-	
	Fark 5.770.000.-)	
20.5.1998/15	Telefon Gideri	8.620.000.-
	(Ödenecek Miktar: 29.780.000.-	
	Gider Kaydedilen : 38.400.000.-	
	Fark 8.620.000.-)	
20.5.1998/15	Telefon Gideri	3.570.000.-
	(Ödenecek Miktar: 29.830.000.-	
	Gider Kaydedilen : 32.400.000.-	
	Fark 3.570.000.-)	
	Belgesiz Gider Toplamı	39.007.000.-

2820 sayılı Yasa'nın 70. maddesinde, beşbin liraya kadar olan harcamaların makbuz veya fatura gibi bir belge ile belgelendirilmesinin zorunlu olmadığı belirtilmiştir. Ancak, bu tutarı aşan harcamaların gerçek gideri gösteren makbuz veya fatura gibi bir belgeye dayandırılması gerekmektedir.

2820 sayılı Yasa'nın 76. maddesinin son fıkrasına göre, belgelendirilmesi gerektiği halde belgelendirilmeyen parti gideri tutarınca parti mal varlığının Hazine'ye gelir kaydedilmesi gerektiğinden, belgesiz gider toplamı 39.007.000.- lira karşılığı Parti mal varlığının Hazine'ye gelir yazılması uygun görülmüştür.

2- İl Örgütleri Giderleri

Parti'nin 6 il örgütünün 1998 yılı içindeki giderleri toplamı 1.528.029.478.- lira gösterilmiştir.

Bunun, 21.485.000.- lirası basılı evrak ve kırtasiye giderlerine, 207.505.000.- lirası haberleşme giderlerine, 142.540.798.- lirası ısıtma ve aydınlatma giderlerine, 1.156.498.680.- lirası genel giderlere yapılmıştır.

1.567.029.478.- lira gelir ile 1.528.029.478.- lira gider arasındaki farkı oluşturan 39.000.000.- lira nakit mevcudu olarak 1999 yılına devredilmiştir.

İl örgütleri kesinhesap çizelgelerinin gider bölümleri üzerinde yapılan incelemede, giderlerin Merkez Karar ve Yönetim Kurulu kararıyla doğruluğunun onaylandığı görülerek bunların 2820 sayılı Yasa'ya uygun olduğu sonucuna varılmıştır.

IV- SONUÇ

Demokratik Kitle Partisi 1998 yılı kesinhesabının incelenmesi sonucunda;

1- Parti'nin kesinhesabında gösterilen 4.393.704.402.- lira gelir ile 4.304.621.708.- lira giderin eldeki bilgi ve belgelere göre doğru ve 2820 sayılı Siyasî Partiler Kanunu'na uygun olduğuna,

2- Belgesiz gider olarak kaydedilen 39.007.000.- lira karşılığı Parti mal varlığının, 2820 sayılı Siyasî Partiler Kanunu'nun 76. maddesinin son fıkrası uyarınca Hazine'ye gelir yazılmasına, 29.12.1999 gününde OYBİRLİĞİYLE karar verildi.

Başkan Ahmet Necdet SEZER	Başkanvekili Haşim KILIÇ	Üye Samia AKBULUT
Üye Yalçın ACARGÜN	Üye Mustafa BUMİN	Üye Sacit ADALI
Üye Ali HÜNER	Üye Mustafa YAKUPOĞLU	Üye Fulya KANTARCIOĞLU
Üye Mahir Can ILICAK		Üye Rüştü SÖNMEZ

Esas Sayısı : 1999/27 (Siyasî Parti Malî Denetimi)
Karar Sayısı : 1999/49
Karar Günü : 29.12.1999

I- MALİ DENETİMİN KONUSU

Türkiye Sosyalist İşçi Partisi Genel Merkezi ile ilçe örgütlerini de kapsayan 6 il örgütünün 1998 yılı kesinhesabının incelenmesidir.

II- İLK İNCELEME

Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 16. maddesi uyarınca, Ahmet Necdet SEZER, Güven DİNÇER, Haşim KILIÇ, Yalçın ACARGÜN, Mustafa BUMİN, Sacit ADALI, Ali HÜNER, Lütfi F. TUNCEL, Fulya KANTARCIOĞLU, Mahir Can ILICAK ve Rüştü SÖNMEZ'in katılmalarıyla 14.9.1999 gününde yapılan ilk inceleme toplantısında; "dosyada eksiklik bulunmadığından işin esasının incelenmesine, OYBİRLİĞİYLE" karar verilmiştir.

III- ESASIN İNCELENMESİ

Parti'nin Anayasa Mahkemesi'ne verdiği 1998 yılı kesinhesap çizelgeleri ile dayanağını oluşturan defter ve belgeler üzerinde yapılan inceleme sonuçlarını içeren esas inceleme raporu, Anayasa ve 2949 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun ile 2820 sayılı Siyasî Partiler Kanunu'nun ilgili kuralları, bunların gerekçeleri ve diğer yasama belgeleri okunup incelendikten sonra gereği görüşülüp düşünüldü:

Denetimin maddî öğelerini oluşturan kesinhesap defter ve belgelerde Türkiye Sosyalist İşçi Partisi'nin 1998 yılı gelirleri ve giderleri birbirine denk biçimde; Genel Merkez'in gelir ve giderleri 227.300.589.- lira, 6 il örgütünün gelir ve giderleri 1.147.673.039.- lira olmak üzere toplam 1.374.973.628.- lira gösterilmiştir.

A- Gelirlerin İncelenmesi

1- Genel Merkez Gelirleri

Parti Genel Merkezi'nin 1998 yılı içindeki gelirleri 227.300.589.- lira gösterilmiştir.

Bunun, 132.405.589.- lirası bağış gelirleri, 15.600.000.- lirası ödentiler, 57.950.000.- lirası alt örgüt yardımları, 21.345.000.- lirası 1997 yılından devreden nakit mevcududur.

Genel Merkez'in defter kayıtları ve gelir belgeleri üzerinde yapılan incelemede; gelirlerin 2820 sayılı Yasa'nın 61-69. maddeleri hükümlerine uygun olarak sağlandığı sonucuna varılmıştır.

2- İl Örgütleri Gelirleri

Parti'nin 1998 yılı içinde 6 il örgütünce sağlanan gelirleri toplamı 1.147.673.039 lira gösterilmiştir.

Bunun, 1.035.300.000.- lirası bağış gelirleri, 97.800.000.- lirası ödentiler, 14.573.039.- lirası 1997 yılından devreden nakit mevcududur.

Parti il örgütleri kesinhesap çizelgelerinin gelir bölümü üzerinde yapılan incelemede, gelirlerin 2820 sayılı Yasa'da belirtilen kaynaklardan sağlandığı, Merkez Karar ve Yönetim Kurulu kararıyla doğruluğunun onaylandığı görülerek bunların Yasa'ya uygun olduğu sonucuna varılmıştır.

B- Giderlerin İncelenmesi

1- Genel Merkez Giderleri

Parti Genel Merkezi'nin 1998 yılı içindeki giderleri 227.300.589.- lira gösterilmiştir.

Bunu tutarın tamamı yönetim giderlerine yapılmıştır. 1999 yılına devreden nakit mevcudu bulunmamaktadır.

Genel Merkez'in defter kayıtları ve gider belgeleri üzerinde yapılan incelemede, giderlerin 2820 sayılı Yasa'ya uygun olduğu sonucuna varılmıştır.

2- İl Örgütleri Giderleri

Parti'nin 6 il örgütünün 1998 yılı içindeki giderleri toplamı 1.137.258.102.- lira gösterilmiştir.

Bunun, 1.079.308.102.- lirası yönetim giderlerine yapılmış, 57.950.000.- lirası üst örgüte yardım olarak gönderilmiştir.

1.147.673.039.- lira gelir ile 1.137.258.102.- lira gider arasındaki farkı oluşturan 10.414.937.- lira nakit mevcudu olarak 1999 yılına devredilmiştir.

İl örgütleri kesinhesap çizelgelerinin gider bölümleri üzerinde yapılan incelemede, giderlerin Merkez Karar ve Yönetim Kurulu kararıyla doğruluğunun onaylandığı görülerek bunların 2820 sayılı Yasa'ya uygun olduğu sonucuna varılmıştır.

IV- SONUÇ

Türkiye Sosyalist İşçi Partisi 1998 yılı kesinhesabının incelenmesi sonucunda;

Parti kesinhesabında gösterilen 1.374.973.628.- lira gelir ile 1.364.558.691.- lira giderin eldeki bilgi ve belgelere göre doğru ve 2820 sayılı Siyasî Partiler Kanunu'na uygun olduğuna, 29.12.1999 gününde OYBİRLİĞİYLE karar verildi.

Başkan Ahmet Necdet SEZER	Başkanvekili Haşim KILIÇ	Üye Samia AKBULUT
Üye Yalçın ACARGÜN	Üye Mustafa BUMİN	Üye Sacit ADALI
Üye Ali HÜNER	Üye Mustafa YAKUPOĞLU	Üye Fulya KANTARCIOĞLU
Üye Mahir Can ILICAK	Üye Rüştü SÖNMEZ	

Esas Sayısı : 1999/10 (Siyasî Parti Malî Denetimi)
Karar Sayısı : 1999/50
Karar Günü : 29.12.1999

I- MALİ DENETİMİN KONUSU

Aydınlık Türkiye Partisi Genel Merkezi'nin 1998 yılı kesinhesabının incelenmesidir.

II- İLK İNCELEME

Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 16. maddesi uyarınca; Ahmet Necdet SEZER, Güven DİNÇER, Haşim KILIÇ, Yalçın ACARGÜN, Mustafa BUMİN, Sacit ADALI, Ali HÜNER, Lütfi F. TUNCEL, Fulya KANTARCIOĞLU, Mahir Can ILICAK ve Rüştü SÖNMEZ'in katılmalarıyla, 14.9.1999 gününde yapılan ilk inceleme toplantısında; "dosyada eksiklik bulunmadığından işin esasının incelenmesine, oybirliğiyle" karar verilmiştir.

III- ESASIN İNCELENMESİ

Parti'nin Anayasa Mahkemesi'ne verdiği 1998 yılı kesinhesap çizelgeleri ile muhasebe defteri, gelir ve gider belgeleri üzerinde yapılan inceleme sonuçlarını içeren esas inceleme raporu, Anayasa ve 2949 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun ile 2820 sayılı Siyasî Partiler Kanunu'nun ilgili kuralları, bunların gerekçeleri ve diğer yasama belgeleri okunup incelendikten sonra gereği görüşülüp düşünüldü:

Denetimin maddî öğelerini oluşturan defter ve belgelerde Aydınlık Türkiye Partisi'nin 1998 yılı içindeki Genel Merkez gelir ve giderleri birbirine denk biçimde 861.000.000.- lira gösterilmiştir.

27.11.1998 günü kurulmuş bulunan Aydınlık Türkiye Partisi'nin Genel Merkez dışında örgütü bulunmamaktadır.

A- Gelirlerin İncelenmesi

Aydınlık Türkiye Partisi Genel Merkezi'nin 1998 yılı gelirleri 861.000.000.- lira gösterilmiştir.

Bu gelirin tümünün Parti'ye yapılan bağışlardan sağlandığı anlaşılmıştır.

Genel Merkez'in muhasebe defter kayıtları ve gelir belgeleri üzerinde yapılan incelemede, gelirlerin 2820 sayılı Siyasî Partiler Kanunu'nun 66. maddesi hükümlerine uygun olarak sağlandığı anlaşılmıştır.

B- Giderlerin İncelenmesi

Parti Genel Merkezi'nin 1998 yılı içindeki giderleri 682.660.591.- lira gösterilmiştir.

Bunun; 357.090.590.- lirasını büro genel giderlerinin, 167.320.001.- lirasını temsil ve ağırlama giderlerinin, 158.250.000.- lirasını da yayın giderleri ile diğer giderlerin oluşturduğu anlaşılmıştır.

Parti Genel Merkezi'nin geliri ile gideri arasındaki 178.339.409.- lira tutarındaki fark nakit mevcudu olarak 1999 yılına devredilmiştir.

Genel Merkez'in defter kayıtları ve gider belgeleri üzerinde yapılan incelemede, giderlerin 2820 sayılı Siyasî Partiler Kanunu'na uygun olduğu görülmüştür.

IV- SONUÇ

Aydınlık Türkiye Partisi 1998 yılı kesinhesabının incelenmesi sonucunda;

Parti'nin kesinhesabında gösterilen 861.000.000.- lira gelir ile 682.660.591.- lira giderin eldeki bilgi ve belgelere göre doğru ve 2820 sayılı Siyasî Partiler Kanunu'na uygun olduğuna, 29.12.1999 gününde OYBİRLİĞİYLE karar verildi.

Başkan Ahmet Necdet SEZER	Başkanvekili Haşim KILIÇ	Üye Samia AKBULUT
Üye Yalçın ACARGÜN	Üye Mustafa BUMİN	Üye Sacit ADALI
Üye Ali HÜNER	Üye Mustafa YAKUPOĞLU	Üye Fulya KANTARCIOĞLU
Üye Mahir Can ILICAK		Üye Rüştü SÖNMEZ

Esas Sayısı : 1998/29 (Siyasî Parti Malî Denetimi)
Karar Sayısı : 2000/1
Karar Günü : 15.2.2000

I- MALİ DENETİMİN KONUSU

Büyük Birlik Partisi Genel Merkezi ile ilçe örgütlerini de kapsayan 77 il örgütünün 1997 yılı kesinhesabının incelenmesidir.

II- İLK İNCELEME

Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 16. maddesi uyarınca; Ahmet Necdet SEZER, Güven DİNÇER, Samia AKBULUT, Haşim KILIÇ, Mustafa BUMİN, Sacit ADALI, Ali HÜNER, Lütfi F.TUNCEL, Fulya KANTARCIOĞLU, Mahir Can ILICAK ve Rüştü SÖNMEZ'in katılmalarıyla 16.6.1999 gününde yapılan ilk inceleme toplantısında: "Dosyadaki eksiklik giderildiğinden işin esasının incelenmesine, oybirliğiyle" karar verilmiştir.

III- ESASIN İNCELENMESİ

Parti'nin Anayasa Mahkemesi'ne verdiği 1997 yılı kesinhesap çizelgeleri ile dayanağını oluşturan defter ve belgeler üzerinde yapılan inceleme sonuçlarını içeren esas inceleme raporu, Anayasa ve 2949 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun ile 2820 sayılı Siyasî Partiler Kanunu'nun ilgili kuralları, bunların gerekçeleri ve diğer yasama belgeleri okunup incelendikten sonra gereği görüşülüp düşünüldü:

Denetimin maddî ögelerini oluşturan defter ve belgelerde Büyük Birlik Partisi'nin 1997 yılı gelirleri ve giderleri birbirine denk biçimde; Genel Merkez'in gelir ve giderleri 51.588.657.536.- lira, 77 il örgütünün gelir ve giderleri 49.371.993.326.- lira olmak üzere toplam 100.960.650.862.- lira olarak gösterilmiştir.

A- Gelirlerin İncelenmesi

1- Genel Merkez Gelirleri

Büyük Birlik Partisi Genel Merkezi'nin 1997 yılı içindeki gelirleri toplamı 51.588.657.536.- liradır.

Bunun, 445.414.426.- lirası geçen yıldan devir, 48.181.639.000.- lirası Hazine yardımı, 2.961.604.110.- lirası diğer gelirler (faiz gelirleri)dir.

Genel Merkez'in defter kayıtları ve gelir belgeleri üzerinde yapılan incelemede, gelirlerin 2820 sayılı Yasa'nın 61-69. madde hükümlerine uygun olarak sağlandığı sonucuna varılmıştır.

2- İl Örgütleri Gelirleri

Kesinhesapta Parti'nin 77 il örgütünce sağlanan gelirleri toplamı 49.371.993.326.- lira olarak gösterilmiştir.

Bunun, 13.346.706.015.- lirası Parti üye giriş aidatları, 372.750.000.- lirası bayrak, flama, rozet vb. satış gelirleri, 138.000.000.- lirası yayın satış gelirleri, 128.000.000.- lirası kimlik kartı, defter ve makbuz satış gelirleri, 526.000.000.- lirası eğlence gelirleri, 33.233.128.824.- lirası bağışlar, 911.068.389.- lirası teşkilatlardan alınan yardımlar, 716.340.098.- lirası geçen yıldan devirdir.

Parti il örgütlerinin kesinhesap çizelgelerinin gelir bölümleri üzerinde yapılan incelemede, gelirlerin 2820 sayılı Siyasî Partiler Kanunu'nda belirtilen kaynaklardan sağlandığı, Merkez Karar ve Yönetim Kurulu kararıyla doğruluğunun onaylandığı görülerek bunların Yasa'ya uygun olduğu sonucuna varılmıştır.

B- Giderlerin İncelenmesi

1- Genel Merkez Giderleri

Parti Genel Merkezi'nin 1997 yılı giderleri 48.899.957.756.- liradır.

Bunun, 13.806.882.942.- lirası büro genel giderleri, 14.055.241.618.- lirası seyahat giderleri, 17.352.130.715.- lirası bayrak, flama, rozet v.b. giderleri, 433.500.000.- lirası yayın giderleri, 3.070.013.951.- lirası diğer giderler, 182.188.530.- lirası demirbaş giderleridir.

51.588.657.536.- liralık gelir ile 48.899.957.756.- liralık gider arasındaki farkı oluşturan 2.688.699.780.- lira, nakit mevcudu olarak 1998 yılına devredilmiştir.

Genel Merkez'in defter kayıtları ve gider belgeleri üzerinde yapılan incelemede, aşağıda gösterilenler dışındaki giderlerin 2820 sayılı Siyasî Partiler Kanunu'na uygun olduğu sonucuna varılmıştır.

a) Belgelendirilmeyen Giderler

Aşağıda yevmiye kayıt numaraları gösterilen giderlerin belgelendirilmediği görülmüştür.

Yevmiye Tarih	No	Gider Kaydı	Eklenen Belge Tutarı	Belgesiz Gider Tutarı
1.1.1997	3	5.250.000.000.-	--	5.250.000.000.-
2.1.1997	4	50.030.000.-	43.630.000.-	6.400.000.-
28.1.1997	23	11.105.000.-	--	11.105.000.-
14.2.1997	45	88.206.516.-	84.756.516.-	3.450.000.-
19.2.1997	50	6.040.000.-	--	6.040.000.-
17.3.1997	71	18.065.000.-	1.065.000.-	17.000.000.-
10.4.1997	95	188.447.300.-	19.550.000.-	168.897.300.-
16.5.1997	112	315.910.000.-	304.015.000.-	11.895.000.-
22.5.1997	115	46.800.000.-	38.300.000.-	8.500.000.-
5.6.1997	124	7.000.000.-	--	7.000.000.-
10.7.1997	150	170.277.500.-	102.177.500.-	68.100.000.-
10.9.1997	185	406.185.000.-	280.085.000.-	126.100.000.-
6.10.1997	200	121.500.000.-	13.500.000.-	108.000.000.-
21.11.1997	233	16.800.000.-	8.800.000.-	8.000.000.-
			Toplam	5.800.487.300.-

2820 sayılı Siyasî Partiler Kanunu'nun 70. maddesinde, beşbin lirayı geçen harcamaların makbuz veya fatura gibi bir belge ile belgelendirilmesi öngörüldüğünden ve aynı Yasa'nın 76. maddesinin son fıkrasında da, belgelendirilmesi gerektiği halde belgelendirilmeyen parti gideri miktarınca parti malvarlığının, Anayasa

Mahkemesi kararıyla Hazine'ye gelir yazılacağı belirtildiğinden, 5.800.487.300.- liranın Hazine'ye gelir yazılması uygun görülmüştür.

b) Mükerrer Gider Kaydı

235-4109-224420 no.lu 2.900.000.- liralık T.H.Y. bilet bedeli, 13.1.1997 gün ve 11 no.lu yevmiye kaydı ile, 235-4109-229993 no.lu 3.550.000.- liralık bilet bedeli, 27.1.1997 gün ve 21 no.lu yevmiye kaydı ile kasadan çıkış yapılarak gider kaydedilmişken, 4.2.1997 gün ve 32 yevmiye kaydı ile Kervan Turizm Seyahat Ltd. Şti.'nin 4.2.1997 gün ve 409461 sayılı faturası dahilinde tekrar kasadan çıkış yapılarak gider kaydedildiği görülmüştür.

Belgesiz gider niteliğindeki toplam 6.450.000.- liranın, 2820 sayılı Yasa'nın 76. maddesinin son fıkrasına göre Hazine'ye gelir yazılması uygun görülmüştür.

c) Parti'ye Ait Olmayan Giderler

aa) Parti'ye Ait Olmayan Otonun Vergisi

31.7.1997 gün ve 166 sayılı yevmiye kaydında, Parti'ye ait olmadığı vergi tahsil alındısından anlaşılan 06 ATY 34 plakalı aracın 1997 yılı Motorlu Taşıtlar Vergisinin 2. taksit tutarı 14.212.000.- liranın ödendiği görülmüştür.

2820 sayılı Yasa'nın 70. maddesinde, bir siyasî partinin bütün giderlerinin o siyasî parti tüzelkişiliği adına yapılacağı öngörülmektedir.

Doğal olarak otonun sahibine ait olması gereken verginin Parti gideri olarak kabulüne olanak bulunmadığından, 14.212.000.- liranın, 2820 sayılı Yasa'nın 75. maddesinin dördüncü fıkrası uyarınca Hazine'ye gelir yazılması uygun görülmüştür.

bb) Telefon Giderleri

Partiye ait olmayan ve Anayasa Mahkemesi'ne gönderilen 27.1.2000 gün ve 1724 sayılı yazıda da parti tarafından kullanılan telefonlar arasında sayılmayan, şahıs ve firma adına kayıtlı 532-2853537, 532-3140159 numaralı cep telefonlarına ilişkin aşağıda yazılı fatura bedellerinin, parti gideri olarak kabulüne olanak bulunmadığından, toplam 169.475.000.- liranın, 2820 sayılı Yasa'nın

75. maddesinin dördüncü fıkrası uyarınca Hazine'ye gelir yazılması uygun görülmüştür.

Yevmiye Tarih	No	Tel. No	Fatura No	Fatura Bedeli
03.01.1997	5	532-2853537	611339315	7.245.000.-
30.01.1997	26	532-3140159	612444525	11.680.000.-
30.01.1997	26	532-2853537	612357170	9.040.000.-
03.03.1997	58	"	701379568	4.570.000.-
31.03.1997	83	"	702401646	2.280.000.-
28.04.1997	102	"	703413718	10.450.000.-
30.05.1997	120	"	704416828	17.150.000.-
30.06.1997	140	"	705417497	25.880.000.-
11.08.1997	172	"	706418334	36.570.000.-
21.10.1997	211	"	708418168	5.230.000.-
05.12.1997	243	"	710417536	13.650.000.-
31.12.1997	261	"	711041833	25.730.000.-

				169.475.000.-

d) Demirbaşa Kayıtlı Olmayan Oto

31.7.1997 gün ve 166 sayılı yevmiye kaydına ekli vergi tahsil alındısı ile 252615 seri No.lu Motorlu Araç Tescil Belgesinden (20.3.1997 tarihinde) Büyük Birlik Partisi Genel Merkezi adına kayıtlı olduğu anlaşılan 06 RMZ 64 plakalı R21 Manager tipi 1994 model Renault marka otonun, Demirbaş Defterine kaydedilmediği görülmüştür.

Ayrıca Demirbaş Defterine 31.12.1997 tarihinden sonra hiç bir kayıt yapılmadığı saptanmıştır.

2820 sayılı Yasa'nın 60. maddesine göre tutulması zorunlu defterlerden olan Demirbaş Eşya Defterine, sözü edilen oto da dahil olmak üzere, tüm demirbaşların günü gününe kaydının zorunlu olduğu hususunun Parti'ye bildirilmesi uygun görülmüştür.

e) Eksik Belgeler

Turizm acentelerine yapılan bazı ödemelerde, firma faturalarında bulunan "T.H.Y İç Hat Bilet Bedeli" açıklamasından başka herhangi bir açıklama yapılmamıştır.

Anayasa Mahkemesi'nin malî denetimi, siyasî partilerin malî işlemlerinin 2820 sayılı Yasa'ya uygun olup olmadığının tespitine yöneliktir. Bu tespitin yapılabilmesi için defter ve belgelerin bu yöndeki denetime yeterli ve elverişli olacak bilgileri içermesi zorunludur.

Nitekim, 2820 sayılı Yasa'nın 60. maddesinde, parti adına yapılan giderlerin ne gibi işlere ve yerlere harcandığının ilgili defterlere sıra ile ve belgeleri de belirtilerek geçirileceği öngörülmektedir. 2820 sayılı Yasa'daki "belgelendirme" deyimi gelir-gider belgeleriyle birlikte bunlara ilişkin açıklamaların defter ve kayıtlarda belirtilmesini de kapsamaktadır.

Gider belgelerinde ve kayıtlarında denetim için gerekli olan açıklamaların yapılması hususunun partiye bildirilmesi uygun görülmüştür.

f) Kredi Kartı Ödemeleri

Parti Genel Başkanı adına kayıtlı 4546740000 10037 no'lu kredi kartı ile yapılan harcamalar Ziraat Bankası tahsilat makbuzu eklenerek gider kaydedilmiştir. Bunun, 2820 sayılı Yasa'da öngörülen usullere ve belge düzenine uygun olmaması nedeniyle bu uygulamaya son verilmesi konusunun Parti'ye bildirilmesi uygun görülmüştür.

2- İl Örgütleri Giderleri

Kesinhesapta Parti'nin 77 il örgütünün giderleri toplamı 46.344.033.753.- lira olarak gösterilmiştir.

Bunun, 31.153.634.926.- lirası büro genel giderleri, 2.065.760.000.- lirası personel giderleri, 1.848.024.760.- lirası seyahat giderleri, 628.485.000.- lirası bayrak, flama, rozet v.b. giderleri, 1.034.343.500.- lirası yayın giderleri, 2.289.394.999.- lirası eğlence giderleri, 1.604.672.714.- lirası seçim giderleri, 4.261.918.815.- lirası diğer giderler, 546.730.650.- lirası demirbaş eşya giderleri, 911.068.389.- lirası teşkilatlara yapılan yardımlardır.

İl örgütlerinin gelirleri ile giderleri arasındaki 3.027.959.573.- liralık fark, nakit mevcudu olarak gelecek yıla devredilmiştir.

İl örgütleri kesinhesap çizelgelerinin gider bölümleri üzerinde yapılan incelemede, giderlerin Merkez Karar ve Yönetim Kurulu kararıyla doğruluğunun onaylandığı görülerek bunların, 2820 sayılı Yasa'ya uygun olduğu sonucuna varılmıştır.

IV- SONUÇ

Büyük Birlik Partisi'nin 1997 yılı kesinhesabının incelenmesi sonucunda;

1- Parti'nin kesinhesabında gösterilen 100.960.650.862.- lira gelir ile 89.253.367.209.- lira giderin, eldeki bilgi ve belgelere göre doğru ve 2820 sayılı Siyasî Partiler Kanunu'na uygun olduğuna,

2- Belgelendirilmeyen giderler tutarı 5.800.487.300.- liralık Parti malvarlığının, 2820 sayılı Yasa'nın 76. maddesinin son fıkrası uyarınca Hazine'ye gelir yazılmasına,

3- Mükerrer kaydedilen giderler tutarı 6.450.000.- liralık Parti malvarlığının, 2820 sayılı Yasa'nın 76. maddesinin son fıkrası uyarınca Hazine'ye gelir yazılmasına,

4- Parti gideri olarak kabul edilmeyen 183.687.000.- liranın, 2820 sayılı Yasa'nın 75. maddesinin dördüncü fıkrası uyarınca Hazine'ye gelir yazılmasına,

5- Parti üzerine kayıtlı olduğu anlaşılan 06 RMZ 64 plakalı aracın Demirbaş Defterine kaydedilmesi ve kayıtların günü gününe tutulması gereğinin Parti'ye bildirilmesine,

6- Gider belgelerinde ve kayıtlarda denetim için gerekli olan açıklamaların yapılması zorunluluğunun Parti'ye bildirilmesine,

7- Şahıs adına düzenlenmiş kredi kartı ile harcama yapılması uygulamasına son verilmesinin Parti'ye bildirilmesine, 15.2.2000 gününde OYBİRLİĞİYLE karar verildi.

Başkanvekili Haşim KILIÇ	Üye Samia AKBULUT	Üye Yalçın ACARGÜN
Üye Mustafa BUMİN	Üye Sacit ADALI	Üye Ali HÜNER
Üye Fulya KANTARCIOĞLU	Üye Mahir Can ILICAK	Üye Rüştü SÖNMEZ
Üye Ertuğrul ERSOY		Üye Tülay TUĞCU

Esas Sayısı : 1999/14 (Siyasî Parti Malî Denetimi)
Karar Sayısı : 2000/2
Karar Günü : 15.2.2000

I- MALİ DENETİMİN KONUSU

Demokratik Sol Parti Genel Merkezi ile ilçe örgütlerini de kapsayan 80 il örgütünün 1998 yılı kesinhesabının incelenmesidir.

II- İLK İNCELEME

Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 16. maddesi uyarınca; Ahmet Necdet SEZER, Güven DİNÇER, Haşim KILIÇ, Yalçın ACARGÜN, Mustafa BUMİN, Sacit ADALI, Ali HÜNER, Lütfi F.TUNCEL, Fulya KANTARCIOĞLU, Mahir Can ILICAK ve Rüştü SÖNMEZ'in katılmalarıyla 14.9.1999 gününde yapılan ilk inceleme toplantısında: "Dosyada eksiklik bulunmadığından işin esasının incelenmesine, oybirliğiyle" karar verilmiştir."

III- ESASIN İNCELENMESİ

Parti'nin Anayasa Mahkemesi'ne verdiği 1998 yılı kesinhesap çizelgeleri ile dayanağını oluşturan defter ve belgeler üzerinde yapılan inceleme sonuçlarını içeren esas inceleme raporu, Anayasa ve 2949 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun ile 2820 sayılı Siyasî Partiler Kanunu'nun ilgili kuralları, bunların gerekçeleri ve diğer yasama belgeleri okunup incelendikten sonra gereği görüşülüp düşünüldü:

Denetimin maddî ögelerini oluşturan defter ve belgelerde Demokratik Sol Parti'nin 1998 yılı gelirleri ve giderleri birbirine denk biçimde; Genel Merkez'in gelir ve giderleri 1.828.790.707.584.- lira, 80 il örgütünün gelir ve giderleri 378.617.092.095.- lira olmak üzere toplam 2.207.407.799.679.- lira olarak gösterilmiştir.

A- Gelirlerin İncelenmesi

1- Genel Merkez Gelirleri

Demokratik Sol Parti Genel Merkezi'nin 1998 yılı içindeki gelirleri toplamı 1.828.790.707.584.- liradır.

Bunun; 594.734.545.000.- lirası Devlet yardımı, 4.045.065.000.- lirası Parti bayrağı, flaması, rozet ve yayın satış gelirleri, 15.240.000.- lirası bağışlar, 333.508.783.345.- lirası geçen yıldan devreden nakit, 896.487.074.239.- lirası banka faizleri ve sair gelirlerdir.

Genel Merkez'in defter kayıtları ve gelir belgeleri üzerinde yapılan incelemede: gelirlerin 2820 sayılı Yasa'nın 61-69. madde hükümlerine uygun olarak sağlandığı sonucuna varılmıştır.

2- İl Örgütleri Gelirleri

Parti'nin 80 il örgütünce sağlanan gelirleri toplamı 378.617.092.095.- lira olarak gösterilmiştir.

Bunun; 24.464.450.049.- lirası Parti üyelerinin aidatları, 5.729.375.000.- lirası parti bayrağı, flaması, rozet ve yayın satış gelirleri, 49.225.393.643.- lirası Parti'ce tertiplenen gece ve konser gelirleri, 125.809.769.461.- lirası bağışlar, 11.142.711.372.- lirası geçen yıldan devreden nakit, 71.139.500.000.- lirası Genel Merkez yardımı, 3.545.573.877.- lirası banka faizleri ve sair gelirler, 87.560.318.693.- lirası devreden borçlardır.

Parti il örgütlerinin kesinhesap çizelgelerinin gelir bölümleri üzerinde yapılan incelemede, gelirlerin 2820 sayılı Siyasî Partiler Kanunu'nda belirtilen kaynaklardan sağlandığı, Merkez Karar ve Yönetim Kurulu kararıyla doğruluğunun onaylandığı görülerek bunların Yasa'ya uygun olduğu sonucuna varılmıştır.

B- Giderlerin İncelenmesi

1- Genel Merkez Giderleri

Parti Genel Merkezi'nin 1998 yılı içindeki giderleri 392.030.153.390.- liradır.

Bunun; 47.171.643.895.- lirası personel gideri, 98.008.844.580.- lirası yönetim giderleri, 71.139.500.000.- lirası il örgütlerine yardımlar, 7.921.057.500.- lirası demirbaş alımları, 167.789.107.415.- lirası seçim, tanıtım ve propaganda giderleridir.

1.828.790.707.584.- liralık gelir ile 392.030.153.390.- liralık gider arasındaki farkı oluşturan 1.436.760.554.194.- lira, nakit mevcudu olarak 1999 yılına devretmiştir.

Genel Merkez defter kayıtları ve gider belgeleri üzerinde yapılan incelemede, giderlerin 2820 sayılı Siyasî Partiler Kanunu'na uygun olduğu sonucuna varılmıştır.

2- İl Örgütleri Giderleri

Parti 80 il örgütünün giderleri toplamı 367.615.319.067.- lira olarak gösterilmiştir.

Bunun; 42.246.360.229.- lirası personel giderleri, 224.039.067.376.- lirası yönetim giderleri, 3.767.685.000.- lirası yardımlar, 15.879.467.195.- lirası demirbaş alımları, 81.682.739.267.- lirası seçim, tanıtım ve propaganda giderleridir.

İl örgütlerinin gelirleri ile giderleri arasındaki 11.001.773.028.- liralık fark, nakit mevcudu olarak gelecek yıla devretmiştir.

İl örgütleri kesinhesap çizelgelerinin gider bölümleri üzerinde yapılan incelemede, giderlerin Merkez Karar ve Yönetim Kurulu kararıyla doğruluğunun onaylandığı görülerek bunların, 2820 sayılı Yasa'ya uygun olduğu sonucuna varılmıştır.

IV- SONUÇ

Demokratik Sol Parti'nin 1998 yılı kesinhesabının incelenmesi sonucunda;

Parti'nin kesinhesabında gösterilen 2.207.407.799.679.- lira gelir ile 759.645.472.457.- lira giderin, eldeki bilgi ve belgelere göre doğru ve 2820 sayılı Siyasî Partiler Kanunu'na uygun olduğuna, 15.2.2000 gününde OYBİRLİĞİYLE karar verildi.

Başkanvekili Haşim KILIÇ	Üye Samia AKBULUT	Üye Yalçın ACARGÜN
Üye Mustafa BUMİN	Üye Sacit ADALI	Üye Ali HÜNER
Üye Fulya KANTARCIOĞLU	Üye Mahir Can ILICAK	Üye Rüştü SÖNMEZ
Üye Ertuğrul ERSOY		Üye Tülay TUĞCU

Esas Sayısı : 1999/30 (Siyasî Parti Malî Denetimi)
Karar Sayısı : 2000/3
Karar Günü : 15.2.2000

I- MALİ DENETİMİN KONUSU

Türkiye Özürlüsü ile Mutludur Partisi'nin 1998 yılı kesinhesabının incelenmesidir.

II- İLK İNCELEME

Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 16. maddesi uyarınca; Ahmet Necdet SEZER, Haşim KILIÇ, Yalçın ACARGÜN, Mustafa BUMİN, Sacit ADALI, Ali HÜNER, Mustafa YAKUPOĞLU, Fulya KANTARCIOĞLU, Aysel PEKİNER, Mahir Can ILICAK ve Rüştü SÖNMEZ'in katılmalarıyla 16.11.1999 gününde yapılan ilk inceleme toplantısında: "Dosyada eksiklik bulunmadığından, işin esasının incelenmesine, oybirliğiyle" karar verilmiştir.

III- ESASIN İNCELENMESİ

Parti'nin Anayasa Mahkemesi'ne verdiği 1998 yılı kesinhesap çizelgeleri ile dayanağını oluşturan defter ve belgeler üzerinde yapılan inceleme sonuçlarını içeren esas inceleme raporu, Anayasa ve 2949 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun ile 2820 sayılı Siyasî Partiler Kanunu'nun ilgili kuralları, bunların gerekçeleri ve diğer yasama belgeleri okunup incelendikten sonra gereği görüşülüp düşünüldü:

Denetimin maddî ögelerini oluşturan defter ve belgelerde il örgütü bulunmayan Türkiye Özürlüsü ile Mutludur Partisi'nin 1998 yılı gelirleri ve giderleri, birbirine denk biçimde 4.182.960.- lira olarak gösterilmiştir.

A- Gelirlerin İncelenmesi

İl Örgütü bulunmayan Türkiye Özürlüsü ile Mutludur Partisi'nin 1998 yılı içindeki Genel Merkez gelirleri toplamı 4.182.960.- liradır. Bunun, 1.182.960.- lirası geçen yıldan devreden nakit, 3.000.000.- lirası bağıştır.

Genel Merkez'in defter kayıtları ve gelir belgeleri üzerinde yapılan incelemede: gelirlerin 2820 sayılı Yasa'nın 61-69. madde hükümlerine uygun olarak sağlandığı sonucuna varılmıştır.

B- Giderlerin İncelenmesi

Parti Genel Merkezi'nin 1998 yılı içindeki giderleri, alınan kolonya bedeli olan 3.000.000.- liradan ibarettir.

1997 yılından devreden 1.182.960.- lira, aynen 1998 yılına devretmiştir.

Genel Merkez'in defter kayıtları ve gider belgeleri üzerinde yapılan incelemede, giderlerin 2820 sayılı Siyasî Partiler Kanunu'na uygun olduğu sonucuna varılmıştır.

IV- SONUÇ

Türkiye Özürlüsü İle Mutludur Partisi'nin 1998 yılı kesinhesabının incelenmesi sonucunda;

Parti'nin kesinhesabında gösterilen 4.182.960.- lira gelir ile 3.000.000.- lira giderin, eldeki bilgi ve belgelere göre doğru ve 2820 sayılı Siyasî Partiler Kanunu'na uygun olduğuna, 15.2.2000 gününde OYBİRLİĞİYLE karar verildi.

Başkanvekili Haşim KILIÇ	Üye Samia AKBULUT	Üye Yalçın ACARGÜN
Üye Mustafa BUMİN	Üye Sacit ADALI	Üye Ali HÜNER
Üye Fulya KANTARCIOĞLU	Üye Mahir Can ILICAK	Üye Rüştü SÖNMEZ
Üye Ertuğrul ERSOY		Üye Tülay TUĞCU

Esas Sayısı : 1999/13 (Siyasî Parti Malî Denetimi)
Karar Sayısı : 2000/4
Karar Günü : 15.2.2000

I- MALİ DENETİMİN KONUSU

İşçi Parti Genel Merkezi ile ilçe örgütlerini de kapsayan 61 il örgütünün 1998 yılı kesinhesabının incelenmesidir.

II- İLK İNCELEME

Anayasa Mahkemesi içtüzüğü'nün 16. maddesi uyarınca; Ahmet Necdet SEZER, Samia AKBULUT, Haşim KILIÇ, Yalçın ACARGÜN, Mustafa BUMİN, Sacit ADALI, Ali HÜNER, Lütfi F. TUNCEL, Fulya KANTARCIOĞLU, Mahir Can ILICAK ve Rüştü SÖNMEZ'in katılmalarıyla yapılan toplantıda;

"Dosyada eksiklik bulunmadığı anlaşıldığından işin esasının incelenmesine, 20.7.1999 gününde oybirliğiyle" karar verilmiştir.

III- ESASIN İNCELENMESİ

Parti'nin Anayasa Mahkemesi'ne verdiği 1998 yılı kesinhesap çizelgeleri ile dayanağını oluşturan defter ve belgeler üzerinde yapılan karşılaştırma ve inceleme sonuçlarını içeren esas inceleme raporu, Anayasa ve 2949 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Yasa ile 2820 sayılı Siyasî Partiler Yasası'nın ilgili kuralları, bunların gerekçeleri ve diğer yasama belgeleri okunup incelendikten sonra gereği görüşülüp düşünüldü :

Denetimin maddî ögelerini oluşturan defter ve belgelerde "İşçi Partisi'nin 1998 yılı gelirleri ve giderleri birbirine denk biçimde; Genel Merkez gelir ve giderleri 10.968.076.057.- lira, 61 il örgütünün gelir ve gideri 59.152.574.878.- lira, olmak üzere toplam 70.120.650.935.- lira olarak gösterilmiştir.

A- Gelirlerin İncelenmesi

1- Genel Merkez Gelirleri

Parti Genel Merkezi'nin 1998 yılı içindeki gelirleri 10.968.076.057.- olarak gösterilmiştir.

Bunun; 314.814.930.- lirası önceki yıl gelir veya nakit devri, 370.000.000.- lirası aidatlar, 4.334.650.070.- lirası bağışlar, 4.781.070.000.- lirası bağlı örgüt yardımları, 363.775.000.- lirası satışlar, 71.657.375.- lirası yapılan etkinlikler, 472.212.666.- lirası yargı ilamına bağlı tazminat gelirleri, 259.896.016.- lirası borçlanmadır.

Genel Merkez'in defter kayıtları ve gelir belgeleri üzerinde yapılan incelemede: gelirlerin 2820 sayılı Yasa'nın 61-69. madde hükümlerine uygun olarak sağlandığı sonucuna varılmıştır.

2- İl örgütleri Gelirleri

Parti'nin 61 il örgütünce sağlanan gelirleri toplamı 59.152.574.878.- lira olarak gösterilmiştir.

Bunun; 1.390.116.288.- lirası geçen yıldan gelir veya nakit devri, 21.726.869.000.- lirası aidatlar, 27.060.941.490.- lirası bağışlar, 8.829.476.650.- lirası bağlı örgüt yardımları, 122.050.000.- lirası satış gelirleri, 23.121.450.- lirası borçlanmadır.

Parti il örgütlerinin kesinhesap çizelgelerinin gelir bölümleri üzerinde yapılan incelemede gelirlerin 2820 sayılı Siyasî Partiler Yasası'nda belirtilen kaynaklardan sağlandığı, Merkez Karar ve Yönetim Kurulu kararıyla doğruluğunun onaylandığı görülerek bunların Yasa'ya uygun olduğu sonucuna varılmıştır.

B- Giderlerin İncelenmesi

1- Genel Merkez Giderleri

Parti Genel Merkezi'nin 1998 yılı içindeki giderleri 10.566.531.270.- lira olarak gösterilmiştir.

Bunun; 3.918.070.991.- lirası yönetim giderleri, 1.912.803.340.- lirası personel giderleri, 697.990.000.- lirası seyahat giderleri, 90.000.000.- lirası örgüte yapılan yardımlar, 2.076.739.972.- lirası basın-yayın, propaganda giderleri, 495.682.375.- lirası toplantı, seçim giderleri, 517.035.000.- lirası demirbaş alımları, 157.928.201.- lirası mahkeme giderleri, 442.255.391.- lirası kredili alımdan kaynaklanan borç ödemeleri, 258.026.000.- lirası verilen avans ve depozito giderleridir.

10.968.076.057.- liralık gelir ile 10.566.531.270.- liralık gider arasındaki farkı oluşturan 401.544.787.- lira, sene sonu nakit mevcudu olarak 1999 yılına devredilmiştir.

Genel Merkez'in defter kayıtları ve gider belgeleri üzerinde yapılan incelemede: giderlerin 2820 sayılı Siyasî Partiler Yasası'na uygun olduğu sonucuna varılmıştır.

2- İl örgütleri Giderleri

Parti'nin 61 il örgütünün giderleri toplamı 53.722.894.439.- lira olarak gösterilmiştir.

Bunun; 36.283.863.172.- lirası yönetim giderleri, 1.774.821.610.- lirası seyahat giderleri, 13.520.546.650.- lirası örgüte yapılan yardımlar, 1.206.000.138.- lirası basın-yayın, propaganda giderleri, 933.662.869.- lirası toplantı, seçim giderleri, 4.000.000.- lirası demirbaş alım giderleridir.

İl örgütlerinin geliri ile gideri arasındaki 5.429.680.439.- liranın sene sonu nakit mevcudu olarak gelecek yıla devredildiği görülmüştür.

İl örgütleri kesinhesap çizelgeleri gider bölümleri üzerinde yapılan incelemede; giderlerin; Merkez Karar ve Yönetim Kurulu kararıyla doğruluğunun onaylandığı görülerek bunların 2820 sayılı Yasa'ya uygun olduğu sonucuna varılmıştır.

IV- SONUÇ

İşçi Partisi'nin 1998 yılı kesinhesabının incelenmesi sonucunda;

Parti'nin kesinhesabında gösterilen 70.120.650.935.- lira gelir ile 64.289.425.709.- lira giderin, eldeki bilgi ve belgelere göre doğru ve 2820 sayılı Siyasî Partiler Kanunu'na uygun olduğuna, 15.2.2000 gününde OYBİRLİĞİYLE karar verildi.

Başkanvekili Haşim KILIÇ	Üye Samia AKBULUT	Üye Yalçın ACARGÜN
Üye Mustafa BUMİN	Üye Sacit ADALI	Üye Ali HÜNER
Üye Fulya KANTARCIOĞLU	Üye Mahir Can ILICAK	Üye Rüştü SÖNMEZ
Üye Ertuğrul ERSOY	Üye Tülay TUĞCU	

Esas Sayısı : 1999/28 (Siyasî Parti Malî Denetimi)
Karar Sayısı : 2000/5
Karar Günü : 15.2.2000

I- MALİ DENETİMİN KONUSU

Büyük Adalet Partisi Genel Merkezi'nin 1998 yılı kesinhesabının incelenmesidir.

II- İLK İNCELEME

Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 16. maddesi uyarınca; Haşim KILIÇ, Samia AKBULUT, Yalçın ACARGÜN, Mustafa BUMİN, Sacit ADALI, Ali HÜNER Fulya KANTARCIOĞLU, Mahir Can ILICAK, Rüştü SÖNMEZ, Ertuğrul ERSOY ve H. Tülay TUĞCU'nun katılmalarıyla 15.2.2000 gününde yapılan ilk inceleme toplantısında "dosyada eksiklik bulunmadığı anlaşıldığından işin esasının incelenmesine Oybirliğiyle" karar verilmiştir.

III- ESASIN İNCELENMESİ

Parti'nin Anayasa Mahkemesi'ne verdiği 1998 yılı kesinhesap çizelgeleri ile dayanağını oluşturan defter ve belgeler üzerinde yapılan karşılaştırma ve inceleme sonuçlarını içeren esas inceleme raporu, Anayasa ve 2949 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Yasa ile 2820 sayılı Siyasî Partiler Yasası'nın ilgili kuralları, bunların gerekçeleri ve diğer yasama belgeleri okunup incelendikten sonra gereği görüşülüp düşünüldü:

Denetimin maddî ögelerini oluşturan defter ve belgelerde Büyük Adalet Partisi'nin 1998 yılı içindeki Genel Merkez gelir ve giderleri 79.199.600.- lira olarak gösterildiği, gelir, gider ve devir rakamlarının birbirine denk olduğu görülmüştür.

A- Gelirlerin İncelenmesi

Parti Genel Merkezi'nin 1998 yılı içindeki gelirleri 79.199.600.- lira olarak gösterilmiştir.

Bunun; 29.199.600.- lirasının geçen yıl devir gelirlerinden, 50.000.000.- lirasının da bağışlardan sağlandığı belirtilmiştir.

Genel Merkez'in defter kayıtları ve gelir belgeleri üzerinde yapılan incelemede: gelirlerin 2820 sayılı Yasa'nın 61-69. madde hükümlerine uygun olarak sağlandığı sonucuna varılmıştır.

B- Giderlerin İncelenmesi

Parti Genel Merkezi'nin 1998 yılı içindeki giderleri 37.500.000.- lira olarak gösterilmiştir.

Bunun toplantı ve yemek giderlerine yapıldığı belirtilmiştir.

79.199.600.- liralık gelir ile 37.500.000.- liralık gider arasındaki farkı oluşturan 41.699.600.- lira, nakit mevcudu olarak 1999 yılına devretmiştir.

Genel Merkez'in defter kayıtları ve gider belgeleri üzerinde yapılan incelemede: giderlerin 2820 sayılı Siyasî Partiler Yasası'na uygun olduğu sonucuna varılmıştır.

IV- SONUÇ

Büyük Adalet Partisi'nin 1998 yılı kesinhesabının incelenmesi sonucunda;

Parti'nin kesinhesabında gösterilen 79.199.600.- lira gelir ile 37.500.000.- lira giderin, eldeki bilgi ve belgelere göre doğru ve 2820 sayılı Siyasî Partiler Kanunu'na uygun olduğuna, 15.2.2000 gününde OYBİRLİĞİYLE karar verildi.

Başkanvekili Haşim KILIÇ	Üye Samia AKBULUT	Üye Yalçın ACARGÜN
Üye Mustafa BUMİN	Üye Sacit ADALI	Üye Ali HÜNER
Üye Fulya KANTARCIOĞLU	Üye Mahir Can ILICAK	Üye Rüştü SÖNMEZ
Üye Ertuğrul ERSOY	Üye Tülay TUĞCU	

Esas Sayısı : 1999/7 (Siyasî Parti Malî Denetimi)
Karar Sayısı : 2000/6
Karar Günü : 12.9.2000

I- MALİ DENETİMİN KONUSU

Sosyalist İşçi Partisi Genel Merkezi'nin 1998 yılı kesinhesabının incelenmesidir.

II- İLK İNCELEME

Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 16. maddesi uyarınca, Ahmet Necdet SEZER, Güven DİNÇER, Haşim KILIÇ, Yalçın ACARGÜN, Mustafa BUMİN, Sacit ADALI, Ali HÜNER, Lütfi F. TUNCEL, Fulya KANTARCIOĞLU, Mahir Can ILICAK ve Rüştü SÖNMEZ'in katılmalarıyla 14.9.1999 gününde yapılan ilk inceleme toplantısında; "Sosyalist İşçi Partisi'nin 1998 yılı kesinhesabının incelenmesi sonucunda; dosyada eksiklik bulunmadığından işin esasının incelenmesine, oybirliğiyle" karar verilmiştir.

III- ESASIN İNCELENMESİ

Parti'nin Anayasa Mahkemesi'ne verdiği 1998 yılı kesinhesap çizelgeleri üzerinde yapılan inceleme sonuçlarını içeren esas inceleme raporu, Anayasa ve 2949 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun ile 2820 sayılı Siyasî Partiler Kanunu'nun ilgili kuralları, bunların gerekçeleri ve diğer yasama belgeleri okunup incelendikten sonra gereği görüşülüp düşünüldü:

Denetimin maddî öğelerini oluşturan kesinhesap cetvellerinde Sosyalist İşçi Partisi'nin 1998 yılı Genel Merkez gelir ve giderleri birbirine denk biçimde 1.200.000.000.- lira gösterilmiştir.

9.9.1996 günü kurulan Sosyalist İşçi Partisi'nin Genel Merkez dışında örgütü bulunmamaktadır.

A- Gelirlerin İncelenmesi

Parti Genel Merkezi'nin 1998 yılı içindeki gelirleri 1.200.000.000.- lira olarak gösterilmiştir.

Bu gelirin tümünün üyelerden alınan aidatlardan sağlandığı belirtilmiştir.

Mahkememizin 29.12.1999 günlü kararıyla, Genel Merkez'in kesinhesap cetvellerinde gösterilen 1.200.000.000.- lira gelirin dayanağını oluşturan belgelerin, kararın tebliğ tarihinden itibaren 30 gün içinde gönderilmesi Parti'den istenmiştir.

İstenen gelir belgeleri kararda belirtilen bir aylık süre içinde gönderilmemiştir.

2820 sayılı Siyasî Partiler Kanunu'nun 76. maddesinin üçüncü fıkrası ile 69. maddede belirtilen esaslara aykırı olarak bir siyasî partinin tevsik edilmeyen kaynaklardan gelir sağladığının anlaşılması durumunda bu gelirin Anayasa Mahkemesi kararıyla Hazine'ye gelir yazılması öngörüldüğünden 1.200.000.000.- liranın Hazine'ye gelir yazılması uygun görülmüştür.

B- Giderlerin İncelenmesi

Parti Genel Merkezi'nin 1998 yılı giderleri 1.200.000.000.- lira olarak gösterilmiştir.

Bu giderin tümünü kira bedelinin oluşturduğu belirtilmiştir.

Parti; yukarıda belirtilen karar uyarınca verilen süre içinde 1.200.000.000.- lira giderin dayanağını oluşturan belgeleri de göndermemiştir.

2820 sayılı Siyasî Partiler Kanunu'nun 70. maddesinin ikinci fıkrasında; beşmilyon liraya kadar harcamaların makbuz veya fatura gibi bir belge ile belgelendirilmesinin zorunlu olmadığı belirtildiğinden bu tutarı aşan harcamaların makbuz veya fatura gibi belgeye dayandırılması zorunludur.

Aynı Yasa'nın 76. maddesinin son fıkrasına göre belgelendirilmesi gerektiği halde belgelendirilmeyen parti gideri tutarınca parti malvarlığının, Anayasa Mahkemesi kararıyla Hazine'ye gelir yazılması gerektiğinden belgesiz giderler tutarı 1.200.000.000.- lira Parti malvarlığının Hazine'ye gelir yazılması uygun görülmüştür.

C- Kesinhesaba Ait Bilgilerin Belgelendirilmemesi

2820 sayılı Kanun'un 75. maddesinde, Anayasa Mahkemesi'nin kesinhesaplara ait bilgilerin belgelendirilmesini siyasî partilerden her zaman isteyebileceği; denetimi evrak üzerinden yapacağı; ilgili siyasî partinin başkanından veya temsilcisinden yazılı görüş isteyebileceği; gerekli görürse sorumlu uzman saymanlar da dahil ilgililerin sözlü açıklamalarını dinleyebileceği belirtilmiş; 76. maddesinde de yapılan denetim sonucu uygulanacak yaptırımlar gösterilmiştir.

Aynı Kanun'un 111. maddesinde, siyasî partilerin 75. madde gereğince yapılan inceleme ve araştırmaları engelleyen sorumluları ile aynı madde gereğince istenen bilgileri vermeyen sorumluları hakkındaki; 113. maddesinde de 60. maddede yazılı defter ve kayıtları tutmayanlar ile tahrif veya yok edenler veya gizleyenler hakkındaki yaptırımlar belirtilmiştir.

Yasa'nın bu kuralları karşısında, 29.12.1999 günlü kararla istenen 1998 yılı kesinhesabının dayanağını oluşturan gelir, gider belgeleri ile ilgili defterleri, verilen süre içerisinde Anayasa Mahkemesi'ne göndermeyen Parti sorumluları hakkında suç duyurusunda bulunulması uygun görülmüştür.

IV- SONUÇ

Sosyalist İşçi Partisi'nin 1998 yılı kesinhesabının incelenmesi sonucunda;

1- Kesinhesapta gösterilen 1.200.000.000.- lira gelir ile 1.200.000.000.- lira giderin belgelendirilememesi nedeniyle, 2820 sayılı Siyasî Partiler Kanunu'nun 76. maddesinin üçüncü ve dördüncü fıkraları gereğince Hazine'ye gelir yazılmasına;

2- 2820 sayılı Kanun'un 75. maddesi hükmüne aykırı davranan Parti sorumluları hakkında yasal işlem yapılması için Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'na suç duyurusunda bulunulmasına, 12.9.2000 gününde OYBİRLİĞİYLE karar verildi.

Başkan Mustafa BUMİN	Başkan vekili Haşim KILIÇ	Üye Yalçın ACARGÜN
Üye Sacit ADALI	Üye Ali HÜNER	Üye Fulya KANTARCIOĞLU
Üye Mahir Can ILICAK	Üye Rüştü SÖNMEZ	Üye Ertuğrul ERSOY
Üye Tülay TUĞCU		Üye Ahmet AKYALÇIN

Esas Sayısı : 1999/12 (Siyasî Parti Malî Denetimi)
Karar Sayısı : 2000/7
Karar Günü : 12.9.2000

I- MALİ DENETİMİN KONUSU

Anavatan Partisi Genel Merkezi ile ilçe örgütlerini de kapsayan 80 il örgütünün 1998 yılı kesinhesabının incelenmesidir.

II- İLK İNCELEME

Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 16. maddesi uyarınca, Haşim KILIÇ, Yalçın ACARGÜN, Mustafa BUMİN, Sacit ADALI, Ali HÜNER, Fulya KANTARCIOĞLU, Aysel PEKİNER, Mahir Can ILICAK, Rüştü SÖNMEZ, Ertuğrul ERSOY ve Tülay TUĞCU'nun katılmalarıyla 15.2.2000 gününde yapılan ilk inceleme toplantısında; "Anavatan Partisi'nin 1998 yılı kesinhesabının incelenmesi sonucunda; dosyada eksiklik giderildiğinden işin esasının incelenmesine, oybirliğiyle" karar verilmiştir.

III- ESASIN İNCELENMESİ

Parti'nin Anayasa Mahkemesi'ne verdiği 1998 yılı kesinhesap çizelgeleri ile dayanağını oluşturan defter ve belgeler üzerinde yapılan inceleme sonuçlarını içeren esas inceleme raporu, Anayasa ve 2949 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun ile 2820 sayılı Siyasî Partiler Kanunu'nun ilgili kuralları, bunların gerekçeleri ve diğer yasama belgeleri okunup incelendikten sonra gereği görüşülüp düşünüldü:

Denetimin maddî öğelerini oluşturan kesinhesap defter ve belgelerde Anavatan Partisi'nin 1998 yılı gelir ve giderleri birbirine denk biçimde; Genel Merkez'in gelir ve giderleri 2.212.056.688.803.- lira, 80 il örgütünün gelir ve giderleri 819.344.559.050.- lira olmak üzere toplam 3.031.401.247.853.- lira gösterilmiştir.

A- Gelirlerin İncelenmesi

1- Genel Merkez Gelirleri

Parti Genel Merkezi'nin 1998 yılı içindeki gelirleri 2.212.056.688.803.- lira gösterilmiştir

Bunun, 1.032.959.999.000.- lirasının Hazine yardımından, 894.642.165.070.- lirasının Parti malvarlığı gelirlerinden, 16.590.000.000.- lirasının milletvekili aidatlarından, 219.169.364.864.- lirasının geçen yılın gelir fazlasından, 48.695.159.869.- lirasının da borçlar (ihtiyaç karşılığı krediler) ile yasal kesintilerden sağlandığı anlaşılmıştır.

Genel Merkez'in muhasebe defter kayıtları ve gelir belgeleri üzerinde yapılan incelemede, gelirlerin 2820 sayılı Siyasî Partiler Kanunu'na uygun olarak sağlandığı sonucuna varılmıştır.

2- İl Örgütleri Gelirleri

Parti'nin ilçe örgütlerini de kapsayan 80 il örgütünce sağlanan gelirler toplamı 819.344.559.050.- lira gösterilmiştir.

Bunun, 42.721.005.577.- lirasının Parti'ye giriş ve üyelik aidatlarından, 5.846.534.203.- lirasının milletvekilliği aidatları ve özel aidatlardan, 368.884.329.769.- lirasının bağışlardan, 21.922.720.488.- lirasının Parti malvarlığı gelirlerinden, 201.770.605.000.- lirasının Genel Merkez yardımından, 10.996.074.241.- lirasının il örgütlerinden ilçelere, ilçelerden il örgütlerine gönderilen paralardan, 20.146.640.111.- lirasının geçen yılın gelir fazlasından, 62.207.359.099.- lirasının ihtiyaç karşılığı krediler ile yasal kesintilerden, 84.849.290.562.- lirasının da Parti'nin diğer faaliyetlerinden sağlandığı anlaşılmıştır.

İl örgütlerinin kesinhesap çizelgelerinin gelir bölümleri üzerinde yapılan incelemede, gelirlerin 2820 sayılı Siyasî Partiler Kanunu'nun 61. maddesinde belirtilen kaynaklardan sağlandığı, Merkez Karar ve Yönetim Kurulu kararıyla doğruluğunun onaylandığı görülerek bunların Kanun'a uygun olduğu sonucuna varılmıştır.

B- Giderlerin İncelenmesi

1- Genel Merkez Giderleri

Parti Genel Merkezi'nin 1998 yılı içindeki giderleri, 2.058.815.996.022.- lira gösterilmiştir.

Bunun, 368.494.425.977.- lirasını personel ve büro genel giderlerinin, 489.661.918.152.- lirasını seyahat, bayrak, flama, rozet, balo ve yayın giderlerinin, 411.091.704.245.- lirasını seçim ve sair

faaliyetler için yapılan giderlerin, 377.226.799.112.- lirasını taşınır ve taşınmaz malların alım giderlerinin, 201.770.605.000.- lirasını Genel Merkez'den il örgütlerine yapılan yardımların, 210.570.543.536.- lirasını da iş ve seyahat avanslarının oluşturduğu anlaşılmıştır.

Parti Genel Merkezi'nin geliri ile gideri arasındaki 153.240.692.781.- lira farkın nakit mevcudu olarak 1999 yılına devir edildiği görülmüştür.

Genel Merkez'in defter kayıtları ve gider belgeleri üzerinde yapılan incelemede, giderlerin, 2820 sayılı Siyasî Partiler Kanunu'na uygun olarak yapıldığı sonucuna varılmıştır.

2- İl Örgütleri Giderleri

Parti'nin 80 il örgütünün bağlı ilçeleri de kapsayan giderleri toplamı 791.415.126.438.- lira gösterilmiştir.

Bunun, 408.467.237.827.- lirasını personel ve büro genel giderlerinin, 86.020.556.762.- lirasını seyahat, bayrak, flama, rozet, balo ve yayın giderlerinin, 178.477.150.218.- lirasını seçim ve sair faaliyetler için yapılan giderlerin, 63.366.814.159..- lirasını taşınır ve taşınmaz mal alım giderlerinin, 10.895.795.231.- lirasını il örgütlerinden Genel Merkez'e ve ilçe örgütlerine yapılan yardımların, 23.608.191.738.- lirasını geçen yılın gider fazlası, 20.579.380.503.- lirasını da iş ve seyahat avanslarının oluşturduğu anlaşılmıştır.

İl örgütlerinin geliri ile gideri arasındaki 27.929.432.612.- lira farkın nakit mevcudu olarak 1999 yılına devir edildiği görülmüştür.

İl örgütleri kesinhesap çizelgelerinin gider bölümleri üzerinde yapılan incelemede, giderlerin Merkez Karar ve Yönetim Kurulu kararıyla doğruluğunun onaylandığı görülerek, bunların 2820 sayılı Siyasî Partiler Kanunu'na uygun olduğu sonucuna varılmıştır.

IV- SONUÇ

Anavatan Partisi'nin 1998 yılı kesinhesabının incelenmesi sonucunda;

Parti'nin kesinhesabında gösterilen 3.031.401.247.853.- lira geliri ile 2.850.231.122.460.- lira giderinin eldeki bilgi ve belgelere

göre, doğru ve 2820 sayılı Siyasî Partiler Kanunu'na uygun olduğuna, 12.9.2000 gününde OYBİRLİĞİYLE karar verildi.

Başkan Mustafa BUMİN	Başkanvekili Haşim KILIÇ	Üye Yalçın ACARGÜN
Üye Sacit ADALI	Üye Ali HÜNER	Üye Fulya KANTARCIOĞLU
Üye Mahir Can ILICAK	Üye Rüştü SÖNMEZ	Üye Ertuğrul ERSOY
Üye Tülay TUĞCU	Üye Ahmet AKYALÇIN	

Esas Sayısı : 1999/21 (Siyasî Parti Malî Denetimi)
Karar Sayısı : 2000/8
Karar Günü : 12.9.2000

I- MALİ DENETİMİN KONUSU

Emeğin Partisi'nin 1998 yılı kesinhesabının incelenmesidir.

II- İLK İNCELEME

Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 16. maddesi uyarınca, Haşim KILIÇ, Samia AKBULUT, Yalçın ACARGÜN, Mustafa BUMİN, Sacit ADALI, Ali HÜNER, Fulya KANTARCIOĞLU, Mahir Can ILICAK, Rüştü SÖNMEZ, Ertuğrul ERSOY ve Tülay TUĞCU'nun katılmalarıyla 15.2.2000 gününde yapılan ilk inceleme toplantısında; "Emeğin Partisi'nin 1998 yılı kesinhesabının incelenmesi sonucunda; dosyada eksiklik bulunmadığından işin esasının incelenmesine, oybirliğiyle" karar verilmiştir.

III- ESASIN İNCELENMESİ

Parti'nin Anayasa Mahkemesi'ne verdiği 1998 yılı kesinhesap çizelgeleri ile muhasebe defterleri, gelir ve gider belgeleri üzerinde yapılan inceleme sonuçlarını içeren esas inceleme raporu, Anayasa ve 2949 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun ile 2820 sayılı Siyasî Partiler Kanunu'nun ilgili kuralları, bunların gerekçeleri ve diğer yasama belgeleri okunup incelendikten sonra gereği görüşülüp düşünüldü:

Denetimin maddî ögelerini oluşturan defter ve belgelerde Emeğin Partisi'nin 1998 yılı gelir ve giderleri birbirine denk biçimde Genel Merkez gelir ve giderleri 3.279.751.595.- lira, 55 il örgütü ile il örgütü bulunmayan bir ilçe örgütünden gelir ve gideri bulunmadığı bildirilen 11 il ve bir ilçe örgütü dışında kalan 44 il örgütünün gelir ve giderleri 20.234.646.807.- lira olmak üzere toplam 23.514.398.402.- lira gösterilmiştir.

A- Gelirlerin İncelenmesi

1- Genel Merkez Gelirleri

Parti Genel Merkezi'nin 1998 yılı içindeki gelirleri, 3.279.751.595.- lira olarak gösterilmiştir.

Bunun; 767.064.900.- lirası yayın satışları, 2.446.625.223.- lirası il örgütlerinden sağlanan yardımlar, 66.061.472.- lirası da nakit devridir.

Genel Merkez'in muhasebe defter kayıtları ve gelir belgeleri üzerinde yapılan incelemede, gelirlerin 2820 sayılı Siyasî Partiler Kanunu'na uygun olarak sağlandığı sonucuna varılmıştır.

2- İl Örgütleri Gelirleri

Parti'nin 44 il örgütünce sağlanan gelirleri toplamı 20.234.646.807.- lira olarak gösterilmiştir.

Bunun; 6.855.161.904.- lirası Parti'ye giriş ve üyelik aidatları, 10.106.883.896.- lirası bağışlar, 733.700.000.- lirası yayın satışları, 1.985.850.000.- lirası yemek, şenlik, konser gelirleri ile rozet ve bayrak satışları, 553.051.007.- lirası da nakit devridir.

İl örgütlerinin kesinhesap çizelgelerinin gelir bölümleri üzerinde yapılan incelemede, gelirlerin 2820 sayılı Siyasî Partiler Kanunu'nun 61. maddesinde belirtilen kaynaklardan sağlandığı, Merkez Karar ve Yönetim Kurulu kararıyla doğruluğunun onaylandığı görülerek bunların Yasa'ya uygun olduğu sonucuna varılmıştır.

B- Giderlerin İncelenmesi

1- Genel Merkez Giderleri

Parti Genel Merkezi'nin 1998 yılı giderleri 2.945.729.935.- lira olarak gösterilmiştir.

Bunun; 2.034.482.000.- lirası kira ve bina yönetim giderleri, 254.414.935.- lirası telefon ve kargo giderleri, 656.833.000.- lirası da basım, yayın ilân giderleri ile genel giderlerdir.

Parti Genel Merkezi'nin 3.279.751.595.- lira geliri ile 2.945.729.935.- lira gideri arasındaki farkı oluşturan 334.021.660.- lira nakit mevcudu olarak 1999 yılına devretmiştir.

Genel Merkez'in defter kayıtları ve gider belgeleri üzerinde yapılan incelemede; giderlerin, 2820 sayılı Siyasî Partiler Kanunu'na uygun olduğu sonucuna varılmıştır.

2- İl Örgütleri Giderleri

Parti'nin 44 il örgütünün giderleri toplamı 19.479.177.863.- lira olarak gösterilmiştir.

Bunun; 9.785.904.336.- lirası kira ve bina yönetim giderleri, 2.799.263.957.- lirası telefon ve kargo giderleri, 1.645.359.600.- lirası tanıtım, temsil ve propaganda giderleri, 2.673.339.004.- lirası basım, yayın, ilân giderleri ile kırtasiye ve genel giderler, 2.446.625.223.- lirası Genel Merkez payı ödemeleri, 18.685.743.- lirası demirbaş alım giderleri, 110.000.000.- lirası da kongre giderleridir.

İl örgütlerinin 20.234.646.807.- lira geliri ile 19.479.177.863.- lira gideri arasındaki farkı oluşturan 755.468.944.- lira nakit mevcudu olarak 1999 yılına devredilmiştir.

İl örgütlerinin kesinhesap çizelgelerinin gider bölümleri üzerinde yapılan incelemede; giderlerin Merkez Karar ve Yönetim Kurulu kararıyla doğruluğunun onaylandığı görülerek bunların, 2820 sayılı Siyasî Partiler Kanunu'na uygun olduğu sonucuna varılmıştır.

IV- SONUÇ

Emeğin Partisi'nin 1998 yılı kesinhesabının incelenmesi sonucunda;

Parti'nin kesinhesabında gösterilen 23.514.398.402.- lira geliri ile 22.424.907.798.- lira giderinin eldeki bilgi ve belgelere göre, doğru ve 2820 sayılı Siyasî Partiler Kanunu'na uygun olduğuna, 12.9.2000 gününde OYBİRLİĞİYLE karar verildi.

Başkan Mustafa BUMİN	Başkan vekili Haşim KILIÇ	Üye Yalçın ACARGÜN
Üye Sacit ADALI	Üye Ali HÜNER	Üye Fulya KANTARCIOĞLU
Üye Mahir Can ILICAK	Üye Rüştü SÖNMEZ	Üye Ertuğrul ERSOY
Üye Tülay TUĞCU		Üye Ahmet AKYALÇIN

Esas Sayısı : 1999/19 (Siyasî Parti Malî Denetimi)
Karar Sayısı : 2000/9
Karar Günü : 12.9.2000

I- MALİ DENETİMİN KONUSU

Demokrat Parti'nin Genel Merkezi ile ilçe örgütlerini de kapsayan 41 il örgütünün 1998 yılı kesinhesabının incelenmesidir.

II- İLK İNCELEME

Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 16. maddesi uyarınca, Haşim KILIÇ, Samia AKBULUT, Yalçın ACARGÜN, Mustafa BUMİN, Sacit ADALI, Ali HÜNER, Fulya KANTARCIOĞLU, Mahir Can ILICAK, Rüştü SÖNMEZ, Ertuğrul ERSOY ve Tülay TUĞCU'nun katılmalarıyla 15.2.2000 gününde yapılan ilk inceleme toplantısında; "Demokrat Parti'nin 1998 yılı kesinhesabının incelenmesi sonucunda; dosyada eksiklik bulunmadığından işin esasının incelenmesine, oybirliğiyle" karar verilmiştir.

III- ESASIN İNCELENMESİ

Parti'nin Anayasa Mahkemesi'ne verdiği 1998 yılı kesinhesap çizelgeleri ile muhasebe defterleri, gelir ve gider belgeleri üzerinde yapılan inceleme sonuçlarını içeren esas inceleme raporu, Anayasa ve 2949 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun ile 2820 sayılı Siyasî Partiler Kanunu'nun ilgili kuralları, bunların gerekçeleri ve diğer yasama belgeleri okunup incelendikten sonra gereği görüşülüp düşünüldü:

Denetimin maddî öğelerini oluşturan kesinhesap defter ve belgelerde Demokrat Parti'nin 1998 yılı gelir ve giderleri birbirine denk biçimde; Genel Merkez'in gelir ve giderleri 27.868.825.056.- lira, 41 il örgütünün gelir ve giderleri 14.835.737.273.- lira olmak üzere toplam 42.704.562.329.- lira gösterilmiştir.

A- Gelirlerin İncelenmesi

1- Genel Merkez Gelirleri

Parti Genel Merkezi'nin 1998 yılı içindeki gelirleri 27.868.825.056.- lira olarak gösterilmiştir.

Bunun; 20.435.280.000.- lirasının yayın ve kimlik satış gelirlerinden, 3.646.000.000.- lirasının bağış ve milletvekili aidatlarından, 2.737.824.112.- lirasının Parti malvarlığı gelirleri ve özkaynaklardan, 954.408.221.- lirasının ertesi yıla devreden borçlar ve sair gelirlerden, 95.312.723.- lirasının da geçen yılın nakit mevcudundan sağlandığı anlaşılmıştır.

Genel Merkez'in defter kayıtları ve gelir belgeleri üzerinde yapılan incelemede, aşağıda belirtilenler dışındaki gelirlerin 2820 sayılı Siyasî Partiler Kanunu'nun 61-69. maddeleri hükümlerine uygun olarak sağlandığı sonucuna varılmıştır.

Yevmiye Defteri	Makbuz		Tahsil Fişi		Tutarı:
Sıra Numarası	Tarihi	No.su	Tarihi	No.su	
2	2.1.1998	003587	2.1.1998	1-000001	650.000.000.-

2820 sayılı Siyasî Partiler Kanunu'nun 63. maddesinde, bir siyasî partiye mensup milletvekillerinin, ne miktar aidat ödeyeceğinin ve bu suretle toplanan paraların grup faaliyetlerine ve parti merkezine hangi miktarlarda ayrılacağının, Türkiye Büyük Millet Meclisi parti grubu kararıyla belli edileceği, ancak, bu miktarın yıllık tutarının milletvekili ödeneğinin net bir aylık tutarını geçemeyeceği, grubu olmayan milletvekillerinin ödeyeceği aidatın ise burada belirtilen miktarın yarısını geçmemek kaydıyla merkez karar ve yönetim kurulunca tespit edileceği belirtilmiştir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde grubu bulunmayan Demokrat Parti'nin Merkez Karar ve Yönetim Kurulu'nca milletvekillerinin ödeyeceği aidatın saptanmadığı anlaşılmıştır. Yapılan incelemede; Parti Genel Başkanı İstanbul Milletvekili Korkut Özal tarafından tarih ve numaraları aşağıdaki tabloda gösterilen makbuz karşılığında 1998 yılında Parti'ye 650.000.000.-lira milletvekili aidatı ödendiği, ödemenin yapıldığı 15 Ekim 1998- 14 Ocak 1999 dönemine ilişkin bordro bilgilerine göre Yasa'nın 63. maddesinin ikinci fıkrası uyarınca ödenebilecek milletvekili aidatının yıllık tutarının 492.835.167.- lirayı aşamayacağı ve Parti'ye 650.000.000 - 492.835.167 = 157.164.833.- lira fazla ödemede bulunulduğu saptanmıştır.

2820 sayılı Siyasî Partiler Kanunu'nun 63. madde kuralına aykırı biçimde Parti'ye gelir yazılan 157.164.833.- liranın aynı

Kanun'un 75. maddesinin dördüncü fıkrası uyarınca Hazine'ye gelir yazılması uygun görülmüştür.

2- Örgüt Gelirleri

Demokrat Parti 41 ilde örgütlenmiştir.

Örgütlerce sağlanan gelirler 14.835.737.273.- lira olarak gösterilmiştir.

Bunun; 2.324.192.000.- lirasının giriş ve üyelik aidatlarından, 347.000.000.- lirasının bayrak, flama, rozet, kimlik ve yayın satış gelirlerinden, 10.744.808.273.- lirasının bağışlardan, 1.400.000.000.- lirasının ertesi yıla devreden borçlardan, 19.737.000.- lirasının da geçen yılın nakit mevcudundan sağlandığı anlaşılmıştır.

Örgütlerin kesinhesap çizelgelerinin gelir bölümleri üzerinde yapılan incelemede, gelirlerin 2820 sayılı Siyasî Partiler Kanunu'nun 61. maddesinde belirtilen kaynaklardan sağlandığı, Genel İdare Kurulu kararıyla doğruluğunun onaylandığı görülerek bunların Yasa'ya uygun olduğu sonucuna varılmıştır.

B- Giderlerin İncelenmesi

1- Genel Merkez Giderleri

Parti Genel Merkezi'nin 1998 yılı içindeki giderleri 27.511.796.702.- lira olarak gösterilmiştir.

Bunun; 21.750.525.938.- lirasını personel ve büro genel giderlerinin, 1.638.457.500.- lirasını seyahat, bayrak, flama, kimlik kartı yapımı ile yayın giderlerinin, 1.072.500.000.- lirasını seçim ve kongre giderlerinin, 3.050.313.264.- lirasını iş ve seyahat avansları ile bina, taşıt ve demirbaş giderlerinin oluşturduğu anlaşılmıştır.

Parti Genel Merkezi'nin geliri ile gideri arasındaki 357.028.354.- lira farkın nakit mevcudu olarak 1999 yılana devredildiği görülmüştür.

Genel Merkez'in muhasebe defter kayıtları ve gider belgeleri üzerinde yapılan incelemede, giderlerin 2820 sayılı Siyasî Partiler Kanunu'na uygun olarak yapıldığı sonucuna varılmıştır.

2- Örgüt Giderleri

Parti'nin örgütlendiği 41 ilin giderleri 13.669.879.695.- lira olarak gösterilmiştir.

Bunun; 7.950.261.813.- lirasını personel ve büro genel giderlerinin, 1.134.447.882.- lirasını seyahat, bayrak, flama, kimlik kartı yapımı, balo eğlence ve yayın giderlerinin, 4.526.870.000.- lirasını demirbaş alımı ile seçim ve kongre giderlerinin, 58.300.000.- lirasını da sair giderlerin oluşturduğu anlaşılmıştır.

Örgütlerin gelirleri ile giderleri arasındaki 1.165.857.578.- lira farkın nakit mevcudu olarak 1999 yılına devredildiği görülmüştür.

Örgütlerin kesinhesap çizelgelerinin gider bölümleri üzerinde yapılan incelemede, giderlerin Genel Yönetim Kurulu kararıyla doğruluğunun onaylandığı görülerek bunların 2820 sayılı Siyasî Partiler Kanunu'na uygun olarak yapıldığı sonucuna varılmıştır.

IV- SONUÇ

Demokrat Parti'nin 1998 yılı kesinhesabının incelenmesi sonucunda;

1- Parti'nin kesinhesabında gösterilen 42.547.397.496.- lira geliri ile 41.181.676.397.- lira giderinin eldeki bilgi ve belgelere göre doğru ve 2820 sayılı Siyasî Partiler Kanunu'na uygun olduğuna;

2- 2820 sayılı Siyasî Partiler Kanunu'nun 63. maddesine aykırı biçimde Parti'ye gelir yazılan 157.164.833.- liranın aynı Kanunu'nun 75. maddesinin dördüncü fıkrası uyarınca Hazine'ye gelir yazılmasına, 12.9.2000 gününde OYBİRLİĞİYLE karar verildi.

Başkan Mustafa BUMİN	Başkanvekili Haşim KILIÇ	Üye Yalçın ACARGÜN
Üye Sacit ADALI	Üye Ali HÜNER	Üye Fulya KANTARCIOĞLU
Üye Mahir Can ILICAK	Üye Rüştü SÖNMEZ	Üye Ertuğrul ERSOY
Üye Tülay TUĞCU		Üye Ahmet AKYALÇIN

Esas Sayısı : 1999/23 (Siyasî Parti Malî Denetimi)
Karar Sayısı : 2000/10
Karar Günü : 12.9.2000

I- MALİ DENETİMİN KONUSU

Değişen Türkiye Partisi'nin Genel Merkezi ile ilçe örgütlerini de kapsayan 49 il örgütünün 1998 yılı kesinhesabının incelenmesidir.

II- İLK İNCELEME

Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 16. maddesi uyarınca, Haşim KILIÇ, Samia AKBULUT, Yalçın ACARGÜN, Mustafa BUMİN, Sacit ADALI, Ali HÜNER, Fulya KANTARCIOĞLU, Mahir Can ILICAK, Rüştü SÖNMEZ, Ertuğrul ERSOY ve Tülay TUĞCU'nun katılmalarıyla yapılan ilk inceleme toplantısında; "Dosyada eksiklik bulunmadığından işin esasının incelenmesine, 15.2.2000 gününde oybirliğiyle" karar verilmiştir.

III- ESASIN İNCELENMESİ

Parti'nin Anayasa Mahkemesi'ne verdiği 1998 yılı kesinhesap çizelgeleri ile bunların dayanağını oluşturan defter ve belgeler üzerinde yapılan karşılaştırma ve inceleme sonuçlarını içeren esas inceleme raporu, Anayasa ve 2949 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun ile 2820 sayılı Siyasî Partiler Kanunu'nun ilgili kuralları, bunların gerekçeleri ve diğer yasama belgeleri okunup incelendikten sonra gereği görüşülüp düşünüldü:

Denetimin maddî öğelerini oluşturan kesinhesap defter ve belgelerde Değişen Türkiye Partisi'nin 1998 yılı içindeki Genel Merkez ve 49 il örgütünden gelir ve gideri olmadığı bildirilen 32 il dışında kalan 17 il örgütü ile birlikte gelirler toplamının 15.320.277.210.- lira, giderler toplamının 15.006.643.952.- lira olarak gösterildiği, gelir fazlası 313.633.258.- liranın nakit olarak gelecek yıla devredildiği gelir, gider ve devir rakamlarının birbirine denk olduğu görülmüştür.

A- Gelirlerin İncelenmesi

1- Genel Merkez Gelirleri

Parti Genel Merkezi'nin 1998 yılı içindeki gelirleri 9.203.653.991.-.- lira olarak gösterilmiştir. Bunun; 7.180.425.000.- lirasının üye aidatlarından, 450.000.000.- lirasının örgüt yardımlarından, 516.800.000.- lirasının bağış gelirlerinden, 379.100.000.- lirasının satış gelirlerinden, 677.328.991.- lirasının faiz gelirlerinden sağlandığı anlaşılmıştır.

Genel Merkez'in defter kayıtları ve gelir belgeleri üzerinde yapılan incelemede; aşağıda belirtilenler dışındaki gelirlerin 2820 sayılı Siyasî Partiler Kanunu'nun 61-69. madde hükümlerine uygun olarak sağlandığı sonucuna varılmıştır.

Parti Genel Merkezi'nin 50.000.000+7.500.000= 57.500.000 liralık gelirinin mevzuatına uygun olarak sağlanmadığı görülmüştür.

Şöyle ki:

1- Parti Genel Merkezi yevmiye defterinin 29.7.1998 gün ve 43 sıra nosuna; 100.000.000.- TL. gelir kayıt edildiği ve bu gelirin 29.7.1998 gün ve 1294 nolu gelir makbuzu ile tahsil edilen bağıştan oluştuğu görülmüştür.

2820 sayılı Siyasî Partiler Yasası'nın 31.10.1990 günlü, 3673 sayılı Yasa ile değişik 66. maddesinin ikinci fıkrasında "Yukarıdaki fıkranın dışında kalan gerçek ve tüzelkişilerin herbirinin bir siyasî partiye aynı yıl içerisinde ellimilyon liradan fazla kıymette aynî veya nakdî bağışta bulunması yasaktır. Bağış veya bağışların bağışta bulunanın veya yetkili temsilcisine veya vekiline ait olduğunun partice verilen makbuzda açıkça belirtilmesi gerekir. Böyle bir belgeye dayanılmaksızın siyasî partilerce bağış kabul edilemez."; 76. maddesinin birinci fıkrasında da, "Bu Kanunun bağışlarla ilgili hükümlerine aykırı olarak bağış kabul ettiği Anayasa Mahkemesince tesbit edilen siyasi partilerin, 66 ncı maddenin birinci ve üçüncü fıkralarına aykırı şekilde elde ettikleri gelirlerin tamamının Hazineye irat kaydedilmesine, taşınmaz malları Hazine adına tapuya tesciline; aynı maddenin ikinci fıkrasında belirtilen miktarlardan fazla gelirlerle taşınmaz malların bu fıkrada belirtilen miktarı geçen kısmının karşılığının Hazineye irat kaydedilmesine karar verilir." denilmektedir.

100.000.000.-TL'sı tahsilatın yukarıda açıklanan Yasa hükümlerine aykırı olduğu açıktır.

Bu nedenle, yasal sınırı aşan 50.000.000.- liranın Hazine'ye irad kayıt edilmesi gerektiği sonucuna varılmıştır.

2- Parti yevmiye defterinin 5.7.1998 gün ve 33. sıra nosuna 7.500.000,- lira gelir yazıldığı bunun için düzenlenen aynı gün ve 1303 sayılı gelir makbuzunda gelirin sağlandığı kişinin kimliği ve adresinin belirtilmediği saptanmıştır.

2820 sayılı Siyasî Partiler Yasası'nın 69. maddesinin üçüncü fıkrasında, "Sağlanan gelirin türü ve miktarıyla, gelirin sağlandığı kimsenin adı, soyadı ve adresi, makbuzu düzenleyenin sıfatı, adı, soyadı ve imzası, makbuzda ve dipkoçanlarında yer alır."; 66. maddesinin ikinci fıkrasının ikinci tümcesinde, "Bağış veya bağışların bağışta bulunanın veya yetkili temsilcisine veya vekiline ait olduğunun partice verilen makbuzda açıkça belirtilmesi gerekir. Böyle bir belgeye dayanılmaksızın siyasi partilerce bağış kabul edilemez."; 76. maddesinin üçüncü fıkrasında da, "Bu Kanunun 69 ncu maddesinde belirtilen esaslara aykırı olarak bir siyasi partinin tevsik edilmeyen kaynaklardan gelir sağladığı anlaşılırsa, Anayasa Mahkemesi kararıyla bu gelir Hazineye irad kaydedilir." denilmektedir.

Partinin 1303 sayılı gelir Makbuzunda, makbuzu düzenleyen ve geliri sağlayan kişinin adı, soyadı ve adresinin belirtilmemesinin belirtilen yasa kurallarına aykırı olduğu açıktır. Bu nedenle 7.500.000.- liranın Hazine'ye irad kaydedilmesi gerektiği sonucuna varılmıştır.

2- İl Örgütleri Gelirleri

Parti'nin 49-32=17 il örgütünce sağlanan gelirler toplamı 6.116.623.219.- lira olarak gösterilmiştir. Bunun; 4.468.900.519.- lirasının üye aidatları ve bağışlarından, 1.429.550.000.- lirasının etkinliklerden, 114.950.000.- lirasının satışlardan, 103.222.700.- lirasının borçlanmadan sağlandığı anlaşılmıştır.

Parti il örgütlerinin kesinhesap çizelgeleri gelir bölümleri üzerinde yapılan incelemede gelirlerin 2820 sayılı Siyasî Partiler Yasası'nda belirtilen kaynaklardan sağlandığı, Merkez Karar ve Yönetim Kurulu kararıyla doğruluğunun onaylandığı görülerek bunların Yasa'ya uygun olduğu sonucuna varılmıştır.

B- Giderlerin İncelenmesi

1- Genel Merkez Giderleri

Parti Genel Merkezi'nin 1998 yılı içindeki giderleri 9.202.741.658.- lira olarak gösterilmiştir. Bunun; 2.775.250.000.- lirasının kira giderlerine, 736.425.948.- lirasının tanıtım giderlerine, 292.158.400.- lirasının demirbaş giderlerine, 5.398.907.310.- lirasının yönetim giderlerine yapıldığı anlaşılmıştır.

Genel Merkez'in 9.203.653.991.- liralık geliri ile 9.202.741.658.- liralık gideri arasındaki farkı oluşturan 912.333.- liranın nakit mevcudu olarak gelecek yıla devredildiği görülmüştür.

Genel Merkez'in defter kayıtları ve gider belgeleri üzerinde yapılan incelemede; aşağıda belirtilenler dışındaki giderlerin 2820 sayılı Siyasî Partiler Yasası'na uygun olduğu sonucuna varılmıştır.

Parti Genel Merkezi'nin aşağıda tarihi, nosu, tutarı ve mahiyeti yazılı belgelerle yaptığı toplam 649.750.000.- liralık giderini gider pusulası veya tutanak düzenlemek suretiyle 2820 sayılı Yasa'nın 70. maddesine uygun olarak belgelendirmediği görülmüştür.

Yevmiye Defteri Kaydının Tarihi	Nosu	Tutarı	İbraz edilen Belgenin Cinsi	Ödemenin kime yapıldığı
7.5.1998	2	26.000.000	Tutanak	Otele yapılan ödeme
2.6.1998	2	6.750.000	"	Zarar gösterilmiş kime, niçin ödendiği belirsiz
17.7.1998	32	58.000.000	"	Polat Ticarete ödeme
17.7.1998	33	80.000.000	"	Hançerli Ticarete ödeme
2.11.1998	2	140.000.000	Gider Pusulası	Hikmet Alp (Bayrak alımı)
4.11.1998	6	52.000.000	" "	Firuza Marel Tic..(Mühür yapımı)
18.11.1998	17	37.000.000	" "	Urfa Kebap
16.11.1998	14	120.000.000	" "	İpek Rozet
2.12.1998	1	80.000.000	" "	" "
17.12.1998	22	+ 50.000.000	" "	" "
Toplam		649.750.000		

2820 sayılı Yasa'nın 70. maddesinin ikinci fıkrasında; "Beşmilyon liraya kadar harcamaların makbuz veya fatura gibi bir belge ile tevsik edilmesinin zorunlu olmadığı belirtildiğinden bu tutarı aşan harcamaların makbuz veya fatura gibi belgeye dayandırılması zorunludur.

Bu duruma göre beşmilyon lirayı aşan ve tevsik belgesi olarak nitelenemeyecek belgelerle yapılan toplam 649.753.000.- liralık harcamanın 2820 sayılı Yasa'nın 76. maddesinin son fıkrası uyarınca Hazine'ye gelir yazılması uygun görülmüştür.

2- İl Örgütleri Giderleri

Parti'nin 49-32=17 il örgütünce yapılan giderler toplamı 5.803.902.294.- lira olarak gösterilmiştir. Bunun; 754.259.105..- lirasının kira giderlerine, 551.700.000.- lirasının tanıtım, propaganda giderlerine, 947.350.000.- lirasının yapılan etkinliklere, 2.482.681.339.- lirasının yönetim giderlerine, 1.067.911.850.- lirasının demirbaş alımlarına yapıldığı anlaşılmıştır.

İl örgütlerinin geliri ile gideri arasındaki 312.720.925.- liralık farkın sene sonu nakit mevcudu olarak gelecek yıla devredildiği görülmüştür.

İl örgütleri kesinhesap çizelgeleri gider bölümleri üzerinde yapılan incelemede; giderlerin Merkez Karar ve Yönetim Kurulu kararıyla doğruluğunun onaylandığı görülerek bunların 2820 sayılı Siyasî Partiler Yasası'na uygun olduğu sonucuna varılmıştır.

IV- SONUÇ

Değişen Türkiye Partisi'nin 1998 yılı kesinhesabının incelenmesi sonucunda;

1- 15.262.777.210.- TL.sı Parti geliri ile 14.356.893.952.- TL:sı parti giderinin eldeki bilgi ve belgelere göre doğru ve Kanuna uygun olduğuna;

2- 2820 sayılı Yasa'nın 66. maddesine aykırı olarak sağlandığı anlaşılan Genel Merkez'e ait toplam 57.500.000.- TL. sı gelirin Yasa'nın 76. maddesi gereğince Hazine'ye gelir yazılmasına,

3- 2820 sayılı Yasa'nın 70/2. maddesine aykırı olarak yapılan Genel Merkez'e ait toplam 649.750.000.- TL.sı gider tutarının Yasa'nın 76/6. maddesi gereğince Hazine'ye gelir yazılmasına, 12.9.2000 gününde OYBİRLİĞİYLE karar verildi.

Başkan Mustafa BUMİN	Başkanvekili Haşim KILIÇ	Üye Yalçın ACARGÜN
Üye Sacit ADALI	Üye Ali HÜNER	Üye Fulya KANTARCIOĞLU
Üye Mahir Can ILICAK	Üye Rüştü SÖNMEZ	Üye Ertuğrul ERSOY
Üye Tülay TUĞCU		Üye Ahmet AKYALÇIN

Esas Sayısı : 1999/17 (Siyasî Parti Malî Denetimi)
Karar Sayısı : 2000/11
Karar Günü : 12.9.2000

I- MALİ DENETİMİN KONUSU

Milliyetçi Hareket Partisi Genel Merkezi ile ilçe örgütlerini de kapsayan 79 il örgütünün 1998 yılı kesinhesabının incelenmesidir.

II- İLK İNCELEME

Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 16. maddesi uyarınca; Ahmet Necdet SEZER, Haşim KILIÇ, Yalçın ACARGÜN, Mustafa BUMİN, Sacit ADALI, Ali HÜNER, Mustafa YAKUPOĞLU, Fulya KANTARCIOĞLU, Aysel PEKİNER, Mahir Can ILICAK ve Rüştü SÖNMEZ'in katılmalarıyla yapılan ilk inceleme toplantısında; "Dosyada eksiklik bulunmadığından işin esasının incelenmesine 16.11.1999 gününde oybirliğiyle" karar verilmiştir.

III- ESASIN İNCELENMESİ

Parti'nin Anayasa Mahkemesi'ne verdiği 1998 yılı kesinhesap çizelgeleri ile bunların dayanağını oluşturan defter ve belgeler üzerinde yapılan karşılaştırma ve inceleme sonuçlarını içeren esas inceleme raporu, Anayasa ve 2949 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Yasa ile 2820 sayılı Siyasî Partiler Yasası'nın ilgili kuralları, bunların gerekçeleri ve diğer yasama belgeleri okunup incelendikten sonra gereği görüşülüp düşünüldü:

Denetimin maddî ögelerini oluşturan defter ve belgelerde Milliyetçi Hareket Partisi'nin 1998 yılı içindeki Genel Merkez ve 79 il örgütü ile birlikte gelirler toplamının 981.975.773.764.- lira, giderler toplamının 1.072.879.101.524.- lira olarak gösterildiği, gider fazlası 90.903.327.760.- liranın borç olarak gelecek yıla devredildiği gelir, gider ve devir rakamlarının birbirine denk olduğu görülmüştür.

A- Gelirlerin İncelenmesi

1- Genel Merkez Gelirleri

Parti Genel Merkezi'nin 1998 yılı içindeki gelirleri 538.239.214.977.- lira olarak gösterilmiştir. Bunun;

332.303.864.000.- lirasının Hazine Yardımından, 62.210.000.- lirasının Bağışlardan, 18.841.000.000.- lirasının Araba Satış Gelirlerinden, 92.774.862.722.- lirasının Faiz, Sigorta ve Kasko Tazminatlarından, 94.257.278.255.- lirasının Borçlanmadan sağlandığı anlaşılmıştır.

Genel Merkez'in defter kayıtları ve gelir belgeleri üzerinde yapılan incelemede; gelirlerin 2820 sayılı Yasa'nın 61-69. madde hükümlerine uygun olarak sağlandığı sonucuna varılmıştır.

2- İl Örgütleri Gelirleri

Parti'nin 79 il örgütünce sağlanan gelirler toplamının 541.849.248.277.- lira olduğu bildirilmiştir. Bunun; 107.087.182.775.- lirasının Giriş ve Üyelik Aidatlarından, 14.137.350.000.- lirasının Satış Gelirlerinden, 87.437.707.057.- lirasının Çeşitli Etkinliklerden, 16.010.070.760.- lirasının Sabit Kıymet Gelirlerinden, 313.321.526.450.- lirasının Bağış ve Diğer Gelirlerden, 3.855.411.235.- lirasının Geçen Yıl Kasa Devrinden sağlandığı anlaşılmıştır.

Parti il örgütlerinin kesinhesap çizelgeleri gelir bölümleri üzerinde yapılan incelemede gelirlerin 2820 sayılı Siyasî Partiler Yasası'nda belirtilen kaynaklardan sağlandığı, Merkez Karar ve Yönetim Kurulu kararıyla doğruluğunun onaylandığı görülerek bunların Yasa'ya uygun olduğu sonucuna varılmıştır.

A- Giderlerin İncelenmesi

1- Genel Merkez Giderleri

Parti Genel Merkezi'nin 1998 yılı içindeki giderleri 538.239.214.977- lira olarak gösterilmiştir. Bunun; 155.124.599.104.- lirasının Büro Genel Giderlerine, 41.921.605.279.- lirasının Personel Giderlerine, 10.640.644.490.- lirasının Seyahat Giderlerine, 140.659.456.748.- lirasının Bayrak, Flama, Rozet Giderlerine, 16.257.540.205.- lirasının Yayın Giderlerine, 114.951.982.266.- lirasının Demirbaş alım Giderlerine, 24.321.158.163.- lirasının Diğer Yönetim Giderlerine, 34.362.228.722.- lirasının 1997 Yılına Ait Borç Ödemelerine yapıldığı anlaşılmıştır.

Genel Merkez'in 443.981.936.722.- liralık geliri ile 538.239.214.977.- liralık gideri arasındaki farkı oluşturan

94.257.278.255.- liranın borç olarak gelecek yıla devredildiği görülmüştür.

Genel Merkez'in defter kayıtları ve gider belgeleri üzerinde yapılan incelemede; aşağıda belirtilenler dışındaki giderlerin 2820 sayılı Siyasî Partiler Yasası'na uygun olduğu sonucuna varılmıştır.

Genel Merkez giderlerinden 395.239.733.- liralık bölümünün Siyasi Partiler Yasası'na uygun olmadığı anlaşılmıştır.

Şöyleki;

1- Parti'nin yevmiye defterine 10.9.1998 gün ve 47 nolu mahsup fişi ile 24.858.000.- lira gider yazıldığı halde 22.096.000.- liralık gider belgesi gönderildiği saptanmıştır.

Keza, parti yevmiye defterine 30.4.1998 gün ve 90 sayılı tediye fişiyle 25.000.000.-, 27.3.1998 gün ve 32 sayılı tediye fişiyle 88.387.500.- lira gider yazıldığı halde gönderilen belgenin 2.500.000 + 85.387.500.- liralık olduğu görülmüştür.

2820 sayılı Yasa'nın 70. maddesinin ikinci fıkrasında; Beşmilyon liraya kadar harcamaların makbuz veya fatura gibi bir belge ile tevsik edilmesinin zorunlu olmadığı belirtildiğinden bu tutarı aşan harcamaların makbuz veya fatura gibi belgeye dayandırılması zorunludur.

Bu durumda, belgesi ibraz edilmeyen 2.762.000 + 25.500.000=28.262.000.- liralık harcamanın, 2820 sayılı Yasa'nın 76/4. maddesi gereğince Hazine'ye irat kaydedilmesi gerektiği sonucuna varılmıştır.

2- Aşağıda tarihi, nosu ve tutarı belirtilen belgelerle trafik cezası adı altında toplam 178.328.000. liralık harcamanın parti adına yapıldığı görülmüştür.

Tediye Fişinin Tarihi	Nosu	Tutarı	Trafik Cezasına İlişkin Belgenin Tutarı :
29.4.1998	84	595.440.500	38.200.000.-
29.4.1998	169	2.364.220.500	16.000.000.-
1.12.1998	199	525.744.808	99.528.000.-
24.12.1998	208	529.412.504	24.600.000.-
		Toplam	178.328.000.-

2820 sayılı Siyasi Partiler Yasası'nın 70/1. maddesine göre,

Bir siyasi partinin bütün giderleri o siyasi parti tüzel kişiliği adına yapılır.

Parti adına çalışanların kişisel kusurlarından kaynaklanan trafik cezaları parti tüzelkişiliği adına yapılmış ödeme sayılamayacağından 2820 sayılı Yasa'nın 70/1. maddesine aykırı olarak yapılan toplam 178.328.000. liralık ödemenin aynı Yasa'nın 75/4. maddesi gereğince Hazine'ye irat kayıt edilmesi gerektiği sonucuna varılmıştır.

3- 8.3.1998 gün ve 59 nolu muhasebe fişine bağlı belgelerin incelenmesinden, 134.610.000. liralık gazete bedelinin gider pusulası karşılığında yapıldığı anlaşılmıştır.

Yasakoyucu; 2820 sayılı Yasa'nın 70. maddesinin ikinci fıkrasına göre beşmilyon liraya kadar harcamaların makbuz veya fatura gibi bir belge ile tevsik edilmesi zorunlu bulunmadığından bu miktarı aşan harcamaların makbuz veya fatura gibi bir belge ile tevsiki gerekmektedir.

Parti Genel Merkezi'nin yukarıda açıklanan 134.610.000. liralık gazete bedeline ilişkin gideri fatura ile tevsiki olanaklı bir harcamadır.

Bu durumda, beşmilyon lirayı aşan ve tevsik belgesi olarak nitelendirilemeyecek bir belgeyle yapılan toplam 134.610.000. liralık harcamanın, 2820 sayılı Yasa'nın 76. maddesinin son fıkrası uyarınca Hazine'ye gelir yazılması uygun görülmüştür.

4- Aşağıda tarihi, nosu ve tutarı yazılı tediye fişleriyle şahıs adına düzenlenmiş Telekom belgeleri karşılığında parti adına toplam 79.539.733.- lira ödemede bulunulduğu görülmüştür.

Tediye Fişinin Tarihi	Nosu	Toplam Tutarı	Parti Adına Düzenlenmemiş Belgenin Kimin Adına Düzenlendiği ve Ödeme Miktarı	
26.1.1998	16	186.860.000	Hedef Müşa.Müh. İç ve Dış Tic.	5.480.000
20.1.1998	7	2.023.320.000	" " "	36.930.000
18.8.1998	151	361.659.923	Murat Elbir	8.500.000
23.9.1998	166	2.756.189.992	" "	2.769.733
23.9.1998	166	2.756.189.992	Uçaş Demir İnş.Mlz.	14.630.000
26.10.1998	184	212.064.000	" " "	11.230.000
			Toplam	79.539.733

2820 sayılı Yasa'nın 70. maddesinin birinci fıkrasında "Bir siyasî partinin bütün giderleri o siyasî parti tüzelkişiliği adına yapılır." 75. maddesinin dördüncü fıkrasında da "Anayasa Mahkemesi denetimi sonunda o siyasî partinin gelir ve giderlerinin doğruluğuna ve Kanuna uygunluğuna veya Kanuna uygun olmayan gelir ve giderler dolayısıyla da bunların Hazine'ye gelir kaydedilmesine karar verilir" denilmektedir.

Açıklanan nedenlerle, Parti adına düzenlenmemiş belgeler karşılığında ödenen toplam 79.539.733.- liralık giderin Yasa'nın 70/1. ve 75/4. madde hükümleri gereğince Hazine'ye irad kaydedilmesi gerektiği sonucuna varılmıştır.

2- İl Örgütleri Giderleri

Parti'nin, 79 il örgütünce yapılan giderler toplamı 538.495.297.782.- lira olarak gösterilmiştir. Bunun; 202.930.059.803.- lirasının Büro Genel Giderlerine, 42.572.149.000.- lirasının Personel Giderlerine, 24.498.977.000.- lirasının Seyahat Giderlerine, 13.306.296.811.- lirasının Bayrak, Flama, Rozet Giderlerine, 20.927.701.463.- lirasının Yayın Giderlerine, 46.259.284.873.- lirasının Balo, Eğlence, Konser Vb. Faaliyet Giderlerine, 1.075.000.000.- lirasının Seçim Giderlerine, 41.637.118.288.- lirasının Demirbaş alım Giderlerine, 145.288.710.544.- lirasının Diğer Yönetim Giderlerine yapıldığı anlaşılmıştır.

İl örgütlerinin geliri ile gideri arasındaki 3.353.950.495.- liralık farkın sene sonu nakit mevcudu olarak gelecek yıla devredildiği görülmüştür.

İl örgütleri kesinhesap çizelgeleri gider bölümleri üzerinde yapılan incelemede; giderlerin Merkez Karar ve Yönetim Kurulu kararıyla doğruluğunun onaylandığı görülerek bunların 2820 sayılı Yasa'ya uygun olduğu sonucuna varılmıştır.

IV- SONUÇ

Milliyetçi Hareket Partisi'nin 1998 yılı kesinhesabının incelenmesi sonucunda;

1- 981.975.773.764.- TL.sı Parti geliri ile 1.072.458.361.791.- TL.sı parti giderinin eldeki bilgi ve belgelere göre doğru ve Kanuna uygun olduğuna;

2- 2820 sayılı Yasa'nın 70. maddesine aykırı olarak yapılan Genel Merkez'e ait toplam 420.739.733.- TL. gider tutarının Yasa'nın 75. ve 76. maddeleri hükmü gereğince Hazine'ye gelir yazılmasına, 12.9.2000 gününde OYBİRLİĞİYLE karar verildi.

Başkan Mustafa BUMİN	Başkanvekili Haşim KILIÇ	Üye Yalçın ACARGÜN
Üye Sacit ADALI	Üye Ali HÜNER	Üye Fulya KANTARCIOĞLU
Üye Mahir Can ILICAK	Üye Rüştü SÖNMEZ	Üye Ertuğrul ERSOY
Üye Tülay TUĞCU		Üye Ahmet AKYALÇIN

Esas Sayısı : 1999/9 (Siyasî Parti Malî Denetimi)
Karar Sayısı : 2000/12
Karar Günü : 12.9.2000

I- MALİ DENETİMİN KONUSU

Demokrat Türkiye Partisi Genel Merkezi ile ilçe örgütlerini de kapsayan 79 il örgütünün 1998 yılı kesinhesabının incelenmesidir.

II- İLK İNCELEME

Anayasa Mahkemesi İçtüzüğünün 16. Maddesi uyarınca A.Necdet SEZER, Haşim KILIÇ, Yalçın ACARGÜN, Mustafa BUMİN, Sacit ADALI, Ali HÜNER, Mustafa YAKUPOĞLU, Fulya KANTARCIOĞLU, Aysel PEKİNER, Mahir Can ILICAK ve Rüştü SÖNMEZ'in katılmalarıyla yapılan ilk inceleme toplantısında "Dosyada eksiklik bulunmadığından işin esasının incelenmesine 16.11.1999 gününde oybirliğiyle karar verilmiştir.

III- ESASIN İNCELENMESİ

Partinin Anayasa Mahkemesi'ne verdiği 1998 yılı kesinhesap çizelgeleri ile bunların dayanağını oluşturan defter ve belgeler üzerinde yapılan karşılaştırma ve inceleme sonuçlarını içeren esas inceleme raporu, Anayasa ve 2949 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Yasa ile 2820 sayılı Siyasî Partiler Yasası'nın ilgili kuralları, bunların gerekçeleri ve diğer yasama belgeleri okunup incelendikten sonra gereği görüşülüp düşünüldü:

Denetimin maddi öğelerini oluşturan defter ve belgelerde Demokrat Türkiye Partisi'nin 1998 yılı içindeki Genel Merkez ve 79 il örgütünün gelirleri toplamının 833.407.745.493.- lira, giderleri toplamının 821.266.625.415.- lira olarak gösterildiği, gelir fazlası 12.141.120.078.- liranın nakit olarak gelecek yıla devredildiği gelir, gider ve devir rakamlarının birbirine denk olduğu görülmüştür.

A- Gelirlerin İncelenmesi

1- Genel Merkez Gelirleri

Parti Genel Merkezi'nin 1998 yılı içindeki gelirleri 512.151.432.938.- lira olarak gösterilmiştir. Bunun; 332.303.864.000.-

lirasının Devlet yardımından, 62.275.000.000.- lirasının Bağış ve yardım gelirlerinden, 57.860.751.581.- lirasının Faiz gelirlerinden, 114.471.800.- lirasının İlama bağlı gelirlerden, 56.072.523.179.- lirasının Borçlanmadan, 1.374.722.378.- lirasının geçen yıl banka ve kasa devrinden, 2.150.000.000.- lirasının geçen yıl avansının geri ödemelerinden sağlandığı anlaşılmıştır.

Genel Merkezin defter kayıtları ve gelir belgeleri üzerinde yapılan incelemede; gelirlerin 2820 sayılı Yasanın 61-69. Madde hükümlerine uygun olarak sağlandığı sonucuna varılmıştır.

2- İl Örgütleri Gelirleri

Parti'nin 79 İl örgütünce sağlanan gelirler toplamı 321.256.312.555.- lira olarak gösterilmiştir. Bunun; 11.807.609.000.- lirasının aidatlardan, 57.047.381.800.- lirasının çeşitli etkinliklerden, 120.250.304.000.- lirasının Genel Merkez yardımlarından, 1.137.575.350.- lirasının parti mal varlığı gelirlerinden, 118.717.341.887.- lirasının bağışlardan, 1.257.644.962.- lirasının faiz gelirlerinden, 4.471.440.- lirasının küsüratın dengelenmesinden, 3.684.134.297.- lirasının borçlanmadan, 7.349.849.819.- lirasının geçen yıl banka ve kasa devrinden sağlandığı anlaşılmıştır.

Parti il örgütlerinin kesinhesap çizelgeleri gelir bölümleri üzerinde yapılan incelemede gelirlerin 2820 sayılı Siyasî Partiler Yasası'nda belirtilen kaynaklardan sağlandığı, Merkez Karar ve Yönetim Kurulu kararıyla doğruluğunun onaylandığı görülerek bunların Yasa'ya uygun olduğu sonucuna varılmıştır.

B- Giderlerin İncelenmesi

1- Genel Merkez Giderleri

Parti Genel Merkezi'nin 1998 yılı içindeki giderleri 511.900.728.367.- lira olarak gösterilmiştir. Bunun; 30.355.765.011.- lirasının personel giderlerine, 18.870.812.500.- lirasının kira giderlerine, 120.250.304.000.- lirasının teşkilata yardım giderlerine, 113.341.641.557.- lirasının reklam ve ilan giderlerine, 6.993.232.340.- lirasının demirbaş alım giderlerine, 25.849.889.641.- lirasının geçen yıl borç ödemelerine, 33.000.000.000.- lirasının taşıt alım giderlerine, 163.239.083.318.- lirasının yönetim giderlerine yapıldığı anlaşılmıştır.

Genel Merkez'in 512.151.432.938.- liralık geliri ile 511.900.728.367.- liralık gideri arasındaki farkı oluşturan 250.704.571.- liranın nakit mevcudu olarak gelecek yıla devredildiği görülmüştür.

Genel Merkez'in defter kayıtları ve gider belgeleri üzerinde yapılan incelemede; aşağıda belirtilenler dışındaki giderlerin 2820 sayılı Siyasî Partiler Yasası'na uygun olduğu sonucuna varılmıştır.

Parti Genel Merkezi'nin (100.000.000 + 262.937.500=) 362.937.500.- lira tutarındaki giderinin Yasa'ya uygun olmadığı görülmüştür.

Şöyle ki;

Partinin yevmiye Defterine 3.3.1998 tarih ve 3-000105 nolu mahsup fişi ile 100.000.000.- lira gider yazıldığı ve gider belgesi olarak da imzasız banka havale dekontunun gönderildiği anlaşılmıştır.

Bu dekontun; ödemenin ne amaçla yapıldığını göstermemesi nedeniyle makbuz veya fatura olarak kabulu olanaksızıdır.

Öte yandan parti yevmiye defterine 18.2.1998 gün ve 3-000776 nolu mahsup fişi ile 1.500.000.000.- lira gider yazıldığı buna karşılık 1.237.062.500.- liralık gider belgesi gönderildiği görülmüştür.

2820 sayılı Yasa'nın 70. maddesinin ikinci fıkrasında "Beşmilyon liraya kadar harcamaların makbuz veya fatura gibi bir belge ile tevsik edilmesinin zorunlu olmadığı belirtildiğinden bu tutarı aşan harcamaların makbuz veya fatura gibi bir belgeye dayandırılması zorunludur.

Aynı Yasa'nın 76. maddesinin son fıkrasında, "Belgelendirilmesi gerektiği halde belgelendirilmeyen parti giderleri miktarınca parti malvarlığı Anayasa Mahkemesi kararıyla Hazineye irad kaydedildiği" belirtildiğinden belgelendirilmesi gerektiği halde belgelendirilmeyen 100.000.000 + 262.937.500= 362.937.500 TL.sı giderin Hazine'ye gelir yazılması uygun görülmüştür.

2- İl Örgütleri Giderleri

Parti'nin 79 il örgütünce yapılan giderler toplamı 309.365.897.048.- lira olarak gösterilmiştir. Bunun; 173.884.999.126.-

lirasının yönetim giderlerine, 32.385.407.552.- lirasının personel giderlerine, 60.535.623.387.- lirasının kira giderlerine, 23.160.155.300.- lirasının teşkilat yardım giderlerine, 12.154.389.218.- lirasının reklam ve ilan giderlerine, 5.260.295.900.- lirasının demirbaş alım giderlerine, 1.985.026.565.- lirasının geçen yıl borç ödemelerine yapıldığı anlaşılmıştır.

İl örgütlerinin geliri ile gideri arasındaki 11.890.415.507.- liralık farkın sene sonu nakit mevcudu olarak gelecek yıla devredildiği görülmüştür.

İl örgütleri kesinhesap çizelgeleri gider bölümleri üzerinde yapılan incelemede; giderlerin Merkez Karar ve Yönetim Kurulu kararıyla doğruluğunun onaylandığı görülerek bunların 2820 sayılı Yasa'ya uygun olduğu sonucuna varılmıştır.

IV- SONUÇ

Demokrat Türkiye Partisi'nin 1998 yılı kesinhesabının incelenmesi sonucunda;

1- 883.407.745.493.- TL.sı parti geliri ile 820.640.687.915.- TL.sı parti giderinin eldeki bilgi ve belgelere göre doğru ve Kanuna uygun olduğuna;

2- 2820 sayılı Yasa'nın 70. maddesine aykırı olarak Parti Genel Merkezin'ce yapılan 362.937.500.- TL.sı gider tutarının Yasa'nın 76/4. maddesi gereğince Hazine'ye gelir yazılmasına, 12.9.2000 gününde OYBİRLİĞİYLE karar verildi.

Başkan Mustafa BUMİN	Başkanvekili Haşim KILIÇ	Üye Yalçın ACARGÜN
Üye Sacit ADALI	Üye Ali HÜNER	Üye Fulya KANTARCIOĞLU
Üye Mahir Can ILICAK	Üye Rüştü SÖNMEZ	Üye Ertuğrul ERSOY
Üye Tülay TUĞCU		Üye Ahmet AKYALÇIN

Esas Sayısı : 1996/3 (Siyasî Parti Kapatma)
Karar Sayısı : 1997/3
Karar Günü : 22.5.1997

DAVACI : Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı

DAVALI : Demokratik Barış Hareketi Partisi

DAVANIN KONUSU : Demokratik Barış Hareketi Partisi'nin programının, Anayasa'nın 136. ve Siyasî Partiler Yasası'nın 89. maddelerine aykırılığı savıyla, aynı Yasa'nın 101. maddesinin (a) bendi uyarınca kapatılmasına karar verilmesi istemidir.

I- DAVA

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'nın kapatılma istemli kamu davasına ilişkin 25.10.1996 günlü, SP.88 Hz. 1996/307 sayılı İddianamesinde şöyle denilmektedir :

"I- Giriş

Demokratik Barış Hareketi Partisi gerekli bildiri ve belgeleri 1.10.1996 tarihinde İçişleri Bakanlığına vermesiyle Siyasî Partiler Yasası'nın 8. maddesine göre tüzelkişilik kazanmıştır. Kuruluş bildiri ve eklerinin anılan Bakanlıkça Cumhuriyet Başsavcılığımıza gönderilmesi üzerine, Siyasî Partiler Yasası'nın 9. maddesinin yüklediği görev çerçevesinde davalı partinin tüzük ve programıyla kurucularının hukuki durumlarının Anayasa ve yasa hükümlerine uygun olup olmadığı öncelikle incelenmiş ve programda aşağıda yazılı olan aykırılık tesbit edilmiştir.

II- Konuyla İlgili Yasal Düzenlemeler

A) Anayasa Hükmü

Madde 136.- Genel İdare içinde yer alan Diyanet İşleri Başkanlığı, lâiklik ilkesi doğrultusunda bütün siyasî görüş ve düşüncelerin dışında kalarak ve milletçe dayanışma ve bütünleşmeyi amaç edinerek, özel kanununda gösterilen görevleri yerine getirir.

B) Siyasî Partiler Yasası Hükümleri

Madde 9- Cumhuriyet Başsavcılığı kurulan partilerin tüzük ve programlarının ve kurucuların hukukî durumlarının Anayasa ve kanun hükümlerine uygunluğu ve belgelerinin tamam olup olmadığını, kuruluşlarını takiben öncelikle ve ivedilikle inceler...

Madde 89- Siyasî Partiler, lâiklik ilkesi doğrultusunda, bütün siyasî görüş ve düşünüşlerin dışında kalarak ve milletçe dayanışma ve bütünleşmeyi amaç edinerek özel kanununda gösterilen görevleri yerine getirmek durumunda olan Diyanet İşleri Başkanlığının, genel idare içinde yer almasına ilişkin Anayasanın 136 ncı maddesi hükmüne aykırı amaç güdemezler.

Madde 101- Anayasa Mahkemesince bir siyasî parti hakkında kapatma kararı;

a) Parti tüzüğünün veya programının yahut partinin faaliyetlerini düzenleyen ve yetkili parti organları veya mercilerince yürürlüğe konulmuş olan diğer parti mevzuatının bu Kanunun dördüncü kısmında yer alan hükümlerine aykırı olması,

Hallerinde verilir.

III- Dava Konusu Parti Programı

Davaya esas olarak, davalı parti programının inanç sorunları isimli bölümünün, (basılı programının 58. ve 59. sayfalarında) ikinci paragrafında, « ... Biz, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın bir Devlet Kurumu olmaktan çıkartılmasından yanayız. Kurum inanç sahiplerine devir edilmeli, Kurumda, hangi inanç grubunun, hangi temsil esasına göre var olacağı ve mali bütçesinin nasıl düzenleneceği tümüyle bu kurumda yer almak isteyen cemaat temsilcilerince belirlenmelidir... » biçiminde bir görüş yer almaktadır.

IV- Kapatma Nedenleri ve Değerlendirme

Siyasî Partiler Yasası'nın 89. maddesindeki, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın genel idare içinde yer almasına ilişkin Anayasa'nın 136. maddesine aykırı amaç gütme, Siyasî Partiler Yasası'nın dördüncü kısmında yer alan hükümlere aykırılık oluşturduğundan, bu durum bir partinin doğrudan doğruya kapatılmasını gerektirmektedir.

Bu nedenle, Anayasa'da genel idare içinde varlığı öngörülen Diyanet İşleri Başkanlığı'nın davalı parti programında belirtildiği gibi,

bir devlet kurumu olmaktan çıkartılması amacının güdülmesi özellikle siyasî partiler yönünden 2820 sayılı Siyasî Partiler Yasası'nın 89. maddesine aykırılık oluşturmaktadır.

V- Sonuç ve İstem

Davalı Demokratik Barış Hareketi Partisi'nin yukarıda açıklanan nedenlerle parti programının söz konusu bölümü Anayasa'nın 136. maddesi ile Siyasî Partiler Yasası'nın dördüncü kısmında yer alan 89. maddesine aykırı nitelikte olduğundan, Demokratik Barış Hareketi Partisi'nin Siyasî Partiler Yasası'nın 101. maddesinin (a) bendi gereğince kapatılmasına karar verilmesini arz ve talep ederim."

II- DAVALI SİYASİ PARTİNİN ÖN SAVUNMASI

Demokratik Barış Hareketi Partisi'nin tamamı dava dosyasında bulunan 16.12.1996 günlü ön savunmasının ilgili bölümleri aynen şöyledir :

"Cumhuriyet Başsavcılığı'nın, Demokratik Barış Hareketi'nin kapatılması için yapmış bulunduğu başvuru hakkında esas yönündeki savunmalarımıza geçmeden önce, konu ile ilgili yasal mevzuatı ve usul hükümlerinin tartışılmasında yarar görmekteyiz.

Usul Yönünden Ön Savunmamız:

Açılan bu dava, Anayasa'nın kendisinden menkul ucube hükümleri ile, yargılanmayan dönemler, sorgulanmayan insanlar ve kurumlar ile Anayasa'ya aykırılığı irdelenmeyecek ve Anayasa Mahkemesi'nin gündemine getirilmeyecek yüzlerce temel hak ve özgürlükleri kısıtlayan yasalar için ayrıcalıklar getirmiştir.

Bugün ülkemizde 12 Eylül'ün meşruiyeti tartışılır haldedir. Tüm siyasi partiler, kurum ve kuruluşlar, bu Anayasa'nın ve bu dönemdeki yasaların gelişen dünyamızdaki demokrasi anlayışına ve uluslararası sözleşmelere uymadığı artık tartışılamaz bir noktadadır. Kaldı ki 12 Eylül Hukukunu koyucular da kendi meşruluğunu kendi söylemek ve yasalaştırmak gereğini duymuşlardır.

Demokrasilerde, caminin, üniversitenin, adliyenin, orduevinin, meclisin, hükümetlerin yasalar ve anayasalar gereği kapatılmaları olası değilse; gazetelerin, radyoların, siyasi partilerin, demokratik kuruluşların da Anayasa'nın değişemiyecek 4. maddesi dışında yer

alan görüş, düşünce ve sergiledikleri dileklerinden dolayı kapatma yollarının açık olmasını hiç de demokratik bulmadığımızı açıklamak ve vurgulamak isteriz.

Siyasi Partiler Yasası'nın 9. Maddesi :

Bilindiği gibi SPK'nın ilgili maddesi, Cumhuriyet Başsavcılığı kurulan partilerin tüzük ve programlarının ve kurucuların hukuki durumlarını Anayasa ve kanun hükümlerine uygunluğunu ve belgelerinin tamam olup olmadığını, kuruluşlarını takiben öncelikle ve ivedilikle inceler. Tespit ettiği noksanlıkların giderilmesini, lüzum göreceği ek bilgi ve belgelerin gönderilmesini yazı ile ister ... gönderilmediği taktirde, siyasi partilerin kapatılmasına dair hükümler uygulanır.

Bu hüküm kaynağını esas olarak Anayasamızın 69/5 maddesince almaktadır. Buna göre; Cumhuriyet Başsavcılığı siyasi parti program ve tüzüğünün yasalara ve Anayasa'ya aykırılığını öncelikle ve ivedilikle incelemek ve aykırılıkların ilgilisince 30 gün içinde tamamlanmasını istemek durumundadır. Bu istemin gereği yapılmadığı taktirde, siyasi partinin kapatılması yönünde dava açmak yükümlülüğü altındadır.

Kanunun ilgili hükmü, sadece ve sadece kuruluş için başvurusunu yapan siyasi partinin eksik belge ve bilgilerinin tamamlandırılması olarak düşünülüp yorumlanamaz. Anayasa ve yasa, bu hükmü ile ilgili siyasi partinin gerek program ve tüzük ve gerekse de kurucularının hukuki durumlarının incelenmesini de esas almaktadır. Yasa, belge ve bilgi eksikliği ile, programın yasalara ve Anayasa'ya aykırılık noktalarında bir ayrım yapmadığı gibi herhangi birine de öncelik tanımamıştır.

Anayasamız, parlamenter demokratik sistemin vazgeçilmez unsurlarından biri ve en önemlisi olarak siyasi partileri saymaktadır. Buna göre de Anayasamızın ve yasalarımızın temel kabulü siyasi partilerin kapatılması değil, onların, sistemin ana elemanı olarak yaşamasını amaçladığı inancındayız.

Anayasa ve kanunun ilgili hükümleri siyasi partileri kuruluş anında kapatma davası ile karşı karşıya bırakmamak için vazedilmiş hükümlerdir. Cumhuriyet Başsavcılığı'na verilmiş bulunan görev ve yetki, bu kapsamda Anayasa'ya veya yasalara bir aykırılık var ise, öncelikle ve ivedilikle 30 günlük süre içerisinde bunun giderilmesini

amaçlamaktadır. Aksi taktirde, yasa siyasi partileri nasıl kapatırım mantığı ile vazedilmiş olur ki bu da Anayasa'nın temel kabulüne aykırıdır.

Cumhuriyet Başsavcılığı, Anayasa'nın ve yasanın kendisine yüklemiş bulunduğu görevi eksik olarak yerine getirmiştir. Kurucuların tüzük ve programdaki imza ve evrak eksikliğinin tamamlanması yönünde bildirimde bulunmuş, ancak programın iddia konusu aykırılığın giderilmesi yönünde bir bildirimde bulunmamıştır. Bu da Anayasa'ya ve Yasa'ya aykırıdır.

Kaldı ki Anayasa'ya aykırılığı iddia edilen Demokratik Barış Hareketi'nin programının ilgili bölümü SPK'nın 4. kısmında sayılan aykırılıklara açıkça uymamaktadır. Tartışılmaya ihtiyacı vardır. Demokratik Barış Hareketi için önemli olan Lâik Cumhuriyetin Korunmasıdır. Diyanet İşleri Başkanlığı ile ilgili düşünce ikincildir. Bu husus esas hakkındaki görüşlerimizde ayrıntılı olarak açıklanacaktır.

Anayasa'nın Geçici 15. Maddesi:

Yine bilindiği gibi, Anayasa'nın ilgili hükmü 12 Eylül 1980 tarihinden ilk genel seçimler sonucu toplanacak TBMM'nin Başkanlık Divanını oluşturuncaya kadar geçecek süre içinde... bir yargı merciine başvurulamaz.

Bu dönem içinde çıkarılan kanunlar, kanun hükmünde kararnameler ile 2324 sayılı Anayasa Düzeni Hakkında Kanun uyarınca alınan karar ve tasarrufların Anayasa'ya aykırılığı iddia edilemez.

Siyasî Partiler Yasası'nın 89. maddesi Anayasa'ya aykırıdır. Şöyleki;

Anayasamızın 68-69. maddeleri ve bunlardan yola çıkarak 14. maddesi siyasî partilerin hangi eylem ve düşüncelerden dolayı temelli kapatılacağını açıkça belirtmiştir. Bu hükümlere göre;

Devletin bağımsızlığına, ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğüne,

İnsan haklarına,

Eşitlik ve hukuk devleti ilkelerine,

Demokratik ve lâik Cumhuriyet, ilkelerine,

Sınıf veya zümre diktatörlüğüne veya herhangi bir tür diktatörlüğü savunmayı veya yerleştirmeyi amaçlayamaz; suç işlemeyi teşvik edemez.

Anayasa'ya göre yukarıda belirlenen sınırlamalara aykırı davranan siyasî partiler hakkında uygulanacak hükümlerin kanunla belirleneceği ve bu kanun hükümlerine göre de bu partilerin temelli kapatılacağı açıktır... Bu hükümlerden herhangi biri Diyanet İşleri Başkanlığı'nın yapılanmasını eleştiren veya başka bir yapılanma şekli önerilmesinin, o siyasi partinin temelli kapatılmasının gerekçesi olamayacağı ortadadır. (Demokratik Barış Hareketi'nin Programında olduğu gibi)

Anayasamızın 2. bölümünde yürütme başlığı altında Cumhurbaşkanlığı, Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliği, Devlet Denetleme Kurulu, Bakanlar Kurulu, Milli Savunma, yüksek öğrenim kurumları sayılmış ve devamla İdare başlığı altında yüksek öğrenim kurumları ve üst kuruluşları, Radyo ve televizyon kuruluşları ve kamuya ilişkin haber ajansları, Atatürk Kültür ve Tarih Yüksek Kurumu, Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, Diyanet İşleri Başkanlığı sayılmıştır. Bu bölümde sayılan kurum ve kuruluşların yapısı ve düzenlenmeleri hakkında görüş bildirmek veya yeniden yapılanmalarını savunmak yukarıda belirtilen esaslar dairesinde bir siyasi partinin kapatılmasına gerekçe olmayacağını düşünmekteyiz. Anayasanın 68. ve 69. maddeleri ile 14. maddesinde belirtilen konular nazara alındığında, Siyasî Partiler Yasası'nın 89. maddesinin düzenleniş şekli ve amacı Anayasa'mıza açıkça aykırıdır.

Bu yasanın Anayasa'nın geçici 15. maddesi itibari ile Anayasa'ya aykırılığının ileri sürülebileceği inancındayız.

Sayın Yüksek Mahkeme Üyelerinin Anayasa'yı yaşayan canlı bir organizma olarak gördükleri, Yüksek Mahkeme kararlarında, Anayasa'yı güncel olarak yorumladıkları Türkiye Kamuoyunun bilgisi ve takdirleri dahilindedir.

Anayasa'ya aykırılığı ileri sürülemeyeceği geçici 15. maddesi ile belirlenen Siyasî Partiler Yasası, yürürlük tarihinden bu güne kadar bir çok kez değişiklik geçirmiştir. Yani, MGK döneminde çıkartılan kanun olma niteliğini yitirmiştir. MGK döneminde yürürlüğe konan orijinal biçime ve bütünlüğe sahip değildir. Ayrıca, 23 Temmuz 1995

tarihinde Anayasa'da yapılan değişiklikler, Siyasî Partiler Yasası'nda da bir çok değişikliğin yapılması görevini, TBMM, önüne koymuş bulunmaktadır. Gerek Anayasa'daki değişiklikler ve gerekse Siyasî Partiler Yasası'ndaki olan ve olması Anayasa hükmü durumundaki değişiklikler, nazara alındığında bu Yasa'nın geçici 15. madde korumasında düşünülemeyeceği görüş ve kanaatindeyiz.

Geçici 15. maddenin sürekli ve kalıcı bir hüküm olmadığı tartışmasızdır. Anayasa Koyucu, bu konuyu kalıcı bir madde gibi görse idi tıpkı Anayasa'nın 90/5 ve 148/1 vb. maddeleri gibi düzenlerdi. Bu maddenin konu, muhatap ve zaman ögesi artık korumayı gerektirir olmaktan çıkmıştır.

Tüm bu arz olunanlar itibari ile sayın Yüksek Mahkeme, Siyasî Partiler Kanunu'nun, Anayasa'ya aykırı olduğu noktasında inceleme yapacağı inancındayız."

Uluslararası Sözleşmeler :

Anayasa'mızın 90. maddesi Uluslararası andlaşmaları düzenlemiştir. Bu düzenleme itibari ile Avrupa İnsan Hakları sözleşmesi iç hukukumuzda kanun hükmündedir. Bu sözleşme hükümlerine göre düşünce açıklama ve örgütlenme özgürlüğü hüküm altına alınmış bulunmaktadır. Demokratik Barış Hareketi, Lâik Cumhuriyetin Savunulmasının Vazgeçilmezi Olarak Görmekte ve bunu koruma yollarından biri olarak Diyanet İşleri Başkanlığı'nın devlet yapısı dışına çıkarılmasını bir düşünce formu olarak ileri sürmektedir. Tamamen bir düşünce açıklama olarak gördüğümüz bu konuda Cumhuriyet Başsavcılığı'nın bunu Lâikliğin ortadan kaldırılması olarak anlaması ve bu yolda iddianame düzenlemesi hem söylediklerimizin ve açıkladıklarımızın yanlış anlaşılması hem de düşünce özgürlüğüne aykırı bir tutum olarak görmekteyiz.

İddianameye konu edilen husus tamamen bir düşünce açıklamaktır. Bunun siyasî parti kapatma gerekçesi olarak gösterilmesi mümkün değildir. Başsavcılığın bu bakış tarzı hem Anayasa'mıza hem de uluslararası sözleşmelere aykırıdır. Anayasa Mahkemesi kararları kesin olmakla, iç hukuk yolları tükendiğinde AİHS'nin 25. maddesi uyarınca yapılacak bir başvuruda, Türkiye Cumhuriyeti davalı duruma düşecek ve hukuki yaptırımları ile karşı karşıya kalacaktır. Bu ise arzulamadığımız bir sonuçtur. Gerek Cumhuriyet Başsavcılığının ve gerekse Yüksek Mahkemenin bunu nazara alacağı inancındayız.

Esas Hakkındaki Ön Savunmamız :

Cumhuriyet Başsavcılığı, Demokratik Barış Hareketi'nin programının 58-59. sahifelerinde İnanç sorunları başlığı ile yer alan bölümündeki Diyanet İşleri Başkanlığı'nın devlet yapısı dışına çıkarılması yönündeki düşünce ve temennimizi kapatma davasının konusu yapmıştır. Biz, bu iddia karşısında Demokratik Barış Hareketi'nin gerek bu konuda ve gerekse de Lâiklik ve Cumhuriyet konularında neler düşündüğünü açıklamak durumundayız.

Lâiklik :

Bilinen belli başlı tüm sözlükler lâikliği, din ile devlet ve yönetim işlerinin birbirinden ayrılması olarak tanımlamaktadırlar.

Lâiklik kök kavram olarak eski yunanlılarda Laikos,

Ortaçağda Latincede Laicus olarak tanımlanmış, bu tanımlama ile, kiliseye mensup olmayan, herhangi dinsel bir işlevi ve unvanı olmayan anlamında kullanılmıştır. Lâiklik kavramının içi esas olarak daha sonraki dönemlerde doldurulmuştur.

Latinceye eş anlamlı olarak Fransızca kültür kümesinde Secularie (Secular) olarak anılmış. İngilizcede ise Secularizm olarak söylenegelmiştir. Bu tanımlama esas olarak bir siyasî ifade tarzıdır. Latince Saecelum (Yüzyıl) teriminden türeyen Saecularis (Yüzyıla Ait Olma) anlamına gelmektedir.

Bu köktanımlar esas alınarak lâiklik şöyle tanımlanabilir :

Hayatı, Ruhani Kürede Yaşamak İsteyenlerle, Dünyevi Kürede Yaşamak İsteyenler Arasındaki Alan Paylaşımıdır.

Bu şekilde tanımlanan lâiklik insanlık evrimi itibari ile dinsel küre ile çatışarak gelişmiştir. Ortaçağa gelinceye kadar insanlık kültürü dinsel kürenin belirleyiciliği altındadır. Ortaçağ karanlığı kültür alanında, dünyevi küreyi özerk bir alan olarak inşaa etmeye başlamıştır. Dünyevi kürenin, insan çabası ile genişletilebileceğinin farkına varılması ile kapitalizmin gelişimi tarihi süreç olarak birbiri ile çakışmaktadır. Çünkü birim başına üretkenliğin artışı sağlama ve belirsiz bir tüketici kitlesi için üretim yapma gibi iki temel öge, Maddi Hayatın Genişletilebilir ve Denetlenebilir şekilde insan iradesine bağlı

olduğunu ortaya çıkarmıştır. Böylece, tanrının doğayı insanlara bahşettiği yönündeki temel kabul değişmeye başlamıştır.

Batıda kilisenin toplumdaki bu üstün konumuna ve sahip olduğu otoriteye karşı yürütülen mücadelenin sonunda, devlet gücünü elinde tutanlar, belli bir din ve mezhebi tutmaktan vazgeçerek her türlü inanca eşit muamele etmeye başlamışlardır. Bu evrimin sonunda devlet kuruluşları ile dinsel kuruluşlar birbirinden ayrışmışlardır. Nihayet, hukuk düzeni dinsel kurallardan tamamen arındırılmıştır. Bugün batı da lâiklik, Devletin resmi bir dini olmaması, din hizmetlerinin bir kamu hizmeti olmaktan çıkarılarak tamamen kiliseye bırakılması ve hukuk düzeninin dinsel kuralların etkisi altında olmaması olarak anlaşılmakta ve uygulanmaktadır.

Türkiye'de Lâiklik :

Dinsel nitelikli Osmanlı devletinde yalnız devlet hayatı değil, toplumsal hayatta din kurallarıyla çevrelenmişti. Tanzimattan sonra başlayan gelişmeler hukuk ve eğitim alanında din dışı ya da din ötesi unsurlarında benimsenmesini sağladı. Örneğin şeriye mahkemelerinin yanı sıra nizamiye mahkemeleri, medreselerin yanı sıra lâik okulların açılması gibi... Tanzimatla birlikte dinsel olanla dinsel olmayan unsurların birlikteliğinden doğan ikilik yaratılmıştır. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasından sonra lâiklik ilkesinin temelleri atılmış, siyasal ve kamusal yaşamdaki bu ikileme son verilmiştir. Devlet sisteminin lâikleştirilmesi yolunda ilk adım 1924 yılında, 1924 Anayasası ilk biçimiyle devletin dininin İslam olduğunu bildirmesine karşın, Hilafet Kurumunun kaldırılmasıyla başlamıştır. Yine hukuk ve eğitimde lâikleştirme girişimleri gerçekleştirilerek 1924 te Şeriye ve Evkaf Vekaleti kaldırılmıştır. İkinci adım olarak hukuk ve eğitim alanlarında lâik uygulamaya geçildi. (iktibas yoluyla yeni yasallaştırma eylemleri) 3 Mart 1924 te kabul edilen Tevhid-i Tedrisat Kanunu eğitimde lâikliği 1937 Anayasa değişikliği ile "Devletin dininin din-i İslam" prensibi terk edilerek lâikliğin bir temel Anayasa prensibi haline getirdi. 1963 Yılında Genel İdare içinde yer alması öngörülen Diyanet İşleri Başkanlığı kuruldu.

Cumhuriyet döneminde lâiklik düşmanları Atatürk döneminde gizlilik, sonrasında alenen faaliyette bulunup, lâikliği dinsizlik olarak göstererek bu günkü muhalefet odakları haline geldiler. Sn. Prof. Bülent Nuri ESEN 1950-60 dönemini tanımlarken kullandığı "Din, devlet radyosunun mikrofonuna yan gelip yatmıştı. Din, iddia sahibiydi, bu yolda vicdanları etkiliyordu. Devlet dinin emrine girmişti."

bu sözler ne yazık ki günümüzde çok hafif kalmış, devleti yönetenler "Siyaset dinin emrinde" olduğunu ilan etmişlerdir. Bu kadar vahim bir tabloda Cumhuriyet Başsavcılığı'nın Demokratik, Lâik Cumhuriyetin savunucusu olan Demokratik Barış Hareketi'ni anti lâik bularak dava açması son derece düşündürücüdür.

Demokratik Barış Hareketi'nin lâiklik konusuna bakışından önce Diyanet İşleri Başkanlığı'nın mevcut hukuki yapısını incelemekte fayda görüyoruz.

Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Hukuki Yapısı :

Yüce Mahkeme'nin de takdir edeceği gibi, Genel İdare içinde yer alması Anayasa'ca belirlenen bir kurumun, bu niteliği sadece ve sadece Genel Bütçeden pay alması demek değildir. 11 Mayıs 1980 Tarihinde Yüce Mahkeme'nin 26 Nisan 1976 Tarih ve 1982 Sayılı Yasa'yı iptal ettiğine dair kararı Resmî Gazete'de yayımlanmıştır. Bu kanunun iptalinden sonra yeni bir kanun hazırlanmamıştır. Danıştay Genel Kurulu'nun E.1971/72, K.1971/36 sayılı ve 24.05.1971 günlü kararından da açıkça takdir edeceğiniz gibi bir kanunun iptalinin, bizim hukuk sistemimizde, onun ortadan kaldırdığı ya da değiştirdiği kanunun ya da bir hükmünün tekrar kendiliğinden yürürlüğe girmesi sonucunu yaratmadığı kabul edilmektedir. Bu kanunun iptaliyle Diyanet İşleri Başkanlığı'nın örgütlenmesi ile ilgili düzenlemeler kanunla değil, kanun hükmünde kararnamelerle yapılmaktadır. Yüce Mahkemenizin 1987/7 sayılı kararında "TBMM tarafından Bakanlar Kuruluna Kanun Hükmünde Kararname çıkarma yetkisinin ancak önemli, zorunlu ve ivedi durumlarda verilmesi, yasama yetkisinin devri anlamına gelecek biçimde güncelleştirilip, sık sık bu yola başvurulmaması Anayasakoyucunun amacına daha uygundur" denilmektedir. Bu düzenlemelerin Diyanet İşleri Başkanlığı için sürekli olarak yapılması Anayasa Mahkemesi'nin önüne geçmeye çalıştığı hukuk tekniği ile bağdaşmayan icraatın bir parçasıdır. "Kanunla düzenlenmesi gereken alanlarda sürekli yürütme işlemlerine gidilmesi hukukiliğin ötesinde, yetki gaspı boyutlarına varan bir siyasi tavırdır. Gerekli düzenlemelerin kanunla yapılması yolunda adeta kaçınılması, Anayasa yargısının denetiminden uzak bir alanın yaratılmaya çalışıldığı intibaını uyandırıcı niteliktedir."

Sayın Mahkeme'nin de taktir edeceği gibi mevcut hali ile Diyanet İşleri Başkanlığı'nın genel idare içinde yer alması bu durum nedeni (633 Sayılı Yasa kadük kalmıştır) ile tartışma konusu iken, bir devlet kurumu niteliğinde olmadığı açıkça ortadadır. Devlet

kurumlarının tüzel kişilikleri vardır, iç işleyişleri ile ilgili yönetmelik çıkarma haklarına sahiptirler. Oysa, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın tüzel kişiliği olmadığı gibi yönetmelik çıkarma hakkı da yoktur. Danıştay ve Yargıtay'da bu kuruluş elemanlarını kamu görevlisi saymamaktadır. Devlet kurumu olmayan Diyanet İşleri Başkanlığı'nın, bu duruma göre partinin programındaki devlet kurumu olmaktan çıkarılması dileği SPK'na aykırı bir durumun da söz konusu olmadığını göstermektedir.

Diyanet İşleri Başkanlığı ve Lâiklik :

Hukukî yönden ve klasik anlamda lâiklik, din ve devlet işlerinin birbirinden ayrılması anlamına gelmektedir. Bu gün dahi bazı kimseler ve örgütlerin, dini kötüye kullanmak ve böylece din sömürüsünden bir takım çıkarlar sağlamak eğiliminde oldukları bilinen bir gerçektir. Bu nedenle Anayasa ve Yasakoyucuları bu alanı düzenlemişler ve kötüye kullanıma set çekmişlerdir. Türkiye Cumhuriyeti Anayasaları ile kabul edilen lâiklik ilkesi geçirilen tarihi tecrübelere, devrimlere, ulusun dini ve siyasi özelliklerine ve yurdumuz koşullarına uygun bir anlam taşımaktadır. Şu hususu açıkça belirtmek gerekir ki, Atatürk devrimlerinin hareket noktasında lâiklik ilkesi yatar ve devrimlerin temel taşını bu ilke oluşturur (E.983/2, K.983/2 Anayasa Mahkemesi kararı).

Bizde Atatürk Devrimlerinin en önemlilerinden olan ve hatta tüm devrimlerinin temelini teşkil eden lâiklik, insanlarının çok büyük kısmı Müslüman olan ve asırlardır teokratik bir düzen içinde yaşayan bir toplumda gerçekleştirilmiştir. İslam Dininin, Hristiyanlık dininin aksine, bir inançlar sisteminden ibaret olmayıp, insanların tanrı ile olan ilişkileri yanı sıra, birbirleri ve kamu gücünü elinde tutanlar ile olan ilişkilerini de düzenleyen bir din olması; bir başka anlatımla toplumsal bir işlevinin de bulunması karşısında, bizde Atatürk Laikliğinin amacı, İslam Dinini toplumsal işlevinden soyutlamak, kişilerin iç dünyalarına, vicdanlarına sokmak ve kişilerin iç dünyalarından dışa yansımalarını önlemek; kısaca İslam Dinini kişiselleştirmek olmuştur. Bizdeki lâiklik de, batı lâikliği gibi, din ve mezhep ayrımı yapmayan resmi bir dini bulunmayan, din kuralları ile yönetilmeyen ve hukuk düzeni dinsel kurallardan tamamen arındırılmış olan bir devlet düzenini öngörmüştür. Ancak batıdan farklı olarak bizde, devlet dinsel hizmetlere uzak kalmamış; tam tersine din hizmetleri bir kamu hizmeti olarak düzenlenmiş ve bu kamu hizmetlerinin yürütülmesi görevi de devlet teşkilatı içinde yer alan Diyanet İşleri Başkanlığı'na verilmiştir.

Diyanet İşleri Başkanlığı'nın kurulması bazı hukukçular tarafından eleştirilmiştir. "Diyanet İşleri Başkanlığı'na genel idare içinde yer verilmesinin sebebi ve sonuçları ne denli yerinde ve doğru görülürse görülsün, anılan Anayasa hükmünün, devletin ve özellikle idare kuruluşunun lâiklik ilkesini zedelediği kabul edilmek gerekir. Lâikliğin Türkiye Cumhuriyetinde ve Türk toplumu için, batı ülkelerinden ve milletlerinden farklı ve kendine özgü bir anlamı ve kapsamı olabileceği savı, bilimsel bir gerçeklik ve geçerlilik taşımaz" "Diyanet İşleri Başkanlığı sadece Müslüman halkın dini konuları ve hizmetleri ile görevli olduğuna ve ilgilendiğine göre, bunlarla öteki dinlere katılan yurttaşlar arasında bir takım eşitsizlik ortaya çıkarmaktadır."

Yüce Mahkemenin Anayasa'nın ruhuna ters düşen bu Anayasa maddesi ile ilgili aykırılığı dikkate alamayacağını bilerek, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın mevcut durumu ile lâikliği incelemek istiyoruz.

Diyanet İşleri Başkanlığı bu gün kuruluşundaki amacın ötesine çıkarak sadece Müslümanlığın diyaneti değil, Müslümanlık içindeki hanefi mezhebinin diyaneti haline gelmiştir. "Diyanet, mezhep besleyici bir kurum olmaktan çıkıp, mezhep çekişmelerinin üstünde ve ötesindeki dinin savunuculuğunu, koruyuculuğunu üstlenecektir... Diyanet, din içindeki alt kimliklerin yani mezhep, meşrep ve tarikatların kabullerini icra anlamında hizmetler üretmeyecektir. Bu hizmetler o kabullerin sahipleri tarafından finanse edileceklerdir." ... Diyanet İşleri Başkanlığı'nın bu yapısını artık ülkemizde yaşayan herkes bilmektedir. Diyanet İşleri Başkanlığı'nı Siyasî Partiler Kanunu'nun 89. maddesinde belirtilen lâiklik ilkesi doğrultusunda çalışmadığı, aksine lâiklik için bugünkü hali ile bir tehlike oluşturduğu alenidir. Yüce Mahkemenin körü körüne kuralları uygulamayacağına olan inancımız sonsuzdur. "Anayasa Mahkemesi körü körüne kuralları uygulamaz. Anayasa'yı yorumlamaya yetkili tek organ olarak, ilerici ve yapıcı yorumlarla onu güncel kılar. Bir anlamda Anayasa'yı yeniden yapar." ...

Ülkede Diyanet İşleri Başkanlığı'nın ve dayandığı 633 sayılı Yasa'nın; İslam Dini Başkanlığı, İslam dininin korunması, yayılması, savunması yasası veya İslam Dini sünni mezhebini Türkiye'de hakim kılınması için yapılmış bir yasa haline geldiğini söylersek, hiç abartmamış olacağız.

Diyanet İşleri Yasası'nda bulunan, Müslüman vatandaşların milli ilkelere bağlılıklarını koruyucu inanç ve inanç ayrılıklarının, istismarını

önleyici tedbirler alınmasını sağlayıcı amaçlarından tutunuz da; kurulan Hac İşleri Müdürlüğü ve yine illerde kurulan il, ilçe müftülüklerinin görevlerini, Kur'an kurslarının açılışı, eğitim ve öğretimleri, Mushafları inceleme kurulu ve görevleri, yine il ve ilçelerde kurulan örgütleri sayarken, il ve ilçe müftüleri, müftü yardımcıları, vaiz, imam, imam-hatip, Kur'an kursu öğreticisi, müezzin-kayyım, memur, kayyım ve diğer görevleri açıklarken hepsinin İslam Dininin hizmetinde olduğu, Diyanet İşlerine yapılan atamaların devlet bürokrasisinin uyduğu ve devlet bürokrasisinde uygulanan sistem dahilinde olduğu, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın ve görevlerin hepsi İslam Dini, bilgi, kültürü koşulları içerisinde olacağını saymıştır. Peki bu halde, devlet çarkı içerisinde ülkenin demokratik ve lâik bir hukuk devleti ile açıklaması nasıl olacaktır.

633 sayılı Diyanet İşleri Başkanlığı'nın kuruluş ve görevleri adlı yasanın 1. maddesi "İslam Dininin inançları, ibadet ve ahlak esasları ile ilgili işleri yürütmek, din konusunda toplumu aydınlatmak ve ibadet yerlerini yönetmek" olarak belirtilirken; bu ülke, bu yasa ile İslam Dininin dışında bulunan yurttaşlarının din konularının çözümünü getirerek halkın din sorunlarından doğan ihtiyacına cevap verebilecek midir? Bu boşluğu, bu sıkıntıyı bu yasanın lâik çerçeveden değerlendirmesini yaparken, yaratılmış çelişkiyi es geçebilecek miyiz?

Yukarıda açıkladığımız gibi; bünyesinde kurulan fetva kurulları ile bu başkanlık, Osmanlı'nın şeyhülislam müessesesinin yerini almıştır. Ve hatta fetva kurulları ile siyasetin içine girmiştir.

Başkanlık bugünkü hali ile, lâiklik ilkesi ve milletçe dayanışma ve bütünleşmeyi sağlamak amacı bir tarafa tamamen Osmanlı'yı çağrışmaktadır.

"Din" kelimesi, İslam Ansiklopedisine göre; "Örf ve Adet"tir. Bu ideoloji değildir.

Devletimizde bir çok din ve bu dinlerin mezhep ve tarikatlarına mensup vatandaşlar vardır. Devlet hepsine aynı mesafede olmalıdır.

Bugün, Diyanetin bütçesi, milli adı ile andığımız Milli Eğitim Bakanlığı'nın bütçesini geçmiştir. Bu şekilde devlet, dini eğitimi, milli eğitimin üzerinde tutmaktadır ve bu rejimin adına, lâik ve demokratik cumhuriyet demektedir. Biz bu çelişkiyi kaldırmak istiyoruz.

Büyük Atatürk, lâiklik için şöyle diyor; “Lâiklik, yalnız din ve dünya işlerinin ayrılması demek değildir. Tüm yurttaşların vicdan, ibadet ve din özgürlüğü demektir. Din ve mezhep, hiçbir zaman politika aleti olarak kullanılamaz. Kutsal ve tanrısal olan inanç ve vicdanlarımızı her türlü çıkarlarla, tutkular alanı olan siyasetten kurtarmak zorunluluktur. Biz ilhamlarımızı gökten ve gaipten değil, doğrudan doğruya hayattan almış bulunuyoruz.”

Diyanet İşleri Başkanlığı’nın kuruluş amacı ile bu prensipler bağdaşabilir mi? Bu kanun, Anayasa’nın 136. maddesindeki hükme uygun mudur?

... “Çok partili yaşama girdikten sonra devletin temel niteliği olan lâikliğe aykırı, dolaylı ve dolaysız birçok kanunlar çıkarılmıştır.” ...

Çok doğru bir teşhis bu. Diyanet İşleri Başkanlığı konusunda, 1965 yılında Adalet Partisi zamanında, Anayasa’nın yalnız 136. maddesindeki mücerret diyanet kelimesi, İslam dininin, Osmanlı’daki gibi devlet eli ile yürütülmesi şeklinde yorumlanarak dikte ettirilmiş ve ileride bu amacın bozulmaması için de Siyasi Partiler Kanunu‘na bu hüküm konulmuştur. Başkanlığın bu şekilde kuruluşu ile lâiklik büyük bir yara almıştır.

Bu Kanunun 1. maddesi uyarınca, Diyanet İşleri Başkanlığı, Milli Eğitim başta olmak üzere diğer tüm bakanlıklar üzerindeki bütçesini sırf İslam Dini ve özellikle Hanefi mezhebi için kullanmaktadır. Hem de, Başbakan eli ile. Peki, bu başkanlığın diğer dinlerle ilgisi nedir? Bırakın yardım etmeyi, hiç ilgilenmemektedir. Çünkü, Başkanlık yalnız İslam Dini için kurulmuştur. Osmanlı’da, diğer dinlerle ilgilenmez idi.

Bu başkanlık, Türkiye’de tüm dinlerin, mezhep ve tarikatların ibadetlerini devlete herhangi bir şekilde zarar vermesini önlemek ve Avrupa’da olduğu gibi kabulleri şartı ile, vatandaşların alınacak din vergilerinin, vatandaşların iradeleri yönünde bu dini kuruluşlara verilmesi, gelirlerinin ve bütçesinin kontrol edilmesi gibi görevleri, muhtevi bir nevi kontrol mekanizması olması gerektiği düşüncesindeyiz.

Burada en önemli husus, dinciliğe karşı devleti korumaktır.

Oysa, Anayasa’ya aykırı tesis edilen kanunla kurulan, Diyanet İşleri Başkanlığı’nın mevcut yapısını korumak amacı ile Siyasî Partiler

Kanunu'na tamamen lâiklik, düşünce özgürlüğü ve demokrasi ilkelerine aykırı 89. maddesi konularak, şeriata dokunulmazlık kazandırmış ve dolaylı şekilde Devlete din kisvesi giydirilmiştir.

Bugün, bu kanunun aralığından bütün tarikatlar devlete girmeye başlamış olup, devleti işgal etme gayreti içindedirler.

Ülkede yirmi milyon kişinin alevi inançlı olduğu söyleniyor. Ülkenin tüm ilk ve orta okullarında 12 Eylül 1980'den sonra din kültürü ve ahlâk bilgisi dersi zorunlu okutuluyor.

Bu okullarda okutulan din kültürünü ise İslam Dininin bir görüşü olan sünni amaca ait oluyor. Yine 12 Eylül Paşaları Türkiye'deki tüm alevi köylerine cami yaptırıyor, bu camilere sünni inançlı imam atıyor. Bu faaliyetler bir inancın yok sayılması, adeta asimile anlamı taşıyor.

Ülkenin yöneticileri yıllardır ülkemizde var olan dini kesimlerin liderlerinden icazet almaktadırlar. Bu Lâik, Demokratik Hukuk Devleti için kabul edilir değildir. Olamaz da.

Demokratik Barış Hareketi, Lâiklik ve Yasalar :

Demokratik Barış Hareketi, çağdaş hukuku, önce insana değer veren, insanı öne; en öne alan ve insanı eksen kılan bir program ile çağdaş yargıyı getirmek, ulusal egemenliği, lâikliği, cumhuriyeti ve demokrasiyi ülke insanını sadece yurttaş ve insan kimliği ile kabul eden ve bunu yerleştirmek için çalışan, kurulmuş bir partidir. Kurulan diğer partilerden ayrıcalıklı yönleri vardır;

Gerçekten herşeyin üstünde insanı temel almak, Anayasa'yı devleti ve hükümeti insan ekseni üzerine kurmak istemektedir. İnsan yaratıcılığına ve yeteneğine çok büyük değer vermektedir.

Lâiklik, partinin temeli olmuştur.

Demokrasi ve cumhuriyet partinin vazgeçilmez ilkesidir.

Susanan barış partinin özlemidir.

Her türlü ırkçılığa karşıdır.

Demokratik Barış Hareketi, basın özgürlüğünün ötesinde, yurttaşlara bilgilenme ve söz sahibi olma hakkını savunmaktadır.

Demokratik Barış Hareketi yurttaşları devletten, herşeyin, toplumsal ve ekonomik sorunların, hesabını sormak ve öğrenmek konumuna getirecektir. Parlamentoya işlerlik kazandıracak, kamu yetkililerini görevleri dolayısıyla, engelsiz sorumlu tutacaktır.

Demokratik Barış Hareketi; inançlar arasında eşitliği koyacak, din ve inanç üstünlüğü tanımayacak, ancak inanca derin saygı duyacaktır.

Demokratik Barış Hareketi; bir mezhebin, bir dinin, bir tarikatın partisi değildir. İnsanların partisidir. Bu koşullarda hizmetini sürdürecek ve görevini yerine getirecektir.

Demokratik Barış Hareketi, yukarıda açıkladığımız gibi, parti programında İnanç Sorunları bölümünde bulunan; Diyanet İşleri Başkanlığı'nın devlet çarkı ve genel idare içerisinden çıkarılmasından yana bir tavır sergilemiş ve bunu programına dilek olarak koymuştur.

Dikkat edilmesini rica ediyoruz; programımız dileğin ötesinde bir cümle getirmemiştir. Oysa Siyasî Partiler Yasası'nın 89. maddesi ile Anayasa'nın 136. maddesinde belirtilen Diyanet İşleri Başkanlığı'nın genel idare içinde bulunmasına karşın "aykırı amaç güdemezler" sözü daha etkin ve daha belirgin bir gayeyi hedefler. Bu bakımdan Siyasî Partiler Yasası'nın 89. maddesini ihlal eden, çiğneyen, dışlayan bir program getirmiş değiliz.

Anayasa Mahkemesi'nin olayı Anayasa'nın 68/4 maddesi dahilinde değerlendirme yaparak bu maddeye aykırılığın bulunup bulunmadığının işlenmesini isteriz. Böylece Anayasa Mahkemesi'nin 89. maddeyi ihmal metoduyla, inceleme dışı bırakabileceğini düşünürüz. ...

Demokrasi her konu ve sahada fikir özgürlüğü içerisinde, çok çeşitli görüş ve düşüncelerin ortaya atıldığı ve tartışıldığı rejimdir. Bu fikir zenginliği demokrasilerin temel düşüncesidir. Bu ülkenin Anayasası ve yasaları, geride yüzyıla yakın bir zaman ve 3-4 nesil geçmiş olmasına karşın, hala Osmanlı'nın ferman buyruğundan Vali-Paşa emrinden bir türlü kurtaramamaktadır.

Anayasa Mahkemesi, bu ülkenin ve çağdaş demokrasinin, güçlü ve son derece fonksiyonel bir kuruluşudur. Ancak uyguladığı yasalar; oturduğu ortam, yaşadığı iklim ve bulunduğu topraklardan elbette nasibini almış ve o ortamda yasalaşmıştır. Anayasa

Mahkemesi ise buna rağmen, ülke demokrasisini aşan çağdaş kararları ile kendi varlığını her dönemde ortaya koymakta ve hissettirmektedir. Önce, bu gerçeği bir bilim ahlakı içinde ortaya koymak gereğini duyduğumuzu açıklamak istiyoruz.

Demokratik Barış Hareketi, programının bir çok yerinde lâiklik ilkesinin ateşli bir savunucusu olmuştur. Yaşadığımız zaman diliminde bu ilkeyi hararetle savunmak, gelecekte görünen karanlığı önlemek için bir zorunluluk haline gelmiştir. Devrimlerin temel taşının bu ilke olduğu yolundaki yüce mahkemenin tespitinin isabeti bir kez daha ortaya çıkmıştır. Gerek Anayasa'nın 136. maddesindeki, gerek Siyasî Partiler Kanunu'nun 89. maddesindeki ve gerekse Diyanet İşleri Başkanlığı'nın kuruluşundaki amaç bu doğrultudadır. Kanımızca 89. madde de getirilen yasaklama lâiklik karşıtı partilerin kötü niyetli girişimlerine engel olmak amacıyla koyulmuştur.

89. maddenin başındaki "Lâiklik ilkesi doğrultusunda" sözcükleri de bu kanımızı pekiştirmektedir. Bu açıdan baktığımızda arzulanan değişiklikler lâikliğin korunmasına yöneliktir. "Diyanet İşleri Başkanlığı'nın devletin genel yönetimi içerisinden çıkarılmasından yanayız" diyerek, sadece dileğini ortaya koyan, bunu dileğin ötesinde bir eyleme ve kesin bir hükme gitmeyen programımızdan dolayı, bir parti kapatma davasına konu oluyorsa; hiçbir kanıt ve belge aranmasına gerek duyulmadan o ülkenin demokrasisinde sıkıntı olduğunu hemen anlayabilirsiniz.

19 Ağustos 1990 tarihinde yayınlanan ... Dergisinde ... Diyanet İşleri Başkanlığı ile ilgili olarak "Ben şahsen statükonun muhafazasına taraftarım. Zira zaman İslamın ve Müslümanların lehine işlemektedir. Müslümanlar var güçleriyle yetenekli, üstün, müessir kadrolar yetiştirmelidir. Gün gelecek hak yerini bulacaktır. Sünni İslamlıkta din ve dünya ayrımı olmadığına göre mevcut modelin muhafazası en akıllı yoldur; şerrin ehvenidir." demiştir. Kanunun amacını gözden uzak tuttuğumuzda bu zat yasaya "uygun" davranırken, Demokratik Barış Hareketi "kapatılmayı" hak etmiştir. Yorumu Yüce Mahkemeye bırakıyoruz.

Sonuç :

Ülkemizde lâiklik ciddi tehlikedeyken, ulusal egemenliğinin yerine Allah'ın egemenliğinin alma çalışmaları açıkça gözler önünde yapılırken, şeriat nameleri meydanlardan gazete sütunlarına, meclis kürsüsüne kadar gelmiş iken, şimdi lâikliği anıt gibi korumak isteyen

bu partinin, salt programında bulunan ve lâikliğin doğal gereği bir düşünce ve dilek açıklama nedeniyle kapatılma davasına konu olması nedeniyle;

Öncelikle, Siyasî Partiler Yasası'nın 9. maddesinde belirlenen ihtârâtın yapılmamış olması nedeni ile dosyanın Cumhuriyet Başsavcılığı'na iadesine,

Siyasî Partiler Yasası'nın 89. maddesinin Anayasa'ya aykırı olması nedeni ile Yasa'nın hükmünün iptaline,

Siyasî Partiler Yasası'nın Anayasa'nın geçici 15. maddesinin himayesinde bulunduğu kabul edilir ise, davamıza Türkiye'nin onayladığı Uluslararası Sözleşme Hükümleri çerçevesinde inceleme yapılmasını,

Esas itibari ile de Cumhuriyet Başsavcılığı'nın isnat ettiği fiilin Demokratik Barış Hareketi'nin programında yasada belirlenen saik dikkate alındığında suçun işlenmediği ve doğmadığının belirlenmesi ile davanın reddine karar verilmesini,

Esas hakkındaki savunma, belge ve verilen görüş bildirme hakkımızın saklı tutulmasını saygı ile arz ve talep ederiz" denilmiş ve dava dosyasına konulan kimi belge ve bilgiler sunulmuştur.

III- YARGITAY CUMHURİYET BAŞSAVCILIĞI'NIN ESAS HAKKINDAKİ GÖRÜŞÜ

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'nın 24.12.1996 günlü SP.88. Hz. 1996/307 sayılı esas hakkındaki görüşü şöyledir :

"Demokratik Barış Hareketi Partisi hakkında 24.10.1996 tarihli iddianamemizle açılan dava dolayısıyla davalı parti tarafından ön savunmada ileri sürülen belli başlı konulara karşı, Yüksek Mahkemenizce istenilen esas hakkındaki Cumhuriyet Başsavcılığımızın görüşleri şöyledir:

1- Davanın Siyasi Partiler Yasası'nın 9. maddesine aykırı olarak açıldığı iddiası;

Anılan Yasa'nın sistematiğine göre, 9. maddenin, siyasî partilerin teşkilatlanması başlıklı ikinci kısmının, kuruluş aşamasına ilişkin hükümleri içeren birinci bölümünde yer aldığı ve "Cumhuriyet

Başsavcılığı'nın partilerin kuruluşunu denetlemesi" başlığını taşıdığı görülmektedir. Bu madde hükmü uyarınca, Cumhuriyet Başsavcılığı, kurulan partilerin tüzük ve programları ile kurucularının hukuki durumlarının Anayasa'ya, yasa hükümlerine uygunluğunu ve ayrıca verilmesi gereken bilgi ve belgelerin tamam olup olmadığını öncelikle ve ivedilikle inceler. Bunlarda herhangi bir eksikliğin tesbit edilmesi halinde giderilmesini, ayrıca ek bilgi ve belgeye lüzum görürse gönderilmesini ister. Eksikliğin belirli süre içinde giderilmemesi ya da istenen ek bilgi ve belgelerin gönderilmemesi halinde, siyasî partilerin kapatılmasına ilişkin hükümler uygulanır. Bu hükümle Cumhuriyet Başsavcılığı'nın partileri denetleme görevinin içeriği ve sınırları belirlenmiş olmaktadır. Şu halde, kurulan partilerin tüzük ve programlarının ve kurucularının hukuksal durumlarının Anayasa ve yasa hükümlerine aykırı olması ile verilmesi gerekli bilgi ve belgelerde eksiklikler tesbit edilmesi durumları arasında fark gözetilmiş ve her biri ayrı hukuksal sonuçlara bağlanmış olmaktadır. Yani, Cumhuriyet Başsavcılığı'nca tesbit edilen eksikliklerin giderilmesi, lüzumu görülen ek bilgi ve belgelerin gönderilmesi yazıyla istenmedikçe, bu nedenle siyasal partilerin kapatılmasına dair hükümlerin uygulanmamasına başka deyişle, yazılı istemin dava açmanın ön koşulu niteliğinde olmasına karşılık; kurulan partilerin tüzük ve programları ile kurucularının hukuksal durumlarının Anayasa ve yasa hükümlerine aykırı olmaları nedeniyle kapatılmaları için dava açılması, 104. madde hükmü dışında, böyle bir ön koşulun varlığına bağlı tutulmamıştır.

Öte yandan; anılan maddedeki, Cumhuriyet Başsavcılığı'na verilen, kuruluş aşamasında tesbit edilen eksikliklerin giderilmesi ya da gerekli görülen ek bilgi ve belgelerin gönderilmesi için yazılı istemde bulunma ödevinin, tüzük ve programlarının tamamen veya kısmen Siyasî Partiler Yasası'nın dördüncü kısmındaki yasaklamalara aykırı olması halinde de geçerli olduğu kabul edilecek olursa, bu koşul yerine getirilmedikçe 100. ve 101. maddelerdeki nedenlerle doğrudan kapatma davası açılması olanaksız hale gelecektir ki, böyle bir sonucun Siyasî Partiler Yasası'nın kabul ettiği esaslarla çeliştiğinde kuşku yoktur. Yüksek Mahkemenizin 25.10.1983 gün, E.1983/2 (Parti Kapatma), K.1983/2 sayılı; 8.12.1988 gün, E.1988/2 (Siyasî Parti Kapatma), K.1988/1 sayılı; 10.7.1992 gün, E.1991/2 (Siyasî Parti Kapatma), K. 1992/1 sayılı; 23.11.1993 gün, E.1993/1 (Siyasî Parti Kapatma), K.1993/2 sayılı kararları da bu yoldadır.

Bu durum karşısında, Cumhuriyet Başsavcılığımızca davalı parti hakkında açılmış olan dava, Siyasî Partiler Yasası'nın dördüncü kısmında yer alan 89. maddesine dayanmakta olup, 101. maddenin

(a) bendi gereğince kapatılması istenmekte olduğundan, davanın Siyasî Partiler Yasası'nın 9. maddesi gereğince Cumhuriyet Başsavcılığımızca uyarı yapılmadan açılmış olduğuna ilişkin davalı partinin savunması yerinde değildir.

2- Yargılamanın duruşmalı olarak yapılması isteği;

Anayasa'nın, Anayasa Mahkemesi'nin çalışma ve yargılama usullerini düzenleyen 149. maddesinin son fıkrasında, Mahkemenin Yüce Divan sıfatıyla baktığı davalar dışında kalan işleri dosya üzerinde inceleyeceği hükmü kabul edilmiştir. Aynı kural, Siyasî Partiler Yasası'nın 98. maddesinin ilk fıkrasında kapatma davasından açıkça söz edilmek suretiyle tekrarlanmış, 2949 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Yasa'nın 33. maddesinde de Anayasadaki hükme paralel olarak siyasal partilerin kapatılmasına ilişkin davaların Ceza Muhakemeleri Usulü Yasası hükümleri uygulanmak suretiyle dosya üzerinde incelenip karara bağlanacağı esası getirilmiştir. Ancak, gerek Siyasî Partiler Yasası'nın, gerekse 2949 sayılı Yasa'nın sözü edilen maddelerinde, Anayasa Mahkemesi'ne, gerek görüldüğü durumlarda sözlü açıklamaları dinlemek için ilgilileri ve konu hakkında bilgisi olanları çağırma yetkisi tanınmış bulunmaktadır.

Anayasa'nın 149. maddesinin son fıkrasına son değişiklikle "ve siyasî partilerin temelli veya kapatılmasına ilişkin davalarda, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısından sonra kapatılması istenen siyasî partinin genel başkanlığının veya tayin edeceği bir vekilinin savunmasını dinler" hükmü eklenmiştir.

Öngörülen usulde, kapatma davalarında Ceza Muhakemeleri Usulü Yasası'nın uygulanacağı kabul edilmiş, ancak duruşma yapılması öngörülmemiştir. Uygulanacak yöntem yönünden Ceza Muhakemeleri Usulü Yasası'nın uygulanacağı kabul edilmiş, ancak duruşma yapılması, o yasada yer alan her yargılama kuralının uygulanması anlamında olmayıp, «duruşma» dışında davanın bünyesine uygunluk gösteren kuralların uygulanacağını belirtmek amacıyladır. Birer özel yargılama hukuku hükmü niteliğinde olan ve kamu düzenini ilgilendiren bu Anayasal ve yasal düzenleme karşısında, Yüksek Mahkemenize ilgilileri dinleme yetkisini kullanma bakımından tanınmış olan takdir hakkı ile Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı ile kapatılması istenen siyasî parti genel başkanı veya vekilini dinleme görevi dışında parti kapatma davalarında duruşma

açılması mümkün bulunmadığından, davalı partinin bu yöne ilişkin isteğinin reddi gerekir.

3- Anayasa'nın geçici 15. maddesinin davada uygulanmaması, Siyasî Partiler Yasası'nın 89. maddesinin iptali isteği;

Siyasî Partiler Yasası'nın tamamının ya da kimi maddelerinin Anayasa'ya aykırı olduğunun ileri sürülmesine veya bu hususun re'sen nazara alınmasına Anayasa'nın geçici 15. maddesinin son fıkrası hükmü olanak vermediğinden, ön savunmada, öncelikle bu hükmün davada uygulanmaması istenmektedir. Sözü edilen hükümde, maddenin birinci fıkrasında belirtilen 12.9.1980 tarihinden, ilk genel seçimler sonucu toplanacak Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Başkanlık Divanı'nı oluşturuncaya kadar geçecek süreye gönderme yapılarak, bu dönem içinde çıkarılan yasaların, yasa hükmünde kararnamelerin ve 2324 sayılı Anayasa Düzeni Hakkında Yasa uyarınca alınan karar ve tasarrufların Anayasa'ya aykırılığının iddia edilemeyeceği belirtilmiş ve böylece yetkili organca kaldırılıncaya veya değiştirilinceye kadar Anayasa'ya uygunluk denetimi yoluyla bu hükümlerin tartışılmasının önlenmesi biçiminde bir siyasal tercih ortaya konmuştur.

Yüksek Mahkemenizin 10.7.1992 gün, E.1991/2 (Siyasî Parti Kapatma), K.1992/1 sayılı, 23.11.1993 gün, E.1993/1 (Siyasî Parti Kapatma), K.1993/2 sayılı kararlarında belirtildiği gibi; yasaların yorumlanması ve uygulanmasında bir yasa kuralının ihmalinin söz konusu olabilmesi için aynı konuyu düzenleyen ve birbiriyle çelişen bir Anayasa ve yasa kuralının bulunması gerekir. Geçici 15. madde, Anayasa'nın bütünlüğü içinde bir çelişkinin değil, bir ayrık durumun ifadesidir.

22.4.1983 günlü Siyasî Partiler Yasası, 12.9.1980 ile 6.11.1983 tarihinde yapılmış olan genel seçimden sonra Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlık Divanı'nın oluşması arasındaki dönemde kabul edilmiş olduğundan, geçici 15. maddenin son fıkrası hükmü kapsamında bulunmaktadır. Böyle olunca, Anayasal koruma altına alınmış olan söz konusu Yasa'nın 89. maddesinin Anayasa'ya aykırılığı ileri sürülemez. Ancak, hiç kuşku yok ki söz konusu kural, Anayasa'nın temel ilkeleri ve bu ilkelerin dayanağını oluşturan hukukun ana kurallarıyla uyum gösterecek biçimde yorumlanmalıdır.

Öte yandan; yine Yüksek Mahkemenizin yukarıda işaret olunan kararlarında ifade edildiği üzere, Siyasî Partiler Yasası'nın getirdiği

yasaklar Anayasa'nın 68. ve 69. maddelerinde yer alan kapatma nedenlerinin somutlaştırılması olarak düşünülmelidir. Çünkü Anayasa'nın 69. maddesinin son fıkrasında, «siyasî partilerin kuruluş ve çalışmaları, denetleme ve kapatılmaları... yukarıdaki esaslar çerçevesinde kanunla düzenlenir.» denilmektedir. Siyasî Partiler Yasası'ndaki yasaklamaları kabul etmekle Yasakoyucu da Anayasa'nın öngördüğü düzenlemeyi gerçekleştirmiştir.

Belirtilen nedenlerle, Siyasî Partiler Yasası'nın 89. maddesinin iptali isteği yerinde bulunmamaktadır.

I- Genel Açıklamalar :

Anayasa kuralları incelendiğinde Anayasakoyucunun siyasî partilere ilişkin bu konuya özel bir önem ve değer vermiş olduğunu görmekteyiz.

Anayasa'nın 68. maddesinin ikinci fıkrası hükmü siyasî partileri demokratik siyasal yaşamın vazgeçilmez ögeleri saydıktan sonra üçüncü fıkrasında siyasî partilerin önceden izin almadan kurulabileceği Anayasa ve yasa hükümleri içerisinde çalışmalarını sürdürebilecekleri vurgulanmıştır.

Yüce Mahkemenizin 23.11.1993 gün, E.1993/1 (Siyasî Parti Kapatma), K.1993/2 sayılı kararında değinildiği gibi;

"Siyasal partilerin kuruluş ve çalışmalarının özgürlük içinde olması temel ilkedir. Siyasal partiler, belli siyasî düşünceler çerçevesinde birleşen yurttaşların özgürce kurdukları ve özgürce katılıp ayrıldıkları kuruluşlardır. Kamuoyunun oluşumunda önemli etkinliği olan siyasî partiler yurttaşların istem ve özlemlerinin gerçekleşmesine çalışan ve siyasal katılmaları somutlaştıran hukuksal yapılardır.

Demokrasinin simgesi sayılan, olmazsa olmaz koşulu olarak nitelenen özgürlük ve hukuksallığın ulusal araçları durumunda bulunan siyasî partilerin, devlet yönetimindeki etkinlikleri ve ulusal istencin gerçekleşmesindeki rolleri nedeniyle, Anayasakoyucu, onları öteki tüzel kişilerden farklı görerek, kurulmalarından başlayıp çalışmalarında uyacakları esasları ve kapatılmalarında izlenecek yöntem ve kuralları özel olarak belirlemekle kalmamış, Anayasa'nın 69. maddesinin son fıkrasında, çalışma, denetleme ve

kapatılmalarının Anayasa'da belirlenen ilkeler çerçevesinde çıkarılacak bir yasayla düzenleneceğini öngörmüştür.

Anayasa'nın anılan buyurucu kuralı uyarınca 2820 sayılı Siyasî Partiler Yasası çıkarılmış; siyasî partilerin kuruluşlarından başlayarak çalışmaları, denetimleri, kapatılmaları konularında, belirli bir sistem içerisinde, çok ayrıntılı kurallar getirmiştir. Getirilen sistemde, Anayasa'da yer alan yasaklara uymayan siyasal partilerin Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'nca izleneceği ve gerektiğinde kapatılmaları için Anayasa Mahkemesi'nde dava açılacağı öngörülmüştür..."

Davalı Siyasî Parti, gerekli bildiri ve belgelerin 1.10.1996 günü İçişleri Bakanlığı'na vermesiyle Siyasî Partiler Yasası'nın 8. maddesine göre tüzel kişilik kazanmıştır. Kuruluş bildiri ve eklerinin anılan Bakanlıkça Cumhuriyet Başsavcılığımıza gönderilmesini takiben Anayasa'nın 69. ve Siyasî Partiler Yasası'nın 9. maddelerinin yüklediği görev çerçevesinde davalı partinin tüzük ve programlarıyla kurucularının hukukî durumlarının Anayasa ve yasa hükümlerine uygun olup olmadığı öncelikle incelenmiş ve programında ayrıntılarına aşağıda yer verilecek olan aykırılıklar tesbit edilmiştir.

II- Konuyla ilgili yasal düzenlemelerin tamamı ile davalı partinin programının konusuyla ilgili kısımlarına iddianamenin (II) ve (III) no.lu bölümlerinde yer verilmiş olduğundan, tekrardan kaçınma amacıyla burada yeniden belirtilmemiş ve iddianamenin anılan bölümlerine gönderme yapmakla yetinilmiştir.

III- Kapatma Nedenleri ve Değerlendirme

A) Kapatma Nedenleri

Genel açıklamalar bölümünde de belirtildiği gibi, siyasal partilerin amaçları ve kapatılmalarına ilişkin esaslar Anayasa'nın 68. ve 69. maddelerinde belirtilmiştir. 68. maddenin dördüncü fıkrasında, siyasal partilerin tüzük ve programlarının devletin ülkesi ve ulusuyla bölünmez bütünlüğüne, insan haklarına, ulus egemenliğine, demokratik ve lâik Cumhuriyet ilkelerine aykırı olamayacağı... sınıf ve zümre egemenliğini veya herhangi bir tür diktatörlüğü savunmayı ve yerleştirmeyi amaçlayan parti kurulamayacağı kuralı getirilmiştir. 69. maddenin beşinci fıkrasında ise; siyasî partilerin 68. maddenin dördüncü fıkrası hükümlerine aykırı tüzük ve programının bulunması halinde temelli kapatılacakları, dokuzuncu fıkrasında da, siyasal partilerin yabancı devletlerden, uluslararası kuruluşlardan, Türk

uyruğunda olmayan gerçek ve tüzel kişilerden maddî yardım alamayacakları ve bu hükme aykırı hareket eden siyasal partinin temelli kapatılacağı kabul edilmiştir.

Siyasal partilerin uymaları gereken esasların Anayasa'da düzenlenmesi, faaliyetlerinin Anayasa ve yasa hükümlerine uygunluğunun özel biçimde denetlenmesi, onların olağan derneklerden ayrı tutulmaları ve demokratik hayatın vazgeçilmez ögeleri sayılmalarının sonucudur. Ancak, siyasal partilerin yukarıda değinilen tanımı ve amaçları onların faaliyetlerinde istedikleri gibi davranabileceklerini göstermez. Yüksek Mahkemenizin 10.7.1992 gün, E.1991/2 (Siyasî Parti Kapatma), K.1992/1 sayılı kararında da değinildiği gibi, "... siyasî partilerin baskı ve engellerden uzak kalmasını sağlamaya yönelik kurulma ve çalışma özgürlüğü, Anayasa ve bu alanı düzenleyen yasalarla sınırlıdır. Bu belirleme aynı zamanda demokratik hukuk devleti olmanın da bir gereğidir...

"... Devletlerin (de) saldırı ve ondan doğacak tehlikelerden kendi varlığını koruması, uluslararası hukuk düzeninde kabul edilmiş temel bir haktır.

"Devletler Hukukunda, genellikle <<devletin varlığını güçlendirerek sürdürmek bağımsızlığına ve geçerli yapısına yönelik tehlikelere karşı önlemler alıp uygulama>> yetkisi biçiminde tanımlanan kendini koruma hakkı, insan hak ve özgürlüklerinden başlayarak demokratik toplum düzenini bozucu, devletin ögelerini yıkıcı eylemleri karşılayacak her türlü çabayı kapsar. ...Dayandığı temelleri korumak amacıyla hukuk içinde aldığı önlemler nedeniyle bir devletin kusurlu bulunup suçlanması düşünülemez..."

Siyasal partilerin kurulmalarına, faaliyetlerine, denetlenmelerine, kapatılmalarına vs. ilişkin esasları düzenleyen Siyasi Partiler Yasası, Anayasa'nın 68 ve 69. maddelerinde öngörülen ilke ve esaslardan hareketle, siyasî partilerle ilgili yasaklar başlıklı dördüncü kısmında, partilerin amaç ve faaliyetlerine uymak zorunda oldukları hususları ayrıntılı olarak düzenlemiş ve bu ilke ve esaslara uymamanın yaptırımını 101. maddenin (a), (b) ve (c) bentlerinde partinin kapatılması olarak belirlemiştir.

Davanın konusuyla sınırlı kalmak üzere, Siyasî Partiler Yasası'nın 89. maddesinin incelenmesi.

Siyasi Partiler Yasası'nın 89. maddesiyle, siyasal partilerin, lâiklik ilkesi doğrultusunda, bütün siyasal görüş ve düşüncelerin dışında kalarak ve milletçe dayanışma ve bütünleşmeyi amaç edinerek özel yasasında gösterilen görevleri yerine getirmek durumunda olan Diyanet İşleri Başkanlığı'nın genel idare içinde yer almasına ilişkin Anayasa'nın 136. maddesi hükmüne aykırı amaç güdemeyecekleri kabul edilmiştir. Madde gerekçesindeki açıklamaya göre, bu hükümle sağlanmak istenen, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın genel idare içindeki yerine dokunulmasının önlenmesidir. Bu hükmün dayanağı, metninde de belirtildiği gibi, Anayasa'nın 136. maddesidir. 136. maddeye göre, genel idare içinde yer alan Diyanet İşleri Başkanlığı, lâiklik ilkesi doğrultusunda, bütün siyasal görüş ve düşüncelerin dışında kalarak ve ulusça dayanışma ve bütünleşmeyi amaç edinerek, özel yasasında gösterilen görevleri yerine getirecektir. Böylece, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın genel idare içindeki yeri güvence altına alınmış olmaktadır. 136. madde, Diyanet İşleri Başkanlığı'na, özel yasasıyla belirlenen görevleri yerine getirirken gözetmesi gereken üç genel ilke göstermiştir ki bunlar «lâiklik ilkesi doğrultusunda hareket etmek» , «bütün siyasal görüş ve düşüncelerin dışında kalmak» ve «ulusça dayanışma ve bütünleşmeyi amaç edinmek»tir. Bu suretle, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın özel görevlerini bu üç ilke doğrultusunda yerine getirmesi sağlanmak istenmiştir.

Anayasa'nın 136. maddesi, 1961 Anayasası'nın 154. maddesinin bazı eklemelerle tekrarı niteliğindedir. Gerek eski 154., gerekse 1982 Anayasası'nın 136. maddesi, Cumhuriyetin kurulmasından itibaren genel idare içinde yer alan bu kuruluşun durumunu, toplumsal bir kurum olarak dinin ifade ettiği önemi gözönünde tutarak aynen devam ettirme amacına yöneliktir. Anayasa'nın 136. ve Siyasî Partiler Yasası'nın 89. maddelerinde sözü edilen özel yasa 22.6.1965 tarihinde kabul edilen 633 sayılı «Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun»dur. Yasa'nın genel gerekçesinde, hedef aldığı temel ilkeler arasında, Anayasa'nın lâiklik, din ve vicdan özgürlüğü anlayışına uygun olarak genel idare içinde yer alan Diyanet İşleri Başkanlığı'nın görev ve yetkilerini belirlemenin bulunduğundan söz edilmektedir. Diyanet İşleri Başkanlığı Cumhuriyetin kuruluşunu takiben Evkaf ve Şer'iye Vekaletinin kaldırılması sonucu 1924 yılında 429 sayılı Yasa'yla kurulmuş, 1935 yılında 2820 sayılı Yasa'yla kuruluşun görev ve yetkileri belirlenmiştir. Ancak, zaman içinde ortaya çıkan ihtiyaçları karşılama amacıyla çeşitli hükümlerin eklenmesine rağmen, yine de Yasa'nın yetersiz kalması yanında, güvenilir bilgilere sahip ve İslam dininin yüksek nitelikleriyle orantılı din görevlilerinin yetiştirilmesi,

diğer yandan din hizmetlerinin bir düzen altına alınması gereği yasakoyucuyu bu konuda yeni bir düzenlemeye gitmeye zorlamıştır. Yüksek Mahkemenizin 21.10.1971 gün, E.1970/53, K. 1971/76 sayılı kararında da belirtildiği üzere, "... Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Anayasa'da yer almasının... birçok tarihi nedenlerin, gerçeklerin ve ülke koşullarıyla gereksinmelerinin doğurduğu bir sonuç olduğunda kuşku yoktur.

Gerçekten, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Anayasa'da yer alması nedenleri, Anayasamızda kabul edilen lâiklik düzen ve esaslarından ve bir Anayasa hükmü olan 154. maddesindeki Diyanet İşleri Başkanlığı'nın kanununda gösterilen görevleri yerine getireceği yolundaki ibareden anlaşılmaktadır. Bunlara göre, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Anayasa'da yer alması şu zorunluluk ve nedenlere dayanmaktadır;

"Dinin devletçe denetiminin yürütülmesi, din işlerinde çalışacak kimselerin yetenekli olarak yetiştirilmesi yoluyla dini taassubun önlenmesi ve dinin toplum için manevi bir disiplin olmasının sağlanması ve böylece Türk Milletinin çağdaş uygarlık seviyesine erişmesi, yücelmesi ana ereğinin gerçekleştirilmesi gibi nedenlere dayandığı gibi, aynı zamanda toplumun çoğunluğunun Müslüman bulunduğu ülkemizde dini ihtiyaçların karşılanabilmesi için dini işleri görecek kişiler, mabet ve başka maddi ihtiyaçların sağlanması ve bunların bakımı gibi konulara yardım etmek nedenlerine de dayanmaktadır..."

Şu halde, Anayasakoyucunun Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Anayasa'da ve idare örgütü içinde yer almasını öngörürken takip ettiği öncelikli amacın, bize özgü lâiklik anlayışı doğrultusunda, din adamlarının yetenekli olarak yetiştirilmesi yoluyla, toplumsal bir kurum olan dinin toplum yaşantısında bağnazlık oluşturarak toplumun huzurunu tehdit etmesi sonucu kamu düzeninin bozulmasının önüne geçmek, ayrıca dinin toplum yaşantısı içinde bir siyasal güç, odak oluşturarak siyasal iktidarı denetlemesini engellemek olduğu anlaşılmaktadır. Bu şekilde, bireyler veya bireylerin oluşturduğu «cemaat» adı verilen örgütlü topluluklar, dinsel işlerin yürütülmesi, din adamlarının yetiştirilmesi, mabet ve sair ihtiyaçların karşılanması alanlarından olduğu kadar, siyasal etniklik ve egemenlik kurma olanaklarından da uzak tutulmuş olmakta, bireylerin dinsel nitelikteki ihtiyaçlarının sağlanması işlerinin, dağınıklık ve düzensizlikten uzakta, organize ve disiplinli bir biçimde tek elden yürütülmesi gerçekleştirilmiş bulunmaktadır.

B) Değerlendirme

Açıklanan Anayasal ve yasal hükümlerin ışığı altında, davalı partinin programının değerlendirilmesinden şu sonuçlar ortaya çıkmaktadır:

Davalı parti programının inanç sorunları isimli bölümünün (basılı programın 58. ve 59. sayfalarında) ikinci paragrafında, « ... Biz, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın bir Devlet kurumu olmaktan çıkarılmasından yanayız. Kurum inanç sahiplerine devredilmeli, kurumda, hangi inanç grubunun, hangi temsil esasına göre var olacağı ve mali bütçesinin nasıl düzenleneceği tümüyle bu kurumda yer almak isteyen cemaat temsilcilerince belirlenmelidir... » biçiminde bir görüş yer almaktadır.

Programda Diyanet İşleri Başkanlığı'nın bir devlet kurumu olmaktan çıkarılıp dinin cemaatlere bırakılarak devletin din işlerine karışmayacağının öngörülmesi, onun klasik laiklik anlayışının gereği olarak örgütlenmesi, başka deyişle devletin dinsel fonksiyonlar ifa edememesi anlamında algılanabilirse de, geleneksel olarak Cumhuriyet dönemi Anayasalarımıza yansıyan lâiklik anlayışının birtakım zorunluluklardan kaynaklanan kendine özgü niteliği karşısında, bu ilkeye aykırı biçimde, devletin din işlerinde kamu yararını sağlama amacıyla sahip olduğu düzenleme yetki ve görevinden yoksun kılınması sonucunu doğuracak böyle bir anlayışın, Anayasa'ya uygun olduğunu söylemek mümkün değildir. Anayasa ibadet yerlerinin ve din işleriyle uğraşan kişilerin özerk ve bağımsız olmalarını, devlet denetimi dışında kalmalarını öngören bir din özgürlüğünü lâiklik ilkesine uygun kabul etmemiştir. Parti programında kabul edildiği üzere, devletin din işlerine karışmaması, dinin cemaatlere bırakılması halinde, devletin kamu düzenini sağlama amacıyla ve inzibati düşüncelerle dini işlerin bir kesimine karışmasına olanak veren ve hatta bunu gerekli kılan lâiklik ilkesi çiğnenmiş olacak, Cumhuriyet, onun nitelikleri arasında sayılan ve değiştirilemeyeceği kabul edilen lâiklik niteliğinden soyutlanmış olacaktır. Böyle bir sonucu doğuracak amacın güdülmesi Siyasî Partiler Yasası'nın 78/a maddesiyle yasaklanmış bulunmaktadır. Diğer taraftan; yine bu şekilde Anayasa'da ve Siyasî Partiler Yasası'nda genel idare içinde varlığı öngörülen Diyanet İşleri Başkanlığı'nın göreceği görevler ortadan kalkacağından kendisinin hukuksal varlığına da ihtiyaç kalmayacak ve adı geçen örgüt genel idare içinden Anayasa'nın 136. ve Siyasî Partiler Yasası'nın 89. maddesine aykırı olarak tasfiye edilmiş olacaktır.

IV- Sonuç ve İstem

Yukarıda yasal dayanakları ve gerekçeleriyle açıklandığı üzere, davalı partinin programının söz konusu bölümü Anayasa'nın 136. maddesi ile Siyasî Partiler Yasası'nın 89. maddesine aykırı nitelikte olduğundan, yerinde görülmeyen savunmaların reddiyle,

Davalı Demokratik Barış Hareketi Partisi'nin Siyasî Partiler Yasası'nın 101. maddesinin (a) bendi gereğince kapatılmasına karar verilmesini arz ve talep ederim."

IV- DAVALI SİYASİ PARTİNİN ESAS HAKKINDAKİ SAVUNMASI

Demokratik Barış Hareketi Partisi'nin 31.1.1997 günlü esas hakkındaki savunmasının ilk bölümünde şöyle denilmektedir :

"Usul Yönünden Savunmamız :

Siyasî Partiler Yasası 9. maddesi hükmü uygulanmaksızın ön savunmamızda da belirttiğimiz gibi Anayasa Mahkemesi'nde doğrudan doğruya dava açılması Yasaya aykırıdır.

Burada yapılması gereken parti programındaki yasaya aykırılığı tesbit edilen hususların ilgili partiye bildirilmesi ve yasalara aykırılıkların yürürlükteki hukuk kurallarına uygun hale getirilmesini sağlamaktır. Çünkü, Anayasamızın 69. maddesi gereğince siyasî partiler, demokrasinin vazgeçilmez unsurlarıdır. Kuruluşlarında ve tüzel kişilik kazanmalarında serbesti geçerlidir. Program ve tüzüklerindeki yasalara aykırılık tesbiti halinde, siyasî partinin kapatılması prosedürü başlatılmadan önce eksiklik ve aykırılığın Cumhuriyet Başsavcılığı'nın ihtarı üzerine giderilmesi esastır. Ayrıca, Anayasa da siyasî partilerin kapatılma sebepleri tahdidi olarak sayılmıştır. Anayasa da sayılan bu sebeplere, Siyasî Partiler Yasası yenilerini ekleyemez. Aksi takdirde temel hak ve hürriyetlerden biri olan, siyasî parti kurma özgürlüğü açısından Anayasa tarafından sağlanmış olan güvence anlamını yitirecektir.

Bu anlamda Anayasa'nın 68. maddesi ile Siyasî Partiler Kanunu'nun 89. maddesi arasında bir uyumsuzluk söz konusudur.

Ön Savunmamıza karşılık olarak Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından verilen esas hakkındaki görüşte, Yasada hiç bir şekilde prog-

ramın 104. madde hükmü dışında şarta bağlılık yazılmadığı, 9. maddenin metninde ve gerekçesinde ısrarla yazılı istemin ön koşul olarak nitelendirildiği halde, Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından 2. sayfada da kabul edildiği üzere 100 ve 101. maddelerdeki kapatma davasının açılmasının engellendiği zannedilerek, 9. maddede var olan programa karşı düzeltme istemini yok saymışlardır. Bu durumun Yasa'nın özü ile bağdaşması mümkün değildir.

Yüksek Mahkeme Üyesi Sayın Mustafa GÖNÜL azlık oyu olarak aynen şu görüşleri ileri sürmektedir... "Görüldüğü gibi Anayasa kuralına uyum içinde düzenlenen yasa kuralı uygulamanın gerektirdiği açıklamalar yanında, Anayasa'nın öngördüğü "öncelikle ..." koşuluna "ivedilikle ..."yi de eklemiştir. Ayrıca saptanan eksikliklerin tamamlanması için yazılı tebliğle başlayan 30 günlük süre getirilmiştir. Bu yolla ilgili parti, tüzüğünü ya da programını, Anayasa ve yasa kurallarına uygun hale getirebilme hakkından yoksun bırakılmamaktadır.

Yasakoyucu, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'nın kurulan bir partinin programını "öncelikle ve ivedilikle..." yapacağı inceleme sonunda "... Anayasa ve kanun hükümlerine ..." uygun olmadığını saptaması durumunda bunu bir "noksanlık" kabul ederek, 30 günlük süre içinde Anayasa ve Yasa'ya uygun hale getirilmesini, böylece "... noksanlıkların giderilmesini..." ilgili partiden yazıyla istemesini kapatma istemi öncesinde "koşul-kural" olarak öngörmüştür. Maddenin 2. tümcesinde yer alan Cumhuriyet Başsavcılığı'nın "tespit ettiği noksanlıkların giderilmesini, ... yazıyla ister." biçimindeki kural, sadece Siyasî Partiler Yasası'nın 8. maddesinde sözü edilen kuruluş evresine ilişkin bir takım basit belge ve bilgileri değil, aynı zamanda partilerin tüzüklerinin, programlarının ve kurucularının hukuksal durumlarını Anayasa ve yasa hükümlerine uygunluğunu da kapsamaktadır. Yasakoyucu, bunlar arasında önem ve öncelik bakımından bir ayrıma gitmemiştir.

Yasa kuralında belirlenen süre içinde Anayasa ve yasa kurallarına uygunluk sağlanmadığı ya da yazılı isteme yanıt verilmediği takdirde, yine anılan 9. maddenin son tümcesi uyarınca "... siyasî partilerin kapatılmasına dair hükümler uygulanır.

...

Bu gerekçenin ağırlık noktasını, Siyasî Partiler Yasası'nın 9. maddesindeki "uyarı" koşulunun aynı Yasa'nın 100 ve 101. maddelerindeki nedenlerle "kapatma davası açılmasına olanak vermemek"

kuşkusu oluşturmaktadır. Bunun sonucunda da davalı partiye programını, Anayasa ve yasa kurallarına uygun hale getirebilme hakkı ve şansı tanımamaktadır." Böylece Anayasa'nın 68/2 maddesiyle "demokratik siyasî hayatın vazgeçilmez unsurları ..." olarak nitelediği Siyasî Partiler, kapatılma durumuna getirilmektedir. Yapıcı yorum yönteminden uzaklaşılmaktadır..."

Bu karşı oy yazısının son kısmında belirtilen "yapıcı yorum yönteminden uzaklaşılması" sonucu Anayasa'nın 68. maddesine aykırı olarak onlarca parti kapatılmış ve demokratik siyasî hayatımıza büyük bir darbe vurulmuştur.

Ön savunmamızda belirttiğimiz Anayasa'ya aykırılık iddiamız ve bu iddianın gündeme gelebilmesi için Anayasa'nın geçici 15. maddesi ile ilgili savunmamız hakkında Cumhuriyet Başsavcılığı herhangi bir yanıt ve iddiada bulunmamış, sadece ilgili maddeyi tekrarlamıştır. Bu madde, Sayın Yüksek Mahkemenin daha önceki parti kapatma davalarında çeşitli tartışmalara ve karşı görüşlere neden olmuştur. Anayasamız'daki son değişikliklerden sonra, Milli Güvenlik Konseyi döneminde çıkarılan yasaların artık geçici 15. maddenin koruması altında olamayacağı tartışması ortaya çıkmıştır. Zira yapılan değişikliklerden sonra bizatihi Anayasa, geçici 15. maddenin koruması dışına bırakılmıştır. Hal böyle olunca 12 Eylül sonrası çıkarılmış bulunan Siyasî Partiler Yasası'nın bu maddenin koruması altında olacağını düşünmek kanaatimizce hukuka uygun değildir.

Esas Yönünden Savunmamız :

Partimiz aleyhine açılan kapatma davasında, Cumhuriyet Başsavcılığı'nın kapatma sebebi olarak ileri sürdüğü parti programındaki cümle dolayısıyla parti programının yorumu yapılırken programımızdaki adı geçen cümle tek başına dikkate alınarak sonuca ulaşmak doğru değildir.

Bilindiği gibi hukukta yorum yapılırken, hüküm; ilk önce ilgili bulunduğu metnin tamamı, daha sonra hukuk düzeni içerisindeki yeri dikkate alınarak gerçekleştirilir. Bu anlamda partimizin programının tamamının ve özellikle programdaki inanç sorunları kısmının bir bütün olarak değerlendirilmesi gerekir.

"Nitekim siyasî partilerin kapatılmasına karar verilmesinde belli bir amacın varlığına delalet eden emare ve ifadelerin mevcudiyeti

yeterli olmayıp, bu belli amacın partinin genel tutum ve eylemleri ile doğrulanması gerekir."

Siyasî Partiler Kanunu'nda kapatma nedeni olarak gösterilen Diyanet İşleri Başkanlığı'nın genel idare dışına çıkarılmasını önermek, Anayasa'nın koymuş olduğu siyasî partilerin yasaklanmasını genişleten ve şekilsizleştiren bir düzenlemedir. Bir parti tek başına bu nedenle Anayasa'da yasaklanan lâiklik karşıtı görüş ve eylem prensibine aykırı düşmez. Yukarıda belirttiğimiz gibi, Anayasa'ya aykırılık taşıyan somut bir eylem ve bu eylemin lâiklik ilkesine aykırılık teşkil etmesinin kanıtlanması halinde anlam kazanacaktır. Dolayısıyla lâiklik ilkesine aykırı bir amacı olmayan bir partinin sadece ve sadece Diyanet İşleri Başkanlığı'nın kamu kurumu olmaktan çıkarılmasını savunduğu için kapatılması Anayasa'nın siyasî partilerin kapatılmasını öngördüğü sisteme aykırı olur. Kısacası Anayasa'nın 136. maddesinin hükmünün amacının ne olduğu araştırılacak olursa, amacın Anayasa'nın 2. maddesindeki Cumhuriyetin temel niteliklerinden olan (lâiklik) prensibinin korunması olduğu anlaşılır. Partimiz programında inanç sorunları başlığı altında ilk belirtilen husus partinin "devletin ve dinin birbirinden ayrılması demek olan laikliği savunur" hükmüdür.

Partimizin laiklik ilkesini benimsediği ve savunduğu tartışmasızdır. Bu ilkenin ülkemizdeki uygulanmasındaki bir aksaklığın, yanlışlığın düzeltilmesini ve görüş olarak programında öngörmüştür. Programımızda "Diyanet İşleri Başkanlığı'nın bir devlet kurumu olmaktan çıkarılmasından yanayız" denilmesi lâiklik ilkesinin devlet ve din ilişkilerinin birbirinden ayrılmasının bir gereği olarak bir amacın değil, bir görüşün belirtilmesidir. Nitekim, Cumhuriyet Başsavcılığı'nın dava dilekçesinin 3. paragrafının sonunda da bu hususun öngörülmüş olduğunu görüyoruz. Yukarıda adı geçen cümlede bir amaç değil, bir görüş söz konusu olduğuna göre Partimizin programındaki Diyanet İşleri Başkanlığı'nın kamu kurumu olarak yer almasının uygun bulunmadığı yönündeki görüş ve bunun programımızda açıklanması Siyasî Partiler Yasası'nın 89. maddesindeki "amaç güdemezler" hükmüne aykırı olarak yorumlamamak gerekir.

Diyanet İşleri Başkanlığı'nın kuruluşu başlangıçta Türkiye'de lâiklik prensibinin yerleşmesi açısından olumlu yorumlansa bile daha ilk kurulduğu andan itibaren gerek doktrinde yazarlar tarafından, gerekse politikacılar tarafından sürekli eleştirilmiştir ve eleştirilmeye devam edilmektedir... Hatta, Diyanet İşleri Başkanlığı, lâiklik ilkesinin

ülkemizde tam manasıyla gerçekleşmesi ve yerleşmesinin önünde bir engel olarak görülmeye başlanmıştır. Devletin Diyanet İşleri Başkanlığı vasıtasıyla Türkiye'de din hizmetlerini bir kamu hizmeti olarak toplumun tamamını, tüm inanç gruplarını içine alacak şekilde gerçekleştiremediği herkes tarafından kabul edilmektedir. Örnek vermek gerekirse:

Diyanet İşleri Başkanlığı 1982 T.C. Anayasası'nın 136. maddesinde, "Genel İdare içinde yer alan Diyanet İşleri Başkanlığı, lâiklik ilkesi doğrultusunda bütün siyasî görüş ve düşünüşlerin dışında kalarak ve milletçe dayanışma ve bütünleşmeyi amaç edinerek, özel kanunda gösterilen görevleri yerine getirir" şeklinde düzenlenmiştir. Bu düzenlemede kurumun "lâiklik ilkesi doğrultusunda" çalışacağının belirtilmesi, anayasakoyucunun devletin dine yaklaşımının salt bir kamu hizmeti olması yolunda gösterdiği bir çaba olarak değerlendirilebilir.

Ancak bu lâiklik kavramı, 1965 tarihli ve 633 sayılı Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun'da görevlerinin belirlendiği 1. maddesiyle ihlâl edilmektedir; zira bu maddede düzenlenmiş "ahlâk esaslarıyla ilgili işleri yürütmek" görevinin idarenin işlevi içinde ne bir kamu hizmeti ne de kolluk görevi olarak hukuken yeri yoktur. İdare içindeki bir kurumun teknik bir hizmet vermek amacının ötesinde, bu şekilde bir işlevle donatılması kanımca devleti yurttaşları yönetebilmek için yönlendirici bir ideolojik aygıt olarak gören anlayışın tipik ifadesidir. Çağdaş demokratik bir topluma uygun olabilecek bir devlet modelinde ideolojik propagandanın yeri tartışmalıdır; kanımca da olmamalı, İdare'nin işlevi kamu hizmeti sunmak ve güvenlik, dirlik, esenlik, genel sağlıkla sınırlı kalmak üzere kolluk görevini yerine getirmekle sınırlı kalmalıdır. Oysa genel idare içinde yer almakta olan Diyanet İşleri Başkanlığı'nın görevlerinin yukarda kısaca belirtildiği üzere, bu çerçevenin ötesine taşacak şekilde düzenlenmiş olduğu görülmektedir.

Bugün Diyanet İşleri reisliğinin devlet teşkilatı içinde yer alması ve devletin bu teşkilat marifetiyle dini bir takım faaliyetler ifa etmesi lâiklik esasıyla telif edilemez. Filhakika Müslümanların ekseriyeti teşkil ettiği ve bu itibarla bunların ihtiyaçlarına cevap vermekte devlet için bir vazife, bir amme hizmeti mahiyeti aldığı ileri sürülebilir. Ancak bu ekseriyet, ekaliyetler gibi bu ihtiyaçlarına kendi teşkilat ve vasıtalarıyla cevap verebilir. Devlet belki de bu teşkilata diğerleriyle beraber ve umumi menfaatlere hadim cemiyetlere yaptığı tarzda bazı yardımlar yapabilir. Fakat laik bir devlette idarenin din sahasında müspet

faaliyetler icra etmesine sebep ve lüzum yoktur. Diyanet İşleri reisliğinin idare teşkilatının içindeki yeri ve rolü hukukî esaslardan ziyade siyasî mülahazalarla izah edilmek ve muvakkat ve geçici tedbir saymak daha doğru olur. Aynı suretle tekkelerin kapatılması ve bunların amme nizamını, maddî nizamı ihlâl etmeyecek bir şekilde ayinlerine müsaade edilmemesi de gene siyasî esaslara müstenit ve geçici bir tedbir sayılmak lazım gelir. Bu ancak inkılabın icap ettirdiği ve muayyen bir zaman ve mekana mahsus fevkalade bir zabıta tedbiri mahiyetindedir.

Bugün Türkiye'deki içtimai şartlar tamamıyla olgunlaşınca, hukuki esaslardan ziyade siyasî mülahazalarla ve içtimai zaruretlerle kabul edilmiş yarı lâik Devlet sistemimizden tam lâik devlet sistemine yani din işlerinin, devletten ayrılığı rejimine gitmenin en makul ve en mantıki yol olacağı kanaatındadır. Öğretide bazılarına göre günümüz koşulları devletin diyanet işlerinden tümüyle sıyrılarak dinsel gereksinmelerinin sivil toplum içindeki yapılanmalarca karşılanmasına bırakmasını gerektirmektedir.

Yukarıdaki görüşlerde açıklandığı gibi Diyanet İşleri Başkanlığı'nın merkezi teşkilat içerisinde yer alması toplumumuz içerisinde bir hoşnutsuzluğa sebebiyet vermektedir. Bu durumun hukuk kurallarına riayet ederek demokrasinin çizdiği sınırlar içinde düşünce ve kanaat ve bunun açıklanması hürriyetinden de yararlanarak, kamuoyunun gündemine getirmek siyasî partilerin asli fonksiyonlarındandır.

2820 sayılı Siyasî Partiler Kanunu'nun 3. maddesinde de belirtildiği gibi belirli bir ülkede belirli bir siyasî program üzerinde anlaşmış kimselerin halkın desteğini kazanıp seçimler yoluyla devlet yönetimini ve yerel yönetimleri ele geçirerek iktidar olmak veya muhalefette bu yönetimleri denetlemek veya etkilemek suretiyle Anayasa'ya ve kanunlara uygun olarak program ve tüzüklerindeki öngörülen amaçları gerçekleştirmek için kurdukları sürekli bir örgüttür. Bu tanımda siyasî partinin uyması gereken normun Anayasa olduğu açıktır. Ayrıca bu husus Anayasa'nın bağlayıcılığı ve üstünlüğünü öngören Anayasa'nın 11. maddesi hükmünün de bir gereğidir. Adı geçen maddede kanunların Anayasa'ya aykırı olamayacağı hükmü de yer almaktadır. Dolayısıyla siyasî partinin faaliyet alanını sınırlandıracak temel norm Anayasa'dır. Anayasamız'ın 90. maddesi gereğince Türkiye'nin taraf olduğu Milletlerarası Anlaşmalar kanun hükmündedir ve bunlar aleyhine Anayasa Mahkemesi'ne, Anayasa'ya aykırılık iddiasıyla gidilemez. Bu hüküm ve Anayasa'nın başlangıç

kısmında Türkiye Cumhuriyeti'nin, dünya milletleri ailesinin eşit haklara sahip şerefli üyesi olduğu da belirtilmiştir. Netice itibariyle siyasî partilerin uyması gereken prensipler Anayasa'yla birlikte uluslararası hukukun bu alanda getirmiş olduğu kıstaslardır.

Ancak siyasî partiler münferiden hiçbir uluslararası belgede düzenleme konusu olmamıştır. Bundan çıkan netice siyasî partilerin uyması gereken prensiplerin bütün temel hak ve hürriyetlere ilişkin genel hükümlerin olmasıdır. Öyleyse siyasî partiler sadece demokratik bir ülkede demokratik düzeni yıkacak nitelikte, faaliyetlerde bulunamayacaklardır. Uluslararası hukuk ve iç hukuk açısından demokratik düzen sadece ilgili ülkenin mevzuatı nazarı dikkate alınarak tespit edilemez. Yani demokratik düzen uluslararası hukukta demokratik kabul edilen ülkelerdeki demokrasiye ilişkin ortak prensipler gereğince belirlenir. Hatta bu hususta ilgili devlet kendi anayasal düzenini ve bu düzendeki hükümleri ileri sürerek milletlerarası yükümlülüklerden kurtulamaz ve kendi sistemini demokratik olarak adlandırdığı anda kabul edilmiş olan demokrasiye ilişkin temel prensiplerden farklı hükümler kabul edemez. Bu husus Türkiye Cumhuriyeti'nin 22 Ocak 1987 tarih ve 87/11439 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı uyarınca Avrupa Konseyi Komisyonu'na kişisel başvuruyu kabul beyanındaki çekincesinde belirtilen "Bu beyanla komisyona tanınan yetki bakımından sözleşmenin 8., 9., 10. ve 11. maddelerinin 2. fıkralarında yer alan "demokratik bir toplum" kavramı, Türk Anayasası'nda yer alan ilkelere ve özellikle Anayasa'nın Dibacesi ve 13. maddesine uygun olduğu şekilde anlaşılmalıdır" hükmünü komisyon 5299/89, 15300/89 ve 15318/89 sayılı kararıyla kabul etmemiştir. Çünkü demokratik bir toplum düzeni ilgili ülkenin mevzuatına göre değil sözleşmede belirtilen hükümler çerçevesinde tespit ve tayin edilir. Daha sonraki Türkiye'nin komisyona bireysel başvuruyu kabul beyanlarını uzatan beyanlarda, bu çekince Türkiye tarafından kaldırılmıştır. Bu durum bize göstermektedir ki Türk hukukuna demokratik toplumdan ne anlaşılması gerektiği sorusuna cevap aranırken Anayasal ve yasal mevzuatımızla birlikte Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası anlaşmaların hükümlerini de gözönünde tutmak gerekecektir ve Türkiye uluslararası hukuk açısından girmiş olduğu yükümlülüklere riayet etmek zorundadır. Uluslararası hukuk da bir siyasî partinin demokrasiyi kabul edip ancak bunun uygulanması sırasındaki ikincil bir nokta hususunda farklı bir görüş beyan etmesi bu partinin yasaklanmasını hiçbir suretle gerektirmemektedir. Atatürk'ün belirtmiş olduğu "muasır medeniyet" seviyesini hedef almış Anayasası'na ve uluslararası hukuka aykırı bir hükme dayanılarak partimizin

programında açıkladığımız görüşten dolayı partimizin kapatılması Türk demokrasisi açısından hukuken kabul edilemez bir duruma sebebiyet verecektir. Ayrıca istenilmeyen bu halin gerçekleşmesi halinde uluslararası camiada, Türkiye'de demokrasinin varlığı hususundaki olumsuz düşüncelere bir yenisini ekleyecektir.

Bir siyasî partiyi bu anlamdaki bir fonksiyonunu ifa etmesinden dolayı kapatmak siyasî partilerin kapatılması olayının arkasındaki gerekçe ile bağdaşmaz. Zira siyasî partilerin kapatılmasının kabulündeki görüş demokrasinin prensiplerinden olan "hürriyeti yok etme hürriyetinin" olmamasıdır. Çünkü doktrinde de söylendiği gibi hürriyeti sadece onu yok etmek için kullanmak isteyenler onun üzerinde bir hak iddia edemezler.

Her rejim gibi demokratik rejimde varlığına yöneltilecek tehlikeler karşısında kendini koruma hakkına sahiptir.

Demokratik sistemin unsurlarından biri de siyasal sistemin "lâik" olmasıdır. Ancak lâikliğin mutlak anlamda kurumsallaşmasının yegane yolu Diyanet İşleri Başkanlığı şeklinde örgütlenme değildir. Belirtilen bu hususun Siyasî Partiler Kanunu madde 89 ve bunun Anayasa'ya aykırılığının ileri sürülmesini engelleyen Anayasa'nın geçici 15. maddesinin demokratik liberal bir hukuk anlayışı içinde yorumlanması gerekir. Bu yorum gereği bir siyasî partinin Siyasî Partiler Kanunu'nun 89. maddesine aykırılık nedeni ile kapatılmasını haklı kılacak neden, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın genel idare içerisinden çıkarılmasının istenmesi "anti lâik saik ve amaçlarla" olması haliyle sınırlıdır. Bir başka deyişle Siyasî Partiler Kanunu'nun Diyanet İşleri Başkanlığı'nın genel idare dışına çıkarılmasının bir siyasî parti tarafından önerilmesi halinde kapatılacağı esasını içeren 89. maddesinin lâiklik ilkesine aykırı bir amacı olmayan bir parti için, sırf Diyanet İşleri Başkanlığı'nı kamu kurumu olmaktan çıkarmayı savunduğu için uygulanması, Anayasa'nın ruhuna ve felsefesine aykırıdır.

Bu arada açıklığa kavuşturulması gereken bir diğer husus Anayasa Mahkemesi'nin lâikliği nasıl yorumladığıdır. Yüksek Yargı organının içtihatlarına göre laiklik;

a- Dinin devlet işlerinde egemen ve etkili olmaması esasının belirlenmesi,

b- Dinin bireyin manevi hayatına ilişkin olan dini inanç bölümünde aralarında ayrım gözetilmeksizin sınırsız bir hürriyet tanımak sureti ile dinin anayasal güvence altına alınması,

c- Dinin bireyin manevi hayatını aşarak toplumsal hayatı etkileyen eylem ve davranışlara ilişkin bölümlerinde kamu düzenini, güvenini ve çıkarlarını korumak amacıyla kabul edilmesi ve dinin kötüye kullanılmasının ve sömürülmesinin yasaklanması,

d- Devlete kamu düzeninin ve haklarının koruyucusu sıfatıyla dini hak ve hürriyetler üzerinde denetim yetkisi tanınmasıdır.

Bu esaslara göre partimizin dava konusu programındaki cümle, partinin bu konudaki ve ön savunmamızdaki belirttiği görüşleri ile birlikte değerlendirildiği zaman Anayasamız'ca benimsenmiş olan lâiklik prensibine aykırı olmadığı görülür. Partimizin programından anlaşıldığı gibi Diyanet İşleri Başkanlığı'nın kamu kurumu olma niteliğinden çıkarılması yolu ile Anayasamız'da belirtilen lâiklik ilkesi daha iyi işletilecektir. Ve bu alandaki kamu külfetleri karşısındaki eşitlik ilkesi ile kamu hizmetlerinden eşitlik ilkesine göre yararlanma arasındaki oransızlık giderilecektir. O halde partimiz açısından Diyanet İşleri Başkanlığı'nın kamu kurumu niteliğinden çıkarılması Siyasî Partiler Kanunu'nun 89. maddesi ile korunmak istenen amaca aykırılık oluşturmamakta; bilakis lâiklik ilkesini, daha belirgin bir şekilde korumaya ve kuvvetlendirmeye yönelik bir amaç taşımaktadır.

Konu ile ilgili bir diğer husus da Anayasa'nın 136. maddesinin Anayasa'nın 4. maddesinde sayılan değiştirilemeyecek olan hükümlerden biri olmadığıdır. Anayasa'nın 136. maddesinde Diyanet İşleri Başkanlığı'nın lâiklik ilkesi doğrultusunda görevlerini yerine getireceğinin belirtilmiş olması, bu kurumun bu günkü hukukî statüsü ile lâiklik prensibinin olmazsa olmaz şeklinde yorumlanamayacağıdır. Dolayısıyla Diyanet İşleri Bakanlığı'nın bu günkü konumunun değiştirilerek bir genel idare kurumu olmaktan çıkarılması da Anayasa'nın değiştirilemeyecek hükümlerinden olan laiklik ilkesinin değiştirilmesi anlamına gelmez. Zira yukarıda doktrindeki görüşlerde belirtildiği gibi Diyanet İşleri Başkanlığı'nın genel idare içerisinde yer alması bizatihi lâiklik ilkesine aykırı bulunarak eleştirilmiştir. Üstelik ülkemizdeki lâiklik prensibine örnek teşkil eden batı ülkelerindeki lâiklik prensibinin uygulanmasında din hizmetleri kamu hizmeti olarak düzenlenmemiş ve dinsel kuruluşlara bırakılmıştır. Öte yandan Anayasa'nın 4. maddesinde değiştirilmeyeceği belirtilmiş olan Anayasa hükümleri dışındaki pek çok Anayasa hükmü de

Anayasa'nın 4. maddesinde sayılan Anayasa ilke ve hükümleri ile sıkı sıkıya ilişkili olup, bu sıkı ilişkiye bakılarak Anayasa'nın değiştirilemeyecek olan hükümlerinin kapsamlarını genişletmek mümkün değildir. Özetle, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın merkezi teşkilat içinde bulunmasına ilişkin Anayasa'nın 136. maddesi değiştirilemeyecek hükümlerden değildir. Bir siyasal partiye iktidara geldiğinde eğer Anayasa'yı değiştirebilme sayısına ulaşmış ise, Anayasa'nın 4. maddesi hükmü dışındaki hükümlerini ve bu arada 136. maddeyi değiştirebilme imkanını Anayasa'nın 175. maddesi ile tanıyıp bu imkanı kullanmayı tüzüğünde belirtmeyi siyasî partinin kapatılması sebebi olarak öngörmek ve yorumlamak bir çelişki olur." denilmiştir.

Esas hakkındaki savunmanın bundan sonraki bölümünde kimi bilim adamlarının görüşlerine de yer verilerek özetle, ön savunmada ileri sürülen hususlar yinelenmiş, ayrıca Demokratik Barış Hareketi Partisi'nin Demokratik ve Lâik cumhuriyeti savunduğu, bu anlamda sahiplendiği tek mirasın Mustafa Kemal Atatürk'ün ve arkadaşlarının kurduğu düşünce temeli olduğu, Türkiye Cumhuriyeti'nin devri miras olarak aldığı Osmanlı İmparatorluğu'nun şeriatla yönetilen ehl-i sünnet ve 1 cemaat bir toplum olduğu, İmparatorluğun gerilemesi ve çökmesinin temelinde çok milliliğe ve çok dinililiğe "mezhep, inanç grupları vs." karşı eşit davranılmamasının yattığı Mustafa Kemal'e ve Kuva-yi Milliye'ye karşı olan şeriatçı dernek ve oluşumların faaliyetlerine gerek Kurtuluş Savaşı döneminde gerekse sonradan devam ettikleri, Cumhuriyet ve lâikliğin bu düşünce ve karşı çıkışlarla inşa olunduğu, Kurtuluş Savaşı'nı yürüten ve başarıya ulaştıran kadroların Türkiye Cumhuriyeti'nin birlik harcını oluşturan lâiklik ilkesini, çağın bir gereği ve zorunluluğu olarak kabul ettikleri, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş şartları içerisinde Diyanet İşleri Başkanlığı'nın "dinsel gericiliğin" denetim altına alınması, "dinin siyasallaşmasının" önlenmesi ve toplumun tüm kesimlerinin inanç ve ibadet hürriyetlerinin bir teminatı olarak kurulduğu, ancak bir süre sonra, amaçlanan konumunun dışına çıkarak günümüzdeki yapısına kavuştuğu, devasa bir kuruluş haline gelen Başkanlığın günümüzde tüm kadroları, kurumları ve yayımları ile, toplumu yönlendirmeyi amaçladığı, açıkça bilime ve çağdaş uygarlığa karşı faaliyet yürüttüğü, Türkiye'de var olan farklı inanç gruplarına hizmet vermediği tartışmasız olan kurumun sadece sünni İslâm mezhebinin propagandasını ve örgütlenmesini yaptığı bu tutumuyla da Anayasa'nın eşitlik prensibine aykırı davrandığı, Kurum'un ülkemiz nüfusunun yaklaşık üçte birini teşkil eden alevî inanca mensup olan-larla, farklı inanca sahip diğer yurttaşlarımıza hiçbir biçimde hizmet

vermediğinin açık olduğu, bu kurumun yeniden örgütlenmesi gerektiğini, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın iptal edilmesi olası Yasa'nın yerine çıkarılabilecek yeni bir Yasa'ya karşı tedbirini aldığı ve Türkiye Diyanet Vakfı'nı kurduğu il ve ilçelerdeki şube yönetim kurulu başkanlıklarını o il ve ilçelerin müftülerinin yaptığı ve Diyanet İşleri Başkanlığı gibi çalıştığı, kimi bilim adamlarının bu vakfı ve genelde bu tür vakıfların kurulmasını eleştirdikleri, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın faaliyetlerinin lâiklik ilkesine uymadığı, bu durumda başkanlığın din işleriyle uğraşan kamu kurumu olduğunu söylemenin olanaklı olmadığı ileri sürüldükten sonra şu görüşlere yer verilmiştir:

İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'nin 18. maddesi herkesin din ve vicdan özgürlüğüne hakkı olduğu, bu hakkın din ve inanç değiştirme özgürlüğü, dinini ya da inancını tek başına ya da topluca, açık veya özel olarak öğretme, öğrenme, uygulama, ibadet ve törenlerle açığa vurmayı düzenlemektedir.

İnsan Haklarını ve Temel Özgürlükleri Korumaya Dair Sözleşme'nin 9. maddesi de düşünce, vicdan ve özgürlüğünü düzenlemektedir. Anayasamız da bu uluslararası metinlere paralel olarak düzenleme yapmıştır. Metinlerdeki bu hakkın belirlenen unsurlarının sınırı din veya inancını açığa vurma özgürlüğü açısından getirilmiştir. Bu sınır kamu güvenliği, kamu düzeninin korunması, genel ahlakın ve başkalarının haklarının korunmasıdır.

Yukarıdaki temel hakkın güvencesi lâikliktir. Devletin temel ilkesi olan "laiklik" devlet ve din işlerinin ayrılığı, dinsel ve siyasal iktidarların karşılıklı bağımsızlığıdır. Bu tanım yönünden devlet dine inanmak ya da inanmamak konusunu tamamen kişisel sorun olarak görmek zorundadır. Lâik devlette iki temel unsur bulunur.

Devletin temel yapısı belirli bir dinin inanç sistemine ve görüşlerine göre biçimlendirilmemelidir. Buna göre devletin dini tanımaması, mali destekte bulunmaması gerekir.

Dinsel görüşler açısından ayrım yapılmamalı ve kişisel inanç sistemleri devletin güvencesi altında bulundurulmalıdır. Bu ilkeye göre ise devletin yurttaşlarının inanç hürriyetini koruma altına alması ve her türlü saldırıya karşı korumasını içerir.

Bu ilkelerin hayata geçirilmesi doğrultusunda hukuksal varlığını kazanmış bulunan Diyanet İşleri Başkanlığı bu görevleri yerine Cumhuriyet ve lâiklik karşıtı bir örgütlülüğe ulaşmıştır.

Biz Demokratik Barış Hareketi olarak devletin bu kurumunun yeniden tartışılması, konumunun belirlenmesini önermekteyiz. Programımızda hem düşünsel alanda hem de demokratik lâik Cumhuriyeti savunan kamuoyunda Mustafa Kemal Atatürk'ün o günkü düşüncelerinin aksine lâiklik karşıtı bir örgüt haline gelen Diyanet İşleri Başkanlığı'nın tartışılması niteliğindedir.

Sonuç :

Demokratik Barış Hareketi kurulduğundan bu güne dek lâikliğin en büyük savunucularından biri olmuştur. Programına koyduğu "Diyanet İşleri Başkanlığı'nın kamu kurumu olmaktan çıkarılması dileği" Bu dilek, gün be gün karanlığa gömülen şer'i güçlerin palazlandığı Türkiye'mizin, aydınlığa çıkması için atılan bir adımdır. Bizim kaygımız kişisel yasaklarımız değil, ülkenin yasaklar ülkesi olmasıdır.

İnanıyoruz ki şu an yargılanan sadece ve sadece Demokratik Barış Hareketi değildir.

Yargılanan Türkiye'nin 6366 Sayılı Yasa ile onayladığı İnsan Haklarını ve Ana Hürriyetlerini Korumaya Dair Sözleşme'de yer alan düşünce, vicdan ve din özgürlüğüdür,

Yargılanan Helsinki Nihai Senedi'nde yer alan insan hakları ve temel özgürlüklerdir,

Yargılanan Paris Şartı'nda yer alan anlatım özgürlüğü, toplumun her kesimine karşı hoşgörü ve herkes için fırsat eşitliğidir.

Ve nihayet yargılanan yarınımız ve demokrasi anlayışımızdır.

Bizler tüm bu hak ve özgürlüklerin sağlanması, lâik, demokratik Türkiye için çalıştık, çalışacağız. Bizler bu ülkede kötü yasaların yanında iyi hakimlerin olduğuna inanıyoruz.

"Anayasa Mahkemesi körükörüne kuralları uygulamaz. Anayasayı yorumlamaya yetkili tek organ olarak, ilerici ve yapıcı yorumlarla onu güncel kılar. Bir anlamda Anayasa'yı yeniden yapar."

Yüce Mahkeme'nin öncelikle Siyasî Partiler Yasası'nın 9. maddesindeki ihtârâtın yapılmamış olması nedeni ile, usul hükümleri yerine getirilmediğinden davayı reddetmesini,

Gerek Uluslararası Sözleşmeler çerçevesinde, gerekse süregelen değişiklikler dikkate alındığında Anayasa'nın geçici 15. maddesinin Siyasî Partiler Kanunu açısından "Anayasa Yargısı denetiminden korunma"sı ortadan kalkmıştır. Bu nedenle Anayasa'ya aykırı hüküm teşkil eden Siyasî Partiler Kanunu'nun 89. maddesinin iptalini,

Demokratik Barış Hareketi'nin programına koyduğu "dileği" "lâiklik ilkesi"ne aykırılık teşkil etmediğinden ve Diyanet İşleri Başkanlığı'nın mevcut durumu nedeni ile "kamu kurumu niteliği" hatta kurum olma niteliği olmadığından, Yasa'nın belirttiği işlevleri yerine getirmemesi ve bu işlevleri devretmesi nedeniyle suçun işlenmediği ve doğmadığından bahisle davanın reddini, saygılarımızla arz ve talep ederiz"

V- YARGITAY CUMHURİYET BAŞSAVCISI'NIN SÖZLÜ AÇIKLAMASI İLE DAVALI PARTİ TEMSİLCİSİNİN SÖZLÜ SAVUNMALARI

Anayasa Mahkemesinin Çalışma ve Yargılama Usulü'nü belirleyen Anayasa'nın 149. maddesinin son fıkrası uyarınca, 25.2.1997 gününde Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı'nın sözlü açıklamasından sonra, davalı siyasî parti temsilcisinin sözlü savunması dinlenilmiştir.

A- Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı'nın Sözlü Açıklaması

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı sözlü açıklamasında, dava ile ilgili esas hakkındaki görüşlerini ayrıntılı olarak sunduklarını belirterek, Demokratik Barış Hareketi Partisi'nin programında diyanet işlerine ilişkin olarak yer alan bölümün Siyasî Partiler Yasası'nın 89. maddesine aykırılık oluşturduğunu ileri sürmüş ve Parti'nin kapatılmasını istemiştir.

B- Davalı Parti Temsilcisinin Sözlü Savunması

Demokratik Barış Hareketi Partisi Genel Başkanı, sözlü savunmasında özetle, önceki, savunmalarını yinelemeyeceğini, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın kırk-elli yıl çok güzel çalıştığını, sonra bugünkü duruma düştüğünü, kendilerinin Diyanet İşleri Başkanlığı'nın devlet dışında yer almasından yana olduklarını, bunun bir eylem değil, düşünce olduğunu, Siyasî Partiler Yasası'nın 89. maddesinde "bir amaç güdemezler" denildiğini, amacın ayrı, görüşün ayrı

olduğunu, “yanayız” demenin parti kapatma nedeni olmaması gerektiğini, uluslararası sözleşmelerin düşünce açıklanmasından dolayı bir partinin kapatılmasına olur vermediğini ileri sürmüştür.

Parti Genel Başkanı Sözlü Savunmasından sonra, kimi belge ve bilgileri ek olarak vermiştir.

VI- DEĞERLENDİRME

A- Ön Sorunlar Yönünden

1- Davanın Siyasî Partiler Yasası’nın 9. Maddesine Aykırı Olarak Açılıp Açılmadığı Sorunu

Parti, savunmalarında davanın Siyasî Partiler Yasası’nın 9. maddesine aykırı olarak açıldığını ileri sürmüştür.

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı ise esas hakkındaki görüşünde, özetle, 89. maddenin Siyasî Partiler Yasası’nın Dördüncü Kısmında yer aldığını ve Dördüncü Kısımdaki yasaklara aykırı davranılması durumunda ihtara gerek olmadan doğrudan kapatma davası açılabileceğini bildirmiştir.

Siyasî Partiler Yasası’nın 9. maddesine göre Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı, partilerin, tüzük ve programları ile kurucularının hukuksal durumlarının Anayasa’ya ve yasa hükümlerine uygunluğunu ve ayrıca, verilmesi gerekli bilgi ve belgelerin tamam olup olmadığını kuruluşlarından sonra öncelikle ve ivedilikle incelemek durumundadır. Cumhuriyet Başsavcılığı, aynı maddeye dayanarak saptadığı noksanlıkların giderilmesini, gerekli göreceği ek bilgi ve belgelerin gönderilmesini yazı ile isteyebilecektir. Bu isteğe uyulmamasının yaptırımı da, siyasi partilerin kapatılmasına ilişkin hükümlerin uygulanmasıdır. Böylece, Cumhuriyet Başsavcılığı’nın partileri denetleme görevinin içeriği ve sınırı belirlenmiş olmaktadır. Siyasi Partiler Yasası’nda, kurulan partilerin tüzük ve programları ile kurucularının hukuksal durumlarıyla, her türlü eylemlerinin doğrudan kapatma nedenleri yönünden Anayasa ve yasa hükümlerine aykırı olması ya da bunlarda noksanlıklar saptanması durumları birbirinden ayrılmış ve değişik hukuksal sonuçlara bağlanmıştır.

Cumhuriyet Başsavcılığı, davalı Parti programındaki Diyanet İşleri Başkanlığı’yla ilgili bölümün, Anayasa’nın 136. ve Siyasî Partiler

Yasası'nın 89. maddelerine aykırılığı savıyla kapatılmasını istemektedir.

89. madde, Siyasî Partiler Yasası'nın Dördüncü Kısmı'nda yer almaktadır. Bu nedenle, Siyasî Partiler Yasası'nın 9. maddesinde Cumhuriyet Başsavcılığı'na noksanlıkların giderilmesi ile ilgili olarak tanınan yetkiyi, yukarıda belirtilen aykırılıkları da kapsayacak bir duruma getirmek ve bu hususu bir dava koşulu olarak kabul etmek, siyasi partilerin tüzük, program ve faaliyetlerinin Yasa'nın Dördüncü Kısmındaki "Siyasi Partilerle ilgili Yasaklar"a aykırı olmaları durumunda, bu koşul yerine getirilmeden, doğrudan 100. ve 101. maddelerdeki nedenlerle kapatma davası açılmasına olanak vermemek anlamına gelir. Yasa'nın Dördüncü Kısmı'ndaki yasaklara aykırılık gerekçesiyle Siyasî Partiler Yasası'nın 9. maddesine göre Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'nca uyarı yapılmadan açılmış bulunan davada, davalı Parti'nin itirazı yerinde görülmemiştir.

2- Siyasî Partiler Yasası'nın 89. Maddesinin Anayasa'ya Aykırılığı Sorunu

Davalı Parti savunmalarında, Siyasî Partiler Yasası'nın yürürlüğe girdiği tarihten bu güne kadar birçok kez değişikliğe uğradığını, Millî Güvenlik Konseyi döneminde çıkartılmış yasa olma niteliğini yitirdiğini, ayrıca Anayasa'nın kimi maddelerinde de değişiklik yapıldığını, Anayasa'da ve yasada yapılan bu değişiklikler gözönünde bulundurulduğunda, Yasa'nın 89. maddesinin Anayasa'nın Geçici 15. maddenin koruması altında olduğunun kabul edilemeyeceğini ve Anayasa'ya aykırılığının incelenebileceğini ileri sürmüştür.

Siyasî Partiler Yasası'nın 89. maddesinin Anayasa'ya aykırılığını tartışmak Anayasa'nın geçici 15. maddesinin açıklığı karşısında olanaksızdır. Anayasa'nın geçici 15. maddesinin son fıkrası ile birinci fıkrası arasında, belirli bir dönemde çıkarılan yasaların Anayasa'ya aykırılıklarının iddia edilememesi yönünden bir zaman ayrımı yapılmamış, üçüncü fıkrada yer alan "bu dönem" sözcükleri birinci fıkrada açıklanmıştır. Böylece, belirli bir dönemde çıkarılan yasalar için Anayasa'ya aykırılık savında bulunulamayacağı öngörülmüştür. Geçici maddeler, uygulama süreleriyle değil, geçici olarak düzenledikleri hukuksal ilişki ve kurumlarla kendisi ve bağlı olduğu temel metinlerin içerikleri ve verdikleri anlam ile değerlendirilmelidir. Geçici maddeler, değişik hukuksal düzenlemeler arasında bağlantı kurar, kazanılmış hakların saklı tutulmasını ve

uygulamanın geniş bir zaman dilimine yayılmasını sağlar. Geçici maddelerin diğerlerinden farkı budur. Hukuksal değer bakımından ise, geçici maddelerle diğerleri arasında bir farklılık bulunmamaktadır. Geçici madde yasama organı tarafından yürürlükten kaldırılıncaya kadar uygulanması zorunlu bir kuraldır. Kenar başlığının "geçici madde" olması da bu sonucu etkilemez. Tersine görüşler yerinde olsaydı, Anayasa'nın 177. maddesinde bu konuda bir açıklık olur ya da Anayasa'ya hiç konulmazdı. Anayasa'da düzenlenen bir konunun Anayasa Mahkemesi'nce uygulanmaması düşünülemez. Bu nedenle, Anayasa'nın geçici 15. maddesi, 22 Eylül Harekâtı ve yönetimi süresince değil, madde yürürlükte kaldığı sürece 12 Eylül 1980'den ilk genel seçimler sonucu toplanacak Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Başkanlık divanı oluşturuluncaya (6 Aralık 1983) kadar yapılan düzenlemelere karşı Anayasa yargısı yolunu kapattığından, bu dönem içinde çıkarılan 22.4.1983 günlü, 2820 sayılı Siyasî Partiler Kanunu'nun 89. maddesinin Anayasa'ya aykırılığı savında bulunulamaz.

Güven DİNÇER, Lütfi F. TUNCEL ve Fulya KANTARCIOĞLU bu görüşlere katılmamışlardır.

3- Uluslararası Sözleşmeler Karşısında Siyasî Partiler Yasası'nın Kimi Kurallarının İhmali Sorunu

Davalı parti, savunmalarında, uluslararası sözleşmelerin düşünce açıklanmasından dolayı bir partinin kapatılmasına olur vermediğini, bu nedenle, Siyasî Partiler Yasası'nın ilgili kuralları yerine iç hukukumuza göre yasa hükmünde olan Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin uygulanması gerektiğini bildirmiştir.

Anayasa'nın 90. maddesinde "Usulüne göre yürürlüğe konulmuş milletlerarası andlaşmalar kanun hükmündedir" denilmektedir. Buna göre, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi kuralları da yasa hükmündedir. Ancak, 2820 sayılı Siyasî Partiler Yasası davada Sözleşme'ye nazaran özel yasa niteliğinde olduğundan uygulanma önceliğine sahiptir. Kaldı ki, Sözleşme siyasî parti kapatma davalarında uygulanacak somut kuralları da içermemektedir.

Bu nedenlerle, davada Siyasî Partiler Yasası hükümlerinin ihmal edilerek Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin ilgili kurallarının doğrudan uygulanması olanağı bulunmamaktadır.

Güven DİNÇER bu gerekçeye katılmamıştır.

4- Yargılamanın Duruşmalı Yapılıp Yapılmaması Sorunu

Davalı Parti ön savunmasında, davanın duruşmalı olarak görülmesi isteminde bulunmuş; Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı ise, esas hakkındaki görüşünde bu düşünceye katılmadığını ve istemin reddi gerektiğini belirtmiştir.

Anayasa'nın 149. maddesinin son fıkrasında, "Anayasa Mahkemesi Yüce Divan sıfatıyla baktığı davalar dışında kalan işleri dosya üzerinde inceler" denilmektedir. 2949 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Yasa'nın 33. maddesinde de Anayasa'daki hüküm doğrultusunda, "Siyasi partilerin kapatılmasına ilişkin davalar Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu hükümleri uygulanmak suretiyle dosya üzerinde incelenir ve karara bağlanır" kuralına yer verilmiştir. Aynı kural, Siyasî Partiler Yasası'nın, 98. maddesinin ilk fıkrasında da, yinelenmiş, ancak burada da, davanın duruşmalı görülmesi esası benimsenmemiştir.

Açıklanan nedenlerle, siyasi parti kapatma davalarında duruşma yapılması olanağı bulunmadığından davalı Parti'nin bu konudaki istemi yerinde değildir.

Güven DİNÇER bu görüşe katılmamıştır.

B- Esas Yönünden

Çoğulculuğu ve katılımcılığı esas alan kurallar ve kurumlar düzeni olan çağdaş demokrasilerde, bireysel iradeleri birleştirip yönlendirerek onlara ağırlık kazandıran özgün kuruluşlara gereksinim duyulmuştur. Bu kuruluşlar, dağınık siyasal görüşleri birleştirip açıklık ve güç sağlayarak devlet hizmetlerini daha yararlı kılmak, hak ve özgürlükleri güvenceye bağlayarak toplumsal barışı güçlendirmek, anayasal ilkeler doğrultusunda kamuoyu oluşturarak yaşama aydınlık getirmek yönünden vazgeçilmez öneme sahip olan siyasal partilerdir.

Anayasa'nın 68. maddesinin ikinci fıkrasında, "Siyasî partiler demokratik siyasî hayatın vazgeçilmez unsurlarıdır" denildikten sonra üçüncü fıkrasında da "Siyasî partiler önceden izin almadan kurulurlar ve Anayasa ve kanun hükümleri içerisinde faaliyetlerini sürdürürler" kuralına yer verilerek, bu konuya özel bir önem verilmiştir.

Partilerin kuruluş ve çalışmalarında özgür olmaları temel ilkedir. Partiler, belli siyasal düşünceler çevresinde birleşen yurttaşların

özgürce kurdukları ve özgürce katılıp ayrıldıkları kuruluşlardır. Kamuoyunun oluşumunda önemli etkisi olan partiler, yurttaşların istem ve özlemlerinin gerçekleşmesine çalışan ve siyasal katılımları somutlaştıran hukuksal yapılardır.

Demokrasinin olmazsa olmaz koşulu olarak görülen partilerin, devlet yönetimindeki etkinlikleri ve ulusal istencin gerçekleşmesindeki rolleri nedeniyle, Anayasakoyucu, onları öteki tüzelkişilerden farklı tutarak, kurulmalarını, çalışmalarında uyacakları esasları ve kapatılmalarında izlenecek yöntem ve kuralları, özel olarak belirlemekle kalmamış, Anayasa'nın 69. maddesinin son fıkrasında, çalışma, denetleme ve kapatılmalarının Anayasa'da belirlenen ilkeler çerçevesinde çıkarılacak bir yasayla düzenlenmesini öngörmüştür.

Bu madde esas alınarak çıkarılan 2820 sayılı Siyasî Partiler Yasası'nda, siyasî partilerin, kuruluşlarından başlayarak, çalışmaları, denetimleri ve kapatılmaları konularında, ayrıntılı kurallar getirilerek Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'nca izleneceği ve durumlarında yasalara aykırılık görülenler hakkında, kapatma istemiyle dava açılacağı belirtilmiştir.

Siyasal partilerin, demokratik siyasî yaşamın vazgeçilmez öğeleri olmaları, devlet örgütü ve kamu hizmetleriyle yoğun ilişki içinde bulunmaları, onların her istediklerini yapabilecekleri anlamına gelmez. Siyasal partilerin baskı ve engellerden uzak kalmalarını sağlamaya yönelik kurulma ve çalışma özgürlüğü, Anayasa ve bu alanı düzenleyen yasalarla sınırlıdır. Bu belirleme aynı zamanda Anayasa'nın 2. maddesinde kurala bağlanan demokratik hukuk devleti olmanın da bir gereğidir. Çünkü hukuk devleti her şeyden önce hukukun üstünlüğünü tanıyan ve koruyan devlettir.

1- Yekta Güngör ÖZDEN, Mustafa BUMİN ve Fulya KANTARCIOĞLU'nun Gerekçeleri

Anayasa'nın 68. maddesinin ikinci fıkrasında, siyasî partilerin demokratik siyasî hayatın vazgeçilmez unsurları olduğu belirtildikten sonra dördüncü fıkrasında, "siyasî partilerin tüzük ve programları ile eylemleri, devletin bağımsızlığına, ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne, insan haklarına, eşitlik ve hukuk devleti ilkelerine, millet egemenliğine, demokratik ve lâik Cumhuriyet ilkelerine aykırı olamaz; sınıf veya zümre diktatörlüğünü veya herhangi bir diktatörlüğü savunmayı ve yerleştirmeyi amaçlayamaz; suç işlenmesini teşvik edemez" denilmiştir.

Siyasî partilerin uyacakları esasları belirleyen 69. maddenin beşinci fıkrasında da, bir siyasî partinin tüzüğü veya programının 68. maddenin dördüncü fıkrası hükümlerine aykırı bulunması halinde temelli kapatma kararı verileceği kurala bağlanmıştır. Anayasa, siyasî partilerin kapatılma nedenlerini tek tek saymış, yasakoyucuya, bunların dışında düzenleme yapmaya elverişli bir yasama alanı bırakmamıştır. Bu durumda, siyasî partilerin, 68. maddenin dördüncü fıkrasında sayılanlar dışında bir nedenle, tüzük ve programlarının bu fıkraya aykırı olduğu gerekçesiyle kapatılmalarına olanak yoktur. Devletin temel hukuk düzeninin kaynağı ve belirleyicisi olan Anayasa'daki bu açıklık karşısında, Siyasi Partiler Yasası'nın farklı bir düzenleme getiren 89. maddesine geçerlik tanımak, Anayasa kuralının uygulama dışı bırakılması anlamına gelir. Oysa, sözkonusu Anayasa kuralı, 22.4.1983 günlü, 2820 sayılı Siyasî Partiler Yasası'ndan sonra 23.7.1995'te yapılan Anayasa değişikliği ile getirilmiştir. Yasakoyucunun bu değişikliğe koşut olarak zaman geçirmeden Siyasi Partiler Yasası'ndaki uyumsuzlukları gidermesi gerekirken, bunu gerçekleştirmemiş olması, aynı konuda ayrıntılı düzenleme getiren ve Yasa'ya göre üst hukuk normu niteliğinde olan Anayasa kuralının, uygulanmaması sonucunu doğurmaz. Bu, kısaca "Anayasanın bağlayıcılığı ve üstünlüğü" ilkesi olarak tanımlanan ve Anayasa kuralının "Anayasa hükümleri, yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını ve diğer kuruluş ve kişileri bağlayan temel hukuk kurallarıdır. Kanunlar Anayasaya aykırı olamaz" denilen Anayasa'nın 11. maddesinin de gereğidir.

Parti programının "inanç sorunları" başlıklı bölümü, bir bütünlük içinde değerlendirildiğinde, lâiklik ilkesine aykırılık içermediği, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın bu ilkeyi gerçekleştirmek amacıyla Devlet kurumu olmaktan çıkartılmasının öngörüldüğü anlaşılmaktadır.

Açıklanan nedenlerle, Demokratik Barış Hareketi Partisi'nin 2820 sayılı Siyasi Partiler Yasası'nın 101. maddesinin birinci fıkrasının (a) bendi uyarınca kapatılması isteminin reddi gerekir.

2- Güven DİNÇER'in Gerekçesi

Siyasi Partilere yönelik kurallar Anayasa'nın "Siyasi Haklar ve Ödevler"le ilgili Dördüncü Bölümünde yer alan 68. ve 69. Maddelerde düzenlenmiştir.

Siyasi partilerin düzenlediği 68.ve 69. Maddeler, bu maddelerin Anayasa'da yer aldığı bölüm ve özellikle 68. Maddenin ikinci

fıkrasında yer alan (Siyasi Partiler demokratik siyasi hayatın vazgeçilmez unsurlarıdır.) kuralı, siyasi partilerin Anayasa'da "Anayasal bir kurum"olarak benimsendiğini ve düzenlediğini göstermektedir.

Anayasal müesseseler hakkında uygulanacak yaptırımlar ancak anayasalarda düzenlenebilir ve yer alabilir. Başka bir deyişle siyasi partilerin varlığı ve sona ermesi ile ilgili kurallar "Anayasal alan" içindedir.

Anayasada kapatma nedeni olabilecek temel kurallar Anayasanın 69. Maddesinin beşinci, altıncı ve dokuzuncu fıkralarında düzenlenmiştir. Buna göre:

Bir Siyasi Partinin tüzüğü ve programı, devletin bağımsızlığına, ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne, insan haklarına , eşitlik ve hukuk devleti ilkelerine millet egemenliğine , demokratik ve laik Cumhuriyet ilkelerine aykırı olursa; sınıf veya zümre diktatörlüğüne veya herhangi bir tür diktatörlüğü savunmayı veya yerleştirmeyi amaçlarsa o parti temelli olarak kapatılır. Ayrıca, bir siyasi parti bu netlikteki fiillerin işlediği bir odak haline gelirse kapatılır.

Bunların dışında siyasi partilerin, uluslararası kuruluşlardan ve Türk uyrukluğunda olmayan gerçek ve tüzel kişilerden maddi yardım almaları da kapatılma sebebidir.

Siyasi Partilerin kapatılma nedenleri Anayasanın 69 . maddesindeki kurallarla sınırlıdır. Ancak, bu kurallara aykırılık siyasi partilerin kapatılmasına neden olur.

Siyasi partilerle ilgili olarak yapılan ayrıntılı yasal düzenlemeye göre teşkilatlanma, mali yönetim ve diğer konulardaki yasaklanmalarla ilgili olarak çeşitli yasaları ihlal ve ihmal eden durumlar siyasi partilerin kapatılmasını değil bunlara başka müeyyideler uygulanmasını gerektirir. Bir teşkilatlanma, yönetim ve muhasebe hatası veya noksanı ile yasa kurallarını ihlali yüzünden bir siyasi parti kapatılamaz. Çünkü siyasi parti kapatma nedenleri Anayasada , sayılarak belirlenmiştir. Bu kapatma nedenlerine ek nedenler yasalarla ihdas edilemez.

Siyasi Partilerin kapatılmasıyla ilgili olarak yasalarla yapılan ek düzenlemeler Anayasanın ilgili kuralları ile çelişkili olduğu ve aykırılık doğurduğu takdirde Anayasa Mahkemesi, yerine göre Anayasaya

uygunluk denetimi yoluyla bu kuralları iptal ederek veya bu kuralları ihmal ederek Anayasa Kurallarına göre hüküm tesis etmek zorundadır.

Olayda Siyasi Partiler Yasası'nda bulunan Anayasaya aykırı bir düzenleme ile karşı karşıyayız. Yalnız Anayasa ile düzenlenebilecek bir alana, Anayasanın 68. Ve 69. Maddelerine, adeta siyasi partiler yasası ile ilaveler yapılmıştır. Siyasi Partiler Yasasının 89. Maddesi ile konulan ve Diyanet İşleri Bakanlığının genel idarede yer almasına ilişkin Anayasanın 136. Maddesi hükmüne aykırı amaç gütme yasağına dayanan Siyasi Parti Kapatma müeyyidesinin olayda uygulanmayarak olayın yalnızca Anayasanın 68. Ve 69. Maddelerine göre çözümlenmesi gerekir. Demokratik Barış Harekatı Partisi Anayasanın 68. Ve 69. Maddelerine aykırı bir davranışta bulunmamıştır.

Davalı parti hakkındaki kapatma isteminin bu nedenlerle reddi gerekir.

3- Haşim KILIÇ ve Sacit ADALI'nın Gerekçeleri

1995 yılında değiştirilen Anayasa'nın 69. maddesine göre, siyasî partilerin, kapatılma nedenleri,

- tüzük ve programlarının Anayasa'nın 68. maddesinin dördüncü fıkrasına aykırı bulunması,

- 68. maddenin dördüncü fıkrasında belirlenen kurallara aykırı eylemlerin odağı durumuna gelmesi,

- Yabancı devletlerden, uluslararası kuruluşlardan ve Türk uyruğunda olmayan gerçek ve tüzel kişilerden yardım alınması,

biçiminde belirlenmiştir.

Yasakoyucu'nun, bunlar dışında yeni kapatma nedeni koyması Anayasa'ya aykırılık oluşturur.

1995 yılında yapılan Anayasa değişikliğiyle oldukça daraltılan siyasî parti kapatılma nedenleri, 2820 sayılı Siyasî Partiler Kanunu'nda geniş biçimde yer almaya devam etmektedir. Başka bir deyişle, Anayasa'ya uygun değişiklik yapılmamıştır. Demokratik Barış Hareketi Partisi'nin 2820 sayılı Yasa'nın 89. maddesine göre

kapatılması istenilmektedir. Bu maddede belirtilen kapatılma nedeni Anayasa'da öngörülmemiştir. Ancak, bu madde Anayasa'nın geçici 15. maddesi kapsamında olduğundan, Anayasa'ya aykırılık savında bulunma olanağı yoktur.

Anayasa'ya aykırılık savında bulunulamayan böyle bir durumda, 2820 sayılı Yasa'nın 89. maddesi yerine Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin uygulanması gerekir. Çünkü, Anayasa'nın 90. maddesine göre bu Sözleşme, uygulanması gereken kanun hükmündedir. Maddeye göre, ulusal yasalarda değişiklik gerektiren anlaşmalar Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin onayını öngören bir yasayla uygun bulunduğundan, kanun hükmündeki sözleşmeler için gerekli olan yasama organı iradesi de yerine getirilmiş olur. Kaldı ki, uygulanması arzu edilmeyen Sözleşme kuralları için "çekince" de konulabilmektedir.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 10. ve 11. maddeleri siyasî partileri de kapsayan örgütlenme ve düşünceyi açıklama özgürlüğünün sınırlarını belirtmektedir. Avrupa İnsan Hakları Komisyonu'nun ve Divanının kararlarında da bu konuda somut görüşlere yer verilmiştir. Buna göre, barışçı yolları amaç edinenlerin şiddete başvurmadan her ortamda düşüncelerini örgütlü ya da örgütsüz ifade edebilmeleri "demokratik toplum düzeninin" vazgeçilmez koşuludur. Bu düşünceler, hoşa gitmeyen ya da toplumu rahatsız eder nitelikte olabilir, ama yine de bunları engelleyen sınırlamalar getirilemez.

Siyasî Partiler Yasası'nın 89. maddesinde öngörülen parti kapatma nedeni, örgütlenme ve düşünceyi açıklama özgürlüğünü kullanılamaz duruma getiren bir sınırlama içermektedir. Bu sınırlama Anayasa'nın 13. maddesinde öngörülen "Temel hak ve hürriyetlerle ilgili genel ve özel sınırlamalar demokratik toplum düzeninin gereklerine aykırı olamaz..." kuralına açıkça aykırıdır. Anayasa'nın 13. maddesinde hak ve özgürlüklerin demokratik toplum düzeninin gereklerine aykırı olarak sınırlandırılamayacağının öngörülmesi, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne yapılan açık bir yollamadır. Başka bir anlatımla, Sözleşme'ye 13. madde kapsamında anayasal bir düzey kazandırılmıştır. Sözleşme, demokratik devletlerin hak ve özgürlük konusunda ortaklaşa saptadıkları referans normları içermektedir. Bu nedenle, 13. madde ile demokratik toplum düzeninin gereklerine yapılan yollama, Sözleşme'nin uygulanmasını zorunlu kılar. Ayrıca, birbiriyle çelişen iki yasa arasında özel-genel ya da önceki-sonraki yasa ayrımları yapılarak Anayasa'ya açıkça aykırı bir

yasaya öncelik tanımak Anayasa'nın üstünlüğü ilkesiyle de bağdaşmaz.

Bu nedenle, Anayasa'nın 13. maddesiyle uyum içinde olan Sözleşme'nin 10. ve 11. maddeleri gereğince şiddete başvurmadan bir düşünceyi açıklamaktan başka eylemi bulunmayan Demokratik Barış Hareketi Partisi'nin kapatılması için yapılan başvurunun reddi gerekir.

Selçuk TÜZÜN, Ahmet Necdet SEZER, Yalçın ACARGÜN, Ali HÜNER ile Lütfi F. TUNCEL davalı Parti'nin kapatılması gerektiği görüşüyle davanın reddine ilişkin yukarıdaki gerekçelere katılmamışlardır.

VII- SONUÇ

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'nın 25.10.1996 gün ve SP.88.Hz.1996/307 sayılı İddianamesi ile Programı, 2820 sayılı Siyasi Partiler Yasası'nın 89. maddesine aykırı görülerek aynı Yasa'nın 101. maddenin (a) bendi gereğince Demokratik Barış Hareketi Partisi hakkında açılan kapatılma davasının REDDİNE, Selçuk TÜZÜN, Ahmet Necdet SEZER, Yalçın ACARGÜN, Ali HÜNER ile Lütfi F. TUNCEL'in karşıoyları ve OYÇOKLUĞUYLA, 22.5.1997 gününde karar verildi.

Başkan Yekta Güngör ÖZDEN	Başkanvekili Güven DİNÇER	Üye Selçuk TÜZÜN
Üye Ahmet Necdet SEZER	Üye Haşim KILIÇ	Üye Yalçın ACARGÜN
Üye Mustafa BUMİN	Üye Sacit ADALI	Üye Ali HÜNER
Üye Lütfi F. TUNCEL	Üye Fulya KANTARCIOĞLU	

KARŞIOY GEREKÇESİ

Esas Sayısı : 1996/3 (Siyasî Parti Kapatma)
Karar Sayısı : 1997/3

Çoğunluk görüşüne göre, 22.4.1983 tarihinde kabul edilen Siyasî Partiler Yasası, 12 Eylül 1980 tarihinden ilk genel seçimler sonucu toplanan Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Başkanlık Divanını oluşturduğu 6.12.1983 tarihine kadar geçen dönem içinde çıkarıldığından bu Yasa kurallarının, belirtilen tarihten sonra değiştirilmiş olmadıkça Anayasa'nın Geçici 15. maddesinin getirdiği sınırlama nedeniyle Anayasa'ya aykırılığı ileri sürülemez.

Demokratik Barış Hareketi Partisi'nin kapatılmasına ilişkin davada, Siyasî Partiler Kanunu'nun uygulanması gereken 89. maddesinin daha sonra herhangi bir değişikliğe uğramaması nedeniyle Anayasa'nın Geçici 15. maddesi kapsamında olduğu tartışmasız ise de, Yasa'nın bu maddesinin dayanağını oluşturan Anayasa'nın 68. ve 69. maddeleri 23.7.1995 günlü, 4121 sayılı Yasa ile değiştirilmiştir. Geçici 15. madde ile belli dönemde çıkarılan yasaların Anayasa'ya uygunluk denetiminin yasaklanmasının 1982 Anayasası'nın sonradan değişikliğe uğramayan kuralları ile sınırlı tutulması gerekir. Tersine bir düşünce yasak kapsamındaki yasa kurallarına Anayasa'nın üstünde bir yer vermek anlamına geleceğinden kabul edilemez.

Anayasa'da yapılan değişiklikle belli bir konunun somut olarak düzenlenmesi durumunda buna aykırı yasa kuralının ihmal edilerek doğrudan Anayasa'nın uygulanması Anayasa'nın üstünlüğü ve bağlayıcılığı ilkesinin zorunlu sonucu ise de bu uygulamanın örtülü bir Anayasa'ya uygunluk denetimi olduğu da açıktır. Çünkü burada yasa kuralı ile Anayasa kuralı karşılaştırılmakta arada çelişki olduğu saptandığı için üstün hukuk normu uygulanmaktadır. Oysa, Geçici 15. madde kapsamındaki yasaların, 1982 Anayasası'nın değiştirilen kurallarına uygunluğunun denetlenmesi Anayasa'ya uygunluk denetiminin amacına da uygun olacaktır.

Açıklanan nedenlerle, Siyasî Partiler Yasası'nın 89. maddesinin Geçici 15. madde kapsamında olması nedeniyle Anayasa'ya uygunluk denetimine bağlı tutulamayacağı yolundaki çoğunluk görüşüne katılmıyoruz.

Başkanvekili	Üye	Üye
Güven DİNÇER	Lütfi F. TUNCEL	Fulya KANTARCIOĞLU

KARŞIOY YAZISI

Esas Sayısı : 1996/3 (Siyasî Parti Kapatma)
Karar Sayısı : 1997/3

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'nın 25.10.1996 günlü, SP.88 Hz.1996/307 sayılı iddianamesiyle Parti programında, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın genel idare içinde yer almasına ilişkin Anayasa'nın 136. maddesi ile Siyasî Partiler Yasası'nın 89. maddesine aykırı bir bölüm bulundurduğundan, davalı Demokratik Barış Hareketi Partisi'nin SPY'nın 101. maddesinin (a) bendi gereğince kapatılması istemiyle kamu davası açılmıştır.

Demokratik siyasi hayatın vazgeçilmez unsurları olarak kabul edilen siyasi partilerin, Devlet yönetimindeki etkinlikleri, ülkenin ve milletin isteklerinin gerçekleşmesindeki siyasi rolleri nedeniyle Anayasakoyucu, siyasi partileri diğer tüzelkişilerden farklı görerek kurulmalarında, çalışmalarında uyacakları esasları ve kapatılmalarında izlenecek yöntem ve kuralları özel olarak belirlemiş ve Anayasa'nın 69. maddesinin son fıkrasında da, siyasi partilerin, kuruluş ve çalışmalarının, denetleme ve kapatılmalarının Anayasa'da belirlenen esaslar çerçevesinde yasa ile düzenleneceği belirtilmiştir. Bu kural uyarınca, 2820 sayılı Siyasî Partiler Yasası çıkarılmış; Partilerin kuruluşlarından başlayarak çalışmaları, denetimleri ve kapatılmaları ile ilgili konularda, belirli bir sistem içerisinde, geniş ve ayrıntılı kurallar getirilmiştir. Bu kurallar arasında, siyasi partilerin Yargıtay C.Başsavcılığı'nca izleneceği, kuruluşlarında ve çalışmalarında Yasa'ya aykırılık görülmesi halinde kapatılmaları için Anayasa Mahkemesi'ne dava açılacağı öngörülmüştür.

Anayasa'nın 136. maddesinde, "Genel İdare içinde yer alan Diyanet İşleri Başkanlığı, lâiklik ilkesi doğrultusunda, bütün siyasî görüş ve düşüncelerin dışında kalarak ve milletçe dayanışma ve bütünleşmeyi amaç edilenerek, özel kanununda gösterilen görevleri yerine getirir" denilmektedir. Bu Anayasal kural, Siyasî Partiler Yasası'nın "Diyanet İşleri Başkanlığının yerinin korunması" başlıklı

89. maddesinde yaptırıma bağlanarak siyasi partilerin, Diyanet İşleri Başkanlığının, genel idare içinde yer almasına ilişkin Anayasa'nın 136. maddesine aykırı amaç güdemeyecekleri belirtilmiştir. Böylece Diyanet İşleri Başkanlığı ile ilgili kurala hem Anayasa'da hem de Siyasî Partiler Yasası'nda yer verilmiştir.

Davalı Parti Programının "İnanç Sorunları" başlıklı bölümünde aynen "...Demokratik Barış Hareketi devletin ve dinin birbirinden ayrılması demek olan laiklik anlayışını savunur. Ülkemizde, bugüne kadar gerçek anlamda laisizm egemen kılınmamıştır. Demokratik Barış Hareketi, devletin tüm din gruplarından eşit uzaklıkta durması için gerekli tüm düzenlemeleri yapacaktır. Biz, Diyanet İşleri Başkanlığının bir devlet kurumu olmaktan çıkartılmasından yanayız. Kurum inanç sahiplerine devir edilmeli, Kurumda, hangi inanç gurubunun, hangi temsil esasına göre var olacağı ve mali bütçesinin nasıl düzenleneceği tümüyle bu kurumda yer almak isteyen cemaat temsilcilerince belirlenmelidir..." denilmektedir.

Siyasi Partilerin, demokratik siyasi hayatın vazgeçilmez unsurları olmaları, Devlet örgütü ve kamu hizmetleriyle yoğun ilişki içinde bulunmaları, onların her istediklerini yapabilecekleri veya amaç edinebilecekleri anlamına gelmez. Siyasi Partilerin baskı ve engellerden uzak kalmalarını sağlamaya yönelik kurulma, teşkilatlanma ve çalışma özgürlüğü, Anayasa'nın ve bu alanı düzenleyen yasaların koyduğu ilkelerle sınırlıdır. Bu belirleme ve sınırlamalar, Anayasa'nın 13., 68. ve 69. maddelerinde öngörülen ilkelere dayanmakta olup 2. maddesinde kurala bağlanan demokratik hukuk devleti olmanın da gereğidir.

Siyasî Partiler Yasası'nın 89. maddesinde, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın genel idare içinde yer almasına ilişkin Anayasa'nın 136. maddesine aykırı amaç gütme, parti kapatma nedeni olarak kabul edilmiştir. Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Anayasal konumunu koruyan bu kuralda Kurumun, "laiklik ilkesi doğrultusunda, bütün siyasî görüş ve düşüncelerin dışında kalarak ve milletçe dayanışma ve bütünleşmeyi amaç edinerek" görev yapması zorunluluğu vurgulanmıştır.

Diyanet İşleri Başkanlığı, dinsel bir örgüt olmayıp Anayasa'nın 136. maddesinde öngörüldüğü üzere genel idare içinde yer alan yönetsel bir örgüt olup bu Kuruma bağlı kişiler de, özel yasası gereğince memur niteliğinde sayılmışlardır. Bu Kurumun Anayasa'da yer alması ve görevlilerinin memur sayılmasının, ülke koşullarının ve

gereksinmelerinin doğurduğu bir zorunluluk sonucu olduğunda kuşku yoktur. Anayasa'nın 136. maddesinin gerekçesinde, "Cumhuriyetin hemen başlangıcından itibaren, genel idare içinde yer alan Diyanet İşleri Başkanlığı'nın yine aynı statüye bağlı kalması yerinde görülmüştür" denilmekte, 1961 Anayasası'nın aynı kuralı içeren 154. maddesinin gerekçesinde de, "Dinî inanç ve kanaat hürriyetini, temel hak ve hürriyetler arasında ilân eden, ibadet ve dinî törenlerin serbestisini teminat altına alan Anayasa'da sosyal bir müessese olarak dinin taşıdığı önem bakımından, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın bugüne kadar olduğu gibi genel idare içinde yer alması tabîî ve zaruri görülmüştür. Bu sebeple tasarının ek 2. maddesinde sevkedilen hüküm, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın özel kanunundaki görevleri yerine getireceği esasını muhafaza etmektedir" denilmiştir.

Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Anayasa'da yer alması hususu, din hizmetleri denetiminin Devletçe yürütülmesi, din işlerinde çalışacak kimselerin yetenekli ve bilgili olarak yetiştirilmesi yoluyla dinî taassubun önlenmesi, ahlâkın ve dinin toplum için manevî bir disiplin durumuna gelmesi ve böylece değişik dinlerdeki tüm inananları ve inanmayanlarıyla Türk Ulusu'nun çağdaş uygarlık düzeyine erişmesi amacının gerçekleştirilmesi nedenleri yanında, çoğunluğun müslüman olduğu ülkemizde, dini gereksinimlerin karşılanabilmesi için din hizmetleri görecek kişilerin, mabetlerin ve başkaca maddi ihtiyaçların sağlanması, onarım ve bakımları gibi konulara da katkısı olması nedenlerine dayanmaktadır. Devletin, her toplumsal kurumda olduğu gibi, toplumun dini gereksinmelerine yardım etmesinin ve Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Anayasa'da yer almasının lâiklik ilkesine aykırı bir yanı bulunmamaktadır. Devletin bu alandaki yardımı ve Kurum görevlilerinin memur sayılması, Devletin din işlerini yürüttüğü anlamına gelmeyip ülke koşullarının zorunlu kıldığı durumlara uygun bir çözüm yolu bulmak amaç ve anlamını taşımaktadır. Esasen Anayasa'nın 136. maddesinde, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın, görevlerini "lâiklik ilkesi doğrultusunda" yapacağı belirtilmektedir.

Böylece Anayasa'da genel idare içinde varlığı öngörülen Diyanet İşleri Başkanlığı'nın görevlerini ortadan kaldırmak, onu Devlet Kurumu olmaktan çıkarmak, bu Kurum'un hukuksal varlığına son vermek, Kurum'un inanç sahiplerine veya dini gruplara bırakılmasını istemek ve bunları programlarıyla amaçlamak, siyasî partiler yönünden 2820 sayılı Yasa'nın 89. maddesine aykırılık oluşturmaktadır.

Bu nedenlerle, programının “inanç sorunları” başlıklı bölümü Anayasa’nın 136. ve Siyasî Partiler Yasası’nın 89. maddelerine aykırı bulunduğundan aynı Yasa’nın 101. maddesinin (a) bendi gereğince davalı Demokratik Barış Hareketi Partisi’nin kapatılmasına karar verilmesi gerekirken aksi yönde oluşan çoğunluk görüşüne katılmıyoruz.

Üye Selçuk TÜZÜN	Üye AhmetNecdet SEZER
Üye Ali HÜNER	Üye Lütfi F. TUNCEL

KARŞIOY YAZISI

Esas Sayısı : 1996/3 (Siyasî Parti Kapatma)
Karar Sayısı : 1997/3

Davalı Parti programının inanç sorunları isimli bölümünde “Biz Diyanet İşleri Başkanlığının bir devlet kurumu olmaktan çıkarılmasından yanayız. Kurum inanç sahiplerine devredilmeli, kurumda hangi inanç grubunun, hangi temsil esasına göre var olacağı ve malî bütçesinin nasıl düzenleneceği tümüyle bu kurumda yer almayı isteyen cemaat temsilcilerince belirlenmelidir” denilmektedir.

Anayasa’nın 68. maddesinin dördüncü fıkrasına göre, “Siyasî partilerin tüzük ve programları ile eylemleri, devletin bağımsızlığına, ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne, insan haklarına, eşitlik ve hukuk devleti ilkelerine, millet egemenliğine, demokratik ve laik Cumhuriyet ilkelerine aykırı olamaz; sınıf veya zümre diktatörlüğünü veya herhangi bir tür diktatörlüğü savunmayı ve yerleştirmeyi amaçlayamaz; suç işlenmesini teşvik edemez.”

Laiklik Cumhuriyetin değiştirilmesi teklif dahi edilemeyecek temel niteliklerinden biridir. Bu ilkenin savunulup, korunması Cumhuriyetin ilelebet yaşayabilmesi için “olmazsa olmaz” koşullarından biridir. Bu nedenle, Anayasamız laikliğe aykırı tüzük ve programı olan partilerin kapatılmasını buyurmaktadır. Anayasa’nın laiklik ilkesi din ve mezhep ayrımı yapılmadan ulusça dayanışma ve

bütünleşmeyi sağlayan temel unsurlardan biridir. Bu nedenle, Anayasa'nın 136. maddesiyle Diyanet İşleri Başkanlığı'nın genel idare içinde yer alıp "laiklik ilkesi doğrultusunda bütün siyasî görüş ve düşüncelerin dışında kalarak ve milletçe dayanışma ve bütünleşmeyi amaç edinerek özel kurumda gösterilen görevleri" yerine getireceği öngörülmüştür.

Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Anayasa'nın 136. maddesinde öngörülen,

- Genel idare içinde yer alması

- Laiklik ilkesi doğrultusunda çalışması

- Her türlü siyasî görüş ve düşüncelerin dışında kalması

- Ulusça dayanışma ve bütünleşmeyi amaç edinmesi ilkesine uygun olarak yapılanması ve çalışması gerekmektedir. Uygulamada görülen ve görülebilecek olan kimi yanlışlıkların bu kurumun cemaatlere teslim edilerek bütünleşme ve dayanışma yerine çekişme ve bölünme yeri haline getirmek yerine görülen aksaklıklarını alınabilecek yasal ve idarî önlemlerle giderilmesi gerekir. Cumhuriyetimizin kendine özgü kuralları ve tarihi gerçekler gözardı edilerek bu kurumun Anayasa'nın öngördüğü laikliğin sağlanması ve korunması için genel idare içinde yer alması zorunludur. Bu nedenle, Siyasî Partiler Kanunu'nun 89. maddesi "Siyasî Partilerin, ... Diyanet İşleri Başkanlığının, genel idare içinde yer almasına ilişkin Anayasanın 136 ncı maddesi hükmüne aykırı" hareket edemeyeceklerini, 101. maddesinde ise böyle hareket eden partilerin kapatılması öngörülmüştür.

Açıklanan nedenlerle, Anayasa'nın 68. maddesine ve 69. maddesine paralel ve amaca uygun bulunan Siyasî Partiler Yasası'nın 89. ve 101. maddeleri gereğince davalı siyasî partinin kapatılmasına karar verilmesi gerektiği düşüncesiyle aksine oluşan çoğunluk kararına karşıyım.

Üye
Yalçın ACARGÜN

ANAYASA MAHKEMESİ KARARLAR DERGİSİ'NİN 36. SAYISININ 2. CİLDİNDE YER ALAN KARARLAR

Karar Sayısı	Esas Sayısı	Kararın Yayımlandığı Resmi Gazete'nin Günü	Sayısı	Dergideki Sayfa Numarası
1999/24	1999/16	21.07.2000	24116	507
1999/25	1998/37	22.04.2000	24028	516
1999/26	1999/13	25.04.2000	24030	524
1999/29	1999/11	26.04.2000	24031	536
1999/30	1999/24	05.07.2000	24100	545
1999/31	1999/7	26.10.2000	24212	552
1999/32	1999/22	04.02.2000	23954	564
1999/33	1999/1	04.11.2000	24220	572
1999/35	1999/17	19.04.2000	24025	582
1999/37	1999/30	08.04.2000	24014	590
1999/38	1999/28	08.04.2000	24014	602
1999/46	1999/47	10.03.2000	23989	612
1999/47	1999/4	10.03.2000	23989	620
1999/48	1999/44	11.03.2000	23990	627
1999/49	1999/37	15.11.2000	24231	637
1999/50	1999/49	27.07.2000	24122	651
1999/51	1999/33	29.06.2000	24094	667
2000/2	2000/1	10.03.2000	23989	678
2000/3	2000/14	19.09.2000	24175	681
2000/4	2000/13	10.05.2000	24045	683
2000/5	2000/45	05.10.2000	24191(2. Mük)	688
2000/7	2000/22	22.07.2000	24117	690
2000/8	1999/2	22.07.2000	24117	694
2000/9	1999/45	06.07.2000	24101	702
2000/14	2000/37	30.06.2000	24095	710
2000/16	2000/21	29.11.2000	24245	715
2000/21	2000/14	05.01.2001	24278	722
2000/23	1999/39	12.10.2000	24198	737
2000/24	2000/27	21.10.2000	24207	760
2000/26	2000/55	27.10.2000	24213	768
2000/27	2000/45	28.10.2000	24214	772
2000/29	2000/52	31.10.2000	24216	797
2000/30	3000/57	08.11.2000	24224	809
2000/31	2000/58	08.11.2000	24224	814
2000/32	2000/59	08.11.2000	24224	819

Karar Sayısı	Esas Sayısı	Kararın Yayımlandığı Resmi Gazete'nin Günü	Sayısı	Dergideki Sayfa Numarası
2000/33	2000/60	08.11.2000	24224	824
2000/34	2000/61	08.11.2000	24224	829
2000/35	2000/62	08.11.2000	24224	835
2000/36	2000/63	08.11.2000	24224	840
2000/37	2000/64	08.11.2000	24224	845
2000/38	2000/65	10.11.2000	24226	850
2000/39	2000/66	10.11.2000	24226	855
2000/40	2000/67	10.11.2000	24226	860
2000/41	2000/68	10.11.2000	24226	865
2000/42	2000/69	07.11.2000	24223	870
2000/43	2000/70	10.11.2000	24226	875
2000/44	2000/71	10.11.2000	24226	880
2000/45	2000/73	10.11.2000	24226	885
2000/46	2000/72	10.11.2000	24226	890
2000/50	2000/86	22.12.2000	24268	896

Karar Sayısı	Esas Sayısı	Kararın Yayımlandığı Resmi Gazete'nin Günü	Sayısı	Dergideki Sayfa Numarası
SİYASİ PARTİLERLE İLGİLİ DAVALAR				
1999/48	1999/25 (S.P.M.D.)	26.01.2000	23945	914
1999/49	1999/27 (S.P.M.D.)	28.01.2000	23947	918
1999/50	1999/10 (S.P.M.D.)	29.01.2000	23948	921
2000/1	1998/29 (S.P.M.D.)	13.04.2000	24019	924
2000/2	1999/14 (S.P.M.D.)	13.04.2000	24019	932
2000/3	1999/30 (S.P.M.D.)	13.04.2000	24019	936
2000/4	1999/13 (S.P.M.D.)	13.04.2000	24019	938
2000/5	1999/28 (S.P.M.D.)	13.04.2000	24019	942
2000/6	1999/7 (S.P.M.D.)	13.10.2000	24199	945
2000/7	1999/12 (S.P.M.D.)	13.10.2000	24199	949
2000/8	1999/21 (S.P.M.D.)	13.10.2000	24199	953
2000/9	1999/19 (S.P.M.D.)	13.10.2000	24199	957
2000/10	1999/23 (S.P.M.D.)	13.10.2000	24199	961
2000/11	1999/17 (S.P.M.D.)	13.10.2000	24199	967
2000/12	1999/9 (S.P.M.D.)	13.10.2000	24199	973
1997/3	1996/3 (S.P.Kap.)	02.06.2000	24067	978

ALFABETİK ARAMA CETVELİ

Karar Sayısı	İptale, İtiraza ve Yürürlüğün durulmasına Konu Kanun ve KHK'ler	Sayfa Numarası
	- A -	
1999/26	25.10.1963 günlü, **353 sayılı "Askerî Mahkemeler Kuruluşu ve Yargılama Usulü Kanunu"**nun Ek 1. maddesinin birinci fıkrasının, 4191 sayılı Yasa ile değiştirilen (b) bendinin, Anayasa'nın 37. ve 138. maddelerine aykırılığı savıyla iptali istemidir.	524
	- B -	
2000/23	3.9.1999 günlü, 23805 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan 28.8.1999 günlü, **4454 sayılı "Basın ve Yayın Yoluyla İşlenen Suçlara İlişkin Dava ve Cezaların Ertelenmesine Dair Kanun'**un 1. maddesinin birinci fıkrasının "... basın yoluyla yahut sözlü veya görüntülü yayın araçlarıyla işlenmiş olup ..." bölümünün Anayasa'nın 10. maddesine aykırılığı savıyla iptali ve yürürlüğünün durdurulması istemidir.	737
2000/32	20.9.2000 günlü, **626 sayılı "Başbakanlık Teşkilatı Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Hükmünde Kararname"**nin Anayasa'nın Başlangıç'ı ile 2., 6., 7., 8., 11., 91. ve 153. maddelerine aykırılığı savıyla iptali ve yürürlüğünün durdurulması istemidir.	819
2000/14	22.7.1981 günlü, **2495 sayılı "Bazı Kurum ve Kuruluşların Korunması ve Güvenliklerinin Sağlanması Hakkında Kanun"**un 16. maddesinin birinci fıkrasının (h) bendinin, Anayasa'nın 10., 67., 68. ve 70. maddelerine aykırılığı savıyla iptali istemidir.	710
1999/32	25.12.1997 günlü, **4316 sayılı "1998 Malî Yılı**	564

Karar Sayısı	İptale, İtiraza ve Yürürlüğün Durdurulmasına Konu Kanun ve KHK'ler	Sayfa Numarası
	Bütçe Kanunu"nun 53. maddesinin (b) fıkrasının Anayasa'nın 87., 88., 89., 161. ve 162. maddelerine aykırılığı savıyla iptali istemidir.	
1999/38	25.12.1997 günlü, **4316 sayılı "1998 Malî Yılı Bütçe Kanunu**"nun 64. maddesinin Anayasa'nın 87., 88., 89., 161. ve 162. maddelerine aykırılığı savıyla iptali istemidir.	602
1999/48	25.12.1997 günlü, **4316 sayılı "1998 Malî Yılı Bütçe Kanunu**"nun 7. maddesi ile 71. maddesinin (b) parağrafının 7. bendinin Anayasa'nın 87., 88., 161. ve 162. maddelerine aykırılığı savıyla iptali istemidir.	627
2000/4	30.12.1999 gün ve 23922 Mükerrer sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan **4494 sayılı "2000 Malî Yılı Bütçe Kanunu"**nun, 29., 30., 31., 32., 33., 34., 35., 36., 37., 38., 41., 42., 43., 44., 45., 47., 48., 49., 50., 51., 52., 53., 55., 56., 57., 58., 59., 60., 61., 62., 63., 65., 68. ve 69. maddelerinin, Anayasa'nın 87., 88., 89., 161. ve 162. maddelerine aykırılığı savıyla iptali ve aynı Kanun'un 47. maddesinin (c) bendi ile 48. ve 63. maddelerinin yürürlüklerinin durdurulması istemidir.	683
	- D -	
1999/25	3.4.1998 günlü, 4359 sayılı "**14.7.1965 Tarihli ve 657 Sayılı**, 8.6.1949 Tarihli ve 5434 Sayılı, 5.3.1964 Tarihli ve 439 Sayılı, 30.4.1992 Tarihli ve 3797 Sayılı, 11.10.1983 Tarihli ve 2914 Sayılı Kanunların Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılması ve 5.1.1961 Tarihli ve 222 Sayılı, 24.11.1994 Tarihli ve 4048 Sayılı Kanunların Bazı Maddelerinin Yürürlükten Kaldırılması Hakkında Kanun'un geçici 7.	516

Karar Sayısı	İptale, İtiraza ve Yürürlüğün Durdurulmasına Konu Kanun ve KHK'ler	Sayfa Numarası
	maddesinin birinci fıkrasında yer alan "... 1997 yılında geçici işçi statüsünde azami 7 ay ve daha az süreli çalışmış olan ve ..." sözcüklerinin Anayasa'nın 10. Maddesine aykırılığı savıyla iptali istemidir.	
2000/9	27.6.1989 günlü, **375 sayılı "657 sayılı Devlet Memurları Kanunu**, 926 sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri Personel Kanunu, 2802 sayılı Hakimler ve Savcılar Kanunu, 2914 sayılı Yükseköğretim Personel Kanunu, 5434 sayılı T.C. Emekli Sandığı Kanunu ile Diğer Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması, Devlet Memurları ve Diğer Kamu Görevlilerine Memuriyet Taban Aylığı ve Kıdem Aylığı ile Ek Tazminat Ödenmesi Hakkında Kanun Hükmünde Kararname"nin 28. Maddesinin, 7.11.1996 günlü, 4206 sayılı Kanunla değiştirilen (A) fıkrasının, Anayasa'nın 10. ve 18. maddelerine aykırılığı savıyla iptali istemidir.	702
2000/24	14.7.1965 günlü, **657 sayılı Devlet Memurları Kanunu**'na 18.5.1994 günlü, 527 sayılı KHK'nin 3. maddesiyle eklenen I SAYILI CETVEL'in "II-TEKNİK HİZMETLER SINIFI" başlıklı bölümünün (b) bendinde yer alan "fizikçi" sözcüğünün Anayasa'nın Başlangıç'ı ile 2., 6. ve 91. maddelerine aykırılığı savıyla iptali istemidir.	760
	- E -	
1999/25	3.4.1998 günlü, 4359 sayılı "14.7.1965 Tarihli ve 657 Sayılı, **8.6.1949 Tarihli ve 5434 Sayılı**, 5.3.1964 Tarihli ve 439 Sayılı, 30.4.1992 Tarihli ve 3797 Sayılı, 11.10.1983 Tarihli ve 2914 Sayılı Kanunların Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılması ve 5.1.196 Tarihli ve	516

Karar Sayısı	İptale, İtiraza ve Yürürlüğün Durdurulmasına Konu Kanun ve KHK'ler	Sayfa Numarası
	222 Sayılı, 24.11.1994 Tarihli ve 4048 Sayılı Kanunların Bazı Maddelerinin Yürürlükten Kaldırılması Hakkında Kanun'un geçici 7. maddesinin birinci fıkrasında yer alan "... 1997 yılında geçici işçi statüsünde azami 7 ay ve daha az süreli çalışmış olan ve ..." sözcüklerinin Anayasa'nın 10. maddesine aykırılığı savıyla iptali istemidir.	
2000/42	12.7.2000 günlü, **611 sayılı "Emniyet Teşkilatı Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname"**nin Anayasa'nın Başlangıç'ı ile 2., 6., 7., 8., 11., 91. ve 153. maddelerine aykırılığı savıyla iptali ve yürürlüğünün durdurulması istemidir.	870
2000/34	24.8.2000 günlü, **619 sayılı "Esnaf ve Sanatkarlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu Kanunu**, Tarımda Kendi Adına ve Hesabına Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kanunu ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname"nin Anayasa'nın Başlangıç'ı ile 2., 6., 7., 8., 11., 91. ve 153. maddelerine aykırılığı savıyla iptali ve yürürlüğünün durdurulması istemidir.	829
	- G -	
2000/45	2.8.2000 günlü, **608 sayılı "Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğünün Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun, Devlet Memurları Kanunu ve 190 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname"**nin Anayasa'nın Başlangıç'ı ile 2., 6., 7., 8., 11., 91. ve 153. maddelerine aykırılığı savıyla iptali ve yürürlüğünün durdurulması istemidir.	885

Karar Sayısı	İptale, İtiraza ve Yürürlüğün Durdurulmasına Konu Kanun ve KHK'ler	Sayfa Numarası
	- H -	
2000/9	27.6.1989 günlü, 375 sayılı "657 sayılı Devlet Memurları Kanunu, 926 sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri Personel Kanunu, **2802 sayılı Hakimler ve Savcılar Kanunu**, 2914 sayılı Yükseköğretim Personel Kanunu, 5434 sayılı T.C. Emekli Sandığı Kanunu ile Diğer Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması, Devlet Memurları ve Diğer Kamu Görevlilerine Memuriyet Taban Aylığı ve Kıdem Aylığı ile Ek Tazminat Ödenmesi Hakkında Kanun Hükmünde Kararname"nin 28. maddesinin, 7.11.1996 günlü, 4206 sayılı Kanunla değiştirilen (A) fıkrasının, Anayasa'nın 10. ve 18. maddelerine aykırılığı savıyla iptali istemidir.	702
2000/43	24.8.2000 günlü, **621 sayılı "Hâkimler ve Savcılar Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Hükmünde Kararname"**nin Anayasa'nın Başlangıç'ı ile 2., 6., 7., 8., 11., 91. ve 153. maddelerine aykırılığı savıyla iptali ve yürürlüğünün durdurulması istemidir.	875
2000/7	2.7.1964 günlü, **492 sayılı "Harçlar Kanunu"**nun 2. maddesinin ikinci fıkrası ile 12. maddesinin birinci fıkrasında yer alan "Hukuk ve ticaret mahkemelerinde ..." ibaresinin Anayasa'nın 10. ve 141. maddelerine aykırılığı savıyla iptali istemidir.	690
1999/33	18.6.1927 günlü, **1086 sayılı "Hukuk Usûlü Muhakemeleri Kanunu"**nun 87. maddesinin son tümcesinin, Anayasa'nın 2., 13., 36. ve 141. maddelerine aykırılığı savıyla iptali istemidir.	572
2000/2	18.6.1927 günlü, **1086 sayılı "Hukuk Usulü**	678

Karar Sayısı	İptale, İtiraza ve Yürürlüğün Durdurulmasına Konu Kanun ve KHK'ler	Sayfa Numarası
	Muhakemeleri Kanunu"nun 83. maddesinin "Aynı davada her taraf ancak bir kere ıslah hakkını kullanabilir" biçimindeki ikinci tümcesinin, Anayasa'nın 2., 36., 13. ve 141. maddelerine aykırılığı savıyla iptali istemidir.	
	- I -	
1999/31	9.6.1932 günlü, **2004 sayılı "İcra ve İflâs Kanunu**"nun 89. maddesinin beşinci fıkrasının ikinci tümcesinde yer alan "...borçluya karşı..." sözcüklerinin Anayasa'nın Başlangıç'ı ile 10., 11., 36. ve 40. maddelerine aykırılığı savıyla iptali istemidir.	552
2000/37	3.8.2000 günlü, **609 sayılı "İçişleri Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Hükmünde Kararname**"nin Anayasa'nın Başlangıç'ı ile 2., 6., 7., 8., 11., 91. ve 153. maddelerine aykırılığı savıyla iptali ve yürürlüğünün durdurulması istemidir.	845
1999/25	3.4.1998 günlü, 4359 sayılı "14.7.1965 Tarihli ve 657 Sayılı, 8.6.1949 Tarihli ve 5434 Sayılı, 5.3.1964 Tarihli ve 439 Sayılı, 30.4.1992 Tarihli ve 3797 Sayılı, 11.10.1983 Tarihli ve 2914 Sayılı Kanunların Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılması ve **5.1.1961 Tarihli ve 222 Sayılı**, 24.11.1994 Tarihli ve 4048 Sayılı Kanunların Bazı Maddelerinin Yürürlükten Kaldırılması Hakkında Kanun'un geçici 7. maddesinin birinci fıkrasında yer alan "... 1997 yılında geçici işçi statüsünde azami 7 ay ve daha az süreli çalışmış olan ve ..." sözcüklerinin Anayasa'nın 10. maddesine aykırılığı savıyla iptali istemidir.	516
1999/51	3.5.1985 günlü, **3194 sayılı İmar Kanunu**'nun 13. maddesinin birinci ve üçüncü fıkralarının	667

Karar Sayısı	İptale, İtiraza ve Yürürlüğün Durdurulmasına Konu Kanun ve KHK'ler	Sayfa Numarası
	Anayasa'nın 2. ve 35. Maddelerine aykırılığı savıyla iptali istemidir.	
	- K -	
2000/30	29.9.2000 günlü, **628 sayılı "Kamu İktisadi Teşebbüsleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Hükmünde Kararname"**nin Anayasa'nın Başlangıç'ı ile 2., 6., 7., 8., 11., 91. ve 153. maddelerine aykırılığı savıyla iptali ve yürürlüğünün durdurulması istemidir.	809
2000/46	24.7.2000 günlü, **615 sayılı "Kamu İktisadi Teşebbüsleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Hükmünde Kararname"**nin Anayasa'nın Başlangıç'ı ile 2., 6., 7., 8., 11., 91. ve 153. maddelerine aykırılığı savıyla iptali ve yürürlüğünün durdurulması istemidir.	890
2000/5	29.6.2000 günlü, **4588 sayılı "Kamu Kurum ve Kuruluşlarının Teşkilât, Görev ve Yetkilerine İlişkin Konularla Kamu Personeli Arasındaki Ücret Dengesizliklerinin Giderilmesi ve Kamu Malî Yönetiminde Disiplinin Sağlanması İçin Yapılacak Düzenlemeler Hakkında Yetki Kanunu"**nun, Anayasa'nın Başlangıç, 2., 6., 7., 11., 87., 91. ve 153. Maddelerine aykırılığı nedeniyle iptaline ve yürürlüklerinin durdurulmasına karar verilmesi istemidir.	688
2000/27	29.6.2000 günlü, **4588 sayılı "Kamu Kurum ve Kuruluşlarının Teşkilât, Görev ve Yetkilerine İlişkin Konularla Kamu Personeli Arasındaki Ücret Dengesizliklerinin Giderilmesi ve Kamu Malî Yönetiminde Disiplinin Sağlanması İçin Yapılacak Düzenlemeler Hakkında**	772

Karar Sayısı	İptale, İtiraza ve Yürürlüğün Durdurulmasına Konu Kanun ve KHK'ler	Sayfa Numarası
	Yetki Kanunu"nun, Anayasa'nın Başlangıç'ının dördüncü paragrafı ile 2., 6., 7., 11., 87., 91. ve 153. Maddelerine aykırılığı savıyla iptali ve yürürlüğünün durdurulması istemidir.	
1999/37	29.6.1999 günlü, **4395 sayılı "Katma Bütçeli İdareler 1999 Malî Yılı Bütçe Kanunu"**nun 11. maddesinin Anayasa'nın 87., 88., 89., 130., 161. ve 162. Maddelerine aykırılığı savıyla iptali ve yürürlüğünün durdurulması istemidir.	590
	- M -	
1999/25	3.4.1998 günlü, 4359 sayılı "14.7.1965 Tarihli ve 657 Sayılı, 8.6.1949 Tarihli ve 5434 Sayılı, **5.3.1964 Tarihli ve 439 Sayılı, 30.4.1992 Tarihli ve 3797 Sayılı**, 11.10.1983 Tarihli ve 2914 Sayılı Kanunların Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılması ve 5.1.1961 Tarihli ve 222 Sayılı, 24.11.1994 Tarihli ve 4048 Sayılı Kanunların Bazı Maddelerinin Yürürlükten Kaldırılması Hakkında Kanun'un geçici 7. maddesinin birinci fıkrasında yer alan "... 1997 yılında geçici işçi statüsünde azami 7 ay ve daha az süreli çalışmış olan ve ..." sözcüklerinin Anayasa'nın 10. maddesine aykırılığı savıyla iptali istemidir.	516
2000/39	6.7.2000 günlü, **613 sayılı "Millî Savunma Bakanlığı Akaryakıt İkmal ve NATO POL Tesisleri İşletme Başkanlığının Kuruluşu ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname"**nin Anayasa'nın Başlangıç'ı ile 2., 6., 7., 8., 11., 91. ve 153. Maddelerine aykırılığı savıyla iptali ve yürürlüğünün durdurulması istemidir.	855

Karar Sayısı	İptale, İtiraza ve Yürürlüğün Durdurulmasına Konu Kanun ve KHK'ler	Sayfa Numarası
	- P -	
2000/40	12.7.2000 günlü, **610 sayılı "Polis Yüksek Öğretim Kurumları Hakkında Kanun Hükmünde Kararname"**nin Anayasa'nın Başlangıç'ı ile 2., 6., 7., 8., 11., 91. ve 153. maddelerine aykırılığı savıyla iptali ve yürürlüğünün durdurulması istemidir.	860
	- R -	
2000/8	13.12.1968 günlü, **1072 sayılı "Rulet, Tilt, Langırt ve Benzeri Oyun Alet ve Makinaları Hakkında Kanun"**un 2. maddesinin ikinci fıkrasının son tümcesinde yer alan "... bir daha açılmamak üzere..." sözcüklerinin Anayasa'nın 11., 35. ve 38. Maddelerine aykırılığı savıyla iptali istemidir.	694
	- S -	
2000/50	22.4.1983 günlü, **2820 sayılı Siyasî Partiler Kanunu'nun 12.8.1999 günlü, 4445 sayılı Yasa**'nın 18. Maddesi ile değiştirilen 103. maddesinin ikinci fıkrasının Anayasa'nın 68. ve 69. Maddelerine aykırılığının incelenmesidir.	896
2000/35	24.8.2000 günlü, **618 sayılı "Sosyal Güvenlik Kurumu Teşkilatının Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname"**nin Anayasa'nın Başlangıç'ı ile 2., 6., 7., 8., 11., 91. ve 153. Maddelerine aykırılığı savıyla iptali ve yürürlüğünün durdurulması istemidir.	835
2000/38	24.8.2000 günlü, **616 sayılı "Sosyal Sigortalar Kurumu Başkanlığının Kurulması ve Bazı Kanun ve Kanun**	850

Karar Sayısı	İptale, İtiraza ve Yürürlüğün Durdurulmasına Konu Kanun ve KHK'ler	Sayfa Numarası
	Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname"nin Anayasa'nın Başlangıç'ı ile 2., 6., 7., 8., 11., 91. ve 153. Maddelerine aykırılığı savıyla iptali ve yürürlüğünün durdurulması istemidir.	
	- T -	
2000/41	28.9.2000 günlü, **623 sayılı "Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Kuruluşu ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Hükmünde Kararname"**nin Anayasa'nın Başlangıç'ı ile 2., 6., 7., 8., 11., 91. ve 153. maddelerine aykırılığı savıyla iptali ve yürürlüğünün durdurulması istemidir.	865
2000/34	24.8.2000 günlü, 619 sayılı "Esnaf ve Sanatkarlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu Kanunu, **Tarımda Kendi Adına ve Hesabına Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kanunu** ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname"nin Anayasa'nın Başlangıç'ı ile 2., 6., 7., 8., 11., 91. ve 153. Maddelerine aykırılığı savıyla iptali ve yürürlüğünün durdurulması istemidir.	829
1999/24	1.3.1926 günlü, **765 sayılı "Türk Ceza Kanunu"**nun 522. maddesinin üçüncü fıkrasında yer alan "Eğer fail aynı nev'iden olan cürümlerden dolayı mükerrir bulunur..." kuralının Anayasa'nın 2. ve 10. Maddelerine aykırılığı savıyla iptali istemidir.	507
1999/29	1.3.1926 günlü, **765 sayılı "Türk Ceza Kanunu"**nun 272. Maddesinin Anayasa'nın 2., 10. ve 38. Maddelerine aykırılığı savıyla iptali istemidir.	536

Karar Sayısı	İptale, İtiraza ve Yürürlüğün Durdurulmasına Konu Kanun ve KHK'ler	Sayfa Numarası
1999/30	1.3.1926 günlü, **765 sayılı Türk Ceza Kanunu**'nun 6123 sayılı Yasa'nın 1. maddesiyle değiştirilen 442. maddesinin, Anayasa'nın 10. Maddesine aykırılığı savıyla iptali istemidir.	545
1999/35	1.3.1926 günlü, **765 sayılı "Türk Ceza Kanunu"**nun 436. Maddesinin birinci ve ikinci fıkralarının Anayasa'nın başlangıcının altıncı paragrafı ile 10. Maddesine aykırılığı savıyla iptali istemidir.	582
1999/47	1.3.1926 günlü, **765 sayılı Türk Ceza Kanunu**'na 3506 sayılı Yasa ile eklenen Ek Madde 2'nin son fıkrasının, Anayasa'nın 5., 10. ve 38. Maddelerine aykırılığı savıyla iptali istemidir.	620
1999/50	1.3.1926 günlü, **765 sayılı "Türk Ceza Kanunu"**nun 522. Maddesinin son fıkrasının, Anayasa'nın Başlangıç'ı ile 2., 10., 11. ve 38. maddelerine aykırılığı savıyla iptali istemidir.	651
1999/46	17.2.1926 günlü, **743 sayılı Türk Medenî Kanunu**'nun 169. maddesinin ikinci fıkrasının Anayasa'nın 10. ve 12. maddelerine aykırılığı savıyla iptali istemidir.	612
2000/9	27.6.1989 günlü, 375 sayılı "657 sayılı Devlet Memurları Kanunu, **926 sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri Personel Kanunu**, 2802 sayılı Hakimler ve Savcılar Kanunu, 2914 sayılı Yükseköğretim Personel Kanunu, **5434 sayılı T.C. Emekli Sandığı Kanunu** ile Diğer Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması, Devlet Memurları ve Diğer Kamu Görevlilerine Memuriyet Taban Aylığı ve Kıdem Aylığı ile Ek Tazminat Ödenmesi Hakkında Kanun Hükmünde Kararname"nin 28. Maddesinin, 7.11.1996 günlü, 4206 sayılı Kanunla değiştirilen (A) fıkrasının, Anayasa'nın 10. ve 18. maddelerine aykırılığı savıyla iptali istemidir.	702

Karar Sayısı	İptale, İtiraza ve Yürürlüğün Durdurulmasına Konu Kanun ve KHK'ler	Sayfa Numarası
2000/31	28.8.2000 günlü, **629 sayılı "Türk Silahlı Kuvvetleri Personel Kanunu ile Jandarma Teşkilat, Görev ve Yetkileri Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname"**nin Anayasa'nın Başlangıç'ı ile 2., 6., 7., 8., 11., 91. ve 153. maddelerine aykırılığı savıyla iptali ve yürürlüğünün durdurulması istemidir.	814
1999/49	**Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulu'nun "114 sıra sayılı Kanun Tasarısı**'nın TBMM Genel Kurulu'ndaki görüşmelerinde maddeler üzerindeki soru-cevap işleminin 10 dakika ile sınırlandırılması"na ilişkin 14.8.1999 günlü kararının İçtüzük kuralı niteliğinde olduğu ileri sürülerek Anayasa'nın 68., 87., 95. ve 98. Maddelerine aykırılığı savıyla iptali ve yürürlüğünün durdurulması istemidir.	637
2000/33	15.9.2000 günlü, **624 sayılı "Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanunu ile Nakdi Tazminat ve Aylık Bağlanması Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Hükmünde Kararname"**nin Anayasa'nın Başlangıç'ı ile 2., 6., 7., 8., 11., 91. Ve 153. maddelerine aykırılığı savıyla iptali ve yürürlüğünün durdurulması istemidir.	824
2000/36	24.8.2000 günlü, **617 sayılı "Türkiye İş Kurumunun Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname"**nin Anayasa'nın Başlangıç'ı ile 2., 6., 7., 8., 11., 91. ve 153. Maddelerine aykırılığı savıyla iptali ve yürürlüğünün durdurulması istemidir.	840

Karar Sayısı	İptale, İtiraza ve Yürürlüğün Durdurulmasına Konu Kanun ve KHK'ler	Sayfa Numarası
	- V -	
2000/16	4.1.1961 günlü, **213 sayılı Vergi Usul Kanunu**'nun 4369 sayılı Yasa ile eklenen Geçici 21. maddesinin Anayasa'nın 38. maddesine aykırılığı savıyla iptali istemidir.	715
2000/26	4.1.1961 günlü, **213 sayılı "Vergi Usul Kanunu"**nun 4369 sayılı Yasa ile değiştirilen 359. maddesinin (a) bendinin son paragrafında yer alan "...hüküm tarihinde..." sözcüklerinin, Anayasa'nın 2., 10., 11. ve 38. maddelerine aykırılığı ileri sürülerek iptali istemidir.	768
	- Y -	
2000/3	28.12.1999 günlü, **4498 sayılı "Yükseköğretim Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun"**un 2. maddesinin birinci ve ikinci fıkralarıyla Geçici 1. maddesinin, Anayasa'nın 2., 130., 153. ve 169. maddelerine aykırılığı nedeniyle iptaline ve yürürlüklerinin durdurulmasına karar verilmesi istemidir.	681
2000/21	30.12.1999 günlü, 23922 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan **4498 sayılı "Yükseköğretim Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'**un 2. Maddesiyle 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu'nun değişik Ek 18. maddesine eklenen birinci ve ikinci fıkralar ile geçici 1. Maddesinin Anayasa'nın 2., 130., 153. Ve 169. Maddelerine aykırılığı savıyla iptali ve yürürlüğünün durdurulması istemidir.	722

Karar Sayısı	İptale, İtiraza ve Yürürlüğün Durdurulmasına Konu Kanun ve KHK'ler	Sayfa Numarası
2000/44	25.7.2000 günlü, **612 sayılı "Yükseköğretim Kurumları Teşkilatı Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Hükmünde Kararname"**nin Anayasa'nın Başlangıç'ı ile 2., 6., 7., 8., 11., 91. ve 153. Maddelerine aykırılığı savıyla iptali ve yürürlüğünün durdurulması istemidir.	880
1999/25	3.4.1998 günlü, 4359 sayılı "14.7.1965 Tarihli ve 657 Sayılı, 8.6.1949 Tarihli ve 5434 Sayılı, 5.3.1964 Tarihli ve 439 Sayılı, 30.4.1992 Tarihli ve 3797 Sayılı, **11.10.1983 Tarihli ve 2914 Sayılı Kanunların Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılması** ve 5.1.1961 Tarihli ve 222 Sayılı, **24.11.1994 Tarihli ve 4048 Sayılı Kanunların Bazı Maddelerinin Yürürlükten Kaldırılması Hakkında Kanun**'un geçici 7. maddesinin birinci fıkrasında yer alan "... 1997 yılında geçici işçi statüsünde azami 7 ay ve daha az süreli çalışmış olan ve ..." sözcüklerinin Anayasa'nın 10. Maddesine aykırılığı savıyla iptali istemidir.	516
2000/9	27.6.1989 günlü, 375 sayılı "657 sayılı Devlet Memurları Kanunu, 926 sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri Personel Kanunu, 2802 sayılı Hakimler ve Savcılar Kanunu, **2914 sayılı Yükseköğretim Personel Kanunu**, 5434 sayılı T.C. Emekli Sandığı Kanunu ile Diğer Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması, Devlet Memurları ve Diğer Kamu Görevlilerine Memuriyet Taban Aylığı ve Kıdem Aylığı ile Ek Tazminat Ödenmesi Hakkında Kanun Hükmünde Kararname"nin 28. Maddesinin, 7.11.1996 günlü, 4206 sayılı Kanunla değiştirilen (A) fıkrasının, Anayasa'nın 10. ve 18. maddelerine aykırılığı savıyla iptali istemidir.	702

ALFABETİK ARAMA CETVELİ

Karar Sayısı	Mali Denetime Konu Olan Siyasi Parti Davaları	Sayfa Numarası
	- A -	
2000/7	Anavatan Partisi Genel Merkezi ile ilçe örgütlerini de kapsayan 80 il örgütünün 1998 yılı kesinhesabının incelenmesidir.	949
1999/50	Aydınlık Türkiye Partisi Genel Merkezi'nin 1998 yılı kesinhesabının incelenmesidir.	921
	- B -	
2000/5	Büyük Adalet Partisi Genel Merkezi'nin 1998 yılı kesinhesabının incelenmesidir.	942
2000/1	Büyük Birlik Partisi Genel Merkezi ile ilçe örgütlerini de kapsayan 77 il örgütünün 1997 yılı kesinhesabının incelenmesidir.	924
	- D -	
2000/10	Değişen Türkiye Partisi'nin Genel Merkezi ile ilçe örgütlerini de kapsayan 49 il örgütünün 1998 yılı kesinhesabının incelenmesidir.	961
2000/9	Demokrat Parti'nin Genel Merkezi ile ilçe örgütlerini de kapsayan 41 il örgütünün 1998 yılı kesinhesabının incelenmesidir.	957
2000/12	Demokrat Türkiye Partisi Genel Merkezi ile ilçe örgütlerini de kapsayan 79 il örgütünün 1998 yılı kesinhesabının incelenmesidir.	973
1999/48	Demokratik Kitle Partisi Genel Merkezi ile ilçe örgütlerini de kapsayan 6 il örgütünün 1998 yılı kesinhesabının incelenmesidir.	914

Karar Sayısı	Mali Denetime ve Kapatmaya Konu Olan Siyasi Parti Davaları	Sayfa Numarası
2000/2	Demokratik Sol Parti Genel Merkezi ile ilçe örgütlerini de kapsayan 80 il örgütünün 1998 yılı kesinhesabının incelenmesidir.	932
	- E -	
2000/8	Emeğin Partisi'nin 1998 yılı kesinhesabının incelenmesidir.	953
	- İ -	
2000/4	İşçi Parti Genel Merkezi ile ilçe örgütlerini de kapsayan 61 il örgütünün 1998 yılı kesinhesabının incelenmesidir.	938
	- M -	
2000/11	Milliyetçi Hareket Partisi Genel Merkezi ile ilçe örgütlerini de kapsayan 79 il örgütünün 1998 yılı kesinhesabının incelenmesidir.	967
	- S -	
2000/6	Sosyalist İşçi Partisi Genel Merkezi'nin 1998 yılı kesinhesabının incelenmesidir.	945
	- T -	
2000/3	Türkiye Özürlüsü ile Mutludur Partisi'nin 1998 yılı kesinhesabının incelenmesidir.	936
1999/49	Türkiye Sosyalist İşçi Partisi Genel Merkezi ile ilçe örgütlerini de kapsayan 6 il örgütünün 1998 yılı kesinhesabının incelenmesidir.	918
	KAPATMA	
	- D -	
1997/3	Demokratik Barış Hareketi Partisi'nin	978

programının, Anayasa'nın 136. ve Siyasî Partiler Yasası'nın 89. maddelerine aykırılığı savıyla, aynı Yasa'nın 101. maddesinin (a) bendi uyarınca kapatılmasına karar verilmesi istemidir.